Axel Munthe

Cartea de la San Michele

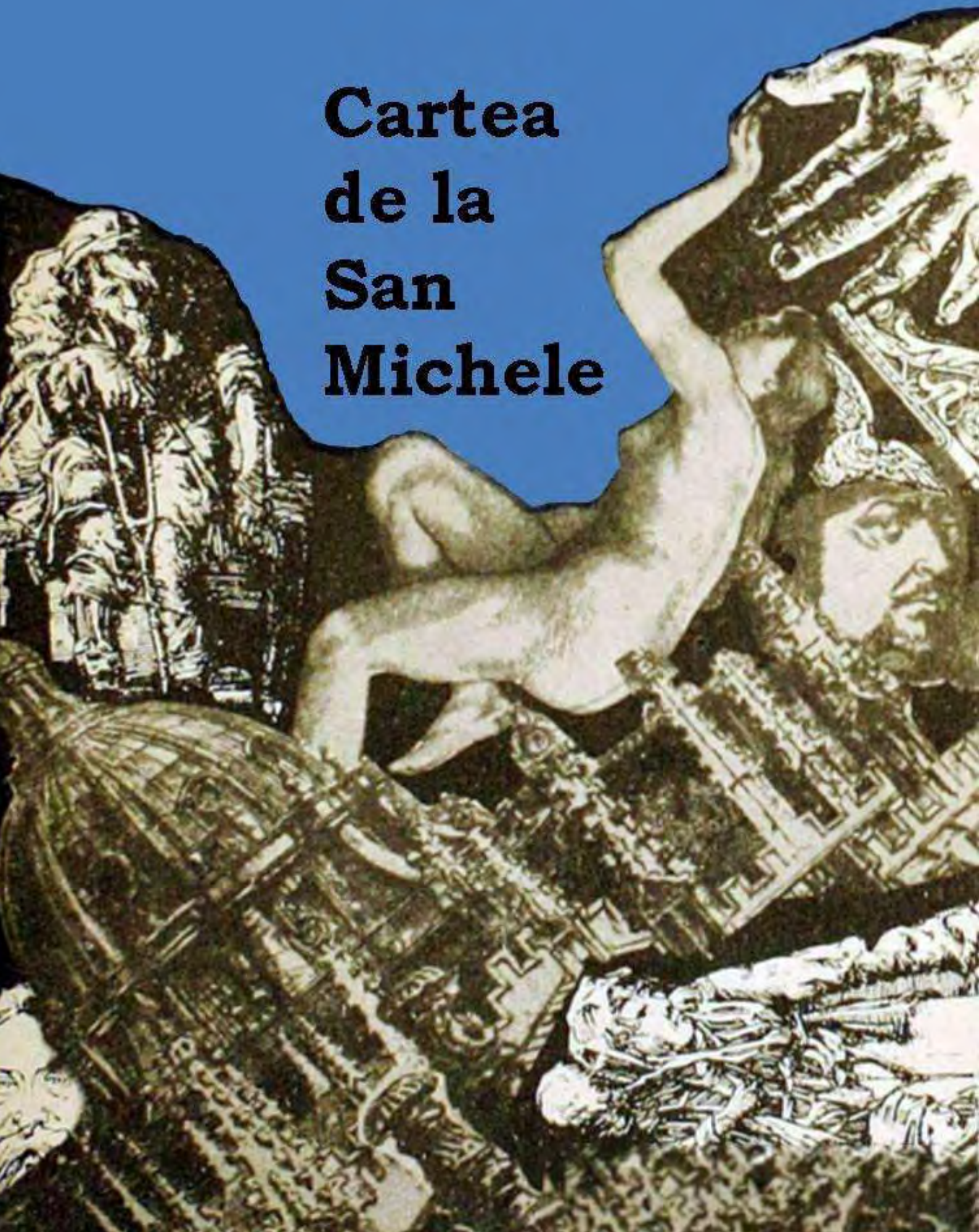

AXEL MUNTHE

Cartea de la San Michele

În româneşte de Teodora Sadoveanu

Editura pentru Literatură Universală
Bucureşti — 1969

Coperta de Val Munteanu

Axel Munthe
The story of San Michele, 1962

PREFAŢA LA EDIŢIA ÎNTÎI

Plecasem grabnic din Franța la Londra pentru a-mi face formele de naturalizare. Se părea că țara mea va intra în război alături de Germania. Hemry James[1] trebuia să fie unul dintre garanții mei, el însuşi fiind de curînd naturalizat; Civis Britanicus sum[2], cum spunea el cu vocea-i profundă. Ştia că cercasem din toate puterile să-mi îndeplinesc datoria şi că dădusem greş din pricină că ajunsesem eu însumi prea neajutorat ca să mai pot fi de vreun ajutor altora. Ştia ce soartă mă aşteaptă, cînd îmi puse mîna pe umăr şi mă întrebă ce am de gînd să fac cu mine.

I-am răspuns că eram pe cale de a părăsi definitiv Franța pentru a mă ascunde ca un dezertor în vechiul meu turn. Era singurul loc care mi se potrivea. Pe cînd îşi lua rămas bun de la mine, îmi aminti cum, cu ani în urmă, cînd stătuse cu mine la San Michele, mă încurajase să scriu o carte despre insula mea, pe care o numise cel mai frumos loc din lume. De ce n-aş scrie acum Cartea de la San Michele, dacă lucrurile luau o întorsătură proastă şi curajul începea a mă părăsi? Cine ar putea să scrie mai bine decît mine despre San Michele, cînd eu l-am clădit cu mînile mele? Cine altul ar putea descrie mai bine toate neprețuitele bucăți de marmoră împrăştiate prin grădina unde odinioară se ridicase vila lui Tiberius[3]? Şi însuşi sumbrul, bătrînul împărat, al cărui obosit picior călcase chiar pardoseala de mozaic scoasă de mine la lumină de sub vița de vie — ce studiu fascinant pentru cineva atît de interesat de psihologie, cum eram eu! Nimic mai bun decît să scrii o carte cînd vrei să scapi de propria-ți mizerie, nimic mai bun decît să scrii o carte cînd nu poți dormi.

Acestea an fost ultimele lui cuvinte — nu l-am mai revăzut niciodată pe prietenul meu.

M-am întors în stearpa mea singurătate din vechiul turn, umilit şi descurajat. Pe cînd toți ceilalți îşi ofereau viața patriei lor, eu îmi petreceam zilele frămîntîndu-mă încolo şi încoace prin turnul întunecos, agitat ca un animal în cuşcă, în timp ce mi se citeau nesfîrşitele ştiri ale suferințelor şi calamităților. Cîteodată, seara, cînd nemiloasa lumină a zilei înceta de a-mi mai tortura, ochii, aveam obiceiul să mă urc pînă la San Michele în căutare de

[1] Romancier şi critic american (1843—1916).

[2] Sînt cetățean britanic.

[3] Împărat roman (42 î.e.n.—37 e.n.), în ultimii ani ai vieții a trăit retras pe insula Capri.

veşti. Drapelul Crucii Roşii britanice fîlfîia deasupra lui San Michele, unde vitejii scoşi din luptă erau îngrijiți şi însănătoşiți de acelaşi soare care mă alungase din iubitul meu cămin. Vai, ce triste ştiri, cît de lungă era aşteptarea pentru cei care nu puteau face altceva decît să aştepte!

Dar cîți dintre noi cutează să mărturisească ceea ce au simțit atîția, că povara propriei lor supărări li se părea mai uşoară de îndurat cînd toți bărbații şi femeile din jur erau în doliu şi că rana din coasta lor părea aproape spre vindecare în timp ce sîngele curgea dintr-atîtea alte răni? Cine îndrăznea să se vaiete de propria-i soartă cînd soarta omenirii era în joc? Cine îndrăznea să geamă de propria-i durere cînd toți oamenii aceia mutilați zăceau pe tărgile lor, muți, cu dinții strînşi?

În sfîrşit, furtuna se potoli. Totul era tăcut ca înainte; în bătrînul turn eram singur cu spaima mea.

Omul a fost alcătuit ca să-şi poarte crucea, de aceea i s-au dat umeri puternici. Un om poate suporta mult cît timp se poate suporta pe el însuşi.

Poate trăi fără speranță, fără prieteni, fără cărți, chiar fără muzică, atît timp cît poate să-şi asculte gîndurile lui şi viersul păsării de la fereastră şi îndepărtata voce a mării. Mi s-a spus la St. Dunstan[1] că se poate trăi chiar şi fără lumină, dar cei ce mi-au spus asta erau nişte eroi. Însă un om nu poate trăi fără somn. Cînd am încetat a mai dormi, am început să scriu această carte, toate celelalte leacuri mai uşoare dovedindu-se neputincioase. În ceea ce mă priveşte, a fost un mare succes. De cîte ori nu l-am binecuvîntat pe Henry James pentru sfatul lui. În ultima vreme am dormit mult mai bine. Ba chiar a fost o plăcere pentru mine să scriu cartea aceasta şi nu mă mai miră de ce atîția oameni s-au apucat să scrie cărți în zilele noastre. Din nefericire, am scris „Cartea de la San Michele" în condiții deosebit de grele. Am fost întrerupt chiar de la început de un musafir neaşteptat, care s-a aşezat în fața mea la masa de scris şi a început a vorbi de el însuşi şi de afacerile lui într-un mod foarte împrăştiat, ca şi cînd toate fleacurile acelea puteau să intereseze pe altcineva în afară de el.

Avea ceva foarte enervant şi neenglezesc în felul insistent de a-şi povesti feluritele aventuri unde întotdeauna el părea să fie eroul — prea mult Ego. În cosmosul tău, tinere, am cugetat eu. Părea încredințat că ştie totul despre arta antică, arhitectură, psihologie, moartea şi viața de dincolo.

[1] Ospiciu englez pentru orbi.

Medicina părea să fie marota lui preferată, se pretindea specialist de nervi şi se lăuda că-i un elev al lui Charcot, aşa cum fac toți. Dumnezeu să-i ajute pe pacienții lui, mi-am spus. Cînd a pomenit de numele maestrului de la Salpetriére mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cîndva, demult, demult tare, dar am alungat îndată gîndul acela absurd — căci părea atît de tînăr şi plin de viață, iar eu mă simțeam atît de bătrîn şi ostenit. Neîncetatele-i fanfaronade, chiar şi tinerețea lui, începură să-mi calce pe nervi şi, culmea, mi-am dat seama curînd că acest tînăr domnişor mă lua uşurel peste picior tot timpul, aşa cum sînt înclinați tinerii să se poarte cu cei bătrîni. Ba chiar încercă să mă convingă că cel care construise San Michele era el, nu eu . Spunea că a îndrăgit locul şi are de gînd să rămînă acolo pentru totdeauna. Pînă la urmă, i-am spus să-mi dea pace şi să mă lase să-mi continui cartea de la San Michele şi descrierea prețioaselor mele bucăți de marmoră din vila lui Tiberius.

— Biet moşneag, spuse tinerelul cu zîmbetu-i condescendent, bați cîmpii! Mă tem că nici măcar nu eşti în stare să-ți citeşti manuscrisul. Ceea ce ai tot aşternut mereu pe hîrtie nu-i nici San Michele, nici prețioasele tale bucăți de marmură din vila lui Tiberius, ci doar cîteva bucăți de argilă din viața ta sfărîmată pe care le-ai scos la lumină.

Torre di Materita
1928

PREFAŢA LA EDIŢIA A 12-A

Se pare că le-a venit destul de greu criticilor să clasifice Cartea de la San Michele, şi nu-i de mirare. Unii au prezentat-o ca pe-o autobiografie, alţii au numit-o „Memoriile unui medic". După cît socot eu, nu-i nici una., nici alta. Cu siguranţă că n-aş fi avut nevoie de cinci sute de pagini ca să aştern pe hîrtie povestea vieţii mele, chiar să nu fi renunţat la capitolele cele mai triste şi mai bogate în evenimente. Tot ce pot spune este că nu m-am gîndit niciodată să scriu o carte despre mine; ba dimpotrivă, tot timpul preocuparea mea constantă a fost să mă scutur de această vagă personalitate. Dacă totuşi cartea a ieşit pînă la urmă o autobiografie, îmi vine a crede, judecînd după cifra vînzării, că cea mai simplă metodă de a scrie o carte despre tine însuţi este să încerci din toate puterile să te gîndeşti la altcineva. N-ai decît să te aşezi într-un jilţ şi să stai singur privind în urmă către viaţa ta cu ochiul cel orb. Şi mai nemerit ar fi să te lungeşti pe iarbă şi să nu te gîndeşti de loc, ci numai să asculţi, îndată cum îndepărtata larmă a vieţii se stinge, pădurile şi cîmpiile prind a cînta cu glasuri limpezi de pasări, animale prietenoase se apropie să-ţi spuie bucuriile şi supărările lor cu sunete şi cuvinte pe care le poţi înţelege, iar cînd toate tac pînă şi lucrurile neînsufleţite din juru-ţi încep a murmura în somnul lor.

Să-i spui acestei cărţi „Memoriile unui medic", cum au făcut unii cronicari, mi se pare şi mai puţin potrivit. Simplitatea-i plină de exuberanţă, francheţa-i fără de jenă, chiar tonul lucid nu se potrivesc de loc cu un subtitlu atît de pompos. Se înţelege că un om al medicinei are dreptul, ca orice altă fiinţă omenească, să rîdă de el însuşi din cînd în cînd ca să-şi remonteze moralul, ba poate chiar să rîdă şi de colegi dacă-i dă mîna să rişte, dar n-are nici un drept să rîdă de bolnavii lui. Să verse lacrimi împreună cu dînşii este încă şi mai rău; un doctor ce se vaită aşa e un prost doctor. De altfel, un vechi medic trebuie să cugete de două ori înainte de a se aşeza în jilţ pentru a-şi scrie memoriile. Mai bine-i să păstreze pentru el ceea ce a văzut despre Viaţă şi Moarte. Mai bine să nu-şi scrie de loc memoriile, să-i lase pe morţi în pace şi pe vii cu iluziile lor.

Cineva i-a spus Cărţii de la San Michele „Cartea Morţii". Poate are dreptate, căci rareori lipseşte Moartea din gîndurile mele. „Non nasce in me pensier che nou vi sia dentro scolpita la

Morte”[1] scria Michelangelo lui Vasari. Am luptat atît de multă vreme cu sinistra mea colegă şi-am fost mereu învins; am văzut-o nimicind unul cîte unul pe toți acei pe care-am cercat să-i salvez, în cartea de față am avut pe cîțiva în gînd, aşa cum i-am văzut trăind, suferind şi culcîndu-se ca să moară. Mai mult decît atît nu puteam face pentru ei. Toți erau oameni umili,- nici unul dintre mormintele lor n-are la căpătîi cruce de marmură şi mulți au fost dați uitării cu mult înainte de a trece hotarul vieții. Acum totul e perfect pentru ei. Mătuşa Maria Porta-Lettere[2], care-a urcat desculță treizeci de ani de zile cele 777 de trepte feniciene cu scrisorile mele, umblă acum cu pardoseala de aur. Sub maiestosul peristil alcătuit din coloane de lapislazuli se plimbă țanțoş mărunțelul monsieur Alphonse, decanul de la Măicuțele Sărmanilor, în redingota nou-nouță a milionarului din Pittsburg, ridicînd cu un aer solemn scumpu-i joben cînd întîlneşte vreun sfînt, cum obişnuia să-i salute şi pe prietenii mei cînd se plimba pe Corso cu caleaşca mea. John, băiețelul cu ochi albaştri, care nu zîmbise niciodată, se joacă acum voios cu o ceată de copii fericiți, în vechea cameră de copii a lui Bambino. A învățat în sfîrşit să zîmbească. Toată încăperea este plină de flori, păsări cîntătoare zboară încolo şi încoace prin ferestrele deschise şi din cînd în cînd Madonna se uită înăuntru să vadă dacă copiii au tot ce le trebuie. Mama lui John, care l-a îngrijit cu atîta dragoste în Avenue de Villiers, se mai află încă aici, jos. Am văzut-o mai ieri. Biata Flopette, curtezana, arată cu zece ani mai tînără decît atunci cînd am văzut-o la cafeneaua de noapte de pe bulevard; foarte îngrijit şi corect îmbrăcată, cu rochie albă, este acum a doua cameristă a Mariei Magdalena.

Într-un modest colțişor al Cîmpiilor Elizee se află cimitirul cînilor. Acolo sînt toți prietenii mei morți; trupurile lor se mai găsesc încă unde le-am culcat eu, sub chiparoşii de lîngă bătrînul Turn, dar credincioasele inimi au fost luate acolo, sus. St. Rocco cel blînd, sfîntulețul ocrotitor al cînilor, este paznicul cimitirului şi biata bătrînă Miss Hall vine ades pe-acolo. Pînă şi ticălosul de Billy, pavianul bețiv, care a dat foc sicriului lui canonico don Giacinto, a fost primit provizoriu în ultimul şir de morminte din cimitirul maimuțelor, ceva mai încolo, după o amănunțită inspecție a lui Sfîntul Petru care în prima clipă, observînd că duhneşte a whisky, îl luase drept ființă omenească. Chiar don Giacinto, cel mai bogat preot din Capri, care n-a dat niciodată un

[1] „În mine nu se naşte nici un gînd care să nu poarte pecetea morții.”
[2] Poştărița.

ban vreunui sărac, se prăjeşte înainte în sicriul lui, iar fostului măcelar din Anacapri care orbea prepelițele cu un ac înroşit, i-a crăpat dracul ochii într-un acces de gelozie profesională. Un critic a descoperit că „este de ajuns material în „Cartea de la San Michele" ca să ofere scriitorilor de istorii senzaționale subiecte pe tot restul vieții lor". Îl pun cu plăcere la dispoziția lor dacă-i bun pentru aşa ceva. Mie nu-mi mai este de vreun folos. Dat fiind că o viață întreagă mi-am concentrat toate eforturile literare ca să scriu rețete, este puțin probabil să încerc aşa de tîrziu a scrie nuvele senzaționale. Bine-ar fi fost să mă fi gîndit la asta mai devreme; n-aş fi ajuns acolo unde sînt astăzi! Desigur că va fi fiind o treabă mult mai plăcută să stai într-un jilț şi să scrii istorii senzaționale în loc să te zbați toată viața să aduni material pentru ele, să descrii bolile şi Moartea în loc să te lupți cu ele, să combini intrigi sinistre în loc să fii doborît fără veste de ele! Dar de ce nu-şi adună singuri materialul aceşti profesionişti?! Rareori fac asta.

Romancierii care au obiceiul să-şi ducă cititorii prin taverne nu frecventează mai de loc asemenea localuri. Specialiştii în boli şi moarte cu greu pot fi înduplecați să te întovărăşească la spitalul unde an terminat ultima picătură de heroină. Poeții şi filozofii care cheamă Moartea, ca pe o eliberatoare, în versuri sonore şi în proză, adesea pălesc numai la auzul numelui celei mai bune prietene a lor. Asta-i poveste veche. Leopardi, cel mai mare poet al Italiei moderne, care tînjea după moarte în rime minunate de pe cînd era copil, a fugit primul din Neapolul bîntuit de holeră, cuprins de o abjectă spaimă. Chiar marele Montaigne, ale cărui senine meditații asupra morții sînt îndestulătoare ca să-l facă nemuritor, a tulit-o iepureşte cînd a izbucnit ciuma în Bordeaux. Schopenhauer, bătrînul morocănos, cel mai mare filozof al timpurilor moderne, care făcuse cheia învățăturii sale din negarea vieții, avea obiceiul să taie scurt orice discuție despre moarte. Cele mai sîngeroase romane de război au fost scrise, cred, de cetățeni paşnici ce se aflau cu mult în afara zonei primejduite de tunurile germane cu bătaie lungă. Autorii care se complac să arate cititorilor scene de orgii sexuale sînt în general actori cu totul diferiți în asemenea împrejurări. Nu cunosc personal decît o singură excepție de la această regulă: Guy de Maupassant, pe care l-am văzut murind din cauza asta.

Îmi dau seama că unele scene din carte sînt plasate pe hotarul nedefinit ce desparte realul de ireal, primejdioasa țară a nimănui dintre fapt şi închipuire, unde atîția autori de memorii au intrat în mare încurcătură, unde chiar şi Goethe pare pe

punctul de a-şi pierde direcţia în „Dichtung und Wahrheit”[1] a lui. Am făcut tot ce-am putut, ajutîndu-mă de cîteva trucuri tehnice binecunoscute, ca cel puţin unele dintre acele pasaje să dea impresia unor scurte istorii senzaţionale”. La, urma urmei, nu-i decît o chestiune de formă. Pentru mine, a fost o mare satisfacţie să fi izbutit, căci nu cer altceva decît să nu fiu crezut. Oricum, este destul de rău şi destul de trist. Dumnezeu mi-e martor că voi avea de dat seama pentru destule. Ba chiar. aş socoti ca pe-un compliment să nu mi se dea crezare, căci cel mai mare scriitor de istorii senzaţionale pe care-l cunosc este Viaţa. Dar este ea întotdeauna adevărată?

Viaţa este aceeaşi întotdeauna, netulburată de întîmplări, nepăsătoare la bucuriile şi supărările omului, mută şi neînţeleasă ca sfinxul. Dar scena pe care se joacă eterna tragedie se schimbă mereu, pentru evitarea monotoniei.

Lumea în care trăiam ieri nu-i aceeaşi în care trăim azi, ci înaintează inexorabil prin infinit către destinul ei, la fel ca noi. Nimeni nu se poate scălda de două ori în acelaşi rîu, spune Heraclit. O seamă dintre noi se tîrăsc în genunchi, unii călăresc ori umblă cu automobilul, alţii întrec în zbor cu avionul porumbelul călător. N-avem de ce ne grăbi, sîntem cu toţii siguri că vom ajunge la capătul călătoriei.

Nu, lumea în care am trăit în tinereţe nu-i aceeaşi în care trăiesc azi; cel puţin mie nu mi se pare aceeaşi. Şi cred că nu li se va părea nici celor care citesc cartea aceasta de vagabondaj, în căutarea unor aventuri din trecut. Nu mai există bandiţi cu un record de opt omoruri care să te poftească să dormi pe salteaua lor în Messina prăbuşită. Nu se mai află sfincşi de granit pitiţi sub ruinele vilei lui Nero, în Calabria. Şobolanii înnebuniţi din cocioabele bîntuite de holeră ale Neapolului, care m-au speriat de moarte, s-au retras de mult în siguranţă, acasă, în canalele romane. Poţi merge pînă sus în Anacapri cu maşina, poţi ajunge pe vîrful lui Jungfrau cu trenul şi te poţi urca pe Matterhorn cu scară de frînghie. Sus, în Laponia, nici o haită de lupi flămînzi, cu ochii scăpărînd prin întuneric, nu mai aleargă după sania ta, peste lacul îngheţat. Bătrînul urs galantom care mi-a ieşit în cale în singuraticele chei Suvla a plecat de mult spre Fericitele Cîmpii de Vînătoare. Torentul înspumat pe care l-am trecut înot cu Ristin, fata laponă, are acum pod de cale ferată. Ultima fortăreaţă a cumplitului Stalo, trolul, a fost străpunsă de un tunel. Poporul cel mărunt, pe care l-am auzit tropăind pe sub pămînt cînd stam

[1] „Poezie şi adevăr”.

în cortul lapon, nu mai aduce de mîncare urşilor ce-şi dorm somnul în sălaşurile de iarnă; de asta au mai rămas atît de puțini urşi în Suedia.

N-aveți decît să rîdeți neîncrezători cît aveți poftă de poporul cel mărunt, o faceți pe riscul dumneavoastră. Dar nu pot crede că vreunul dintre cititorii acestei cărți va îndrăzni să nege că am văzut un spiriduş adevărat stînd cu picioarele încrucişate pe masa din Forsstugan şi trăgînd cu băgare de seamă de lanțul ceasului meu. Desigur că era un spiriduş adevărat. Ce altceva ar fi putut să fie? Doar vă spun că l-am văzut limpede cu amîndoi ochii cînd m-am ridicat din pat în capul oaselor, în clipa cînd se sfîrşea ultima pîlpîire a candelei. Mi s-a spus, spre uimirea mea, că există unii care n-au văzut niciodată un spiriduş. Nu mă pot împiedica a compătimi te asemenea oameni.

Sînt sigur că trebuie să aibă vreun defect de vedere, Bătrînul moş Lars din Forsstugan, înalt de un metru nouăzeci şi cinci în saboții lui de lemn şi cojocu-i de oaie, e mort de mult, ca şi bătrîna Mama Kerstin, soția lui. Dar spiriduşul cel mic pe care l-am văzut stînd cu picioarele încrucişate pe masa din mansarda de deasupra staulului trăieşte. Numai noi murim.

Clubul St. James
1930

Motto:
NU DĂRUIEŞTI NIMIC OAMENILOR
DACĂ NU TE DĂRUIEŞTI PE TINE.

CARTEA DE LA SAN MICHELE

1 TINEREȚE

Sării de pe corabia ce mă aducea din Sorrento pe plaja mică. Puzderie de băieței se zbenguiau printre bărcile întoarse cu fundul în sus, ori îşi scăldau trupuşoarele de bronz lucitor în talazurile ce se sfărîmau de țărm, pe cînd bătrîni pescari cu roşii bonete frigiene îşi cîrpeau mrejele lîngă şoproanele bărcilor, în fața debarcaderului stăteau vreo şase măgăruşi înşeuați, cu buchețele de flori prinse la căpestre, iar în jurul lor pălăvrăgeau şi cîntau tot atîtea fete, cu spadella[1] de argint înfipte în cosițele negre şi basmale roşii înnodate În jurul umerilor. Pe micuța măgăriță care trebuia să mă suie pînă la Capri o chema Rosina, iar pe fetişcană Gioia. Avea ochi negri strălucitori, scăpărînd de o năvalnică tinerețe, buze roşii ca salba de mărgean din jurul gîtului şi surîsu-i vesel descoperea dinți albi, puternici, sclipind ca un şirag de mărgăritare. Spunea că are cincisprezece ani, iar eu i-am spus că nu fusesem niciodată mai tînăr ca atunci. Dar Rosina era bătrînă, e antica, zise Gioia. aşa că m-am lăsat să alunec jos din şa şi am urcat sprinten poteca şerpuitoare spre sat. Înaintea mea, Gioia dansa desculță, purtînd o cunună de flori pe cap ca o tînără bacantă şi în urmă venea poticnindu-se Rosina, cu botinele-i negre cochete, cu capul aplecat şi urechile pleoştite, cufundată în gînduri. Eu n-aveam vreme să cuget; mintea îmi era furată de farmec, inima plină de bucuria vieții, lumea era frumoasă şi aveam optsprezece ani. Ne deschideam cale printre tufişuri de ginestral[2] şi mirt în plină floare şi ici-colo prin iarba înmiresmată o mulțime de flori pe care nu le văzusem niciodată în țara lui Limne îşi ridicau cu grație capetele să ne privească trecînd.

— Cum îi zice acestei flori? o întrebai pe Gioia. Ea mi-o luă în mînă. o privi drăgăstos şi rosti:

— Fiore[3]!

— Dar asta, cum se cheamă? Se uită la ea cu aceeaşi atenție plină de tandrețe şi repetă:

— Fiore!

— Şi asta?

— Fiori. Culese un buchet de mirt parfumat, dar nu voi să mi-l dea. Spunea că florile erau pentru San Consianzo, sfîntul

[1] Piepteni cu dinți lungi.
[2] Grozame.
[3] Floare!

ocrotitor al Capriului, care era cu totul şi cu totul de argint şi săvîrşise atîtea minuni. San-Constanzo, bello[1], bello! Un lung şirag de fete purtînd pe cap pietre tufa[2] înaintau spre noi într-o procesiune solemnă, asemeni cariatidelor de la Erehteion. Una din ele. zîmbindu-mi prietenos, îmi puse o portocală în mînă. Era o soră de-a Gioiei şi mi se păru chiar mai frumoasă ca ea. Da, erau opt surori şi fraţi acasă şi doi în Paradiso. Tatăl lor era plecat departe, în Barbaria[3], să pescuiască mărgean. Uite ce frumoasă salbă de mărgean îi trimisese chiar de curînd! Che bella collana[4]! Bella! Bella!

— Şi tu eşti bella, Gioia, bella, bella!

— Da, spuse ea. Mă împiedecai de o coloană spartă de marmoră.

— Roba di Timberio! îmi lămuri Gioia. Timberio cattivo, Timberio mal'occhio, Timberio camorrista[5]! şi scuipă marmora.

— Da, am zis eu, avînd pe Tacitus şi Suetonius încă proaspeţi în memorie: Timberio cattivo! Am ieşit în drumul mare şi-am ajuns în Piazza. Doi marinari stăteau rezemaţi de parapetul ce domina Marina, cîţiva caprioţi şedeau moţăind în faţa ospătăriei lui don Antonio şi pe treptele bisericii, vreo şase preoţi gesticulau furtunos, vorbind cu mare însufleţire:

— Moneta[6]! Moneta! Molta moneta, niente moneta! Gioia dădu fuga să sărute mîna lui Don Giacinto, duhovnicul ei şi un vero santos[7], deşi nu aducea de loc a sfînt. Ea se spovedea de două ori pe lună; dar eu, cît de des mă duceam la spovedanie?

Niciodată!

Cattivo! Cattivo!

Va spune oare lui Don Giacinto că am sărutat-o pe obraz colo, sub lămîi?

Desigur că nu. Străbăturăm satul, oprindu-ne la Punta Tragara.

— Vreau să mă sui pe vîrful stîncii de colo, am zis, arătînd spre cel mai prăpăstios dintre cei trei Faraglioni, strălucitori ca nişte ametiste, de la picioarele noastre. Dar Gioia era sigură că n-am să pot. Un pescar care încercase să se cațere pînă sus după

---

[1] Frumoasă.

[2] Tuf, rocă formată prin consolidarea cenuşei vulcanice, folosită ca piatră de construcţie ornamentală.

[3] Ţinut între Tunis şi Tripolis.

[4] Ce salbă frumoasă!

[5] Lucruri de-ale lui Tiberiu. Tiberiu cel rău. Tiberiu care deoache. Tiberiu complotistul.

[6] Bani.

[7] Adevărat sfînt.

ouă de pescăruş fusese azvîrlit jos în mare de un duh rău sălăşluind acolo sub înfăţişarea unei şopîrle albastre — albastră ca Grota Albastră — păzind o comoară de aur ascunsă acolo chiar de „Timberio". Deasupra sătucului paşnic, sumbrul profil al lui Monte-Solaro, cu piscurile-i semeţe şi falezele-i drepte neajunse, se contura limpede pe cerul apusului.

— Vreau să urc numaidecît pe muntele acela! am zis. Dar Gioia nu era de loc încîntată de ideea mea. O potecă pieptişă de şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte scobite în stîncă chiar de Timberio urca pe clina muntelui şi la mijlocul drumului, într-o peşteră întunecoasă, trăia un vîrcolac fioros ce mîncase pînă atunci mulţi cristiani[1], în capul scărilor se afla Anacapri, dar acolo trăiau numai gente di montagna[2], toţi nişte oameni foarte răi; nici un forestieres[3] nu se încumeta să urce acolo sus şi nici ea nu fusese niciodată. Mai bine m-aş sui la Villa Timberio sau la Arco Naturale sau la Grotta Matromania! Nu, n-aveam vreme, trebuia să mă urc numaidecît pe muntele acela. Ne-am întors în Piazza tocmai cînd clopotele ruginite ale bătrînei campanile[4] băteau orele douăsprezece pentru a vesti că macaroni erau gata. N-aş vrea măcar să prînzesc mai întîi sub palmierul cel mare ele la Albergo Pagano?[5] Tre piatti, vino a volonta, prezzo una lire[6]. Nu, n-aveam timp, trebuia să urc fără întîrziere muntele.

— Addio, Gioia, bella, bella! Addio, Rosina! Addio, addio e presto ritorno![7]

— E un pazzo inglese[8], fură ultimele cuvinte pe care le-am auzit rostite de buzele roşii ale Gioiei, în timp ce, mînat de soarta mea, mă repezeam în sus pe scările feniciene spre Anacapri. Pe la jumătatea drumului am ajuns din urmă pe o bătrînă ce purta pe cap un paner mare plin cu portocale.

— Buon giorno, signorino! îşi puse jos panerul şi îmi întinse o portocală. Deasupra portocalelor era pus un teanc de ziare şi scrisori legat într-o basma roşie. Era bătrîna Maria Porta-Lettere ce ducea poşta de două ori pe săptămînă la Anacapri, mai tîrziu prietena mea de-o viaţă întreagă. Am văzut-o murind la vîrsta de nouăzeci şi cinci de ani. Cotrobăi printre scrisori, alese plicul cel mai mare şi mă rugă să-i spun dacă nu cumva era pentru

[1] Creştini.
[2] Oameni de munte.
[3] Străin.
[4] Clopotniţă.
[5] Hanul Păgîn.
[6] Trei feluri, vin la discreţie, preţul o liră.
[7] Adio şi să te întorci curînd.
[8] Englez nebun.

Nannina la Caprara[1], care aştepta nerăbdătoare la lettera[2] de la soțul ei din America. Nu, nu era pentru ea. Poate astălaltă? Nu, era pentru Signora Desdemona Vacca.

Signora Desdemona Vacca, repetă bătrîna Maria cu neîncredere. Poate vor să spuie la moglie dello Scarteluzzo[3], adaogă ea pe gînduri. Scrisoarea următoare era pentru Signor Ulisse Desiderio.

Cred că-i vorba de Capolimone[4], zise bătrîna Maria a mai primit o scrisoare întocmai la fel acum o lună. Următoarea era pentru gentillissima Signorina Rosina Mazzarella. Acea doamnă era mai greu de ghicit. Să fie oare Cacciacavallara[5]? Ori la Zopparella[6]? Ori la Capatosta[7]? Ori la Femina Antica Femeia străveche[8]? Ori Rosinella Pane Asciuto[9]? Te pomeneşti că-i la Fesseria[10]? îşi dădu părerea altă femeie care ne ajunsese tocmai atunci din urmă cu un coşcogea paner de peşte pe cap. Da, s-ar putea să fie pentru Fesseria, dacă n-o fi cumva pentru nevasta lui Pane e Cipolla[11]. Dar pentru Pepinella n'copo u camposanto[12] nu era nici o scrisoare? Nici pentru Marin cella Caparossa[13], nici pentru Giovannina Ammazzacane[14], care aşteptau cu toatele la leftera din America? Nu, îmi părea foarte rău, dar nu era nici o scrisoare pentru ele. Cele două ziare erau pentru Il reverende parroco[15] Don Antonio di Giuseppe şi canonico Don Natale di Tommaso, asta ştia prea bine căci erau singurii abonați din sat.

Parroco era un om foarte învățat şi el dezlega întotdeauna ale cui erau scrisorile. Dar astăzi era plecat la Sorrento ca să facă o vizită arhiepiscopului, de asta mă rugase pe mine să-i citesc adresele de pe plicuri, Bătrîna Maria nu ştia cîți ani are, ştia numai că începuse a duce poşta de la cincisprezece ani, cînd mama ei nu mai fusese în stare să îndeplinească slujba asta. Bineînțeles că nu ştia carte. Cînd i~am spus că sosisem chiar în dimineața aceea cu corabia poştală din Sorrento şi că nu luasem

[1] Femeia cu capre.
[2] Scrisoarea.
[3] Soția cocoşatului.
[4] Cap de lămîie.
[5] Femeia cu brînzeturi.
[6] Şchioapa.
[7] Cap gros.
[8] Femeia străveche.
[9] Pîne uscată.
[10] Lată în şolduri.
[11] Pîne cu ceapă.
[12] De dincolo de cimitir.
[13] Păr roşu.
[14] Omoară-cîine.
[15] Sfinția-sa părintele.

nimic în gură, îmi dădu încă o portocală pe care am mîncat-o cu coajă cu tot, iar cealaltă femeie îmi oferi numaidecît din panerul ei cîteva frutta di mare[1] ce-mi stîrniră o sete cumplită. Se afla vreun han în Anacapri? Nu, dar Annarella, la moglie del sagrestano[2] îmi putea da o brînză de capră foarte bună şi-un pahar de vin minunat din via părintelui Don Dionisio, unchiul ei, un vino maraviglioso[3]! Apoi mai era şi la Bella Margherita, despre care desigur că am auzit; mătuşa ei se măritase cu un lord inglese[4]. Nu, de asta n-auzisem, dar mi-ar face mare plăcere s-o cunosc pe la Bella Margherita. Ajunserăm în sfîrşit, la capătul celor şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte şi trecurăm printr-o poartă boltită. Se mai vedeau încă, prinse în stîncă, balamalele uriaşe de fier, rămăşiţe ale unui pod mobil de altădată. Eram în Anacapri. La picioarele noastre se desfăşura întreg golful Neapolului, înconjurat de Ischia, Proci da şi Posilipo cel înveşmîntat în pini, alba, strălucitoarea linie a Neapolului, Vezuviul cu noru-i trandafiriu de fum, cîmpia Sorrento la poalele muntelui Sant Angelo şi-n depărtare Apeninii, acoperiți încă de zăpezi.

Drept deasupra capetelor noastre, sta înfipt în stîncă prăpăstioasă ca un cuib de vultur o capelă mică, în ruină. Acoperişu-i boltit se prăbuşise, dar bucăți enorme de zidărie îmbinate ciudat, ca un fel de țesătură simetrică mai sprijineau încă zidurile ce se fărîmițau.

— Roba di Timberio. mă lămuri bătrîna Maria.

— Cum se numeşte capela? am întrebat plin de curiozitate.

— San Michele.

— San Michele, San Michele! răsună ca un ecou în inima mea. Mai jos de capelă; în vie, un bătrîn săpa brazde adînci în pămînt pentru noua plantație de viță.

— Buon giorno, maestro Vincenzo! A lui era via şi căscioara de alături pe care o zidise singur cu mînile lui, mai mult cu piatra şi cărămida din Roba di Timberio, împrăştiată prin toată grădina. Maria Porta-Lettere îi spuse tot ce ştia de mine şi mastro Vincenzo mă pofti să stau în grădina lui şi să gust un pahar de vin. Am privit căsuța şi capela. Inima prinse a-mi bate aşa de puternic, că aproape îmi pierise graiul.

— Trebuie să mă urc chiar acum pînă acolo! am spus Mariei

---

[1] Fructe de mare.
[2] Soția paracliserului.
[3] Vin minunat.
[4] Lord englez.

Porta-Lettere. Dar bătrîna mă sfătui să merg mai întîi cu ea să caut ceva de mîncare, căci altfel nu voi găsi nimic, îmboldit de foame şi sete m-am hotărît, cu părere de rău, să-i urme?, sfatul. I-am făcut semn cu mîna lui mastro Vincenzo. spunîndu-i că mă întorc îndată. Merserăm pe drumeaguri singuratice şi ne oprirăm într-o piazzetta.

— Ecco la Bella Margherita! La Bella Margherita puse pe masa din grădină o garafă de vin profiriu împreună cu-n buchet-de flori şi mă înştiință că macaroni vor fi gata în cinci minute. Era frumoasă ca Flora lui Tițian, cu trăsături minunat modelate şi profil pur grecesc. Îmi puse dinainte o farfurie enormă de macaroane şi se aşează lîngă mine, inspectîndu-mă zîmbitoare şi curioasă.

— Vino del parroco, rostea ea cu mîndrie ele cîte ori îmi umplea paharul. Am băut în sănătatea lui parroco, în sănătatea ei şi a surioarei cu ochi negri, la beli a Giulia care se apropie de noi aducînd în mîni portocale culese chiar sub ochii mei dintr-un pom din grădină. Părinți nu mai aveau, iar fratele lor Andrea era marinar şi numai Dumnezeu ştie pe unde se afla acum; dar mătuşa ei trăia în vila pe care-o avea la Capri, Ştiam, desigur, că se măritase cu un lord inglese? Da, sigur că ştiam, numai numele îmi scăpa....

— Lady G, rosti cu mîndrie la Bella Margherita. Mi-am amintit la timp că trebuie să beau şi în sănătatea ei dar după aceea nu mi-am mai amintit de nimic altceva decît că cerul se boltea deasupra albastru ca safirul, vinul lui paroco sclipea roş ca rubinul şi la Bella Margherita sta lîngă mine, cu păr de aur şi buze surîzătoare.

— San Michele! îmi răsună deodată în urechi şi — San Michele! repetă ecoul în adîncul inimii!

— Addio, Bella Margherita!

— Addio, e presto ritorno[1]! Vai! cît despre presto ritorno! M-am întors pe ulicioarele pustii, cercînd să ajung cît mai de-a dreptul la ținta mea. Era ceasul sfînt al siestei şi tot sătucul dormea. Piazza inundată de-un soare strălucitor era deşartă, biserica încuiată, numai prin uşa întredeschisă a şcolii primare glasul de stentor al cuvioşiei sale canonice don Natale se auzea ca o trompetă somnoroasă şi monotonă în tăcerea din jur: Io mi ammazo, tu ti ammazi, egli si ammaza, noi si ammazziamo, voi si ammazziate, loro si ammazzano[2], repetat în cor, ritmic, de vreo

[1] Să te întorci curînd!
[2] Eu mă omor, tu te omori, el se omoară etc.

doisprezece băieți aşezați roată pe podea în jurul lui. Mai încolo, în josul ulicioarei, sta în drum o chipeşă matroană romană. Era Annarella, care-mi făcea semn cu mîna prieteneşte să intru. De ce mă dusesem la Bella Margherita în loc să vin la ea? Nu ştiam că acel cacciacavallo al ei era cea mai bună brînză din tot satul? Cît priveşte vinul, oricine ştie că vinul lui parroco nu se putea asemui cu al cuvioşiei sale Don Dionisio.

— Altro che il vino del parroco[1]! adaogă ea ridicînd din umerii ei voinici, cu înțeles.

Pe cînd şedeam sub pergola în fața unei garafe cu vin alb de-al lui Don Dionisio, am început a mă gîndi că s-ar putea să aibă dreptate, însă voiam să fiu nepărtinitor şi să golesc toată garafa înainte de a-mi da verdictul final. Dar cînd Gioconda, surîzătoarea-i fiică, îmi turnă al doilea pahar dintr-o garafă nouă, am hotărît definitiv: Da, vino bianco[2] al lui Don Dionisio era cel mai bun! Parcă era soare lichid; nectarul zeilor trebuie să fi avut asemenea gust, iar Gioconda părea o tînără Hebe pe cînd îmi umplea paharul gol.

— Altro che il vino del parroco! Nu ți-am spus eu? rîdea Annarella. E un vino miraculoso[3]! Da, într-adevăr, făcător de minuni trebuie să fi fost căci deodată am început a vorbi curgător italieneşte şi încă cu o iuțeală amețitoare, printre hohotele de rîs ale mamei şi fiicei! începusem să simt o mare prietenie pentru Don Dionisio; îmi plăcea numele lui, îmi plăcea vinul lui şi mi-ar plăcea să-l cunosc, am spus eu. Nimic mai uşor, căci trebuie să predice seara în biserica pentru „le Figlie di Maria[4]„.

— E un om foarte învățat, zise Annarella. Ştia pe de rost cum îi cheamă pe toți sfinții şi martirii; fusese chiar şi la Roma ca să sărute mîna Papii. Ea a fost la Roma vreodată? Nu. Dar la Neapole? Nu. Fusese o singură dată la Capri, în ziua cînd se cununase, dar Gioconda nu se dusese niciodată pînă acolo; Capri era plin de gente malamente[5]. I-am spus Annarellei că ştiam totul, se-nțelege, despre sfîntul lor ocrotitor, cîte minuni săvîrşise şi cît de frumos era, cu totul şi cu totul de argint. Se lăsă o tăcere apăsătoare.

— Da, pretind că San Constanzo al lor e cu totul şi cu totul de argint, exclamă Annarella, ridicîndu-şi cu dispreț umerii lați; dar cine ştie? Chi lo sa? Cît despre minunile lui, le poți număra

[1] Altfel decît vinul părintelui.
[2] Vin alb.
[3] E un vin miraculos.
[4] Copiii Mariei.
[5] Oameni răi.

pe degete, pe cînd Sant'Antonio, patronul Anacapri-ului a şi făcut pînă acum peste o sută. Altro che San Constanzo! Numaidecît am trecut şi eu de partea lui Sant'Antonio, dorind din tot sufletul să facă o nouă minune, să mă aducă cît mai curînd înapoi în satul lui fermecător. Buna Annarella avea atîta încredere în puterea lui făcătoare de minuni, încît nu primi cu nici un chip să-i plătesc.

— Pagherete unaltra volta, ai să plăteşti altă dată. Addio Annarella, addio Gioconda!

— Arivederla, presto ritorno, Sant'Antonio vi benedica! La Madonna vi accompagni[1]! Bătrînul mastro Vincenzo lucra încă de zor în vie, săpînd brazde adînci în pămîntul aromitor pentru noile mlădițe. Uneori da de cîte-o plăcuță de marmură sau de o bucată de stuc roş şi, culegîndu-le de pe jos, le arunca peste gard.

— Roba di Timberio, zicea el. Mă aşezai pe-un rest de coloană de granit roş, lîngă noul meu prieten.

— Era multo duro[2], se sparge greu, zise mastro Vincenzo. La picioarele mele, un pui de găină rîcîia pămîntul în căutare de rîme şi chiar sub nasul meu văzui ieşind la iveală o monedă. Am ridicat-o şi am recunoscut dintr-o privire nobilul cap al lui Augustus, Divus Augustus Pater. Mastro Vincenzo zise că nu făcea un baiocco[3]. O mai am şi acum. El singur îşi sădise grădina, plantînd vița şi toți smochinii cu mînile lui. Muncă grea, zise mastro Vincenzo, arătîndu-mi manile mari, bătătorite, căci terenul era plin de roba di Timberio (coloane, capiteluri, bucăți de statui şi teste di cristiani[4]). Trebuise mai întîi să dezgroape şi să care afară toate gunoaiele acelea, ca să-şi poată planta via. Spărsese coloanele ca să facă trepte în grădină şi se-nțelege că putuse întrebuința mare parte din marmură la construirea casei; restul îl aruncase în rîpă. Avusese mare noroc într-adevăr cînd descoperise pe neaşteptate o cameră mare, subterană, chiar sub casă, cu pereți roşii întocmai ca bucata aceea de sub piersici, zugrăvită de sus pînă jos cu cristiani goi, tutti spogliati, ballando come dei pazzi[5], purtînd în brațe buchete de flori şi ciorchini de struguri. Multe zile i-au trebuit ca să răzăluiască toate zugrăvelile acelea şi să acopere peretele cu ciment, dar oricum tot a fost treabă mai lesnicioasă decît să spargă stînca şi să zidească un nou rezervor de apă, zise mastro Vincenzo cu un zîmbet viclean.

---

[1] La revedere, să te întorci curînd, Sant' Antonio să te binecuvînteze! Fecioara să te-ntovărăşească.

[2] Este foarte tare.

[3] Para.

[4] Capete de creştini.

[5] Dezbrăcați, dănțuind ca nişte nebuni.

Acum îmbătrînise şi nu mai era în stare să îngrijească de vie cum se cuvine. Feciorul lui, care trăia pe continent cu doisprezece copii şi trei vaci, îl tot îndemna să vîndă casa şi să vie să stea cu dînsul. Inima începu din nou să-mi bată. Şi capela era tot a lui? Nu, nu era a nimănui şi oamenii spuneau că-i bîntuită de stafii. Şi el văzuse odată cînd era copil un călugăr înalt, stînd rezemat de parapet; iar nişte marinari, suind scările tîrziu în toiul nopții, auziseră zvon de clopote în capelă. Toate acestea se întîmplau, îmi lămuri mastro Vincenzo, din pricină că Timberio, pe cînd avea palat aici, ha fatto ammazzare Gesu Cristo a pus să-l ucidă pe Isus Cristos şi de atunci sufletul lui blestemat se întoarce adesea să ceară iertare călugărilor îngropați sub lespezile bisericii. Se mai spunea că uneori se arăta acolo sub înfățişarea unui şarpe mare, negru. Călugării fuseseră ammazzati de un bandit numit Barbarossa, care încercuise insula cu corăbiile lui şi luase în sclavie pe toate femeile care se refugiaseră acolo, în castelul de sus. De asta se şi chema Castello Barbarossa. Padre Anselmo, sihastrul, care era un om învățat, şi pe deasupra şi rudă cu dînsul, le povestise pe toate; tot el îi spusese şi de englezii care prefăcuseră capela într-o cetățuie şi care, la rîndul lor, fuseseră ammazzati de francezi.

— Ia uite! Îmi arătă mastro Vincenzo cu degetul un morman de obuze lîngă zidul viei, şi uite colea, adăogă el culegînd de pe jos un nasture de uniformă englezească. Francezii, urmă el, aşezară un tun mare lîngă capelă şi deschiseră focul asupra satului Capri, ocupat de englezi. Bine le-a făcut, chicoti el. Toți caprioții sunt nişte răi. După asta, francezii au prefăcut capela în pulberărie, de asta se şi cheamă pînă în ziua de azi La Polveriera. Acum nu mai rămăsese decît o ruină, dar s-a dovedit a-i fi foarte de folos, căci mai toate pietrele pentru zidul grădinii le luase de-acolo. Sării zidul grădinii pornind în sus pe poteca îngustă, spre capelă. Pardoseala era acoperită pînă la un stat de om cu sfărîmăturile bolții prăbuşite, zidurile erau năpădite de iederă şi caprifoi sălbatic şi sute de şopîrle se jucau vesele printre tufişuri mari de mirt şi rozmarin, oprindu-se din cînd în cînd să mă privească cu ochii scăpărători şi guşile zvîcnind. Dintr-un ungher întunecos se înălță pe aripi tăcute o bufniță iar un şarpe mare ce dormea pe mozaicul însorit al terasei îşi descolăci agale inelele-i negre şi se strecură înapoi în capelă şuierînd amenințător spre nepoftit. Să fi fost oare duhul bătrînului şi posomorîtului împărat ce rătăcea încă printre ruinele unde odinioară se ridica palatu-i imperial? Am privit în jos minunata insulă ce se întindea la

picioarele mele. Cum de-a putut, trăind în asemenea loc, să fie atît de crud? cugetam eu. Cum de avea un suflet atît de întunecat în lumina aceea strălucitoare ce înveşmînta cerul şi pămîntul? Cum de-a putut părăsi locul acela pentru a se retrage în cealaltă vilă a lui, şi mai inaccesibilă, de pe stîncile răsăritene, care îi mai poartă încă numele şi unde şi-a petrecut ultimii ani ai vieții? Să trăieşti într-un astfel de loc, să mori într-un astfel de loc, dacă moartea ar putea birui vreodată fericirea sublimă a unei asemenea vieți! Ce vis cutezător a făcut să-mi bată inima atît de puternic acum o clipă, cînd mastro Vincenzo îmi spunea că începuse a îmbătrîni şi a osteni şi că feciorul lui îl îndeamnă să vîndă casa? Ce gînduri nesăbuite îmi fulgeraseră prin mintea-mi înflăcărată cînd mă informase că nu era a nimănui capela? De ce nu a mea? De ce n-aş cumpăra casa lui mastro Vincenzo, ca să unesc capela cu casa prin ghirlande de viță. aici de chiparoşi şi coloane susținînd loggiile albe, populate cu boi de marmură şi împărați de bronz şi... şi am închis ochii ca nu cumva să pierd viziunea aceea minunată, dar treptat realitatea se destramă într-un amurg al împărăției viselor. O siluetă înaltă, înfăşurată într-o mantie bogată sta lîngă mine.

— Ale tale vor fi toate, rosti el cu o voce melodioasă, cuprinzînd cu un gest larg tot orizontul. Schitul, grădina, casa, muntele cu castelul, toate vor fi ale tale dacă te învoieşti a plăti prețul!

— Cine eşti, nălucă din nevăzut?

— Sînt duhul nepieritor al acestor locuri. Timpul nu înseamnă nimic pentru ruine. Acum două mii de ani stăteam tot în acest loc unde ne aflăm acum, lîngă alt om mînat aici de destinul său, la fel cum eşti şi tu mînat de-al tău.... Nu căuta fericirea ca tine. tînjea doar după uitare şi pace şi credea că o va putea găsi aici, pe insula singuratică. I-am spus prețul pe care va trebui să-l plătească: stigmatul josniciei, în vecii vecilor, pe-un nume fără pată. El căzu la învoială, plăti prețul. Unsprezece ani a trăit aici, înconjurat de cîțiva prieteni credincioşi., toți oameni de o cinste nepătată, în două rînduri porni la drum spre palatul lui de pe Colina Palatină. De două ori curajul îi lipsi; Roma nu l-a mai văzut niciodată. A murit pe drumul întoarcerii în vila prietenului său Lucullus, pe promontoriul de colo. Ultimele lui cuvinte au fost să fie dus în litieră pînă jos, la corabia ce-avea să-l poarte spre insula lui, acasă.

— Şi ce preț îmi ceri mie?

— Renunțarea la ambiția de a-ți face un nume în profesia ta,

jertfa viitorului ce te aşteaptă.

— Şi ce voi ajunge atunci?

— Un „Aş-fi-putut-fi", un ratat.

— Mă despoi de tot ce are preț în viață.

— Te înşeli, îți dau eu tot ce-i de preț în viață.

— Îmi vei lăsa cel puțin mila? Nu pot trăi fără de ea, dacă va fi să ajung medic.

— Da, îți voi lăsa mila, dar te-ai fi descurcat mult mai bine fără de ea.

— Mai ceri încă ceva?

— Înainte de a muri, va trebui să mai plăteşti o dată şi încă un preț mare de tot. Dar pînă la termenul scadenței vei privi încă mulți ani din locul acesta cum apune soarele , la capătul unor zile de neumbrită fericire şi cum răsare luna peste nopți înstelate, pline de visuri.

— Voi muri aici?

— Fereşte-te să cauți răspunsul la întrebarea ta; omul n-ar Sutea îndura viața dacă şi-ar cunoaşte ceasul morții. Îmi puse mîna pe umăr şi-am simțit o uşoară înfiorare străbătîndu-mi trupul.

— Voi fi din nou lîngă tine aici, mîne după apusul soarelui; ai vreme să chibzuieşti pînă atunci.

— N-are nici un rost să mă mai gîndesc; vacanța mi s-a sfîrşit, chiar în astă seară trebuie să mă întorc la trudnica mea muncă, departe de țara asta frumoasă. De altfel, n-am obiceiul să stau la gînduri. Mă învoiesc, voi plăti prețul, oricît ar fi de mare. Dar cum să cumpăr casa, cînd manile mi-s goale?

— Mînie ți-s goale, dar puternice; mintea ți-e înflăcărată dar limpede, voința zdravănă; vei izbuti. Cum să-mi zidesc casa? Habar n-am de arhitectură.

— Te voi ajuta. Ce stil doreşti? Nu vrei gotic? îmi place goticul, cu lumina lui domoală şi tulburătoarea-i atmosferă de taină.

— Voi născoci un stil al meu, aşa încît nici tu însuți nu-i vei putea da un nume. Nu vreau penumbră medievală! Casa mea o vreau deschisă soarelui, şi vîntului, şi glasului mării, ca un templu grec — şi lumină, lumină, lumină pretutindeni!

— Fereşte-te de lumină! Fereşte-te de lumină! Prea multă lumină dăunează ochilor unui muritor.

— Vreau coloane de marmură neprețuită, să susție loggiile şi arcadele, rămăşițe minunate de-ale trecutului să fie risipite prin toată grădina mea, capela să fie o bibliotecă tăcută cu strane de

mănăstire de jur împrejurul zidurilor şi clopote să sune melodios Ave Maria după fiecare zi fericită.

— Nu pot suferi clopotele.

— Şi chiar aici, unde insula asta frumoasă răsare în faţa noastră ca un sfinx din mare, aici vreau să am un sfinx de granit din ţara faraonilor. Dar unde le voi găsi pe toate?

— Te afli acum chiar pe locul unde se ridica una dintre vilele lui Tiberiu. Comori neprețuite din vremuri dispărute zac îngropate sub vița de vie, sub capelă, sub casă. Paşii bătrînului împărat au trecut ades peste lespezile colorate de marmură pe care ai văzut cum le azvîrlea țăranul cel bătrîn peste zidul grădinii lui; frescele distruse, cu fauni dănțuind şi bacante încununate cu flori împodobeau cîndva zidurile pavilionului său. Priveşte, zise el arătînd în jos spre adîncurile limpezi ale mării, la trei sute de metri sub noi; Tacit al dumitale de la şcoală nu ți-a spus că, la vestea morții împăratului, locuitorii insulei i-au prăbuşit palatele în mare? îmi venea să mă arunc în clipa aceea de pe faleza prăpăstioasă, să mă scufund în mare ca să-mi caut coloanele.

— N-ai de ce te grăbi aşa, îmi zise el rîzînd. De două mii de ani mărgeanul îşi țese pînza în jurul lor, valurile tot mai adînc le îngroapă în nisip, aşa că or să te aştepte pînă va sosi vremea ta.

— Şi sfinxul? Unde voi găsi sfinxul?

— Pe o cîmpie singuratică, departe, departe de viața de azi, se înălța odinioară falnicul palat al altui împărat care adusese sfinxul de pe malurile Nilului ca să-i împodobească grădina. Din palat n-a mai rămas decît un morman de pietre, dar la fund, în măruntaiele pămîntului doarme încă sfinxul. Caută-l şi-l vei găsi. Îți vei primejdui viața ca să-l aduci aici, dar vei izbuti.

— Pari să cunoşti viitorul tot aşa de bine ca trecutul.

— Trecutul şi viitorul sînt totuna pentru mine. Cunosc totul.

— Nu te invidiez pentru cunoaşterea asta.

— Vorbele îți sînt mai mature decît vîrsta; de unde le-ai luat?

— Le-am cules azi de pe insula asta, fiindcă am înțeles că oamenii prietenoşi de-aici, ce nu ştiu a scrie şi-a citi, sînt mult mai fericiți ca mine care mi-am ostenit ochii de cînd eram copil, ca să dobîndesc ştiința. Şi tu ai făcut la fel, se cunoaşte din felul cum vorbeşti. Eşti un mare învățat, cunoşti pe Tacit al dumitale pe de rost.

— Sînt un filozof.

— Ştii bine latina?

— Sînt doctor în teologie al Universității din lena.

— A! De asta mi s-a părut că deosebesc un uşor accent german în vorba dumitale. Cunoşti Germania?

— Fireşte, rîse el pe înfundate. L-am privit cu luare-aminte. Înfățişarea şi purtările lui erau ale unei persoane de rang. Am băgat de seamă pentru întîia oară că purta o sabie sub mantaua-i roşie, iar vocea lui avea un timbru ascuțit pe care parcă îl mai auzisem cîndva.

— Iartă-mă, domnule, dar am impresia că ne-am mai întîlnit la Auerbach's Keller[1], în Lipsca. Nu cumva te cheamă... Pe cînd rosteam vorbele acelea, clopotele din Capri prinseră a suna Ave Maria. Am întors capul să mă uit la dînsul. Dispăruse.

[1] Vestită pivniță de vinuri, datînd din secolul al XVi-lea şi legată de legenda lui Faust.

2 QUARTIER LATIN

Quartier Latin. O cameră de student la Hotel de l'Avenir, vrafuri de cărți peste tot, pe mese, pe scaune, clituri întregi pe jos iar pe perete o fotografie îngălbenită din Capri. Dimineți în sălile de la Salpetriére mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cîndva, demult, demult, Hotel Dieu şi La Pitie, umblînd de la un pat la altul pentru a citi capitol după capitol din cartea suferinței omeneşti, scrisă cu lacrimi şi sînge. După-amiezi în sălile de disecție şi în amfiteatrele Şcolii de Medicină ori în laboratoarele Institutului Pasteur, observînd la microscop cu ochi plini de uimire tainele lumii nevăzute, ființele infinit de mici care sînt arbitrii vieții şi morții omului. Nopți de veghe în Hotel de l'Avenir, prețioase nopți de trudă pentru a putea stăpîni cruda realitate, simptomele clasice ale dezechilibrului şi ale bolilor căutate şi cercetate cu de-amănuntul de observatori ai tuturor țărilor, muncă atît de necesară şi atît de neîndestulătoare pentru formarea unui medic. Muncă, muncă, muncă! Vacanțe de vară, cu cafenele goale pe Boulevard St. Michel, cu Şcoala de Medicină închisă, cu laboratoarele şi amfiteatrele pustii, clinicile pe jumătate deşarte. Numai pentru suferința din sălile spitalelor nu era vacanță. Numai pentru Moarte nu era vacanță. Numai în Hotel de l'Avenir nu era vacanță. Nici o distracție, în afară de o plimbare cînd şi cînd pe sub teii din grădina Luxembourg ori un ceas de recreare sorbit cu nesaț în Muzeul Louvre. Fără un prieten. Fără un cîne. Fără o fată măcar. Vremurile din „Vie de Boheme"[1] a lui Henri Murger dispăruseră, dar Mimi a lui era încă acolo, aproape neschimbată. Surîzătoare, o vedeai plimbîndu-se pe Boulevard St. Michel la brațul mai fiecărui student cînd se apropia ora aperitivului, ori îi cîrpea hainele şi-i spăla rufele în mansarda lui pe cînd el citea pentru examene. Pentru mine nu exista nici o Mimi! Da, lor le dădea mîna să ia viața în uşor, fericiților mei camarazi; să-şi petreacă serile flecărind la mesele cafenelelor, să rîdă, să trăiască, să iubească.

Agerul lor creier latin lucra mult mai iute ca al meu, şi-apoi, ei n-aveau pe peretele mansardei lor o îngălbenită fotografie din Capri care să le dea avînt, nici coloane de marmură aşteptîndu-i sub nisipul de la Palazzo al Mare. Adesea, în nopțile lungi de veghe petrecute în Hotel de l'Avenir, pe cînd stam aplecat asupra tratatului lui Charcot ,,Maladies du systerne nerveux" ori a cărții

[1] „Viață de boem".

lui Trousseaux „Clinique de l'Hotel Dieu" un gînd teribil îmi fulgera deodată prin minte: mastro Vincenzo este bătrîn; dacă cumva moare, în timp ce eu mă aflu aici! sau dacă vinde altcuiva căsuța de pe munte unde se află cheia viitorului meu cămin? Atunci o sudoare rece îmi îmbrobonea fruntea — şi inima, de spaimă, aproape mi se oprea. Rămîneam cu ochii aţintiţi la palida fotografie a insulei Capri atîrnată în perete şi mi se părea că se pierde din ce în ce învăluită ca într-o ceaţă, misterioasă ca un sfinx, pînă nu mai rămînea decît conturul unui sarcofag sub care era îngropat un vis... Atunci îmi frecam ochii dureroşi şi mă cufundam din nou în cartea mea c-o încordare sălbatică, ca un cal de curse lovit de pinteni ce se avîntă spre ţintă cu coastele sîngerînd. Da, ajunsese un fel de cursă, o cursă pentru premii şi trofee.

Camarazii mei începuseră a miza pe mine ca pe-un favorit şi chiar Maestrul cu chip de Cezar şi ochi de vultur se înşela luîndu-mă drept un om de viitor — singura eroare de diagnostic pe care ştiu s-o fi săvîrşit profesorul Charcot în toţi anii aceia cît i-am urmărit cu atenţie judecăţile-i fără de greş în sălile de la Salpetriére mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cîndva, demult, demult şi în cabinetul său de consultaţii din Boulevard Saint-Germain, unde se înghesuiau bolnavi veniţi din toată lumea. Plăteam scump greşeala lui. O plăteam cu somnul şi era cît pe ce s-o plătesc cu lumina ochilor. De altfel, problema n-a fost rezolvată nici pînă acum. Atît eram de încredinţat că Charcot nu putea greşi, că ştie mai mult decît oricare alt om de pe lume despre creierul omenesc, încît după puţin timp am crezut că avea dreptate, îmboldit de ambiţia de a-i adeveri profeţia, nesimţitor la oboseală, la nesomn, chiar la foame, mi-am încordat toate fibrele trupului şi ale minţii, pînă la istovire, în sforţarea de a cîştiga cu orice preţ. Gata cu plimbările pe sub teii din grădina Luxembourg, cu hoinărelile prin Louvre. Din zori pînă-n noapte, plămînii îmi erau plini de aerul viciat al sălilor de spital şi ale amfiteatrelor, din noapte pînă-n zori cu fumul nesfîrşitelor ţigări în camera mea îmbîcsită de la Hotel de l'Avenir. Examen după examen într-o rapidă succesiune, mult prea rapidă, vai, ca să aibă vreo valoare; succes după succes. Muncă, muncă, muncă! Trebuia să-mi iau doctoratul în primăvară. Norocul mă ocrotea şi izbuteam în tot ce atingeam cu mîna, fără să dau greş niciodată, aveam un noroc uluitor, aproape nefiresc. Deja învăţasem a cunoaşte structura acelei miraculoase maşinării care-i trupul omenesc, armonioasa funcţionare a rotiţelor şi angrenajelor lui în

stare de sănătate, stricăciunile din timpul boalei; în sfîrşit, prăbuşirea lui în moarte. Mă familiarizasem cu cele mai multe dintre maladiile care ţintuiesc suferinzii pe paturile spitalelor. Învăţasem să mînuiesc armele ascuţite ale chirurgiei spre a lupta cu arme mai egale împotriva neînduratei Duşmance care, cu coasa în mîni, colinda prin toate sălile spitalului, veşnic gata să lovească, veşnic prezentă la orice oră din zi şi din noapte. De fapt, părea că se aciuiase definitiv acolo, în spitalul vechi şi mohorît care timp de veacuri adăpostise atîta suferinţă şi nenorocire. Uneori năvălea în sală, lovind în dreapta şi-n stînga, tineri şi bătrîni, cu o furie oarbă, ca o nebună, sugrumînd o victimă cu o lentă strîngere a mînii Sale, smulgînd altuia bandajul de pe rana deschisă şi lăsînd să se scurgă pînă la ultima picătură de sînge. Alteori venea tiptil, tăcută şi liniştită, şi cu o uşoară, abia simţită atingere închidea pleoapele altui suferind ce rămînea aşa, aproape zîmbitor, după ce Ea se depărta. Adeseori chiar eu, care eram acolo pentru a o împiedica să se apropie, nu ştiam că vine. Numai pruncii de la sînul maicii lor simţeau prezenţa Ei şi, tresărind din somn, scoteau ţipete de spaimă cînd trecea. Iar cîteodată una dintre bătrînele călugăriţe care-şi petrecuse viaţa întreagă în sălile spitalului o vedea din vreme că se apropie şi mai apuca să puie un crucifix pe pat. La început, cînd Ea sta victorioasă de o margine a patului şi eu neputincios de cealaltă margine, nu prea o luam în seamă. Pe-atunci viaţa însemna totul pentru mine, ştiam că misiunea mea încetează cînd începea a Ei şi obişnuiam să-mi întorc doar faţa de la sinistra mea colegă, înciudat de înfrîngere. Dar pe măsură ce mă obişnuiam cu Ea, o pîndeam cu atenţie crescîndă şi cu cît o vedeam mai mult, dorinţa mea de a o înţelege sporea. Am început a-mi da seama că avea partea Ei de muncă tot aşa cum o aveam eu pe a mea, misiunea Ei de îndeplinit ca şi mine, că la urma urmei eram camarazi; ca atunci cînd bătălia pentru viaţa unui om lua sfîrşit şi ea cîştiga, era mult mai bine să ne privim fără de teamă drept în ochi şi să fim prieteni. Mai tîrziu, a venit o vreme cînd o socoteam singura mea prietenă, cînd o doream şi aproape o iubeam, deşi Ea nu părea să mă ia în samă. Cîte nu m-ar putea învăţa dacă aş fi în stare să citesc pe întunecatu-i chip! Cîte goluri în sărăcăcioasele mele cunoştinţe asupra suferinţelor omeneşti n-aş fi putut împlini. Ea era singura care citise ultimul capitol ce lipsea din tratatele mele de medicină, în care totul se explică, unde se găsesc soluţiile tuturor enigmelor şi sînt date răspunsuri tuturor întrebărilor! Dar de ce era atît de crudă, Ea,

care putea fi atît de blîndă? Cum se îndura să cosească cu o mînă atîta tinerețe şi viață, cînd cu cealaltă putea dărui atîta pace şi fericire? De ce în cleştarea mînilor Ei în jurul grumazului unei victime este atît de lentă şi lovitura pe care-o dă altuia atît de năprasnică? De ce se lupta Ea atît de mult cu viața pruncului în timp ce îngăduia vieții bătrînului să se destrame într-un somn paşnic? Menirea Ei era oare să şi pedepsească, nu numai să ucidă? Să fie totodată şi Judecătorul, şi Călăul? Ce făcea cu cei pe care-i ucidea? încetau a mai exista, ori dormeau numai? Unde-i ducea? Era Stăpînul Suprem al împărăției Morții, ori numai un vasal, o biată unealtă în mînile unui stăpînitor cu mult mai puternic, Domnul Vieții? Cîştigase astăzi, dar biruința Ei era pe vecie? Cine va fi pînă la urmă învingătorul: Ea ori Viața? Dar era într-adevăr sigur că misiunea mea se isprăvea cînd începea a Ei? Trebuia să fiu doar un spectator nepăsător la ultima luptă atît de inegală, să stau de față neputincios şi nesimțitor, în vreme ce Ea îşi îndeplinea opera de distrugere? Trebuia să-mi întorc capul de la ochii aceia care implorau ajutorul meu după ce puterea vorbirii de mult pierise? Trebuia să-mi desfac mîna din încleştarea degetelor tremurătoare ce se agățau de ea cum se agață de un pai cel ce se îneacă? Eram învins, dar nu dezarmat; în mînile mele mai rămînea o armă puternică. Ea avea cupa somnului veşnic dar şi eu o aveam pe a mea, încredințată mie de milostiva mamă Natura. Cînd ea îşi dăruia leacul cu prea multă zgîrcenie, de ce nu l-aş fi întrebuințat pe al meu cu puterea-i binefăcătoare de a preface chinul în pace, agonia în somn? Nu era oare misiunea mea de a-i ajuta să moară pe cei pe care nu-i mai puteam ajuta să trăiască? Călugărița cea bătrînă îmi spusese că săvîrşeam un păcat teribil, că Atotputernicul în nestrămutata-i înțelepciune hotărîse să fie astfel şi cu cît te făcea să suferi mai mult în ceasul morții, cu atît avea să fie mai iertător în Ziua Judecății-de-Apoi. Pînă şi gingaşa soră Philomene îmi aruncase o privire mustrătoare cînd, singur între toți colegii mei, venisem cu siringa de morfină după ce bătrînul padre se depărtase de pat cu sfîntul maslu. Le întîlneai încă în toate spitalele Parisului, cu cornetele lor mari, albe, pe blîndele surori Saint Vincent de Paul, dăruite cu totul sacrificiului. Crucifixul atîrna încă pe peretele fiecărei săli, în fiecare dimineață padre citea liturghia în fața micului altar din sala Sainte Clare. Maica Superioară, Ma Mere, cum o numeau toate, încă îşi făcea rondul de la pat la pat, în fiecare seară, după ce sunase Ave Maria. Laicizarea spitalelor încă nu ajunsese o chestiune la ordinea zilei; strigătul aspru: Afară cu preoții! Afară

cu crucifixul! A la porte les soeurs[1]! încă nu răsunase. Vai! peste puțin timp i-am văzut pe toți plecînd — păcat! Fără îndoială că maicile acelea aveau defectele lor. Fără îndoială că erau mai obişnuite să mînuiască mătăniile decît periuța de unghii şi îşi înmuiau mai des degetele în agheasmă decît în soluția de acid carbolic, panaceu atotputernic pe atunci în sălile noastre de operație, care curînd avea să fie înlocuit cu altul. Dar gîndurile lor erau atît de limpezi, inimile atît de curate şi, consacrîndu-se trup şi suflet muncii lor, nu cereau altceva în schimb decît să le fie îngăduit a se ruga pentru bolnavii lor. Nici chiar duşmanii cei mai înverşunați n-au îndrăznit vreodată să ponegrească devotamentul lor, izvorît numai din sacrificiu şi răbdarea lor fără de margini. Se spunea că surorile îşi făceau datoria cu fețe triste şi ursuze, cu gîndul mai mult la mîntuirea sufletului decît a trupului, pe buze cu vorbe mai mult de resemnare decît de încurajare. Se înşelau însă foarte tare. Dimpotrivă, călugărițele, tinere şi bătrîne, erau întotdeauna bine dispuse şi fericite, aproape vesele, distrîndu-se şi rîzînd ca nişte copii — şi te uimeai văzîndu-le cum se pricepeau să dea din fericirea lor şi altora. Erau şi îngăduitoare. Nu făceau nici o diferență între cei care credeau şi cei care nu credeau. Ba parcă erau chiar mai dornice să-i ajute pe cei din urmă, căci erau atît de mîhnite pentru ei şi nu arătau niciodată supărare cînd îi auzeau înjurînd ori blestemînd. Cu mine toate au fost nespus de bune şi prietenoase. Ştiau foarte bine că nu împărtăşeam credința lor, că nu mă spovedeam şi nu-mi făceam semnul crucii cînd treceam pe lîngă micul altar. La început, Maica Superioară făcuse cîteva timide încercări de a mă converti la credința ce-o făcuse să se jertfească pentru binele celorlalți; dar renunțase îndată, clătinînd cu compătimire bătrînu-i cap. Chiar scumpul şi bătrînul nostru padre pierduse orice speranță în mîntuirea sufletului meu, de cînd îi spusesem că eram gata să discut cu el posibilitatea existenței unui purgatoriu, dar că refuzam net să cred în iad şi, în orice caz, eram hotărît să administrez o doză bună de morfină muribunzilor, cînd agonia lor era prea chinuită şi prea lungă. Bătrînul padre era un sfînt, dar discuțiile nu erau tăria lui şi curînd am renunțat definitiv la controversele noastre. Cunoştea viețile tuturor sfinților şi el mi-a povestit pentru întîia oară duioasa legendă a Sfintei Clara, ce a dat numele ei sălii spitalului. Tot el m-a făcut să văd întîia oară minunatele trăsături ale iubitului ei, sfîntul Francisc din Assisi, prietenul umililor şi al

[1] Afară cu surorile (călugărițele)!

părăsitelor viețuitoare din văzduh şi de pe pămînt, ce-avea să-mi fie după asta şi mie prieten pe viață. Dar sora Philomene, atît de tînără şi de frumoasă în haina-i albă de novice a, ordinului Saint Augustin m-a învățat cel mai mult, căci m-a învățat s-o iubesc pe Maica Domnului, al cărui chip îl avea. Suavă soră Philomene! Am văzut-o murind de holeră doi ani mai tîrziu, la Neapole. Nici moartea n-a cutezat să-i desfigureze chipul! S-a dus în cer aşa cum o cunoscusem. Fratele Antonie, care venea în fiecare duminică la spital să cînte la orgă în capela mică, îmi era bun prieten, în acele zile era singura ocazie pe care o aveam de a asculta muzică şi rareori lipseam de-acolo, deoarece iubesc foarte mult muzica. Deşi nu puteam să văd pe surorile ce cîntau lîngă altar, recunoşteam foarte bine glasul limpede şi curat al sorei Philomene. Chiar în ajunul Crăciunului, fratele Antoine răci zdravăn şi în sala Sainte Clare se şoşotea în mare taină de la pat la pat că, după o lungă consfătuire între Maica Superioară şi bătrînul padre, pentru a salva situația, mi se îngăduie să-l înlocuiesc la orgă. Singura muzică pe care o auzeam în acea vreme era doar a bietului Don Gaetano, bătrînul care venea de două ori pe săptămînă să-mi cînte din flaşneta lui hodorogită sub balconul de la Hotel de l'Avenir. „Miserere" din Trubadurul era bucata lui de bază şi vechea arie melancolică i se potrivea de minune şi lui şi maimuțicăi lui pe jumătate înghețată, ce stătea ghemuită pe flaşnetă în hăinuța ei roşie „garibaldiană". Ah che la morte ogni ora e tarda nel venir[1]!

I se potrivea şi bietului Monsieur Alfredo, bătrîn şi rătăcind pe străzile acoperite de zăpadă în redingota-i jerpelită, cu manuscrisul ultimei sale tragedii sub braț; se potrivea şi prietenilor mei din sărăcăciosul cartier italian, ce stăteau ghemuiți în jurul braciere[2]-ului lor pe jumătate stins, neavînd nici o para ca să-şi cumpere cîțiva cărbuni cu care să se mai încălzească. Erau şi zile cînd trista melodie părea acompaniamentul cel mai potrivit la gîndurile mele, pe cînd şedeam dinaintea cărților în Hotel de l'Avenir, nemaiavînd curajul să înfrunt o nouă zi, cînd totul părea atît de întunecat, de deznădăjduit şi vechea fotografie decoloratăa insulei Capri atît de îndepărtată. Atunci mă trînteam pe pat, închizînd ochii ce mă usturau şi îndată Sant'Antonio se punea pe treabă să mai săvîrşească o minune. Se făcea că pluteam pe mări, departe de orice griji, spre fermecătoarea insulă a viselor mele. Gioconda îmi

[1] Ah, cum întîrzie mereu moartea să vie!
[2] Foc de cărbuni.

întindea surîzătoare un pahar cu vin de-al lui Don Dionisio şi din nou sîngele începea a curge cu putere şi din belşug în creierul meu istovit. Lumea era frumoasă şi eu eram tînăr, gata de luptă, sigur de izbîndă. Mastro Vincenzo, lucrînd încă de zor în via lui îmi făcea semn prieteneşte cu mîna pe cînd urcam ulicioara din spatele grădinii lui, spre capelă. Stăteam un timp pe terasă, privind fermecat jos, la picioarele mele, minunata insulă, întrebîndu-mă cum voi izbuti să urc în vîrful falezei sfinxul meu de granit roş. Într-adevăr, va fi o treabă grea — şi totuşi, voi izbuti s-o duc la capăt, destul de uşor, eu singur! „Addio, bella Gioconda! Addio e presto ritorno!" Da, sigur că mă voi reîntoarce curînd, foarte curînd, în viitorul vis! Noua zi se revărsa pe fereastră, privind cu asprime pe visător. Deschideam ochii şi săream în picioare întîmpinînd pe noua venită cu un zîmbet, apoi mă aşezam iar la masa mea, cu cartea în mînă. Veni primăvara, aruncînd pe balconul meu cea dintîi rămurică înfloritä din castanii îmbobociți ai aleii. Era semnalul. M-am prezentat la examen şi-am părăsit Hotel de l'Avenir cu diploma atît de greu dobîndită în buzunar, cel mai tînăr doctor în medicină ieşit vreodată din universitățile Franței.

3 AVENUE DE VILLIERS

Avenue de Villiers. Dr. Munthe, de la 2 la 3.

Zi şi noapte suna clopoţelul de la intrare pentru scrisori cu chemări urgente, bolnavi la consult. Telefonul, armă ucigătoare în mîinele femeilor ce-şi irosesc vremea trîndăvind, nu pornise încă războiul nervilor împotriva orelor de odihnă binemeritate.

Camera de aşteptare se umplea repede cu bolnavi de toate soiurile şi felurile, mai mult bolnavi de nervi, sexul frumos predominînd. Multe dintre paciente erau bolnave, grav bolnave. Ascultam cu seriozitate ce aveau de spus şi le examinam cu cea mai mare grijă, încredinţat că le puteam ajuta, orice ar fi avut. Cred că nu-i momentul să vorbesc acum de acele cazuri. Va veni o zi, poate, cînd voi avea ceva de spus şi despre ele. O seamă nu erau bolnave de loc şi poate nici nu s-ar fi îmbolnăvit niciodată dacă nu m-ar fi consultat pe mine.

O seamă îşi închipuiau doar că sînt bolnave. Aveau de istorisit o poveste întreagă cu bunica, mătuşa ori soacra, sau scoteau din buzunar o hîrtiuţă şi începeau a citi o nesfîrşită listă de simptome şi metehne; „le malade au petit papier”[1] cum obişnuia să le spuie Charcot. Toate astea erau noi pentru mine, care n-aveam decît practica de spital unde nu era timp de prăpădit cu mofturi — şi am săvîrşit multe gafe. Mai tîrziu, cînd am început a şti mai multe despre natura omenească, am învăţat a mînui mai bine pacientele acelea; totuşi nu ne-am înţeles prea bine niciodată. Păreau foarte indignate cînd le spuneam că aveau o mină bună şi culori în obraz, îşi reveneau însă îndată cînd adăogam că nu-mi plăcea de loc cum arată limba lor ceea ce în general era adevărat. De obicei, diagnoza mea în asemenea cazuri era: supraalimentare, abuz de prăjituri şi dulciuri în timpul zilei, mese prea încărcate seara. A fost, cred, cea mai corectă diagnoză pe care am pus-o în vremea aceea, dar n-a avut de loc succes. Nimeni nu voia să mai audă de ea, nimănui nu-i plăcea, în schimb, tuturor le plăcea apendicita, în vremea aceea apendicita era la mare preţ printre cei din înalta societate, care erau în căutare de-o boală. Toate cucoanele nevricoase o aveau măcar în cap, dacă nu în burtă — şi le mergea splendid cu ea, la fel ca şi medicilor lor curanţi. Aşa că am luat-o şi eu încetul cu încetul în derivă spre apendicită, tratînd un mare număr de astfel de cazuri cu mai mult ori cu mai puţin succes. Dar cînd a început a umbla

[1] .”Bolnavul cu hîrtiuţă”.

zvonul că chirurgii americani porniseră o campanie pentru extirparea tuturor apendicelor din Statele Unite, cazurile mele de apendicită începură să scadă într-un mod îngrijorător. Toți erau consternați:

— Să-mi scoată apendicele! Apendicele meu! exclamau elegantele cucoane, cramponîndu-se desperate de processus vermicularis[1] ca o mamă de pruncul ei. Ce mă fac fără el!

— Să le scoată apendicele, apendicele nostru! spuneau medicii, consultîndu-şi posomorîți listele clienților. N-am auzit de cînd sînt asemenea nerozie! Cum aşa? Doar apendicele lor sînt în perfectă stare, cine să ştie mai bine decît mine care trebuie să le cercetez de două ori pe săptămînă? Sînt absolut împotriva operației!

Curînd se văzu limpede că apendicita era pe ducă şi că trebuia scornită o nouă boală care să satisfacă cererea generală. Facultatea se arătă la înălțime şi o nouă maladie a fost lansată pe piață, un cuvînt nou a fost scos, o adevărată comoară: Colita[2]!

Era o boală elegantă, ferită de primejdia bisturiului, întotdeauna la îndemînă cînd era dorită, convenind tuturor gusturilor. Nimeni nu ştia cînd vine, nimeni nu ştia cînd pleacă. Aflasem că mai mulți dintre confrații mei, prevăzători, o şi experimentaseră pe clienții lor cu mare succes, dar pînă atunci mie norocul nu-mi zîmbise. Unul dintre ultimele cazuri de apendicită tratată de mine a fost, cred, al contesei care venise, după spusele ei, să mă consulte la recomandația lui Charcot. Profesorul avea obiceiul să-mi trimită din cînd în cînd clienți şi, bineînțeles, eram dornic să-i fiu cît mai de folos, chiar să nu fi avut un chip atît de încîntător. Privii pe tînărul oracol — şi în ochii ei mari, languroşi se citea o dezamăgire pe care zadarnic se silea s-o ascundă, îmi spuse apoi că dorea să vorbească cu Monsieur le docteur lui-même şi nu cu asistentul său, primire cu care mă obişnuiseră noii mei clienți. La început nu era sigură dacă are ori nu apendicită şi nici Monsieur le docteur, dar îndată după aceea a fost convinsă că are, iar eu că nu are. Cînd i-am spus asta cu o bruscheță nechibzuită, se tulbură foarte tare. Profesorul Charcot îi spusese că eu cu siguranță voi descoperi de ce suferă, o voi ajuta şi cînd colo... izbucni în lacrimi şi-mi era foarte milă de ea.

---

[1] Apendice.

[2] Colita, aşa cum o înțelegem azi, nu se cunoştea pe atunci. S-au făcutmulte greşeli de către medici şi bolnavi la începutul strălucitei carieri acolitei. Chiar şi astăzi, diagnoza este adesea confuză şi nesigură. (Nota autorului.)

— Dar atunci ce am? rosti ea printre suspine, întinzînd mînile spre mine cu un gest deznădăjduit.

— Îți spun dacă-mi promiți să te liniştești. Imediat încetă din plîns. Ştergîndu-şi ultimile lacrimi din ochii ei mari, spuse cu mult curaj:

— Pot îndura orice, am îndurat atît de mult pînă acum! nu-ți fie teamă, n-am să mai plîng. Ce boală am?

— Colită.

Ochii i se măriră şi mai tare, deşi crezusem că aşa ceva nu este cu putință.

— Colită! întocmai ce-am bănuit şi eu de la început! Sînt încredințată că ai dreptate! Colită! Spune-mi, ce-i colita? Precaut, am ocolit cu multă grijă întrebarea, întrucît habar n-aveam şi nimeni pe lume nu ştia pe vremea aceea. Dar i-am spus că era de lungă durată şi greu de vindecat; şi în privința asta aveam dreptate. Contesa îmi zîmbi prietenos. Şi soțul ei, care pretindea că nu era altceva decît nervi! Nu mai era vreme de pierdut, îmi declară ea, vroia să înceapă tratamentul imediat, aşa că ne-am înțeles să vie de două ori pe săptămînă în Avenue de Villiers. Reveni chiar a doua zi şi, cu toate că începusem a mă obişnui cu schimbări subite la pacienții mei, am rămas atît de uimit de înfățişarea-i vioaie şi chipu-i strălucitor încît am întrebat-o ce vîrstă are. Împlinise douăzeci şi cinci de ani. Venise numai să mă întrebe dacă era molipsitoare colita.

— Da, foarte molipsitoare. Dar cum am rostit vorbele acestea, mi-am şi dat sama că tînăra contesă era cu mult mai isteață decît mine. N-aş putea să-i spun contelui că era mai prudent să nu doarmă în aceeaşi cameră cu ea? Am încredințat-o că nu era nicidecum mai prudent şi cu toate că n-aveam onoarea să-l cunosc pe Monsieur le comte, eram sigur că nu se va molipsi. Colita nu era molipsitoare decît pentru firile impresionabile, hipersensibile, ca ea. Serios? doar n-o credeam o hipersensibilă? obiectă ea, rotindu-şi ochii mari, fără astîmpăr, prin cameră. A! ba da! N-o puteam vindeca de asta? Nu.

„Scumpa mea Ann,

Închipuieşte-ți, dragă, că am colită! Sînt atît de bucuroasă... atît de bucuroasă că mi-ai recomandat pe acest suedez, ori poate Charcot să mi-l fi recomandat? în orice caz, lui i-am spus că Charcot, ca să mă asigur că-mi va sacrifica mai mult timp şi va fi mai atent cu mine. Ai dreptate, este foarte priceput, deşi n-ai crede după înfățişare. L-am şi recomandat tuturor prietenelor şi sînt încredințată că-i poate face mult bine cumnatei mele care stă

în pat de cînd cu căzătura aceea rea de la cotilionul tău! Sînt dezolată, dragă, că nu ne vom vedea mîne la dineul Josephinei, i-am scris şi ei că am colită şi-mi este cu neputință să vin. Aş dori să-l poată amîna pe poimîine!

Cu drag, Juliette.

P.S. Ştii ce mi-a venit în minte? Că n-ar fi rău s-o vadă suedezul pe soacra ta, care sufere atît de mult din pricina surzeniei ei. Ştiu, se înțelege că marchiza nu mai vrea să vadă doctori; de altfel, cine vrea! Dar nu s-ar putea aranja oare s-o vadă ca din întîmplare? N-aş fi de loc surprinsă să se descopere că pricina tuturor necazurilor ei este tot colita.

P.S. Nu mi-ar veni greu să-l invit pe doctor la masă într-una din zile, dacă o poți convinge pe marchiză să cineze la noi, en petit comite[1], bineînțeles, închipuieşte-ți, a descoperit că am colită numai privindu-mă prin ochelari! De altfel, doresc ca soțul meu să-l cunoască, deşi nici lui nu-i sînt mai dragi doctorii decît soacrei tale. Dar sînt sigură că doctorul meu are să-i placă!"

Peste o săptămînă aveam neaşteptata cinste de a fi invitat la masă la reşedința contesei din Faubourg Saint-Germain. Am fost aşezat lîngă bătrîna marchiză şi, în vreme ce-o observam respectuos cu ochiul meu de vultur, ea, într-o maiestuoasă izolare, înfuleca o farfurie enormă de paté de foie gras[2]. Nu-mi adresă nici o vorbă şi toate sfioasele mele încercări de a deschide o conversație căzură baltă — cînd am băgat de seamă că n-auzea absolut de loc. După masă, monsieur le compte mă luă în fumoar. Contele era un omuleț foarte gras, foarte politicos cu o figură blajină, aproape timidă, cel puțin de două ori mai vîrstnic decît soția lui şi un gentleman din cap pînă în picioare. Oferindu-mi o țigară, îmi spuse cu multă căldură:

— Nu ştiu cum să-ți mulțumesc că mi-ai vindecat soția de apendicită — pînă şi numele ei mi-i urît să-l rostesc, îți mărturisesc deschis că nu-i pot suferi pe doctori. Am cunoscut o mulțime pînă acum şi nici unul n-a fost în stare s-o facă cît de cît mai bine pe soția mea, deşi trebuie să adaog că nici ea nu i-a dat vreme nici unuia să încerce, că numaidecît da fuga la altul. Te previn că şi cu dumneata se va întîmpla la fel.

— Nu prea cred.

— Cu-atît mai bine. Se vede că are mare încredere în dumneata; ai un mare atu.

— Încrederea-i totul.

---

[1] În cerc restrîns.

[2] Ficat de gîscă îndopată.

— În ceea ce mă priveşte, mărturisesc sincer că la început n-am avut păreri tocmai bune despre dumneata, dar acum, după ce ne-am întîlnit, sînt doritor să-mi schimb prima impresie şi, adăogă el cu politeţe, cred că sîntem en bonne voie[1]. În definitiv, ce-i colita? Tot el mă scoase din încurcătură adăogînd jovial:

— Oricum ar fi, nu poate să fie mai rea decît apendicita şi te asigur că în curînd o voi cunoaşte tot aşa de bine ca şi dumneata. Nu era un om pretenţios. Firea lui deschisă, prietenoasă îmi plăcea atît de mult încît am îndrăznit să-i pun, la rîndul meu, o întrebare:

— Nu, răspunse el cu o uşoară stinghereală în voce. Şi cît doresc să avem! Sîntem căsătoriţi de cinci ani şi pînă acum nici o speranţă. Şi cît doresc să avem! Vezi dumneata, m-am născut în casa asta veche, ca şi tatăl meu, şi moşia din Touraine ne aparţine de trei secole; eu sînt ultimul vlăstar al familiei şi-i foarte greu şi... nu se poate face nimic împotriva afurisiţilor de nervi? Nu-mi poţi da vreun sfat?

— Părerea mea este că aerul enervant al Parisului nu-i prieşte contesei. De ce nu vă duceţi, ca să mai schimbaţi, la castelul din Touraine? Chipul i se lumină deodată.

— Eşti omul care-mi trebuie, spuse el întinzîndu-mi mînile. Tocmai ceea ce vreau! Acolo am terenul meu de vînătoare şi întreaga moşie de supravegheat; îmi place să stau acolo, dar contesa se plictiseşte de moarte căci, într-adevăr, e cam izolată. Ei îi place să-şi vadă zilnic prietenele şi să se ducă în fiecare seară la petreceri ori la teatru. Dar cum poate rezista la asemenea viaţă luni în şir, cînd veşnic se plînge că-i istovită, îmi este cu neputinţă să pricep. Pe mine m-ar da gata. Acum îmi

spune că trebuie să rămînă în Paris ca să-şi îngrijească colita. Înainte era apendicita. N-aş vrea însă s-o crezi egoistă; dimpotrivă, se gîndeşte întotdeauna la mine şi chiar insistă să mă duc singur la Chateau Rameaux căci ştie cît de fericit mă simt acolo. Dar cum o pot lăsa singură la Paris pe ea, care-i atît de tînără şi lipsită de experienţă?

— Ce vîrstă are contesa?

— Abia douăzeci şi nouă de ani, dar pare mai tînără,

— Da. Ai spune că-i o fetiţă. Contele rămase tăcut o clipă.

— Şi cînd ai de gînd să-ţi iei concediu?

— N-am mai avut concediu de trei ani.

— Un motiv în plus ca să-ţi iei anul acesta. Eşti bun ţintaş?

— Nu ucid animale cît timp nu-s silit. De ce mă întrebaţi?

[1] Pe calea cea bună.

— Pentru că avem un straşnic teren de vînătoare la Chateau Rameaux şi sînt sigur că o săptămînă de odihnă ți-ar prii foarte mult. Cel puțin aşa spune soția mea. Te găseşte peste seamă de surmenat; de altfel, se şi cunoaşte.

— Sînteți prea bun, monsieur le compte, dar mă simt foarte bine, nu sufăr de nimic, atîta doar că n-am somn.

— Somn! Aş vrea să-ți pot da puțin dintr-al meu! Am mai mult decît îmi trebuie, un prisos de care m-aş putea lipsi. Cum pun capul pe pernă, am şi adormit buştean şi nimic nu mă mai poate trezi. Soția mea este foarte matinală, dar niciodată n-o aud cînd se scoală iar valetul meu, cînd îmi aduce cafeaua la ora nouă, trebuie să mă zgîlțîie bine ca să mă trezească. Te plîng, crede-mă. Dar ia spune-mi, nu cumva ştii un leac împotriva sforăielii? Cazul era clar. Trecurăm în salon unde se aflau doamnele.

Am fost poftit lîngă venerabila marchiză pentru consultația neoficială, atît de abil aranjată de contesă. După o nouă încercare de a porni o discuție cu doamna cea bătrînă, am început a răcni în cornetul ei acustic că încă n-avea colită, dar cu siguranță se va îmbolnăvi dacă nu renunță la paté de foie gras.

— Nu ți-am spus eu? şopti contesa; vezi cît e de deştept? Marchiza vru să ştie toate simptomele colitei şi-mi zîmbea radioasă în timp ce eu îi picuram prin cornetul acustic otrava subtilă. Cînd m-am sculat să plec; nu mai aveam voce dar cîştigasem un nou pacient. O săptămînă mai tîrziu, un elegant cupeu se opri în Avenue de Villiers şi un valet urcă în fugă scările aducîndu-mi cîteva rînduri scrise în grabă de mîna contesei, în care mă ruga să mă duc grabnic la marchiza care se îmbolnăvise peste noapte şi avea toate simptomele colitei, îmi făcusem intrarea în societatea înaltă a Parisului. Ca un incendiu se răspîndi colita în tot Parisul. Curînd salonul meu de aşteptare ajunse atît de ticsit de lume, încît trebui să prefac sufrageria În sală de aşteptare suplimentară. Întotdeauna a fost un mister pentru mine cum puteau toți oamenii aceia să aibă timp şi răbdare să stea şi să aştepte acolo atîta timp, uneori cu orele. Contesa venea regulat de două ori pe săptămînă, dar uneori se simțea atît de indispusă încît era silită să mai vie şi între timp. Se vedea că-i convine mult mai mult colita decît apendicita; obrajii ei îşi pierduseră paloarea lîncedă şi ochii îi străluceau de tinerețe. Într-o zi, pe cînd ieşeam de la marchiză care pleca la țară — fusesem acolo să-mi iau rămas bun — am găsit-o pe contesă oprită lîngă trăsura mea, conversînd prieteneşte cu Tom ce sta

instalat pe un, pachet mare pe jumătate ascuns sub pătura de picioare. Contesa era în drum spre Magasins du Louvre ca să cumpere un dar marchizei pentru onomastica ei de-a doua zi şi n-avea de loc idee ce-ar putea să-i ia.

Am propus un cîne.

— Un cîne! Minunată idee! îşi amintea cum în copilărie, cînd se ducea s-o vadă pe marchiză, o găsea întotdeauna cu un mops mic în poală, gras că abia putea să meargă, şi care horcăia aşa de grozav că s-auzea în toată casa. Mătuşa ei plînsese săptămîni de zile cînd îi murise mopsul. Era o idee straşnică! Coborîrăm strada pînă la colţ, în Rue Cabon, unde se afla prăvălia unui binecunoscut vînzător de cîni. Acolo, împreună cu o jumătate de duzină de toate soiurile şi felurile de corcituri, găsirăm întocmai cîinele pe care-l doream, un mops micuţ şi aristocratic care horcăia desperat spre noi ca să ne atragă atenţia asupra tristei lui soarte, implorîndu-ne cu ochi injectaţi să-l scoatem din societatea aceea amestecată în care căzuse dintr-o simplă întîmplare nenorocită şi nu din vina lui. Se sufocă aproape de emoţie cînd îşi dădu sama de norocul ce dăduse peste el — şi l-am trimis cu o birjă acasă, la marchiză, în Faubourg Saint-Germain. Totuşi, contesa voia să meargă şi la Magasins du Louvre ca sa încerce o pălărie nouă. Avea plăcere să meargă pe jos. Se răzgîndi însă, spunînd că mai bine ar lua o birjă iar eu m-am oferit s-o duc cu trăsura mea. Şovăi o clipă:

— „Ce vor zice oamenii văzîndu-mă în trăsura lui?" — apoi primi cu bonne grâce[1]. Dar nu mă abăteam din drumul meu ca s-o duc la Louvre? Nicidecum, tocmai se întîmplase să n-am nici o treabă. Ce era în pachetul acela mare? întrebă contesa cu o curiozitate femeiască. Mă pregăteam să-i spun o nouă minciună cînd Tom, găsind că misiunea lui de unic paznic al preţiosului pachet se sfîrşise, sări la locul lui obişnuit pe banchetă, lîngă mine. Pachetul se desfăcu şi dinăuntru răsări căpuşorul unei păpuşi.

— Ce-nseamnă asta? Te plimbi în trăsură cu păpuşi? Pentru cine-s?

— Pentru copii. Nu ştiuse că aveam copii; părea aproape ofensată de rezerva pe care o arătam faţă de viaţa mea particulară. Cîţi copii aveam? Vreo duzină. Nu mai aveam însă nici o portiţă de scăpare, trebui să-i dezvălui toată taina.

— Vino cu mine, i-am propus cu îndrăzneală, şi Ia întoarcere te duc să-l vezi pe prietenul meu Jack, gorila de la

[1] Cu plăcere.

Jardin des Plantes. E chiar în drumul nostru. Contesa, fiind vădit într-una din zilele ei de bună dispoziție şi gata la orice, îmi răspunse că era încîntată. După ce am trecut de Gare Montparnasse, începu a se orienta tot mai greu pînă nu mai ştiu de loc unde ne aflam. Străbăturăm mahalale întunecoase şi urît mirositoare. Cete de țînci zdrențăroşi se jucau prin şanțurile pline de gunoaie şi de tot felul de murdării şi mai în pragul fiecărei case vedeai femei cu prunci la sîn şi cu încă cîțiva copii alături stînd cinchiți în jurul căldărilor cu cărbuni.

— Să fie Parisul? întreba contesa, cu o privire aproape înspăimîntată.

— Da. era Parisul, La Ville Lumiere[1]! Şi ne aflam în Impasse Rouselle, am adăogat, pe cînd ne opream într-o înfundătură umedă şi întunecoasă ca adîncul unei fîntîni. Femeia lui Salvatore şedea pe singurul scaun al familiei, ținînd în poală pe Petrucchio, copilul durerii ei, şi mestecînd polenta[2] pentru prînzul familiei. Cele două surori mai mari ale lui Petrucchio îi urmăreau cu multă atenție mişcările iar mezinul, se tîra în patru labe pe jos, după un pisicuț. I-am spus soției lui Salvatore că adusesem o doamnă milostivă, care voia să dea copiilor cîte un dar. Am priceput după sfiala contesei că intra pentru prima oară în casa unui sărac lipit pămîntului, îmbujorîndu-se toată, întinse păpuşa mamei lui Petrucchio, căci băiețelul nu putea ține nimic în mînuțele-i veştede; era paralitic din naştere. Nu dădu nici un semn de bucurie, căci creierul îi era tot atît de amorțit ca şi mînile, însă maica lui era încredințată că pruncului îi plăcea foarte mult păpuşa. Cele două surori primiră la rîndul lor cîte o păpuşă şi, fericite, o zbughiră după pat, ascunzîndu-se acolo ca să se joace de-a mama cu copilul. Cînd socoteam eu că va ieşi Salvatore din spital? Se împlineau curînd şase săptămîni de cînd căzuse de pe schelă şi-şi rupsese piciorul. Da, tocmai îl văzusem la Hopital Lariboisiere, îi mergea destul de bine şi speram că peste puțină vreme va ieşi. Cum se descurca cu noul ei proprietar? Tare bine, slavă Domnului, era om foarte de treabă, îi făgăduise chiar să-i aşeze o vatră în casă pentru iarna viitoare. Şi nu era drăguț din parte-i că găurise peretele sus, lîngă plafon, ca să facă ferestruica aceea? Nu-mi aminteam cît de întunecoasă era odaia înainte?

— Ia uite ce luminoasă-i şi ce vesel e acum-aici; s'iamo in

[1] Oraşul Lumină.
[2] Mămăligă.

Paradiso[1], zise soția lui Salvatore. Era adevărat ce-i povestise Arcangelo Fusco? Că-i spusesem vechiului proprietar, în ziua cînd o dăduse afară din casă şi-i luase toate lucrurile, ca va veni ziua pedepsei lui Dumnezeu pentru cruzimea lui față de cei sărmani şi că-l blestemasem atunci atît de cumplit că după două ore trebuise să se spînzure? Da, era adevărul curat, şi nu-mi părea de loc rău. Pe cînd plecam, prietenul meu Arcangelo Fusco, care locuia în aceeaşi cameră cu familia Salvatore, tocmai se întorcea de Ia lucru cu măturoiul pe umăr. Meseria lui era fare la scopa[2]; în vremurile acelea, aproape toți măturătorii Parisului erau italieni. Am fost încîntat să-i pot prezenta contesei, lira o mica răsplată pe care i-o puteam oferi prietenului meu pentru neprețuitul serviciu ce mi-l făcuse mergînd împreună cu mine la poliție ca să confirme mărturia mea cu privire la moartea bătrînului proprietar. Numai Dumnezeu ştie în ce chichion aş fi intrat dacă n-ar fi fost Arcangelo Fusco! Chiar şi aşa, am scăpat ca prin urechile acului. Era cît pe ce să fiu arestat pentru crimă. Arcangelo Fusco, care avea un trandafir după ureche, cum e moda la italieni, îi oferi cu un cavalerism sudic contesei ce părea atît de încîntată de parcă niciodată frageda-i frumusețe nu primise un omagiu mai măgulitor. Se făcuse prea tîrziu ca să mai mergem la Jardin des Plantes, aşa că am dus-o pe contesa de-a dreptul acasă. Era atît de tăcută, că am cercat s-o înveselesc povestindu-i întîmplarea caraghioasă cu doamna cea miloasă care cetind întîmplător în Blackwood's Magazine o istorioară de-a mea despre păpuşi se şi apucase să confecționeze cu duzinele pentru copiii sărmani de care vorbeam. Nu observase ce minunate rochițe aveau unele păpuşele? Ba da, băgase de seamă. Doamna aceea era drăguță? Da, foarte drăguță. Locuia la Paris? Nu, şi trebuise s-o opresc de a mai fabrica păpuşi, căci ajunsesem să am mai multe decît bolnavi, aşa că o trimisesem la Sankt Moritz să mai schimbe acrul. Cînd mi-am luat rămas bun de la contesă în fața locuinței sale, mi-am exprimat părerea de rău că nu avusesem timp să facem o vizită gorilei de la Jardin des Plantes şi speranța că nu era supărată din pricină că mersese cu mine.

— Nu sînt de loc supărată; îți sînt atît de recunoscătoare! Însă, însă... mi-e aşa de ruşine! murmură ea printre suspine de plîns şi, sărind jos din trăsură, intră grăbită pe poarta palatului său.

[1] Sîntem ca în rai.
[2] Să măture strada.

4 UN DOCTOR LA MODĂ

Eram poftit regulat duminica la masă în Faubourg Saint-Germain. Contele îşi schimbase de mult părerile asupra doctorilor şi se arăta plin de atenţii faţă de mine. Prînzeam în familie, numai cu Monsieur l'Abbe şi uneori cu vărul contesei, vicontele Maurice care mă trata cu o indiferenţă aproape provocatoare. Mi-a fost antipatic din prima dată cînd l-am văzut şi am băgat de seamă că nu-mi era numai mie. Se vedea bine că el şi contele nu prea aveau ce-şi spune unul altuia. Abatele era un preot de şcoală veche şi om de lume care ştia despre viaţă şi natura omenească cu mult mai multe decît mine. La început se arătase foarte rezervat faţă de mine şi adesea, cînd îi surprindeam ochii şireţi aţintiţi asupra mea, aveam impresia că ştie mai multe decît mine despre colită. Mă simţeam aproape ruşinat în faţa acelui bătrîn şi aş fi vrut să vorbesc deschis cu el, să dau cărţile pe faţă. N-am avut însă niciodată prilejul să-l văd între patru ochi. Într-o zi, intrînd în sufragerie ca să înghit în grabă ceva înainte de a începe consultaţiile, am rămas surprins să-l găsesc acolo aşteptîndu-mă. Îmi mărturisi că venise din propria-i iniţiativă, în calitate de vechi prieten al familiei contelui, şi că dorea să păstrez tăcere asupra vizitei sale.

— Ai izbutit admirabil cu contesa, începu el; şi-ţi sîntem cu toţii recunoscători. Ţin sa te felicit şi pentru marchiză. Vin chiar acum de la ca, îi sînt duhovnic. Trebuie să mărturisesc că am rămas uimit cît de bine se simte acum în toate privinţele. Dar azi am venit să-ţi vorbesc despre conte, căci sînt tare îngrijorat de starea lui. Cu siguranţă că il file un mauvuais colon[1]. Aproape că nu mai iese din casă, îşi petrece mai toată vremea în camera lui, fumînd obişnuitele-i ţigări de foi, doarme cu orele după micul dejun si-l găsesc la orice oră din zi moţăind în fotoliu, cu ţigara în gură. La ţară-i cu totul alt om. — în fiecare dimineaţă, după sfînta slujbă, îşi face plimbarea călare, este activ şi vioi, ocupîndu-se cu hărnicie de treburile moşiei. Singura-i dorinţă este să plece la castelul lui din Touraine — şi dacă contesa nu poate fi convinsă să părăsească — Parisul, după cum mă tem, contelui nu-i mai rămîne alta soluţie decît să plece singur. Ştiu că are mare încredere în dumneata şi dacă-i spui că este necesar pentru sănătatea lui să plece din Paris, te va asculta.

— Îmi pare rău, Monsieur l'Abbe, dar nu pot. Se uită la mine

[1] Îi merge rău cu sănătatea

fără să-şi ascundă surpriza, cu o expresie cam bănuitoare.

— Îmi dai voie să te întreb care-i pricina acestui refuz?

— Contesa nu poate părăsi acum Parisul şi natural că ar trebui să-l însoţească pe conte.

— De ce n-ar putea fi tratată de colită la ţară? La castel avem un doctor foarte bun şi de încredere, care a îngrijit-o adesea înainte, cînd suferea de apendicită.

— Cu ce rezultat? Abatele nu răspunse.

— Pot, la rîndul meu, să-ţi pun şi eu o întrebare? Să presupunem că s-ar vindeca dintr-o dată contesa de colită, ai putea-o face să .părăsească Parisul?

— Sincer vorbind, nu. Dar pentru ce asemenea presupunere? După cît înţeleg eu, boala este de lungă durată şi se vindecă greu.

— Pot s-o vindec pe contesă de colită într-o zi. Mă privi înmărmurit.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, de ce n-o lecuieşti? îţi asumi o răspundere colosală.

— Nu mă tem de răspundere. N-aş fi medic dacă m-aş teme. Să vorbim pe faţă. Da, pot s-o vindec pe contesă într-o zi, nu-i bolnavă de colită cum nu-s eu ori dumneata, şi nici n-a avut vreodată apendicită. Totul este în mintea ei, în nervii ei. Dacă i-aş lua prea repede colita, ar putea să-şi piardă echilibrul mintal sau să se lase antrenată spre ceva mai rău, cum ar fi, să zicem, morfina ori un amant. Rămîne de văzut dacă voi putea să-i fiu de vreun ajutor. A-i prescrie să părăsească Parisul acum, ar fi o eroare psihologică. Probabil că refuza — şi dacă îndrăzneşte să nu mă asculte o dată, s-a sfîrşit cu încrederea ei în mine. Lasă-mi răgaz două săptămâni şi va pleca de bunăvoie din Paris — sau cel puţin aşa va crede ea. Totu-i o chestiune de tactică. Să-l convingem pe conte să plece singur ar fi o greşeală de alt ordin, ştii tot aşa de bine ca şi mine, domnule abate. Mă privi cu luare aminte fără să spuie nimic.

— Cît despre marchiză, mi-ai făcut plăcerea să-mi aduci laude pentru ceea ce am făcut pentru ea, laude pe care le primesc. Ca medic însă, n-am făcut nimic şi nimeni n-ar putea face ceva. Surzii sufăr mult de însingurarea lor silită de restul lumii, mai ales cei care n-au resurse proprii intelectuale şi care majoritatea. Să le abatem atenţia de la nenorocirea lor este singurul lucru pe care-l putem face pentru ei. Marchiza se preocupă de colită şi nu mai are cînd se gîndi la surzenie; ai văzut dumneata singur rezultatul. Dar am început să mă satur pînă în

gît de colită, şi fiindcă acum marchiza pleacă la țară, i-am înlocuit-o cu un cățeluş, mai potrivit vieții provinciale., La plecare, abatele se întoarse din pragul uşii şi mă privi cu atenție.

— Cîți ani ai?

— Douăzeci şi şase.

— Vous irez loin, mon fils! Vous irez loin![1]

— Da, îmi spuneam eu în gînd. Voi ajunge departe, foarte departe de viața asta umilitoare, plină de deşertăciune şi în şelătorie, departe de toți oamenii aceia artificiali. Mă voi duce înapoi la insula mea fermecătoare, înapoi la batrina Maria Pom-Lettere, la mastro Vincenzo şi la Gioconda, ca să-mi curăț sufletul în căsuța cea albă, cocoțata sus de tot. chiar în vîrful stîncii. Cît timp îmi voi mai irosi timpul în oraşul acela oribil? Cînd va săvîrşi oare Sant-Antonio nou-i miracol? Pe masa mea am găsit o scrisoare de adio, adică nu de adio ci de au revoir, din partea marchizei, plină de recunoştință şi de laude; în plic se afla şi o bancnota mare. Am privit spre ungherul camerei mele la îngălbenită fotografie din Capri şi-am vîrît banii în buzunar. Unde erau toți banii pe care îi cîştigasem în acele zile de prosperitate şi noroc? în principiu, trebuia să-i pun pe toți deoparte, pentru casa lui mastro Vincenzo, dar, de fapt, nu-mi rămînea niciodată o para. Bani cîştigați cu păcat? Poate, dar dacă era aşa, întreaga Facultate ar fi trebuit să dea faliment, căci eram cu toții în aceeaşi oală, şi profesori şi confrați, cu acelaşi soi de clientelă ca şi a mea. Din fericire pentru mine, mai aveam şi alți pacienți şi încă o mulțimei, destui ca să mă ferească de-a ajunge un şarlatan sadea. Pe vremea aceea erau cu mult mai puțini specialişti cu sufletul curat în căsuța cea albă, cocoțată sus de tot, chiar în chirurgie. Mi-au trebuit doi ani ca să-mi dau seama că n-aveam stofă de chirurg şi mă tem că bolnavilor mei le-a trebuit şi mai puțină vreme. Deşi treceam drept un neurolog, făceam tot ce se poate cere de la un medic, chiar şi obstetrică, iar mama şi copilul erau în paza lui Dumnezeu. De fapt, era surprinzător cît de bine rezistau tratamentelor marea majoritate a bolnavilor mei. Cînd Napoleon îşi arunca privirea vulturească pe lista de ofițeri propuşi pentru gradul de general, obişnuia să facă o mică însemnare în dreptul vreunui nume. Este norocos? Eu aveam noroc, un noroc uluitor, aproape supranatural în tot ce făceam, cu toți bolnavii pe care-i îngrijeam. Nu eram un medic bun; îmi făcusem studiile prea în pripă, practica de spital fusese prea scurtă, dar nu exista nici o îndoială că eram un medic de mare succes. Care-fi secretul

[1] Vei ajunge departe, fiule! Vei ajunge departe!

reuşitei? Să inspiri încredere. Ce-i încrederea? De unde vine ea, din cap ori din inimă? Ia .naştere în straturile superioare ale inteligenței noastre ori este arborele puternic al cunoaşterii binelui şi răului, ale cărui rădăcini se întind pînă în străfundurile ființei noastre? Prin ce căi comunică cu ceilalți? Este vizibilă în ochi, se face auzită în vorba rostită? Nu ştiu; ştiu numai ca nu se poate cîştiga prin învățătură, nici veghind la căpătîiul bolnavilor noşti. Este un dar miraculos, cu care unii sînt înzestrați din naştere u altora nu le-a fost hărăzit. Medicul care posedă harul cesta este în stare aproape să reînvie şi morții; dar cel ce iiu-l are va trebui, resemnat, să consulte un confrate chiar într-un caz de pojar. Am descoperit îndată că darul cel neprețuit îmi fusese hărăzit fără vreun merit din parte-mi. Mi-am dat seama tocmai la timp, căci începusem a fi încrezut şi oarte încîntat de mine. Am înțeles atunci cît de puțin ştiam, cînd nu-mă să mă întorc tot mai mult spre Mama Natură, bătrîna doică înțeleaptă, cînd aveam nevoie de-un sfat, de-un ajutor. Aş ti putut ajunge chiar un bun medic pînă la urmă, Dacă m-aş ti dăruit muncii de spital şi bolnavilor mei sărmani. Dar am pierdut orice sorți de izbîndă ajungînd în loc de asta un doctor la modă. Cînd dați cumva peste un doctor la modă, observați-l cu atenție de la o distanță prudentă înainte de a vă lăsa pe mîna lui. S-ar putea să fie un medic bun, însă de cele mai multe ori nu-i. Mai întîi fiindcă de regulă este peste măsură de ocupat ca să asculte răbdător lunga dumitale poveste; apoi pentru că împrejurările îl mînă inevitabil spre snobism, dacă n-a ajuns deja snob. Va lăsa pe contesă să treacă înaintea ta, va cerceta ficatul contelui cu mai mare atenție decît pe cel al valetului, se va duce la garden-party-ul de la ambasada britanică şi nu la ultimul tău nou născut, a cărui tuşă convulsivă s-a înrăutățit, în al treilea rînd, în afară de cazul cînd are o inimă foarte sănătoasă, va da curînd semne de întărire prematură a acestui organ. Va ajunge nepăsător şi insensibil la suferințele altora, la fel ca ahtiații după plăceri de care-i înconjurat. Nu poți fi un doctor bun dacă nu eşti milos. Fiindcă m-a interesat întotdeauna psihologia, adeseori, după ce încheiam o zi lungă de muncă, mă întrebam de ce-or fi stînd în salonul meu de consultații să mă aştepte toți proştii aceia? De ce mi se supuneau toți? De ce izbuteam de atîtea ori să-i fac să se simtă mai bine numai cu o simplă atingere a mînii mele? De ce, chiar după ce nu mai aveau putere de a vorbi şi le apărea în priviri spaima morții, se potoleau şi stăteau liniştiți cum le puneam mîna pe frunte? De ce nebunii din azilul Sainte Anne, spumegînd

de furie şi urlînd ca fiarele, se făceau blînzi şi ascultători de cum le descheiam că- . masa de forță şi le luam mîna într-a mea? Asta era o figură obişnuită de-a mea, pe care o cunoşteau toți gardienii şi mulți dintre colegii mei; chiar şi profesorul obişnuia să spuie despre mine: Ce garcon-la á le diable au corps![1] întotdeauna am avut o slăbiciune ascunsă pentru nebuni şi obişnuiam să mă plimb fără să-mi pese prin Salle des Agites[2] ca printre prieteni. Nu o dată mi se atrăsese atenția că am s-o pățesc pînă la;. urmă, dar bineînțeles că eu ştiam mai bine. Într-o zi, unul din cei mai buni prieteni ai mei mă lovi în ceafă cu un ciocan pe care pusese mîna Dumnezeu ştie cum, aşa că am fost dus fără cunoştință la infirmerie. Lovitura a fost teribilă; prietenul meu era un fost fierar ce-şi cunoştea bine meseria. S-a crezut întîi că am o fractură a craniului. Eu să am o fractură? Era numai o comoție cerebrală şi pățania aceea mi-a adus un compliment măgulitor din partea şefului clinicii:

— Ce sacre suedois a le crane d'un ours, faut voir s'il na tas casse le marteau![3] „Pînă la urmă, probabil că tot de cap ține totul şi nu de mînă", mi-am spus, cînd, după o oprire de patruzeci şi opt de ore, mecanismul meu mintal începu să funcționeze iar. Timp de o săptămînă, cît am zăcut în infirmerie cu o pungă de gheață pe „țeasta mea de urs" şi fără vizitatori ori cărți care să-mi ție tovărăşie, am cugetat profund asupra acestei probleme şi nici ciocanul fierarului nu m-a putut face să renunț la teoria mea că totul este mîna. De ce puteam vîrî mîna printre gratiile cuştii în care se afla pantera neagră a menajeriei Pezon şi, dacă nu se apropia nimeni ca s-o ațîțe, uriaşa pisică se rostogolea pe spate, îmi torcea galeş şi, ținîndu-mi mîna între labele ei, deschidea spre mine o gură mare, într-un larg căscat? De ce puteam deschide abcesul din laba Leoniei şi smulge aşchia de lemn din pricina căreia leoaica cea mare se tîrîse fără odihnă numai în trei labe o săptămînă încheiată, chinuită de o durere teribilă? Anestezia locală nu izbutise şi biata Leonie gemea ca un copil cînd i-am stors puroiul. Numai cînd i-am dezinfectat rana şi-a cam pierdut răbdarea, dar în tunetul înăbuşit al glasului nu era pic de mînie, numai ciudă că nu i se îngăduie să se lingă cu limba-i aspră. După ce operația se sfîrşi, pe cînd ieşeam din menajerie ținînd sub braț micuțul babuin pe care mi-l dăduse în loc de onorariu Monsieur Pezon, renumitul îmblînzitor de lei îmi spuse:

---

[1] Băiatul ăsta are pe dracu în el!

[2] Salonul nebunilor furioşi.

[3] Afurisitul de suedez are o țeastă de urs, te pomeneşti c-a stricat ciocanul!

— Monsieur le docteur, vous avez manque votre profession, vous auriez du etre dompteur d'animaux.[1] Iar Ivan, ursul polar de la Jardin des Plantes, de ce se cățăra afară din baia lui de cum mă zărea şi, venind la gratiile închisorii lui, se ridica pe labele dinapoi apropiindu-şi nasu-i tuciuriu de nasul meu şi, foarte prietenos, îmi lua peştele din mîna? îngrijitorul îmi spusese că nu făcea asta cu nimeni altul; fără îndoială că mă socotea un fel de compatriot. Să nu spuneți că pricina era peştele şi nu mîna, deoarece şi cînd n-aveam nimic sa-i ofer rămînea acolo locului în aceeaşi poziție pînă cînd plecam, privindu-mă țintă cu ochii lui negri, strălucitori, sub gcnele-i albe şi adulmecîndu-mi mîna. Bineînțeles că stăteam la taifas în limba suedeză, cu un accent polar pe care-l deprinsesem dela dînsul. Sînt sigur că înțelegea fiecare cuvînt cînd îi spuneam cu glas domol, monoton, ce milă îmi era de dînsul ori îi istoriseam cum văzusem în copilărie doi cumetri de-ai lui înotînd chiar pe lîngă corabia noastră printre blocuri plutitoare de gheață, în patria mea şi-a lui, unde ne născusem. Şi bietul Jack, faimoasa gorilă de la Grădina Zoologică, primul din tribul lui care lusese luat prizonier şi adus în țara fără de soare a duşmanilor! Nu-şi punea cu încredere mîna noduroasă într-a mea cum mă vedea? Cît de tare-i plăcea să-l bat uşurel cu palma pe spinare! Rămînea liniştit multă vreme, ținîndu-mă de mînă fără să spuie nimic. Uneori se uita în palma mînii mele cu foarte mare atenție de parca s-ar fi priceput la chiromancie, îmi îndoia degetele pe rînd cîte unul ca şi cum le-ar fi încercat încheieturile, apoi dădea drumul mînii mele şi privea tot aşa de atent într-a lui, rîzînd pe înfundate, parcă ar fi spus că nu vede mare deosebire între ele; şi avea dreptate. Obişnuia să stea mai tot timpul jos, nemişcat, jucîndu-se cu un fir de pai într-un colț al cuştii unde nu-l puteau vedea vizitatorii. Rareori se suia în leagănul amenajat pentru el, în ridicola speranță că ar putea să-l ia drept ramura de sicomor unde îşi făcea obişnuit siesta în zilele li bertații lui. Se învățase să doarmă pe un culcuş scund, făcut din bețe de bambus ce semăna cu serir-ul arabilor, dar era o fire foarte matinală şi nu l-am văzut niciodată în pat pînă nu s-a îmbolnăvit. Fusese deprins de paznicul lui să-şi mănînce prînzul aşezat la o măsuță scunda, cu un şervet prins; de gît. I se făcuse chiar şi o furculiță şi un cuțit din lemn tare, dar nu le folosise niciodată; îi plăcea mult mai mult să mănînce cu degetele, ca strămoşii noştri pînă acum cîteva veacuri şi ca

[1] Domnule doctor, v-ați greşit meseria, ar fi trebuit să vă faceți îmblînzitor de animale!

majoritatea oamenilor de azi. Dar îşi bea cu mare poftă, din ceaşca lui, cafeaua cu lapte de dimineață, îndulcită cu mult zahăr. E drept că-şi sufla nasul cu degetele, dar la fel făcea şi Laura lui Pctrarca, Mary Regina Scoției şi Regele Soare. Bietul Jack! Am rămas prieten pînă la sfîrşit. Începuse a fi suferind de pe la Crăciun, pielea i se făcu cenuşie, se scofîlci la față şi ochii i se înfundară din ce în ce în orbite. Deveni neliniştit, supărăcios, slăbea văzînd cu ochii; apoi apăru o tuse seacă, urîtă. I-am luat de mai multe ori temperatura, dar trebuia să fiu cu mare băgare de seamă, căci era întocmai ca un copil, voia să rupă termometrul pentru a vedea ce se mişcă înăuntru, într-o zi, pe cînd sta pe genunchii mei ținîndu-mă de mînă, îl apucă o criză violentă de tuşă care-i provocă o uşoară hemoptizie. La vederea sîngelui se înspăimîntă, aşa cum se întîmpîă şi mai tuturor oamenilor. Am băgat de seamă deseori în timpul războiului cum cei mai viteji soldați, care se uitau fără să le pese la rănile lor căscate, se făceau deodată palizi la vederea cîtorva picături de sînge proaspăt. Jack îşi pierdu tot mai mult pofta de mîncare şi numai cu mare greutate, cu alintări, îl puteai îndupleca să mănînce o banană ori o smochină. Într-o dimineață l-am găsit culcat în pat, cu cuvertura trasă peste cap, întocmai cum obişnuiau să stea şi bolnavii mei din Salle Sainte-Claire cînd erau istoviți de moarte şi dezgustați de toate. Se vede că Jack mă auzise venind, căci îşi întinse mînă de sub pătură şi-o apucă pe-a mea. N-am vrut să-l tulbur şi am rămas aşa lîrigă el multă vreme, cu mînă lui într-a mea, ascultîndu-i respirația grea şi neregulată şi hîrîitul flegmei din gîtlej. Deodată, un acces violent de tuse îi scutură întreg trupul. Se ridică în capul oaselor şi, cu un gest desperat, îşi duse mînile la tîmple. Expresia feței îi era cu totul schimbată. Masca de animal căzuse şi era acum o ființă omenească pe moarte. Atît de mult se apropiase de mine, încît pierduse singurul privilegiu de care Atotputernicul l-a acordat dobitoacelor ca o compensație a suferințelor pe care le îndură de la oameni — dreptul de a muri uşor. Agonia lui a fost teribilă, a murit încet, gîtuit de acelaşi Călău B e care-l văzusem âtît de des la lucru în Salle Sainte-Claire. recunoşteam bine, după lenta strînsoare a ghearei sale.

Şi pe urmă? Ce s-a întîmplat cu sărmanul meu prieten Jack? Ştiu bine că trupul lui sfrijit a fost dus la Institutul de Anatomie, iar scheletul, cu craniu-i mare, mai sta încă şi azi în picioare la Muzeul Dupuytren. Dar asta să fie totul?

*5*BOLNAVI

Simțeam mult lipsa prînzurilor de duminică în Faubourg Saint Germain. Cam la două săptămîni după discuția mea cu abatele, contesa, cu firea ei impulsivă, simțise dintr-o dată nevoia să schimbe aerul şi se hotărîse să-l însoțească pe conte la castelul din Touraine. A fost o surpriză pentru noi toți, numai abatele trebuie să fi avut vreo bănuială, căci la masa din ultima duminică am observat o licărire de veselie în bătrînii săi ochi albaştri. Contesa avu grijă să-mî trimită rapoarte săptămînale, ținîndu-mă în curent cu starea ei şi din cînd în cînd mai primeam veşti de la abate. Toate mergeau bine. Contele călărea în fiecare dimineață, nu dormea de loc în timpul zilei şi fuma mult mai puțin. Contesa făcea din nou muzică, se ocupa cu hărnicie de săracii satului şi nu se mai plîngea de loc de colita ei. Abatele îmi dădea şi el ştiri bune despre marchiză, la a cărei proprietate ajungeai într-un ceas cu trăsura, de la castel, îi mergea minunat, în loc să-şi petreacă ziua întreagă în fotoliul ei, singuratică şi morocănoasă, necăjită de surzenia ei, acum făcea lungi plimbări de două ori pe zi prin parc, de dragul scumpului ei Loulou, care începuse a fi prea gras şi avea neapărat nevoie de mişcare.

„O javră uricioasă de cățel" scria abatele; „stă în poala ei şi hîrîie arătîndu-şi la toată lumea colții, ba a şi muşcat de două ori pe cameristă. Nimeni nu-l poate suferi, dar marchiza îl adoră şi-l cocoleşte toată ziua. Ieri, în mijlocul spovedaniei, i-a venit deodată să vomite pe rochia cea frumoasă de. după masă a stăpînei, iar ea s-a pierdut cu firea aşa de tare că a trebuit să întrerup oficierea. Şi acum marchiza mă roagă să te întreb dacă nu crezi că asta ar putea fi un început de colită şi să binevoieşti a prescrie ceva pentru el; este sigură, spune ea, că vei înțelege cazul mai bine ca oricine." în privința asta, marchiza nu era departe de adevăr, căci începusem de pe atunci a fi cunoscut ca un bun doctor, de cîni, deşi nu ajunsesem încă la strălucita situație pe care am cîştigat-o mai tîrziu în viață, de doctor consultant de cîni, vestit printre toți iubitorii de cîni ai clientelei mele. Îmi dau seama că părerile asupra meritelor mele ca doctor uman erau cam împărțite, dar pot spune că faima mea ca priceput doctor de cîni n-a fost niciodată serios atacată. Nu-s atît de vanitos încît să neg că asta ar putea proveni din lipsa de jalousie de metier[1] pe care am constatat-o în specialitatea aceasta

[1] Gelozie profesională.

a profesiei mele — În celelalte am întîlnit destulă, vă asigur. Ca să ajungi un bun doctor de cîni trebuie neapărat să iubeşti cînii, dar mai trebuie să-i şi înțelegi — Întocmai ca pe semenii noştri, cu diferența că-i mai lesne să înțelegi pe-un cîne decît pe-un om şi-i mai uşor să-l îndrăgeşti. Sa nu uitați niciodată că mentalitatea unui cîne este cu totul diferita de a altuia. Bunăoară, inteligența ascuțită ce scapără în ochiul I vioi al unui fox-terrier oglindeşte o activitate mintală cu totul deosebită de senina înțelepciune ce luminează ochii liniştiți a unui Saint-Bernard ori a unui bătrîn cîne ciobănesc. Inteligența cînilor este proverbială, totuşi ea variază pe o scară foarte mare şi diferența se vădeşte chiar la cățeii mici, de cum au deschis ochii. Există chiar cîni proşti, dar în proporție cu mult mai mică decît la oameni, în genere, este uşor să înțelegi un cîne şi să înveți a-i citi gîndurile. Cînele nu se poate preface, nu te poate amăgi, nu poate minți, pentru că nu poate vorbi. Cînele este un sfînt. Este sincer şi cinstit din fire. Dacă, în cazuri excepționale, apar la un cîne urmele unor vicii ereditare, rămăşițe moştenite de la strămoşii lui sălbatici, care se bazau pe viclenie în lupta pentru existență, aceste tare vor: dispărea cînd experiența îl va învăța că se poate bizui pe o comportare loială şi justă din partea noastră. Dacă acele tare. vor stărui la un cîne crescut cu îngrijire — asemenea cazuri sînt extrem de rare — cînele acela nu-i normal, suferă de o pervertire morală bolnăvicioasă şi trebuie ucis fără suferință. Cînele recunoaşte cu plăcere superioritatea stăpînului său şi ca judecata lui nu poate da greş, dar, contrar părerii unor iubitori de cîni, nu se socoate un sclav. Supunerea lui e voluntară şi aşteaptă să i se respecte micile lui drepturi. Stăpînul este regele lui, aproape un zeu, şi aşteaptă ca acel zeu al lui să fie aspru dacă trebuie, dar întotdeauna drept. Ştie că zeul lui îi poate citi gîndurile şi mai ştie că nu-i bine să încerce a le ascunde. Dar poate el citi gîndurile dumnezeului său? Cu siguranță că da. Orice ar spune Societatea de Cercetări Psihice, telepatia între oameni n-a fost dovedită pînă acum, însă telepatia între om şi cîne, de nenumărate ori. Cînele poate citi gîndurile stăpînului, îi poate pricepe schimbătoarele-i stări sufleteşti şi-i presimte hotărîrile. Din instinct, ştie cînd nu-i dorit, stă nemişcat cu orele cînd regele lui e cufundat în lucru, cum sînt adesea regii, sau cel puțin cum ar trebui sa fie. Dar cînd regele lui este trist şi necăjit, ştie că a sosit ceasul lui şi, apropiindu-se tiptil, îşi pune capul pe genunchii lui: „Nu te necăji! Şi ce-i dacă te părăsesc cu toții; nu-s eu aici ca să-i înlocuiesc pe toți prietenii tăi şi să mă lupt cu toți duşmanii pe care-i ai? Vino,

hai să facem o plimbare şi să uităm de toate!" Este ciudat şi foarte mişcător să observi comportarea unui cîne cînd stăpînul lui s-a îmbolnăvit. Cînele, înştiințat de instinctul lui sigur, se teme de boală, de moarte. Un cîne obişnuit de ani de zile să doarmă în patul stăpînului, cu greu se va hotărî să se mai urce cînd stăpînul este bolnav. Chiar în rarele excepții de la această regulă, tot îşi părăseşte stăpînul la apropierea morții, ascunzîndu-se într-un ungher al camerei şi scheunînd jalnic. Mi s-a întîmplat chiar să-mi dau seama numai din comportarea cînelui, că moartea se apropie. Ce ştia el despre moarte? Cel puțin cît noi, probabil cu mult mai mult. Scriind rîndurile acestea mi-am amintit de o biată femeie din Anacapri, o străină aciuiată în sat, care se stingea cu încetul de tuberculoză, dar atît de încet încît una cîte una cele cîteva comari[1] care veneau de obicei s-o vadă se saturară şi o lăsară în voia soartei. Singurul ei prieten era o corcitură de cățel care, făcînd excepție de la regula pe care am amintit-o adineaori, nu-şi părăsi locul lui de la picioarele patului. De altfel, era şi singurul loc unde se putea culca în afară de lipitura umedă de lut din mizerabila vizuină în care trăi şi muri biata femeie, într-o zi, trecînd întîmplător pe acolo, am dat peste Don Salvatore, singurul dintre cei doisprezece preoți ai sătucului nostru care mai avea puțină grijă de cei sărmani şi bolnavi. Don Salvatore mă întrebă dacă nu socoteam că sosise timpul să-i dea sfîntă împărtăşanie. Femeia arăta ca fie obicei, pulsul nu era mai rău, ba chiar ne spuse că se simțise ceva mai bine în ultimile zile — la migllona della, morte[2], zise Don Salavtore. Mă minunasem ades de extraordinara tenacitate cu care se agăța de viață femeia aceea şi i-am spus preotului că probabil va mai trăi încă o săptămînă ori două. Am fost amîndoi de acord să mai amîne împărtăşania. .Tocmai cînd ieşeam pe uşă, cînele sări jos de pe pat cu un urlet de groază şi, ghemuindu-se într-un colț al odăii, urmă a scheuna jalnic. Nu puteam observa nici o schimbare pe chipul femeii, dar am constatat cu surpriză că pulsul abia i se mai simțea. Făcu o sforțare desperată să spuie ceva şi întîi n-am putut pricepe ce voia. Se uită la mine cu ochii mari deschişi şi ridica brațu-i uscat de cîteva ori, arătînd spre cățel. Atunci înțelesei şi cred că şi ea m-a înțeles pe mine cînd m-am aplecat asupră-i şi-am spus că voi avea grijă de cîne. Clătină mulțumită din cap, ochii i se închiseră şi tihna morții se aşternu pe chipu-i. Oftă adînc, cîteva picături de sînge i se prelinseră printre buze, totul se terminase. Era

[1] Vecine.
[2] Cea mai bună dintre morți.

limpede că pricina imediată a morții fusese o hemoragie internă. Cum de ştiuse cînele înaintea mea? Cînd veniră, spre seară, s-o aducă la camposanto[1], singura ființă îndurerată ce întovărăşea convoiul funebru era cînele ce-şi urma stăpîna. A doua zi, bătrînul Pacciale, groparul, cu care de pe atunci legasem o strînsă prietenie, îmi spuse că bietul animal sta tot pe mormîntul ei. Plouă torențial toată ziua şi noaptea următoare, iar dimineața cînele era tot acolo. Seara am trimis pe Pacciale cu o lesă ca să-l ia cu mîngîieri de acolo şi să-l aducă la San Michele, dar cînele nurii furios Ia el şi nu voi să se mişte. A treia zi m-am dus chiar eu la cimitir şi cu mare greutate am izbutit să-l fac să mă urmeze acasă; de altfel, mă cunoştea foarte bine. Pe-atunci aveam opt cîni la San Michele şi-mi era foarte în grija de primirea care-l aştepta pe noul venit. Dar totul merse bine mulțumită lui Billy, babuinul[2] care, dintr-o pricină inexplicabila, din prima clipă arătă o mare simpatie străinului care, după ce-şi reveni din surpriză, deveni repede prietenul lui nedespărțit. Toți cînii mei se temeau şi urau pe maimuțoiul cel mare, care era stăpîn absolut peste grădina de la San Michele — şi nu după mult timp, chiar Barbarossa, fiorosul cîne Maremma încetă de a mai mîrîi la străin. A trăit aici fericit doi ani şi-i îngropat colo, sub iederă, la un loc cu ceilalți cîni ai mei. Poți învăța pe un cîne aproape orişice încurajîndu-l prieteneşte, cu răodare şi cu un biscuit cînd a arătat bunăvoință să-şi învețe lecția. Nu trebuie să te enervezi niciodată, nici să întrebuințezi violența. A bate un cîne inteligent este un lucru nedemn, ce-l înjoseşte pe om, în afară de asta, este o eroare psihologică. Ca încheiere, trebuie sa mai adaog că unor căței neascultători, ca şi pruncilor foarte mici care n-au ajuns încă la vîrsta judecății, le prinde bine cîte-o bătăiță din cind în cînd, dacă-s prea încăpățînați şi nu vor cu nici un chip să deprindă regulele elementare ale bunei cuviințe. Eu personal n-am învățat niciodată pe cînii mei să facă figuri savante, deşi recunosc că mulți cîni, după ce-şi ştiu bine lecția, au o mare plăcere să-şi arate măiestria. Reprezentațiile de circ sînt cu totul altceva — şi pentru un cîne inteligent înseamnă o degradare. Totuşi, cînii aceştia savanți sînt de regulă bine îngrijiți pentru cîştigul pe care-l aduc şi sînt incomparabil mai fericiți decît nenorociții lor camarazi sălbatici din menajerii

Cînd un cîne este bolnav, se supune aproape la orice, chiar şi unei operații dureroase, dacă i se explică cu voce blîndă, dar

[1] Cimitir.
[2] Specie de pavian, maimuță mare.

hotărîtă, că trebuie făcută şi de ce trebuie făcută. Niciodată să nu îmbii pe-un cîne bolnav să mănînce; de multe ori te va asculta pentru a-ți face plăcere, chiar dacă instinctul îl avertizează să se abție de la mîncare, ceea ce de multe ori este pentru el salvarea. Nu vă îngrijorați, cînii, ca şi copiii mici, pot trăi fără mîncare mai multe zile în şir şi nu li se întîmplă nimic. Un cîne poate suporta durerea cu mult curaj, dar, bineînțeles, îi place să-i spui cît de supărat eşti din pricina lui. Poate ar fi o consolare pentru cei ce iubesc cînii să afle că, după părerea mea, sensibilitatea lor la durere este cu mult mai mică decît ne închipuim noi. Nu deranja niciodată un cîne bolnav decît atunci cînd este absolut necesar. De cele mai multe ori, amestecul dumitale nepotrivit va împiedeca doar natura în sforțările ei de a-l ajuta să se însănătoşeze. Toate animalele doresc să fie lăsate singure cînd sînt bolnave, ori cînd simt că li se apropie sfîrşitul. Vai! Viața unui cîne e atît de scurtă şi care dintre noi n-a jelit cîndva pierderea unui prieten. Prima reacție şi primele vorbe, după ce l-ai pus în pămînt să se odihnească sub pomul din grădină, sînt că niciodată, niciodată nu mai vrei să ai alt cîne, nici un cîne din lume nu-l poate înlocui, nici unul nu va mai putea fi vreodată ceea ce a fost el. Vă înşelați. Nu iubim un cîne ci cînele. Toți sînt, mai mult ori mai puțin aceiaşi: gata să te iubească şi dornici să fie iubiți. Reprezintă cea mai vrednică de iubire, şi, din punct de vedere moral, cea mai perfectă creație a lui Dumnezeu. Dacă ți-ai iubit prietenul dispărut aşa cum merită, nu poți să nu-l înlocuieşti cu altul. Vai! Şi el te va părăsi, căci cei iubiți de zei mor tineri. Aminteşte-ți, cînd îi va suna clipa din urmă, de ceea ce-ți spun eu acum. Nu-l trimite la camera de asfixie, nici nu-l ruga pe doctorul dumitale cu inimă miloasă să-i înlesnească o moarte uşoară cu un anestezic. Nu-i o moarte uşoară, ci o moarte chinuită. Ți se rupe inima cînd îi vezi ades cu cîtă îndîrjire luptă împotriva acțiunii ucigătoare a acestor gaze şi narcotice. La o doză care ar fi îndestulătoare să ucidă pe loc un om în putere, un cîne rezistă lungi minute de torturi morale şi trupeşti. Am fost de multe ori martor la aceste masacre în camere de asfixie, eu însumi am ucis mulți cîni cu anestezice şi ştiu ce spun. N-aş mai face asta niciodată. Roagă pe cineva în care ai încredere şi care iubeşte cînii — astazi absolut necesar — să-l ducă pe bătrînul tău cîne în parc, să-i dea un os şi în timp ce-l roade să-l împuşte cu un glonț de revolver în ureche. Este o moarte fulgerătoare şi fără durere, viața se stinge ca o lumînare în care sufli. Mulți dintre cînii mei au murit astfel, de mîna mea, la bătrînețe. Toți sînt îngropați sub

chiparoşii din Materita şi pe mormîntul lor se înalță o coloană de marmoră antică, împreună cu ei se mai odihneşte acolo şi un alt cîne ce a fost doisprezece ani prietenul credincios alunei înalte doamne[1] care, deşi sortită să fie mama unei țări întregi, țara mea, mai avea încă destul loc în sufletul sau pentru cel căruia îi aducea cîte un buchet de flori la mormînt de cîte ori venea la Capri. Destinul a vrut ca cel mai iubit dintre toate animalele să fie purtătorul celei mai groaznice dintre toate bolile: hidrofobia sau turbarea. Am asistat la Institutul Pasteur, la primele faze ale lungei bătălii dintre ştiință şi duşmanca temută şi am fost martor şi la victoria finală. A fost scump cîştigată, cu prețul unei hecatombe de cîni sacrificați şi poate chiar a cîtorva vieți omeneşti. Aveam obiceiul să vizitez animalele condamnate şi să le alin pe cît puteam suferințele, dar îmi făcea atît de rău încît un timp nu m-am mai dus la Institutul Pasteur. Totuşi, niciodată nu m-am îndoit că ceea ce se făcea era just să se facă. Am fost martorul multor înfrîngeri, am văzut mulți oameni murind şi înainte, şi după tratamentul cu noua metodă. Pasteur era atacat cu violență nu numai de tot soiul de ignoranți şi iubitori de cîni bine intenționați, dar şi de mulți dintre colegii lui; ba chiar a fost învinuit că a pricinuit moartea cîtorva bolnavi cu serul lui. Dar el îşi urma calea fără să se lase descurajat de eşecuri. Cei ce l-au văzut însă în acele zile, ştiu bine cît de mult suferea de chinurile la care trebuia să-i supuie pe cîni, căci şi el era un mare iubitor de cîni. N-am pomenit om mai bun la inima. O dată l-am auzit spunînd că n-ar avea niciodată curajul sa împuşte o pasăre. S-a făcut tot ce se putea face pentru a micşora suferințele cînilor de laborator; pînă şi paznicul cuştilor de la Villeneuve l'Etang, un fost jandarm pe care-l chema Pernier, fusese ales în postul acela chiar de Pasteur fiindcă era cunoscut ca mare iubitor de cîni. În cuştile acelea se aflau şaizeci de cîni inoculați cu ser care erau duşi regulat în cuştile de la vechiul liceu Rollin pentru teste de muşcături, în cuştile de acolo erau ținuți patruzeci de cîni turbați. Să umbli cu aceste fiare spumegînde de furie era o treabă foarte primejdioasă şi adeseori mă uimea curajul de care dădeau dovadă toți cei de-acolo. Lui Pasteur nu-i era absolut de loc frică. Vrînd să ia o probă de salivă chiar din gura unui cîne turbat, l-am văzut odată aspirînd cu un tub de sticlă pe care-l ținea între buze cîteva picături de salivă mortală direct din gura unui buldog turbat ținut pe masă de doi asistenți cu mînile ocrotite de mănuşi de piele. Mai toți aceşti cîni de laborator erau nişte bieți

[1] Regina Suediei.

vagabonzi fără stăpîn, prinşi de poliție rătăcind pe străzile Parisului; dar unii păreau să fi cunoscut zile mai bune. Sufereau şi mureau aici neştiuți, Soldați Necunoscuți în bătălia inteligenței omeneşti împotriva bolii şi a morții. Nu departe de-aici, în elegantul cimitir pentru cîni La Bagatelle, fondat de Şir Richard Wallace, erau îngropați sute de cățeluşi crescuți în brațele doamnelor, cîni de salon, iar pe crucile de marmură ale mormintelor erau gravate de mîni iubitoare povestea vieții lor inutile şi luxoase. Apoi urmă teribilul episod al celor şase țărani ruşi muşcați de o haită de lupi turbați şi aduşi pe cheltuiala țarului la Institutul Pasteur. Aveau fața şi mînile oribil sfîşiate şi dintru început se putea spune aproape cu siguranță că pentru ei nu exista scăpare. De altfel, se ştia de pe atunci că turbarea la lupi este cu mult mai primejdioasă decît la cîni şi că muşcătura la obraz este aproape întotdeauna mortală. Pasteur îşi da seama mai bine ca oricine — şi dacă n-ar fi fost omul care era, fără îndoiala că ar fi refuzat să-i ia în grija lui. Au fost instalați într-un salon separat, la Hotel-Dieu, sub supravegherea profesorului Tillaux, cel mai cunoscut şi mai omenos chirurg din Paris în acea vreme, devotat partizan şi mare prieten al lui Pasteur. Pasteur venea şi el în fiecare dimineață cu Tillaux pentru a-i inocula, urmărind îngrijorați evoluția zi de zi. Nimeni nu pricepea o boabă din graiul lor. Într-o după amiază, era într-a noua zi, pe cînd cercam să torn puțin lapte pe gîtlejul sfîrtecat al unuia dintre mujici, un uriaş a cărui față fusese aproape m întregime sfîşiată, deodată o scînteiere sălbatică, sinistră îi străfulgera în privire, muşchii fălcilor se încordară, apoi se deschiseră spasmodic cu un clămpănit sec şi un răcnet înspăimîntător, cum n-am mai pomenit nici la om nici la fiare, izbucni din gura-i plină de spume. Făcu o sforțare violentă să sară din pat şi era cît pe ce să mă trîntească jos cînd am cercat să-l opresc. Brațele-i vînjoase ca nişte brînci de urs se încleştară în jurul meu, strîngîndu-mă ca într-o menghină. Simțeam foarte aproape suflarea grețoasă a gurii lui înspumate şi saliva otrăvitoare curgîndu-mi pe față. L-am înşfăcat de grumaz, pansamentul se desfăcu de pe rana-i groaznică şi cînd mi-am ferit mînile de fălcile-i ce voiau să muşte, am observat că erau pline de sînge. Un tremur convulsiv îi străbătu trupul, brațele i se miliară cazindu-i în jos fără vlagă. M-am repezit împleticindu-mă spre uşă, în căutarea unui dezinfectant cît mai puternic, în coridor se afla Soeur Marthe, care-şi bea cafeaua de dupa-masă. Mă privi îngrozită, iar eu am dat ele duscă ceaşca ei ele cafea chiar în clipa cînd mă apucase

leşinul. Din fericire, n-aveam nici o urmă de zgîrietură pe faţa şi pe nuni. Cu Soeur Marthe eram foarte bun prieten. Şi-a ţinut cuvîntul; după cît ştiu, nu s-a aliat niciodată de acea întîmplare. Aveam motive întemeiate să păstrez taina, căci se dăduse poruncă severă sa nu se apropie nimeni de oamenii aceia decît în caz de absolută nevoie şi atunci numai cu minele ocrotite de mănuşi groase. I-am povestit chiar eu mai tîrziu profesorului toată întîmplarea; s-a supărat foc, şi pe bună dreptate, dar avea o slăbiciune ascunsă pentru mine şi m-a iertat degrabă, ca de atîtea ori cînd greşeam.

— Sacre Suedois, bombăni el, tu es aussi enrage que le mottjik![1] Seara, mujicul, cu mînele şi picioarele legate de vergelele de fier ale patului, a iost dus într-un pavilion separat, izolat de ceilalţi. Am trecut să-l văd a doua zi dimineaţă împreună cu Soeur Marthe. Camera era În penumbră. Toată faţa îi era bandajată şi nu-i puteam vedea decît ochii. N-am să uit niciodată expresia acelor ochi; m-au urmărit mulţi ani de zile. Avea respiraţia scurtă şi neregulată, cu pauze, ca respiraţia Cheyne-Stokes — binecunoscutul simptom al morţii apropiate. Vorbea cu o iuţeală nemaipomenită, cu glas răguşit, din cînd în cînd întrerupîndu-se ca să scoată un strigăt sălbatic de desperare ori un geamăt strident ce mă făcea să mă înfior. Am ascultat un timp puhoiul de cuvinte, necunoscute, pe jumătate înecate în saliva ce-i umplea gura şi deodată mi se păru că deosebesc un cuvînt repetat mereu, cu un accent aproape desperat:

— Crestiţa! Crestiţa! Crestiţa! M-am uitat atent la ochii lui, blînzi, umili, rugători.

— Este conştient, am şoptit către Soeur Marthe, doreşte ceva. Aş vrea să ştiu ce. Ascultă!

— Crestiţa! Crestiţa! Crestiţa! striga el necontenit.

— Fugi şi adă repede un crucifix, î-am spus călugăriţei.

I-am pus crucifixul pe pat. Potopul de vorbe încetă pe dată. Zăcea acum pe pat, tăcut, cu ochii aţintiţi la crucifix. Respiraţia îi slăbea din ce în ce. Deodată muşchii uriaşului trup se încordară într-un ultim spasm violent şi inima se opri. A doua zi, alt mujic dădu semne neîndoielnice de turbare, apoi curînd altul; peste trei zile în toţi se dezlănţui furia turbării. Răcnetele şi urletele lor răsunau în tot spitalul Hotel-Dieu, lumea spunea că se auzeau pînă devale, în Place Notre Dame. Tot spitalul era în agitare. Nimeni nu voia să se apropie de salon; pînă şi curajoasele surori fugeau înspăimîntate. Parcă văd şi acum chipul palid al lui

[1] Suedez afurisit, eşti la fel de turbat ca şi mujicul.

Pasteur în timp ce trecea tăcut de la pat la pat, privind pe acei condamnați cu p milă nesfîrşită în ochi. Căzu pe un scaun cu capul în mîni. Obişnuit să-l văd zilnic nu observasem pînă atunci cît de istovit şi de bolnav arăta, deşi ştiam după aproape o nesimțită ezitare în vorbă şi o uşoară nesiguranță cînd îți strîngea mîna că primise deja întîia avertizare a soartei ce avea să ni-l răpească în curînd. Tillaux, care fusese chemat din mijlocul unei operații, năvăli în salon cu halatul pătat de sînge. Se duse la Pasteur şi-i puse mîna pe umăr. Cei doi oameni se priviră în tăcere. Ochii albaştri, blînzi, ai marelui chirurg care văzuseră atîtea grozăvii şi suferinți făcură ocolul salonului şi fața i se făcu albă ca varul.

— Nu pot îndura, rosti el cu voce gîtuită şi se repezi afară din cameră. În aceeaşi seară avu loc o consfătuire între cei doi oameni. Puțini cunosc hotărîrea pe care o luară, dar era singura justă şi le face mare cinste amîndurora. A doua zi dimineață, în pavilionul special domnea o linişte desăvîrşită. În timpul nopții, acei nenorociți sortiți unei morți groaznice fuseseră ajutați să treacă dincolo fără suferință. Întreg Parisul era zguduit de emoție. Toate ziarele erau pline de cele mai înfiorătoare reportaje asupra morții țăranilor ruşi şi zile în şir nimeni nu vorbi -despre altceva. Săptămîna următoare, într-o seară tîrziu, un binecunoscut pictor de animale norvegian dădu buzna în Avenue de Villiers într-o stare de tulburare teribilă. Fusese muşcat Ia mînă de cînele lui favorit, un enorm bulldog cu înfățişare fioroasă, dar pînă atunci prietenos din fire şi bun prieten cu mine. Portretul lui, pictat de stăpînul său, fusese expus la Salon în anul precedent. Ne-am dus imediat cu trăsura la atelierul lui din Avenue des Termes. Cînele era încuiat în dormitor şi stăpînul lui mă rugă să-l împuşc pe loc, căci el nu avea curajul să facă asta. Animalul alerga încolo şi încoace prin cameră şi din cînd în cînd se ascundea sub pat cu un mîrîit sălbatic. Văzînd că înăuntru este prea întuneric, am pus cheia în buzunar hotărînd să aştept pînă a doua zi dimineață. După ce am .dezinfectat şi am bandajat rana, am dat norvegianului un soporific. A doua zi dimineața am examinat cînele cu atenție şi am hotărît să mai amîn încă o zi pînă să-I împuşc, nefiind sigur că-i într-adevăr turbat, cu toate simptomele. Erorile de diagnostic în primul stadiu al turbării sînt foarte dese. Chiar clasicul simptom care a dat numele acestei temute boli — hidrofobia înseamnă spaimă de apă — nu-i o dovadă hotărîtoare. Cînele turbat n-are numaidecît spaimă de apă. Am văzut adesea cîni turbați bînd cu lăcomie din strachina

cu apa pe care i-o pusesem în cuşca. Simptomul acesta este hotărîtor numai la oamenii bolnavi de turbare. Un mare număr, poate chiar majoritatea cînilor uciși ca fiind turbați sufăr de alte boli, relativ nepericuloase. Chiar presupunînd că asta se poate dovedi printr-o examinare post-mortem (deşi nici măcar unul din zece medici şi veterinari nu-s în stare s-o facă), în regula generală este extrem de greu să-l convingi pe cel care a fost muşcat. Spaima de boala aceasta teribilă pune stăpînire pe om şi a fi obsedat de spaima hidrofobiei este tot atît de primejdios ca boala însăşi. Lucrul cel mai înțelept este să închizi undeva în siguranță cînele suspect, dîndu-i mîncare şi apă. Dacă după zece zile mai este în viață, atunci putem fi siguri că nu-i turbat şi totul e bine. A doua zi dimineața, cînd am pîndit cînele prin uşa întredeschisă, el a început a da din ciompu-i de coadă privindu-mă foarte prietenos cu ochii lui injectați de sînge. Dar cînd am întins mîna să-l mîngîi, s-a vîrît sub pat mîrîind. Nu ştiam ce să cred. În orice caz, am spus stăpînului sau că nu credeam să fie turbat. Nici nu voi să audă de aşa ceva şi din nou mă rugă să-l împuşc pe loc. Am refuzat, spunîndu-i că vroiam să mai aştept încă o zi. Norvegianul îşi petrecuse noaptea întreagă în atelier plimbîndu-se de colo pînă colo — şi pe masă se afla o carte de medicină în care erau subliniate cu creionul simptomele hidrofobiei la om şi la cîne. Am aruncat cartea în foc. Vecinul lui, un sculptor rus care îmi făgăduise să stea cu el toată ziua, îmi povesti seara că refuzase să se atingă de mîncare şi de băutură, îşi ştergea mereu saliva de pe buze şi nu vorbise decît despre turbare. Am insistat să bea p ceaşcă de cafea. M-a privit desperat, spunînd că nu poate înghiți şi cînd i-am dat ceaşca în mînă am văzut cu spaimă cum i se încordează muşchii fălcilor încleştîndu-se într-o crampă convulsivă, tot trupul începu să-i tremure şi se prăbuşi pe scaun cu un strigăt cumplit de deznădejde. I-am făcut o injecție puternică de morfina şi i-am spus că sînt aşa de convins că bulldogul n-avea nimic, încît eram gata să intru din nou în cameră; nu cred însă ca aş fi avut curajul. Morfina .începu j să-şi facă efectul şi l-am lăsat pe jumătate adormit în fotoliu. Cînd m-am reîntors tîrziu noaptea, sculptorul rus mă informă! că se iscase zarvă mare în toată casa, că proprietarul trimisese pe portar să spuie ca numaidecît trebuia ucis cînele şi că tocmai îl împuşcase prin fereastră. Cînele se tîrîse pînă la uşă, unde îl ucisese cu al doilea glonte. Rămăsese acolo nemişcat într-o baltă de sînge. Stăpînul lui sta în fotoliu privind țintă înainte, fără să rostească o vorbă. Nu-mi plăcea de loc privirea lui; i-am luat

revolverul de pe masă şi l-am vîrît în buzunar; mai rămăsese în el un glonte. Am aprins lumînarea şi l-am rugat pe sculptorul rus să vie cu mine ca să mă ajute să duc cinele jos, la trăsura mea, căci voiam să-l iau imediat la Institutul Pasteur pentru autopsie. Lîngă uşă am dat peste o baltă mare de sînge, dar nici urmă de cîne.

— Închide uşa! răcni sculptorul în spatele meu, pe cînd cinele se repezea la mine de sub pat horcăind spăimîntător, cu botul căscat şiroind de sînge. Sfeşnicul îmi scăpă din mînă; am tras la întîmplare în întuneric şi cinele căzu mort chiar la picioarele mele. L-am dus în trăsură şi am pornit spre Institutul Pasteur. Doctorul Roux, mînă dreaptă a lui Pasteur şi mai tîrziu urmaşul său, spuse că într-adevar cazul părea foarte grav, făgăduind să facă imediat autopsia şi să-mi comunice rezultatul cît mai iute cu putință. Cînd am sosit în Avenue des Termes a doua zi, l-am găsit pe rus în picioare, afară, în fața uşii atelierului. Stătuse toată noaptea lîngă prietenul iui, care se plimbase necontenit încolo şi încoace prin cameră într-o stare de mare tulburare şi în sfîrşit adormise în fotoliul său. Rusul se dusese pînă în camera lui ca să se spele şi, cînd se întorsese mai înainte, găsise uşa atelierului încuiată pe dinăuntru.

— Ascultă, zise el, ca şi cum ar fi vrut să se dezvinovățească de a fi încălcat recomandația mea să nu-l lase o clipă singur; totu-i în regulă, încă mai doarme, nu-l auzi cum sforăie?

— Ajută-mă să sparg uşa, am răcnit eu, nu sforăie, este horcăitul... Uşa cedă şi am. năvălit în atelier. Norvegianul era întins. pe divan respirînd zgomotos, ținînd încă în mînă un revolver. Se împuşcase în ochi. L-am dus pînă la trăsura mea şi am pornit în goana mare către Spitalul Beaujon, unde fu operat imediat de profesorul Labbe. Revolverul cu care se împuşcase era de calibru mai mic decît cel pe care i-l confiscasem şi glontele tu extras. Era încă fără cunoştință cînd am plecat, în aceeaşi seară am primit o scrisoare de la doctorul Roux, în care mă anunța că rezultatul autopsiei era negativ, cînele nu fusese turbat. M-am dus imediat la Hopital Beaujon. Norvegianul delira — prognosis pessima[1], îmi spuse vestitul chirurg. A treia zi se declară o febră cerebrală. Nu s-a prăpădit, a ieşit din spital după o lună, orb. Ultima oară cînd am auzit despre el, se afla într-un ospiciu de alienați, în Norvegia. Rolul meu în această jalnică întîmplare socot că n-a fost satisfăcător. Am făcut tot ce-am putut, dar n-a fost îndeajuns. Dacă s-ar fi petrecut cu doi ani mai tîrziu, omul

[1] Prognoză pesimistă.

acela nu s-ar fi împuşcat. Aş fi. ştiut cum să-i stăpînesc spaima, eu aş fi fost cel mai tare, cum mi s-a întîmplat de atîtea ori după aceea, cînd am putut opri mînă ce se încleşta pe revolver de frica morții. Cînd îşi vor da seama antivivisecționiştii că, cerînd prohibiția totală a experiențelor pe animale vii, pretind ceea ce nu-i cu putință să!i se acorde? Serul antirabic al lui Pasteur a scăzut la minimum mortalitatea teribilei maladii şi serul anddifteric al lui Behring salvează peste o sută de mii de vieți de copii în fiecare an. Nu-s oare de ajuns aceste două exemple pentru a convinge pe toți iubitorii de animale bineintenționați că descoperitorii unor lumi noi ca Pasteur, a unor leacuri noi împotriva boalelor pînă acum fără leac, cum sînt Kochi Ehrlich şi Behring trebuie lăsați să-şi urmeze cercetările neîmpiedecați de nici o restricție şi netulburați de amestecul celor din afară? De altfel, cei cărora li se poate lăsa mînă liberă sînt atît de puțini că-i poți număra pe degete. Pentru ceilalți, fără îndoială, trebuie să se ceară insistent restricții severe, poate chiar interzicere absolută. Dar merg mai departe. Unul dintre argumentele cele mai puternice împotriva mai multor experiențe pe animale vii este valoarea lor practică foarte redusă din pricina unor diferențe fundamentale din punct de vedere patologic şi fiziologic între trupul omenesc şi al animalelor. Dar de ce experiențele acestea să se limiteze la trupuri de animale? De ce nu s-ar încerca pe trupul viu omenesc? Sînt atîția criminali, ticăloşi învechiți în rele, condamnați să-şi irosească restul vieții în închisoare, nefolositori şi adesea chiar primejdioşi pentru ceilalți şi chiar pentru ei înşişi. De ce nu li s-ar propune răufăcătorilor acestora, ce în calcă legile noastre, o reducere a pedepsei dacă ar consimți să li se facă, sub anestezie, unele experiențe spre binele omenirii? Dacă judecătorul, înainte de a-şi pune pe cap toca neagră, ar fi împuternicit sa ofere ucigaşului alegerea între spînzurătoare şi munca silnică pe atîția şi atîția ani, mai mult ca sigur ca n-ar lipsi candidați. De ce n-ar fi autorizat doctorul Voronoff, oricare ar fi valoarea practică a descoperirii sale, să deschidă un birou de înrolare în închisori pentru cei care ar voi să ia locul nenorocitelor lui de maimuțe? De ce nu-şi unesc forțele toți aceşti prieteni ai animalelor atît de bineintenționați pentru a pune capăt exhibițiilor de animale sălbatice în circuri şi în menajerii? Atît timp cît această ruşine va fi tolerată de legile noastre, avern puțină speranță să trecem în ochii unei generații viitoare drept oameni civilizați. Dacă vreți să vă încredințați că nu sîntem în realitate decît o adunătură de barbari,, n-aveți decît să intrați în

cortul unei menajerii ambulante. Bestia feroce nedomesticită nu-i cea de după gratii, ci cea de afară. Fiindcă a venit vorba de maimuțe şi menajerii, îndrăznesc a mă mîndri, cu modestia cuvenită, că în zilele mele de glorie am fost şi un bun doctor de maimuțe. Este o specialitate extrem de dificila, în care te loveşti de tot felul de complicații neaşteptate şi piedici, iar condiția esențială a reuşitei depinde de o judecată extrem de rapidă şi de o profunda cunoaştere a firii omeneşti. Este o absurditate a pretinde că cea mai mare greutate constă în faptul ca bolnavul nu poate vorbi, ca şi copiii! Maimuțele pot vorbi foarte bine cînd vor. Marea greutate este că sînt prea inteligente pentru lenta noastră înțelegere. Poți înşela un om bolnav — Înşelăciunea, vai, este absolut necesară profesiei noastre, adevărul fiind adesea atît de trist de dezvăluit. Poți minți un .cîne care crede orbeşte în tot ce-i?pin, dar nu pe-o maimuță, căci îți descopere gîndul cît ai clipi, în schimb, te poate înşela cînd are chef, şi-i place să facă asta, adeseori numai ca să se distreze. Prietenul meu Jules, bătrînul babuin de la Jardin des Plantes, îşi pune mînele pe burtă cu un aer cît se poate- de jalnic, îmi arată limba — e cu mult mai uşor să faci o maimuță să-şi arate limba decît un copil mic — şi-mi spune că nu mai are de loc poftă de mîncare, iar mărul l-a mîncat numai şi numai ca să-mi facă plăcere, înainte de a apuca să deschid gura ca să-i spun ce rău îmi pare, el mi-a şi smuls ultima banană din mînă şi a mîncat-o aruncîndu-mi cojile în cap, din vîrful cuştii. „Vrei, te rog, să te uiți la pata asta roşie de pe spinarea mea? îmi spune Edward. Am crezut întîi că-i o muşcătură de purice, dar acum mă arde ca focul. Nu mai pot îndura. N-ai putea să-mi dai ceva ca să-mi treacă durerea? Nu, nu acolo, mai sus, vino mai aproape, ştiu că eşti cam miop; să-ți arăt eu locul precis!" în aceeaşi clipă sade pe trapezul lui şi mă priveşte şmechereşte prin ochelarii mei, înainte de a-i preface în bucățele pe care le oferă ca suveniruri tovarăşilor săi cuprinşi de admirație. Maimuțelor le place să-şi bată joc de noi. Dar la cea mai mică bănuială că rîdem de ele, se supără grozav. Nu trebuie niciodată să te distrezi pe socoteala unei maimuțe, căci îşi iese din fire. Au un sistem nervos extrem de sensibil. O spaimă brusca le poate provoca o criză de isterie, uneori au chiar convulsii; am îngrijit o maimuță care suferea de epilepsie. Un zgomot neaşteptat le face să păleasca. Roşesc foarte uşor, nu din modestie, că ci se ştie bine că nu-s de loc modeste, ci de mînie. Cînd observi fenomenul acesta nu trebuie să-i priveşti nu-r mai fața, căci adesea roşesc şi într-alt loc, neobişnuit. De ce creatorul

lor, din motive numai de el ştiute, va fi ales tocmai locul acela pentru o carnație atît de vie şi de sensibilă, pentru o etalare atît de generoasă de culori țipătoare — purpuriu, albastru şi portocaliu — rămîne un mister pentru ochii „noştri needucați. Mulți spectatori surprinşi la prima vedere declară fără ezitare că-i foarte urît. Dar nu trebuie să uităm că părerile despre ce-i frumos variază foarte mult de la o epocă la alta şi de la țară la țară. Grecii, neîntrecuți arbitri ai frumuseții, colorau în albastru părul Afroditelor. Vă place părul albastru? Fără îndoială că între maimuțe, coloritul aceia viu este socotit un semn de frumusețe irezistibil pentru ochii unei doamne şi fericitul posesor al unei asemenea podoabe multicolore a posteriori poate adesea fi văzut întorcînd spatele spectatorilor, cu coada ridicată ca să fie admirat. Momițele sînt mame foarte bune dar nu trebuie niciodată să cerci a te apropia de puii lor, căci la fel ca femeile arabe şi chiar napolitane, au credința că le poți deochea copilul. Sexul tare este cam curtezan şi necontenit au loc teribile drames passionnels în cuşca cea mare a maimuțelor de la grădina zoologică, unde şi-un prizărit ele uistiti se preface pe loc într-un Othello furios, gata să se lupte cu cel mai mătăhălos babuin. Doamnele asistă la turniruri, aruncînd ocheade amoroase feluriților campioni şi certîndu-se furioase între ele. Maimuțele captive duc în general o viață destul de bună cînd stau mai multe împreună. Sînt atît de ocupate să spioneze ce se petrece înăuntru şi dincolo de cuşca lor, atît de pasionate de intrigi şi pălăvrăgeală că nu mai au timp să fie nefericite. Maimuțele mari, gorila, cimpanzeul ori urangutanul duc în captivitate o viață pur şi simplu de martire. Sînt mistuite de o neagră ipochondrie dacă tuberculoza întîrzie să le doboare. După cum se ştie, ftizia este pricina morții celor mai multe maimuțe captive, mari şi mici. Simptomele, evoluția şi sfîrşitul bolii sînt exact la fel ca la noi. Pricina îmbolnăvirii nu-i aerul rece, ci lipsa de aer. Maimuța, în general, suportă surprinzător de bine frigul dacă are un spațiu mare pentru mişcare şi un culcuş bun pentru noapte, unde sa doarmă în tovărăşia unui iepuraş care să-i ție cald. De cum începe toamna, Mama Natura, cea care veghează veşnic şi are grijă şi de maimuțe ca şi de noi, se pune pe lucru pentru a le ocroti trupurile zgribulite cu haină de blană .specială, potrivită pentru iernile nordice. Acelaşi lucru se întîmplă celor mai multe dintre animalele tropicale închise în clima de miază-noapte, care ar trai cu mult mai.mult dacă ar fi lăsate în aer liber. În cele mai multe grădini zoologice pare că nu se ştie-acest lucru. Poate că-i

mai bine aşa. Dacă-i bine ori nu să prelungim viața acestor nefericite făpturi, judecați singuri. Răspunsul meu este: nu! Moartea-i mai îndurătoare decît noi.

6 CHATEAU RAMEAUX

Încîntător este Parisul vara pentru cei care fac parte din Paris qui s'amuse[1], dar dacă faci parte cumva din Paris qui travaille[2], atunci se schimbă treaba. Mai cu seamă dacă trebuie să te lupți cu o epidemie de febră tifoidă ce-a izbucnit la Villette printre sutele de lucrători scandinavi, şi cu o epidemie de difterie din cartierul Montparnasse, unde se află prietenii tăi italieni cu puzderia lor de copii. Las' că nici în Villette nu era lipsă de copii scandinavi, iar cele cîteva familii care n-aveau, parcă anume aleseseră epoca aceea ca să-i aducă pe lume, cele mai deseori fără alt ajutor decît al meu, chiar fără moaşă. Mare parte dintre pruncii prea mici ca să ia tifoida se îmbolnăveau de scarlatină, iar restul de tuse măgărească. Se înțelege că nimeni n-avea cu ce plăti un medic francez, aşa că în sarcina mea rămînea să-i îngrijesc cum puteam. Nu era glumă; numai în Villette se declaraseră peste treizeci de cazuri de febră tifoidă printre muncitorii scandinavi. Totuşi, izbuteam să mă duc în fiecare duminică la biserica suedeză din Boulevard Ornano pentru a face plăcere prietenului meu, pastorul suedez, care-mi spunea că trebuie să dau o bună pildă celorlalți. Comunitatea noastră scăzuse la jumătate, cealaltă jumătate aflîndu-se în pat sau îngrijind pe cineva în pat. Pastorul era pe drumuri de dimineață pînă seara, ajutînd şi avînd grija celor săraci şi bolnavi; n-am întîlnit om cu inimă mai bună, pe deasupra şi sărac lipit. Singura-i răsplată a fost că a adus boala molipsitoare în casa lui. Cei doi copii mai mari, din cei opt pe care-i avea, se îmbolnăviră de febră tifoidă, cinci capătară scarlatină şi ultimul născut înghiți p monedă de doi franci şi era cît pe ce să moară de ocluzie intestinală. Apoi consulul suedez, un omuleț foarte blînd şi liniştit, deveni deodată nebun furios şi era cît pe ce să mă ucidă. Dar asca-i o întîmplare pe care am să v-o povestesc altădată. Sus, în cartierul Montparnasse, situația era cu mult mai gravă, deşi în multe privințe munca mea părea totuşi mai uşoară. Mi-i ruşine să mărturisesc că mă înțelegeam mult mai bine cu acei bieți italieni decît cu compatrioții mei, care adeseori erau greu de mînuit, posaci, nemulțumiți, ba chiar cam pretențioşi şi egoişti. Dimpotrivă, italienii — care n-aduseseră cu ei din patrie mai nimic în afară de modestele lor resurse, o răbdare fără de

[1] Parisul care se distrează.
[2] Parisul care munceşte.

margini, veselia şi felul lor încîntător de a se purta — erau întotdeauna mulțumiți şi recunoscători, ajutîndu-se grozav între ei. Cînd izbucni .difteria în familia Salvatore, Arcangelo Fusco, măturătorul de stradă, încetă imediat lucrul, transformîndu-se în cea mai devotată infirmieră pentru toți ai casei. Cele trei fetițe se îmbolnăviră ele difterie, cea mai mare muri şi-a doua zi mama lor, istovită, se molipsi şi ea de acea teribilă boală. Numai copilul cel nenorocit, Petruccio, idiotul familiei, fu cruțat din voința nepătruhsă a Atotputernicului, întregul Impasse Roussel se molipsise, în toate casele găseai difteria — şi nu era familie care să n-aibă cîțiva copii mici. Amîndouă spitalurile de copii erau ticsite. Chiar să se fi eliberat vreun pat, erau extrem de puține şanse să fie primit vreunul dintre copiii aceia străini. Aşa ca trebuia să-i îngrijesc eu şi Arcangelo Fusco, iar cei pe care nu mai aveam vreme să-i vedem — şi erau destui — se descurcară singuri care cum putură, unii scăpînd cu viață, alții murind. Medicul care a trecut prin asemenea încercare, silit să lupte singur împotriva unei epidemii de difterie ce-a izbucnit printre cei mai sărmani dintre sărmani, Iară mijloace de dezinfecție nici pentru ceilalți, nici pentru el, nu se poate gîndi la acea experiență fără să se cutremure, oricît de tare ar fi. Trebuia să stau pe scaun cu orele, badijonînd şi rîcîind unul după altul gîturile copiilor, căci în epoca aceea nu se putea face mai mult decît atît. Iar cînd nu mai era cu putință să se înlăture membranele primejdioase ce astupau căile respiratorii, cînd copilul se făcea vînăt şi se înăbuşea, atunci se ivea problema urgentă a unei traheotomii făcute fulgerător! Trebuia oare să operez imediat, fără să am măcar o masă pe care să întind copilul, pe patul scund ori pe genunchii mamei, la lumina chioară a unei lămpi cu gaz, fără alt asistent decît un măturător de stradă? Nu puteam aştepta pînă a doua zi dimineață, ca să încerc a pune mîna pe un chirurg mai iscusit decît mine? Puteam să aştept? Voi îndrăzni oare să aştept? Vai! aşteptasem uneori pînă dimineața, cînd fusese prea tîrziu şi văzusem copilul murind sub ochii mei. Alteori operasem pe loc şi fără îndoiala că salvasem viața unui copil; dar mai operasem pe loc şi văzusem copilul murind sub cuțitul meu. Mă aflam într-o situație mai grea decît alți medici ce lucrau în aceleaşi condiții, căci mie îmi era o frică teribilă de difterie, o frică pe care n-am putut-o niciodată birui. Dar Arcangelo Fusco nu se temea, îşi da seama tot aşa de bine ca mine de primejdie, văzînd cum se molipsesc unii de la alții de acea teribilă boală infecțioasă, dar nu se gîndise o clipă să-şi apere viața, căci gîndul lui era

numai la ceilalți. După ce totul trecu, am primit din toate părțile felicitări, .chiar şi de la Assistance Publique[1], dar nimeni nu spuse o vorbă lui Arcangelo Fusco ce-şi vînduse hainele de duminică pentru a plăti dricarului ca să ia trupul fetiței. Da, sosi şi ziua cînd totul se sfîrşi, cînd Arcangelo Fusco se apucă iar de măturat străzile şi eu m-am întors la clienții mei eleganți. Cît îmi petrecusem zilele la Villette şi Montparnasse, parizienii îşi făcuseră de zor bagajele ca să plece la castelele lor şi spre plajele preferate. Bulevardele căzuseră în stăpînirea •străinilor însetați de distracții .ce umpluseră Parisul, sosind din toate colțurile lumii civilizate şi necivilizate ca să-şi cheltuiască prisosul de bani. Mulți dintre ei stăteau în salonul meu de aşteptare, citind cu înfrigurare ghidul, fiecare insistînd să intre primul, cerînd mai totdeauna doar un stimulent celui care avea mai multă nevoie de aşa ceva decît ei. Unele doamne, lungite alene în şezlonguri, în toaletele lor cele mai elegante de după-amiază, ultima creație Worth, trimiteau să mă cheme de la hotelurile lor luxoase la cele mai nepotrivite ore din zi şi noapte, cerîndu-mi să le „pun la punct" pentru Le Bal Masque de L'Opera, de a doua zi. Dar nu mai trimiteau după mine a doua oară şi asta nu mă mira de loc. Cît timp pierdut! mă gîndeam eu pe cînd mă întorceam acasă tîrîndu-mi picioarele obosite pe asfaltul fierbinte al bulevardelor, sub castanii prăfuiți ale căror frunze pleoştite mijeau după o adiere proaspătă. „Ştiu ce se petrece cu voi şi cu mine, am spus eu castanilor; avem nevoie de o schimbare de aer; să ieşim din atmosfera marelui oraş. Dar cum să ieşim din asemenea infern, voi cu rădăcinile voastre îndurerate prinse sub asfalt şi cu cătuşele de fier în jurul picioarelor, iar eu cu atîția americani bogați în sala de aşteptare şi cu o droaie de bolnavi zăcînd în pat? Şi de-ar fi să plec, cine să mai aibă grijă de maimuțele din Jardin des Plantes? Cine să-l mai încurajeze pe ursul polar ce gîfîie de căldură cînd se apropie vremea cea mai grea pentru el? N-are să înțeleagă un singur cuvînt din ce-i vor spune alți oameni milostivi, căci nu ştie decît limba suedeză! Dar cartierul Montparnasse?" Montparnasse! M-am înfiorat cînd cuvîntul îmi fulgeră prin minte; îmi apăru în fața ochilor chipul vînăt al unui copilaş, slab luminat de o lămpuşoară mizerabilă, vedeam sîngele prelingîndu-se din tăietura pe care o făcusem cu o clipă înainte în gîtlejul lui şi auzeam țipătul de groază ce izbucnea din inima mamei. Ce-ar spune Contesa?... Contesa! Nu, hotărît se detracase ceva în mine, trebuia neapărat să mă ocup de nervii mei, nu

[1] Instituție publică de ajutor.

numai de-ai altora, dacă ajunsesem să văd şi să aud asemenea lucruri pe Boulevard Malesherbes. Şi, pînă la urmă, ce-mi păsa mie de contesă? îi mergea minunat în castelul ei din Touraine, după cum îmi spunea în ultima scrisoare abatele, şi mie îmi mergea minunat la Paris, oraşul cel mai frumos din lume. Aveam nevoie doar de puțin somn, atîta tot. Dar ce-ar zice contele dacă i-aş scrie deseară că primesc cu plăcere amabila-i invitație şi că pornesc la drum mîne? Numai de-aş putea dormi la noapte! De ce n-aş lua şi eu vreun soporific dintr-acele faimoase pe care le combinam pentru pacienții mei, un somnifer puternic care să mă adoarmă pentru douăzeci şi patru de ore, făcîndu-mă să uit totul: Montparnasse, castelul din Touraine, pe contesă şi celelalte toate? M-am întins pe pat fără să mă mai dezbrac; eram atît de obosit! Dar n-am luat somniferul, Ies cuisiniers n'ont pas faim[1], cum spun parizienii. Cînd am intrat în biroul de consultații a doua zi dimineață, am găsit pe masă o scrisoare. Era de la monsieur l'Abbe avînd şi un P.S. scris de mîna contelui: „Spuneai că-ți place mai mult ca orice viersul ciocîrliei. Mai cîntă încă, dar curînd va înceta, aşa că ai face bine sa vii cît de degrabă!" Ciocîrlia! Şi eu, care de doi ani de zile nu auzisem nici o altă pasăre în afară de vrăbiile din grădinile Tuileries! Caii care mă aduseră de la gară erau splendizi, castelul de pe vremea lui Richelieu cu întinsul parc de tei seculari era splendid, mobila Louis XVI din somptuoasa mea cameră era splendidă, splendid şi enormul Saint-Bernard ce mă întovărăşi pe scări, sus — totul era splendid. La fel şi contesa, în rochia-i albă, simplă, cu un trandafir France prins în cingătoare. Ochii ei mi s-au părut mai mari ca niciodată. Contele era de nerecunoscut, cu obrajii rumeni şi ochii plini de vioiciune. Primirea lui prietenoasă mă făcu să-mi pierd imediat timiditatea, căci eram încă un barbar din Ultima Thule[2], ce nu trăise niciodată într-un cadru atît de somptuos. Monsieur l'Abbe mă întîmpină ca pe un vechi prieten. Contele îşi dădu părerea că aveam destul timp ca să facem o plimbare prin grădină pînă la ora ceaiului, ori poate m-ar interesa mai mult să vizitez grajdurile? Mi s-a dat un coşuleț cu morcovi ca să-i împart celor doisprezece cai superbi, cu părul țesălat strălucind, ce stăteau aliniați în boxele lor de stejar lustruit.

— Ar fi bine să-i mai dai calului ăstuia un morcov, ca să te împrieteneşti cu el de la început, îți aparține cît stai aici şi uite-l şi pe groom-ul dumitale, spuse contele, arătînd spre un englez

[1] Bucătarilor nu le e foame.
[2] Regiune socotită în antichitate la capătul pămîntului, spre nord.

tinerel ce-şi ridică mîna la şapcă şi mă salută. Da, contesei îi mergea minunat, mă informă contele în timp ce ne întorceam prin grădină. Nu mai vorbea aproape de loc de colita ei, se ducea în fiecare dimineață pînă în sat ca să-şi viziteze săracii şi să discute cu doctorul satului cum să prefacă o fermă veche într-o infirmerie pentru copiii bolnavi. Cînd îşi sărbătorise ziua ei de naştere, fuseseră chemați la castel toți copiii săraci din sat ca să fie tratați cu cafea şi prăjituri şi la plecare dăruise fiecăruia cîte o păpuşă. Nu-i aşa că avusese o idee minunată?

— Dacă-ți vorbeşte despre păpuşile ei, nu uita să-i spui cîteva cuvinte de laudă.

— Nu, n-am să uit „Je veux demande pas mieux”.[1] Luarăm ceaiul sub teiul cel mare din fața casei.

— Uite pe unul din prietenii tăi, dragă Ann, zise contesa doamnei ce şedea lîngă ea, pe cînd ne apropiam de masă. Păcat că pare să prefere societatea cailor, tovărăşiei noastre. Pînă în prezent nici n-a avut vreme să-mi adreseze o vorbă, dar cu caii din grajd a stat la taifas o jumătate de oră.

— Am avut impresia că şi cailor le plăcea grozav să stea de vorbă cu el, rîse contele; .chiar bătrînul meu cal de vînătoare, pe care-l ştiți cît este de năbădăios cu străinii, şi-a întors botul spre obrazul doctorului şi l-a adulmecat foarte prietenos. Baroana Ann se arătă bucuroasă că mă vede şi-mi dădu ştiri foarte bune despre soacra ei, bătrîna marchiză.

— Are chiar impresia că aude mai bine, dar eu mă cam îndoiesc, căci n-aude sforăielile lui Loulou şi se mînie rău cînd soțul meu spune că el îl aude tocmai din fumoar, în tot cazul, scumpul ei Loulou a fost o binecuvmtare pentru noi toți, căci înainte nu putea suporta să stea singură şi era aşa de obositor să-i vorbeşti toată vremea prin cornetul acustic! Acum stă ore în şir singură cu Loulou al ei pe genunchi şi dacă ai vedea-o cum o ia la galop prin grădină în fiecare dimineață ca sa facă mişcare lui Loulou, nu ți-ar yeni să crezi ochilor, ea care nu se scula niciodată din jilț îmi amintesc cînd i-ai spus că trebuie să se plimbe zilnic cîte puțin şi cît de supărat păreai cînd ți-a răspuns că nu-i în stare. Este într-adevăr o schimbare minunată. Pretinzi, desigur, că . drogurile dumitale groaznice au săvîrşit asta, eu însă susțin că totul se datoreşte lui Loulou, drăguțul de el! Să sforăie cît o vrea, că merită!

— Uitați-vă la Leo, schimbă vorba contele; priviți-l cum stă cu capul pe genunchii doctorului, parcă-l cunoaşte de cînd

[1] Tocmai asta doresc şi eu.

lumea. A uitat pînă şi să-şi mai ceară biscuitul.

— Ce-i cu tine, Leo? zise contesa. Ia seama, bătrîne, că îndată te hipnotizează doctorul. A lucrat cu Charcot la Salpetriere şi poate face pe oricine să săvîrşească tot ce vrea el, .numai cu puterea ochilor. De ce nu-l faci pe Leo să vorbească în suedeză cu dumneata?

— Nici nu mă gîndesc; nu există pentru urechea mea limbaj mai plăcut decît tăcerea lui. Nu sînt hipnotizor, ci doar un mare iubitor de animale şi asta toate animalele o simt imediat, îndrăgindu-te la rîndul lor.

— Pare-mi-se că încerci s-o mesmerizezi[1] şi pe veverița aceea care stă pe creanga de deasupra capului dumitale, zise baroana. Ai stat tot timpul cu ochii ațintiți la ea, fără să ne dai cea mai mică atenție. De ce n-o faci să coboare din copac şi să se urce pe genunchii dumitale, alături de Leo?

— Dacă mi-ați da o nucă şi ați pleca cu toții, cred că aş putea-o face să coboare şi să mi-o ia din mînă.

— Dar politicos mai eşti, Monsieur le suedois[2], rîse contesa. Hai să plecăm, dragă Ann; vrea să-l lăsăm singur cu veverița lui.

— De ce mă luați peste picior? Tocmai eu să doresc una ca asta, cînd sînt atît de bucuros că vă văd?

— Vous etes tres galant, Monsieur le Docteur[3], este cel dinții compliment pe care mi-l faci, şi-mi plac complimentele.

— Aici nu sînt doctor, ci doar musafirul dumitale.

— Şi doctorul meu nu-mi poate face un compliment?

— Nu, dacă bolnava vă seamănă iar doctorul este mai tînăr decît tatăl dumitale; nici măcar dacă ar arde de dorința de a-i face un compliment.

— Atunci pot spune că ai rezistat admirabil ispitei, dacă ai avut vreodată asemenea chef. Aproape întotdeauna cînd te-am văzut m-ai terorizat, întiia oară cînd te-am cunoscut ai fost aşa de aspru cu mine, că-mi venea să fug. Îți mai aminteşti? Ann dragă, ştii ce mi-a spus? M-a privit sever şi a rostit cu accentul lui groaznic, suedez: Madame la Comtesse, aveți nevoie mai curînd de disciplină decît de doctorii! Disciplină! Aşa trebuie să vorbească un doctor suedez unei doamne tinere care vine prima oară la consultație?

— Nu-s doctor suedez, mi-am luat diploma la Paris.

— Ei bine, am consultat duzini de doctori la Paris şi nici

---

[1] Să fascinezi.

[2] Domnule suedez.

[3] Sînteți foarte curtenitor, domnule doctor.

unul n-a îndrăznit să-mi vorbească despre disciplină.

— Asta-i şi pricina pentru care ai fost nevoită să consulți aşa de mulți.

— Ştii ce i-a spus soacrei mele? se amestecă baroana. Cu un glas mînios i-a pus în vedere că de nu-l ascultă, pleacă şi nu mai vine niciodată, chiar dacă marchiza ar avea colită! Am auzit asta cu urechile mele, din salon, şi m-am repezit înăuntru crezînd că soacra-mea are să aibă un atac. Ştii că te recomand tuturor prietenilor mei, dar nu trebuie să-mi iei în nume de rău dacă-ți spun că voi, doctorii suedezi, aveți metode prea brutale pentru noi, latinii. Mai mulți dintre bolnavii dumitale mi s-au plîns că-i revoltător felul cum te porți cînd vii la patul lor. Noi nu sîntem deprinse să ni se comande ca unor copii de şcoală.

— De ce nu încerci să fii puțin mai blînd? spuse zîmbind contesa, pe care jocul acela o distra grozav.

— Voi încerca.

— Povesteşte-ne ceva, zise baroana, pe cînd stăteam m salon, după cină. Voi, doctorii, întîlniți atîția oameni ciudați şi sînteți martorii unor întîmplări atît de bizare! Cunoaşteți mai bine ca oricine viața adevărată şi sînt sigură că ne-ai putea spune multe, dacă ai vrea.

— Poate că ai dreptate, dar nouă, medicilor, nu ne e îngăduit să vorbim despre bolnavii noştri; cît priveşte viața, mă tem că sînt prea tînăr ca s-o cunosc bine.

— Povesteşte-ne atunci ce ştii, stărui baroana.

— Ştiu că viața-i frumoasă, dar mai ştiu de asemeni că adesea ne-o stricăm singuri, transformînd-o într-o comedie proastă ori o tragedie crîncenă, ori amîndouă în acelaşi timp, aşa fel că pînă la urmă nu mai ştii dacă să pîîngi ori să rîzi. Mai uşor este să plîngi, însă cu mult mai bine-i să rîzi, dar nu în gura mare.

— Povesteşte-ne o întîmplare cu animale, zise contesa ca să mă ajute să trec într-un domeniu ce-mi convenea mai mult. Se spune că țara dumitale este plină de urşi; vorbeşte-ne despre ei, spune o istorioară cu urşi.

— A fost odată o doamnă care trăia într-un conac mare, vechi, la marginea unor codri mari, hăt, departe, în Nord. Doamna aceea avea un urs îmblînzit la care ținea foarte mult. Îl găsiseră în pădure aproape mort de foame, aşa de mititel şi de neputincios încît doamna şi bătrîna bucătăreasă trebuiseră să-l crească cu biberonul. Asta se petrecuse cu cîțiva ani în urmă, şi acum puiul se făcuse un urs mare, aşa de mare şi de voinic încît

ar fi putut să ucidă o vacă şi s-o care în brînci, dacă ar fi vrut. Dar nu voia, căci era un urs tare blajin, căruia nici prin gînd nu i-ar fi trecut să facă vreun rău oamenilor ori animalelor. Obişnuia să stea afară, lîngă cuşca lui, şi să privească cu ochişori inteligenți şi prietenoşi la vitele ce păşteau pe cîmpia din apropiere. Cei trei ponei munteni, păroşi din grajd îl cunoşteau bine şi nu se tulburau de loc cînd intra acolo mergînd pîş-pîş în urma stăpînei lui. Copiii obişnuiau să-l călărească şi adesea fuseseră găsiți dormind în cuşca, între labele lui. Şi celor trei cîni laponi le plăcea să se joace cu el în fel şi chip, trăgîndu-l de urechi ori de ciompul lui de coadă şi sîcîindu-l în toate felurile, dar el nu se supăra de loc. Nu cunoştea gustul cărnii, se hrănea cu aceeaşi mîncare ca şi cînii, de multe ori înfulecînd din acelaşi blid pîne, porridge[1], cartofi, varză şi morcov. Era grozav de mîncăcios, dar prietena lui bucătăreasa avea grijă să-i dea îndeajuns, după pofta lui. Urşii sînt vegetarieni cînd le stă în putință şi dintre toate, fructele le plac cel mai tare. Toamna stătea în livadă, privind cu ochi visători la merele coapte şi-n zilele copilăriei lui nu se putuse uneori împotrivi ispitei de a se cățăra în pomi ca să le culeagă el singur. Ursul pare stîngaci şi greoi, dar îndeamnă-l numai să se urce într-un măr şi vei descoperi îndată că la asemenea sport bate uşor pe orice băieţaş. Acuma învățase că aşa ceva era oprit, dar ochişorii lui atenți pîndeau fiecare măr ce cădea pe jos. Avusese puțin necaz şi cu stupii; cu ocazia aceea fusese pedepsit să stea în lanț două zile, cu nasul în Sangerat — şi nu mai păcatuise a doua oară. Astfel, nu era ținut legat decît noaptea; o măsură înțeleaptă, căci urşii, . ca şi etnii, lesne se fac răi dacă sînt ținuți numai în lanț, şi nu-i de mirare. Mai era pus în legătoare şi duminica, cînd stăpîna pleca să-şi petreacă după-amiaza la sora ei măritata, ce trăia într-o casă singuratică, de cealaltă parte a lacului de munte, cale de mai bine de-un ceas prin desiş de pădure. Socoteau că nu-i bine pentru el să hoinărească prin codrul plin de tot felul de ispite şi-n tot cazul era mai prudent. Apoi era un marinar nepriceput şi într-o zi se speriase aşa de tare de-o vijelie ce izbucnise pe neaşteptate, încît răsturnase barca, fiind siliți, el şi stăpîna lui, să iasă înot la mal. Acum ştia foarte bine ce însemna cînd stăpîna îl punea în lanț duminica, mîngîindu-l pe cap şi făgăduindu-i un măr la întoarcere, dacă are să fie cuminte în lipsa ei. Era mîhnit, dar resemnat, ca un cîne cuminte cînd îi spunea stăpîna că nu-l poate lua cu ea la plimbare, într-o duminică, după ce-l legase ca

[1] Fiertură de ovăz.

de obicei şi era cam pe la jumătatea drumului prin pădure, i se păru deodată că aude un trosnet de creangă în urma ei pe cărarea şerpuită. Se uită înapoi şi văzu cu groază pe urs apropii n du-se în fuga mare. Urşii par că se mişcă încet dar îşi tîrşîie picioarele mult mai iute decît un cal la trap. O ajunse numaidecît gîfîind şi se opri chiar la picioarele ei, cum îi era obiceiul, urmînd-o ca un cîne. Doamna se mînie foarte tare, căci întîrziase Ia ceai şi nu mai avea timp să-l ducă acasă, iar cu dînsa nu voia să-l ia." Şi-n afară de asta, era foarte urît din partea lui că n-o ascultase. şi-şi rupsese lanțul. Se răsti la el, poruncindu-i cu mare as-prime să se întoarcă numaidecît şi amenințîndu-l cu umbreluța.

El se opri o clipă privind-o cu ochii lui şireți, dar nu voia sa se întoarcă, ci tot o adulmeca. Cînd doamna observă că îşi pierduse şi zgarda cea nouă, se înfurie rău de tot şi-l lovi aşa de tare peste nas cu umbreluța, încît o rupse. El se opri din nou, scutură din cap şi căscă de cîteva ori gura-i mare ca şi cum ar fi vrut să spuie ceva. Apoi se întoarse în loc şi-o porni agale înapoi pe drumul pe care venise, oprindu-se din cînd în cînd ca să se uite la stăpîna, pîria ce în sfîrşit dispăru. Cînd doamna se întoarse acasă seara, îl găsi pe urs stînd ca de oblcei în fața cuştii lui c-un aer foarte mîhnit. Fiind încă supărata tare, se duse la dînsul şi începu a-l certa cu multă asprime, amenințîndu-l că n-are să-i dea nici măr, nici mîncare în seara aceea şi că pe deasupra are să-l ție două zile în lanț. Bătrîna bucătăreasă, care-l iubea pe urs ca pe fiul ei, se repezi afara din bucătărie, mînioasă foc.

— Da de ce-l ocărîți aşa, coniță! strigă ea. Doar a fost cuminte ca un mieluşel toată ziua, nu-i fie de deochi! A stat acolo unde-l vezi, liniştit, aşezat pe coadă, blînd ca un îngeraş şi tot timpul a fost cu ochii la poartă, aşteptînd să te padă întorcîndute. Fusese alt urs. Orologiul din turn bătu unsprezece ceasuri.

— E vremea să ne culcăm, spuse contele. Am poruncit ca mîne, la ora şapte, să se înhame.

— Noapte bună şi vise plăcute, îmi spuse contesa, pe cînd mă urcam spre camera mea. Am dormit un somn scurt, dar cu vise multe. A doua zi dimineață la ora şase, Leo zgrepțănă la uşă şi, la şapte precis, împreună cu contele, coboram călare splendida alee de tei bătrînrce ducea spre pădure, îndată intrarăm într-un adevărat codru de ulmi şi fagi, ici-colo, se ivea şi cîte-un stejar falnic. Pădurea era tăcută, doar în răstimpuri se auzeau bătăile ritmice ale ciocănitoarei, gunguritul turturelelor, strigătul ascuțit al gaiței, ori vocea joasă şi plină a mierloiului ce-şi cînta ultimele

strofe ale baladei. Nu după multă vreme, ieşirăm la un luminiş larg, scăldat în soare!, pînă în depărtare se întindeau numai ogoare şi fineţe. Iat-o pe draga mea ciocârlie, fluturînd din aripi nevăzute în înaltul văzduhului, revărsîndu-şi parcă întreg sufletul spre cer şi pămînt în trilurile-i ce slăveau bucuria de a trăi. Am privit gingaşa păsărică binecuvîntînd-o iar ca în atîtea alte rînduri odinioară, în nordul îngheţat al copilăriei mele, cînd stăm urmărind cu ochi recunoscători pe micul sol cenuşiu al verii, fiind în sfîrşit sigur că iarna cea lungă se sfîrşise.

— Dă uitimu-i concert, zise contele. S-a încheiat vremea ei, curînd trebuie să se apuce de treabă, să ajute la hrănitul puilor şi nu va mai avea răgaz să cînte şi să-şi înalţe trilurile spre cer. Ai dreptate, este un neasemuit artist, căci versul ei vine din adîncul inimii.

— Şi cînd, te gîndeşti că există oameni în stare să ucidă pe micuţul şi inofensivul nostru lăutar! Du-te numai la Halles, să vezi cum se vînd acolo ciocîrlii cu sutele celor care au poftă să le mănînce. Glasul lor umple văzduhul de veselie, dar bietele lor trupuşoare moarte sînt atît de mici că şi-un copil le poate ţine în pumn; le mîncăm totuşi cu lăcomie, de parcă n-ar mai fi nimic altceva de mîncat pe lumea asta. Ne cutremurăm numai auzind cuvîntul canibalism şi-l spînzurăm pe sălbaticul ce nu se poate dezbăra de obiceiul străbunilor, dar uciderea şi mîncatul păsărelelor rămîn nepedepsite.

— Eşti un idealist, dragă doctore.

— Nu, oamenii îi spun sentimentalism, în bătaie de-joc. N-au decît să rîdă cît vor, puţin îmi pasă. Ia aminte însă la vorbele mele! Va sosi şi vremea cînd vor înceta de-a mai rîde cu dispreţ, cînd vor înţelege că lumea animalelor a fost lăsată de Creator sub ocrotirea noastră, şi nu la dispoziţia noastră; că animalele au tot atîta drept de a trăi cît şi noi şi că dreptul nostru de a le lua viaţa este strict limitat la dreptul nostru de apărare şi dreptul nostru de a exista. Va veni o vreme cînd plăcerea de a ucide pentru a ucide se va stinge în om. Atîta timp cît stăruie în noi, omul n-are dreptul să se numească civilizat, nu-i decît un simplu barbar, o verigă ce uneşte lanţul strămunilor lui sălbatici, care se ucideau între ei cu topoare de piatră pentru o bucată de carne crudă, cuornul viitorului. Necesitatea de a omorî animale sălbatice este indiscutabilă, dar călăii lor, semeţii vînători de azi, vor coborî la nivelul măcelarilor de animale domestice.

— Se poate să ai dreptate, zise contele, mai privind o data sus, către cer, pe cînd întorceam caii spre castel. În timpul

dejunului, valetul aduse contesei o telegramă; ea întinse contelui, care o citi fără să spuie nimic.

— Mi se pare că l-ai cunoscut pe vărul meu, Maurice, mă (întrebă contesa. Soseşte la cină dacă va prinde trenul de ora }atru; se află în garnizoană la Tours. Da, vicontele Maurice fu prezent la masa de seară, chiar foarte prezent, aş putea spune! Era un tînăr înalt şi chipeş, cu o frunte îngusta şi teşită, cu urechi enorme, fălci puternice şi brutale şi-o mustață â la general Galliffet.

— Quel plaisir inattendu, monsieur le Suedois[1], să te întîlnesc aici; cu totul neaşteptată, spun drept! De data asta, binevoi să dea mîna cu mine. Avea o mînă molatică şi un fel de a strînge deosebit de neplăcut, ce-mi înlesni clasificarea tipului. Ramînea să-l mai aud rîzînd, prilej pe care mi-l oferi îndată. Nechezatul lui răsunător şi monoton răsună tot timpul prînzului. Începu numaidecît să-i povestească contesei o istorioară picantă, pățania unui camarad de-al lui, care-şi prinsese amanta în patul ordonanței. Monsieur l'Abbe începuse a face fete-tețe, dar contele i-o tăie scurt începînd a vorbi soției peste masă despre plimbarea noastră matinală călare, de recolta de grîu ce se anunța frumoasă, de trifoiul ce se făcuse din belşug şi cum ascultasem concertul de adio al unei ciocîrlii întîrziate.

— Mofturi! zise vicontele. Mai sînt încă o mulțime; am împuşcat chiar ieri una. În viața mea n-am izbutit o lovitură mai bună. Bestiuța părea abia cît un fluture. M-am înroşit dintr-o dată pînă la rădăcina părului; noroc că abatele mă opri la timp, punîndu-mi mîna pe genunchi.

— Eşti o brută, Maurice, zise contesa; să ucizi o ciocîrlie!

— Şi de ce n-aş ucide o ciocîrlie? Sînt prea destule şi afară de asta sînt o excelentă țintă pentru antrenament; alta mai bună nici nu cunosc, în afară de rîndunică. Află, dragă Juliette, că sînt cel mai bun țintaş din regiment şi dacă nu fac regulat exerciții, prind îndată rugină. Din fericire, sînt rîndunele cîte vrei în jurul barăcilor noastre şi cuibăresc cu sutele sub streaşina grajdurilor. Tocmai acum sînt foarte ocupate să-şi hrănească puii, aşa că săgetează încolo şi încoace tot timpul chiar prin fața ferestrei mele. O adevărată distracție! Mă antrenez în fiecare dimineață fără măcar să ies din cameră. Ieri am făcut pariu cu Gaston, pe o mie de franci, că voi ochi şase din zece şi, ce să vezi, am nimerit opt! Cred că nu există ceva mai bun ca rîndunelele pentru exercițiu zilnic. Am spus întotdeauna că ar trebui introdus ca

[1] Ce plăcere neaşteptată, domnule suedez...!

antrenament obligatoriu în toate şcolile de tir. Se opri o clipă ca să numere cu atenție picăturile ce şi le turna, dintr-o sticluță de doctorii, în paharul cu vin.

— Ascultă, Juliette dragă, nu fi proastă; hai cu mine la Paris mîne dimineață. Ai nevoie de puțină distracție după ce-ai stat singură săptămîni întregi în colțul ăsta pierdut. Are să fie un spectacol splendid, cel mai frumos concurs ce s-a văzut vreodată. Vor lua parte toți țintaşii de elită din Franța şi să nu-mi mai spui pe nume dacă n-ai să-l vezi pe preşedintele Republicii oferind medalia de aur vărului tău. Apoi îți ofer O cină veselă la Gafe Anglais, după care te duc la Palais Royal să vezi „Une nuit de noces”[1]. E-o bomboană de piesă, te distrezi grozav; am văzut-o de patru ori pînă acum, dar mi-ar face plăcere s-o mai văd încă o dată împreună cu tine. Patul este aşezat în mijlocul scenei, amantul stă ascuns dedesubt, iar mirele, care-i un hodorog... Contele, vădit enervat, făcu un semn soției şi ne ridicarăm de la masă.

— Niciodată n-aş putea ucide o ciocîrlie, zise el pe un ton sec.

— Nu, dragă Robert, hohoti vicontele, de asta sînt sigur, fiindcă n-ai nimeri!

M-am urcat în camera mea clocotind de mînie şi aproape plmgînd de ruşine că trebuise să mă stăpînesc. Pe cînd îmi făceam valiza, abatele intră în cameră. L-am rugat să-i spuie contelui că fusesem chemat la Paris şi eram silit să plec cu trenul de miezul nopții.

— Nu vreau să mai dau niciodată ochii cu bestia aceea, căci nu m-aş putea stăpîni să nu-i zbor monoclul acela impertinent din căpățîna-i seacă!

— Nu care cumva să încerci una ca asta, căci te-ar ucide pe loc. Este foarte adevărat că-i un țintaş cu faimă. S-a bătut nu ştiu de cîte ori în duel, veşnic caută ceartă şi-i foarte rău de gură. Nu-ți cer decît să-ți stăpîneşti nervii treizeci şi şase de ore. Mîne seara trebuie să plece la-concursul de la Paris şi, fie vorba între noi, voi fi la fel de bucuros ca dumneata cînd îl voi vedea plecînd.

— De ce? Abatele rămase tăcut.

— Ei bine, monsieur l’Abbe, îți voi spune eu de ce. Din pricină că-i îndrăgostit de verişoara lui, iar dumneata nu-l poți suferi şi n-ai încredere în el.

— Deoarece ai ghicit adevărul, Dumnezeu ştie cum, mai bine să-ți spun că i-a cerut mîna, dar ea l-a refuzat. Din fericire,

[1] „Noaptea nunții”.

contesa nu ține la el.

— Dar se teme de el, ceea ce-i poate şi mai rău.

— Contelui îi displace foarte tare prietenia lui cu contesa, de asta nu vrea s-o lase singura la Paris, unde vicontele o ia veşnic pe la petreceri şi teatre.

— Eu nu cred că pleacă mîne.

— Cu siguranță, pleacă; jinduieşte prea mult medalia de aur, pe care mai mult ca sigur o va cîştiga, căci într-adevăr este un țintaş fără pereche.

— Aş vrea să fiu şi eu, căci aş doborî cu plăcere o astfel de bestie, ca să răzbun rîndunelele. Ce ştii despre părinții lui? Cred că este ceva putred în neamul său.

— Mama lui era o contesă germană foarte frumoasă, înfățişarea-i arătoasă o moşteneşte de la ea, dar am priceput că a fost o căsnicie nefericită. Tatăl lui era un mare bețivan, fiind ştiut ca om supărăcios şi ciudat. Spre sfîrşitul vieții ajunsese aproape nebun. Unii spun ca s-ar fi sinucis.

— Sper din tot sufletul că fiul îi va urma exemplul; cu cît mai curînd, cu-atît mai bine. Cît despre nebunie, nu mai are mult pînă acolo.

— Ai dreptate, este adevărat ca vicontele se arată foarte ciudat în multe privinți. Bunăoară, aşa cum îl vezi, voinic cît un taur, este veşnic îngrijorat de sănătatea lui şi mereu i-e frică să nu ia tot felul.de boli. Ultima dată cînd a stat aici, fiindcă băiatul grădinarului se îmbolnăvise de febră tifoidă, a plecat imediat. Ia într-una doctorii, trebuie să fi observat că-n timpul mesei şi-a turnat în pahar nişte picături.

— Da, a fost singura clipă cînd s-a oprit din pălăvrăgeală.

— Mereu consultă noi doctori. Păcat că nu te are la inimă, altfel sînt sigur că ai căpăta un nou client... Ce Dumnezeu te-a apucat de rîzi?

— Rîd de-o idee năstruşnică ce mi-a trecut chiar acum prin minte. Nu există ceva mai bun decît rîsul pentru un om furios! Ai văzut în ce stare mă aflam cînd ai intrat în cameră. Ai să te bucuri cînd îți voi spune că m-am liniştit şi sînt cît se poate de bine dispus. M-am răzgîndit, nu mai plec la noapte. Hai să mergem jos, să stăm cu ceilalți în fumoar, îți făgăduiesc că purtarea mea va fi ireproşabilă. Vicontele, congestionat la față, sta în picioare înaintea oglinzii celei mari, răsucindu-şi nervos mustața â la general Galliffet. Lîngă fereastră, contele citea Figaro.

— Ce plăcere neaşteptată să te întîlnesc aici, Monsieur le

suedois l rînji batjocoritor vicontele, fixîndu-şi monoclul în ochi, ca şi cum ar fi vrut să vadă mai bine cît voi fi în stare să îndur. Sper că nu te-a adus încoace un nou caz de colită?

— Nu, pînă acum, dar nu se ştie niciodată.

— După cît înțeleg, te-ai specializat în colita; păcat că nimeni nu ştie nimic despre boala asta atît de interesantă! Fără îndoială că toată ştiința o păstrezi numai pentru dumneata. Eşti bun, te rog, să-mi spui şi mie ce-i colita? Este cumva molipsitoare?

— Nu, nu în înțelesul obişnuit al cuvîntului.

— Este primejdioasă?

— Nu, dacă-i descoperită imediat şi tratată cum trebuie, .— de dumneata, desigur?

— N-am venit aici în calitate de medic. Contele a avut amabilitatea să mă invite şi-s musafirul său.

— A! într-adevăr! Şi ce se va întîmpla cu toți bolnavii dumitale de la Paris, cît timp lipseşti?

— Probabil că se vor însănătoşi.

— De asta sînt sigur, răcni înveselit vicontele.

A trebuit să mă aşez lîngă abate şi să iau în mînă un jurnal, ca să mă pot stăpîni. Vicontele privea nervos pendula de pe cămin.

— Urc s-o caut pe Julictte, ca să facem o plimbare prin parc; este o crimă să stai în casă cînd afară-i o lună atît de frumoasă.

— Soția mea s-a dus la culcare, rosti sec contele din fotoliul său; nu-se simțea tocmai bine.

— De ce naiba nu mi-ai spus pînă acum? îi întoarse vorba înciudat vicontele mai turnîndu-şi un pahar de coniac. Abatele cetea Journal des Debats, dar am observat ca bătrâni lui ochi şireți ne pîndeau într-una.

— Ce mai e nou, Monsieur l'Abbe?

— Tocmai citeam că poimîine are loc competiția sportivă organizată de La Societe du Tir de France şi că preşedintele Republicii oferă câştigătorului o medalie de aur.

— Pun pariu cu dumneata pe-o mie de franci că va f i a mea, strigă vicontele bătînclu-se cu pumnul în pieptu-i lat; afară de cazul c-ar deraia expresul de noapte pentru Paris, ori, adaogă el cu un rînjet răutăcios spre mine, ori că m-aş îmbolnăvi de colită!

— Încetează cu coniacul, Maurice, zise contele din colțul lui. Ai băut mai mult decît poți suporta, tu es saoul comme un polonais![1]

[1] Eşti beat turtă.

— Curaj, doctore Colită, pufni de rîs vicontele, nu fi atît de deprimat. Bea un coniac, poate că nu-i totul pierdut pentru dumneata! Sînt dezolat că nu-ți pot fi pe plac, dar de ce nu-î cercetezi pe abate, care veşnic se plînge de ficatul şi digestia lui? Monsieur l'Abbe, de ce nu vrei să-i faci o plăcere doctorului Colită? Nu-l vezi că moare de pofta să-ți examineze limba? Abatele urmă să-şi citească în tăcere Journal des Debats.

— Nu vrei? Dar tu, Robert? Aveai o mutră cam îmbufnată în timpul mesei. De ce nu-i arăți suedezului limba? Sînt sigur că ai colită! Nu vrei să-i faci o plăcere doctorului? Nu! Ei, doctore Colită, n-ai noroc! Dar ca să te mai înviorezi puțin, am să ți-o arăt pe-a mea; priveşte-o cu atenție.

Şi cu un rînjet drăcesc, scoase limba la mine. Parcă era o himeră de pe Notre-Dame. M-am ridicat şi i-am examinat cu atenție limba.

— Limba dumitale arată foarte prost, am rostit eu cu gravitate după un moment de tăcere; arată foarte prost! Imediat se răsuci în loc şi-şi cercetă limba în oglindă — o limbă urîtă, încărcată, de vechi fumător. I-am luat mîna căutîndu-i pulsul care bătea precipitat şi febril din pricina sticlei de şampanie şi a celor trei coniacuri.

— Ai pulsul foarte rapid, am rostit eu. I-am pus mîna pe fruntea teşită.

— Durere de cap?

— Nu!

— O să te doară cu siguranță mîne dimineață, cînd te vei trezi. Abatele scăpă din mîna Journal des Debats.

— Descheie-ți pantalonii, am rostit cu severitate. Se supuse automat, blînd ca un mieluşel. I-am repezit peste diafragmă o lovitură uşoară, care-i stîrni un sughițat.

— Aha! am exclamat eu; apoi, cu voce domoală, uitîndu-mă țintă în ochii lui: mulțumesc, îmi ajunge. Contele scăpă din mîna Figaro. Abatele, cu gura căscată, îşi înălță brațele spre ceruri. Vicontele sta încremenit înaintea mea.

— Încheie-ți pantalonii, i-am poruncit, şi bea un coniac, căci vei avea nevoie. Îşi încheie maşinal pantalonii şi dădu de duşcă paharul cu coniac pe care i-l întindeam.

— În sănătatea dumitale, Monsieur le vicomte, i-am spus, ridicîndu-mi şi eu paharul la buze; în sănătatea dumitale! El îşi şterse broboanele de sudoare de pe frunte şi se întoarse spre oglindă ca să-şi privească din nou limba. Făcu o sforțare desperată să rîdă, fără a izbuti.

— Vrei să spui că... crezi că... vrei să spui că...

— Nu vreau să spun nimic, n-am nimic de spus, nu sînt medicul dumitale.

— Şi ce trebuie să fac? bîlbîi el.

— Trebuie să te aşezi în pat — şi cu cît mai repede cu atît mai biae; altfel, va trebui să te ducem pe sus pînă acolo. M-am îndreptat spre cămin şi-am tras cordonul soneriei.

— Condu-l pe domnul viconte în camera lui, m-am adresat eu valetului, şi spune-i servitorului său să-l culce imediat. Sprijinindu-se cu toată greutatea de brațul valetului, vicontele se îndreptă spre uşă împleticindu-se. A doua zi dimineață am făcut o plimbare minunată călare, numai cu singur, şi am găsit din nou ciocîrlia sus, în înaltul văzduhului, cîntînd soarelui imnul dimineții.

— Am răzbunat uciderea surorilor tale, i-am spus ciocîrliei. Cît priveşte rîndunelele, va veni şi pentru ele vremea. Îmi luam gustarea de dimineață în cameră împreună cu Leo, cînd cineva bătu la uşă. În prag apăru un omuleț cu înfățişare timidă, care mă salută cu multă politețe. Era doctorul satului ce venise, spuse el, să prezinte omagiile sale colegului de la Paris. Mă simțeam foarte măgulit, i-am răspuns, rugîndu-l să ia loc şi oferindu-i o țigară, îmi povesti despre cîteva cazuri interesante pe care le tratase în ultima vreme, apoi, conversația începînd a lîncezi, doctorul se sculă să plece.

— A! uitasem; am fost chemat noaptea trecută la vicontele Maurice şi l-am văzut din nou chiar adineaori. Eram dezolat să aud că vicontele se simțea rău, dar speram ca nu-i nimic serios. Avusesem deosebita plăcere să-l văd noaptea trecută la cină, într-o splendidă formă şi dispoziție.

— Nu ştiu ce să spun, zise doctorul, cazul este cam ciudat şi cred că-i mai prudent să nu mă pripesc a trage o concluzie definitivă.

— Eşti un om înțelept, mon cher confrere; desigur că-l ții în pat?

— Desigur. Nenorocirea-i că vicontele trebuie să plece astăzi la Paris; se-nțelege însă că nici nu mai poate fi vorba de aşa ceva.

— Desigur. Este conştient?

— Oarecum.

— Atît cît te poți aştepta de la dînsul, presupun?

— Spun drept, la început am crezut că are o simplă indigestie gastrică. S-a trezit însă cu o teribilă migrenă şi acum s-a pornit pe-un sughiț ce nu mai încetează. Arată rău de tot şi-i

convins că suferă de colită. Mărturisesc că n-am tratat niciodată un caz de colită. Am avut intenția să-i prescriu ulei de ricin, căci are o limbă foarte urîtă; dacă însă colita este ceva în genul apendicitei, atunci cred că uleiul de ricin nu-i indicat. Ce părere aveți? Nu face altceva tot timpul decît să-şi ia pulsul şi să-şi cerceteze limba. Şi mai curios este că simte o foame grozavă. Ce s-a înluriat cînd nu i-am ciat voie să-şi mănînce gustarea de dimineață!

— Ai avut dreptate. E mai bine să fii sever şi să iei măsurile de precauție; încă patruzeci şi opt de ore de-acum înainte n-are voie nimic altceva decît apă.

— De acord.

— N-are rost să-ți dau eu sfaturi, se vede bine că te pricepi în meserie, nu sînt însă de aceeaşi părere în privința uleiului de ricin. Eu, în locul dumitale, n-aş ezita sa-i dau o doză mare. Nu trebuie să te zgîrceşti; trei linguri pline au să-i priască grozav.

— Trei linguri mari pline, ați spus?

— Da, cel puțin trei şi mai ales cu nici un preț mîncare, numai apă goală.

— De acord. Îmi plăcea foarte mult doctorul satului şi ne-am despărțit buni prieteni. După-amiază, contesa îmi propuse o plimbare cu trăsura, pentru a face o vizită bătrînei marchize. Plimbare minunată, pe alei umbroase, pline de ciripit de păsărele şi zumzet de gîze. Contesa se săturase de a mă tot tachina, dar era foarte bine dispusă şi nu părea de loc îngrijorată de subita indispoziție a vărului ei. Marchiza se simțea minunat, îmi spuse ea, dar săptămîna trecută fusese teribil de tulburată de dispariția subită a lui Loulou. Sculase toată slujitorimea în puterea nopții ca să-l caute. Marchiza nu închisese o clipă ochii şi zăcea încă în pat cînd îşi făcuse Loulou apariția, după amiază, cu o ureche sfîrtecată şi un ochi aproape scos din cap. Stăpînă-sa telefonase imediat veterinarului din Tours, şi Loulou se afla acum iarăşi în perfectă stare.

Eu şi Loulou am fost prezentați unul altuia de către marchiză după toate regulele etichetei. Mai văzusem vreodată un cățeluş aşa de frumos? Nu, niciodată. „Cum se poate?” horeai Loulou, cu reproş, Ia mine. „Te pretinzi mare iubitor de cîni şi nu mă mai recunoşti? Nu-ți aminteşti cum m-ai scos din magazinul acela de cîni, groaznic...” Dornic să schimb conversația, l-am îmbiat pe Loulou să-mi miroasă mîna. El se opri brusc şi prinse a-mi adulmeca degetele, pe rînd. „Da, desigur, îți recunosc perfect mirosul dumitale aparte. Mi-l reamintesc foarte bine de data

trecută, cînd l-am simțit în prăvălia de cîni; drept să-ți spun, îmi cam place... Ah! — adulmecă lacom — pe sfîntul Rocco, ocrotitorul tuturor cățeilor! îmi miroase a ciolan, a ciolan mare! Unde-i ciolanul? De ce nu mi l-ai dat? Nătărăii ăştia nu-mi dau niciodată ciolane, îşi închipuie că-s primejdioase pentru cățeluşi. Ce proşti! Cui i-ai dat osul?" Dintr-un salt, sări pe genunchii mei, adulmecînd cu furie. „Ei! Asta-i bună! Alt cîne! Şi numai un cap de cine! Un coşcogea dulău! Un cîne uriaş, şi-i curg şi balele pe la colțurile gurii! S-ar putea să fie un Saint-Bernard! Eu sînt un cățel mic şi cam sufăr de astmă, dar am inimă vitează şi nu cunosc frica. Ai face bine sa-i spui elefăntoiului dumitaîe de cîne să-şi caute de treabă şi să nu cumva să se apropie do mine ori de stăpîna mea, că-l mînînc de viu! — Mirosi iar cu dispreț. — Biscuiți Spratt! aşa, va să zică, asta ai mîncat aseară, namilă ordinară, îmi vine greață numai cînd miroase a biscuiți de-aceia tari şi scîrboşi pe care mă sileau să-i mănînc la prăvălie! Foarte mulțumesc, nu-mi trebuie biscuiți Spratt. Prefer biscuiți Albert, turtă dulce sau o bucată mare din tortul cu migdale de pe masă. Biscuiți Spratt!" Se aburcă din nou cît putu de repede cu picioruşele-i scurte şi butucănoase în poala stăpînii.

— Mai vino pe la noi înainte de a te întoarce la Paris, îmî spuse simpatica marchiză. „Da, mai vino, smîrcîi şi Loulou; la drept vorbind, n-aş putea spune că eşti un tip nesuferit! Ia ascultă, îmi făcu semn Loulou pe cînd mă ridicam să plec, mîne-i lună plină şi-s foarte agitat; nu mi-ar strica şi mie o mică escapadă." Apoi, clipind şiret din ochi: „Nu cumva ştii întîmplător dacă nu sînt ceva dame mops, mai micuțe, prin împrejurimi? Nu-i spune nimic stăpînei, nu pricepe nimic în asemenea chestiuni... Asculta! n-are nici o importanță statura, mă acomodez cu orice mărime dacă n-am încotro i" Da, Loulou avea dreptate, era lună plină. Nu iubesc luna. Tainica necunoscută a răpit prea mult somn ochilor mei şi mi-a şoptit prea multe la ureche. Soarele n-are nici o taină; strălucitorul zeu al zilei, care a dat viață şi lumină înneguratei noastre lumi, veghează încă asupră-ne cu ochiul lui sclipitor, pe cînd ceilalți zei de pe malurile Nilului, din Olimp şi Walhalla s-au mistuit de mult în umbră. Nimeni însă nu ştie ceva despre lună, despre palida hoinară rătăcitoare printre stele, care ne priveşte stăruitor din depărtări cu ochii ei ce nu cunosc somnul, scînteietori şi înghețați, cu zîmbet batjocoritor pe buze. Contele nu se sinchisea de lună cîtă vreme putea sta tihnit în fumoar cu țigara lui de după-masă şi Figaro în mînă. Contesa iubea luna. Îi plăcea nespus tainica-i lumină, îi erau dragi visele-i

tulburătoare, îi plăcea să stea lungită în barcă şi să privească în sus, la stele, pe cînd eu vîsleam încet pe lacul scînteietor. Îi plăcea mult să rătăcească pe sub teii bătrîni din parc, cînd scăldaţi într-o lumină argintie, cînd învăluiţi într-o umbră atît ele acîîncă încît trebuia să mă ia de braţ ca să nu se rătăcească, îi mai plăcea să se aşeze pe-o bancă singuratică şi să ramîie cu ochii ei mari, pierduţi în noaptea tăcută. Din cînd în cînd vorbea, dar arar — şi-mi plăcea tăcerea la fel de mult ca vorbele ei.

— De ce nu-ţi place luna?

— Nu ştiu. Poate că mă tem de ea.

— De ce te temi?

— Ştiu eu? E-atîta lumină că-ţi pot vedea ochii ca doua stele strălucitoare şi totuşi atît de întuneric că mă tem să nu rătăcesc drumul. Sînt un străin în lumea viselor.

— Dă-mi mîna, să-ţi arăt eu drumul. Credeam că ai o mînă atît de puternică, de ce tremură aşa? Da, ai dreptate, e numai un vis, nu vorbi ca să nu-şi ia zborul. Ascultă! Auzi?. E privighetoarea.

— Nu, e pitulicea.

— Sînt sigură că-i privighetoarea. Nu vorbi! Ascultă!Ascultă! Juliette începu a cînta cu vocea ei dulce, mîngîioasă ca zefirul de seară printre frunze.

Non, non, ce n'est pas le jour,
Ce n'est pas l'alouette,
Dont les chants ont frappe ton oreilie inquiete.
C'est le rossignol Messager de l'amour.[1]

— Nu vorbi! Nu vorbi! O bufniţă slobozi strigătu-i rău prevestitor deasupra capetelor noastre, în copac. Contesa sări în picioare cu un ţipaî de spaimă. Ne întoarserăm tăcuţi.

— Noapte bună, îmi spuse ea cînd ne despărţirăm în hol. Mîne-i lună plină. Pe mîne. Leo dormea în camera mea; era un secret mare şi ne simţeam amîndoi cam vinovaţi.

— Unde-aţi fost şi de ce eşti aşa de palid? mă întrebă Leo în vreme ce urcam pe furiş scara. Toate luminile din castel sînt stinse şi toţi cînii din sat au tăcut. Trebuie să fie foarte tîrziu.

— Am fost departe tare, într-o ţară stranie plină de taina şi visuri şi era cît pe ce să mă rătăcesc.

— Nu mai puteam de somn şi era să adorm în cuşca mea cînd bufniţa m-a trezit tocmai la timp ca să mă pot strecura în hol, în urma ta.

---

[1] *Nu-s zorii ce apar, / Nu-i viers de ciocîrlie, / Aceea ce-nfioară urechea ta e doar Privighetoarea, / A dragostei solie.*

— Şi pe mine m-a trezit tocmai la timp, dragă Leo, îți place bufnița?

— Nu, răspunse Leo. Prefer un făzănaş. Mai adineaori am mîncat unul ce alerga într-o rază de lună, chiar pe la nasul meu. Ştiu că-i oprit, dar nu m-am putut împotrivi ispitei. N-ai să mă trădezi paznicului, nu-i aşa?

— Nu, prietene; iar tu n-ai să mă vinzi majordomului ca ne-am întors acasă aşa de tîrziu.

— Mai încape îndoială!

— Leo, nu-ți pare rău cel puțin ca ai furat puiul de fazan?!

— Mă silesc să-mi pară rău.

— Dar nu-i uşor, i-am spus eu.

— Nu, mormăi Leo, lingîndu-se pe bot.

— Leo, eşti un hoț, şi nu eşti singurul de aici, şi eşti... cel mai prost cîne de pază! Tu, care eşti pus să alungi hoții, de ce nu-ți scoli stăpînul în clipă cu glasul tău puternic, în loc să stai şi să mă priveşti cu ochi atît de prietenoşi?

— Nu pot. Îmi eşti drag.

— Prietene Leo, de vină-i numai somnorosul paznic de noapte din înaltul bolții cereşti! De ce nu-şi întoarce felinarul spre fiecare ungher întunecos din parc pe unde se află cîte-o bancă sub un tei bătrîn în loc să-şi tragă scufia de noapte peste bătrîna-i scăfîrlie pleşuvă şi să se lase furat de somn, încredințînd misiunea de paznic prietenei lui, bufnița. Ori poate se prefăcuse numai c-a adormit şi ne pîndise tot timpul cu coada ochiului său răutăcios, păcătosul şi prefăcutul de moşneag, bătrîn donjuan ramolit, ce se plimbă țanțoş printre stele ca un vieux marcheur[1] al bulevardelor, prea uzat ca să mai poată face dragoste, găsind însă plăcere să-i vadă pe ceilalți pierzîndu-şi capul şi făcîndu-se ridicoli.

— Unii pretind că luna-i o femeie tînără şi frumoasă, zise Leo.

— Nu-i crede, prietene! Luna-i o fată bătrînă şi smochinită, care spionează de departe, cu ochi otrăviți, nemuritoarea tragedie a iubirii muritoare.

— Luna-i o stafie, zise Leo.

— O stafie? Cine ți-a spus?

— Un strămoş de-al meu a aflat în urmă cu veacuri, în trecătoarea Saint-Bernard de la un urs bătrîn, care aflase şi e! de la Atta Troll[2], care aflase la rîndul lui chiar de la Ursul cel Mare

[1] Crai bătrîn.

[2] Ființă demonică (în mitologia scandinavă).

ce domneşte peste toţi urşii. De asta se tem cu toţii de luna din cer. Nu-i de mirare că şi nouă, cînilor, ne este fricã şi urlăm la ea; chiar şi strălucitul Sirius, care-i mai marele tuturor cînilor, se face palid cînd o vede strecurîndu-se afară din mormîntul ei, înăiţîndu-şi din întuneric chipul sinistru. Aici, jos, pe pămîntul nostru, îţi închipui că eşti singurul care nu poţi dormi cînd luna-i sus? Află că toate sălbătăciunile, toate vietăţile ce se tîrăsc, toate cîte mişună prin păduri şi cîmpii îşi părăsesc vizuinile şi-o iau razna înspăimîntate de razele ei primejdioase. Se vede că ai fost foarte absorbit în contemplarea altcuiva astă noapte în parc, altfel cu siguranţă ai fi observat că era o stafie cea .care te-a pîndit tot timpul, îi place strigoaicei să se furişeze pe sub teii unui parc bătrîn, să viziteze ruini de castel ori de biserică, să rătăcească prin vechi cimitire, aplecîndu-se asupra fiecărui mormînt pentru a citi numele morţilor, îi place să se aşeze şi să contemple cu, ochii ei cenuşii ca oţelul tristeţea cîmpiilor înzăpezite ce acoperă pămîntul ca un linţoliu, ori să tragă ca ochiul prin ferestrele unui dormitor pentru a sperja cu vreun vis rău pe adormit.

— Destul, Leo, să nu mai vorbim de lună, căci altfel nu mai închidem ochii toată noaptea; mă face să mă-nfior! Neapte bună, îmbrăţişază-mă, prietene, şi haidem la culcare.

— Dar ai să tragi obloanele, nu-i aşa? zise Leo.

— Da, întotdeauna le trag cînd e lună. A doua zi dimineaţă, pe cînd ne luam gustarea, i-am spus lui Leo că trebuie să mă întorc imediat la Paris; era mai prudent, căci era lună plină astăzi şi eu aveam douăzeci şi şase de ani, iar stăpîna lui douăzeci şi cinci — ori poate douăzeci şi nouă? Leo mă văzuse făcîndu-mi bagajele şi toţi cînii ştiu ce înseamnă asta. Ani coborît la Monsieur l'Abbe şi i-am spus obişnuita minciună: că eram chemat la un consult important şi trebuia să plec cu trenul de dimineaţă, îi părea foarte rău. Contele, care tocmai se urca în şa ca să plece în plimbarea de dimineaţă, îşi exprimă şi el părerea de rău; natural, nici vorbă nu putea fi s-o deranjez pe contesă atît de devreme. De altfel, aveam să mă întorc foarte curînd. În drum spre gară m-am întîlnit cu prietenul meu, doctorul satului, întorcîndu-se cu docarul de la vizita lui matinală la viconte. Bolnavul se simţea foarte slăbit şi făcea gălăgie mare că vrea să mănînce. Doctorul însă fusese neînduplecat, refuzînd să-şi ia răspunderea de a-i îngădui altceva în afară de apă. Cataplasma de pe stomah şi punga de gheaţă de la cap, care trebuiseră mereu schimbate în timpul nopţii, îl împiedicaseră pe bolnav să doarmă, îi puteam da vreun sfat? Nu, eram încredinţat că bolnavul se află

pe mîni bune. Poate, dacă starea rămîne staționară, ar putea încerca, pentru variație, să-i puie punga de gheață pe stomah şi cataplasma la cap. Cîtă vreme socoteam eu că ar trebui ținut bolnavul la pat, dacă nu se iveşte vreo complicație?

— Cel puțin încă o săptămână, pînă la lună nouă. Ziua mi se păruse lungă. Eram bucuros că mă întorsesem în Avenue de Villiers. M-am culcat imediat. Nu prea mă simțeam bine, mă întrebam dacă n-oi fi avînd puțină febră, dar doctorii nu ştiu niciodată dacă au ori n-au febră. Am adormit numaidecît, aşa de obosit mă simțeam. Nu ştiu de cîtă vreme dormeam cînd dintr-o dată am băgat de seamă ca nu mai sînt singur în cameră. Deschizînd ochii, am zărit afară, la geam, un chip livid ce mă ațintea cu găvanele albe ale ochilor; uitasem de data asta să închid obloanele- încet, pe tăcute, ceva se strecură în odaie întinzînd un braț deşirat ca tentaculul unei uriaşe caracatițe de-a lungul podelei, pînă la pat.

— Aşa, va să zică, pînă la urma urmei tot vrei să te întorci la castel! chicoti gura ştirbă cu buze vinete. Era atît de bine şi plăcut noaptea trecută sub tei, nu-i aşa? Eu, cavaler de onoare la cununie, şi-n jurul vostru corul privighetorilor! Auzi, privighetori în august! într-adevăr că trebuie să fi fost plecați tare departe amîndoi, cine ştie tocmai pe ce tărîmuri! Şi-acuma vrei să te întorci în astă noapte acolo, hai? Bine, pune-ți hainele şi suie-te pe aibă mea rază de lună pe care-ai numit-o atît de politicos tentacul de caracatiță şi te voi readuce într-o clipă sub tei; lumina mea călătoreşte tot atît de iute ca visurile tale.

— Nu mai visez, m-am trezit de tot şi nu doresc să mă întorc, spectru al lui Mefisto!

— Ia te uită, acum visezi că eşti treaz! Şi încă nu ți-ai isprăvit vocabularul de invective stupide! Spectru al lui Mefisto! M-ai poreclit pînă acum vieux marcheur, donjuan şi fată bătrînă şi intrigantă. Da, te-am pîndit noaptea trecută în parc şi aş dori să ştiu care dintre noi doi juca rolul lui Don uan, afară dacă nu cumva ai dori să-ți spun Romeo? Pe Jupiter! Nu-i semeni de loc! Imbecil orb! Ăsta-i numele tău adevărat, imbecil care nu poate vedea nici măcar ce-a văzut atît de bine dobitocul tău de cîne, că eu n-am nici vîrstă, nici sex, nici viață, că sînt o fantasmă.

— Fantasma cui?

— Fantasma unei lumi moarte. Fereşte-te de fantasme! Aî face bine să încetezi cu ocările de nu vrei să te orbesc pe loc cu fulgerul razelor mele străvezii, dar mult mai ucigătoare pentru ochii oamenilor decît săgeata de aur a zeului Soare. Atît îți mai

spun, visătorule care blestemi. Zorile se pregătesc să apară pe cerul răsăritului, trebuie să mă întorc în mormîntul meu, altfel nu mai văd calea. Sînt bătrînă şi obosită, îți închipui că-i uşor lucru să fii sortită a rătăci de seara pînă dimineața cînd toate se odihnesc? Mă numeşti fantasmă sinistră şi întunecată, crezi că-i uşor să fii vesel cînd trebuie să trăieşti într-un mormînt, dacă se poate chema trai aşa ceva, cum spuneți unii dintre voi muritorii. Şi tu vei coborî în mormînt într-o zi, la fel ca şi pămîntul pe care stai acum, ce-i sortit morții la fel ca tine. M-am uitat la fantomă şi-am observat pentru prima oara cît de bătrînă şi ostenită părea şi era cît pe ce să-mi fie milă de dînsa dacă amenințarea ei de a mă orbi fiu m-ar fi înfuriat din nou.

— Cară-te de-aici, cioclu bătrîn şi morocănos, am strigat! nu-i nici o speranță să-ți găseşti de lucru, sînt plin de viață!

— Ştii, chicoti ea strecurîndu-se în patul meu şi punîndu-mi o mînă lungă şi albă pe umăr, ştii de ce l-ai pus la pat pe imbecilul acela de viconte cu o pungă de gheață pe stomah? Ca să răzbuni rîndunelele? Ştiu eu mai bine de ce. Eşti un şarlatan, Othello. Ca să-l împiedici de a se plimba noaptea pe lună cu...

— Ia-ți gheara de pe mine, păianjen bătrîn şi veninos, de nu vrei să sar din pat şi s-o sfîrşesc cu tine! Făcînd o sforțare violentă să-mi ridic brațele adormite, m-am trezit lac de sudoare. Camera era inundată de o dulce lumină argintie. Deodată, vălul de pe ochii mei vrăjiți dispăru şi prin fereastra deschisă am văzut luna plină, frumoasă şi senină, privindu-mă din înaltul unui cer fără de nouri. Lună, feciorelnică zeiță! Mă auzi oare în liniştea nopții? Pari aşa de blîndă, dar şi aşa de tristă; poți înțelege suferința? Poți ierta? Poți vindeca răni cu balsamul curatei tale lumini? Poți să mă înveți uitarea? Vino, dulce surioară, aşază-te lîngă mine, sînt atît de obosit! Pune mîna ta rece pe fruntea mea arzătoare şi potoleşte-mi zbuciumul gîndurilor! Şopteşte-mi la ureche ce trebuie să fac, încotro să mă îndrept ca să uit cînîecul Sirenelor! M-am dus la fereastră şi-am rămas multă vreme urmărind-o pe regina nopții în drumul ei printre stele. Ce bine le cunoşteam pe toate dintr-atîtea nopți de nesomn şi le rosteam pe rînd numele: înflăcăratul Sirius, Castor şi Pollux cei atît de iubiți de navigatorii antichității, Arcturus, Aldebaran, Capella, Vega, Casiopeea! Dar cum se numea steaua luminoasă ce scînîeia deasupra capului meu, chemîndu-mă cu lumina ei cristalină, stăruitoare? O cunoşteam bine! Lumina ei îmi călăuzise de-atîtea ori barca pe mări furioase, îmi arătase de-atîtea ori calea pe întinderile înzăpezite şi-n codrii patriei mele: Stelia Polaris,

Steaua Polară! Iată calea, vino după mine şi vei fi mîntuit!

LE DOCTEUR SERA ABSENT PENDANT UN MOIS PRIERE S'ADRESSER AU DR. NORSTROM, 66, BOULEVARD HAUSSMANN[1] .

[1] Doctorul va lipsi o lună. Vă rugăm să vă adresaţi doctorului Norstrom, Boulevard Haussmann, 66.

7 LAPONIA

Soarele se şi coborîse după Vassojarvi, dar ziua mai dura încă, înflăcărată de o lumină via ce se întuneca încetul cu încetul schimbîndu-se în portocaliu şi rubiniu. O pîclă de aur cobora peste munții albaştri cu sclipitoare cîmpuri de zăpadă purpurie şi mesteceni argintii, colorați în galben-viu, pe care scînteia cea dintîi promoroacă. Munca zilei se sfîrşise. Bărbații se întorceau în tabără cu lasso-urile pe umăr, femeile cu donițele mari, din lemn de mesteacăn, pline cu lapte proaspăt. Cireada de o mie de renît vegheată pe de lături de cîni păzitori, era adunată în jurul taberei pentru a fi noaptea la adăpost de primejdia lupilor şl a lincşilor. Mugetul necontenit al viței lor şi tropotul sonor al copitelor se stinse treptat şi totul intră în tăcere; numai din cînd în cînd se auzea lătratul unui cîne, strigătul ascuțit al rînduneîii de noapte ori glasul puternic al vreunei bufnițe răsunînd în depărtările munților. Stăteam la locul de cinste, îîngă Turi, în cortul plin de fum. Ellekare, femeia lui, aruncă o bucată de brînză de ren în oala atîrnată deasupra focului şi ne dădu pe rînd, întîi bărbaților şi apoi femeilor şi copiilor, cîte o strachină de supă groasă, pe care o mîncarăm în tăcere. Cît rămăsese în oală se împărți la cînii ce nu erau de strajă şi care se strecurară înăuntru unul cîte unul, culcîndu-se lîngă foc. Băurăm apoi pe rînd, din cele două ceşti ale gospodăriei, cîte-o cafea neagră gustoasă, după care îşi scoaseră cu toții pipele scurte din pungile de piele şi prinseră a fuma cu mare poftă. Bărbații se descălțată de ghetele de ren şi întinseră la uscat în fața focului smocurile de iarba carex; laponii nu poartă ciorapi. Am admirat iarăşi forma perfectă a picioarelor mici, cu scobitura tălpii elastică şi călcîiele viguroase şi bombate. Cîteva femei îşi luară pruncii adormiți din leagănele de scoarță de mesteacăn căptuşite cu muşchi moale, atîrnate de stîlpii cortului şi le dădură să sugă. Altele începură a căuta în cap copiii mai mărişori ce stăteau pe burtă în poala lor.

— Îmi pare rău că ne părăseşti aşa de repede, zise moş Turi. Şederea ta aici a fost plăcută şi te-am îndrăgit. Turi vorbea bine suedeza. Cu mulți ani în urmă fusese chiar şi la Lulea ca să predea plîngerea laponilor împotriva noilor coloni guvernatorului provinciei, un îndîrjit apărător al cauzei lor pierdute şi unchi de-al meu. Turi era bărbat semeț, şef absolut al tribului său de cinci kator-i, locuite de cei cinci feciori ai lui, cu soțiile şi copiii, toți muncind din greu din zori şi pînă-n noapte ca să-i îngrijească

cireada de o mie de reni.

— Acuşi vine vremea să plecăm şi noi cu corturile aiurea, urmă Turi. Sînt sigur că vom avea o iarnă timpurie. Curînd, zăpada va fi prea tare pe sub mesteceni ca să mai poată-ajunge renii la muşchiul dedesubt, înainte de sfîrşitul lunii trebuie să pornim în jos, spre pădurile de pini. Cunosc după felul cum latră cînii că au adulmecat putoare de lup. Nu spuneai tu că ai dat peste urmele ursului cel bătrîn cînd ai trecut ieri prin cheile Sulmo? întrebă el pe-un băietan lapon care tocmai intrase în cort şi se cinchise lîngă foc. Da, văzuse urmele şi încă o mulțime altele, de lup. Eram încîntat să aud că mai existau urşi pe acolo, am spus eu; auzisem că nu mai rămăseseră decît foarte puțini prin părțile acelea. Aveam dreptate, îmi răspunse Turi, ursul cu pricina era un animal bătrîn, care sălăşluia în împrejurimi de ani de zile; fusese văzut de multe ori clînd tîrcoale prin trecătoare. De trei ori îl încolțiseră iarna cînd dormea, dar el izbutise de fiecare dată să scape! Era un urs bătrîn, foarte viclean. Turi trăsese şi cu puşca într-însul, dar el clătinase numai din cap şi-l privise cu ochii lui şireți. Ştia prea bine că nici un glonț obişnuit nu-l poate ucide. Numai un glonț de argint, turnat într-o sîmbătă noaptea lîngă cimitir îl putea omorî, căci era ocrotit de Uldra,

— De Uldra? Da, n-auzisem de Uldra, poporul cel mărunt care locuieşte sub pămînt? Cînd ursul se aşază pe somn iarna, ei îi aduc hrană noaptea; se-nțelege că nici un animal nu poate dormi iarna întreagă fără mîncare, rîse pe înfundate Turi. Există o lege a urşilor că nu le este îngăduit să ucidă om. Dacă o calcă, Uldra cei mărunți nu mai aduc hrană şi-atunci ursul nu mai poate dormi iarna. Ursul nu-i viclean şi perfid ca lupul. Are putere cît doisprezece oameni şi isteține cît unul singur. Lupul însă este isteț cît doisprezece oameni şi are putere numai cît unul. Ursului îi place lupta dreaptă. Dacă întîlneşte un om şi omul acela se duce la el şi-i spune: „Hai să ne luăm la unita, nu mi-e frică de tine", ursul îl păleşte numai, doborîndu-l şi-o ia la picior fără sa-i facă vreo stricăciune. Nu atacă niciodată femeia, trebuie numai să-i arate că-i femeie şi nu bărbat. L-am întrebat pe Turi dacă a văzut vreodată pe acei Uldra. El nu, soția lui îi văzuse şi copiii îi zăriseră de multe ori. H auzise însă trebăluind sub pămînt. Uldra cei mărunți umblă în timpul nopții şi dorm în timpul zilei, căci nu văd de loc la lumina zilei. Uneori, cînd se întîmplă să-şi aşeze laponii corturile chiar deasupra locului unde trăiesc ei, aceştia le dau semn să-şi mute în altă parte aşezările. Sînt foarte prietenoşi dacă-i laşi în pace. Însă de-i tulburi, presară

o pulbere pe muşchi de mor renii pe capete. S-a întîmplat chiar să le răpească cîte-un prunc lapon din leagăn şi să puie în loc unul dintr-ai lor. Pruncii lor au faţa acoperită de păr negru şi dinţî lungi, ascuţiţi. Unii spun că trebuie să-l baţi pe copil c-o varguţă de mesteacăn aprinsă pînă ce maica lui nu-i mai poate îndura ţipetele şi-ţi aduce înapoi pruncul, luîndu-şi-l pe-al ei. Alţi oameni spun că trebuie să te porţi cu dînsul ca şi cum ar fi copilul tău, atunci mama Uldra, recunoscătoare, îţi aduce singură pruncul. Pe cînd Turi povestea, se iscă ceartă mara între femei — care din cele două metode ar fi mai bună — şi mamele, cu priviri îngrijorate, îşi strîngeau pruncii la sîn. Lupul este cel mai mare duşman al laponilor. Nu îndrăzneşte să atace o cireada de reni, stă nemişcat şi lasă vîntul să-i poarte duhoarea lui într-acolo. Cum simt renii miros de lup, se răzleţesc care-ncotro spăimîntaţi, şi-atunci fiara se repede şi-i ucide unul cîte unul, de multe ori pînă la doisprezece într-o singura noapte. Dumnezeu a zămislit toate animalele afară de lup, care-i scornit de diavol. Cînd un om s-a mînjit cu sîngele altui om, adesea diavolul îl prelace în lup dacă nu şi-a mărturisit păcatul. Lupul are puterea să adoarmă pe laponii ce păzesc cireada noaptea numai uitîndu-se la dînşii din întuneric cu ochii lui sticliţi. Nu-l poţi ucide cu un glonţ obişnuit decît dacă l-ai purtat în buzunar doua duminici de-a rîndul la biserică. Cel mai bun mijloc este să-l întreci cu schiurile pe zăpadă moale şi să-l păleşti cu bîta peste vîrful botului; atunci numai decît se rostogoleşte şi moare. Chiar el, Turi, ucisese în asemenea chip zeci de lupi. O singură dată nu nimerise lovitura iar lupul îl muşcase de picior. Şi în timp ce povestea, îmi arătă o cicatrice urîtă. Iarna trecută un lapon fusese muşcat de un lup care se rostogolea, pe moarte. Laponul pierdu atîta sînge, încît căzu în zăpadă şi adormi. A doua zi îl găsiseră mort, îngheţat alături de lupul ucis. Apoi mai este şi jderul care sare la beregata renului şi-l apucă chiar de vîna cea mare, rămînînd agăţat aşa, kilometri întregi, pînă ce renul pierde atîta sînge încît cade jos şi moare. Mai este şi vulturul, care înşiacă în gheare viţeii noi născuţi scăpaţi numai pentru o clipă de sub supravegherea mamei lor. Şi linxul ce se furişează nesimţit ca o pisică şi sare la renul răzleţit ce şi-a pierdut drumul. Turi mărturisi că nu-l ducea de loc mintea cum putuseră laponii din străvechi timpuri să-şi păzească cirezile pînă a nu se fi întovărăşit cu cînele, în acele zile de demult, cinele obişnuia să vîneze renul în tovărăşia lupului. Dar cînele, care-i cel mai deştept dintre toate animalele, descoperise repede că-i mai

priincios pentru el să lucreze cu,laponul decît cu lupul. Aşa că veni şi propuse laponului să-l primească în slujba lui cu condiția să se poarte ca un prieten cu el toată viața, iar cînd îi va sosi ceasul morții să-l spînzure. De asta pînă în ziua de azi laponii îşi spînzură întotdeauna cînii cînd ajung prea bătrîni şi nu mai pot munci; chiar şi cățeii abia născuți care trebuie sacrificați din lipsă de hrană sînt întotdeauna spînzurați. Cînele a pierdut darul vorbirii cînd l-a dobîndit omul, dar pricepe tot ce-i spui. Odinioară toate animalele grăiau, chiar florile, copacii şi pietrele, toate lucrurile neînsuflețite care erau zămislite de acelaşi Dumnezeu ce l-a făcut şi pe om. De aceea omul trebuie să fie bun cu toate lighioanele şi să se poarte cu toate lucrurile neînsuflețite ca şi cum ar mai auzi şi-ar mai înțelege, în ziua judecății de apoi, Dumnezeu va chema întîi pe dobitoace să aducă mărturie împotriva oamenilor morți. Numai după ce animalele vor fi grăit, îi va chema şi pe oameni să mărturisească. L-am întrebat pe Turi dacă nu se află cumva vreun stalo prin împrejurimi. Auzisem atîtea despre ei, în copilărie; ce n-aş da să întîlnesc şi eu vreunul din acei căpcăuni uriaşi.

— Să ne ferească Dumnezeu! răspunse Turi tulburat. Nu ştii că rîul pe care-l treci mîine prin vad se mai cheamă încă rîu! Stalo, în amintirea bătrîntilui căpcăun care trăia acolo de de mult cu vrăjitoarea de nevastă-sa? N-aveau decît un singur ochi âmîndoi aşa că veşnic se certau şi se băteau de la dînsul, care din ei să-l poarte, îşi mîncau întotdeauna copiii, ba pe deasupra şi o mulțime de copii lanoni cînd le venea la îndemînă. Stalo spunea că-i plăceau mai mult pruncii de lapon, căci ai lui prea aveau gust de pucioasă. Odată, pe cînd străbăteau ei Iacul într-o sanie trasă de-doisprezece lupi, au prins a se certa ca c!e obicei de la ochi şi Stalo s-a înfuriat aşa de cumplit c-a dat o lovitură de-a găurit fundul lacului, iar peştii au ieşit cu toții pe acolo şi nu.s-au mai întors înapoi niciodată. De asta lacul acela se cheamă pînă în ziua de azi lacul Siva. Mîne-l vei trece cu barca şi vei vedea singur că nu este țipenie ele peşte într-însul. L-am mai întrebat pe Turi ce se întîmplă cînd se îmbolnăvesc laponii, cum o scot la capăt fără de doctor. Erau foarte rar bolnavi, îmi răspunse, mai ales în timpul iernii. Numai în iernile foarte geroase se întîmplă uneori să degere şi să moara noii născuți. Doctorul venea să-i vadă de două ori pe an din porunca regelui şi Turi socotea că era de ajuns. Două zile îi trebuiau pentru a străbate mlaştinile călare şi încă una ca să treacă muntele cu piciorul, iar ultima oară cînd trecuse rîul prin vad era cît pe ce

să se înece. Aveau noroc că printre ei se aflau o mulțime de vraci care puteau lecui aproape toate boalele lor cu mult mai bine decît doctorul regelui. Tămăduitorii erau ocrotiți de Uldra, care-i învățase arta lor. Unii dintre ei aveau puterea să-ți aline suferința numai punînd mîna pe locul dureros. Pentru cele mai multe beteşuguri foloseau luarea de sînge şi fricțiunile. Mercurul şi sulful erau-şi ele foarte bune, de asemeni o linguriță de tabac într-o ceaşcă cu cafea. Două broaşte fierte două ore în lapte erau un leac tare bun ce alina tuşea; un broscoi mare era şi mai bun dacă-l puteai găsi. Broscoii vin din nouri; cînd nourii umblă pe jos, broscoii cad cu sutele pe zăpadă. Altcum nu poate fi, căci îi găseşti uneori pe cele mai pustii întinderi de zăpadă unde nu afli urmă de ființă viețuitoare. Zece păduchi fierți în lapte cu multă sare şi băuți pe stomacul gol sînt un leac sigur împotriva găîbcnării, o boală foarte obişnuită la laponi primăvara. Muşcătura de cîne se vindecă frecînd rana cu sîngele acelui cîne. Dacă freci locul bolnav cu lina unui mieluț, îți trece pe dată durerea, căci Isus Cristos a vorbit adesea de miel. Cînd cineva trage să moară, dă de veste întotdeauna un corb ori o cioară care vine şi se aşază pe stîlpul cortului. Atunci nu trebuie nici să vorbeşti, nici să faci zgomot ca nu cumva Viața speriată să-şi, ia zborul şi cel ce moare să fie condamnat a trăi o săptămînă între două lumi. Dacă-ți pătrunde în nări miros de mort, eşti în primejdie să mori şi tu. Nu se afla cumva prin împrejurimi vreun vraci dintre aceia? l-am întrebat pe Turi; doream mult să stau de vorbă cu unul din ei. Nu, cel mai aproape se afla un lapon bătrîn, pe nume Mirko, care trăia de cealaltă parte a muntelui. Era bătrîn tare, Turi îl ştie din copilărie. Era un straşnic tămăduitor şi foarte iubit de seminția Uldra. Toate dobitoacele se apropiau de el fără teamă, nefăcîndu-i nici un rău, căci ele recunosc de îndată pe cei ocrotiți de Uldra. Îți ia durerea numai atingîndu-te cu mîna. Pe tămăduitori îi poți recunoaşte întotdeauna după forma mînii. Dacă pui în palma unui astfel de vraci o pasăre împuşcată în aripă, ea rămîne cuminte acolo căci îl simte că-i tămăduitor. Am întins mîna spre Turi, care nu bănuia că sînt medic. El o privi cu atenție fără să rostească o vorbă, îmi îndoi fiecare deget în parte cu multă grijă, măsură distanța dintre degetul mare şi arătător, apoi murmură ceva soției care îmi luă la rîndul ei mîna în gheara-i mică, cafenie ca de pasăre, cu o expresie de nelinişte în ochii ei migdalați.

— Maică-ta nu ți-a spus că te-ai născut cu scufia norocului? De ce nu ți-a dat sîn? Cine te-a alăptat? Ce limbă

vorbea doica? N-a pus cumva vreodată sînge de corb în laptele tău? Nu ți-a atîrnat la gît o gheară de lup? Nu te-a pus să atingi o hîrcă de mort cînd erai copil? Ai văzut vreodată un Uldra? Ai auzit vreodată zurgălăii renului lor alb în străfundul pădurii?

— E tămăduitor, e tămăduitor, rosti soția lui Turi aruncîndu-mi o privire iute, neliniştită.

— Este ocrotit de Uldre, repetară cu toții, şi în ochii lor se citea o expresie aproape de spaimă. Mi-am tras mîna înapoi, cuprins parcă şi eu de spaimă. Era vremea să ne culcăm, spuse Turi; ziua fusese lungă, iar eu trebuia să pornesc în zori. Ne-am întins cu toții în jurul focului ce ardea mocnit şi îndată se lăsă întunericul în cortul plin de fum. Nu vedeam decît steaua polară ce scapără în jos spre mine prin gaura de fum a cortului. Prin somn am simțit apăsarea caldă a unui trup de cîne pe piept şi botu-i moale rezemat în palma mea. La revărsatul zorilor eram cu toții în picioare, întreaga tabără se trezise ca să asiste la plecarea mea. Am împărțit prietenilor mei modeste daruri de tabac şi bomboane atît de prețuite de ei şi cu toții îmi urară călătorie bună. Dacă totul mergea bine, trebuia să ajung a doua zi la Forssțugan, care era cea mai apropiată aşezare omenească în acea sălbăticie a mlaştinilor, torentelor, lacurilor şi codrilor în care-şi statorniciseră patria nestatornicii laponi. Ristin, nepoata lui Turi în vîrstă de şaisprezece ani, avea să-mi fie călăuză. Rupea puțin suedeza, mai fusese o dată pînă la Forsstugan şi trebuia să se ducă mai departe, pînă la primul sat cu biserică pentru a urma din nou la şcoala laponă. Ristin mergea înaintea mea îmbrăcată cu tunică lungă, albă de ren, pe cap cu căciulită de lînă roşie. Era încinsă cu un chimir lat de piele, brodat cu fir albastru şi galben şi împodobit cu paftale şi catarame din argint masiv. La cingătoare purta cuțitul, punga de tutun şi scafa. Am observat că avea şi o toporişte de tăiat lemne trecută pe sub cingătoare. Era încălțată cu jambiere de piele moale, albe de ren, bine strînse pesta pantalonii largi bufanți, tot de piele, în picioarele micuțe avea ghete cochete, albe, tot de ren, frumos cusute cu ață albastră. În spate purta laukos-ul, — o raniță din coajă de mesteacăn, în care-şi ducea cele cîteva lucruşoare şi merindea noastră. Era de două ori mai mare decît rucsacul meu, dar greutatea lui nu părea s-o apese de loc. Îşi dădea drumul la vale, pe povîrnişul prăpăstios, cu pas iute şi nesimțit de animal, sărind vioaie ca un iepuraş peste trunchiuri răsturnate şi băltoace. Din cînd în cînd, sprintenă ca o capră, se avînta pe vreun stei ca să privească împrejur. La poalele colinei am dat

peste un rîu lat; nici n-avusesem bine timp să mă întreb cum îl vom trece, că ea se şi vîrîse în apă pînă la şolduri. Nu-mi rămînea altceva de făc.ut decît s-o urmez în rîul rece ca gheaţa, îndată însă m-am încălzit cînd începurăm a urca dealul rîpos din partea cealaltă cu o viteză vertiginoasă. Fata rar scotea cîte-o vorbă, de altfel, asta n-avea nici o importanţă deoarece tot nu înţelegeam maî nimic din ce-mi spunea. Suedeza ei era la fel de stîlcită ca lapona mea. Ne-am aşexat pe muşchiul moale dinaintea unul prînz gustos alcătuit din biscuiţi de secară, unt proaspăt, brînză, limbă de ren afumată şi o apă rece, minunată luată din pîrîiaşul de munte şi băută din scafa Ristinei. Ne-am aprins pipele şi-am încercat din nou să ne înţelegem.

— Ştii numele acelei pasări? am întrebat-o.

— Lahol, surise Ristin, recunoscînd imediat dulcele fluierat, ca de flaut, al ploierului care împărtăşeşte singurătatea laponilor şi-i foarte iubit de ei. Dintr-o tufă de sălcii se înalţă cîntecul fermecător al măcăleandrului.

— Jilou! Jilou! risc Ristin. Laponii spun că măcăleandrul are în guşă un clopoţel şi ca ştie o sută de cîntece. Sus, deasupra capetelor noastre, sta ca ţintuită pe cerul albastru o cruce neagră. Era vulturul regal, supraveghind, nemişcat pe aripile lui, pustia-i împărăţie. Dinspre lacul din munte ajungea pînă la noi chemarea stranie a cufundacului.

— Ro, ro, raik, îl imită la perfecţie Ristin. Asta înseamnă s Azi va fi frumos! Azi va fi frumos! Cînd cufundacul spune: Var luk, var luk, luk, luk, înseamnă: iar va ploua, iar va ploua, iar, iar, îmi explică ea. Stăteam acolo, întins pe spate în muşchiul moale, fumîndu-mi pipa şi privind pe Ristin cum îşi aranja cu grijă lucrurile în laukos-ul ei: un şăluţ albastru de lînă, încă o pereche nouă de ghetuţe de ren, o pereche de mănuşi roşii, frumos brodate pentru biserică şi o biblie. Din nou mă uimi forma delicată a mînilor ei micuţe ca a tuturor laponilor. Am întrebat-o ce avea în cutiuţa făcută din rădăcină de mesteacăn. Cum nu puteam înţelege o vorbă din lunga-i explicaţie într-un amestec de suedeză, finlandeză şi laponă, m-am ridicat şi am deschis cutia, înăuntru parcă ar fi fost un pumn de ţarină. Ce voia să facă cu ea? Iarăşi se strădui să-mi lămurească şi iarăşi n-am izbutit s-o înţeleg. Scutură din cap nerăbdătoare; sînt sigur că mă socotea tare prost. Deodată se trînti jos pe muşchi şi rămase aşa lungită, nemişcată, cu ochii închişi. După asta se ridică şi scormoni în muşchi ca să scoată un pumn de ţarină pe care mi-l întinse cu o faţă foarte serioasă. Atunci am priceput ce ţinea în cutioara din

rădăcină de mesteacăn. Era puțin pămînt de pe mormîntul unui lapon ce murise în pustietate, îngropat sub zăpadă, iarna trecută. Ristin îl ducea preotului, ca să citească deasupra lui rugăciunea morților şi apoi să-l presare în cimitir. Ne-am pus ranițele în spinare şi-am pornit rnai departe. Pe măsura ce coboram panta, aspectul peisajului se schimba din ce în ce. Străbăteam acum nesfîrşite tundre acoperite de iarbă carex prin care creşteau ici-colo tufe galbene-aurii de zmeură pe care-o culegeam din mers şi o mîncam. Singuraticii mesteceni pitici, betula nana, ai înălțimilor creşteau în crîngurile de mesteceni argintii amestecați cu plopi, frasini, tufărişuri de soc, cireşi sălbateci şi coacăze. Pătrunserăm apoi într-o pădure deasă de brazi falnici. După vreo două ore de mers, intraram în nişte chei înalte, cu pereți prăpăstioşi de stîncă acoperiți de muşchi. Deasupra capetelor noastre cerul era încă luminat ele soarele înserării, dar în văgăună era aproape întuneric. Ristin arunca priviri neliniştite în jur; se vedea bine că avea grabă să iasă din trecătoare înainte de căderea nopții. Deodată rămase locului neclintită. Am auzit trosnetul unei crengi rupte şi am zărit o matahală neagră la mai puțin de cincizeci de metri înaintea mea.

— Fugi! îmi şopti Ristin, albă ca varul, cu mînuța încleştată pe toporiştea de la chimir. Bucuros aş fi fugit dacă aş fi fost în stare. Am rămas neclintit, țintuit locului de o crampă violentă în pulpele picioarelor, îl puteam vedea acum foarte desluşit: sta ridicat în două picioare într-un tufăriş de afine ce-i ajungea pînă la genunchi şi în botu-i mare atîrna o mlădiță încărcată cu fructele lui preferate. Se vedea bine că-l tulburasem în mijlocul os-pățului. Era un exemplar neobişnuit de mare şi, după înfățişarea jerpelită a hainei, se cunoştea că-i un urs foarte bătrîn § nu mai încăpea îndoială că era acelaşi despre care îmi vorbise Turi.

— Fugi, am şoptit la rîndul meu Ristinei, vrînd să fac ps cavalerul, să mă port bărbăteşte, acoperindu-i retragerea. Valoarea morală a acestei intenții era oarecum micşorată de faptul că nu eram încă în stare să mă clintesc din loc. Ristin nu fugi, în loc s-o ia la goană, mă făcu martorul unei scene de neuitat ce merita într-adevăr osteneala unei călătorii de la Paris pînă în Laponia. N-aveți decît să nu dați crezare celor ce va povestesc, că nu mă supăr. Ristin, cu o mînă pe toporişte, făcu cîțiva paşi înainte spre urs; cu cealaltă mînă îşi ridică tunica, dîndu-şi la iveală pantalonii largi de piele purtați de femeile lapone. Ursul scăpă din bot creanga de afine, adulmecă puternic

de cîteva ori şi-o porni cu pasul lui apăsat spre desişul brazilor, dispărînd în pădure.

— Se vede că eu îi plac mai puțin decît afinele, rîse Ristin în vreme ce-o luam la picior cît puteam de repede.

Îmi povesti apoi cum în primăvară, cînd maica ei o adusese acasă de la şcoala laponă, dăduseră peste ursul aproape în acelaşi loc, în mijlocul cheilor şi cum o tulise la sănătoasa îndată ce mama ei îi arătase că-i femeie.

Ieşirăm curînd din chei şi merserăm, prin codrul ce se întuneca, pe covor de muşchi argintiu moale ca o catifea şi înflorat cu tufe de căline şi perişor. Nu era nici lumină, nici întuneric, ci minunatul crepuscul al nopții de vară polare. Cum de nimerea Ristin drumul prin pădurea fără cărare era ceva de neînțeles pentru mintea mea mărginită. Pe neaşteptate, am dat iar peste prietenul nostru pîrîiaşul şi-abia am avut vreme să mă aplec să-i sărut fața răcoroasă ca noaptea pe cînd el sălta grăbit pe lîngă noi. Ristin mă vesti că trebuie să cinăm. Cu o iuțeală nemaipomenită,, ciopli cu toporiştea nişte surcele şi aprinse focul de popas între doi bolovani. Am mîncat, apoi ne-am fumat pipele şi-am adormit imediat adînc, cu ranițele căpătîi. Ristin mă trezi mtinzîndu-mi căciulită ei roşie plina cu afine; nu era de mirare că-i plăceau aşa de tare ursului celui bătrîn asemenea fructe, în viața mea nu mi s-a părut mai bună o gustare de dimineață. Am plecat mai departe. Hei! iată-l din nou pe prietenul nostru pîrîul dănțuind voios la vale peste movile şi pietre, îndemnîndu-ne cu cîntecul lui să coborîm cu el jos, la lacul de munte. Şi l-am ascultat de teamă să nu se piardă singur prin întunecime! Din cînd în cînd, îl scăpăm din ochi, dar îl auzeam cîntîndu-şi lui singur, mereu. Din cînd în cînd se oprea ca să ne aştepte la poalele unei stînci prăpăstioase ori lîngă un arbore doborît, repezindu-se apoi şi mai iute ca niciodată, pentru a cîştiga timpul pierdut. Curînd scăpă de primejdia de a-şi pierde drumul în întuneric, căci noaptea o zbughise înapoi pe picioarele-i sprintene de spiriduş, afundîndu-se în codru. O flacără de lumină aurie pîlpîi pe vîrfurile copacilor.

— Piavi! zise Ristin; răsare soarele! Prin ceața văii de la picioarele noastre un lac de munte îşi deschidea pleoapa. M-am apropiat de lac cu bănuiala neplăcută a altei băi reci. Din fericire, mă înşelam. Ristin se opri deodată înaintea unei eka mici, o barcă cu fundul plat, pe jumătate ascunsă sub un brad răsturnat. Era a nimănui şi-a tuturor, slujind laponilor să treacă, în rarele lor vizite, spre cel mai apropiat sat cu biserică, unde-şi

schimbau pieile de ren pe cafea, zahăr şi tutun, cele trei articole de lux din viaţa lor. Apa lacului era de culoarea albastră a cobaltului, mai frumoasă chiar decît albastrul de safir al Grotei Albastre de la Capri. Era atît de străvezie încît mi s-a părut chiar că zăresc în fundul lui gaura pe care o făcuse fiorosul Stalo. Pe la mijlocul lacului ne-am întîlnit cu doi călători maiestoşi ce înotau unul lîngă altul cu mîndrele lor coarne înălţate deasupra apei. Noroc că m-au luat drept un lapon, aşa că ne-au lăsat să ne apropiem atît de mult că le puteam vedea ochii frumoşi, catifelaţi ce ne priveau fără teamă. Foarte ciudat lucru, ochii elanului ca şi ai renului par să te privească ţintă drept în ochi ori din ce poziţie te-ai uita la ei. Am urcat repede malul pieptiş din cealaltă parte şi străbăturăm din nou o nesfîrşită cîmpie mlăştinoasă unde nu ne puteam călăuzi decît după soare, încercările mele de a explica Ristinei întrebuinţarea busolei de buzunar avură atît de puţin succes, încît am renunţat şi eu de a mă mai uita la ea, încredinţîndu-mă instinctului de animal abia domesticit al fetei lapone. Era vădit că se grăbea tare şi în curînd am avut impresia că nu mai cunoştea bine drumul. Uneori o pornea cît putea de iute într-o direcţie, apoi se oprea brusc, adulmeca vîntul cu nări palpitînde şi se repezea în altă direcţie, repetînd manevra. Din cînd în cînd, se apleca amirosind pămîntul ca un cîne.

— Rog, zise ea deodată, arătînd cu mîna spre un nor jos ce venea spre noi cu o iuţeală vertiginoasă, lăţindu-se peste mlaştini. Ceaţă, într-adevăr! într-o clipă ne-am pomenit învăluiţi într-o negură opacă, deasă ca o ceaţă londoneză de noiembrie. Trebuia să ne ţinem de mină ca să nu ne pierdem unul de altul. Am luptat aşa vreo oră ori două, cufundaţi pînă la genunchi în apa rece ca gheaţa. În cele din urmă, Ristin mărturisi că 3 pierdut drumul şi va trebui să aşteptăm pînă se va ridica ceaţa. Cît va mai dura oare? Ristin nu ştia; poate o zi şi-o noapte, poate numai o oră, totul depindea de vînt. Treceam prin cea mai grea încercare a vieţii mele. Ştiam prea bine că din pricina echipamentului nostru sumar o întîlnire cu ceaţa în nesfîrşitele mlaştini era cu mult mai primejdioasă decît întîlnirea cu ursul în pădure. Ştiam de asemeni că nu era altceva de făcut decît să stăm locului şi să aşteptăm. Ore de-a rîndul am rămas acolo, aşezaţi pe ranitele noastre, înfăşuraţi în ceaţă ca într-un cerşaf rece ca gheaţa. Dar culmea desperării am atins-o cînd am vrut să-mi aprind pipa şi am descoperit că buzunarul vestei era plin de apă. Pe cînd priveam încă amărît cutia de chibrituri udă, Ristin îşi aprinse pipa cu amnarul. O altă înfrîngere a civilizaţiei a

fost în clipa cînd am vrut să-mi pun o pereche de ciorapi uscați şi am descoperit că rucsacul meu impermeabil londonez, de cea mai bună calitate, era răzbit de apă, pe cînd toate lucrurile Ristinei, din laukos-ul din scoarță de mesteacăn făcut acasă, erau uscate ca paiul. Tocmai cînd aşteptam să fiarbă apa pentru o mult dorită ceaşcă de cafea, o neaşteptată pală de vînt stinse flacăra lămpii mele cu spirt. Cît ai clipi, Ristin se şi avîntă în direcția vîntului şi se întoarse poruncindu-mi să-mi pun imediat ranița în spate. În mai puțin de o minută, un vînt puternic şi constant ne bătea drept în fața şi vălurile cetii se înăltară repede deasupra capetelor noastre. Tocmai în afundul văii, chiar la picioarele noastre, văzurăm un rîu rnăreț strălucind ca un paloş în soare. De-a lungul țărmului celălalt, o pădure neagră de pini se întindea cît cuprindeai cu ochii. Ristin ridică mîna şi arătă spre o coloană subțire de fum ce se înălța peste vîrfurile arborilor.

— Forsstugan, zise ea. Se repezi pe pantă la vale şi, fără să şovăie o clipă, se vîrî pînă la gît, iar eu după ea. Curînd nu mai atinserăm fundul cu piciorul şi trecurăm rîul înot, întocmai ca elanii în lacul din pădure. După o jumătate de oră de mers prin pădure, de partea cealaltă a rîului, am ajuns într-un luminiş ce se cunoştea că-i deschis de mîna omenească. O namilă de dulău lapon se repezi în goana mare spre noi, lătrînd îndîrjit. Dar după ce ne adulmecă bine, îl cuprinse o nespusă veselie că ne vede şi o luă înaintea noastră ca să ne arate drumul dînd prietenos din coadă...

Lars Anders din Forsstugan sta în bătătura casei lui spoite roş, cu cojoc lung din piele de oaie, înalt de aproape doi metri în saboții lui de lemn.

— Bun sosit în pădure! zise el. De unde vii tu? De ce n-ai lăsat-o pe fetița laponă să treacă singură înot rîul, ca sa-ți aducă barca mea? Mai pune un buştean pe foc, Kerstin, strigă el în casă către nevastă. A trecut rîul înot cu o copilă laponă şi trebuie să-şi usuce hainele amîndoi. M-am aşezat împreună cu Ristin pe-o bancă scundă, în fața focului.

— E ud ca o vidră, zise mama Kerstin, ajutîndu-mă să-mi scot ciorapii, pantalonii bufanți, puloverul şi cămaşa de flanelă de pe trupul şiroind de apă şi atîrnîndu-le la uscat pe o frînghie prinsă de-a lungul tavanului. Ristin îşi scosese haina de ren, jambierele, pantalonii şi vesta de lînă; cămaşă n-avea. Şi stăturăm acolo, unul lîngă altul pe banca de lemn, dinaintea flăcărilor focului, goi-goluți aşa cum ne făcuse Dumnezeu. Cei doi bătrîni socoteau că-i un lucru foarte firesc — şi chiar aşa era.

Peste o oră, inspectam noua mea locuință — îmbrăcat cu paltonul cel lung negru, de duminică, din stofă de lînă țesută în casă, al lui rnoş Lars şi cu saboții lui în picioare — pe cînd Ristin sta lîngă cuptorul din bucătăria unde mama Kerstin frămînta de zor pîne. Străinul care poposise ieri acolo împreună cu un lapon finlandez mîncase toată pînea din casă. Feciorul lor era plecat la tăiat lemne de cealaltă parte a lacului şi în cămăruța lui de deasupra staulului aveam să dorm eu. Sperau că n-are să mă supere mirosul vacilor. De fel, ba chiar îmi plăcea. Moş Lars spuse că se duce în herbre[1] să caute o piele de oaie cu care să-mi învelească patul; era sigur că voi avea nevoie de ea, căci nopțile începuseră a fi reci. Herbre-ul era ridicat pe patru stîlpi groşi de lemn, la înălțimea unui stat de om deasupra solului, la adăpost de vizitatorii cu patru picioare şi de troienele iernii. Cămara de provizii era plină de haine şi blăni ordonat atîrnate de coarne țintuite în pereți. Se afla acolo haina de blană de lup a lui moş Lars, blănurile de iarnă ale nevestei lui şi jumătate duzină de piei de lup. Pe podea era întinsă o învelitoare de sanie splendidă, din blană de urs. Pa alt cuier atîrna rochia de mireasă a Mamei Kerstin, cu corsaju-i de mătase în culori vesele, frumos brodat cu fir de argint şi fusta lungă verde de lînă, capa de blană de veveriță, boneta garnisită cu horbotă veche, cordonul de piele roşie cu paftale de argint masiv. Pe cînd coboram din herbre pe scară, i-am atras atenția lui moş Lars că uitase să încuie uşa. Nu-i nimic, rni-a răspuns el; lupii, vulpile şi nevăstuicile n-aveau să le ia hainele, iar lucruri de mîncare nu erau în herbre. După o raită prin pădure, m-am aşezat sub un brad mare de lîngă uşa bucătăriei, la o cină straşnică: păstrăv de Laponia, cel mai bun din lume, pîne de casă abia scoasă din cuptor, brînză proaspătă şi bere făcută acasă. Am vrut s-o chem şi pe Ristin să mănînce cu mine, dar mi-am dat seama că nu îngăduia eticheta. Avea. să stea la masă cu nepoții, în bucătărie. Bătrînii se aşezaseră amîndoi lîngă mine, privindu-mă cum mănînc.

— L-ai văzut pe rege? Nu, nu-l văzusem, nu veneam de la Stockholm, ci de-a dreptul din altă țară, din alt oraş cu mult mai mare decît Stockholmul. Moş Lars nu ştia că se află pe lume un oraş mai mare ca Stockholmul. I-am spus mamei Kerstin cît de mult admirasem frumoasa-i rochie de mireasă. Surise şi-mi răspunse că înaintea ei o purtase maică-sa cînd se cununase. Dumnezeu ştie cîți ani or fi de-atunci.

[1] Adăpost de provizii.

— Desigur că nu lăsați herbre-ul deschis noaptea? am întrebat.

— De ce nu? zise moş Lars. Nu este nimic de mîncare acolo, iar lupii şi vulpile, după cum ți-am mai spus, nu-i nici primejdie să ne şterpelească hainele.

— Dar le-ar putea lua altcineva, herbre-ul se află izolat în Dădure, la.cîteva sute de metri departe de casa dumitale. Nu-i învelitoarea din blană de urs face o mulțime de parale şi brice anticar din Stockholm ar plăti bucuros cîteva sute de riksdaler pe rochia de mireasă a soției dumitale. Cei doi bătrîni mă priviră vădit surprinşi.

— Dar n-ai auzit cînd ți-am spus că eu singur am împuşcat şi ursul acela şi toți lupii? Nu pricepi că-i haina de nuntă a femeii mele şi că o are de la maică-sa? Că toate ne aparțin nouă cît timp trăim, iar cînd vom muri vor trece în stăpînirea fiului nostru? Cine să le ia? Ce vrei să spui? Moş Lars şi Mama Kerstin mă priveau ca şi cum întrebarea mea aproape că-i jignise. Deodată, Lars Anders se scarpină în cap cu o expresie şireată în ochii lui bătrîni.

— Acum am priceput ce vrea să spuie, se întoarse e] spre femeia lui, rîzînd încetişor; e vorba de cei pe care dumnealor îi numesc hoți! L-am întrebat pe Lars Anders ce ştia despre lacul Siva şi iacă era adevărat ce-mi spusese Turi că uriaşul Stalo spărsese cu pumnul fundul lacului dînd drumul peştilor pe acolo. Da, era foarte adevărat, nu se afla nici un peşte în lac, pe cînd în toate celelalte lacuri din munte erau berechet. Însă n-ar fi putut spune dacă răul acela fusese săvîrşit de-un stalo. Laponii erau superstițioşi şi ignoranți. Nu-s nici măcar creştini şi nimeni nu ştie de uncle-s veniți. Vorbesc o limbă care nu se aseamănă cu nici una de pe suprafața pămîntului. Se aflau cumva uriaşi ori trolli[1] aici, peste rîu?

— În vremurile de demult se-nțeîege c-au fost, zise moş Lars. Cînd era copil, auzise tot felul de întîmplări cu trollul cel mare care trăia acolo, în munte. Era foarte bogat şi-avea stite de pitici sluți care-i păzeau aurul de sub munte şi mii de vite, albe toate ca neaua şi cu tălăngi de argint la gît. Dar de cînd regele a început să arunce în aer stîncile ca să scoată minereu de fier şi s-a apucat să construiască drum de fier, n-am mai auzit nimic despre troll. Bineînțeles că mai există încă Skogsra, muma pădurii care cerca mereu să momească pe oameni spre adîncurile

[1] Ființe supranaturale din folclorul şi mitologia germană şi scandinavă apărînd sub înfățişare de uriaşi ori piuci şi viețuind sub pămînt în peşteri.

codrului ca să-i rătăcească. Uneori îi chema cu glas de pasăre, alteori cu glas dulce de femeie. Mulți spuneau ca era chiar o femeie adevărată, foarte rea şi foarte frumoasă. Dacă o întîlneşti în pădure trebuie s-o iei imediat!a fugă şi de întorci cumva capul o singură clipă ca să te uiți la ea, eşti pierdut. Nu trebuie să stai niciodată jos sub un copac în pădure la lună plină, căci numaidecît vine să se aşeze îîngă tine şi te înlănțuie cu brațele pe după grumaz, ca o femeie ce doreşte dragostea bărbatului. Dar ea vrea numai sa-ți sugă sîngele din inimă.

— Are ochi negri, foarte mari? am întrebat tulburat. Lars Anders nu ştia, el n-o văzuse niciodată, însă fratele nevestei lui o întîlnise în pădure pe o noapte cu lună. De atunci şi-a pierdut somnul şi n-a mai fost niciodată cu mintea întreagă; rămăsese neom pînă în ziua de azi. Dar spiriduşi nu se aflau cumva prin împrejurimi? Ba da, din neamul cel mărunt erau destui pe-acolo, furişîndu-se prin jurul casei la vremea inseratului. Era unul care trăia în grajdul vacilor. Nepoții îl văzuseră de multe ori. Nu făcea nici un rău dacă era lăsat în pace şi i se punea regulat strachina lui cu arpacaş în cotlonul ştiut. Nu se cade să-ți bați joc de el. O dată, un inginer de la calea ferată, care trebuia să construiască podul peste rîu, minase peste noapte în Forsstugan. Îmbătîndu-se el, scuipase în castronaşul cu arpacaş spunînd: „Să fiu afurisit dacă există cu-adevărat spiriduşi!” Spre înserat, cînd trecuse înapoi peste lacul înghețat, calul îi alunecase pe gheață, căzuse şi fusese sfîşiat de o haită de lupi, A doua zi dimineață, nişte oameni care se întorceau de la biserică îl găsiseră pe inginer stînd în sanie, înghețat bocnă. Împuşcase doi lupi — şi dacă n-ar fi avut puşca, fără doar şi poate că l-ar fi mîncat şi pe el dihăniile.

— La ce depărtare de Forsstugan se afla cea mai apropiată aşezare omenească?

— La opt ore de mers călare prin pădure, cu un cal bun.

— Am auzit glas de tălăngi cînd m-am plimbat prin pădure acum o oră; probabil că sînt multe vite prin împrejurimi. Lars Anders scuipă tutunul din gură şi-mi răspunse scurt că mi se păruse. Nu se aflau vite în pădure la o distanță mai mică de o sută de mile. Cele patru vaci ale lui erau în grajd. Eram sigur, am stăruit eu, că auzisem tălăngile departe, în pădure, ba chiar mă uimise sunetul lor frumos, parcă ar fi fost de argint. Lars Anders şi Mama Kerstin se priviră tulburați, dar nici unul nu spuse nimic. Le-am urat noapte bună şi m-am dus în odaia mea, deasupra grajdului vacilor. Pădurea se înălța, tăcută şi sumbră, în fața ferestrei. Am aprins lumînarea de seu de pe masă şi m-am

lungit pe pielea de oaie, obosit şi somnoros după atîta umblet. Am ascultat un timp cum rumegau vacile prin somn, apoi mi s-a părut că aud strigătul unei bufnițe departe, în funduri de păduri. Priveam flacăra palidă a luminării de seu de pe masă, şi era ca o mîngîiere pentru ochii mei, căci nu mai văzusem lumînare de seu de cînd eram copil în bătrîna casă părintească. Mi se părea că văd, printre pleoapele ce mi se închideau, un băiețel ce-şi deschidea anevoie calea prin zăpada înaltă, într-o mohorîtă dimineață de iarnă pe cînd se îndrepta spre şcoală ducînd în spate o legăturică de cărți prinst într-o curea şi ținînd în mînă o lumînare de seu întocmai ca aceea. Fiecare şcolar trebuia să-şi aducă lumînarea lui ca s-o aprindă la pupitru, în clasă. Unii copii aduceau lumînări groase, alții subțiri, la fel de subțiri ca cea care ardea acum pe masă. Părinții mei erau oameni cu stare, şi pe pupitrul meu ardea o lumînare groasă. Pe banca de alături ardea cea mai subțirică lumînare din toată clasa, căci mama băiatului de lîngă mine era săracă tare. Dar eu am căzut la examenul de Crăciun, iar el a ieşit premiantul întîi, căci mintea lui era mai luminată. Parcă auzeam zăngănind ceva pe masă. Se vede că dormisem o toană, căci lumînarea de seu îşi sfîrşea ultimele pîlpîituri. Am zărit totuşi foarte limpede un omuleț numai cît palma mînii mele, aşezat pe masă turceşte, cu picioarele sub el, care tot trăgea de lanțul ceasului, aplecîndu-şi capul cărunt, bătrîncios într-o parte ca să poată auzi rnai bine ticăitul ceasornicului meu de buzunar. Era atît de interesat, încît nu observă că eu mă ridicasem din aşternut şi-l priveam. Dar dînd deodată cu ochii de mine, scăpă lanțul şi, lăsîndu-se să alunece în jos pe piciorul mesei, ca marinarii, o zbughi spre uşă cu toată viteza picioruşelor lui mititele.

— Nu te teme, spiriduş micuț, i-am spus; sînt eu. Nu fugi de-aici, c-am să-ți arăt ce-i înăuntrul cutiei de aur care te interesa aşa de tare. Poate suna întocmai ca un clopot de biserică, duminica. Spiriduşul se opri numaidecît şi mă privi cu ochişorii luî blînzi.

— Zău că nu mai pricep nimic, făcu el. Parcă simțisem miros de copil în camera asta, altfel n-aş fi intrat, doamne fereşte; dar tu pari a fi om mare. Ia te uită! N-aş fi crezut... strigă el aburcîndu-se pe scaunul de lîngă pat. N-aş fi crezut în asemenea noroc! Să te găsesc tocmai aici, pe meleagurile astea îndepărtate! Ai rămas tot copilul de altădată — aşa cum te-am văzut ultima oară în odăița ta din bătrîna casă părintească — altfel nici nu m-ai fi putut vedea în astă noapte, stînd pe masă. Nu mă recunoşti?

Eu eram cel ce venea în fiecare seară în cămăruța ta de copil, cînd toată casa dormea, ca să-ți pun toate în ordine, alinîndu-ți necazurile de peste zi. Îmi aduceai întotdeauna de ziua ta o bucată de cozonac şi o mulțime de nuci, struguri şi dulciuri din pomul de Crăciun. Nu uitai niciodată să-mi pui castronaşul meu cu arpacaş. De ce ți-ai părăsit vechea casă părintească din mijlocul codrilor? Pe-atunci erai veşnic cu zîmbetul pe buze, de ce ai un aer atît de trist acum?

— Pentru că mintea mi-e veşnic frămîntată, pentru că nu pot rămîne nicăieri, nu pot uita, nu pot dormi.

— Întocmai ca tatăl tău. De cîte ori nu l-am pîndit plimbîndu-se încolo şi încoace prin cameră noaptea întreagă!

— Spune-mi ceva despre tata, îmi amintesc atît de puțin de dînsul.

— Tatăl tău era un om ciudat, posomorît şi tăcut. Era bun cu toți săracii şi cu toate animalele, dar adesea se arăta aspru cu cei din juru-i. Mîncai multă bătaie de la dînsul, dar şi erai un soi rău. Nu ascultai de nimeni şi se părea că nu ții nici la taică-tu, nici la maică-ta, nici la surioara şi nici la fratele tău; nu iubeai pe nimeni. Ba mi se pare că țineai la doica ta. Ți-o mai aminteşti pe Lena? Nimănui nu-i era dragă, toți se temeau de ea. Fusese adusă ca să-ți fie doică, de nevoie, deoarece maică-ta nu te putea alăpta. Nimeni nu ştia de unde vine. Avea pielea oacheşă ca a copilei lapone ce te-a adus aici ieri, era însă foarte înaltă. Avea obiceiul să-ți cînte într-o limbă necunoscută, în timp ce sugeai la sinul ei şi te-a alăptat pînă la vîrsta de doi ani. Nimeni, nici chiar mama ta nu îndrăznea să se apropie de dînsa, mîrîia ca o lupoaică mînioasa cînd cerca cineva să te ia din brațele ei. Pînă la sfîrşit au dat-o afară; ea însă s-a întors noaptea, încercînd să te fure. Maică-ta a fost aşa de înspăimîntată c-a trebuit să o primească înapoi, îți aducea tot soiul de animale: lilieci, arici, veverițe, şobolani, şerpi, bufnițe şi corbi, ca să te joci cu ele. O dată am văzut-o cu ochii mei tăind gîtul unui corb şi lăsînd să curgă cîteva picături de sînge în laptele tău. Într-o zi, pe cînd aveai patru ani, a venit şeriful cu doi jandarmi şi au luat-o, după ce-i puseseră cătuşi la mîni. Am auzit că era ceva în legătură cu copilul ei. Toți ai casei au fost încîntați, tu însă ai aiurat cîteva zile. Cele mai multe necazuri le aveai din pricina animalelor tale. Odaia îți era plina de tot felul de dihănii, ba chiar dormeai cu ele în pat. Îți aminteşti ce sfînta de bătaie ai mîncat pentru că ai vrut să cloceşti ouă? Toata ouăle de păsărele pe care izbuteai să pui. mîna cercai să le cloceşti în pat. Se-nțelege că un prunc mic nu

poate sta treaz noaptea; în fiecare dimineața patul era tot murdărit cu oua strivite, din care pricină în fiecare dimineață mîncai bătaie, dar degeaba. Îți mai aduci aminte de seara aceea, cînd părinții tăi s-au întors acasă tîrziu de la o serată şi-au găsit-o pe sora-ta în cămaşă de noapte stînd pe masă sub o umbrelă şi țipînd îngrozită? Toate dihăniile tale pe care le țineai închise în cameră scăpaseră; un liliac îşi înfipsese ghearele în părul fetiței, toți şerpii, broscoii şi şobolanii fojgăiau pe podele şi-n patul tău au găsit un cuibar de şoareci. Tatăl tău ți-a tras o chelfăneală grozavă, iar tu te-ai repezit la el şi l-ai muşcat de mînă. A doua zi, în revărsatul zorilor, ai fugit de acasă, după ce în timpul nopții ai forțat uşa cămării ca să-ți umplu ranița cu tot ce-ai putut găsi de-ale mîncării, şi-ai spart puşculița cu bani a surioarei tale, furîndu-i toate economiile, căci tu niciodată nu puneai deoparte un ban. O zi şi-o noapte te-au căutat oamenii casei. Zadarnic. La urmă, tatăl tău, care se repezise călare pînă în sat pentru a vesti poliția, te-a găsit la marginea drumului în zăpadă, dormind adînc; cînele tău lătrase în clipa cînd trecea pe-acolo călare. Am auzit din întîmplare calul de vînătoare al părintelui tău povestind celorlalți cai din grajd cum te-a ridicat în şa fără să rostească o vorbă, cum s-a întors acasă cu tine şi te-a închis într-o cămară întunecoasă, ținîndu-te acolo două zile şi două nopți numai cu pîne şi apă. A treia zi ai fost dus în camera tatălui tău, care te-a întrebat de ce-ai fugit de acasă? I-ai răspuns că acasă nimeni nu te înțelegea şi că voiai să emigrezi în America. Te-a mai întrebat dacă-ți părea rău că l-ai muşcat de mînă şi i-ai spus că nu. A doua zi ai fost trimis la şcoală în oraş şi nu ți s-a mai îngăduit să vii acasă pînă la vacanța Crăciunului, în ziua de Crăciun v-ați suit cu toții în sanie şi ați pornit spre biserică pentru slujba de la ora patru dimineața. O haită mare de lupi s-a luat după voi pe cînd traversați lacul înghețat; era o iarnă tare geroasă şi lupii straşnic de înfometați. Biserica strălucea toată de lumini şi doi brazi mari de Crăciun erau aşezați de o parte şi de alta a altarului. Toți credincioşii se sculară în picioare ca să cînte: „Fii binevenită, dimineață fericită”. Cînd s-a sfîrşit imnul, i-ai spus tatălui tău cît îți părea de rău că l-ai muşcat de mînă şi el te-a mîngîiat pe creştet. Cînd ați trecut iar lacul, la întoarcere, ai cercat să sari din sanie spuneai că vrei să apuci pe urmele lupilor, sa descoperi uada s-au dus. După amiază ai dispărut din nou şi te-au căutau zadarnic cu toții întreaga noapte. Te-a găsit dimineața pădurarul, dormind sub un brad mare. De jur împrejurul copacului se vedeau urme de lupi — şi paznicul se

minuna cum da nu te mîncaseră. Dar pozna care-a pus vîrf la toate s-a petrecut în vacanța de vară, într-o zi cînd fata din casă a găsit sub patul tău o țeastă omenească, o hîrcă căreia îi mai atîrna încă la ceafă un smoc de păr roş. S-a iscat mare zarvă în toată casa. Maică-ta a leşinat şi taică-tu ți-a tras o bătaie mai grozavă ca niciodată, încuindu-te după aceea într-o cameră făr' de lumină, numai cu pîne şi apă. S-a descoperit că în noaptea trecută te-ai dus călare pe poneiul tău pînă la cimitirul satului, ai pătruns în osuar şi-ai furat craniul dintr-un morman de oase depuse în cavou. Pastorul, fost director al unei şcoli de băieți, a spus tatălui tău că nu mai pomenise ca un băieței de zece ani să săvîrşească un păcat atît da grozav împotriva lui Dumnezeu şi-a oamenilor. Mama ta, care era o femeie foarte cucernica, nu şi-a mai revenit dintr-asta. Aproape ca se temea de tine, şi nu numai ea. Spunea că nu putea pricepe cum de dăduse naştere unui asemenea monstru. Cu siguranță că nu erai zămislit de dînsul, ci de diavol, declarase tatăl tău. Bătrîna menajeră pretindea că de vină era numai doica ta, care te vrăjise turnîndu-ți ceva în lapte şi atîrnîndu-ți la gît o gheară de lup.

— Sînt adevărate toate cîte mi-ai povestit despre copilăria mea? Trebuie să fi fost un copil ciudat, într-adevăr!

— Tot ce ți-am spus este întru totul adevărat, răspunse spiriduşul. Nu garantez însă pentru cele ce-ai putea istorisi altora. Am impresia că amesteci întotdeauna realitatea cu închipuirea, ca toți copiii.

— Dar nu mai sînt copil; luna viitoare împlinesc douăzeci şi şapte de ani.

— Bineînțeles, eşti un copil mare, căci altfel nici nu m-ai fi putut vedea; numai copiii ne pot vedea pe noi, spiriduşii.

— Şi tu ce vârstă ai, omulețule?

— Şase sute de ani. Se-ntîmplă să ştiu, pentru că m-am născut în acelaşi an cu bradul cel bătrîn de îa fereastra, odăiței tale de copil, în care îşi are cuibul bufnița cea mare. Tatăl tău spunea întotdeauna că era cel mai. bătrîn arbore din «toată pădurea. Nu-ți mai aminteşti de bufnița cea mare? Nu-ți mai aminteşti cum stătea cocoțată, ațintindu-te prin fereastră cu ochii ei rotunzi?

— Eşti însurat?

— Nu. Sînt flăcău, zise spiriduşul. Dar tu?

— Încă nu, dar...

— Să nu faci una ca asta! Tata ne spunea mereu că însurătoarea este un pas foarte primejdios şi tare-i înțeleaptă

vechea zicală că soacra niciodată nu poți să ți-o alegi cu destulă băgare de seamă.

— Ai şase sute de ani! într-adevăr? Nu pari. N-aş fi crezut, doamne fereşte, văzîndu-te cu ce agerime ai alunecat jos pe piciorul mesei şi-ai rupt-o la fugă pe podele cîncl m-ai zărit ridicat în pat.

— Mulțumesc, picioarele mi-s încă zdravene, numai ochii au început a cam obosi. Aproape nu mai vad la lumina zilei. Am şi-o huruială ciudată în urechi de cînd voi, oamenii mari, ați început a trăsni în munții din jurul nostru. Unii spiriduşi spun că vreți să prădați pe trolli de aurul şi fierul lor, alții că vreți să faceți o gaură pentru balaurul cel galben cu două vîrci negre pe spinare care-şi taie drum prin cîmpii şi păduri, peste rîuri, scoțînd fum şi pară pe gură. Noi toți sîntem înspăimîntați de el, la fel şi toate jivinele din pădure şi din cîmpie, toate păsările aerului, toți peştii din rîuri şi lacuri; pînă şi trollii de sub munte o iau la fugă spre miazănoapte, îngroziți la apropierea lui. Ce-are să se întîmple cu noi, sărmanii spiriduşi? Ce-are să se întîmple cu toți copiii, cînd nu vom mai veni în odăițele lor ca să-i adormim cu basme şi să le veghem visele? Cine va avea grijă de caii din grajd, cine îi va păzi să nu cadă pe gheața alunecoasă ca să nu-şi frîngă picioarele? Cine va trezi vacile şi le va ajuta să-şi îngrijească viței nou-născuți? Să ştii că vremurile sînt grele, ceva merge rău în lumea voastră, nu mai există pace nicăieri. Huruitul şi larma asta neîncetată îmi zdruncină nervii. Dar nu îndrăznesc să mai stau mult cu tine. Bufnițele au început a fi somnoroase, toate jivinele tîrîtoare din pădure se duc la culcare, veverițele au şi prins a ronți cucuruzi de brad, curînd vor cînta cucoşii, iar peste lac vor începe din nou groaznicele bubuituri. Crede-mă că nu mai pot îndura. A fost ultima noapte pe care am mai petrecut-o aici, sînt silit să te părăsesc. Trebuie să mă grăbesc să ajung sus, la Kebnekajse, înainte de răsăritul soarelui.

— Kebnekajse! Kebnekajse este la sute de kilometri spre nord, cum naiba ai să ajungi pînă acolo cu picioruşele tale scurte?

— Poate că mă va lua pe sus un cocor ori o gîscă sălbatica, căci se adună toate laolaltă aici pentru zborul cel lung spre țara cea fără de iarnă. Dacă n-o să am încotro, voi călători o parte din drum pe spinarea unui urs ori a vreunui lup, căci sînt toți prieteni cu noi, spiriduşii. Trebuie să plec.

— Nu pleca, mai stai puțin cu mine să-ți arăt ce se află în cutia de aur care te interesa aşa de mult.

— Ce ții în cutia de aur? Vreun animal? Am auzit bătăile inimei lui înlăuntrul cutiuței.

— Ceea ce ai auzit este inima Timpului; ea bate.

— Ce-i Timpul? întrebă spiriduşul.

— Nu pot să-ți spun şi nimeni pe lume nu-ți poate spune ce înseamnă timpul. Se zice că-i alcătuit din trei lucruri deosebite: trecutul, prezentul şi viitorul.

— Şi-l porți mereu cu tine în cutiuța de aur?

— Da, şi niciodată nu se odihneşte, niciodată nu doarme, niciodată nu încetează de a-mi repeta acelaşi cuvînt la ureche.

— Îl înțelegi ce-ți spune?

— Vai, prea bine! îmi şopteşte în fiecare secundă, în fiecare minută, în fiecare oră din zi şi din noapte că îmbătrînesc şi că voi muri. Spune-mi, omulețule, înainte de a pleca: ți-e frica de Moarte?

— Fricã de cine?

— Fricã de ziua cînd bătăile inimii îți vor înceta, zimții şi rotițele întregii maşinării se vor desface în bucăți, gîndurile se vor opri şi viața, pîlpîind, se va stinge ca lumina plăpîndă a lumînării de seu de pe masă. Cine ți-a vîrît asemenea nerozii în cap? Nu mai lua în seamă glasul din cutiuța de aur cu scornelile acelea cărora le spui trecut, prezent şi viitor. Nu pricepi că toate-s unul şi acelaşi lucru? Nu pricepi că cineva din cutioara de aur îşi bate joc de tine? în locul tău, aş arunca comedia asta în rîu şi aş îneca duhul rău închis înăuntru. Nu crede o vorbă din tot ce-ți spune, toate-s minciuni! Vei rămîne veşnic copil, nu vei îmbătrîni şi nu vei muri niciodată. Culcă-te mai bine şi dormi puțin! Curînd, soarele se va înălța iarăşi peste vîrfurile brazilor; curînd. o zi nouă va privi înăuntru pe fereastră; curînd, vei vedea mult mai limpede decît ai văzut vreodată la lumina luminării de seu. Trebuie să plec. Adio, visătorule! îmi pare tare bine că ne-am întîlnit!

— Şi mie îmi pare bine, spiriduşule î Piticuțul se lăsă să alunece jos de pe scaunul de lîngă pat şî tropăi spre uşă cu saboții lui de lemn. Pe cînd scotocea prin buzunar după şperaclu, izbucni deodată într-un hohot de rîs aşa de grozav, ca trebui să se ție cu amîndouă mînile de burtă.

— Moartea! rosti el printre sughițuri de rîs. Formidabil! N-am auzit de cînd sînt asemenea gogomănie! Dar orbi mai sînt nătîngii ăştia de maimuțoi mari în comparație cu noi, spiriduşii cei mărunți. Moartea! Pe Robin cel Isteț! De cînd sînt, n-am auzit asemenea prostie! Privind pe fereastră afară, cînd m-am trezit, am văzut pamîntul alb dq zăpadă proaspătă. Sus de tot, deasupra

capului, am auzit bătăile de aripi şi chemările unui cîrd de gîşte sălbatice. Drum bun, spiriduşule! Gustarea de dimineața a fost o strachină de arpacaş, lapte proaspăt abia muls şi o ceaşcă de cafea excelentă. Moş Lars îmi spuse că se trezise de două ori în timpul nopții, iar cinele lapon mîrîise într-una nelinişstit, parcă auzea ori vedea ceva. Zărise parca şi el o mogîldeață neagră, ce-ar fi putut fi lup, dînd tîrcoale casei. O dată, i se păruse că aude zgomot de voci venind dinspre grajd; s-a arătat foarte uşurat cînd i-am lămurit că aveam obiceiul să vorbesc prin somn. Găinile cîrîisera şi se zburătăciseră toată noaptea.

— Vezi colo? zise moş Lars, arătîndu-mi cu degetul urme proaspete pe zăpadă, ce se sfîrşeau chiar sub fereastra mea. Trebuie să fi fost cel puțin trei. Trăiesc aici de mai bine de treizeci de ani şi încă n-am văzut urmă de lup aşa aproape de casă. Vezi şi aici? rosti el iar, arătînd spre altă urmă pe zăpadă, mare cît talpa unui om. Am crezut că visez cînd am văzut-o întîi. Să nu-mi mai spui mie Lars Anders dacă n-a venit astă-noapte ursoaica aici, iar astea sînt urmele puiului ei. De zece ani n-am mai împuşcat urs în pădurea asta. Auzi larma din bradul cel mare de lîngă grajd? Trebuie să fie vreo două duzini în el, n-am pomenit de cînd sînt atîtea veverițe într-un singur copac. Ai auzit strigătul bufniței în pădure şi chemarea cufundacului de pe lac noaptea întreagă? Ai auzit caprimulgul zburînd în jurul casei în zori? Nu pncep de loc, de obicei toată pădurea-i tăcută ca un mormînt după căderea nopții. De ce au venit toate lighioanele astea aici, asta-noapte? Nici Kerstin, nici eu n-am închis o clipa ochii. Kerstin crede că a vrăjit casa copila laponă, dar aceea zice că a fost botezată vara trecută în Rukne. De la laponii ăştia te poți aştepta la orice. Toți se pricep la vrăjitorie şi la tot soiul de farmece diavoleşti. Oricum, eu am trimis-o de cum s-a crăpat de ziuă; este iute de picior şi va ajunge la şcoala laponă din Rukne înainte de apusul soarelui. Dar tu cînd pleci? I-am răspuns că nu eram grăbit şi că -mi-ar face plăcere sa mai rămîn încă două zile; îndrăgisem foarte mult Forssmgan-ul. Feciorul lui trebuia să se întoarcă de la tăiatul lemnelor către seară şi nu mai avea cameră ca să mă găzduiască, spuse moş Lars. Puteam foarte bine dormi şi în grajd, am stăruit eu, îmi plăcea mireazma finului. Ideea mea nu păru să surîdă nici lui moş Lars, nici Mamei Kerstin. Simțeam, fără voie, că ar fi fost bucuroşi să scape de prezența mea; se fereau să-mî vorbească, parcă le-ar fi fost teamă de mine. L-am întrebat pe moş Lars despre străinul care venise cu două zile în urmă la Forsstugan şi mîncase toată pînea. Nu vorbea

suedeza, zise moş Lars; nu ştia o boabă. Laponul finlandez care-i căra undițele şi celelalte scule de pescuit îi spusese că rătăciseră drumul. Erau lihniți de foame cînd sosiseră, aşa că hăpăiseră tot ce se afla în casă. Moş Lars îmi arătă banul pe care străinul ținuse morțiş să-l lase copiilor. Era cu putință să fie aur adevărat? Era o liră sterlină. Pe podea, lîngă fereastră, rămăsese aruncat un număr din Times, pe adresa lui Şir John Scott. Cum l-am desfăcut, am dat cu ochii de un titlu tipărit cu litere uriaşe: Groaznică epidemie de holeră în Neapole; peste o mie de cazuri zilnic. Peste o oră, Pelle, nepotul lui moş Lars, sta în fața casei împreună cu poneiul cel mic norvegian, cu păr mițos. Moş Lars a rămas înmărmurit cînd am vrut să-i plătesc cel puțin proviziile din rucsac. N-auzise în viața lui una ca asta, se indignase el. În privința drumului să n-am nici o grijă, mă încredința el, Pelle îl cunoştea foarte bine. Era o călătorie cît se poate de uşoară şi plăcută în acea epocă a anului: opt ore calare prin pădurea Rukne, trei ore ele coborît pe rîu cu barca lui Liss Jocum, şase ore cu piciorul peste munte pînă la satui parohial, două ore peste lac pînă la Losso Jarvi, apoi de acolo opt ore de mers comod cu trăsura pînă la gara cea nouă. Nu există încă tren de călători, dar maşinistul cu siguranță mă va lăsa să stau în picioare pe locomotivă doua sute de mile, pînă voi putea prinde trenul de marfă. « Moş Lars avusese dreptate; a fost o călătorie uşoară şi plăcută, cel puțin aşa mi s-a părut inie atunci. Dar cum mi s-ar părea oare azi? La fel de uşoară şi plăcută a fost călătoria prin Europa Centrală, cu infamele trenuri din acea vreme, în care n-am putut închide aproape de loc ochii. Din Laponia pînă la Neapole — priviți pe hartă!

**8* NEAPOLE*

Cei care sînt curioşi să afle amănunte despre şederea mea la Neapole, să le caute în „Scrisori dintr-o cetate îndoliată", dacă izbutesc să mai descopere vreun exemplar, lucru foarte puțin probabil, cărticica fiind de mult epuizată şi dată uitării. Tocmai am recitit şi eu, cu un deosebit interes, acele „Scrisori din Neapole", cum este titlul original al cărții în suedeză. N-aş mai putea scrie azi o asemenea carte pentru nimic în lume. Sînt nişte scrisori pline de o. exaltare tinerească, ce vădesc şi multă încredere în sine — ca să nu spun vanitate. Se vede foarte limpede cît eram de încîntat că mă repezisem din Laponia la Neapole în momentul cînd toți îl părăseau. Găseşti destulă fanfaronadă în felul cum povestesc despre umbletele mele zi şi noapte prin mahalalele sărace cotropite de molimă, plin de păduchi, hrănindu-mă cu fructe putrede, dormind prin hanuri infecte. Toate sînt perfect adevărate, n-am nimic de retractat, descrierea Neapolului în timpul holerei este exactă, cum am văzut-o atunci, cu ochi de entuziast. Descrierea persoanei mele însă, este mult mai puțin exactă. Am avut neobrăzarea să scriu că nu mă temeam de holeră, că nu mă temeam de Moarte. Mințeam. Mi-a fost teribil de frică de amîndouă, de la început pînă la sfîrşit. Descriu în prima scrisoare cum am coborît, seara tîrziu, aproape asfixiat de acidul fenic, din trenul gol în Pîazza pustie, cum am întîlnit pe străzi lungi convoaie de căruțe şi camioane încărcate cu cadavre ce se îndreptau către cimitirul holericilor şi cum mi-am petrecut noaptea întreagă printre muribunzi, în infectele taverne ale mahalalelor. Dar nu se istoriseşte cum, după două ore de la sosire, mă aflam din nou la gară, informîndu-mă febril de primul tren spre Roma, Calabria, Abruzzi, spre oriunde — cu cît mai departe cu putință, cu atît mai bine — numai să ies din iadul acela. Dacă ar fi fost vreunul, n-ar mai fi existat acele „Scrisori dintr-o cetate îndoliată". S-a întîmplat să nu fie însă nici un tren pînă a doua zi la amiază, legătura cu oraşul contaminat fiind aproape întreruptă. Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să mă duc la Santa Lucia ca să înot în mare la răsăritul soarelui şi să mă întorc în mahalale cu mintea limpezită, dar încă tremurînd de spaimă. Dupa-amiază, oferta mea de a servi în echipa spitalului holericilor Santa Maddalena a fost primită. Dar după două zile dispăream din spital, deoarece descoperisem că, de drept, locul meu nu era

printre muribunzii din spital, ci printre muribunzii nenorocitelor mahalale. Cu cît mai uşor ar fi fost pentru ei şi pentru mine dacă măcar agonia lor n-ar fi fost atît de lunga, atît de îngrozitoare! Zăceau acolo ore întregi, zile de-a rîndul, în stadium algidum[1] , reci ca nişte cadavre, cu ochii holbaţi şi gura căscată i după toate aparenţele, morţi şi totuşi trăind încă. Mai simţeau ei ceva, mai înţelegeau ceva? Era mai bine pentru puţinii ce mai puteau încă să înghită linguriţa de laudanum pe care vreun voluntar de la Croce Bianca venea grăbit să le-o verse în gură.

Cel puţin îi ajuta să se sfîrşească înainte de sosirea echipelor de soldaţi şi de beccamorti[2], aproape toţi beţi, ce-i luau noaptea ca să-i azvîrle pe toţi grămadă în groapa imensă de la Camposanto dei Colerosi[3]. Cîţi vor fi fost aruncaţi acolo de vii? Cred că sute. Toţi arătau la fel, nici eu singur nu eram adeseori în stare să spun dacă erau morţi ori vii. Nu era vreme de pierdut, stăteau cu zecile în fiecare mahala, ordinul era sever, trebuiau îngropaţi toţi în timpul nopţii. Cînd molima atinse apogeul, n-am mai avut motiv sa mă pîîng de lunga lor agonie, în scurt timp, oamenii începură a cădea în stradă ca loviţi de trăsnet şi erau ridicaţi de poliţie care-i ducea la spitalul holericilor, unde mureau în cîteva ore. Birjarul trăsurii care mă duse dimineaţa plin de voie buna la închisoarea Granatello de lîngă Porţiei şi trebuia să mă aducă înapoi la Neapole, zăcea mort ţeapăn în trăsură cînd m-am întors să-l caut seara. Nimeni n-a vrut să aibă a face cu el în Porţiei, nimeni n-a vrut să mă ajute să-l scot măcar din trăsură. A trebuit să mă sui pe capră şi să-l duc eu singur înapoi la Neapole. Nici aici n-a vrut nimeni să se ocupe de el şi pînă la urmă am fost silit să-l duc la cimitirul holericilor ca să mă descotorosesc de dînsul.

De multe ori mă întorceam seara la locanda[4] atît de obosit încît mă trînteam pe pat aşa cum eram, fără să mă dezbrac, fără să mă spăl măcar. La ce bun să mă mai spăl în apa aceea murdară? La ce bun să mă mai dezinfectez, cînd toţi şi toate din juru-mi erau infectate, alimentele pe care le mîncam, apa pe care-o beam, patul în care dormeam, aerul pe care-l respiram! De multe ori eram aşa de înfricoşat, că nu mă puteam culca, nu puteam sta singur. Spaima mă gonea afară, în stradă, şi-mi

[1] Cu trupul răcit.

[2] După vechiul obicei napoletan, morţii sînt ridicaţi de oameni travestiţi. Găteala lor se trage din vremurile ciumei şi se spune că fereşte de molipsire. Aceşti ciocli fac parte din anumite obşti denumite beccamorti.

[3] Cimitirul holericilor.

[4] Han.

petreceam restul nopții în vreo biserică. Refugiul meu de noapte favorit era Santa Maria del Carmine; somnul cel mai bun din viața mea l-am dormit pe o bancă din latura stingă a acelei vechi biserici. La tot pasul se găseau biserici în care puteam dormi, cînd nu mă încumetam să mă întorc acasă. Sutele de capele şi biserici ale Neapolului erau toate deschise noaptea întreagă, iluminate de lumînările acatistelor şi înțesate de lume. Sutele de madone şi de sfinți nu mai pridideau de atîta treabă zi şi noapte, vizitîndu-şi fiecare în cartierul său muribunzii. Vai de cei ce îndrăzneau să apară în cartierul vreunui rival! Chiar şi venerabila Madonna delle Colera, care salvase oraşul cînd bîntuise groaznica molimă din 1834, fusese huiduită cu cîteva zile înainte la Bianchi Nuovi. Dar nu mă înspăimînta numai holera. Şobolanii m-au înfricoşat de la început pînă la sfîrşit. Păreau să se simtă tot atît de la locul lor în bassi[1] şi sotterranei[2] din mahalalele calicimii, ca şi nenorocitele ființe omeneşti ce trăiau şi mureau acolo. Ca să fim drepți, nu erau decît nişte şobolani inofensivi şi cuviincioşi, cel puțin față de cei vii, şi care-şi vedeau de meseria lor de gunoieri, al cărui monopol îl dețineau tocmai din vremea romanilor, fiind singurii membri ai comunității ce aveau siguranța că se pot îndestula. Erau blînzi ca nişte pisici şi aproape la fel de mari. O dată am dat peste o babă, numai pielea şi oasele, aproape goală, zăcînd pe un mindir de paie putrezit, într-o pivniță întunecoasă. Mi s-a spus că e „vavama" — bunica. Era paralitică şi complet oarbă; şedea întinsă acolo de ani de zile. Pe jos era o murdărie groaznică şi vreo şase şobolani stăteau roata instalați pe coada în jurul gustării lor de dimineață, cu neputință de descris. M-au privit foarte liniştiți, fără sa se clintească din loc. Baba îşi întinse brațul scheletic, strigînd cu un glas răguşit: pane, pane! Dar cînd comisia sanitară îşi începu zadarnicele încercări de a dezinfecta canalele de scurgere, situația se schimbă, spaima mea se prefăcu în oroare. Milioanele de şobolani care, de pe vremea romanilor, viețuiseră netulburați în canale, invadară partea de jos a oraşului. Otrăviți de fumul de pucioasa şi de acidul carbonic, năvăleau prin mahalale ca nişte cîni turbați. Nu semănau cu nici unul dintre soiurile de şobolani pe care le văzusem pînă atunci. Erau complet pleşuvi, cu cozi roşii extraordinar de lungi, ochi feroci injectați de sînge şi dinți negri ascuțiți, lungi ca ai nevăstuicilor. Cînd îi loveai cu bățul, se întorceau în loc şi se agățau de el ca nişte buldogi. În viața mea

[1] Pivnițe.
[2] Subterane.

n-am fost mai înspăimîntat de un animal ca de şobolanii aceia turbați, căci sînt sigur că erau turbați. Tot cartierul Basso Porto era îngrozit. Peste o sută de bărbați, femei şi copii giav muşcați fuseseră transportați la spitalul Pellegrini în prima zi a invaziei. Cîțiva prunci fuseseră pur şi simplu mîncați. N-am sa uit niciodată de acea noapte petrecută într-un fondaco[1] din Vicolo della Duchessa. Camera, beciul mai bine zis, era aproape în beznă, numai candela din fața madonei răspîndea o pîlpîire de lumină. Tatăl era mort de două zile, dar stîrvul se mai afla încă acolo sub un morman de zdrențe. Familia izbutise să-! ascundă de poliția ce căuta morții ca să-i ducă la cimitir; era un obicei foarte raspîndit atunci prin mahalale. Mă aşezasem jos, lîngă fata mortului, alungind şobolanii cu bastonul. Copila era deja rece, dar conştientă încă. Îi auzeam într-una cronțăind trupul tatălui. Pînă la sfîrşit. nemaiputînd suferi, ieşit din fire, l-am proptit pe mort în picioare într-un colț ca pe-o pendula. În scurtă vreme, şobolanii începură a-i cronți cu lăcomie picioarele. N-am mai putut îndura; năuc de groază, m-am repezit afară. Şi farmacia San Gennaro se număra printre refugiile mele favorite cînd mă cuprindea spaima de singurătate. Sta deschisă zi şi noapte. Don Bartolo era întotdeauna în picioare, pregătind felurite amestecuri şi miraculoase leacuri din şiru-i de bocale de Faenza, vechi din secolul al şaptesprezecelea, cu inscripția drogurilor în latină, cele mai multe necunoscute mie. Două borcane mari de sticlă, cu şerpi şi foetuşi în alcool, îi împodobeau etajera. Lîngă icoana lui San Gennaro, sfîntul ocrotitor al Neapolului, ardea candela sfințită şi printre pînzele de păianjen de pe tavan atîrna o pisică împăiată cu două capete. Specialitatea farmaciei era vestita licoare antiholerica a lui don Bartolo, avînd o etichetă cu chipul lui San Gennaro pe o parte şi un cap de rnort pe cealaltă, dedesubtul căruia scria: „Morte alia colera”[2]. Compoziția acelui amestec era un secret de familie, transmis din tată în fiu tocmai din vremea molimei de la 1834 cînd, în colaborare cu Sen Gennaro, salvase oraşul. Altă specialitate a spițeriei era o sticluța misterioasă. ce avea pe etichetă o inimă străpunsă de săgeata lui Cupidon, un filtra d’amore[3]. Şi compoziția aceea era o taină, de lume ce avea mare căutare, după cîte am priceput. Muşteriii lui don Bartolo păreau să aparție mai ales numeroaselor mănăstiri şi biserici din vecinătate, întotdeauna găseai acolo cîțiva preoți,

[1] Han de negustori.
[2] „Moarte holerei”.
[3] Elixir de dragoste.

călugări ori fraţi instalaţi pe scaune în faţa tejghelei, discutînd cu însufleţire evenimentele zilei, ultimele minuni săvîrşite de cutare ori cutare sfînt şi eficacitatea diferitelor madone: la Madonna del Carmine, la Madonna delPAiuto, la Madonna delîa Buona Morte, la Madonna delle Colera, l'Addolorata, Ja Madonna Egiziaca. Rar, foarte rar auzeam menţionat numele Iui Dumnezeu, iar numele fiului sau niciodată. Am îndrăznit o dată să-mi exprim mirarea faţă de un frate bătrîn şi jerpelit, cu care legasem o strînsă prietenie, în privinţa acestei excluderi a lui Cristos din discuţiile lor. Bătrînul frate nu-şi ascunse părerea personală că Cristos nu-şi datora faima decît faptului că fusese fiul madonei. După cît ştia el, Cristos nu tămăduise pe nimeni de holeră. Preasfinţita lui Maică îşi secase ochii de icrimi pentru dînsul. Şi cu ce-o răsplătise el în schimb? „Femeie, îi spusese, ce am eu de împărţit cu tine?"

— Percis ha finito mole, din pricina asta a sfîrşit-o râu. Cu cît se apropia sîmbăta, numele feluriţilor sfinţi şi madone dispărea treptat din conversaţii. Vineri seara, farmacia era plină de oameni gesticulînd frenetic şi discutînd cu înfocare despre şansele pe care le aveau la Banco di Lott[1] de-a doua zi. Trentaquatro, sessantanove, quaranta.tre, diciassette![2] Don Antonio visase că mătuşă-sa murise subit, lăsîndu-i cinci mii de lire: moarte subită — 49, bani — 70! Don Onorato îl consultase pe cocoşatul din Via Forcella şi era sigur de terno[3]-ul lui — 9, 39, 20! Pisica lui don Bartolo fătase peste noapte şapte pisoi — numerele 7, 16, 64! Don Dionisio citise în Pungolo că un camonista[4] înjunghiase pe-un bărbier din Immacoîatella: bărbier — 21, cuţit — 41! Don Pasquale căpătase numerele de la paznicul cimitirului, care le auzise rostite limpede dintr-un mormînt: il morto che parla[5] — 48! La farmacia di San Gennaro am făcut cunoştinţă cu doctorul Villari. Ştiam de la don Bartolo că venise cu doi ani în urmă la Neapole ca asistent al bătrînului doctor Rispu, binecunoscutul medic al tuturor mănăstirilor şi congregaţiilor din cartier, care la moartea lui lăsase numeroasa-i clientelă tînărului său asistent, îmi făcea întotdeauna plăcere să-mi întîlnesc colegul, căci îmi fusese foarte simpatic chiar dintru început, Era un om de o rară frumuseţă, cu o fire blinda şi liniştită, foarte deosebită de a napolitanilor. Venea din Abruzzi.

[1] Loterie.
[2].Treizeci şi patru, şaizeci şi nouă", patruzeci şi trei, şaptesprezece.
[3] Cele trei numere.
[4] Un derbedeu.
[5] Mortul care vorbeşte.

De la el am auzit pentru întîia oară de mănăstirea Sepolte Vive, vechea clădire mohorîtă din colțul străzii, cu ferestruici gotice şi porți uriaşe, masive de fier, sumbră şi tăcută ca un mormînt. Era adevărat că maicile intrau pe porțile acelea înfăşurate în giulgiu, întinse într-un sicriu şi ca nu mai puteau ieşi de-acoîo pînă la sfîrşitul vieții lor? Da, era adevărat, călugărițele nu comunicau de loc cu lumea din afară. Chiar şi el, în timpul rarelor vizite profesionale la mănăstire, era precedat de o maică bătrînă care suna dintr-un clopot pentru a preveni pe celelalte călugărițe să se închidă în celulele lor. Era adevărat ce auzisem de la Padre Anselmo, duhovnicul lor, că grădina mănăstirii era plină de marmure antice? Da, văzuse o mulțime de bucăți împrăştiate prin livadă şi aflase că mănăstirea era aşezată pe ruinele unui templu grec. După toate aparențele, colegului meu îi făcea plăcere să stea de vorbă cu mine; îmi mărturisi că n-avea nici un prieten la Neapole; ca toți compatrioții lui, ura şi disprețuia pe napolitani. Scenele la care asistase de cînd izbucnise holera îl făcuseră să-i urască şi mai mult. Îți venea într-adevăr să crezi că se abătuse pedeapsa lui Dumnezeu asupra acelui oraş plin de stricăciune. Sodoma şi Gomora nu erau nimic în comparație cu Neapole. Nu vedeam ce se petrecea în mahalalele calicimii, pe uliți, în casele contaminate, chiar în biserici unde se rugau unui sfînt şi blestemau pe altul? Frenezia dezmățului cuprinsese întreg Neapolul, peste tot, imoralitate şi viţiu, chiar în fața Morții. Atacurile asupra femeilor ajunseseră atît de frecvente încît nici o femeie de treabă nu mai îndrăznea să iaşi din casă. Nu părea înfricoşat de holera. Se simțea în perfecta siguranță sub ocrotirea madonei, îmi spuse el. Cît îi invidiam credința! îmi arătase cele două medalioane pe care i le pusese la gît soția în ziua izbucnirii holerei; unul era cu Madonna del Carmine şi celalalt cu Santa Lucia, sfînta patroană a soției lui, pe care-o chema Lucia. Purtase la gîtul ei medalionul acela micuț de cînd era o copilită. O cunoşteam bine pe Santa Lucia, îi spusesem eu, era sfînta ocrotitoare a ochilor. De multe ori dorisem să aprind o lumînare la altarul ei, căci trăisem ani <Je-a rîndul cu teama să nu-mi pierd vederea. Va spune soției lui, mă încredințase, să amintească de mine în rugăciunile ei sfintei Lucia care-şi pierduse lumina ochilor, dar o redase atîtor oameni, îmi mai povestise că de cum pleca de-acasă dimineața, soția lui se aşeza la fereastră aşteptîndu-l să se întoarcă. Nu-l avea decît pe el pe lume şi se măritase împotriva voinței părinților. Voise s-o duca din oraşul contaminat dar ea refuzase să-l părăsească. L-am

întrebat dacă nu-i era frică de moarte, îmi răspunse că nu se temea pentru el, ci pentru soție. Măcar de n-ar fi atît de hidoasă moartea de holeră! E mai bine să fii dus pe loc la cimitir, ca sa nu mai fii văzut de ochii care te iubesc!

— Sînt încredințat că vei trece cu bine prin toate, i-am spus. Cel puțin ai pe cineva care se roagă pentru dumneata, eu n-am pe nimeni. O umbră trecuse pe chipul lui frumos.

— Făgăduieşte-mi că...

— Să nu vorbim de moarte, l-am întrerupt eu, înfiorînidumă. Mica Osteria del Allegria din dosul pieței Mercato era încă unul din locurile mele preferate de odihnă. Mîncarea era infectă, dar vinul excelent: treizeci de centime litrul — şi beam vîrtos. Adesea îmi petreceam acolo jumătate de noapte cînd nu îndrăzneam să mă duc acasă. Cu Cesare, chelnerul de noapte, mă împrietenisem repede la cataramă. După al treilea caz de holeră din locanda mea, în sfîrşit m-am mutat într-o odaie goală din casa unde locuia Cesare. Noua mea locuință era tot aşa de murdară ca şi locanda, dar prietenul meu avea dreptate, era mult mai bine să fii în compagnia[1]. Soția îi murise, dar fata lui Mariuccia trăia şi era chiar foarte vie! Credea că are vreo cincisprezece ani, dar era deja în plină înflorire, cu ochi negri şi buze roşii, aidoma micuței venus de la Muzeul Capitoliului. Îmi spăla rufăria, îmi fierbea macaroane şi-mi strîngea patul dacă nu uita. Nu mai văzuse niciodată pînă atunci un forestiere. Intra întotdeauna în camera mea cu cîte-un strugure, o felie de harbuz ori o farfurie plină de smochine, Cînd n-avea ce-mi oferi, îşi scotea trandafirul din buc!ele-î negre şi mi-l întindea cu un zîmbet fermedător de sirenă şi cu o privire în care scapără o întrebare arzătoare: nu doream să-mi dea şi buzele ei roşii? De dimineață pînă seara cînta în bucătărie cu vocea ei puternică, ascuțită: Amore I Amore! Noaptea o auzeam cum se răsuceşte în patul ei de după peretele despărțitor. Spunea că nu poate dormi, că i-e frică sa stea noaptea singură, îi era frică dl dormire sola. Eu nu ml temeam di dormire solo?

— Dormite, signorino? şoptea, din patul ei. Nu, nu dormeam, îmi pierise tot somnul; nu-mi plăcea nici mie mai mult ca ei di dormire solo.

Dar ce nouă spaimă făcea să-mi bată atît de năvalnic inima, să-mi alerge sîngele prin vine ca în febră? De-atîtea ori stătusem dormitînd în latura aceea ferită â bisericii Santa Maria del Carmine, cum de nu observasem oare pînă atunci pe fetele acelea

[1] Tovărăşie.

frumoase, în mantile negre, îngenuncheate pe dalele de marmură aproape de mine, ce-mi zîmbeau pe furiş în vreme ce rosteau rugăciuni şi descîntece? Cum putusem trece zilnic, săptămîni de-a rîndul pe lîngă fruttivendola[1] din colțul străzii, fără să mă opresc ca să stau de vorbă cu Nannina, fata ei cea frumoasă care avea în obraji culoarea piersicilor pe care la vindea? Cum de nu descoperisem pînă atunci că florala[2] din Piazza Mercato avea fermecătorul surîs al Primăverii lui Botîioelli? Cum putusem să-mi pierd atîtea seri în osieria dell'Allegria fără să-mi dau seama că nu vinul de Gragnano ci scînteierea ochilor Garmelei era pricina amețelii mele? Cum era cu putință să aud numai gemetele muribunzilor şi dangătul clopotelor de la biserici cînd toate străzile răsunau de rîsete şi cîntece de dragoste, cînd sub fiecare portico zăreai cîte-o fată şuşotind unui amoroso? „O! Mari, o! Mari, quanto sonno ho perso per te!, fammi dormire abbracciato un poco con te."[3] Cînta un tinerel sub fereastra Mariucciei. „O Carme! O Carme!" cînta altul afară, la Osteria. „Vorrei bacciare i tuoi capelli neri"[4] — răsuna în Piazza Mercato. „Vorrei bacciare i tuoi capelli neri", îmi răsuna în ureche pe cînd stăm lungit pe pat ascultînd respirația Mariucciei care dormea de partea cealaltă a peretelui. Ce se întîmplase cu mine? Fusesem oare vrăjit de o strega[5]? îmi turnase cumva vreuna din fetele acelea în vin cîteva picături din filtro d'amore al lui don Bartolo? Ce pățiseră toți oamenii din jurul meu? Se îmbătaseră cu vinul cel nou, ori se deziănțuisc în ei desfrîul chiar în fața Morții? Morta la colera, e viva la gioia![6] Stăteam la masa mea obişnuită din osteria, dormitînd dinaintea garafei cu vin. Trecuse de miezul nopții şi mă gîndeam că ar fi mai bine să aştept acolo pentru a mă întoarce acasă cu Cesare după ce-şi va isprăvi serviciul, cînd un puşti veni în fugă la masa mea şi-mi înmînă o hîrtiuță. „Vino" era mîzgălit pe hîrtie cu un scris aproape indescifrabil. Peste cinci minute ne opream în fața grilajului masiv al porților mănăstirii Sepolte Vive. Îmi dădu drumul înăuntru o călugăriță bătrînă, care mă conduse prin grădina mănăstirii sunînd dintr-un clopot. Am străbătut un coridor imens, pustiu, apoi o altă călugăriță ridică un-felinar la înălțimea feței mele şi deschise o

[1] Fructăreasa.

[2] Florăreasa.

[3] O! Mari, o! Mari, cît somn am pierdut din pricina ta! Ingăduie-mi să dorm puțin în brațele tale.

[4] Aş vrea să-ți sărut şuvițele negre.

[5] Vrăjitoare.

[6] Holera e moartă, trăiască veselia

uşă ce da într-o cameră slab luminată. Doctorul Villari era culcat jos, pe o saltea, în primul moment, nici nu l-am recunoscut. Padre Anselmo îi dădea chiar atunci sfînta cuminecătură. Intrase deja în stadium algidum, trupul i se răcise dar mi-am dat seama după ochii lui că-i conştient încă. I-am privit chipul, cutremurîndu-mă; nu era prietenul meu cel la care mă uitam, ci Moartea, înfiorătoarea, respingătoarea Moarte, îşi înălță de cîteva ori mînile, arătînd spre mine cu fața-i oribilă crispată într-o desperată sforțare de a vorbi. Buzele-i schimonosite rostiră limpede: Specchio[1]. După cîteva clipe de aşteptare, o călugăriță aduse o oglinjoară; am ridicat-o ținînd-o înaintea ochilor lui întredeschişi. El clătină de cîteva ori din cap. A fost ultimul semn de viață pe care l-a mai dat; peste o oră, inima încetă de a-i mai bate. Căruța aştepta în fața porții ca să care trupurile celor doua călugărițe moarte în timpul zilei. Ştiam că de mine depinde ca trupul lui să fie luat o dată cu celelalte, ori lăsat pînă a doua zi seara. M-ar fi crezut dacă aş fi afirmat că-i încă viu, căci arăta la fel ca în clipa cînd sosisem. N-am spus nimic. Două ore mai tîrziu, stîrvul lui a fost aruncat, o dată cu alte cîteva sute, în groapa comună din cimitirul holericilor. Înțelesesem de ce ridicase mîna arătînd spre mine şi de ce clătinase din cap cînd i-am ținut oglinda în fața ochilor. Nu voia ca soția lui să vadă ce văzuse el în oglindă, voia însă ca eu să mă duc s-o înştiințez după ce totul se va fi sfîrşit. Cînd m-am oprit în fața casei lui, am zărit la fereastră chipul alb al unei femei; părea o copilă aproape. Se dădu îndărăt clătinîndurse, cu ochii plini de spaimă, cînd am deschis uşa.

— Eşti doctorul cel străin despre care mi-a spus atîtea soțul meu. El nu s-a întors încă; am stat la fereastră toată noaptea. Unde-i? îşi azvîrli în grabă un şal pe umeri şi se repezi spre uşa,

— Du-mă repede la el, trebuie să-l văd cît mai repede! Am oprit-o, spunîndu-i că trebuie să-i vorbesc mai întîi. Î-am explicat că soțul ei se îmbolnăvise în mănăstirea Sepolte Vive, care era contaminată toată, şi că ea nu putea să intre acolo; trebuia să se gîndească la copilul pe care avea să-l nască curînd.

— Ajută-mi să cobor scările! Ajută-mi să cobor scările! Trebuie să ajung cît mai iute la el. De ce nu mă ajuți? zise ea hohotind de plîns. Deodată scoase un țipăt sfîşietor şi se prăbuşi pe un scaun, gata să leşine.

— Nu-i adevărat, n-a murit, de ce nu vorbeşti? Eşti un mincinos, nu se poate să fie mort şi să nu-l mai văd! Se năpusti

[1] Oglindă.

din nou spre uşă.

— Trebuie să-l văd! Trebuie să-l văd! Am oprit-o din nou.

— Nu-l poți vedea, nu mai este acolo, este... Se repezi la mine ca un animal rănit.

— N-aveai dreptul să-l iei de-acolo înainte de a-l vedea eu, răcni ea turbată de mînie. Era lumina ochilor mei, mi-ai luat lumina ochilor! Eşti un mincinos, un ucigaş! Sfîntă Lucia, ia-i lumina ochilor, aşa cum mi-a luat-o el pe-a mea! Scoate-i ochii, cum ți i-ai scos şi pe ai tăi! O babă dădu buzna în odaie, năpustindu-se cu mînele ridicate asupra mea, parc-ar fi vrut să-mi sfîşie fața.

— Sfîntă Lucia, ia-i lumina ochilor! Orbeşte-l! prinse ea a răcni cît o ținea gura.

— Potess' essere ciecato, potess' essere ciecato![1] urla ea într-una de sus, din capul scărilor, pe cînd eu coboram în goană treptele. Blestemul acela teribil, cel mai groaznic ce putea fi rostit împotriva mea, mi-a răsunat în urechi toată noaptea. Nu îndrăzneam să mă duc acasă, îmi era frică de întuneric. Am stat restul nopții în Santa Maria del Carmini; mi se părea că n-are să se mai facă niciodată ziuă. Cînd am intrat a doua zi, abia ținîndu-mă pe picioare, în farmacia San Gennario ca să-mi iau întăritorul meu obişnuit, altă specialitate de-a lui don Bartolo, extraordinar de eficace, am găsit o scrisoare lăsată cu puțin înainte de Padre Anselmo, în care mă ruga să vin fără întîrziere la mănăstire. Am găsit mare tulburare acolo: se iviseră trei cazuri noi de holeră. Padre Anselmo mă informă că, după o lungă consfătuire între patru ochi cu stareța, hotărîseră, dat fiind că nici un alt doctor nu era disponibil, să-mi propuie locul colegului meu mort. Maici înspăimîntate alergau în toate părțile pe coridoare, o parte se rugau şi cîntau psalmi în capelă. Cele trei călugărițe zăceau pe mindirele lor, fiecare în celula ei. Una din ele muri seara. A doua zi, maica cea bătrînă care mă ajutase căzu şi ea bolnavă. O înlocui o maică tînără, pe care o remarcasem chiar de la prima vizită. Adevărat că ar fi fost greu să n-o remarci, căci era foarte tînără şi de o frumusețe uluitoare. Nu-mi adresă nici o vorbă. Nu-mi răspunse nici cînd am întrebat-o care i-e numele, dar am aflat de la Padre Anselmo că o chema Suora Ursula. Mai tîrziu, în cursul zilei, am cerut să vorbesc cu stareța şi am fost condus la celula ei de Suora Ursula. Bătrînă stareță mă privi cu ochii ei reci, străpungători, severi şi scrutători ca ai unui judecător.

[1] Dar-ar Dumnezeu să orbeşti!

Chipul îi era împietrit, lipsit de viața, ca cioplit în marmură, buzele subțiri păreau că nu se deschiseseră niciodată într-un zîmbet. I-am spus că întreaga mănăstire era contaminată, condițiile sanitare erau groaznice, apa fîntînii din grădină infectată, aşa că trebuia evacuată întreaga obşte a mănăstirii, altfel vor muri toate de holeră. Era cu neputință, răspunse ea, aşa ceva era împotriva regulelor ordinului lor. Nici o călugăriță care a intrat în mănăstire n-a părăsit-o vreodată vie. Trebuiau să rămîie toate acolo unde se aflau, soarta lor era în mînele Madonei şi-ale lui San Gennaro. Cu excepția unei singure vizite scurte la farmacie, ca să-mi iau doza, mereu sporită, din stimulentul miraculos al lui don Bartolo, n-am părăsit de loc mănăstirea timp de mai multe zile de teroare, pe care nu le voi uita niciodată. Am fost silit să-i spun lui Padre Anselmo că aveam neapărată nevoie de vin — şi îndată mi s-a pus la dispoziție din belşug, ba probabil prea mult. Somn nu mai aveam aproape de loc şi mi se părea că nici nu-mi trebuie. Cred că nici n-aş fi putut să dorm, chiar să fi avut timp; spaima, plus nenumăratele ceşti de cafea neagră, îmi țineau întregul mecanism mintal într-o asemenea stare de extraordinară surescitare, încît nu mai simțeam de loc oboseala. Singurele clipe de destindere erau atunci cînd puteam să mă furişez pînă la vechea bancă de marmură aşezată sub chiparoşii din grădina mănăstirii şi să stau acolo fumînd ne numărate țigări. Cioburi de marmură antică erau împrăştiate prin toată grădina, pînă şi ghizdclele fîntînii erau făcute tlintr-un cippo, un altar roman de odinioară, care acum se află în curtea locuiiîîței mele de la San Michele, La picioarele mele zăcea un faun ciopîrțit sculptat în rosso antico[1] — şi, pe jumătate ascuns printre chiparoşi, un Eros mititel sta încă în picioare pe coloana-i de marmura africană. De două ori am găsit-o pe Suora Ursula stînd pe bancă; ieşise afară ca să mai respire aer curat, îmi spusese ea, căci îi venea leşin de duhoarea, ce domnea în întreaga clădire. O dată mi-a adus o ceaşcă de cafea şi a rămas în picioare înaintea mea aşteptînd să ia înapoi ceaşca în vreme ce eu beam cafeaua cîtputeam de încet ca s-o silesc să stea cîteva clipe mai mult. Parcă începuse a fi ceva mai puțin sfioasă, parcă nu se simțea stingheritâ că întîrziam atîta să-i înapoiez ceaşca goală. S-o privesc mi se părea o odihnă pentru ochii mei obosiți, în scurt timp, deveni o bucurie, căci era foarte frumoasă, înțelegea oare ce-i spuneau ochii mei şi nu îndrăzneau să rostească buzele: că eu eram tînăr şi ea frumoasă? în unele clipe, aproape îmi venea

[1] Marmură roşie antică.

să cred că da. Am întrebat-o de ce venise să-şi îngroape tinerețea aici în mormîntul de la Sepolte Vive? Nu ştia că în afara acelui lăcaş al spaimei şi morții lumea era tot aşa de frumoasă ca înainte, că viața era plină de veselie, nu numai de întristare?

— Ştii cine-i băieţelul acela? am spus eu, arătînd cu mîna spre micuțul Eros de sub chiparoşi. O fi vreun înger. Nu, este un zeu, cel mai mare dintre toți zeii şi probabil cel mai bătrîn. Domnea odinioară peste Olimp şi mai domneşta încă peste lumea de azi.

— Mănăstirea voastră a fost clădită pe ruinele unui templu antic, ale cărui ziduri nimicite de timp şi de om s-au prefăcut în pulbere. Numai copilaşul acela rămăsese la locul lui, cu torba de săgeți în mînă, gata să-şi ridice arcul. Este indestructibil, fiindcă-i nemuritor. Anticii îi spuneau Eros şi-i zeul Iubirii.

Pe cînd rosteam cuvîntul acela nelegiuit, clopotul capelei începu a suna chemînd maicile la rugăciunea de seară. Suora Ursula îşi făcu semnul crucii şi ieşi în grabă din grădină. Peste cîteva clipe, altă călugăriță veni în fugă să mă cheme la stareță, care leşinase în capelă şi fusese dusă imediat în celula ei. Bătrîna mă privi cu ochii ei teribili, îşi ridică mîna. arătînd spre crucifixul din perete; îi aduseră sfînta împărtăşanie. Nu-şi mai reveni, nu mai putu vorbi, bătăile inimii deveneau tot mai slabe; se stingea repede. Zăcu astfel toată ziua, cu crucifixul pe piept şi mătăniile în mînă, cu ochii închişi, cu trupul răcîndu-se încetul cu încetul. O dată sau de două ori mi s-a părut că mai percep o slabă bătaie de inimă; curînd, n-am mai auzit nimic. Am privit chipul rigid şi crud al bătrînei stareţe, pe care nici moartea nir-l putuse îmblmzi. Simțeam aproape ca o uşurare că ochii i se încinseseră pe veci, era ceva care mă înspăimînta în ochii aceia. M-am uitat Sa călugărița cea tînără de lîngă mine.

— Nu mai pot sta aici, am răstit; n-ani dormit aproape de loc de cînd stau în mănăstire, capul rni se învîrteşte, nu rnai sînt stăpîn pe mine, nu mai ştiu ce tac. Mi-i teamă de mine însumi, mi-e teamă de dumneata, mi-e teamă de... N-am mai avut vreme sa rostesc cuvîntul, iar ea n-avu vreme să se dea înapoi; brațele mele o eupnnseră şi simțeam bătînd năvalnic inima ei pe inima mea.

— Pieta[1], şopti ea. Deodată arătă spre pat şi se repezi afară dm celulă cu un strigăt de groază. Ochii bătrînei stareţe mă priveau țintă, larg deschişi, teribili, amenințători. M-am aplecat asupra ei şi mi s-a părut că aud o slabă zbatere a inimii. Era

[1] Îndurare.

moartă ori vie? Puteau oare vedea ochii aceia teribili? Văzuseră? Buzele acele vor mai vorbi oare vreodată? Nu îndrăzneam să-i mai privesc ochii; i-am acoperit fața cu cerşaful şi m-am năpustit afară din celulă, afară din Sepolte Vive pentru a nu mă mai întoarce niciodată acolo. A doua zi am leşinat pe strada Piliero. Cînd mi-am venit în fire, mă aflam întins într-o trăsură şi un polițist îngrozit sta pe banchetă în fața mea. Ne îndreptam spre Santa Maddalena, spitalul holericilor. Am povestit în altă parte cum s-a sfîrşit plimbarea aceea, cum trei săptămîni mai tîrziu şederea mea în Neapoli s-a încheiat cu o minunată croazieră prin golf, cu cea mai bună corabie din Sorrento, împreună cu vreo doisprezece pescari din Capri şi cum am petrecut o zi întreagă, de neuitat, în larg înaintea Marinei din Capri, neputînd debarca din pricina carantinei. M-am ferit să povestesc în „Scrisori dintr-o cetate îndoliata" cele petrecute în mănăstirea Sepolte Vive. N-am îndrăznit să spun nimănui atunci, nici chiar devotatului meu prieten, doctorul Norstrom, care ținea un jurnal cu mai toate isprăvile tinereții mele. Amintirea ruşinoasei mele purtări m-a urmărit ani de zile. Cu cît mă gîndeam mai mult la ea, cu atît îmi apărea mai de neînțeles. Ce se întîmplase cu mine? Ce forță necunoscută se declanşase în mine ca să mă facă să-mi pierd controlul simțurilor imperioase, dar stăpînite de o rațiune mult mai puternică decît ele? Nu eram un nou-venit în Neapole. Mai stătusem şi-n alte dați la vorbe şi la rîs cu fetele acelea focoase. De cîte ori nu dansasem cu ele tarantella seara, în Capri! Se întîmplase, poate, să le fur o sărutare, două, în cel mai grav caz, dar rămăsesem întotdeauna căpitanul corăbiei, în stare să înăbuş orice semn de răzvrătire a echipajului, în zilele studenției mele din Quartier Latin mă îndrăgostisem aproape de Soeur Philomene, sora cea tînără şi frumoasă din Salle Sainte Claire. Nu îndrăznisem decît să-i întind mîna cu timiditate şi să-i spun rămas bun în ziua cînd am părăsit pentru totdeauna spitalul, iar ea nici măcar nu mi-o atinsese. Acum, în Neapole, dorisem să strîng în brațe pe toate fetele care-mi ieşeau în cale şi fără îndoială că aş fi făcut-o dacă nu mi-aş fi pierdut cunoştința pe strada Piliero în ziua cînd am sărutat O călugăriță lîngă patul de moarte al unei starețe! Privind în urmă la zilele mele napolitane după o trecere de atîția ani, nu pot fi mai iertător acum ca atunci pentru purtarea mea, pot însă, într-o oarecare măsură, s-o explic. N-am pîndit doar fără încetare, în scurgerea atîtor ani, bătălia dintre Viață şi Moarte fără a ajunge să cunosc cîte ceva despre cele două combatante. Cînd am văzut întîi Moartea la lucru în

sălile spitalelor, nu era decît un simplu meci între ele, un joc copilăresc, în comparație cu ce-am văzut mai tîrziu. Am întîlnit-o la Neapole, ucigînd mai mult de o mie de oameni pe zi, sub ochii mei. Am văzut-o la Messina îngropînd mai mult de o sută de mii de bărbați, femei şi copii într-o singură minută, sub casele ce se prăbuşeau. Mai tîrziu, am văzut-o la Verclun, cu mînile pline de sînge pînă la coate, măcelărind patru sute de mii de oameni şi secerînd floarea unei armate întregi în cîmpiile din Flandra şi de pe Somme. Numai de cînd am văzut-o operînd în stil mare, am început a pricepe cîte ceva din tactica războiului. E un studiu fascinant, plin de mistere şi de contradicții. La început, totul pare un haos spăimîntător, un măcel orb, fără sens, țesut numai din încurcături şi erori. La un moment dat, Viața, mînuind o armă nouă, înaintează victorioasă, ca peste o clipa să se retragă învinsă ele Moartea triumfătoare. Dar nu-i aşa. Bătălia este dirijată în cele mai mici amănunte de o lege imuabilă a echilibrului dintre Viață şi Moarte. De cîte ori acel echilibru este stricat de o pricină întîmplătoare, fie ea molimă, cutremur ori război, Natura care veghează, numaidecît se pune pe treabă ca să restabilească echilibrul, aducînd pe lume ființe noi care să înlocuiască pe cele căzute, împinşi de forța irezistibilă a unei legi naturale, bărbați şi femei cad unii în brațele altora, orbiți de pofte trupeşti, nedîndu-şi seama că cea care prezidează la unirea lor este Moartea ținînd într-o mînă afrodisiacul şi în cealaltă narcoticul — Moartea, dătătoare de Viață, distrugătoarea de Viață, începutul şi sfîrşitul.

Norstrom şi-mi cerea să-l tratez eu. Am refuzat, bineînțeles, dar Norstrom stărui să mă ocup de cazul acela, căci el oricum tot tî abandona. Starea generală a baronului se ameliora repede şi eram felicitat de toată lumea. Dar după o lună mi-am dat seama că Norstrom pusese bine diagnosticul şi ci acum era prea tîrziu pentru operație, că omul acela era condamnat. Am scris nepotului său de la Stockholm să vie să-l ia acasă, ca sa moară în patrie. Cu greu am izbutit să-l conving pe bătrînul baron. Nu voia cu nici un chip sa se despartă de mine: eu eram singurul medic care pricepuse cazul lui. Peste două luni, am primit o scrisoare de la nepot în care mă înştiința că baronul îmi lăsase prin testament un ceas de aur cu sonerie de mare valoare, ca amintire pentru tot binele pe care i-l făcusem, îl pun deseori să sune ora, pentru a-mi aminti din ce-i clădită faima unui medic. De cîtăva vreme se cam schimbase situația între Norstrom şi mine. Eram din ce în ce mai des chemat la consultație de pacienții lui; chiar prea des. Într-o după amiază, tocmai eram de față cînd unul dintre ei muri pe

neaşteptate. Adevărat ghinion pentru Norstrom, căci bolnavul era unul dintre cei mai de seamă membri ai coloniei. Norstrom era foarte amărît din pricina asta, aşa că l-am luat să cinăm împreună la Gafe de 3a Regence, ca să-l mai îmbărbătez.

— Aş dori să-mi poţi explica taina succesului tău şi-a nereuşitei mele, spuse Norstrom privindu-mă cu tristeţe pe deasupra sticlei de Saint-Juîien.

— Mai întîi de toate, e p chestiune de noroc, i-am răspuns î apoi mai este deosebirea de temperament dintre noi. Pe cînd eu înşfăc Norocul de păr, tu stai liniştit cu mînile în buzunare.

9 ÎNAPOI LA PARIS

Lipsisem trei luni în loc de o luna. Eram încredințat că mulți dintre pacienții mei vor rămîne credincioşi prietenului meu, doctorul Norstrom, care-i îngrijise cît timp fusesem plecat. Mă înşelam însă; se în toarseră toți la mine, unii mai sănătoşi, alții mai bolnavi, avînd numai cuvinte de laudă pentru colegul meu, dar la fel şi pen tru mine. Nu mi-ar fi părut de loc rău dacă i-ar fi rămas credincioşi lui; eu, oricum, tot eram peste seamă de ocupat şi ştiam că clientela lui scădea din ce în ce, că fusese nevoit chiar să se mute din boulevard Haussmann într-un apartament mai modest, din rue Pigalle. Norstrom fusese întotdeauna un prieten sincer, scăpîndu-mă din multe încurcături la începutul carierei mele, pe cînd mai bîjbîiam încă în chirurgie, întotdeauna gata să împartă cu mine răspunderea numeroaselor mele pozne, îmi amintesc, de pildă, cazul baronului B. Cred că-i bine să vă istorisesc întîmplarea, ca să înțelegeți ce fel de om era prietenul meu. Baronul B., unul dintre cei mai vechi membri ai coloniei suedeze, om cu o sănătate şubredă, fusese ani de zile îngrijit de Norstrom. Într-o, bună zi, Norstrom — din pricina timidității lui care era o adevărată pacoste — îi dădu ideea să mă cheme la o consultație. Baronul prinse mare simpatie pentru mine. Pe un doctor nou eşti întotdeauna înclinat să-l crezi doctor bun pînă se dovedeşte contrariul. Norstrom era pentru operație imediată, eu contra. Baronul îmi scrisese că începuse a se sătura de mutra posomorîtă a lui Norstrom şi-mi cerea să-l tratez eu. Am refuzat, bineînțeles, dar Norstrom stărui să mă ocup de cazul acela, căci el oricum tot tî abandona. Starea generală a baronului se ameliora repede şi eram felicitat de toată lumea. Dar după o lună mi-am dat seama că Norstrom pusese bine diagnosticul şi ci acum era prea tîrziu pentru operație, că omul acela era condamnat. Am scris nepotului său de la Stockholm să vie să-l ia acasă, ca sa moară în patrie. Cu greu am izbutit să-l conving pe bătrînul baron. Nu voia cu nici un chip sa se despartă de mine: eu eram singurul medic care pricepuse cazul lui. Peste două luni, am primit o scrisoare de la nepot în care mă înştiința că baronul îmi lăsase prin testament un ceas de aur cu sonerie de mare valoare, ca amintire pentru tot binele pe care i-l făcusem, îl pun deseori să sune ora, pentru a-mi aminti din ce-i clădită faima unui medic. De cîtăva vreme se cam schimbase situația între Norstrom şi mine. Eram din ce în ce rnai des chemat la

consultație de pacienții lui; chiar prea des. Într-o după amiază, tocmai eram de față cînd unul dintre ei muri pe neaşteptate. Adevărat ghinion pentru Norstrom, căci bolnavul era unul dintre cei mai de seamă membri ai coloniei. Norstrom era foarte amărît din pricina asta, aşa că l-am luat să cinăm împreună la Cafe de la Regence, ca să-l mai îmbărbătez.

— Aş dori să-mi poți explica taina succesului tău şi-a ne reuşitei mele, spuse Norstrom privindu-mă cu tristețe pe deasupra sticlei de Saint-Juîien.

— Mai întîi de toate, e p chestiune de noroc, i-am răspuns î apoi mai este deosebirea de temperament dintre noi. Pe cînd eu înşfăc Norocul de păr, tu stai liniştit cu mînile în buzunare şi-l laşi să-şi ia zborul. Sînt convins că ştii cu mult mai multe decît mine despre sănătatea şi bolile trupului omenesc; s-ar putea însă, deşi tu eşti de două ori mai vîrstnic ca mine, ca eu să ştiu mai multe ca tine despre mintea omenească. De ce ai spus profesorului rus, pe care ți l-am trimis, că are angînă pectorală? De ce i-ai explicat toate simptomele bolii lui necruțătoare?

— Voia cu orice preț să cunoască adevărul. Trebuia să i-l spun, altfel nu m-ar fi ascultat.

— Eu nu i-am spus nimic despre asta şi totuşi m-a ascultat. Te-a mințit cînd ți-a spus că vrea să ştie tot şi că nu se teme de moarte. Nimeni nu doreşte să ştie cît este de bolnav, toți se tem de moarte şi pe bună dreptate. Omul acela e acum mult mai grav bolnav. Existența lui e paralizată de spaimă şi vina o porți tu.

— Vorbeşti veşnic despre nervi şi minte ca şi cum trupul nostru n-ar fi făcut şi din altceva. Pricina anginei pectorale este arterio-scleroza arterelor coronare.

— Întreabă-l pe profesorul Huchard ce s-a întîmplat în clinica lui săptămîna trecută, pe cînd ne explica un caz de an gină pectorală! Bolnava a fost apucată deodată de un acces aşa de teribil, încît chiar şi profesorul a crezut că-i pierdută. I-am cerut atunci voie să fac o încercare de a-i opri accesul cu tratament mintal; mi-a răspuns că era zadarnic, dar con simți. Am pus mîna pe fruntea bolnavei, spunîndu-i că-i va trece imediat. Peste o minută, spaima îi dispăru din privire, respiră adînc şi spuse că se simțea acum perfect. Desigur, ai să replici că era un caz de pseudo-angină, falşă angină pec .torala, dar eu pot să-ți dovedesc contrarul. Peste patru zile a avut un nou atac, după toate aparențele identic, şi a murit în mai puțin de cinci minute, întotdeauna încerci să explici bolnavilor ceea ce nu-ți poți lamuri nici măcar ție însuți. Uiți că-i numai o chestiune de

credință, nu de ştiință, la fel ca şi credința în Dumnezeu. Biserica catolică nu explică niciodată nimic şi rămîne cea mai mare putere din lume; biserica pro testantă cearcă să explice totul şi se dărîmă treptat. Cu cît bolnavii tăi cunosc mai puțin adevărul, cu-atît e mai bine pen tru ei. Nu-i-firesc să controlăm cu creierul funcția organelor din trupul nostru. A-i face pe pacienți să se gîndească la boala lor, înseamnă a „nesocoti legile naturii. Spune-le că trebuie să facă într-un fel sau altul, să ia cutare ori cutare doctorie ca să le fie mai bine şi, dacă n-au intenția să te asculte, să se ducă mai bine la alt medic. Nu te duce să-i vezi decît atunci cmd au neapărată nevoie de tine, nu fi prea vorbăreț cu ei, căci vor descoperi repede cît de puțin ştim. Medicii, ca şi capetele încoronate, trebuie să se țină cît mai la distanță cu putință, căci altfel prestigiul lor are de suferit; pe toți ne avantajează o lumină mai învăluită. Uită-te la familiile doc torilor care preferă întotdeauna să consulte un medic străin i în momentul de față, tratez în ascuns pe soția unuia dintre cei mai vestiți doctori din Paris; chiar astăzi mi-a arătat ul tima lui rețetă, întrebîndu-mă dacă socoteam că-i poate fi de vreun folos.

— Tu eşti veşnic înconjurat de femei. Ce n-aş da să mă-n drăgească femeile ca pe tine! Pînă şi bătrîna mea bucătăreasă s-a amorezat de tine de cînd ai vindecat-o de zona-zoster.

— Ce n-aş da, o, doamne sfinte, să nu mă mai îndrăgească! Ti-aş lăsa bucuros toate nevropatele mele! Ştiu că lor le da torez într-o mare măsură reputația mea de aşa-zis medic la modă, dar să ştii de la mine că-s o mare pacoste, de multe ori chiar o primejdie. Spui c-ai vrea să te iubească femeile; ei, atunci, nu le spune asta niciodată, nu face prea mult caz de ele, nu le lăsa să-ți impuie voința lor. Femeilor le place cu mult mai mult să asculte de cineva decît să fie ascultate, deşi nu par a şti asta. Se pretind egale cu noi, dar ştiu perfect că nu sînt — din fericire pentru ele — căci dacă ar fi, le-am iubi cu mult mai puțin, în fond, am o părere mai bună despre femei decît despre bărbați, dar asta nu le-o spun lor. Au o fire cu mult mai curajoasă ca noi, înfruntă boala şi moartea mai uşor, sînt mult mai miloase şi mai puțin vanitoase, în general, instinctul le călăuzeşte cu mult mâi mare siguranță în viață decît pe noi inteligența, şi nu se dau aşa des ca noi în spectacol. Dragostea, pentru o femeie, înseamnă cu mult mai mult decît pentru un bărbat; e totul. Şi-i mai puțin o chestiune de simțuri decît îşi închipuie în general bărbatul. O femeie se poate îndrăgosti de un om urît, chiar de unul bătrîn, dacă-i înflăcărează imaginați... Un bărbat nu se poate îndrăgosti

de-o femeie decît dacă ea îi aţîţă instinctul sexual care, contrar legilor Naturii, supra vieţuieşte la bărbatul modern puterii lui sexuale. Aşa că nu există limită de vîrstă pentru dragoste. Richelieu era irezistibil la optzeci de sni cînd abia se mai ţinea pe picioare, iar Goethe avea şaptezeci cînd şi-a pierdut capul după Ulrike von Levetzow.

Dragostea, ca şi floarea, are o viaţă scurtă. La bărbaţi se stinge de moarte naturală în căsnicie, la femei supravieţuieşte ades pînă la urmă, transformată într-o tandreţe pur materna pentru eroul dispărut al viselor ei. Femeile nu pot pricepe că bărbatul este prin natura lui poligam. Poate fi înduplecat să rabde noul nostru cod de morală socială, dar neînfrîntu-i instinct este numai adormit. El rămîne acelaşi animal pe care l-a făcut Creatorul lui, gata să se lase dus de pornirile naturale fără să-i pese de piedicile ce i se pun în cale. Femeia nu-i mai puţin inteligentă ca bărbatul; în general, poate că-i mai inteligentă. Dar inteligenţa ei este de altă na tură. Nu putem trece cu vederea faptul că creierul bărbătesc este superior ca greutate celui femeiesc. Circonvoluţiile ce rebrale, care se pot observa de cum te naşti, sînt cu totul di ferite în cele două creiere. Deosebirea anatomică devine şi mai izbitoare cînd compari loburile occipitale; tocmai din pricina pseudo-atrofiei acestui lob din creierul femeii, îi atribuie Husche o importanţă atît de mare psihică. Legea diferenţierii dintre sexe este o lege constantă a Naturii, căreia i se supune întreaga creaţie, devenind din ce în ce mai accentuată cu cît tipurile sînt mai evoluate. Se spune că totul se poate explica prin faptul că noi am acaparat întreaga cultură, păstrînd-o ca pe un monopol numai pentru sexul nostru, iar femeile n-au avut niciodată condiţii favorabile. Adevărat? Chiar la Atena, situaţia femeilor nu era inferioară situaţiei bărbaţilor, toate căile culturii le erau deschise. Popoarele ioniene şi dorice le-au recunoscut întotdeauna independenţa; era chiar exagerată la lacedemonieni. Tot timpul imperiului roman, în patru secole de înaltă cultură, femeile s-au bucurat de o mare libertate. Este de ajuns să ne amintim că erau stăpîne absolut pe proprietatea lor. În perioada evului mediu, femeile erau cu mult mai instruite decît bărbaţii. Cavalerii se pricepeau să mînuiască mai bine sabia decît pana; cărturari erau călugării, dar şi multe mănăstiri de maici aveau la dispoziţie aceleaşi mijloace de instruire pentru fiinţele ce vieţuiau în acele locaşuri. Uite, de pildă, în meseria noastră femeile nu-s nou-venite! Existau la şcoala din Salerno femei-profesori. Louise Bourgeois, medicul Mariei de Medici, soţia lui Henri IV, a scris un

tratat fără va loare despre obstetrică. Marguerite la Marche a fost moaşă şi medic-şef la Hotel-Dieu, în 1677. Madame de Chapelle şi Ma dame Boivin au scris nenumărate cărți despre bolile femeieşti, dar care nu fac două parale, în secolele şaptesprezece şi opt sprezece au fost o mulțime de femei-profesori în vestitele uni versități italiene din Bologna, Pavia, Ferrara, Neapole. N-au făcut niciodată nimic pentru progresul ştiinței în care erau specializate. Tocmai din pricină că obstetrica şi ginecologia au fost lăsate în seama femeilor, au rămas atîta vreme într-un jalnic stadiu de înapoiere. Progresul a început abia cînd au luat şi-aici conducerea bărbaților. Chiar şi-n ziua de azi, cînd este în primejdie viața ei ori a copilului, femeia nu se bizuie pe-un doctor-femeie. Uite, în muzică! Toate doamnele Renaşterii cîntau din lă ută şi mai tîrziu din alăută, harfă şi clavecin. Timp de-un secol, toate fetele din înalta societate au studiat cu rîvnă pi anul, dar pîna acum nu ştiu nici o operă muzicală de calitate compusă de o femeie, nici nu cunosc vreo femeie care să poată interpreta după gustul meu Adagio Sostenuto din Opus 106 de Beethoven. Aproape nu există tînără domnişoară care să nu se ocupe cu pictura, dar, după cîte ştiu, în nici un muzeu din Europa nu găseşti picturi de mare valoare semnate de pictori-femei, cu excepția poate a Rosei Bonheur, care trebuia să-şi radă bărbia şi se îmbrăca bărbăteşte. Unul din cei mai mari poeți ai antichității a fost o femeie. Din cununa de flori care-i încercuia fermecătoarea-i frunte n-au mai rămas decît cîteva petale de trandafir ce râspîndesc şi-acum parfumul veşnicei primăveri. Cîtă eternă bucurie, cîtă eternă tristețe ne trezeşte în suflet ecoul îndepărtat al acelui cîntec de sirenă de pe țărmurile Eladei! Frumoasă Sapho! Voi mai auzi vreodată din nou vocea ta? Cine ştie dacă nu mai cînți încă în vreun pierdut fragment al Antologiei, păstrat sub lava de la Herculaneum!

— Nu vreau să mai aud nimic despre Sapho a ta! bombăni Norstrom. Îmi răs-ajunge cîte ştiu despre ea şi adoratoarele ei. Nu-mi mai trebuie s-aud nimic despre femei. Ai băut mai mult decît se cuvenea, ai pălăvrăgit spunînd tot felul de nerozii, hai să mergem acasă!

Am pornit pe bulevard la vale, dar, pe la jumătatea dru mului, prietenului meu îi veni chef de-un țap de bere, aşa că ne-am aşezat la o masă, afară, în fața unei cafenele.

— Bonsoir, cheri, se adresă prietenului meu doamna de la masa vecină. Nu mă tratezi cu un țap? N-am cinat. Cu o voce enervată, Norstrom îi răspunse să-l lase în pace.

— Bonsoir, Chloe, am spus eu. Ce mai face Flopette?

— Lucrează pe străzile dosnice; pe bulevard nu-i bună de cît după miezul nopții. În timp ce vorbea, Flopette apăru şi veni să se aşeze lingă camarada ei.

— Iar ai băut, Flopette, i~am spus eu; vrei numaidecît să te ia dracu?

— Da, răspunse fata, cu voce răguşită, mai rău ca aici nu poate fi în iad.

— Nu eşti prea dificil în privința relațiilor, bombăni prie tenul meu, privind cu scîrbă la cele două prostituate.

— Am avut cunoştințe şi mai puțin onorabile decît astea două, i-am răspuns. De altfel, sînt consilierul lor medical. Amîndouă au sifilis, absintul le va da gata, aşa că vor sfîrşi curînd la Saint-Lazare ori într-un şanț. Ele cel puțin nu pre tind că-s altceva decît ce sînt. Nu uita ca pentru ceea ce sînt trebuie să mulțumească unui bărbat şi că alt bărbat le aşteaptă la celălalt capăt al străzii ca să le ia banii pe care i-au căpătat de la noi. Nu-s chiar aşa de stricate cum crezi tu, prostituatele astea; rămîn femei pînă la sfîrşit, cu toate defectele femeieşti, dar şi cu unele calități ce supraviețuiesc decăderii lor. Pare ciudat, dar sînt capabile să se îndrăgostească în sensul cel mai înalt al cuvîntului şi-i un spectacol mai mişcător decît îți poți închipui. Am cunoscut o prostituată care se îndrăgostise de mine; devenise timidă şi ruşinoasă ca o copilită, izbutea chiar să roşească sub stratul gros de suliman. Pînă şi ființa asta dez gustătoare de la masa vecină ar fi putut fi o femeie simpatică, să fi avut numai puțin noroc. Am să-ți spun povestea ei.

— Îți mai aminteşti — am început eu pe cînd porneam în josul bulevardului braț la braț — îți mai aminteşti de şcoala de fete din Passy, condusă de Surorile Sainte-Therese, unde m-ai dus tu anul trecut ca să văd pe-o tînără suedeză ce-a murit de febră tifoidă? Nu mult după aceea am mai avut încă un caz în aceeaşi şcoală, o fată foarte frumoasă de vreo cincisprezece ani, o franțuzoaică, într-o seară, pe cînd ieşeam de la şcoală, am fost acostat în mod obişnuit de o femeie care făcea trotuarul pe partea cealaltă. Cînd i-am răspuns aspru să mă lase în pace, ea mă rugă cu voce umilită s-o ascult căci voia numai să-mi spuie cîteva vorbe. De o săptămînă mă pîndea zilnic cînd ieşeam din şcoală, dar n-avusese curajul să-mi adreseze vreo vorbă cît timp plecasem ziua. Îmi spunea „domnule doctor” şi mă întrebă cu voce tremurînda cum îi mergea fetiței care se îmbolnăvise de febră tifoidă; era în primejdie?

— Trebuie s-o văd numaidecît înainte de a se prăpădi, ros tise ea printre sughițuri de plîns, lacrimi curgîndu-i de-a lungul obrajilor sulemeniți. Trebuie s-o văd, sînt mama ei. Călugărițele nu bănuiau nimic. Copilul fusese dus acolo la vîrsta de trei ani şi banii îi trimitea prin bancă. Nu-şi mai văzuse fetița de atunci decît de departe, pîndind-o de la colțul străzii joia. cînd fetele erau scoase la plimbarea de după-amiază. I-am mărturisit că eram foarte îngrijorat de starea copilei şi că o voi înştiința dacă-i va merge mai rău. Nu voi să-mi dea adresa ei, ci mă rugă să-i îngădui să mă aştepte în fiecare seară în stradă, ca să-i dau veşti. Timp de o săptămînă am găsit-o acolo regulat, tremurînd de îngrijorare. Am fost ne voit să-i spun că fetiței îi mergea mai rău. Ştiam bine că era exclus s-o pot duce pe nenorocita aceea de prostituată să-şî ,-vadă copilul pe moarte. Tot ce puteam face era să-i promit .c-o voi vesti cînd se va apropia sfîrşitul, aşa că pînă la urmă consimți să-mî dea adresa ei. În seara următoare, la o ora tîrzie, m-am dus la adresa dată, pe o stradă rău famată, din dosul Operei Comice. Birjarul îmi zîmbi cu subînțeles şi-mi propuse să se întoarcă peste o oră ca să mă ia. Lam răspuns că un sfert clc oră îmi era de ajuns. După ce patroana bordelu lui mă cercetă o clipă cu privirea, mă conduse în prezența unei duzini de doamne pe jumătate dezbrăcate, purtînd tunici scurte de muselina, roşii, galbene şi verzi. Pe care o alegeam? Am răspuns că alegerea mea era deja făcută, că o doream pe Mademoiselle Flopette. Patroana era dezolată, Mademoiselle Flopette nu coborîse încă; în ultima vreme îşi neglijase cam mult îndatoririle. Era sus, în dormitorul ei, se îmbrăca. I-am pretins să mă ducă imediat la dînsa. Costa douăzeci de franci, plătiți înainte şi un suvenir, a discretion[1], pentru Flopette dacă eram mulțumit de ea; şi cu siguranță voi fi, căci era o fată în cîntătoare, gata la orice şi foarte rigolo[2]. Nu doream să-mi irimită sus în cameră şi-o sticlă de şampanie? Flopette, în fața oglinzii, muncea din greu să-şi acopere obrajii cu vopsea roşie. Sări de pe scaun, înhață un şal ca să-şi ascundă oribila goliciune a uniformei şi-şi întoarse spre mine chipu-i de clovn, cu pete roşii în obraji, cu un ochi înnegrit de rimmel şi celălalt înroşit de plîns.

— Nu, n-a murit, dar starea ei este foarte gravă. Călugărița care-i de serviciu în astă-noapte e sleită de oboseală şi i-am spus că-i aduc pentru la noapte o infirmieră de-a mea. Şterge-ți suîimanul acela oribil de pe față, netezeşte-ți părul cu ulei, va

[1] Cît doreşti.
[2] Nostimă.

selină ori cu ce-ți place, scoate-ți rochia asta îngrozitoare de muselină şi îmbracă uniforma de infirmieră pe care ți-am adus-o în pachet. Am împrumutat-o de la una dintre infirmierele mele, cred că are să-ți vină căci eşti cam de aceeaşi talie. Mă întorc sa ie iau peste o jumătate de oră. Rămase privind țintă după mine, mută, pe cînd eu coboram scările.

— Aşa repede? exclamă patroana, părînd foarte surprinşi. Doream ca Mademoiselle Flopette să-şi petreacă noaptea cu mine, i-am spus eu, aşa Ca mă voi întoarce s-o iau. Cînd m-am oprit cu trăsura în fața casei, peste o jumătate de oră, Flopette apăru în pragul uşii îmbrăcată cu pelerina neagră de infirmieră, avînd în juru-i pe toate doamnele în sumarele lor uniforme de muselină.

— Mare noroc ai, fetițo, chicoteau ele, să fii poftită la bal mascat în ultima noapte de carnaval; arăți şic de tot şi pari o persoană cît se poate de respectabilă. Am dori ca domnul tău să ne invite pe toate.

— Petrecere bună, copiii mei, ne zîmbi matroana însoțind-o pe Flopette pînă la trăsură; costă cincizeci de franci, plătiți înainte.

Nu mai era nevoie de multă îngrijire. Fetița se stingea re pede, era complet inconştientă, se vedea clar că sfîrşitul se apropia. Mama stătu toată noaptea la căpătîiul patului, privind țintă printre lacrimi la copilul ei pe moarte.

— Sărut-o pentru ultima oară, i-am spus eu cînd începu agonia; nu te teme, este inconştientă. Se aplecă asupra copilei, dar se dădu brusc înapoi.

— Nu îndrăznesc s-o sărut, rosti ea printre suspine, ştii doar că-s putredă toată. Cînd am revăzut-o pe Flopette după aceea, era beată turtă. O săptămînă mai tîrziu, se arunca în Sena. Au scos-o vie şi-am încercat s-o internez la Saint-Lazare, dar nu era nici un pat liber. O lună mai tîrziu, a băut o sticlă întreagă de laudanum i era aproape moartă cînd am sosit şi nu mi-am îeriai niciodată că-i-am spălat stomacul de otravă. Ținea în mîna încleştată un pantofior de copil şi în el am găsit o buclă de păr. S-a apucat apoi de băut absint, o otravă tot atît de sigura ca oricare alta, care însă, din păcate, ucide încet. Oricum, curînd va ajunge în mocirlă, un loc în care te poți îneca mai sigur decît în Sena. Ne-am oprit în fața casei lui Norstrom, din Rue Pigalle.

— Noapte bună, îmi ură prietenul meu; şi-ți mulțumesc pentru o seară atît de plăcută.

— Asemenea, i-am răspuns.

**10* ÎNSOȚITORUL DE CADAVRE*

Poate că ar fi bine să vorbesc cît se poate de puțin despre călătoria mea în Suedia, din vara acelui an. Norstrom, flegmaticul cronicar al multor aventuri din tinerețea mea, spunea că este cea mai deşucheată întîmplare pe care i-am povestit-o vreodată. Astăzi, însă, nu mai poate face nimănuia nici un rău, decît doar mie, aşa că pot să v-o povestesc aici. Profesorul Bruzelius, pe vremea aceea cel mai vestit medio din Suedia, mă rugase să plec la San Remo pentru a în tovărăşi acasă pe unul din pacienții lui, un tînăr de optsprezece ani ce-şi petrecuse iarna acolo şi era într-un stadiu înaintat de tuberculoză. Avusese mai multe hemoptizii în ultimul timp. Starea lui era ațît de gravă încît n-am consimțit să-l duc acasă decît cu condiția să mai fiu întovărăşit şi de un membru al familiei, ori măcar de o infirmieră suedeză pricepută, trebuind să se ție seamă de eventualitatea decedării bolnavului pe drum. Mama lui sosi peste patru zile la San Remo. Trebuia să ne întrerupem călătoria la Basel şi la Heidelberg, iar la Lübeck să luăm vaporul suedez spre Stockholm. Am ajuns în Basel seara, după o călătorie în care fusesem nespus de îngrijorat. Peste noapte, mama tînărului suferi un atac de inimă care aproape o dădu gata. Specialistul pe care l-am chemat dimineața a fost de aceeaşi părere cu mine, că în nici un caz nu mai putea călători cîteva săptămîni. N-aveam decît o alternativă: să-l las pe băiat să moară în Basci, ori să plec mai departe numai cu el. Ca toți cei ce se află în preajma, morții, bolnavul era foarte nerăbdător să ajungă acasă. Nu ştiam de-i bine ori rău, dar am hotărît să pornesc mai departe, spre Suedia, cu el. A doua zi după sosirea noastră la hotelul Victoria din Heidelberg, băiatul a mai avut încă o. hemoptizie gravă, aşa că a trebuit să abandonăm orice speranță de a ne continua drumul. I-am spus că trebuia s-o aşteptăm acolo cîteva zile pe mama lui. Se împotrivea cu îndîrjire să amîne plecarea chiar şi-o singură zi. Spre seară, se apucă să studieze cu înfrigurare mersul trenurilor. Dormea liniştit cînd m-am dus să-l văd după miezul nopții. Dimineață l-am găsit mort în pat; fără îndoială, din pricina unei hemoragii interne. Am telegrafiat colegului meu din Basel să comunice ştirea mamei băiatului şi să-mi transmită instrucțiunile ei. Profesorul îmi răspunse tot telegrafic că starea ei era aşa de gravă, că nu îndrăznea s-o înştiințeze. Fiind convins că dorea să-şi înmormînteze fiul în Suedia, m-am dus la o întreprindere de

pompe funebre pentru îndeplinirea formalităților necesare. Antreprenorul mă informă că legea cerea ca trupul să fie îmbălsămat. Prețul: două mii de mărci. Ştiam că familia tînărului nu era bogată aşa că m-am hotărît să îmbălsămez eu singur mortul. N-aveam timp de pierdut; era o căldură teribilă de sfîrşit de iulie. Cu ajutorul unui om de la Institutul de Anatomie, am făcut în timpul nopții o îmbălsă mare sumară, care a costat două sute de mărci. Era prima îmbălsămare pe care-o făceam şi, drept să spun, n-a fost de loc un succes. Sicriul de plumb a fost sudat în prezeța mea, iar sicriul exterior de stejar vîrît într-o ladă de ambalaj obişnuită, după cum cerea regulamentul căilor ferate. De rest trebuia să aibă grijă antreprenorul de pompe funebre, care-şi luase însărcinarea să transporte trupul cu trenul pînă la Lübeck şi de acolo cu vaporul la Stockholm. Suma de bani pe care o primisem de la mama băiatului pentru drumul pînă acasă abia mi-a ajuns ca să plătesc nota hotelului. Am protes tat zadarnic împotriva prețului exorbitant pe care l-au adăogat notei pentru lenjeria patului şi covorului din camera unde murise tînărul. După ce-am încheiat socotelile, abia îmi mai ramaseră destui bani ca să-mi plătesc drumul înapoi la Paris. Nu ieşisem de loc din casă de la sosire şi tot ce văzusem din Heidelberg era grădina hotelului Europa de sub ferestrele mele. M-am gîndit că ar trebui să vizitez măcar o clipă vestitele ruine ale vechiului castel înainte de a părăsi Heidelbergul. unde speram să nu mă mai întorc niciodată. Pe cînd stăm lîngă parapetul terasei turnului privind valea Neckarului, ce se întindea jos la picioarele mele, un pui de baset veni în fugă spre mine, purtîndu-şi cît putea de iute pe picioruşele-i strîmbe trupul lunguieț şi începu a mă linge pe toată fața. Ochii lui şmecheri descoperiseră dintr-o privire taina mea. Taina era ca dorisem întotdeauna să am țin Waldmann mititel, cum sînt numiți în țara lor de baştină căței aceştia nemaipomenit de nostimi. Deşi eram strîmtorat cu banii, am cumpărat pe Waldmann cu cincizeci de mărci, după care ne-am întors împreună triumfători la hotelul Victoria Waldmann mergînd fără lesă în urma mea, convins că ni meni pe lume afara de mine nu putea fi stăpînul lui. A doua zi dimineață s-a mai pus un adaos la nota mea de plată pentru ceva care se întîmplase pe covorul din camera mea. Ajunsesem la capătul răbdării, chcltuiscm pîna atunci opt sute de mărci pentru covoarele de la Flotei Victoria. Două ore mai tîrziu dădeam de pomană covorul din camera tî narului unui bătrîn cîrpaci pe care-l zărisem reparind o pe reche de pantofi pe pragul locuinței lui sărmane,

plină de copii zdrențăroşi. Directorul hotelului spumega ele furie, dat cîrpaciul se alesese cu un covor. Misiunea mea în Heidelberg se sfîrşise, aşa că m-am decis să iau trenul.de dimineață spre Paris. Peste noapte, însă, m-am râzgîndit, luînd ho-tărî rea să mă duc totuşi în Suedia. Dat fiind ca-mi aranjasem toate treburile pentru o absență de două săptamîni, Norstrom avînd grijă de bolnavii mei cît lipseam, i-am telegrafiat fra telui meu că veneam să stau la el cîteva zile. În vechea casă părintească. Fără îndoială că asemenea prilej de vacanță în Suedia n-avca să se mai ivească niciodată. N-avcam decît un gînd: să scap cît mai repede de Hotel Victoria. Era prea tîrziu ca să mai pot prinde personalul de Berlin, şi am hotărît să iau trenul de marfă care pleca seara, chiar acel ce trans porta, trupul tînărului la Lübeck şi să mă îmbarc pe acelaşi vapor spre Stockholm. Mă instalasem la bufetul gării ca să mănînc ceva, cînd chelnerul veni să mă înştiințeze că în restaurant cînii erau verboten[1]. I-am furişat în palmă o monedă de cinci mărci şi l-am pitit pe Waldmann sub masă. Abea începusem să mănîna cînd o voce de stentor strigă din uşă:

— Der Leichenbegleiter![2] Toți consumatorii de pe la mese îşi ridicară ochii din far furii, zgîindu-se unii la alții, dar nimeni nu se clinti.

— Der Leicbenbegleiter!

Omul trînti uşa şi se întoarse peste cîteva clipe cu un tip pe care l-am recunoscut .îndată că era funcționarul întreprinderii de pompe funebre. Posesorul vocii de stentor se apropia de mine şi-mi răcni în față:

— Der Leichenbegleiter! Toată lumea mă privi cu interes. I-am spus individului sa mă lase în pace; voiam să mănînc. Nu, trebuia să vin imediat, căci şeful gării vroia să-mi vorbească într-o chestiune urgentă. Un uriaş cu o mustață zbîrlită ca un arici şi ochelari cu ramă de aur îmi dădu un vraf de documente şi-mi urlă la ureche ceva despre un vagon de marfă care trebuia plumbuit, unde trebuia să mă sui fără întîrziere. I-am replicat într-o nemțească cît am putut mai corectă că-mi şi cumpărasem loc într-un compartiment de clasa a doua. Asta era verboten, răspunse el, trebuia să mă închidă imediat în vagonul de marfă împreună cu sicriul.

— Ce naiba îmi tot îndrugi?

— Nu eşti der Leichenbegleiter! Nu ştii că în Germania este verboten unui cadavru să călătorească fără Leichenbegieiter-ul lui

[1] Interzis.
[2] Însoțitorul de cadavre

şi că trebuie încuiaţi împreună? I-am arătat biletul de clasa a doua pentru Lübeck, explicîn du-i că eram un călător liber şi că mă duceam să-mi petrec vacanţa în Suedia. N-aveam nici în din mici în mînecă cu sicriul.

— Eşti ori nu eşti Leichenbegleiter? zbieră el furios.

— Se-nţelege că nu. Cu plăcere pot da o mînă de ajutor la orice, dar refuz să fiu Leichenbegleiter; îmi displace cuvîntul. Şeful gării se uită zăpăcit la teancul de hîrţoage şi anunţă că dacă în cinci minute nu apare Leichenhegleiter-ul, vagonul în care-i sicriul cu destinaţia Lübeck va fi trecut pe o linie moartă, rămînînd la Heidelberg. Pe cînd vorbea, un cocoşat mic cu ochi iscoditori şi obrazul stricat de vărsat se repezi spre biroul şefului, cu un vraf de documente în braţe.

— Ich bin der Leichenbegleiter[1], anunţă el, plin de demnitate. Îmi venea să-l îmbrăţişez; am avut întotdeauna o slăbiciune ascunsă pentru cocoşaţi. Eram încîntat de cunoştinţă, i-am spus; plecam la Lübeck ca şi el şi luam acelaşi vapor pentru Stockholm. A trebuit să mă reazem de biroul şefului de gară cînd mi-a răspuns că el nu merge la Stockholm, ci la Petersburg cu generalul rus şi de acolo la Nijni-Novgorod. Şeful gării îşi ridică ochii de pe teancul de documente şt mustaţa-i de arici i se zburli şi mai tare de uimire.

— Potzdonnerwetter![2] răcni el. Pleacă doi morţi cu trenul la Lübeck! Am numai un sicriu în vagon, nu poţi pune două cadavre într-un singur sicriu, este verboten. Unde-i sicriul celălalt? Sicriul generalului rus, lămuri cocoşatul, fusese chiar atunci descărcat din droagă şi urma să fie urcat în vagon. Vina era numai a dulgherului care abia în ultima clipă terminase a doua ladă de ambalaj. Cum să-şi închipuie că i se va cere să facă două lăzi aşa de mari într-o singură zi! Generalul rus! Deodată mi-am amintit că auzisem de moartea unui general rus, care avusese un atac de apoplexie în hote lul de peste drum de-al nostru, în aceeaşi zi cu tînărul. Ba chiar mi-am adus aminte că zărisem de la fereastra mea un domn bătrîn cu o înfăţişare dîrză şi o barbă lungă, sură, stînd într-un fotoliu de invalid, cu rotiţe, în grădina hotelului. Por tarul mă informase că era un vestit general rus, erou din războiul Crimeei.

N-am văzut de cînd sînt un om cu înfăţişare mai sălbatică. Pe cînd şeful gării se întorsese la cercetarea documentelor lui încurcate, l-am tras deoparte pe cocoşat şi, bătîndu-l prieteneşte

[1] Eu sînt însoţitorul de cadavre.
[2] Drăcia dracului!

pe spate, i-am oferit cincizeci de mărci pe loc şi alte cincizeci pe care aveam să le împrumut de la consulul suedez din Lübeck, dacă se învoia să fie Leichenbegleiter şi la sicriul generalului rus şi la al tînărului. Primi numaidecît propunerea mea. Era-un caz fără precedent, zise şeful gării, şi din punct de vedere legal chestiunea se prezenta foarte delicată. Avea convingerea că era verboten să călătorească două sicrie cu un singur Leichenbegleiter. Trebuia să consulte Kaiserliche Ober-Jiebe Eisenbahn Amt Direction Büro[1] şi răspunsul îl va căpăta în cel mai bun caz într-o săptămînă. Din situația asta ne-a salvat Waldmann. În mai multe rînduri, în timpul discuțiilor surprinsesem cum, dindărătul ochelarilor cu ramă de aur, şeful de gară arunca priviri amicale spre cățeluş şi de cîteva ori chiar întinsese mîna-i enormă ca să-i dezmierde cu delicatețe ure chile lungi şi mătăsoase. M-am hotărît la o ultimă încercare desperată, ca să-i moi inima. Fără să rostesc o vorbă, i l-am aşezat pe Waldmann pe genunchi. Cînd cățelul începu a-l linge pe toată fața, ba se apucă să-l şi tragă de mustața-i zbîrlită, chipul i se descreți treptat şi pînă la urmă se lumina de-un zîmbet larg, plin de bunăvoință pentru încurcătura noastră, în cinci minute, cocoşatul semnase o duzină de acte în calitate de Leichenbegleiter al celor două coşciuge, iar eu cu Waldmann şi valiza mea gladstone am fost îmbrînciți într-un compartiment ticsit de clasa a doua, în clipa cînd trenul se punea în mişcare. Waldmann propuse unei doamne grase de alături să se joace cu el, dar aceasta se uită sever la mine spunîndu-mi că era verboten să călătoreşti cu cîni într-un compartiment de clasa a doua; cel puțin era stubenrein[2]? Se înțelege că era stubenrein, niciodată nu fusese altfel, îndată după asta, Waldmann îşi îndreptă atenția asupra coşulețului de pe genunchii doamnei grase pe care-l adulmecă foarte interesat, începînd a hămăi îndîrjit. Tot mai lătra cînd trenul se opri în stația următoare. Doamna cea grasă chemă pe controlor şi arătă cu mîna spre podeaua vagonului. Era verboten, zise controlorul, să călătoreşti cu cîni fără botniță. Zadarnic am căscat eu botul lui Waldmann ca să-i arat individului că nici nu-i crescuseră încă bine dinții, zadarnic i-am pus în palmă ultimele cinci mărci pe care le mai aveam; Waldmann trebuia dus pe loc în cuşca cînilor. Însetat de răzbunare, am arătat spre coşulețul de pe genunchii grăsanei, întrebîndu-l pe controlor dacă nu era verbolen să călătoreşti cu o

[1] Biroul direcției administrative a căilor ferate imperiale.
[2] Deprins să nu facă murdărie în cameră.

pisică ce n-are bilet? Ba, desigur că era verboten. Doamna grasă şi controlorul încă se mai certau cînd am coborît pe peron. Pe vremea aceea locul de călătorie rezervat cînilor era o adevărată ruşine: o ladă fără geamuri, chiar deasupra roţilor, îmbîcsită de fumul locomotivei. Cum să-l las eu acolo pe Waldmann? Am alergat la va gonul de bagaje şi l-am rugat pe însoţitor să-l ia în grija lui pe căţeluş. Era verboten, mi-a răspuns el. Uşile glisante ale vagonului următor se deschiseră cu multă precauţie numai atît cît să se poate strecura afară capul Leichenbegleiter-ului cu o pipa lunga în gura. Agil ca o pisică, am sărit în vagon împreună cu Waldmann şi valiza mea gladstone. Cincizeci de mărci plătite la sosire, dacă-l ascundea pe Waldmann în vagonul lui pînă la Lübeck! înainte de a putea răspunde, uşile fură închise de afară, locomotiva şuiera strident şi trenul se puse în mişcare, în afara de cele două lăzi cu sicriele, vagonul era mare şi gol. Era o căldura cumplită, dar loc berechet ca să-ţi întinzi picioarele. Căţelul adormi numai decît pe vestonul meu, Leichenbegleiter-lul scoase la iveala o sticlă de bere fierbinte din coşul cu provizii, ne-am aprins pipele şi ne-am aşezat jos, pe podeaua vagonului, ca să discutăm situaţia. Eram în afară de orice primejdie, nimeni nu mă văzuse sărind înăuntru cu cinele şi nici un controlor nu se apropia de vagon, mă asigură omul. Cînd, peste o oră, trenul încetini la staţia următoare, i-am mărturisit Leichenbegleiter-ului că numai silit ori luat cu forţa m-aş lipsi de tovărăşia lui. Mă hotărîsem să rămîn acolo pînă la Lübeck. Orele treceau uşor în timp ce tăifăsuiam prieteneşte, conversaţia fiind susţi nută mai ales de Leichenbegleiter; eu vorbesc foarte prost ger mana, deşi o înţeleg perfect. Prietenul meu îmi spuse că făcuse în multe rînduri călătoria aceea, ştia pînă şi numele tuturor staţiilor pe unde ne opream, deşi nu se vedea nimic din lumea de afară din acel vagon-temniţă. Era de mai bine de zece ani Leichenbegleiter, găsea plăcută şi comoda meseria lui, îi plăcea să călătorească şi să vadă locuri noi. Mai fusese încă de şase ori în Rusia, îi plăceau ruşii căci doreau întotdeauna să fie înmormîntaţi în ţara lor. Veneau la Heidelberg o grămadă ca să consulte pe mulţi profesori vestiţi de acolo. Erau cei mai buni clienţi. Soţia lui era de meserie Leichenwäscherin[1]. Rar se întîmpla ca o îmbălsămare mai de seamă să se facă fără ajutorul lor. Se simţea oarecum jignit că nici el, nici soţia lui nu fuseseră chemaţi la domnul suedez, zise el, arătînd cu degetul spre cealaltă ladă. Bănuia că fusese victima unor intrigi; era multă gelozie profesională între el şi ceilalţi doi

[1] Femeie care spală morţii.

colegi ai lui. Toată afacerea rămăsese învăluită într-un fel de mister, nu pu tuse nici măcar afla ce doctor făcuse îmbălsămarea. Nu erau toți la fel de pricepuți la treaba asta. Îmbălsămarea era un lucru foarte delicat şi complicat, nu se ştie niciodată ce se poate întîmpla în timpul unei călătorii lungi pe asemenea călduri mari. Am asistat vreodată la o îmbălsămare? La una singură, am răspuns, înfiorîndu-mă.

— Aş vrea să-l vezi pe generalul rus, zise plin de entuziasm cocoşatul, arătînd cu pipa spre cealaltă ladă. E o adevărată minune, nici nu-ți vine a crede că-i un cadavru; pînă şi ochii îi ține deschişi. Mă mir de ce ți-o fi făcut atîtea mizerii şeful de gara. Adevărat că eşti cam tinerel pentru un Leichenbegleiter, dar pari un om destul de respectabil. N-ai nevoie decît de-un bărbierit şi de puțin periat, căci hainele ți-s pline de păr de cîne; şi-apoi sențelege că nu te poți prezenta mîne dimineața la consulatul suedez cu asemenea barbă. Pun rămăşag că nu te-ai bărbierit de-o săptămînă. Semeni mai mult a bandit decît a respectabil Leichenbegleiter. Ce păcat că nu mi-am luat briciul, te-aş bărbieri eu la stația următoare. Am deschis valiza, spunîndu-i că i-aş fi recunoscător să mă scutească de corvada asta, căci nu mă bărbieream niciodată singur decît cînd n-aveam încotro, îmi examina briciul cu un ochi de cunoscător şi declară că bricele suedeze erau cele mai bune din lume şi că el nu întrebuințează niciodată altele. Avea o mînă foarte uşoară, bărbierise sute de oameni şi n-auzise nici odată pe cineva plîngîndu-se. În viața mea n-am fost ras mai bine, i-am spus eu felicitîndu-l, pe cînd trenul se punea în mişcare.

— Nimic nu se poate asemui cu o călătorie prin țări străine, am spus eu pe cînd îmi spălam săpunul de pe față. În fiecare zi descoperi ceva nou şi interesant. Cu cît văd mai mult țara asta, îmi dau mai bine seama de deosebirile fundamentale din tre germani şi celelalte popoare. Rasele latine şi anglo-saxone obişnuiesc să stea pe scaun la bărbierit, în Germania trebuie să te culci pe spate cu fața în sus. Chestiune de gust, chacun tue ses puces a sa facon[1], cum se spune la Paris.

— Chestiune de obişnuință, îmi explică Leichenbegleiter-ul; pe-un mort nu-l poți aşeza pe scaun. Dumneata eşti primul om viu pe care-l bărbieresc. Tovarăşul meu întinse un şervet curat pe lada lui şi deschise coşul cu provizii. Un miros complex de cîrnați, brînză şi varză acră îmi gîdilă plăcut nările. Waldmann se trezi brusc şi el şi amîndoi ațintirăm coşul cu ochi hulpavi. Mare mi-a

[1] Fiecare îşi ucide puricii În felul său; zicală care înseamnă: fiecare cu obiceiul lui.

fost bucuria cînd cocoşatul m-a poftit să mă înfrupt din cina lui; mi se părea că pînă şi varza acră îşi pierduse gustu-i oribil, obişnuit. M-a cîştigat cu totul cînd a oferit lui Waldmann o felie groasă de Blutwurst[1]. Efectul a fost fulgerător şi a durat pînă la Lubeck. După a doua sticla de Moselle, eu şi noul meu prieten aproape că nu mai aveam secrete unul față de altul. Ba da, mai aveam o taina pe care o păstram cu străşnicie: că eram. medic. Experiența căpătată în multe țări mă învățase că cea mai mică aluzie la o diferență de clasa între mine şi gazda mea m-ar fi făcut să pierd o ocazie unică de a vedea viața din unghiul vizual al unui Leichenbegleiter. Puțina psihologie pe care o ştiu o datorez unei anumite uşurințe înnăscute de a mă adapta nivelului social al celui cu care stau de vorba. Cînd iau masa cu un duce, mă simț la largul meu şi egal cu dînsul. Cînd cinez cu un Leichenbegleiter devin şi eu, pe cît îmi stă în putință, un Leichenbegleiter.

Şi într-adevăr, cînd am destupat a treia sticlă de Moselle nu-mi mai rămînea decît să devin de-a binelea un Leichenbegleiter.

— Sus inima, Fritz! îmi spuse gazda, făcîndu-mi vesel cu ochiul; nu-ți pierde curajul! Ştiu că n-ai o para chioară şi că ai pățit ceva neplăcut. Nu-ți face sînge rău, mai bea un păhărel de vin şi să stăm serios de vorbă. Nu degeaba sînt eu Leichenbegleiter de mai bine de zece ani; am învățat a cunoaşte oamenii cu care am a face! Inteligența nu-i totul. Sînt convins că eşti născut sub o stea norocoasa, altfel nu te-ai afla acum aici, lîngă mine. Ți-a ieşit norocul în cale, norocul cel mare al vieții tale! Preda sicriul în Suedia, în vreme ce eu îl predau pe-al meu în Rusia, şi întoarce-te cu primul tren la Heidelberg. Te fac asociatul meu. Cît timp trăieşte profesorul Friedrich va fi de lucru pentru doi Leichenbegleiteri să nu-mi mai spui mie Zacharias Schweinfuss dacă nu-i aşa! Suedia nu-i mare scofală pentru tine, acolo nu-s medici vestiți, pe cînd în Heidelberg sînt o droaie. Heidelbergul e locul nimerit pentru tine. I-am mulțumit călduros noului meu prieten, spunînclu-i că-i voi da răspunsul a doua zi dimineața, cînd mințile ni se vor fi limpezit puțin. Cîteva minute mai tîrziu, dormeam amîndoi buştean pe podeaua Leicheniwagen-ului[2]. În noaptea aceea m-am odihnit minunat, Waldmann însă mai puțin bine. Cînd trenul intra în gara Lübeck se făcuse ziuă. Un funcționar de la consulatul suedez aştepta pe peron ca să supravegheze transportul sicriului pe puntea vaporului suedez ce pleca spre Stockholm. După ce-am adresat

[1] Tobă.
[2] Vagon mortuar.

Leichenbegleiter-ului, un cald Aufwiedersehen[1], am plecat cu trăsura spre consulatul suedez. Consulul, cum văzu cățelul mă preveni că importul cînilor era oprit, deoarece în ultima vreme se iviseră cîteva cazuri de turbare în Germania de Nord. Puteam cerca să-l înduplec pe căpitan, dar el era sigur că Waldmann nu va fi primit pe vapor. L-am găsit pe căpitan foarte prost dispus, ca toți marinarii cînd se află un sicriu în încărcătura navei. Pledoaria mea a fost za darnică, încurajat de succesul pe care-l avusesem cu şeful gării din Heidelberg, am hotărît să-l ispitesc cu cățeluşul. Dar de geaba îl linse Waldmann pe toată fața. Am încercat atunci să-l înduplec cu ajutorul fratelui meu. Da, fără îndoială că-l cunoştea foarte bine pe comandantul Munthe. Navigaseră împreună pe „Vanadis" ca aspiranți de marină; erau buni prie teni. Putea fi atît de hain la inimă încît să-l lase în Lübeck, părăsit printre străini, pe scumpul cățeluş al fratelui meu? Nu, nu putea fi atît de hain. Cinci minute mai tîrziu, Waldmann era încuiat în cabina mea, cu condiția să fie debarcat în ascuns, pe riscul şi răspunderea mea, la Stockholm. Iubesc marea, pe corabie era plăcut, am mîncat la masa căpitanului, toți de pe vas erau cît se poate de politicoşi cu mine. Femeia de serviciu părea cam bosumflată a doua zi dimineață cînd veni să-mi deretice prin cabină, deveni însă imediat aliata noastră cînd vinovatul începu s-o lîngă pe obraz. Nu mai văzuse niciodată un cățeluş aşa de drăgălaş. Cînd Waldmann apăru fără învoire pe punte, toți mateloții începură să se joace cu el, iar căpitanul îşi întoarse privirea în alta parte, prefăcîndu-se că nu vede nimic. Am acostat noaptea tîrziu la cheiul din Stockholm şi am sărit pe țărm, de la prova corăbiei, cu Waldmann în brațe. M-am dus a doua zi dimineață la profesorul Bruzelius, care-mi arătă o telegramă din Basel anunțînd că mama băiatului nu mai era în primejdie şi că înmormîntarea se amîna pînă la venirea ei, cam peste două săptă mîiii. Spera că voi fi încă în Suedia atunci, deoarece mama dorea, fireşte, să audă chiar din gura mea amănunte despre ultimele clipe ale fiului ei şi nu mai încăpea îndoială că trebuia să asist la ceremonia înmormântării. I-am răspuns că venisem să-mi văd fratele înainte de a mă întoarce la Paris şi aveam mare grabă să mă întorc la bolnavii mei. Nu-i putusem ierta fratelui meu că mă împovărase cu acea îngrozitoare moştenire care se chema Mamsell Agata. Îi scrisesem atunci o scrisoare furioasă. Din fericire, părea să fi uitat de ea. Era încîntat că mă vede, spuse el, şi nădăjduiau amîndoi, el şi

[1] La revedere.

soția, că voi rămîne în vechea casă părintească cel puțin două săptămîni. Două zile după sosirea mea, îşi exprimă mirarea că un doctor aşa de ocupat ca mine putea sta aşa de mult departe de bolnavii lui. Cînd aveam de gînd să plec? Cumnata mea parcă era un sloi de gheață. Nu-i nimic de făcut cu oamenii care nu pot suferi cînii decît să-i plîngi şi, luîndu-ți cățelul şi rania în spinare, să porneşti în excursie. Nu există ceva mai sănătos pentru un cățeluş ca popasurile sub cerul liber şi dormitul sub brazi prietenoşi, pe un covor de muşchi moale în loc de unul de Smirna. Cumnata mea avea o migrenă şi nu coborî la micul dejun în dimineața plecării noastre. Am vrut să mă duc în camera ei, să-mi iau rămas bun, frate-meu însă mă sfătui să renunț. N-am mai stăruit după ce-mi spuse că fata-din-casă găsise puțin mai înainte sub patul meu pălăria de duminică a soției lui, papucii brodați, boaul de pene, două volume din „Encyclopaedia Britannica" făcute ferfeniță, nişte rămăşițe dintr-un iepure şi pisoiul, pe care-l căutase peste tot, cu capul aproape smuls din trup. Cît despre covorul de Smirna, din salon, straturile de flori din grădina şi cele şase rățuşte din bazin... M-am uitat la ceas, spunînd fratelui meu că întotdeauna îmi plăcuse sa ajung devreme la gară.

— Olle! strigă fratele meu bătrînului vizitiu al tatii, pe cînd trăsura pornea; pentru numele lui Dumnezeu, bagă de seamă, nu cumva doctorul să piardă trenul! Peste două săptămîni, eram din nou la Stockholm. Profesorul Bruzelius mă vesti ca mama băiatului sosise de pe continent chiar în dimineața aceia, înmormîntarea urma să aibă loc a doua zi şi bineînțeles că trebuia să asist şi eu. Spre marea mea spaimă, adăuga că nefericita mamă cerea insistent să-şi revadă fiul înainte de a fi îngropat, aşa că a doua zi, dis-de-dîmineață, sicriul trebuia deschis în prezența ei. De sigur că nu i-aş fi îmbălsămat cu nici un chip trupul, dacă mi-ar fi trecut prin minte că se poate întîmpla una ca asta. Ştiam că intenția mea fusese buna, dar că o realizasem prost şi, după toate probabilitățile, deschiderea sicriului va fi un spectacol înspăimîntător. Primul meu gînd a fost s-o şterg grabnic, să iau primul tren de noapte spre Paris; al doilea gînd, să rămîn cu orice risc. Ni. era vreme de pierdut. Cu puternicul sprijin al profesorului Bruzelius am obținut, dar cu greu, învoirea să deschid sicriul în vederea unei sumare dezinfectări a rămăşițelor, dacă se va dovedi necesar — şi de asta eram convins, îndată după miezul nopții, am coborît în cripta de sub biserică, întovărăşit de paznicul cimitirului şi de un lucrător

care trebuia să deschidă cele două sicrie. Cînd capacul sicriului de plumb, al celui interior, a fost dezlipit, cei doi oameni se traseră îndărăt tăcuți, cuprinşi de acea respectuoasă teamă pe care o insuflă moartea. Am luat felinarul din mîna paznicului şi am dezvelit chipul. Lanterna căzu jos iar eu m-am dat înapoi, împleticindu-mă ca izbit de o mină nevăzută. Adeseori m-am minunat de prezența de spirit pe care-am dovedit-o în noaptea aceia. Trebuie să fi avut nervi de oțel pe atunci.

— Totul e în ordine, ani rostit eu acoperind repede chipul, înşurubați capacul la loc, nu-i nevoie ele nici o dezinfecție, corpul s-a conservat perfect. M-am dus dis-de-dimineață la profesorul Bruzelius să-i spun că priveliştea pe care-am văzut-o în noaptea aceea ar putea s-o urmărească viața întreagă pe sărmana mamă, că trebuie să împiedice cu orice preț deschiderea coşciugului. M-am dus la înmormîntare. De-atunci n-am mai asistat niciodată la alta. Şase colegi de-ai tînărului purtară pe umeri sicriul pîna la groapă. Preotul, într-un discurs mişcător, arată că Dumnezeu, în nepătrunsa-i înțelepciune, voise ca viața aceia tânără, atît de plină de făgăduințe şi bucurie să fie cosită de moartea crudă. Dar faptul că se înapoiase pentru a se odihni printre ai lui, în pămîntul unde se născuse, era totuşi o mîngîiere pentru cei ce plîngeau în jurai timpuriului său mormînt. Cel puțin vor şti unde să depună florile în amintirea lui dragă şi uncie să se roage. Un cor studențesc din Upsala cîntă tradiționalul: „Integer vitae scelerisque purus”[1]. N-am mai putut suferi de-atunci minunata odă a-lui Horațiu. Susținută de bătrînu-i tată, mama băiatului păşi pînă la marginea gropii deschise şi aşează o coroană de nu-mă-uita pe sicriu.

— Era floarea lui preferată, suspină ea. Pe rînd, unul cîte unul, cei care-l plîngeau înaintară cu buchete de flori, privind în fundul gropii cu ochii plini de la crimi, pentru cel din urma adio. Corul intona vechiul imn cunoscut: „Odihneşte în pace, lupta s-a sfîrşit!” Groparii începură a arunca țărînă cu hîrlețele peste sicriu; ceremonia se terminase. După plecarea tuturor, am privit şi eu în mormintul pe jumătate umplut. „Da, odihneşte în pace, bâtrîn războinic cu chip cumplit, lupta s-a sfîrşit! Odihneşte în pace! Nu mă mai urmări mereu cu ochii tăi larg deschişi, că înnebunesc! De ce m-ai privit atît de mînios asta-noapte cînd ți-am dezvelit fața în cripta de sub capelă? Crezi că mie mi-a făcut mai multă plăcere să te privesc? M-ai luat drept un jefuitor de morminte care ți-a pîngărit sicriul pentru a-ți fura icoana de aur

[1] Cu viață nepătată şi curat de orice crimă.

de pe piept? Crezi că eu am fost cel ce te-a adus aici? Nu, n-am fost eu. După cît ştiu, chiar scaraoțchi în persoană, sub înfățişarea unui cocoşat beat, e de vină că ai ajuns aici. Căci cine altul decît Mefisto, eternul farsor, ar fi putut înscena sinistra farsă care s-a jucat aici? Mi s-a părut chiar că i-am auzit rîsul batjocoritor răsunînd în timpul imnului religios şi, Doamne, iartă-mă, era cît pe ce să izbucnesc şi eu în rîs cînd sicriul tău a coborît în groapă. Ce-ți pasă că-i groapa altuia? Tot nu poți citi nu mele de pe crucea de marmoră; ce-ți pasă ție de numele scris pe ea? Nu poți auzi vocile celor vii de deasupra ta, aşa că ce-ți pasă în ce limbă vorbesc? Aici nu eşti culcat între străini, stai cot la cot cu semenii tăi. La fel şi tînărul suedez care-a fost coborît la odihna de veci în inima Rusiei, pe cînd gornişții vechiului tău regiment dădeau ultimul onor mormîntului tău. Împărăția morții n-are hotare, morrnîntul n-are naționalitate. Acum sînteți cu toții unul şi acelaşi popor, ba în curînd veți arăta la fel toți. Aceeaşi soartă vă aşteaptă pe toți, oriunde vă veți odihni rămăşițele trupeşti; să fiți dați uitării şi sa vă pre faceți în pulbere, căci aşa este legea vieții. Odihneşte în pace, lupta s-a sfîrşit!”

**11* MADAME REQUIN*

Nu departe de Avenue de Villiers locuia un doctor străin; după cît am înțeles, un specialist în naşteri şi ginecologie. Era un tip vulgar şi cinic, care mă chemase de vreo două ori la consult, nu atît pentru a-l lumina cu făclia ştiinței mele superioare cît pentru a trece o parte din răspundere pe umerii mei. Ultima oară mă chemase să asist la agonia unei tinere fete, care făcuse peritonită în împrejurări foarte suspecte, atît de suspecte încît ezitasem întîi să-mi pun iscălitura sub a lui pe certificatul de deces, într-o seară, întorcîndu-mă tîrziu acasă, am găsit la poartă -o trăsură ce mă aştepta cu o chemare urgentă din partea acelui individ să vin numaidecît la clinica lui particulară din Rue Granet, Mă hotărîsem să nu mai am de-aface cu el, dar apelul era atît de insistent încît m-am gîndit că aş face totuşi mai bine să mă duc chiar atunci cu trăsura. M-a primit un zdrahon de femeie, cu înfățişare antipa tică, care se prezentă Madame Requin, sage-femme de I-ere classe[1] şi mă conduse într-o cameră de la etaj, aceeaşi în care murise tînăra fată. Prosoape pline de sînge, cearşafuri, cuverturi erau împrăştiate peste tot sînge picura sub pat cu un clipocit sinistru. Doctorul era într-o stare de mare tulburare şi-mi mulțumi călduros că-i veneam în ajutor. Nu era timp de pierdut, îmi spuse el — şi aici avea dreptate — căci femeia care zăcea în nesimțire pe un pat de travail[2] părea mai mult moartă decît vie. După o rapida examinare, l-am întrebat supărat de ce nu trimisese după un chirurg ori un mamoş în loc să mă cheme pe mine; ştia doar prea bine că nici unul din noi doi nu eram calificați pentru asemenea caz. Femeia îşi reveni puțin după două injecții cu camfor şi eter. Cam şovăind, am hotărît ca doctorul să-i dea puțin cloroform în timp ce eu mă apucam de lucru. Cu obişnuitu-mi noroc, toate au decurs destul de bine şi, după o energică respirație artificială, chiar şi pruncul aproape sufocat reveni la viață, spre marea noastră surpriză. Amîndoi, mama şi copilul, scăpaseră ca prin urechile acului. Nu mai aveam de loc nici vată, nici pînză şi nici un fel de material pentru pansamente ca să stă vilim hemoragia, noroc că am dat peste .o valiză gladstone deschisă, plina de lenjerie fină şi jupoane de damă, pe care le-am rupt iute fîşii, ca să facem tampoane.

— N-am văzut niciodată lenjerie aşa de frumoasă, spuse

[1] Doamna Requin, moaşă de categoria întîi.
[2] Pat de naştere.

colegul meu ridicînd în sus o cămaşă de linon — şi ia uite! exclama el, arătîndu-mi o coroană brodată cu roş deasupra literei M. Ma joie, mon cher confrere[1], iată c-am ajuns şi-n lumea mare! Sa ştii că-i o fată grozav de frumoasă, deşi în clipa de faţa n-a mai rămas mare lucru. O fată excepţional de frumoasă. Nu mi-ar displăcea să reînnoiesc cunoştinţa cu ea, dacă se mai face bine vreodată.

— Ah! la jolie breloc![2] exclamă el iar, ridicînd de jos o broşa cu diamante care căzuse probabil pe duşumea pe cînd cotrobăiam prin valiză. Mă foi! am impresia că mi-aş putea acoperi nota de plata cu ea, în cazul cel mai rău. Nu ştii nici odată la ce te poţi aştepta cu doamnele astea străine. Te po meneşti că-i vine chef să dispară tot aşa de misterios cum a venit, Dumnezeu ştie de unde!

— N-am ajuns încă acolo, am spus eu, smulgîndu-i broşa dintre degetele-i roşii şi vîrînd-o în buzunar. După legea franceză, factura antreprenorului de pompe funebre are întîietatea asupra facturii medicului, încă nu ştim care din cele două facturi va fi prezentată mai înainte pentru achitare, în privinţa copilului...

— Nu-ţi face griji în privinţa copilului, rînji el; avem aici destui copii la dispoziţie cu care să-l înlocuim, dacă se-ntîmplă ceva rău. Madame Requin expediază săptămînal o jumătate de duzină de prunci cu trenul doicilor din Gare d'Orleans. Dar nu-mi convine de loc să-mi scape printre degete mama. Trebuie să fiu grijuliu cu statisticile mele, căci în ultimile două săptămîni am mai semnat încă două certificate de deces. Femeia nu-şi revenise decît pe jumătate cînd am plecat eu, în zorii zilei, dar avea pulsul mai bun; i-am spus doctorului că o socoteam salvată. Şi eu trebuie să fi fost într-un hal fără de hal, altfel n-aş fi primit cu nici un chip ceaşca de cafea neagră pe care mi-o oferi Madame Requin în sinistru-i salonaş, după ce coborîsem scările clătinîndu-mă pe picioare.

— Ah, la jolie broche, zise şi Madame Requin cînd i-am dat broşa în păstrare. Crezi că pietrele sînt veritabile? mă întrebă ea, apropiind broşa de lumina lămpii. Era o broşa splendidă, cu diamante, avînd o coroană de rubine deasupra literei M. Strălucirea pietrelor era foarte pură, dar sticlirea ochilor hrăpăreţi foarte suspectă.

— Nu, am spus eu pentru, a drege prostia că îi dădusem broşa. Sînt sigur că-s toate falşe. Madame Requin trăgea nădejde

[1] Pe cinstea mea, dragă confrate.
[2] A, ce broşă frumoasă!

că mă înşelam. Doamna n-avusese timp să plătească înainte, cum se obişnuia la clinica, ajunsese tocmai la timp, pe jumătate leşinată, iar pe bagaj nu era nici un nume, numai o etichetă pe care scria „Londra”.

— Este de ajuns, nu-ți face griji, vei fi cu siguranță plătită. Madame Requin îşi exprimă speranța că mă va revedea în cu rînd — şi-am părăsit casa scuturat de-un fior. Peste vreo două săptămîni am primit o scrisoare de la colegul meu, care mă înştiința că totul se sfîrşise cu bine, doamna plecase spre o destinație necunoscută îndată ce se putuse ține pe picioare, toate cheltuielile fuseseră achitate şi o sumă mare lăsată în mînile doamnei Requin pentru adoptarea copilului de nişte persoane respectabile. I-am trimis înapoi bancnota, împreună cu o scurtă scrisoare în care-l rugam să nu mă cheme data viitoare cînd va mai fi pe cale să ucidă pe cineva. Trăgeam nădejde să nu-i mai văd niciodată în ochi, nici pe el, nici pe Madame Requin. Speranțele mele se realizară în privința doctorului. Cît despre Madame Requin, o să vă mai povestesc despre ea, la timpul cuvenit.

12 URIAŞUL

De ce trecea timpul, îmi dădeam tot mai bine seama cît de repede se topea clientela lui Norstrom şi că ar putea sosi ziua cînd va trebui sâ-şi tragă definitiv obloanele. Curînd, chiar numeroasa colonie scandinava, bogați şi calici, începură a se scurge din Rue Pigalle spre Avenue de Villiers. Zadarnic am încercat să stăvilesc năvala. Din fericire, Norsttom nu s-a îndoit niciodată de buna mea credință; astfel, am rămas buni prieteni pînă la sfîrşit. Dar numai Dumnezeu ştie cît de puțin rentabilă era acea clientelă scandinavă. Tot timpul cît am practicat medicina la Paris, a fost ca un pietroi atîrnat de gîtul meu, care m-ar fi putut trage la fund dacă n-aş fi găsit un sprijin de nădejde în coloniile engleză şi americană, şi chiar printre francezi, în orice caz, îmi răpea o mare parte din timp şi mă vira în tot soiul de încurcături, ba, pînă la urmă, m-a vîrît chiar şi la închisoare. A fost o întîmplare foarte nostimă, pe care o po vestesc adesea prietenilor mei scriitori, ca un surprinzător exemplu al legii coincidențelor, mult-folositul cheval de bataille[1] al romancierilor.

Pe lîngă lucrătorii scandinavi din Pantin şi La Villette, peste o mie în total, avînd mereu nevoie de doctor, mai era şi colonia de artişti din Montmartre şi Montparnasse, veşnic în lipsă de bani, sute de pictori, sculptori, autori de capodopere nescrise, în proză şi în versuri, exotice rămăşițe din „Vie de Boheme" a lui Murger. Cîțiva dintre ei, ca de pildă Edelfeld, Cari Larson, Zorn şi Strindberg erau de pe atunci în pragul succesului, dar majoritatea trebuiau să trăiască cu speranțe. Cel mai mare de statură şi mai mic la pungă era prie tenul meu poreclit Uriaşul, un sculptor cu barbă bălaie, cîrlionțată, de viking şi ochi albaştri, nevinovați, de copil. Apă rea arareori pe la Cafe de L'Hermitage unde-şi petreceau serile mai toți camarazii, lui. Cum izbutea să-şi hrănească trupul, înalt de doi metri, era, pentru .noi toți, o taina. Trăia într-un hambar enorm şi cumplit de friguros din Montpar nasse, transformat în atelier de sculptură, unde lucra, îşi gă tea de mîncare, îşi spăla cămaşa şi-şi visa visele de glorie viitoare. Avea nevoie de spațiu vast pentru el şi statuile lui, care erau toate de proporții supraomeneşti şi veşnic netermi- . nate din lipsă de lut. Într-o bună zi, îşi făcu apariția în Avenue de Villiers rugîndu-mă să-i fiu cavaler de onoare ia nuntă, căci se căsătorea duminica următoare la biserica sue dezâ, după care. dădea o

[1] Cal de bătaie.

recepție în noul său apartament, pour penare la cremaillere[1]. Aleasa inimii lui era o plăpîndă suedeză, pictoriță de miniaturi, ce-i ajungea abia pînă la brîu. Bineînțeles, am primit cu mare plăcere. După ceremo nie, pastorul suedez ținu un scurt şi drăguț discurs noilor căsă toriți, ce stăteau în picioare unul lîngă altul în fața altarului. Îmi aminteau de gigantica statue a lui Ramses al II-lea de la Luxor, unde-i înfățişat stînd pe tron lîngă micuța lui soția care abia de-i ajunge pînă la şold. Peste o oră, băteam cu toții la uşa atelierului, curioşi să vedem ce ne aşteaptă. Ne deschise chiar uriaşul, introducîndu-ne cu infinite precauții printr-urt vestibul liliputan de hîrtie în salon, unde ne pofti călduros să ne servim cu aperitive şi să stăm cu rîndul pe scaunul lui. Prietenul său, Skornberg — poate i-ați văzut portretul în mărime naturală la Salonul din anul acela lesne de reamintit, căci era cocoşatul cel mai mic pe care l-am văzut vreodată, — propuse să bem în sănătatea gazdei. Ridicînd paharul cu un gest entuziast şi larg al mînii, răsturnă fără voie peretele despărțitor, descoperind ochilor noştri, uimiți camera conjugală, cu patul nupțial aranjat de mîni dibace dintr-o lada de ambalaj a unui Bechstein de concert cu coadă lungă, în timp ce Skornberg îşi isprăvea cuvîntarea fără alt accident, uriaşul reclădi repede peretele despărțitor din două ziare „Figaro". Ridică apoi o draperie, arătîndu-ne, cu o ocheadă poz naşă spre mireasa îmbujorată, încă o încăpere, de data asta construită numai din „Le Petit Journal": odaia copiilor. Peste o oră am plecat din casa de hîrtie dîndu-ne cu toții întîlnire la Brasserie Montmartre, unde avea loc banchetul. Eu trebuia să vizitez cîțiva bolnavi, aşa că se făcuse aproape miezul nopții cînd am ajuns la petrecere, în sala cea mare, la mijloc, se aflau prietenii mei, toți stacojii la față, cîntînd cit îi ținea gura imnul suedez, alcătuind un cor asurzitor, inter calat cu tunete de solo-uri ce izbucneau din pieptul lat al Uriaşului şi de pițigăieli stridente scoase de micul cocoşat. Pe cînd îmi croiam drum prin sala ticsită de lume, o voce strigă: Á la porte les prussiens! Á la porte les prussiens![2] şi-un țap de bere zbură pe deasupra capului meu, lovindu-l pe Uriaş, drept în față. Plin de sînge, prietenul meu sări de pe scaun, înşfăca de guler pe un francez care n-avea nici o vină şi-l azvîrli ca pe-o minge de tenis peste tejghea, drept în brațele patronu lui, care prinse a zbiera cît îl ținea gura: La police! La police![3] Al doilea țap mă lovi

[1] Pentru a sărbători instalarea în casă nouă.
[2] Afară cu prusacii! Afară cu prusacii!
[3] Poliția! Poliția!

în nas, spărgîndu-mi ochelarii şi un altul îl trînti pe Skornberg sub masă. „Azvîrliți-i afară! Azvîrliți-i afară!" răcnea întreaga berărie, năpădind pe noi din toate părțile. Uriaşul, cu cîte un scaun în fiecare mînă, secera pe atacanți ca pe nişte spice de grîu copt, iar micul cocoşat se repezi de sub masă, țipînd şi muşcînd ca un maimuțoi înfuriat, pînă ce alt țap de bere îl prăvăli la pămînt, unde rămase în nesimțire. Uriaşul îl culese de jos, bătu uşurel cu palma peste cocoaşa celui mai bun prieten al lui şi, braț, acoperi cît putu mai bine inevitabila noastră retragere spre uşă, unde am fost înşfăcați de vreo şase polițişti şi duşi sub escortă la comisariatul din Ruc Douai. După ce ne dădurăm numele şi adresele, am fost încuiați într-o încăpere cu gratii la ferestre; eram au violon[1]. După două ore de meditare, am fost duşi înaintea brigadierului care mi se adresă cu o voce aspră, întrebîndu-mă dacă eu eram doctorul Munthe din Avenue de Villiers. Am răspuns că eu eram. Privind la nasul meu umflat care-şi dublase volumul şi la hainele rupte şi pline de sînge, îmi răspunse ,că nu aduceam de loc cu el. Mă întrebă apoi dacă aveam ceva de lămurit, dat fiind că păream cel mai puțin afumat din toată banda aceea de nemți sălbatici şi, în plus, singurul care părea să ştie franțuzeşte. I-am explicat că nu eram decît o paşnică nuntă suedeză şi că fusesem ata caticu brutalitate în berărie, fiind probabil luați drept nemți. În timpul interogatoriului, vocea lui începu a se face mai puțin severă şi din timp în timp arunca cîte o ocheadă parcă admirativă către Uriaş ce ținea pe genunchi ca pe-un copilaş pe micul Skornberg, încă pe jumătate leşinat. Pînă la urmă, spuse cu o adevărată curtenie franțuzească că era într-adevăr păcat să laşi o mireasă să aştepte noaptea întreagă un asemenea splendid exemplar de mire şi că deocamdată pînă la anchetă ne dădea drumul. I-am mulțumit din tot sufletul şi ne-am ridicat să plecăm. Dar, spre marea mea groază, îmi spuse:

— Te rog să rămîi, am de vorbit cu dumneata. Se uită din nou în hîrtiile lui, consultă un registru de pe masă şi rosti cu severitate:

— Ți-ai dat un nume fals; te avertizez că-i un delict foarte grav. Ca să-ți dovedesc bunăvoința mea, îți mai ofer o ocazie de a retracta declarația făcută la poliție. Cine eşti?

— Sînt doctorul Munthe, i-am răspuns.

— Îți pot dovedi că nu eşti, replică el cu asprime. Uite aici, adaogă, arătînd cu degetul pe registru. Doctorul Munthe din

[1] Arestul unui post de poliție.

Avenue de Villiers este cavaler al legiunii de onoare; e drept că văd o mulțime de pete roşii pe hainele dumitale, dar nu zăresc nici o panglică roşie.

O purtam numai cîteodată, i-am răspuns. Începu a rîde cu poftă privindu-şi butoniera goala, spunîndu-mi că n-auzise încă de cînd trăia să existe vreun om în Franța care să aibă panglica roşie şi să n-o poarte. I-am propus să trimită după portăreasa mea ca să mă identifice, dar îmi răspunse că era de prisos; cazul trebuia descurcat de comisarul de poliție în persoană, a doua zi dimineață. Sună.

— Percheziționați-l, porunci el celor doi polițişti. Am protestat plin de indignare, susținînd că n-avea niciun drept să mă percheziționeze. Nu numai că avea dreptul, îmi replică el, ci, după regulamentul poliției, era dator să facă asta pentru a mă ocroti. Arestul era plin cu tot soiul de ticăloşi şi nu-mi putea garanta că nu-mi vor fi furate obiectele de valoare pe care Ie aveam asupra mea. N-aveam nimic de preț în buzunare, i-am replicat, în afara de-o mică sumă de bani pe care i-am şi înmînat-o.

— Percheziționați-l, repetă el. Pe vremea aceea eram foarte voinic; au trebuit să mă țină doi agenți în timp ce al treilea îmi scotocea hainele, în buzunăr găsiră două ceasuri de aur cu sonerie, două ceasuri vechi Breguet şi un ceas de vînătoare, englezesc. Fără nici o vorba, mă încuiară imediat într-o celulă rău mirositoare. M-am trimit jos pe salteaua de paie, întrebîndu-mă ce se va întîmpla mai departe. Desigur că cel mai bun lucru era să insist să fiu pus în legătură cu legația Suediei, totuşi m-am hotărît să aştept pînă a doua zi dimineață. Uşa se deschise, lăsînd sa intre un individ cu înfățişare sinistră, jumătate apaş, jumătate souteneité[1], care mă făcu să înțeleg dintr-o privire cît de înțelept era regulamentul poliției pe baza căruia fusesem percheziționat.

— Sus inima, Charlot, mi se adresă noul venit, on t'a prince, en fine[2]. Nu mai face mutra asta pleoştită, că n-ai de ce. După douăsprezece luni te scuipă din nou în lume, dacă ai noroc. Şi, între noi fie zis, nu-ți lipseşte norocul, altfel n-ai fi ciordit cinci ceasuri mişto într-o singură zi. Cinci ceasuri! Măi, al naibii să fie! îmi scot pălăria în fața dumitale; pe voi, englezii, nu vă întrece nimeni!

I-am răspuns că nu eram englez, ci colecționar de ceasuri.

[1] Traficant de femei.
[2] Te-a prins în sfîrşit, hai.

Ca şi mine, zise el. Se trînti pe cealaltă saltea, îmi ură noapte bună şi visuri plăcute şi după o minută începu a horăi. De cealaltă parte a peretelui, o femeie beată începu a cînta cu glas răguşit. Individul bodogăni furios:

— Tacă-ți cloanța, Fifine, că de nu, îți fac boiangerie la gura! Cîntăreața, oprindu-se imediat, şopti:

— Alphonse, trebuie să-ți spun ceva important. Eşti singur? Omul îi răspunse că era cu un tînăr prieten simpatic care dorea grozav să ştie cît e ora deoarece, din păcate, uitase să-şi învîrtă cele cinci ceasuri pe care le purta întotdeauna la el. Adormi îndată din nou. Gunguritul doamnelor de alături se stinse treptat şi se făcu linişte deplină; numai din oră în oră răsunau paşii paznicului care venea să ne privească prin ferestruica uşii. Cînd orologiul bătu ora şapte la Saint-Augustin, am fost scos din celulă şi dus în fața comisarului în persoană care ascultă cu atenție istorisirea aventurii mele, ațintindu-mă tot timpul cu ochi inteligenți şi pătrunzători. Cînd am ajuns să-i spun de mania mea pentru pendule şi ceasuri şi că toată ziua avusesem intenția să mă duc la Le Roy pentru a da la reparat cele cinci ceasuri de care uitasem cu totul cînd fusesem percheziționat, începu a rîde cu pofta spunînd ca era cea mai grozavă istorie pe care-o auzise vreodată, curat Balzac, nu alta. Deschise unul din sertarele mesei şi-mi înapoie cele cinci ceasuri.

— N-am stat douăzeci de ani la masa asta fără să învăț într-o oarecare măsură a categorisi pe vizitatorii mei. Sînteți în regulă. Sună pe brigadierul care mă ținuse la arest toată noaptea.

— Eşti suspendat pe-o săptămînă pentru nerespectarea regulamentului care te obliga să intri în legătură cu consulul suedez. Vous etes un imbecile![1]

[1] Eşti un nătărău!

**13* MAMSELL AGATA*

Bătrînul ornic din vestibul bătea orele şapte şi jumătate cînd am intrat în Avenue de Villiers, tăcut ca o fantomă. Era ora precisă, la minut, cînd Mamsell Agata se apuca să frece patina mesei mele vechi din sufra gerie; exista deci şansa să pot ajunge fără piedici în dormitor, singurul meu ostrov de linişte. Tot restul casei era în mînile Mamsell-ei Agata. Tăcută şi neastîmpărată ca o mangustă, umbla mereu ziua întreagă din camera în cameră, cu o cîrpă de praf în mînă, în căutarea vreunui obiect de frecat ori a unei scrisori mototolite aruncate pe jos. M-am oprit încremenit cînd am deschis uşa cabinetului meu de consultaţie. Mamsell Agata, aplecată peste masa mea de scris, îmi cerceta curierul de di mineaţă. Ridică capul şi rămase cu ochii holbaţi la hainele mele sfîşiate şi pătate de sînge, într-o tăcere sinistră — şi pen tru întîia oară, gura ei fără de buze nu putu găsi în clipă cel mai nimerit cuvînt neplăcut.

— Sfinte Dumnezeule! De pe unde-o fi venind dumnea lui? şuieră ea printre dinţi, pînă la urmă. Ori de cîte ori era furioasă, obişnuia să-mi spuie „dumnealui" şi vai! prea rar îmi spunea altfel!

— Am avut un accident pe stradă, am răspuns.

Luasem de multă vreme obiceiul s-o mint, în legitimă apă rare. Cercetă zdrenţele de pe mine cu ochiul pătrunzător al cunoscătorului care stă veşnic la pîndă să descopere ceva de cîrpit, ţesut ori reparat. Vocea ei mi s-â părut ceva mai îm blînzită cînd îmi porunci să-i predau imediat toate hainele de pe mine. M-am strecurat în dormitor, am făcut o baie, apoi Rosalie îmi aduse cafeaua; nimeni nu putea face o ceaşcă de cafea ca Mamsell Agata.

— Pauvre monsieur[1], rosti Rosalie cînd i-am dat straiele ca să le duca la Mamsell Agata; sper. cel puţin, că nu sînteţi rănit?

— Nu, i-am răspuns; sînt numai înfricoşat. Rosalie şi cu mine n-aveam secrete unul faţă de altul cînd era vorba de Mamsell Agata. Amîndoi aveam o frică teribilă de dînsa.- Eram tovarăşi de suferinţă în zilnica luptă pentru existenţa noastră lipsită de apărare. Rosalie, care de fapt era de profesie femeie cu ziua, îmi venise în ajutor în ziua cînd bucătăreasa îşi luase lumea în cap şi-apoi, fiindcă şi fata în casă o ştersese, rămăsese la mine

[1] Bietul domn.

ca un fel de bonne a tout faire[1]. De pierderea bucătăresei fusesem foarte amărît.; a trebuit însă să recunosc îndată că, de cînd pusese stăpînire pe bucătărie Mamsell Agata, mîncam mai bine ca întotdeauna. Şi de fata în casă care plecase, o bretonă voinică, fusesem foarte mulțumit, căci respectase întocmai cele, convenite între noi la angajare, anume, să nu se apropie niciodată de masa mea de scris şi să nu se atingă de mobilele vechi. La o săptămînă după ce sosise Mamsell Agata, sănătatea ei dăduse semne de declin, mînile începuseră a-i tremura, scăpase cel mai prețios dintre vechile mele vase de Faenza şi nu mult după aceea o ştersese în aşa grabă încît uitase să-şi ia pînă şi şorțurile. Chiar în ziua plecării ei, Mamsell Agata se apucă de treabă, curățînd şi frecînd delicatele mele scaune Louis XVI, bătînd fără de milă neprețuitele carpete persiene cu un băț solid, spălînd palidul chip de marmură al madonei florentine cu apă şi săpun; ba izbutise să şteargă pînă şi minunatul lustru al vazei de Gubbio de pe masa de scris. Dacă Mamsell Agata s-ar fi născut cu patru sute de ani mai devreme, n-ar mai fi rămas pînă azi nici urmă din arta medievală. Cît de îndepărtată să fi fost epoca în care se născuse? Arăta exact la fel ca în copilăria mea, cînd o văzusem întîi în casa bătrînească din Suedia. Fra ele meu mai marc o moştenise cînd vechiul cămin părintesc se desfăcuse. Ca om excepțional de curajos ce este, izbuti să scape de ea şi să mi-o treacă mie. Mamsell Agata era întocmai ce-mi trebuia, îmi scrisese el; menajeră ca ea nu există pe lume. În privința asta avea dreptate. De atunci, la rîndul meu, am cercat mereu să scap de dînsa. Obişnuiam să poftesc la masă prieteni celibatari, cunoştințe ocazionale şi cu toții mă fericeau că am asemenea bucătăreasă minunată. Le spuneam că sînt pe punctul de a mă căsători şi că lui Mamsell Agata nu-i plăceau decît celibatarii, aşa că îşi căuta un alt loc. Toți se arătau foarte interesați, dorind s-o vadă. Şi asta lămurea lucrurile: ar fi dorit să n-o mai vadă niciodată în ochi, dacă s-ar fi putut. S-o descriu cum arăta îmi este cu neputință. Avea cîrlionți aurii subțiri, aranjați după moda primei epoci victoriene — Rosalie pretindea că-i perucă; nu ştiu de-o fi fost. Fruntea era excepțional de îngustă, ochii mici, albicioşi, fără de sprîncene, aproape că n-avea față, ci numai un nas.lung ce atîrna deasupra unei tăieturi subțiri care se deschidea rareori pentru a descoperi un şirag de dinți lungi şi ascuțiți ca de nevăstuica. Culoarea feței şi a degetelor era de un albăstrui cada veric, atingerea mînii vîscoasă şi rece ca de mort. Zîmbetul ei — nu,

[1] Femeie la toate.

cred că n-am să vă descriu ce fel de zîmbet avea; de el ne temeam cel mai tare, eu şi Rosalie. Mamsell Agata nu vor bea decît suedeza, dar se certa cu mare uşurinţă pe franţuzeşte şi englezeşte. Cred că pînă la urmă tot izbutise să înţeleagă puţin franceza, altfel n-ar fi putut aduna toate cîte parca să ştie despre bolnavii mei. Am surprins-o de multe ori ascultînd la uşa cabinetului meu de consultaţie, mai ales cînd primeam doamne. Avea o marc slăbiciune pentru morţi. Părea întotdeauna mai veselă cînd unul dintre pacienţii mei trăgea să moară şi foarte rar se întîmpla să nu apară pe balcon cînd trecea o înmormîtare pe Avenue de Villiers. Nu putea suferi copiii şi n-a iertat-o niciodată pe Rosalie că dăduse o bucata din tortul de Grăcitm copiilor portăresei. Nu putea să-l vadă în ochi pe căţelul meu şi umbla într-una prin casă pufăind praf de purici, şi cum mă zărea începea să se scarpine în semn de protest. Nici căţelul n-o putuse suferi din prima clipă, poate din pricina mirosului cu totul aparte pe care-l exala întreaga-i persoană, îmi amintea de mirosul ele şoarece al lui Cousin Pons[1], dar cu un iz deosebit, propriu, pe care l-am mai simţit doar încă o singura dată în viaţa mea. Asta s-a petrecut cu mulţi ani mai tîrziu, cînd am intrat într-un mormînt părăsit din Valea Regilor, la Toba, plin de sute de lilieci mari ce atîrnau ca nişte ciorchini negri pe ziduri. Mamsell Agata nu ieşea din casă decît duminica pentru a se duce la biserica suedeza din Boulevard Ornano, unde sta în completă reculegere pe o bancă, rugîndu-se Dumnezeului Mîniei. Banca era întotdeauna goală, căci nimeni nu îndrăznea să se aşeze lîngă dînsa. Prietenul meu, pastorul suedez, mi-a mărturisit că, prima oara cînd i-a vîrît în gură pînea sfintei împărtăşanii, s-a holbat la el aşa de fioros încît i-a fost frică să nu-l muşte de deget, Rosalie îşi pierduse toată voioşia de odinioară, arăta slăbită, nenorocită, şi mereu spunea că s-ar duce să trăiască pe lingă soră-sa, care era, măritată în Touraine. Desigur ca era mai uşor pentru mine, care eram plecat ziua întreagă. Cum mă întorceam acasă, toată vlaga din mine parcă seca şi o oboseală de moarte, cenuşie, se lăsa ca praful peste gîndurile mele. De cînd descoperisem că Mamsell Agata era somnambulă, nopţile mele deveniseră mai neliniştite şi mai agitate. Adesea aveam impresia că simt mirosul prezenţei ei chiar şi în dormitorul meu. Pînă la urmă, mi-am deschis inima lui Flygare, pastorul suedez, care venea des la mine, şi cred că avea o vagă bănuială în privinţa cumplitului adevăr.

[1] Vărul Pons, eroul din romanul cu acelaşi nume al lui Balzac.

— De ce n-o concediezi? îmi spuse el într-o bună zi; n-o mai poți duce aşa înainte. Am început a crede într-adevăr ca ți-e frică de ea. Dacă n-ai curajul s-o concediezi, am s-o fac eu pentru dumneata. I-am oferit o mie de franci pentru fondul bisericii dacă mă poate scăpa de dînsa.

— Am s-o concediez chiar în astă-seară pe Mamsell Agata, fii fără grijă. Vino la sacristie mîne dimineață după slujbă şi-ți voi da veşti bune. A doua zi nu se făcu slujbă în biserica suedeza, căci pastorul se îmbolnăvise subit în ajun şi fusese prea tîrziu ca să găsească un înlocuitor. M-am dus numaidecît acasă la el, în Place des Termes. Soția lui mă întîmpină spunîndu-mi că tocmai voia să trimită după mine. Pastorul se întorsese acasă în ajun seara, într-o stare cumplită, aproape leşinat. Arăta parcă ar fi văzut un strigoi, adăugă ea. Poate chiar văzuse, mi-am spus eu în gînd, pe cînd mă îndreptam spre camera lui. Îmi povesti că tocmai începuse a-i transmite Mamsell-ei Agata hotărîrea mea; se aşteptase s-o vadă foarte furioasă, dar în loc de asta, ea îi zîmbise numai. Atunci simțise dintr-odată un miros teribil de ciudat în cameră şi avusese impresia că-i vine leşin; era sigur că mirosul, fusese de vină.

— Nu, i-am replicat eu; de vină a fost zîmbetul. I-am hotărît să rămîie în pat pînă voi veni din nou să-l frăd. Ce Dumnezeu o fi cu dînsul, îmi puse el întrebarea, la care i-am răspuns că nu puteam şti — ceea ce nu era adevărat, căci ştiam foarte bine, recunoscusem simptomele.

— Uite ce-i, am rostit eu ridicîndu-mă să plec; aş dori să-mi povesteşti ceva despre Lazăr. Dumneata, ca pastor, de sigur ştii mai multe despre el decît mine. Există pare-mi-se o legendă veche...

— Lazăr, spuse pastorul cu voce stinsă, a fost omul care s-a întors viu, la locuința lui, din mormînt unde moartea îl ținuse în puterea ei trei zile şi trei nopți. Nu mai rămîne nici o îndoială asupra minunii care a fost văzută de Maria, Marta şi mulți din prietenii lui de înainte.

— Mă întreb cum o fi arătat?

— Legenda spune că stricăciunea începută de Moarte asupra trupului său, şi care fusese oprită de o putere miraculoasă, se văclea încă pe chipu-i vînăt, cadaveric, în degetele-i lungi, în ghețate de răceala morții; unghiile îi erau negre şi crescuseră înspăimîntător de lungi, veşmintele de pe el încă mai răspîndeau în jur putoarea grețoasă a mormîntului. Pe cînd Lazăr se apropia de mulțimea ce se strînsese ca să-l

firitisească pentru întoarcerea lui înapoi la viață, vorbele vesele de urare li se stinseră pe buze şi-o umbră înfiorătoare pogorî ca o pulbere pe mințile lor. Unul cîte unul o rupseră la fugă, cu sufletele înghețate de groază. În timp ce recita legenda cea veche, pastorul începu a se foi nelinişti în aşternut, vocea i se stingea din ce în ce, chipul i se făcuse alb ca perna pe care îşi rezema capul.

— Eşti sigur că Lazăr este singurul om care s-a sculat din mormînt? l-am întrebat eu. Eşti sigur că n-avea o soră? Scoțînd un strigăt de spaimă, pastorul îşi acoperi fața cu mînile. Pe scări l-am întîlnit pe colonelul Staaff, ataşatul militar suedez, care venea să se intereseze de sănătatea pastorului. Fiind cu trăsura, mă pofti să merg la el acasă, avînd a-mi vorbi într-o chestiune foarte urgentă. Luptase în războiul din '70 în armata franceză, distingîndu-se pentru mari merite şi fusese rănit la Gravelotte. Se însurase cu o franțuzoaică şi era foarte apreciat în înalta societate pariziană...

— Ştii, începu colonelul pe cînd ne aşezam la ceai; ştii doar că-ți sînt prieten şi că am mai mult de două ori vîrsta dumi tale. Să nu-mi iei în nume de rău ceea ce îți voi spune în propriu-ți interes. Şi eu, şi nevastă-mea am auzit adesea în ultima vreme oameni plîngîndu-se de felul tiranic în care te porți cu pacienții. Nimănui nu-i place să i se arunce mereu în obraz cuvintele: disciplină, supunere. Doamnele, mai ales cele franceze, nu sînt obişnuite să fie tratate aşa de aspru de către un tinerel ca dumneata; te-au şi poreclit Tiberius. Dar partea cea mai gravă este, mă tem, faptul că ți se pare natural să porunceşti dumneata şi ceilalți să te asculte. Te înşeli, tinere prieten, nimănui nu-i place să asculte, fiecare doreşte să comande.

— Nu sînt de aceeaşi părere; multor oameni şi mai tuturor femeilor le place să asculte.

— Aşteaptă întîi să te însori, spuse viteazul meu prieten aruncînd o privire furişă spre uşa salonului. Dar să trecem acum la lucruri mai serioase, urmă colonelul. Au început să circule anumite zvonuri, că nu-ți dai nici o osteneală să salvezi aparențele în ceea ce priveşte viața dumitale particulară, că există o femeie misterioasă care trăieşte cu dumneata în pretinsa situație de menajeră. Pînă şi soția consulului englez a făcut o aluzie soției mele, care ți-a luat apărarea cu multă energie. Ce-are să spună ministrul Suediei şi soția lui, care te tratează ca pe fiul lor, cînd le vor ajunge la urechi asemenea zvonuri, ceea ce se va întîmpla cu siguranță mai devreme ori mai tîrziu. Drept să-ți

spun, prietene, nu se cade să facă aşa ceva un doctor în situaţia dumitale, cu atîtea doamne englezoaice şi franţuzoaice care vin să te consulte, îţi repet, nu se cade! Dacă ai chef să-ţi iei o metresă, n-ai decît, e treaba dumitale, dar, pentru numele lui Dumnezeu, scoate-o din casă! Nici chiar francezii nu pot su porta asemenea scandal! I-am mulţumit colonelului, recunoscînd că avea dreptate, că cercasem de mai multe ori s-o scot din casă, dar nu avusesem destulă tărie.

— Ştiu ca nu-i uşor, recunoscu colonelul; am fost şi eu tînăr. Dacă n-ai curajul s-o scoţi din casă, am sa te ajut eu. Sînt omul care-ţi trebuie. Niciodată nu m-am temut de cineva, fie că era bărbat ori femeie; am atacat pe prusaci la Gravelotte, am înfruntat moartea în şase bătălii mari...

— Aşteaptă pînă ai s-o înfrunţi pe Mamsell Agata Svenson, am replicat eu.

— Cum adică, vrei să spui că-i suedeză? Cu-atît mai bine, în cazul cel mai rău fac aşa ca să fie expulzată din Franţa prin legaţie. Mîne dimineaţă la zece voi fi în Avenue de Villiers; vezi să fii acolo.

— Nu, mulţumesc, fără mine, nu mă apropii niciodată de ea cînd pot s-o evit.

— Et pourtant, tu couches avec elle[1], exclamă colonelul, privindu-mă înmărmurit de uimire. Era cît pe ce să vomit pe covorul lui, noroc că mi-a dat la timp un pahar de rachiu tare cu sifon, şi am părăsit casa împleticindu-mă, după ce primisem invitaţia lui la masă pe a doua zi pentru a sărbători victoria. A doua zi am luat masa numai cu Madame Staaff. Colonelul nu se simţea tocmai bine. Trebuia să mă duc după masă să-l văd i probabil că-l supăra iarăşi vechea rană de la Gravelotte, bănuia soţia lui. Viteazul colonel zăcea în pat, cu o compresă rece pe creştetul capului. Arăta foarte slăbit şi îmbătrînit, şi ochii lui aveau o expresie rătăcită pe care nu i-o mai văzusem pînă atunci.

— Ţi-a zîmbit? l-am întrebat. Se înfiora şi întinse mîna spre paharul de rachiu cu sifon.

— Ai băgat de seamă ce gheară lunga şi neagră are la de getul mare, parcă-i o gheară de liliac? Se făcu palid şi-şi şterse fruntea îmbrobonată de sudoare.

— Ce să fac? m-am tînguit eu, luîndu-mi capul în mîni.

— N-ai decît o singură scăpare, răspunse colonelul cu voce stînsă; să te însori, altfel vei cădea la patima beţiei.

[1] Şi cu toate astea, te culci cu ea.

14 VICONTELE MAURICE

Nici nu m-am însurat, nici n-am căzut la patima beției. Am ales altă cale: am părăsit cu totul locuința din Avenue de Villiers. Rosalie îmi aducea la ora şapte ceaiul şi ziarul „Figaro" în dormitor; peste jumătate de oră plecam şi mă întorceam la ora două cînd începeau consultațiile. Plecam din nou o dată cu ultimul pacient şi reveneam noaptea tîrziu, strecurîndu-mă tiptil, hoțeşte, în dormitor. Dublasem leafa Rosaliei care-şi păstră postul cu mult curaj, plîngîndu-se doar că n-are de făcut altceva toată ziua decît să deschidă uşa. Toate celelalte, bătutul covoarelor, reparatul hainelor, curățatul ghetelor, spălatul rufelor, gătitul bucatelor, le făcea Mamsell Agata. Dîndu-şi seama de necesitatea unei legături între ea şi lumea exterioară şi de cineva oricînd la îndemînă cu care să se certe, Mamsell Agata tolera acum prezența Rosaliei cu o sumbră resemnare. Ba chiar îi şi zîmbise odată, îmi spuse Rosalie cu un uşor tremur în voce. Şi Tom luă obiceiul s-o şteargă de acasă de frica Mamsell-ei Agata, îşi petrecea zilele umblînd cu trăsura, vizitînd împreună cu mine bolnavii. Rareori mînca acasă şi nu intra niciodată în bucătărie, unde le place aşa de mult să stea tuturor cînilor. Cum se întorcea de la munca zilnică, se furişa la paneraşul lui din dormitorul meu, unde ştia că-i oarecum în siguranță. Pe măsură ce clientela mea creştea, era tot mai greu să rup cîte-o fărîmă din timp pentru obişnuita noastră escapadă de duminică, la Bois de Boulogne. Cînii, ca şi oamenii, trebuie să simtă din cînd în cînd în nări mirosul Mamei noastre Terra, ca să-şi poată păstra curajul. Nimic nu se poate compara cu o plimbare vioaie printre copacii primitori, fie ei chiar şi cei aproape domesticiți de la Bois de Boulogne, şi o partidă spontană de-a v-ați ascunselea prin tufişuri, cu cîte-o cunoştință . ocazională, într-o zi, cum mergeam noi pe o alee mai lăturalnică, fericiți că sîntem împreună, am auzit deodată departe în urmă gîfîieli şi horcăituri desperate, întrerupte de accese de tuse cu sufocare. Am crezut că-i cineva apucat de-o criză de astmă, dar Tom diagnostică imediat un caz de sufocare a unui buldog sau mops mic ce se apropia cu viteză maximă de noi, implorîndu-ne, cu ultima-i suflare, să-l aşteptăm. Peste o clipă, Loulou se prăbuşea la picioarele mele mai mult mort decît viu, prea gras ca să poată respira, prea obosit ca să poată vorbi, cu o limbă neagră atîrnîndu-i toată afară din gură şi ochi injectați ieşindu-i din cap de bucurie şi emoție.

— Loulou! Loulou! chema o voce desperată dintr-un cupeu ce trecea pe aleea principală.

— Loulou! Loulou! striga un valet, alergînd spre noi prin dosul tufişurilor. Slujitorul mă informă că întovărăşea pe, marchiză şi pe Loulou în plimbarea lor igienică de cinci minute pe lîngă trăsura cînd, deodată, Loulou începuse a adulmeca în toate direcțiile cu frenezie şi-o zbughise cu aşa iuțeală în tufişuri că-l pier duseră imediat din vedere. Camerista o urcase în trăsură pe marchiză aproape leşinată, iar el îl căuta de o jumătate de oră în vreme ce vizitiul umbla cu trăsura la deal şi la vale întrebînd pe toți trecătorii dacă n-aveau veşti despre Loulou. Lacrimi de fericire izbucniră din ochii marchizei cînd i-am aşezat pe genunchi cățelul — încă fără glas din pricină că tot se mai înăbuşea. „Are să dea peste el un atac de apoplexie", se tîngui marchiza. Am răcnit în cornetul ei acustic că nu era decît emoția, în realitate, ca orice buldog bătrîn şi gras, era foarte expus unui atac. Fiind pricina involuntară a celor în tîmplate, am primit invitația stăpînei lui la ceai. Cînd Tom sări pe genunchii mei, Loulou avu o criză de furie, sufocîndu-se aproape. Restul drumului rămase nemişcat în poala stăpînei lui, complet istovit, holbîndu-se sălbatic cu un ochi spre Tom şi clipind drăgăstos cu celălalt spre mine. „Am mirosit multe lucruri în viața mea, spunea ochiul, dar n-am uitat niciodată mirosul tău cu totul aparte, îmi place mai tare decît mirosurile tuturor celorlalți. Ce mult m-am bucurat că în sfîrşit te-am găsit! Ia-mă pe mine pe genunchi în loc s-o ții pe corcitura asta neagră. N-avea grijă, îi fac eu de petrecanie, numai să-mi. vin în fire!" „Nu-mi pun eu mintea cu tine, stîrpitură ce eşti! Monstru bătrîn!" îi răspunse cu demnitate Tom. „De cînd sînt, n-am văzut asemenea arătare! Te face aproape să te ruşinezi ca eşti cîne caniş campion ca mine nu-şi arată colții unui cîrnat; mai bine ți-ai vîrî în gură negreață de limbă să nu-ți cadă pe jos din boiul tel slut!" După a doua ceaşcă de ceai intră în salon Monsieur l'Abbe, care obişnuia să facă vizită marchizei duminica după-amiază. Blajinul abate îmi reproşa că nu-l înştiințasem de întoarcerea mea la Paris. Contele întrebase adesea de mine şi ar fi încîntat să mă vadă." Contesa era plecata la Monte-Carlo pentru o schimbare de aer. Îi. mergea excelent cu sănătatea şi era bine dispusă. Din păcate, nu putea spune acelaşi lucru despre conte, care se întorsese la viața sedentară, petrecîndu-şi ziua întreagă în fotoliul lui, fumînd obişnuitele-i țigări de foi. Abatele socotea de datoria lui să mă previe că vicontele Maurice era furios pe mine din pricina

renghiului pe care i-l jucasem la Château Rameaux.. Hipnotizîndu-i, pe el şi pe doctoraşul satului, îi convinsesem că are colită pentru a-l împiedica să cîştige medalia de aur la concursul Societății de Tir a Franței. Abatele mă imploră să mă feresc din calea lui, căci era cunoscut pentru caracteru-i violent, nestăpînit, certîndu-se mereu cu cei din juru-i. Chiar lunea trecută se bătuse din nou în duel şi Dumnezeu ştie ce se putea întîmpla dacă ne întîlneam.

— Nu se poate întîmpla nimic, i-am răspuns cu. N-are de ce-mi fi teamă de bruta aceea, căci îi este frică de mine. Astă toamnă, în fumoarul de la Château Rameaux. am dovedit că sînt mai tare ca el şi mă bucur aflînd de la dumneata că n-a uitat lecția pe care i-am dat-o. Singura-i superioritate asupra mea este ca poate ochi o rîndunică ori o ciocîrlie cu arma lui de la cincizeci de metri, pe cînd eu probabil n-aş nimeri nici măcar un elefant de la asemenea distanță. Dar este foarte pu țin probabil să poată profita vreodată de superioritatea aceasta, deoarece mă socoate inferior lui pe scara socială. Adineaori ai rostit cuvîntul hipnotism; ei bine, mă dezgustă pînă şi cuvîntul, toată lumea mi-l aruncă în obraz fiindcă am fost elevul lui Charcot. Înțelegeți o dată pentru totdeauna că toate neroziile astea despre puterea hipnozei fac parte dintr-un sistem perimat, pe care ştiința. modernă nu-l recunoaşte. Aici nu-i vorba de hipnoză, ci de imaginație. Imbecilul acela îşi închipuie că l-am hipnotizai; nu eu i-am băgat în cap ideea asta stupidă, ci el singur. Noi numim aşa ceva autosugestie. Cu atît mai bine pentru mine, căci este neputincios să-mi facă vreun rău, cel puțin cînd ne aflăm față în față.

— Dar l-a i putea hipnotiza dacă ai vrea?

— Da, cu uşurință, este un medium foarte bun. Charcot ar fi încîntat să-l aibă pentru conferințele lui experimentale pe care le ține marțea la Salpetriere.

— Deoarece spui că puterea hipnotică nu există, admiți atunci că eu, de pildă, l-aş putea sili să-mi asculte poruncile aşa cum le-a ascultat pe-ale dumitale?

— Da, cu condiția ca el să creadă că ai această putere, ceea ce cu siguranță că nu crede.

— Şi de ce nu, crede?

— Aici începe adevărata dificultate; la întrebarea dumitale încă nu s-a găsit pînă în prezent un răspuns satisfăcător. Este o ştiință relativ nouă, încă în pruncie.

— Îl poți face să săvîrşească o crimă?

— Nu, afară de cazul cînd ar fi în stare s-o săvîrşească şi din proprie inițiativă. Deoarece sînt convins că omul acesta are instinct criminal, răspunsul meu în cazul de față este afirmativ.

— L-ai putea face să renunțe la contesă?

— Numai dacă doreşte el singur şi s-ar supune unui tratament metodic prin sugestie hipnotică. Chiar şi aşa, ar fi ne voie de un timp îndelungat, instinctul sexual fiind cea mai co vîrşitoare forță a naturii omeneşti.

— Făgăduieşte-mi că-l vei ocoli. Spune că are să te biciu iască prima oară cînd te va întîlni.

— N-are decît să încerce, ştiu eu să mă descurc în asemenea împrejurare, nu-ți face griji. Sînt capabil să mă apăr foarte bine.

— Noroc că e plecat la Tours cu regimentul şi foarte probabil are să lipsească multă vreme din Paris.

— Dragă abate, eşti cu mult mai naiv decît te credeam. În clipa de față se află la Monte-Carlo cu contesa şi va re veni la Paris cînd se va întoarce şi ea de la cura de aer. Chiar a doua zi am fost chemat la conte în calitate de medic. Abatele avusese dreptate; l-am găsit într-o stare foarte proastă, atît fizică cît şi morală. Nu poți face mare lucru cînd e vorba de un domn în vîrstă care stă ziua întreagă într-un fotoliu, fumînd neîncetat țigări de foi, cu gîndul numai la frumoasa-i şi tînăra-i soție plecată la Monte-Carlo pentru o cură de aer. Nu-i poți fi de ajutor nici cînd doamna se în toarce ca să-şi reia locul printre cele niai admirate şi mai curtate femei din societatea pariziană, îşi petrece zilele la Worth cer cînd rochii noi, iar seara iese ia teatre şi baluri, după ce-a depus pe obrazul soțului un rece sărut drept noapte bună. Cu cît îl vedeam mai mult pe conte, îmi era tot mai drag. Era cel mai desăvîrşit prototip pe care l-am întîlnit vreodată al aris tocratului francez din alte vremuri. De fapt, îmi era simpatic fără îndoială din pricină că-l compătimeam. Pe vremea aceea, încă nu bănuiam că singurii oameni pe care-i. simpatizam erau cei pe care-i compătimeam. Cred că din pricina asta.nu mi-a mai plăcut de loc contesa prima oară cînd am revăzut-o după ultima noastră întrevedere sub teiul de la Château Rameaux, cînd fusese lună plină şi bufnița mă salvase în clipa cînd simțeam c-o îndrăgesc peste seamă. Nu, nu-mi plăcea absolut de loc în timp ce-o observam de lîngă abate, de cealaltă parte a mesei din sufragerie, cum rîdea cu poftă de glumele proaste ale vicontelui Maurice — unele la adresa mea, „după cît înțelegeam din privirile insolente pe care mi le arunca. Nici unul nu-mi adresă o vorbă. Singurul semn din partea contesei că mă recunoscuse fusese o

distantă strângere de mina înainte de a ne aşeza la masă. Vicontele mă ignorase complect. Ea era la fel de frumoasă ca întotdeauna, dar nu mai era aceeaşi femeie. Chipul îi radia de sănătate şi bună dispoziție, însă n-am regăsit expresia nostalgică a ochilor ei mari. Am priceput dintr-o privire că fusese lună plină în parcul de la Monte-Carlo şi că în teii de acolo nu se aflau bufnițe prevestitoare. Vicontele Maurice părea nemaipomenit de încîntat de sine; era clar că-şi dădea aere de erou cuceritor, lucru deosebit de enervant.

— Ca y est[1], i-am spus abatelui pe cînd stăteam în fumoar după masa. Cu siguranță că dragostea-i oarbă, dacă asta se poate numi dragoste. O plîng ca a căzut în brațele unui im becil degenerat ca el; merita o soartă mai bună.

— Ştii că acum aproape o lună, contele i-a plătit datori ile de joc ca să nu fie dat afară din armată şi mai umblă un zvon despre un cec fără acoperire. Se spune că cheltuieşte sume fabuloase pentru o vestită cocotă. Şi cînd te gîndeşti că-i omul care o va conduce pe contesă în astă-seară la balul mascat de la Operă!

— Ah! de-aş şti să trag cu pistolul!

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu vorbi aşa! Aş dori să te văd plecînd; sînt sigur că are să vie aici sa-şi bea pa harul de brandy cu sifon.

— Mai bine-ar fi prudent cu păhărelul. N-ai observat cum îi tremură mîna cînd îşi toarnă picăturile de doctorie în paharul cu vin? în orice caz, asta-i de bun augur pentru rîndunele şi ciocîrlii. Nu mai privi aşa de îngrozit către uşă, căci el se desfată acum în salon făcînd curte contesei. De altfel, pleci . trăsura mea e la poartă. M-am suit la etaj ca să-l văd o clipă pe conte înainte de a pleca. Se pregătea tocmai de culcare, şi-mi mărturisi că-i era foarte somn. Fericit om! Pe cînd îi uram noapte bună, am auzit un urlet desperat de cîne venind de jos. Ştiam că Tom mă aştepta în hol, în ungherul ce-i fusese rezervat anume lui de conte, care era mare iubitor de cîni şi avusese grijă să i se aşeze un covoraş special pe care să stea comod. M-am repezit în jos pe scări cît am putut de repede. Tom gemea slab, ghemuit jos, în uşa de la intrare şi sîngele îi şiroia din bot. Aplecat asupră-i, vicontele Maurice îl lovea cu furie. M-am prăvălit peste brută atît de neaşteptat, încît îşi pierdu echilibrul şi căzu. O a doua lovitură bine aplicată pe cînd sărea în picioare îl doborî din nou la pămînt. Înşfăcîndu-mi pălăria şi pardesiul, am sărit cu cînele în brațe în trăsura şi-am pornit în goana cailor spre Avenue de Villiers. Mi-

[1] E aşa cum am spus.

am dat seama numaidecît că bietul cățel suferea de grave leziuni interne. L-am vegheat toată noaptea. Respirația i se făcea tot mai grea, hemoragia nu contenea. A doua zi dimineață, ca să-l cruț de lungi. suferinți, mi-am împuşcat singur prietenul credincios. M-am simțit mai uşurat cînd am primit după-amiază o scrisoare de la doi ofițeri camarazi de-ai vicontelui Maurice care-mi cereau să-i pun în legătură cu martorii mei, deoarece vicontele se hotărîse, după oarecare şovăire, să-mi facă onoarea etc., etc. Cu greu l-am putut convinge pe colonelul Staaff, ataşatul militar suedez, sa mă asiste în acea împrejurare. Prietenul meu Eclelfeld, cunoscutul pictor finlandez, avea sa-mi fie al doilea martor. Norstrom trebuia să mă însoțească în calitate de chirurg.

— N-am avut niciodată aşa noroc ca-n ultimele douăzeci şi patru de ore, i-am spus lui Norstrom pe cînd prînzeam la masa noastră obişnuită de la Cafe de la Regence, îți mărturisesc că am tras o frică grozavă că are să-mi fie frică. Cînd colo, curiozitatea de a şti cum îmi voi juca rolul m-a preocupat într-atît, încît n-am avut timp să mă gîndesc la. altceva, Ştiu doar ce mult mă interesează psihologia. Se vedea cît de colo că în seara aceea psihologia nu-l interesa absolut de loc pe Norstrom; de altfel, nu-l interesase niciodată. Era neobişnuit de taciturn şi de solemn, dar am observat în ochii lui posomoriți o expresie oarecum duioasă ce m-a făcut aproape să mă ruşinez de mine însumi.

— Ascultă, Axel, rosti el cu o voce cam răguşită, ascultă-mă...

— Nu mă mai privi aşa şi mai cu seamă nu fi sentimental, nu se potriveşte de loc genului tău de frumusețe. Scarpînă-ți bătrîna căpățînă nătîngă şi cearcă să pricepi situația. Cum îți închipui măcar o clipă că aş putea să fiu atît de nebun încît să-l înfrunt pe sălbaticul acela mîne dimineață la Bois de Saint-Cloud dacă n-aş fi sigur că nu mă poate ucide. Ideea este atît de absurdă încît n-o poți lua în serios nici un moment. Şi-apoi, duelurile astea franțuzeşti sînt mai mult o farsă, ştii la fel de bine ca mine. Amîndoi am asistat ca doctori la mai multe reprezentații de-acest fel, unde actorii nimeresc uneori vreun copac, dar niciodată unul pe altul. Hai să mai destupăm o sticlă de Chambertin şi-apoi să mergem di rect la culcare; vinul de Burgundia îmi face somn. N-am dormit mai de loc de cînd a murit bietul meu cățel şi-n noaptea asta trebuie să dorm cu orice preț. Dimineața era rece şi cețoasă. Aveam pulsul optzeci, constant, simțeam însă un tremur ciudat în pulpe, o dificultate destul de pronunțată la vorbire şi, în ciuda tuturor sforțărilor mele, n-am

izbutit să înghit nici o picătură de coniac din plosca pe care mi-o întinse Norstrom cînd am coborît din trăsură. Nesfîrşitele formalităţi preliminare mi s-au părut foarte enervante, căci nu înţelegeam o boabă din cele ce se discutau. Ce neghiobie era totul şi cîtă pierdere de vreme! cugetam eu cu cît ar fi fost mai simplu să-i trag o bătaie zdravănă á l'anglaise[1] şi s-o sfîrşesc o dată! Cineva spuse că ceaţa se ridi case îndeajuns ca să permită o bună vizibilitate. Am fost surprins, căci mie mi se părea că „ceaţa" se îngroşase şi mai mult. Îl puteam vedea totuşi foarte bine pe vicontele Maurice, în picioare în faţa mea, cu obişnuitu-i aer impertinent, cu ţigara în gură, simţindu-se foarte la largul lui, mi se păru mie. În clipa aceea, un măcăleandru începu a cînta în desişul din spa tele meu. Tocmai cînd mă întrebam ce-o fi căutat micuţul lăutar în Bois de Saint-Cloud la o vreme atît de tîrzie, co lonelul Staaff îmi puse în mină un pistol lung.

— Ocheşte jos! îmi şopti el.

— Foc! strigă o voce aspră. Am auzit o detunătură. L-am zărit pe viconte scăpînd ţigara dintre buze şi pe profesorul Labbe repezindu-se către el. Peste cîteva clipe, m-am pomenit în trăsura colonelului Staaff şi în faţa mea sta Norstrom, cu chipul luminat de un zîmbet larg. Colonelul mă bătu pe umăr, dar nimeni nu rosti un cuvînt.

— Ce s-a întîmplat? De ce n-a tras? Nu vreau nici un fel de cruţare din partea acelei bestii. Am să-l provoc acum la rîndul meu, am să-l...

— Ba n-ai să faci nimic de felul ăsta. Mai bine mulţumeşte lui Dumnezeu că ai scăpat teafăr ca prin minune, mă întrerupse colonelul, într-adevăr că a făcut tot ce i-a stat în putinţă să te ucidă şi fără îndoială că ar fi izbutit dacă i-ai fi lăsat timp să tragă al doilea foc. Din fericire ai tras amîndoi deodată. Dacă ai fi întîrziat cu o fracţiune de secundă, n-ai mai sta acum lîngă mine. N-ai auzit glonţul vîjîindu-ţi pe deasupra capului? Uite! Deodată, pe cînd îmi priveam pălăria, cortina se lăsă peste isprava mea eroică. Despuiat de deghizamentul de viteaz ce nu i se potrivea, omul adevărat apăru, omul care se temea de moarte. Tremurînd de spaimă, m-am prăbuşit într-un colţ al trăsurii.

— Sînt mîndru de dumneata, tinere prietene, urmă colonelul. Inima mea de veteran tresaltă de plăcere pe cînd te observam. Nici eu n-aş fi izbutit mai bine! Cînd i-am atacat pe prusaci la Gravelotte... Clănţăneala dinţilor mă împiedică să prind sfîrşitul frazei, îmi era rău, mă cuprinsese o ameţeală şi aş

[1] Pe englezeşte, cu bâtul la spate.

fi vrut să-i spun lui Norstrom să lase în jos geamul ca să respir puțin aer, dar nu puteam scoate-o vorbă. Aş fi vrut să deschid deodată portiera şi s-o zbughesc la goană ca un iepure, dar nu-mi puteam mişca nici mînile, nici picioarele.

— Ce de mai sînge pierdea, rînji Norstrom. Profesorul Labbe spunea că glonțul străbătuse pe la baza plămînului drept şi că va avea noroc dacă va scăpa numai cu două luni de pat. Clănțănitul dinților mi se opri în clipă şi ascultam atent.

— Nu te ştiam un țintaş atît de iscusit, zise bravul colonel. De ce mi-ai spus că n-ai ținut niciodată un pistol în mînă? Am izbucnit deodată în hohote de rîs, habar n-aveam însă pentru ce.

— Nu văd nici un motiv de rîs, rosti cu severitate colonelul. Omul e grav rănit şi profesorul Labbe părea foarte îngrijorat; s-ar putea sfîrşi cu o tragedie.

— Cu-atît mai rău pentru el, am spus, recăpătîndu-mi ca prin minune graiul. L-a ucis pe bătrînul meu Tom, care nu se putea apăra, zdrobindu-l cu picioarele, îşi petrece timpul liber omorînd rîndunele şi ciocîrlii; n-are decît ceea ce merită. Ştii că Areopagul din Atena a osîndit la moarte pe un băiat pentru că scosese ochii unei păsărele?

— Nu eşti însă Areopagul din Atena.

— Nu, dar nu sînt nici pricina morții acestui om, dacă lucrurile se sfîrşesc rău. N-am avut vreme nici să ochesc, pis tolul a pornit de la sine. Nu-s eu cel care i-a sfredelit plămînul, ci altcineva. Deoarece însă îți pare atît de rău pentru bestia aceea, dă-mi voie să te întreb dacă în speranța că voi da greş mi-ai şoptit la ureche să ochesc jos cînd mi-ai pus pistolul în mîna?

— Mă bucur să constat că ți s-a dezlegat iar limba, fanfaron îndrăcit, zimbi colonelul. Degeaba mă căzneam să pricep o vorbă din tot ce îndrugai cînd te trăgeam spre trăsură — şi cu siguranță că-nici dumneata singur nu înțelegeai mai mult decît mine; bolboroseai mereu nu ştiu ce despre un măcăleandru. Cînd am intrat prin poarta Maillot, eram din nou perfect stăpîn pe nervii mei stupizi şi mă simțeam foarte mulțumit de mine. În vreme ce ne apropiam de Avenue de Villiers, din ceața dimineții îmi apăru chipul de Meduză a Mamsell-ei Agata, fixîndu-mă amenințător cu ochii ei albi. M-am uitat la ceasul meu, arăta şapte şi jumătate; am prins curaj.

— În clipa de față roade patina de pe masa mea veche din sufragerie, m-am gîndit. Încă un pic de noroc şi izbutesc să mă strecor neobservat în dormitor, ca s-o înştiințez pe Rosalia să-mi aducă o ceaşcă de ceai. Rosalie veni în vîrful picioarelor cu

dejunul şi obişnuitul „Figaro”.

— Rosalie, eşti o comoară! Pentru numele lui Dumnezeu, împiedec-o să intre în hol; peste o jumătate de oră vreau s-o şterg. Dragă Rosalie, înainte de a pleca, perie-mă puțin, am mare nevoie.

— Vai, dar nu se poate ca Monsieur să-şi viziteze pacienții cu pălăria asta veche. Ia uite, chiar aici în fața are o gaură rotundă şi dincoace în spate alta. Ce caraghios! Nu le-au putut face moliile căci de cînd a venit Mamsell Agata toată casa pute a naftalină. Să fie de vină vreun şobolan? Camera Mamsell-ei Agata mişună de şobolani. Tare-i mai sînt dragi.

— Nu, Rosalie, este cariul numit ceasul-morții, cu dinți tari ca oțelul, ce pot face asemenea gaură şi-n țeasta unui om, dacă norocul nu-i de partea lui.

— De ce nu dăruieşte Monsieur pălăria lui don Gaetano, bătrînul flaşnetar? Astăzi e ziua lui, cînd vine şi cîntă sub balcon.

— Poți să-i dai oricare pălărie pofteşti, afară de asta. Vreau s-o păstrez, îmi face bine cînd mă uit la cele două găuri, căci înseamnă noroc.

— De ce nu poartă Monsieur joben, ca toți doctorii ceilalți? E cu-atît mai şic!

— Nu pălăria face pe om, ci capul — şi capul meu este în perfectă stare cît timp poți s-o ții departe de ochii mei pe Mamsell Agata.

15 JOHN

M-am aşezat să dejunez şi să-mi citesc „Figaro”-ul. Nimic interesant. Deodată, ochii îmi că zură pe următorul titlu, scris cu litere mari: O AFACERE URÎTĂ.

„Madame Requin, sage-jemme de premiere classe, Rue Grenet, a fost arestata în urma decesului unei tinere fete, moartea ei survenind în împrejurări dubioase. A fost de asemeni lansat un mandat de arestare împotriva unui doctor străin. Sînt temeri că acesta a părăsit țara. Madame Requin mai este acuzată de a fi pricinuit dispariția mai multor nou-născuți ce fuseseră lăsați în grija ei”. Ziarul îmi scăpă din mînă. Madame Requin sage-jemme de premiere classe, Rue Grenet! Fusesem înconjurat de atîtea suferințe, atîtea tragedii se perindaseră prin fața ochilor mei în ultimii ani încît uitasem întreaga întîmplare. Cum stăm aşa, cu ochii ațintiți pe anunțul din „Figaro”, mi-am reamintit totul atît de limpede de parcă noaptea aceea groaznică în care făcusem cunoştință cu Madame Requin s-ar fi petrecut ieri, nu cu trei ani în urmă. Cum stăm astfel,, sorbindu-mi ceaiul şi recitind într-una informația din „Figaro”, o nespusă satisfacție mă cuprinse la gîndul că femeia aceia oribilă fusese în sfîrşit prinsă. Simțeam în acelaşi timp şi o mulțumire amin tindu-mi că în noaptea aceea de pomină îmi fusese hărăzit să salvez două vieți, a unei mame şi a unui prunc, pe care ea, împreună cu infamul ei complice, voiau să le sacrifice. De odată, alt gînd îmi fulgeră prin minte. Ce făcusem eu pentru cele două ființe pe care le întorsesem către viață? Ce făcusem pentru mama părăsită de alt om în clipele cînd avea cea mai mare nevoie de el? „John! John!” striga ea sub stăpînirea cloroformului, c-un accent ele desperare în voce. „John! John!” Mă purtasem mai bine ca el? N-o abandonasem şi eu în clipele cînd avea cea mai mare nevoie de sprijin? Ce chinuri trebuie să fi îndurat înainte de a cădea în mîna acelei femei te ribile şi a brutalului meu coleg, care ar fi ucis-o dacă n-aş fi intervenit eu? Ce chinuri trebuia să fi îndurat în clipa cînd conştiința trezindu-i-se o readusese în fața înspăimântătoarei realități din juru-i. Dar copilaşul aproape asfixiat ce mă privise cu ochişorii lui albaştri pe cînd sorbea pentru întîia oară aerul dădător de viață pe care i-l suflam în plămîni cu buzele mele lipite de ale lui! Ce făcusem pentru dînsul? îl smulse sem din brațele morții neîndurătoare, ca să-l arunc în brațele moaşei Requin! Cîți prunci abia născuți vor mai

fi supt moartea la sînul ei enorm? Ce făcuse ea cu băieţelul cel cu ochi albaştri? Avusese oare soarta celor optzeci la sută dintre micuţii şi neputincioşii călători ai acelui train des nourrices[1] care, după statisticile oficiale, sucombau în primul an al vieţii, ori se afla printre ceilalţi douăzeci la sută care supra vieţuiseră pentru a îndura o soartă şi mai crudă? într-o oră, obţinusem de la direcţia închisorii învoirea s-o vizitez pe Madame Requin. Mă recunoscu numaidecît şi-mi făcu o primire atît de călduroasă încît, drept să spun, m-am simţit foarte prost faţă de funcţionarul închisorii care mă con dusese la celula ei. Băieţelul se afla în Normandia şi o ducea minunat; tocmai primind veşti excelente de la părinţii lui adoptivi, care-l iubeau foarte mult. Ce ghinion că nu-mi putea da adresa din pricina unor confuzii din registru. S-ar putea, deşi e puţin probabil, ca soţul ei să-şi amintească de adresa aceea. Eram încredinţat că băiatul murise, dar, ca să duc treaba pînă la capăt, i-am spus cu asprime că, dacă în patruzeci şi opt de ore nu primeam adresa părinţilor adoptivi, o voi denunţa autorităţilor pentru uciderea copilului şi pentru furtul unei broşe cu diamante, de valoare, pe care i-o lăsasem în păstrare. Izbuti să-şi stoarcă vreo două lacrimi din ochii ei reci, sticloşi, jurîndu-se că nu furase broşatei o păstrase ca amintire de la doamna aceea tînără şi frumoasă, pe care o îngrijise cu atîta drag, ca pe fiica ei.

— Ai patruzeci şi opt de ore, am spus, lăsînd-o pe Madame Requin la meditaţiile ei. În dimineaţa zilei a doua, am primit vizita onorabilului ei soţ, ce-mi aducea chitanţa de amanetare a broşei şi numele celor trei sate din Normandia unde îşi trimisese doamna copiii în anul acela. Am scris imediat celor trei primari ai satelor respective cu rugămintea sa cerceteze clacă nu se afla printre copiii adoptaţi în comunele lor un băieţel de trei ani, cu ochii albaştri. După o lungă aşteptare am primit răspunsuri negative de la doi dintre primari şi nimic de la al treilea. Am scris atunci celor trei preoţi ai satelor şi după alte luni de aşteptare preotul din Villeroy mă informă că descoperise la soţia unui cizmar un băieţel ce-ar părea să corespundă descrierii mele. Sosise de la Paris cu trei ani în urmă şi avea, bineînţeles, ochii albaştri.

Nu fusesem niciodată în Normandia. Crăciunul bătea la uşă, m-am gîndit că meritam şi eu o mică vacanţă. Chiar în ziua de Crăciun, am bătut la uşa cizmarului. Nici un răspuns. Am intrat într-o încăpere întunecoasă; lîngă fereastră, o masă scundă de cizmărie, pe jos aruncate ghete şi cizme de toate mărimile, uzate

[1] Trenul doicilor.

şi murdare, iar pe o frînghie întinsă de-a lungul tavanului erau atîrnate la uscat cîteva cămăşi şi jupoane de-abia spălate. Patul nu era strîns, cearşafurile şi păturile vădeau o murdărie crasă. Pe dalele de piatră rău-mirositoare sta un copil aproape gol, mîncînd un cartof crud. Ochii lui albaştri mă priviră îngroziți. Scăpînd cartoful din mină, ridică instinctiv brațul descărnat, ca pentru a se apăra de o lovitură, apoi se tîrî în patru labe cît putu de repede în cealaltă odaie. L-am prins chiar cînd se strecura sub pat, şi m-am aşezat cu dînsul la masa cizmarului, lîngă fereastră, că să-i examinez dinții. Da, băiatul părea să aibă vreo trei ani şi jumătate. Era un schelet mic, cu brațe şi picioare subțiri ca nişte bețe, pieptul strimt şi stomacul balonat, avînd de două ori mărimea lui normală. Rămase nemişcat pe genunchii mei, fără să crîcnească chiar cînd i-am deschis gura ca să-i cercetez dinții.

Asupra culorii ochilor lui obosiți şi trişti nu mai rămînea nici o îndoială: erau tot aşa de albaştri ca şi ai mei. Uşa se deschise cu violență şi, cu o înjurătură teribilă, cizmarul, beat turtă, se prăvăli înăuntru clătinîndu-se, îndărătul lui, o femeie oprită în pragul uşii cu un prunc la sîn şi încă doi agățați de poala fustei, se uita la mine, încremenită de uimire. Ar fi al naibii de bucuros să se descotorosească de copil, îmi declară cizmarul; dar trebuia mai întîi de toate să i se achite suma de bani care întîrzia să vină. Îi scrisese de mai multe ori doamnei Requin, dar nu primise nici un răspuns, îşi închipuia cumva că avea de gînd să hrănească pe stîrpitura aceea de plod din trudnicu-i cîştig? Acum, cînd avea pruncul ei şi încă doi copii în pensiune, îmi spuse nevastă-sa, se înțelege ca ar fi foarte mulțumită să scape de băiat. Şoşoti apoi ceva cizmarului şi ochii lor umblară iscoditori de la chipul meu la al copilului. De cum intraseră în cameră, expresia de spaima se ivise din nou în ochii micuțului, iar mînuța pe care i-o țineam într-a mea tremura uşor. Din fericire, mi-am amintit la timp că era Crăciunul şi am scos din buzunar un căluț de lemn. Îl luă în tăcere cu un fel de indiferență foarte neobişnuită la un copil, nu părea că face caz de dînsul.

— Vezi ce frumos cal ți-a adus tăticu' de la Paris? îi spuse femeia cizmarului. Primeşte-l, Jules!

— Îl chiamă John, am spus.

— C'est un triste enfant[1], zise femeia. Nu scoate o vorbă, au spune nici măcar „mamă" şi nu ştie să zîmbească. L-am învelit în pătura mea de călătorie şi m-am dus la monsieur le cure care, binevoitor, a trimis-o pe menajeră sa cumpere o cămaşă de lînă şi

[1] E un copil amărît.

un şal călduros pentru drum.

Preotul mă privi atent şi-mi spuse:

— Este datoria mea de preot să condamn şi să înfierez imoralitatea şi viţiul, dar au mă pot opri de a-ţi spune, dragă tinere, că te respect pentru că cerci măcar să-ţi răscumperi păcatul, un păcat cu-atît mai odios cu cît pedeapsa cade asupra Unor prunci nevinovaţi. Era timpul să-l iei grabnic de-aici. Am îngropat mulţi copilaşi părăsiţi dintre aceştia şi fără îndoiala ca în curînd l-aş fi înmormîntat şi pe-al dumitale. Bine-ai făcut, şi-ţi mulţumesc pentru asta, spuse bătrînul preot, bătîndu-mă prieteneşte pe umăr. . Mă temeam să nu pierdem expresul de noapte pentru Paris, aşa că n-am mai avut vreme de explicaţii. John dormi liniştit toată noaptea, învelit bine în salul lui cald, pe cînd eu stăm alături, întrebîndu-mă ce Dumnezeu voi face cu el. Cred ca de n-ar fi fost Mamsell Agata, l-aş fi dus de-a dreptul de la gara în Avenue de Villiers. În loc de asta, i-am dat birjarului adresa creşei Saiut-Joseph din Rue de Seine, unde cunoşteam bine pe maici, care îmi făgaduiră să-l ţină pe băiat douăzeci şi patru de ore, pînă îi voi găsi un cămin convenabil. Cunoşteau, îmi spuseră, ele, o familie respectabila; soţul lucra la fabrica norvegiană de margarina din Pantin, De curînd îşi pierduseră singurul copil. Ideea îmi surîse. M-am dus imediat cu trăsura acolo şi a doua zi băieţelul era instalat în noul lui cămin. Femeia părea deşteaptă şi vrednica, puţin cam iute din fire aş fi putut spune, judecînd-o după privire, dar călugăriţele mă încredinţară că se arătase o mamă devotată pentru copilul ei. I-am dat banii necesari pentru trusoul băiatului şi i-am plătit pe trei luni înainte, o sumă mai mică decît cheltuiam cu ţigările. Am preferat să nu-i dau adresa mea, căci Dumnezeu ştie ce s-ar fi putut întîmpla dacă afla Mamsell Agata de existenţa lui. Josephine avea să le înştiinţeze pe călugăriţe dacă avea vreun necaz, ori se îmbolnăvea copilul. Nu trecu mult şi-mi dădu de ştire. Băiatul se molipsise de scarlatină şi era cît pe ce să se prăpădească. Toţi copiii scandinavilor din cartierul Pantin căzură la pat bolnavi de scarlatină şi trebuia să mă duc mereu pe-acolo. La scarlatină, copiii n-au nevoie ele nici o doctorie, ci numai de o îngrijire atentă şi o jucărie pentru lunga lor convalescenţa. John avu noroc de amîndouă, căci noua lui mamă adoptivă era, fără îndoială, foarte bună cu el, iar eu învăţasem de multă vreme să adaog păpuşile şi căluţii de lemn la farmacopeca mea.

— E un copil ciudat, îmi spunea Josephine. Nu spune nici odată „mamă” şi nu l-am văzut niciodată zîmbind, nici chiar cînd

a primit Moş Crăciunul trimis de dumneavoastră. Căci venise din nou Crăciunul şi băieţelul împlinise un an de cînd se afla la noua-i mamă adoptivă; un an de griji şi ne cazuri pentru mine şi de relativă fericire pentru el. Josephine se arăta într-adevăr a fi o fire iute şi de multe ori se purta obraznic cu mine cînd eram silit s-o cert că nu-l ţine curat pe băiat ori că nu deschide de loc ferestrele. N-am auzit-o însă niciodată adresîndu-i vreo vorbă aspră şi, cu toate că nu cred ca o îndrăgise, vedeam din privirea copilului că nu se temea de dînsa. Părea de o indiferenţă stranie faţă de toţi şi de toate. Am început de la o vreme a fi tot mai îngrijorat de el şi tot mai nemulţumit ele mama-i adoptivă, în ochii micuţului reapăruse expresia aceia de spaimă şi nu mai încăpea nici o îndoială că Josephine îl neglija tot mai mult. Între noi doi izbucniră de mai multe ori certuri, pe care femeia la încheia mai întotdeauna declarînd furioasă că n-aveam decît să iau copilul, dacă nu eram mulţumit, că ea se săturase pînă-n gît de el. Am înţeles care era pricina adevărata: curînd avea să fie mamă. Situaţia se înrăutăţi după naşterea copilului. Pînă la urmă, i-am spus că mă hotărîsem sa iau băiatul îndată ce voi găsi un loc convenabil. Eram hotărît să nu mai fac greşeli cu el, acum, cînd mă puteam bizui pe experienţa căpătată. Peste cîteva zile, întorcîndu-mă acasă pentru consultaţii, am auzit, cînd am deschis uşa de la intrare, o voce furioasă de femeie răsunînd în salonul de aşteptare, încăperea era ticsită de lumea ce mă aştepta cu obişnuita răbdare. John şedea ghemuit într-un colţ al sofalei, lîngă soţia vicarului englez, în mijlocul încăperii, sta înfiptă Josephine, ţipînd cît o ţinea gura şi gesticulînd sălbatic. Cum mă zări în pragul uşii, se repezi spre sofa şi, înşfacînd în braţe pe John, mi-l zvîrli pur şi simplu, că abia am avut vreme să-l prind.

— Desigur, nu-s destul de bună ca să-ngrijesc de-un domnişor ca dumneata, jupîn John! urlă ea. Rămîi mai bine la doctor, că mie mi s-a acrit de atîtea ocări şi de toate minciunile lui c-ai fi un orfan! Oricare poate vedea cine-i tatu-tău, numai să-ţi privească ochii! Ridicînd portiera, se repezi afară din cameră şi dădu buzna peste Mamsell Agata, care-mi aruncă, cu ochii ei albi, o privire ce mă sfredeli, ţintuindu-mă locului. Soţia vicarului se ridică de pe sofa şi ieşi din încăpere, strîngîndu-şi faldurile rochiei cînd trecu pe lîngă mine.

— Du, te rog, pe băieţel în sufragerie şi stai acolo cu el pînă ce vin, m-am adresat eu către Mamsell Agata. Ea îşi întinse mînile înainte cu oroare, ca şi cum ar fi vrut sa se apere de ceva murdar, tăietura de sub nasu-i încîrligat se crăpă într-un zîmbet

înfiorător, după care dispăru pe urmele soției vicarului. M-am aşezat la masă, i-am dat lui John un măr, apoi am sunat pe Rosalie.

— Rosalie, i-am spus; uite, ia banii ăştia şi du-te de-ți cumpără o rochie de stambă, două şorțuri albe şi ce crezi că ți-ar mai trebui ca să arăți o persoană respectabilă. De astăzi eşti înaintată bonă la copil, în noaptea asta va dormi în camera mea, iar de mîine cu dumneata, în camera Mamsell-ei Agata.

— Şi Mamsell Agata? întreabă cu spaimă Rosalie.

— Pe Mamsell Agata o voi concedia după ce-mi termin masa. Mi-am trimis pacienții acasă şi m-am dus să bat la uşa ei. De două ori am ridicat mîna ca să ciocănesc şi de amîndouă dățile am lăsat-o în jos. N-am mai ciocănit. Am hotărît că-i mai cuminte să amîn întrevederea pe după amiază, cînd nervii îmi vor fi mai liniştiți. Mamsell Agata rămase invizibilă. Rosalie îmi servi la cină un excelent pot-au-feu[1] şi o budincă cu lapte pe care am împărțit-o cu John — toate franțuzoai cele de condiția ei sînt bune bucătărese. După cîteva pahare, suplimentare de vin pentru potolirea nervilor m-am dus iar să bat la uşa Mamsell-ei Agata, tremurînd încă de furie. Dar n-am bătut. Mi-am dat deodată seama că mă va costa o noapte de insomnie dacă am scandal cu ea la ora aceea şi că somnul îmi era mai necesar ca niciodată. Cu mult mai bine era să amin întrevederea pe a doua zi, dimineața. Pe cînd îmi sfîrşeam gustarea, am ajuns la concluzia că cea mai nemerita cale era s-o înştiințez în scris. M-am aşezat să ticluesc o scrisoare numai fulgere şi trăsnete, dar abia începusem cînd Rosalie îmi aduse un bilețel pe care am recunoscut scrisul mic şi ascuțit al Mamsell-ei Agata, îmi scria că nici o persoană respectabila n-ar mai putea rămîne o zi în plus în casa mea, că pleca definitiv chiar în după amiaza aceea şi că dorea să nu mă mai vadă niciodată — întocmai vorbele pe care îmi propusesem să i le spun şi eu în scrisoare. În vreme ce prezența invizibilă a Mamsell-ei Agata stăruia încă apăsătoare în toată casa, m-am dus la magazinul Le Printemps, ca să-i cumpăr lui John un pătuc şi un cal basculant drept recompensă pentru ce-i datoram. Bucătăreasa mi se în toarse chiar de-a doua zi, bucuroasă şi satisfăcută. Rosalie strălucea de veselie; chiar şi John părea mulțumit de noua-i locuință cînd m-am dus să-l văd seara, în pătuțul lui comod. Eu mă simțeam fericit ca un şcolar în vacanță. Cît despre o adevărată vacanță, nici vorbă nu putea fi. Munceam pe brînci, ocupat de dimineață pînă-n noapte cu bolnavii mei,

[1] Rasol.

adeseori şi cu bolnavii altor colegi care începuseră să mă cheme la consult pentru a împărți cu mine răspunderea — fapt ce mă surprindea foarte mult, căci de pe-atunci, se vede, pe mine răspunderea nu mă speria niciodată. Am descoperit mai tîrziu, în viață, că asta era una din tainele succesului meu. O altă taină era, se-nțelege. norocul care se arăta acum mai extraordinar ca niciodată, în aşa măsură mă copleşea, încît începusem a crede că aveam o mascotă în casa. Ba începusem să şi dorm mai bine de cînd luasem obiceiul să intru o clipă la băiețel pentru a-l vedea dormind în pătucul lui, înainte de a mă duce seara la culcare. Soția vicarului englez se lepădase de mine, dar mulți compatrioți de-ai ei îi ocupau acum locul pe sofaua din salonul meu de aşteptare. Numele profesorului Charcot avea o aureolă atît de strălucitoare, că o parte din lumina ei se răsfrîngea chiar şi pe cei mai mici sateliți din jurul său. Englezii păreau convinşi că doctorii lor se pricepeau mai puțin în maladiile nervoase decît colegii lor francezi. Nu ştiu dacă aveau dreptate ori nu, dar pentru mine în orice caz era un mare noroc. Am fost chemat chiar şi la Londra pentru un consult. Nu-i de mirare că eram încîntat şi hotărît să-mi dau toată silința. Pe bolnavă n-o cunoşteam, dar avusesem o şansă extraordinară cu alta persoană din familie şi fără îndoială că asta era pricina pentru care fusesem chemat. Era un caz dificil, un caz desperat, după spusele celor doi colegi englezi care mă urmăreau cu priviri posomorîte, în picioare lîngă pat, pe cînd eu examinam bolnava. Pesimismul lor molipsise întreaga casă, voința de însănătoşire a bolnavei era paralizată de descurajare şi spaima morții. Nu mai încăpea îndoială că amîndoi colegii mei erau cu mult mai versați ca mine în patologie, dar era clar că eu ştiam un lucru de care ei habar n-aveau — şi anume, că nu exista medicament mai bun decît speranța şi că cel mai mic semn de pesimism pe chipul ori în cuvintele unui medic îl poate costa viața bolnavului său. Fără să mai intru în detalii medicale, este de ajuns să spun că din examinarea bolnavei mi-am format convingerea că simptomele cele mai grave rezultau dintr-un dezechilibru nervos, şi o atonie mintală. Cei doi colegi ai mei ridicară din masivii lor umeri cînd m-au văzut că. pun mîna pe fruntea bolnavei şi-i spun cu glas liniştit că n-are nevoie de morfină pentru noapte. Are sa doarmă bine şi fără ajutorul ei şi se va simți mult mai bine a doua zi dimineață. Pînă plec eu din Londra, în ziua următoare, va fi în afară de orice pericol. Peste cîteva minute, dormea adînc. În timpul nopții, temperatura scăzu aproape mai repede decît aş fi dorit, pulsul se făcu regulat şi

dimineața bolnava îmi spuse zîmbindu-mi că se simțea cu mult mai bine. Mama pacientei mă rugă să mai întîrzii puțin la Londra ca sa văd pe-o cumnată, de care erau cu toții foarte îngrijorați. Colonelul, soțul ei, o îndemnase să consulte un specialist de nervi, cercase şi ea zadarnic s-o convingă să-l vadă pe doctorul Phillips. Era încredințată că s-ar face bine dacă ar avea un copil. Din nefericire, avea o inexplicabilă aversiune pentru doctori şi desigur că ar refuza să mă consulte; s-ar putea însă aranja să stau la masă lîngă dînsa, ca măcar să-mi fac o părere despre cazul ei. Poate Charcot ar fi în stare s-o vinde ce? Soțul ei o adora, avea tot ce-ți poate oferi viața: o casă frumoasă în Grosvenor Square şi unul dintre cele mai vechi şi mai minunate domenii din Kent. De-abia se întorseseră din India, uncie fuseseră într-o lungă croazieră cu iahtul lor. Nu-şi găsea nicăieri odihnă, veşnic rătăcea din loc în loc parcă ar fi căutat ceva. Ochii ei aveau o expresie de adîncă, chinuitoare tristețe. Altădată o interesase arta, picta frumos, pe trecuse chiar o iarnă întreagă la Paris, în atelierul pictorului Julien. Acum n-o mai interesa nimic, nu mai ținea la nimic. Ba da, o interesa bunăstarea copiilor şi dădea sume mari pentru fondul coloniilor de vacanță şi orfelinatelor. Am consimțit să rămîn, cam în silă. Eram nerăbdător să mă întorc cît mai .degrabă la Paris, căci mă neliniştea tuşea lui John. Gazda mea uitase să-mi spuie că cumnata ei, pe care-o aşezase lînga mine la masă, era una dintre cele mai frumoase femei pe care le văzusem vreodată... M-a impresionat foarte tare şi expresia tristă a acelor ochi negri, minunați. Chipul ei părea lipsit de viață. Aveam impresia că so cietatea mea o plictisea şi că nici nu-şi dădea osteneala s-o ascundă. I-am vorbit despre cîteva picturi bune de la Salonul din anul acela, adăogînd că aflasem de la cumnata ei că studiase pictura în atelierul lui Julien. N-o întîlnise acolo pe Marie Bashkirtseff[1]? Nu, n-o întîlnise, dar auzise vorbindu-se de ea. Da, toată lumea auzise de ea. „Moussia" îşi pe trecea cea mai mare parte din timp punîndu-se în valoare. O cunoşteam foarte bine, era una din cele mai inteligente fete pe care le întîlnisem, dar era lipsită de inimă şi mai ales era o poseuse[2] incapabilă să iubească pe cineva decît pe ea însăşi. Vecina mea de masă părea mai plictisită ca oricînd. Sperînd să am mai mult noroc, am început să-i istorisesc cum îmi pe trecusem după amiaza la spitalul de copii din Chelsea şi că fusese o revelație pentru mine, care eram

[1] Pictoriță franceză, de origine rusă (1860—1884).
[2] Persoană afectată.

un obişnuit al Spitalului de Copii Găsiți din Paris. Crezuse că spitalele noastre de copii erau foarte bune, spuse ea.

I-am răspuns că, din păcate, nu era aşa. În Franța, mortalitatea infantilă, înlăuntrul şi în afara spitalelor, era înspăimîntătoare. I-am povestit de miile de nou-născuți părăsiți, expediați cu toptanul în acel train des nourrices, pretutindeni în provincie. Se uită pentru întîia oară la mine cu ochii ei trişti; ex presia dură şi lipsită de viață îi dispăruse de pe chip. Mi-am zis în sinea mea că poate era totuşi o femeie bună la inimă, pînă la urma urmei. Cînd mi-am luat rămas bun de la gazdă, i-am spus că nu era un caz pentru mine ori pentru Charcot — cel mai nimerit era doctorul Phillips. Cumnata ei se va însănătoşi cînd va avea un copil. John păru bucuros că mă vede, dar arăta palid şi slăbuț cînd se aşează pe scaunul lui lîngă mine, la gustarea de dimi neață. Rosalie mă informă că tuşea mult noaptea. Seara tem peratura i se ridică puțin, aşa că l-am ținut în pat două zile. Curînd îşi reluă ocupațiile zilnice ale micuței lui vieți, asistînd, tăcut şi serios ca de obicei, la micul dejun şi ducîndu-se la plimbare cu Rosalie în Parc Monceau după amiaza, într-o zi, la vreo două săptămîni după întoarcerea mea de la Londra, am fost surprins găsindu-l pe colonel instalat în salonul meu de aşteptare. Soția lui se răzgîndise şi dorise să vie la Paris pentru nişte cumpărături. Peste o săptămînă aveau să plece la Marsilia, de unde se vor îmbarca pe iahtul lor pentru o călătorie pe Mediterana. Mă invită să iau masa cu ei a doua zi la Hotel du Rhin. Soția lui ar fi încîntată dacă aş conduce-o să viziteze un spital de copii, după amiază. Cum nu mă puteam duce să prînzesc cu ei, ne-am înțeles să vie ea în Avenue de Villiers să mă ia, după ce voi fi sfîrşit consultațiile. Sala de aşteptare era încă plină de lume cînd elegantul ei landou se opri în fața uşii. Am trimis-o pe Rosalie jos să-i spuie că o rog să facă o mică plimbare şi să revie peste o jumătate de ora, ori, dacă preferă, să mă aştepte în sufragerie pînă voi sfîrşi cu pacienții. Peste o jumătate de oră am găsit-o instalată în sufragerie, cu John pe genunchi, foarte interesată de demonstrațiile pe care i le făcea el cu diferitele-i jucării.

— Are ochii dumitale, îmi spuse ea privind la John şi la mine. Nu ştiam ca eşti căsătorit.

I-am răspuns că nu eram căsătorit. Se înroşi uşor şi urmă să răsfoiască noua carte cu poze a lui John. Dar îndată îşi luă inima în dinți şi, cu curiozitatea tenace proprie femeilor, mă întreba dacă mama lui era suedeză, căci avea un păr atît de bălai

şi ochii aşa de albaştri. Ştiam foarte bine unde voia să ajungă. Ştiam că Rosalie, portăreasa, lăptarul şi brutarul erau convinşi că sînt tatăl lui John. Auzisem şi pe vizitiul meu spunîndu-i, cînd vorbea de el, le fils de monsieur[1]. Ştiam că orice explicaţie ar fi fost zadarnică, nu i-aş fi putut convinge şi, în afară de asta, aproape ajunsesem să cred şi eu ca era adevărat. Am socotit însă că doamna aceia gingaşă avea dreptul să ştie adevărul. I-am spus pe un ton glumeţ că-i eram tată la fel cum îi era ea mama; că era un orfan şi povestea lui era nespus ele tristă. Mai bine-ar ti dacă nu mi-ar cere să i-o spun, căci numai rău i-ar face. Ridicînd mîneca hăinuţei, i-am arătat o cicatrice urîtă pe braţul copilului, îi mergea bine acum, îngrijit de mine şi Rosalie, dar nu voi fi sigur că a uitat trecutul decît atunci cînd am să-l văd zîmbind. Niciodată nu zîrnbea.

— Adevărat, spuse ca cu duioşie. N-a suris de loc, măcar O clipă, aşa cum fac copii cînd îşi arată jucăriile. Cunoşteam foarte puţin mentalitatea copiilor mici. Eram străini în lumea în care trăiau ci. Numai o mamă putea să le ghicească uneori gîndurile, cu instinctul, am spus eu. Drept răspuns, ea îşi înclină capul spre micuţ şi-l sărută cu tandreţe. John o privi, şi în ochii lui albaştri se citea o mare uimire.

— Probabil că-i prima sărutare din viaţă lui, am spus eu. Rosalie intră ca să-l ia la plimbarea zilnică în Parc Monceau, dar noua lui prietenă propuse să-l ia mai bine la o plimbare cu trăsura ei. Eram încîntat să scap de vizita plănuită la spital şi am primit bucuros. Din ziua aceea, o viaţa nonă începu pentru John — şi cred că de asemeni şi pentru altcineva, în fiecare dimineaţă, apărea în camera lui cu o nouă jucărie şi în fiecare după amiază îl lua în landoul ei la Bois de Boulogne, împreună cu Rosalie care sta pe scăunelul din spate, îmbrăcată cu rochia ei cea mai frumoasă de duminică. Adesea călărea serios în Jardin d'Acclimatation, cocoţat pe cîte-o cămilă şi înconjurat de o ceată de copii veseli.

— Nu-i mai aduce atîtea jucării scumpe, îi spuneam eu. Copiii iubesc tot aşa de mult pe cele ieftine, şi sînt atîţia care n-au de loc. Am observat ades că modesta păpuşică de cîţiva bani are întotdeauna mare succes, chiar în camerele celor mai bogaţi copii. Cînd ei încep a cunoaşte valoarea bănească a jucăriilor, sînt izgoniţi din paradisul lor, încetează de a mai fi copii. De altfel, John are şi-aşa prea multe, şi socot ca-i timpul să-l învăţăm că trebuie să dea o parte din ele celor care n-au de loc.

[1] Fiul domnului.

Asta-i o lecție pe care mulți copii o deprind cam anevoie. Uşurința mai mică ori mai mare cu care o învață este o măsură ce indică cu precizie ce fel de oameni vor fi cînd vor ajunge bărbați şi femei. Rosalie îmi destăinui. că întotdeauna cînd se întorceau de la plimbare, doamna cea frumoasă insista să-l ducă ea pe John în brațe pe scări, pînă sus. În curînd, începu a rămîne ca să asiste la baia lui şi nu mult după aceea îl îmbăia chiar ea, rolul Rosaliei rezumîndu-se la prezentarea prosoapelor de şters. Rosalie îmi mai spuse ceva care mă mişcă foarte mult i după ce-i usca trupuşorul slăbuț, îi săruta întotdeauna cicatricea urîtă de pe braț înainte de a-i pune cămaşa, în scurtă vreme, ajunse să-l culce tot ea, rămînînd cu dînsul pînă ce adormea. Eu o vedeam foarte puțin, fiind plecat toată ziua, şi-mi era teamă că nici bietul colonel n-o vedea mai mult, căci ajunsese să stea ziua întreagă cu copilul. Colonelul îmi spuse că renunțaseră la croaziera pe Mediterană. Rămîneau în Paris — pentru cît timp, nu ştia; de altfel, nici nu-l interesa cîtă vreme soția lui era fericită. N-o văzuse niciodată atît de bine dispusă ca acum.

Avea dreptate colonelul: expresia feței i se schimbase cu totul, ochii ei negri străluceau de. o nespusă duioşie. Băiatul dormea prost; adesea, cînd intram să-l vad o clipă înainte de a mă culca, mi se părea că are fața congestionată, iar Rosalie mă informă că tuşea mult noaptea. Într-o dimineață, am auzit sinistrul horcăit la vîrful plămînului său drept. Ştiam prea bine ce însemna asta. A trebuit să-i spun noii lui prietene, care-mi, răspunse că ştia. Ştiuse probabil înaintea mea. Am vrut să iau o infirmieră ca s-o ajute pe Rosalie, dar ea nici nu voi să audă. Mă imploră s-o iau pe dînsa infirmieră şi am cedat, într-adevăr, nu era altceva de făcut. Chiar prin somn, băiatul părea că devine neliniştit de îndată ce ieşea ea din cameră. Rosalie se mută să doarmă cu bucătăreasa la mansardă, fiica ducelui dormea în camera lui John, pe patul servitoarei. După două zile, copilul avu o uşoară hemoptizie, temperatura crescu spre seară; era limpede acum că boala făcea progrese rapide.

— Nu mai are mult de trăit, zicea Rosalie ştergîndu-şi ochii cu batista. A căpătat de pe acum chip de îngeraş. Îi plăcea să stea în poala drăgăstoasei lui infirmiere, în timp ce Rosalie aranja patul pentru noapte, îl socotisem întotdeauna pe John un copil inteligent şi drăgălaş, dar n-aş fi putut spune că era un copil frumos. Privindu-l acum, chiar trăsăturile feței mi se păreau schimbate, ochii se făcuseră parcă mult mai mari şi mai închişi la culoare. Devenise un copil frumos, frumos ca Geniul Dragostei ori

ca Geniul Morții. Uitîndu-mă la cele două chipuri alipite obraz lîngă obraz, am rămas încremenit de uimire. Era oare cu putință ca nețărmurita iubire ce radia din inima acelei femei către copilul pe moarte să poată schimba gingaşele contururi ale feţişoarei lui, dîndu-i o vagă asemănare cu a ei? Să fi fost martorul altui nebănuit mister al Vieții? Ori poate că Moartea, marele sculptor, se şi apucase cu măiastra-i mînă să remodeleze şi să cizeleze trăsăturile acelui copilaş, înainte de a-i închide ochii? Aceeaşi frunte pură, aceleaşi sprîncene minunat arcuite, aceleaşi gene lungi. Pînă şi conturul grațios al buzelor ar fi fost acelaşi dacă l-aş fi putut vedea zîmbind pe micuț, aşa cum o văzusem zîmbind pe ea în noaptea cînd pentru prima oară îl auzise murmurînd prin somn cuvîntul pe care li-e atît de drag tuturor copiilor să-l rostească, şi tuturor femeilor să-l audă: Mamă! Mamă! Ea îl puse înapoi în pat şi rămase la căpătîiul lui, căci copilul avu o noapte chinuită. Spre dimineață, cînd copilul începu a respira mai liniştit şi ațipi uşurel, i-am amintit ca-mi făgăduise să mă asculte, dar cu greu am izbutit s-o fac să se întindă pe pat o oră. Rosalie avea s-o cheme imediat ce se va scula John. Cînd m-am întors în camera lui în zori, Rosalie îşi duse un deget la buze, şi-mi şopti că dormeau amîndoi.

— Priveşte-l, murmură ea; priveşte-l! Visează! Fața îi era calmă şi senină, buzele întredeschise într-un surîs încîntător. I-am pus mîna pe inimă. Murise. Mi-am întors privirea de la chipul surîzător al băiatului la chipul femeii adormite pe patul Rosaliei. Semănau leit unul cu altul. Îl spălă şi-l îmbrăcă pentru ultima oară. N-o lăsă nici mă car pe Rosalie s-o ajute cînd îl aşeză în sicriu. O trimise de două ori să caute perna cea mai potrivită pentru căpuşorul lui, care i se părea că nu-i aşezat destul de comod. Mă rugă stăruitor să amin țintuirea capacului pînă a doua zi. Cunoştea amărăciunea Vieții, i-am spus eu, dar prea puțin amărăciunea Morții; eu, ca doctor, le cunoşteam pe amîndouă. Moartea avea două fețe: una frumoasă şi senină, alta respingătoare şi teribilă. Băiatul părăsise viața cu zîmbetul pe buze, moartea nu i-l va lăsa multă vreme pe chip. Capacul trebuia închis în noaptea aceea, îşi aplecă capul şi nu mai spuse nimic. Cînd am ridicat capacul, începu a plînge în hohote spunînd că nu poate să se despartă de dînsul şi să-l lase aşa, singur în tr-un cimitir străin.

— De ce să te desparți de el? am zis eu. De ce să nu-l iei cu dumneata? E atît de uşurel! De ce nu-l duci în Anglia pe iahtul dumitale ca să-l înmormîntezi lîngă biserica cea frumoasă

parohială, de la dumneata din Kent? Zîmbi printre lacrimi — şi surîsul ei era aidoma cu al copilului. Sări în picioare.

— Crezi că pot? Adevărat? strigă ea aproape cu veselie.

— Se poate face, şi se va face dacă mă laşi să închid capacul acum. Nu-i timp de pierdut. Altfel, va fi dus mîne dimineaţă la cimitirul din Passy. Am ridicat capacul şi ea aşează un buchet de violete lîngâ obrazul lui.

— N-am nimic altceva să-i dau, suspină ea. Tare-aş fi vrut să-i pot da ceva, un lucru pe care să-l ia cu dînsul.

— Cred că i-ar plăcea să ia cu el asta, am spus eu, scoţînd din buzunar broşa cu diamante şi prinzînd-o de pernă. Aparţinea mamei lui. Nu scoase o vorbă ci, întinzînd doar braţele spre copilul ei, căzu jos, leşinată. Am luat-o în braţe şi-am întins-o pe patul Rosaliei, am înşurubat capacul sicriului şi m-am dus cu trăsura la Bureau des Pompes Funebres, Place de la Madeleine. Am discutat între patru ochi cu antreprenorul pe care, vai, nu-l vedeam întîia oară! L-am autorizat să cheltuiască oricît pentru ca sicriul să fie depus pe un iaht englez din portul Calais, în noaptea următoare. Mă încredinţa că se va putea face dacă-i promit să nu mă uit la factură. I-am răspuns că nimeni nu se va uita. Suindu-mă iar în trăsură, m-am dus apoi la Hotel du Rhin, l-am trezit pe colonel şi i-am spus că soţia lui dorea să aibă iahtul în Calais în douăsprezece ore. Pe cînd el scria o telegramă căpitanului, m-am aşezat şi eu ca să scriu cîteva rînduri în grabă soţiei lui, spunîndu-i că sicriul va fi pe bordul iahtului în portul Calais în noaptea următoare. Am adăogat într-un post-scriptum că, fiind silit să plec din Paris a doua zi dis-de-dimineaţă, îmi luam rămas bun de la ea. Am văzut mormîntul lui John — copilul îşi doarme somnul cel veşnic în micul cimitir al uneia dintre cele mai frumoase biserici din Kent. Viorele şi ciuboţica-cucului îi cresc pe mormînt şi mierle îi cîntă deasupra capului. Pe mama lui n-am mai văzut-o niciodată. Mai bine aşa.

**16* O CĂLĂTORIE ÎN SUEDIA*

Mi se pare ca am mai amintit în treacăt de boala consulului suedez; s-a întîmplat tot în vremea aceea şi iată povestea ei:

— Consulul era un omuleț liniştit şi simpatic. Era căsătorit cu o americană şi avea doi copii mici. Fusesem acasă la el într-o după amiază. Unul dintre copii răcise şi făcuse febră, dar ținea morțiş să se scoale pentru a sărbători întoarcerea tatălui lor acasă chiar în acea seară. Toata casa era plină de flori şi li se îngăduise copiilor să ia parte la cină de hatîrul acelui eveniment. Foarte încîntată, mama lor îmi arătă două telegrame extrem de afectuoase de la soțul ei, una din Berlin şi alta din Colonia, în care o anunța ca soseşte. Mi s-au părut cam lungi. Pe la miezul nopții, am primit o înştiințare urgentă de la soția consulului, să vin cît pot de repede. Mi-a deschis uşa chiar consulul, în cămaşă de noapte, încă nu cinaseră, mă informă el, fiindcă aşteptau sosirea regelui Suediei şi a preşedintelui Republicii Franceze, care tocmai îi conferise Marca Cruce a Legiunii de Onoare. Abia cumpărase Le Petit Trianon ca reşedință de vară pentru familia lui. Era furios împotriva soției, care refuzase să-şi puie colierul de perla al Mariei-Antoaneta, pe care i-l dăruise. Băiețelului îi spunea le Dauphin[1], iar pe el însuşi se prezenta Robespierre — la folie des grandeurs![2]

Copiii în camera lor țipau îngroziți, soția era copleşită de durere, credinciosu-i cine se vîrîse sub masa, de unde mîrîia înfricoşat. Bietul meu prieten deveni dintr-odată violent. A trebuit să-l închid în dormitor, unde se apucă să sfărîme tot şi era cît pe ce să mă azvîrle şi pe mine pe fereastră împreuna cu el. A doua zi dimineață, a fost dus la azilul doc torului Blanche, din Passy. Vestitul alienist bănui de la început o paralizie generală. După două luni, diagnosticul se confirmă; cazul era incurabil. La Maison Blanche fiind prea scumpă, m-am hotărît să-l duc la azilul de stat din Lund, un orăşel din sudul Suediei. Doctorul Blanche era împotrivă. Susținea că ar ti o sarcină primejdioasă şi costisitoare, că nu trebuia să am încredere în temporara lui. luciditate, ca în orice caz ar fi mai bine să-l însoțească doi gardieni pricepuți. I-am explicat că puținii bani rămaşi trebuiau păstrați pentru copii. Voiam să coste cît mai puțin cu putință călătoria, aşa că-l voi duce eu singur în Suedia. Cînd am semnat

[1] Delfinul.
[2] Nebunia măririi!

foaia de ieşire din azil, doctorul Blanche mă preveni din nou în scris, dar eu se-nțelege că ştiam mai bine! L-am dus pe consul cu trăsura de-a dreptul în Avenue de Villiers. În timpul prînzului, se comporta foarte liniştit şi rezonabil, atît doar că cercă să facă, curte lui Mamsell Agata, căreia desigur că i se oferea asemenea ocazie pentru întîia şi singura dată în viața ei. Peste două ore, eram încuiați într-un compartiment de clasa întîi din expresul de noapte pentru Colonia, întâmplător, eram doctorul unui Rothschild, care era proprietarul acelui Chemin de Fer du Nord[1]. Se dă duseră dispoziții să ni se facă toate înlesnirile posibile în timpul călătoriei şi conductorii fuseseră înştiințați să nu ne tulbure, pacientul meu fiind predispus să se enerveze la apariția unui străin. Deocamdată era foarte liniştit şi ascultător, aşa că ne-am întins amîndoi pe cuşete să dormim. M-am trezit cu gîtul prins într-o încleştare nebunească; de două ori l-am trîntit jos şi de două ori sări înapoi pe mine cu o agerime de pantera, izbutind aproape să mă sugrume. Ultimul lucru ce mi-l amintesc a fost o lovitură pe care i-am aplicat-o la cap, ce mi s-a părut că l-a ameți. Cînd trenul a ajuns la Colonia a doua zi dimineață, am fost găsiți amîndoi lungiți pe jos în compartiment, fără cunoştință. Ne-au transportat la Hotel du Nord, unde am rămas douăzeci şi patru de ore, fiecare în patul lui, în aceeaşi cameră. Cum trebuia să-i mărturisesc adevărul doctorului care veni să-mi coase rana — aproape îmi smulsese urechea cu dinții — proprietarul ne trimise vorbă că nebunii nu erau îngăduiți în hotel. Am luat hotărîrea să plec mai departe spre Hamburg, cu trenul de dimineață. Tot drumul pînă acolo, consulul a fost foarte bine dispus, ba chiar se apucă să cînte La Marseillaise pe cînd străbăteam oraşul cu trăsura spre stația Kiel. Ne-am îmbarcat, fără să se mai întîmple nimic, pe vaporul ce pleca spre Korsuer, pe vremea aceea calea cea mâi rapidă între continent şi Suedia, La două mile de coasta daneza, vasul nostru fu blocat de bancuri de ghiață mînată din Kattegatt de-un furios vifor nordic, întîmplâre nu prea rară în timpul iernilor aspre. A trebuit să mergem mai mult de o milă pe blocuri de gheață plutitoare — şi prietenul meu se amuza grozav. Apoi am fost transportați în bărci la Korsuer. Cînd am intrat în port, consulul sări în mare, şi eu după dînsul. Am fost pescuiți şi ne-am suit într-un tren neîncălzit ce mergea spre Copenhaga, cu hainele de pe noi ude şi înghețate pe un frig de 20 de grade sub zero. Restul călătoriei a decurs surprinzător de bine, baia rece părea să-i fi priit grozav

[1] Calea ferată din Nord.

prietenului meu. O ora după traversarea de la Malmo, în gara din Lund, mi-am încredințat pacientul celor doi gardieni trimişi de la Azil. M-am dus cu trăsura la hotel — pe vremea aceea nu era decît un singur hotel în Lund — şi am comandat un dejun şi o cameră. Mi s-a răspuns că dejun puteam avea, cameră însă nu, toate fiind reținute pentru trupa teatrală care dădea o reprezentație de gală în sala primăriei chiar în acea seară, în timp ce mîncam, chelnerul îmi prezentă cu multă mîndrie programul reprezentației de seară, cu Hamlet, tragedie în cinci acte de William Shakespeare. Hamlet la Lund! Mi-am aruncat privirea pe program: Hamlet, prinț al Danemarcei... d-l Erik Carolus Malmborg. Mă uitam la program şi nu-mi venea a crede ochilor. Erik Carolus Malmborg! Era oare cu putință să fie vechiul meu camarad al anilor de universitate din Upsala! Pe-atunci, Erik Carolus urma teologia pentru a se face pastor. L-am burduşit de învățătura, i-am scris întîia probă de predică, ca şi scriso rile de dragoste către logodnică timp de-un trimestru întreg. Îl snopeam regulat în bătaie în fiecare seară, cînd se întorcea acasă beat ca să doarmă în camera mea liberă; fusese dat afară din locuința lui pentru purtare destrăbălată, îl pierdusem clin vedere cînd părăsisem Suedia, cu mulți ani în urmă. Ştiam că fusese eliminat din Universitate şi decăzuse din ce în ce. Deodată însă, mi-am mai amintit de un zvon pe care-l auzisem, cum că ar fi intrat în teatru; fără îndoială că Hamlet din seara aceea era vechiul meu prieten, născut sub o stea nenorocoasă! Am trimis cartea mea de vizită în cabina lui şi el veni glonț, strălucind de bucurie că mă vede după atîta amar de vreme, îmi povesti o pățanie jalnică. După o serie dezastruoasă de reprezentații în săli goale la Malmo, trupa, redusă la o treime din efectiv, sosise la Lund cu o seară înainte pentru a da o ultimă lupta desperată împotriva destinului. Majoritatea costumelor şi a recuzitei, juvaierurile reginei, coroana regelui, chiar sabia lui Hamlet cu care trebuia să străpungă pe Polonius, pînă şi hîrca lui Yorick, toate fuseseră înhățate de creditorii lor din Malmo. Regele avea o violentă criză de sciatică şi nu putea nici merge, nici sta jos. Ofelia era răcită cobză, Fantoma se îmbătase la masa de adio din Malmo şi pierduse trenul. Numai el era într-o formă splendidă, iar Hamlet era marea lui creație — rol parcă anume scris pentru dînsul. Dar cum sa susțină singur pe umerii lui imensa povară a tragediei în cinci acte! Toate biletele pentru reprezentația din seara aceea fuse seră vîndute. Dacă vor fi siliți să dea banii îndărăt, un dezastru total era de neînlăturat. Nu puteam cumva să-i împrumut doua sute de coroane în

numele vechii noastre prietenii? M-am arătat la înălțimea situației. Convocînd stelele trupei am făcut să circule un sînge nou în inimile lor descurajate cu cîteva sticle de punci suedez, am ciopîrțit fără milă toată scena cu actorii, scena cu groparii, uciderea lui Polonius şi am declarat că în orice caz reprezentația va avea loc — cu ori fără fantomă. Acea seară a rămas de pomină în analele teatrului din Lund. La opt fix cortina se ridică, descoperind palatul regal din Elsinor, care în realitate nu era nici măcar la o oră depărtare, socotind în linie dreapta, de locul unde ne aflam noi. Sala arhiplină, ticsită mai ales de studenți gălăgioşi, se arăta mai puțin emoționata decît ne aşteptasem. Intrarea prințului Danemarcei, trecu aproape neobservată şi nici măcar faimosul său: „A fi sau a nu fi" nu făcu vreo impresie. Regele abia se tîra pe scenă schiopătînd şi se prăbuşi pe tron cu un geamăt sonor. Răceala Ofeliei luase proporții teribile. Se observa uşor ca Polonius priveşte încrucişat. Fantoma a fost cea care a salvat situația. Fantoma eram eu. Pe cînd înaintam ca fantomele pe meterezele castelului din Elsinor, în lumina lunii, bîjbîindu-mi cu grija drumul printre enormele lăzi de ambalaj, care alcătuiau chiar şarpanta, întregul edificiu se dărîmă dintr-o dată iar eu am fost azvîrlit într-o lada în care m-am cufundat pînă la subsuori. Ce trebuie să facă o fantoma în-asemenea situație? Să-mi cufund capul, dispărînd cu totul în ladă, ori să rămîn aşa, aşteptînd desfăşurarea evenimentelor? Plăcută problema de rezolvat! A treia alternativă mi-a fost sugerata chiar de Hamlet, care-mi şopti răguşit: „De ce naiba nu ieşi din afurisita aceea de ladă?" O asemenea performanță era însă peste puterile mele, deoarece picioarele îmi erau încurcate în funii încolăcite şi în tot soiul de accesorii teatrale. Nu ştiam dacă greşesc ori nu, dar m-am hotărît să rămîn locului, pregătit pentru orice. Neaşteptata mea dispariție în lada de ambalaj a fost primită foarte favorabil de către public, dar asta n-a însemnat nimic față de .succesul pe care l-am obținut cînd., scoțînd numai capul afară din ladă, am început din nou, cu voce lugubră, tirada mea întreruptă de Hamlet. Aplauzele deveniră atît de entuziaste încît a trebuit să mulțumesc cu un gest amical din mină, deoarece poziția delicată în care mă aflam nu-mi îngăduia sa mă înclin. Asta dezlănțui un adevărat delir de entuziasm. Aplauzele nu mai conteniră pînă la sfîrşit. Cînd cortina se lăsă peste ultimul act. am apărut alături de stelele trupei, pentru a mulțumi spectatorilor care continuau să strige: „Fantoma! Fantoma!" cu atîta îndîrjire încît a trebuit să ies suigur în fața scenei de cîteva ori şi să primesc aclamațiile, înclinîndu-

mă cu mîna pe inimă. Eram cu toții încîntați. Prietenul meu Malmborg declară că nu avusese niciodată asemenea succes. Masa de la miezul nopții a fost plină de însuflețire. Ofelia a fost cît se poate de drăguță cu mine, iar Hamlet, ridicînd paharul în sănătatea mea, îmi oferi în numele tuturor camarazilor direcția trupei. Asta cerea timp de gîndire, i-am răspuns. Apoi m-au condus cu toții la gară. Peste patruzeci şi opt de ore, mă aflam înapoi la Paris şi-mi reîncepeam munca fără să mă simt de loc obosit. Tinerețe! Tinerețe!

17 MEDICI

Pe-atunci, la Paris profesau foarte mulți medici străini, între ei exista o mare jalousie de metier, gelozie din care aveam şi eu partea mea — şi nu era de mirare. Colegii noştri francezi nu ne prea iubeau, căci monopolizasem colonia străină bogată, clientelă, se-nțelege, cu mult mai rentabilă decît a lor. În ultima vreme se pornise şi în presă o mişcare de protest împotriva numărului mereu în creş tere al medicilor străini din Paris, care de multe ori, insinuau ziarele, nici măcar n-aveu diplome în regulă de la universi tăți recunoscute. Ca urmare, prefectul poliției dădu dispoziție ca toți medicii străini să se prezinte cu diplomele pentru verificare pînă la sfîrşitul lunii. Eu, cu diploma de M. D.[1] a facultății din Paris, eram, bineînțeles, în regulă, dar aproape uitasem de asta şi m-am prezentat tocmai în ultima zi la comisariatul din cartier. Comisarul, care mă cunoştea puțin, mă întrebă dacă nu auzisem de-un doctor X care locuia pe ace laşi bulevard cu mine. Tot ce ştiam despre el, i-am răspuns, era că probabil avea o foarte mare clientelă. Auzisem adesea rostindu-i-se numele şi de multe ori îi admirasem elegantul echipaj ce-l aştepta în fața casei.

„Nu vei mai avea ocazia să-l admiri multă vreme", îmi spuse comisarul. Era pe lista neagră, căci nu se prezentase cu diploma, neavînd nici una de prezentat; era un şarlatan şi avea să fie în sfîrşit pince[2]. Se vorbea că realiza doua sute de mii de franci anual, venit mai mare decît al multor celebrități proeminente din Paris. I-am replicat că nu-i un motiv să nu poți fi un doctor bun dacă eşti şarlatan. Bolnavilor lui puțin le păsa de o diplomă cît timp era în stare să-i vindece. Am aflat sfîrşitul istoriei cîteva luni mai tîrziu, chiar de la comisar. Doctorul X se prezentase chiar în ultima clipă şi solicitase comisarului o întrevedere particulară. Prezentindu-şi diploma de medic diplomat al unei binecunoscute universități germane, îl rugase să-i păstreze secretul şi-i destăinuise că enormul lui succes se datora faptului că lumea îl credea un şarlatan. „Omul acela va ajunge în curînd milionar dacă se pricepe în medicină măcar pe jumătate cît în psihologie", i-am spus cu comisarului. În timp ce mă întorceam acasă pe jos, nu-mi invidiam colegul pentru venitul lui de două sute de mii de franci, îl invidiam pentru că ştia la ce sumă i se ridica venitul.

[1] Doctor în medicină.
[2] Arestat.

Dorisem întotdeauna să ştiu cît cîştig. Că încasam sume mari părea lucru cert, aveam întotdeauna bani destui de cîte ori îmi trebuiau pentru ceva. Aveam un apartament frumos, o trăsură elegantă, o bucătăreasă excelentă. Acum, de cînd ne părăsise Mamsell Agata, îmi veneau adesea prieteni la masă în Avenue de Villiers şi-i tratam cu cele mai fine lucruri. Mă repezisem de două ori pînă la Capri, o dată ca să cumpăr casa lui Mastro Vincenzo, a doua oară ca să ofer o sumă mare de bani proprietarului necunoscut al micii capele ruinate de la San Michele — mi-au trebuit zece ani ca să închei afacerea aceea. De pe atunci pasionat amator pentru lucruri de artă, camerele melc din Avenue de Villiers erau pline cu comori din vremuri dispărute şi cu cel puțin vreo duzină de pendule vechi ce sunau fiecare oră în nopțile mele atît de des lipsite de somn. Din motive neexplicabile, perioadele acelea de prosperitate erau deseori întrerupte de momente cînd n-aveam un ban. Rosalie ştia asta, ştia şi portăreasa, ba chiar şi les fourniseurs[1]. Norstrom cunoştea şi el meteahna aceea a mea, deoarece de multe ori eram nevoit să-i cer bani împrumut. Nu putea fi decît o singură explicație, spunea el; mecanismul meu mintal era defectuos şi singurul leac era să țin socoteli la zi şi să trimit regulat note de plată clienților mei, ca toată lumea, îi răspunsesem ca zadarnic aş încerca să țin socoteli, iar cît priveşte notele de plată, n-am trimis aşa ceva niciodată şi nici n-am să trimit. Profesia noastră nu era o negustorie, ci o artă şi a specula în felul acesta suferința umană socoteam că-i umilitor. Mă făceam roş ca racul cînd vreun pacient îmi punea o monedă de douăzeci de franci pe masă, iar dacă mi-o punea în mîna îmi venea să-l cîrpesc. Norstrom spunea că asta nu era decît vanitate şi înfumurare din partea mea şi că trebuia să înhăț toți banii pe care puteam pune mîna, cum făceau toți colegii mei, chiar dacă m-i oferea antreprenorul de pompe funebre. Profesia noastră era misiune sacră, i-am răspuns eu, tot atît de înaltă, dacă nu şi mai înaltă decît a preoților şi cîştigurile excesive ar trebui oprite prin lege. Doctorii să fie plătiți de stat şi bine plătiți, cum sînt de pildă judecătorii în Anglia. Cei cărora nu le-ar conveni n-au decît să se lase de profesie şi să se ducă la Bursă ori sa deschidă o prăvălie. Medicii ar fi atunci considerați nişte înțelepți şi toți oamenii i-ar onora şi i-ar ocroti. Le-ar fi îngăduit sa ia tot ce-ar vrea de la pacienții bogați pentru bolnavii lor lipsiți şi pentru ei înşişi, dar în schimb nu şi-ar socoti vizitele, nici n-ar trimite nota de plată. Cît valora, în bani, pentru inima

[1] Furnizorii.

unei mame viața copilului pe care i l-ai salvat? Ce plată meritai cînd făceai să dispară groaza morții din ochii plini de spaimă, cu o vorbă liniştitoare, ori numai cu o simplă atingere a mînii? Cîți franci să ceri pentru fiecare secundă de cruntă luptă cu moartea pe care-o răpeai călăului, cu seringa ța de morfină? Cît timp vom mai impune umanității suferinde costisitoarele medicamente, brevetate şi toate drogurile cu etichete moderne, dar a căror origine se trage din superstițiile medievale? Ştim foarte bine că doctoriile eficace le putem număra pe degete şi ne-au fost oferite la un preț ieftin de binevoitoarea mamă Natura. De ce eu, doctor la modă, să mă plimb într-o trăsură elegantă şi colegul meu din mahalaua calică să umble pe jos? De ce cheltuieşte statul de sute de ori mai mulți bani cu deprinderea artei de a ucide decît cu arta de a vindeca? De ce nu construim mai multe spitale şi mai puține biserici, căci te poți ruga lui Dumnezeu ori şi unde dar nu poți opera într-un şanț? De ce zidim atîtea locuințe confortabile pentru asasinii de profesie, pentru spărgători şi aşa de puține pentru sărmanii lipsiți de căpătîi de prin mahalale? De ce să nu li se spuie că trebuie să se hrănească din munca lor? Nu există bărbat ori femeie care să nu fie în stare, chiar condamnat fiind în închisoare, să-şi cîştige pînea zilnică dacă are de ales între a mînca ori a nu mînca. Ni se spunea într-una că majoritatea celor care populează închisorile se compun din slabi la minte, proşti, indivizi mai mult ori mai puțin iresponsabili. Era o eroare. Standardul lor de inteligență este, în general, nu sub ci deasupra obişnuitului. Toți cei care încalcă prima oară legile ar trebui condamnați la mult mai puțină închisoare, dar cu regim alimentar foarte redus şi combinat cu pedepse corporale repetate şi aspre. Ar trebui să lase loc liber pentru părinții copiilor nelegitimi abandonați şi proxeneții care se află acum în libertate printre noi. Cruzi mea față de animalele fără apărare, care în ochii lui Dumnezeu este un păcat cu mult mai mare decît hoția, se pedepseşte nu mai cu o mică amendă. Ştim cu toții că acumularea peste mă sură de bogății este, de cele mai multe ori, un furt camuflat cu multă dibăcie în dauna săracilor. N-am dat niciodată peste un milionar în închisoare. Abilitatea de a face bani aproape din orişice este un dar special de .o valoare morală foarte dubioasă. Cei ce posedă un asemenea talent n-ar trebui tolerați să şi-l exercite decît cu condiția, aşa cum se procedează la al bine, ca o bucată mare din fagurele lor de aur să fie împărțită celor ce n-au miere să-şi întindă pe pînea cea de toate zilele. Cît despre restul populației închisorilor, criminalii învechiți în rele,

asasinii de meserie etc., în loc să-şi petreacă viața într-o bună stare relativă, cu o cheltuială ce depăşeşte întreținerea unui pat de spital, ar trebui să li se aplice o moarte tară suferință; nu ca pedeapsă, căci n-avem dreptul nici să judecăm, nici să pedepsim, ci ca măsură de ocrotire. Ca întotdeauna, Anglia are dreptate! într-adevăr, răufăcătorii aceştia n-au nici un drept să se plîngă că sînt tratați cu asprime de societate, căci li se acordă pentru crimele lor cel mai mare privilegiu pe care-l poate căpăta un om, privilegiu refuzat adesea semenilor lor ca răsplată a unor virtuți — o moarte rapidă. Norstrom mă sfătui să renunț la reformarea societății — era de părere că nu aveam chemare pentru asta — mai bine să mă ocup de medicină. Pînă acum n-aveam dreptul să mă plîng de rezultate. Avea însă mari îndoieli că s-ar putea pune uşor în practică proiectul cu umblatul ca un înțelept printre bolnavii mei, luînd în schimbul îngrijirilor daruri în natură. Rămînea la convingerea lui că vechiul sistem — de a trimite note de plată — era mai sigur. I-am replicat că eu nu eram chiar aşa convins de asta. Deşi era adevărat ca unii dintre clienții mei, după ce-mi scriseseră în zadar de cîteva ori reclamînd socoteala, plecaseră fără să plătească — aşa ceva nu se întîmplă niciodată cu englezii — ceilalți de obicei îmi trimiteau sume de bani care depăşeau ceea ce aş fi pretins eu dacă le-aş fi trimis notă de plată. Şi cu toate că majoritatea pacienților păreau că preferă să se despartă de bani decît de bunurile lor, pusesem în aplicare cu succes, în cîteva ocazii, sistemul meu. Unul dintre lucrurile la care țin cu deosebire este o veche pelerină loden pe care am luat-o cînd va de la Miss C. În ziua plecării ei spre America. Pe cînd ne plimbam în trăsura mea ca să aibă timp să-mi spuie tot ce-avea de spus despre recunoştința ei eternă şi neputința-i de a mă răsplăti de tot binele pe care i-l făcusem, am observat pe umerii ei o veche pelerina loden. Era tocmai lucrul pe care-l doream. Aşa că, învelindu-mi genunchii cu ea, i-am declarat că o voi păstra, îmi răspunse că o cumpărase cu zece ani în urmă de la Salzburg şi că-i era foarte dragă. I-am spus că şi mie îmi era la fel de dragă, îmi propuse să mer gem imediat la magazinul Old England; era încîntată să-mi ofere cea mai scumpă pelerină scoțiană care se putea găsi. I-am răspuns că nu doream nici un fel de pelerină scoțiană. Trebuie să vă spun că Miss C. era o doamnă cam țîfnoasă, care-mi dăduse de furcă mai mulți ani de-a rîndul. Aşa de tare se supără, că sări jos din trăsură fără să-şi mai ia mă car rămas bun de la mine şi se îmbarca chiar a doua zi spre America. N-am mai revăzut-o niciodată. Îmi mai amintesc de

asemeni cazul lady-ei Maud B., care veni să mă vadă în Avenue de Villiers înainte de a pleca la Londra. De trei ori îmi scrisese zadarnic pentru nota de plată, îmi spuse ea. O pusesem într-o mare încurcătură şi nu ştia ce să facă. Mă copleşi de laude, ridicînd în slăvi priceperea şi bunătatea mea. Banii n-aveau nici o legătură cu recunoştința ei, căci nici cu întreaga-i avere nu m-ar putea răsplăti că-i salvasem viața. Mă simțeam măgulit ascultînd acele cuvinte de la o femeie atît de fermecătoare. Pe cînd vorbea, ti admiram toaleta nouă de mătase roş-închis, pe care ele altfel şi-o admira şi ea singură aruncînd din cînd în cînd cîte o privire în oglinda venețiană de deasupra căminului. Privind cu atenție silueta-i zveltă şi grațioasă, i-am spus că doream să-mi dea rochia; era exact ceea ce-mi trebuia. Izbucni în hohote vesele de rîs, care curînd se schimbară în consternare cînd am prevenit-o că voi trimite pe Rosalie să ia rochia de la hotelul ei la ora şapte. Se sculă, palidă de mînie, şi declară că nu mai pomenise niciodată aşa ceva. I-am replicat că era foarte probabil, îmi spusese că nu exista lucru pe care nu mi l-ar da, aşa că alesesem rochia ei din anumite motive. Izbucnind în lacrimi, se repezi pe uşă afara. Peste o săptârnînă, am întîlnit la legația suedeză pe soția ambasadorului englez. Acea doamnă cumsecade îmi spuse ca nu uitase de institutoarea englezoaică ftizică pe care i-o recomandasem. Îi trimisese chiar o invitație la garden-party-ul pe care-l da pentru colonia engleză.

— Fără îndoială că pare foarte bolnavă, spuse ambasadoarea, dar nu se poate să fie aşa de săracă cum spui dumneata — sînt sigură că-şi comandă rochiile la Worth.

Mă atinseseră foarte tare vorbele lui Norstrom, că nu eram în stare să trimit note ele plată şi să-mi încasez onorariul fără să roşesc din pricina vanității şi înfumurării mele. Dacă Norstrom avea dreptate, atunci trebuia să admit că toți confrații mei păreau ciudat de lipsiți de aceste defecte. Toți îşi trimiteau notele de plată întocmai ca şi croitorii şi înhățau cu cea mai mare uşurință ludovicul de aur pe care-l puneau în palma lor pacienții, în multe cabinete de consultație se introdusese chiar o anumită etichetă, care cerea ca pacientul să puie banii pe masă înainte de a deschide gura să-şi spuie păsurile. La operații era regulă stabilită ca jumătate din sumă să fie plătită înainte. Ştiu de un caz cînd bolnavul a fost trezit de sub cloroform şi operația amînată ca să se poată verifica validitatea unui cec. Cînd unul dintre noi, aştrii mai mici, chemam la consult o celebritate, marele om punea o parte din onorariul lui în palma omului mai mic, lucru socotit

foarte natural. Dar se mergea şi mai departe, îmi amintesc de uimirea mea prima oară cînd am chemat un specialist pentru o îmbălsămare şi individul mi-a oferit cinci sute de franci din onorariul lui. Tariful unei îmbălsămări era scandalos de ridicat. Mulți dintre profesorii pe care obişnuiam să-i chem la consult în cazuri dificile erau oameni cu reputație mondială, specialişti de prim ordin, extraordinar de precisi şi uimitor de iuți la punerea diagnosticului. Charcot, de pildă, era pur şi simplu extraordinar cu cîtă precizie pătrundea pînă la rădăcina răului, adesea aruncînclu-şi doar o singură dată, aparent şi superficial, privirea-i rece, vulturească, asupra bolnavului, în ultimii ani ai vieții poate că se bazase prea mult pe ochiul lui, examinarea bolnavilor era deseori din cale afară de rapidă şi superficială. Nu admitea niciodată ca a putut greşi şi vai de cel ce-ar fi îndrăznit să insinueze că n-are dreptate. Pe de altă parte, te surprindea cît de circumspect era cînd trebuia să rostească o prognoză fatală, chiar în cazurile vădit fără nici o speranță. „Neprevăzutul este întotdeauna posibil", obişnuia el să spuie. Charcot a fost cel mai celebru medic al timpului său. Bolnavi din toate colțurile lumii se adunau în cabinetul lui de consultație din Faubourg Saint-Germain; de multe ori aşteptînd săptămîni întregi, ca să fie primiți în sanctuarul interior unde îl găseau aşezat lîngă fereastră, în biblioteca lui uriaşă. Scurt de sta tură, cu piept de atlet şi gît de taur, era un om foarte impozant. Chipu-i alb, complect ras, cu frunte îngustă, ochi reci, pătrunzători, nas acvilin şi buze sensibile, crude, era o mască de împărat roman. Cînd se înfuria, ochii lui scăpărau fulgere teribile, nimeni dintre cei ce-au înfruntat acei ochi nu-i mai poate uita. Avea glasul poruncitor, aspru, adesea sarcastic. Strînsoarea mînii lui mici, molatice era neplăcută. Printre colegi avea puțini prieteni, era temut de bolnavi şi de asistenții lui pentru care rar avea o vorbă bună de încurajare în schimbul muncii supraomeneşti pe care le-o impunea. Era nepăsător la suferințele bolnavilor, care nu mai prezentau pentru el mare interes din ziua stabilirii diagnosticului pînă în clipa examenului post-mortem. Printre asistenți avea favoriții lui, pe care adesea îi ajuta să se ridice la situații privilegiate ce depăşeau cu mult meritele lor. O vorbă de recomandare de la Charcot era de ajuns pentru a hotărî de rezultatul oricărui examen ori concurs. De fapt, era con ducătorul suprem al întregii facultăți de medicină. Împărtăşind şi el soarta tuturor specialiştilor de nervi, era înconjurat de-o gardă de doamne nevropate, fanatice adoratoare-de-eroi. Din fericire

pentru el, femeile îl lăsau cu totul indiferent. După truda-i fără de răgaz, singura destindere o găsea în muzică. Nimeni n-avea voie să aducă vorba despre medicina joi seara, pe care o dedica regulat muzicii. Favoritul lui era Beethoven. Iubea foarte mult animalele şi în fiecare dimineață, cînd cobora greoi din trăsură în curtea interioară de la Salpetriere, scotea din buzunar o bucată de pîne pentru cele două Rozinante bătrîne ale lui. Întotdeauna tăia scurt orice conversație despre sport şi împuşcatul animalelor. Cred că antipatia lui pentru englezi se trăgea din ura pe care-o nutrea împotriva vînătorii de vulpi. Profesorul Potain împărțea cu Charcot faima de primă celebritate medicală a Parisului. Cred că nu s-a mai pomenit vreodată oameni aşa de diferiți unul de altul ca aceşti doi mari medici. Vestitul clinician de la Hopital Necker era un om cu înfățişare comună, ştearsă, care ar fi trecut neobservat într-o adunare, unde capul lui Charcot ar fi fost remarcat dintr-o mie. În comparație cu ilustru-i confrate, părea aproape un jerpelit în redingota veche ce-i venea rău. Avea o figură posacă, vorbea puțin, rostind parcă cu greutate cuvintele. Toți bolnavii îl adorau ca pe-o divinitate. Nu făcea absolut nici o deosebire între bogați şi săraci. Ştia numele fiecărui bolnav din colosalu-i spital. Tineri şi bătrîni, pe toți îi bătea uşurel cu palma pe obraz, ascultînd cu o nesfîrşită răbdare povestea tuturor necazurilor, plătind adesea din buzunarul lui bunătăți suplimentare pentru searbădă lor poftă. Examina pe cei mai săraci bolnavi din spital cu aceeaşi ex tremă atenție cu care cerceta capetele încoronate şi milionarii de care nu ducea lipsă. Se spunea că nici cel mai uşor simptom de tulburare a inimii ori a plămânilor nu scăpa urechii sale extraordinar de fine. Nu cred că a mai existat vreodată om care să ştie mai bine ca dînsul ce se petrece în pieptul altui om. Puținul pe care-l cunosc despre bolile inimii, lui i-l datorez. Profesorul Potain şi Gueneau de Mussy erau aproape singurii medici consultanți pe care îndrăzneam să-i chem cînd aveam nevoie de un sfat pentru vreun bolnav lipsit de bani. Profesorul Tillaux, vestitul chirurg, era al treilea. Clinica lui de la Hotel-Dieu era condusă după aceleaşi principii ca ale lui Potain de la Hopital Necker; era ca un tată pentru toți bolnavii şi cu cît păreau mai săraci, cu atît părea a se interesa şi mai mult să fie bine tratați. N-am cunoscut profesor mai eminent ca el; tratatul lui „Anatomie topographique” este de altfel cea mai bună carte care s-a scris asupra aces tui subiect. Era un chirurg minunat şi întotdeauna făcea el singur toate pansamentele. L-ai fi putut lua drept un nordic după felul lui simplu şi direct de a se purta şi

după ochii lui albaştri; de fapt, era un breton. A fost extraordinar de bun şi de răbdător față de mine şi de numeroasele mele greşeli, şi în nici un caz nu-i vina lui dacă n-am ajuns un bun chirurg. La drept vorbind, îi datorez mult; sînt convins că numai lui îi datorez că mai pot umbla azi pe picioare. Cred că ar fi nimerit să fac aici o mică paranteză şi să vă povestesc cum a fost întîmplarea. Muncisem din greu în tot cursul acelei veri lungi şi călduroase, fără o zi de odihnă, chinuit de insomnie şi de nelipsita-i tovarăşă: descurajarea. Eram nervos cu bolnavii, prost dispus cu toată lumea „şi la începutul toamnei chiar şi flegmaticul meu prieten Norstrom începu a-şi pierde răbdarea cu mine. În sfîrşit, într-o zi. cînd luam masa împreună, mă preveni ca dacă nu plecam imediat să fac o cură de odihnă de trei săptămîni într-un loc răcoros, mă duceam de rîpă definitiv. La Capri era prea cald, locul potrivit pentru mine era Elveția. Mă înclinasem întotdeauna înaintea bunului-simț, cu mult superior, al prietenului meu. Ştiam că avea dreptate, deşi por nea de la premise greşite. Nu eram istovit de muncă, altceva mă adusese în asemenea hal; dar nu vreau să vorbesc despre asta aici. Peste trei zile ajungeam la Zermatt şi mă puneam imediat pe lucru ca să descopăr dacă viața deasupra zăpezilor veşnice era mai vesela decît dedesubtul lor. Pioietul deveni pentru mine jucăria nouă în vechiul joc „cine cîştigă" dintre Viață şi Moarte. Am început cu ce sfîrşesc cei mai mulți dintre cățărători, cu Matterhorn. Legat în corzi la piolet pe o stîncă prăvălită, numai de două ori mai mare decît masa mea de sufragerie, mi-am petrecut noaptea sub umărul muntelui mînios, pe un viscol teribil. M-a interesat să aflu de la cele două călăuze ale mele că eram atîrnați chiar de stîncă de pe care Hadow, Hudson, Lord Francis Douglas şi Michel Croz se prăbuşiseră jos pe ghețarul Matterhorn, Sa o adîncime de o mie patru sute de metri, în prima ascensiune a lui Whymper. În zori am dat peste Burckhardt. Am rîcîit zăpada proaspătă de pe fața lui senină şi neclintită ca a unui om adormit, înghețase de frig. La poalele muntelui am ajuns din urmă pe cele două călăuze tîrînd împreună pe Davies, tovarăşul lui aproape leşinat, pe care-l salvaseră cu primejdia vieții lor. Două zile mai tîrziu, Schreckhorn, uriaşul posomorît, aruncă obişnuita-i avalanşă de stînci asupra nepoftiților. Nu-şi atinse ținta, deşi ochise foarte bine de la asemenea distanță; un bloc de stîncă care ar fi sfărîmat o catedrală trecu pe lingă noi la mai puțin de douăzeci de iarzi. Cîteva zile mai tîrziu, pe cînd se revărsau zorile jos în vale, ochii noştri plini de admirație contemplară pe Jungfrau înfăşurată în

imaculatu-i veşmînt de zăpadă. Abia mai zăream obrazul roz al fecioarei sub alba-i maramă. Am pornit numaidecît să cuceresc pe se ducătoare. La început, părea că înclină a spune da, dar cînd am cercat să culeg cîteva edelweiss de pe tivul mantiei sale, se făcu deodată ruşinoasă şi se piti după un nour. Zadarnic am cercat fel şi chip, că n-am izbutit să mă apropii de iubită. De ce înaintam, de ce părea că se depărtează de mine. Curînd, un văl de aburi şi ceață, iluminat de razele soarelui, o ascunse cu totul privirilor noastre, ca perdeaua de foc şi fum ce coboară asupra surorii sale, fecioara Brunhilda, învăluind-o, în ultimul act din Walkyria. O babă vrăjitoare care avea grija să vegheze asupra frumoasei, ca o bătrînă doică geloasă, ne amăgi, ademenindu-ne să ne depărtăm din ce în ce de ținta noastră printre tancuri pustii şi prăpăstii ce se căscau gata să ne înghită în fiece clipă. Curînd, călăuzele declarară că au rătăcit drumul şi că nu ne mai ramînea altceva de făcut decît sa ne întoarcem de unde pornisem; cu cît mai repede, cu atît mai bine. Învins şi bolnav de dragoste, am fost tîrît iar către vale de coarda solidă a călăuzelor. Nu era de mirare că mă cuprinsese deznădejdea, căci mi se întîmpla a doua oară în anul acela să fiu respins de o femeie. Dar tinerețea este o mare vindecătoare de inimi rănite. Cu puțin somn şi o minte ce poate judeca, îți revii iute. Somn aveam puțin, dar din feri cire mințile nu mi le pierdusem. Duminica următoare — îmi amintesc chiar şi data. căci era ziua mea de naştere — mi-am fumat pipa pe yîrful lui Mont-Blanc, unde, după spusele că lăuzelor mele, majoritatea oamenilor gîfîie cu limba scoasa, înăbuşindu-se. Am istorisit mai demult ce mi s-a întîmplat în ziua aceea; cărțulia cu pricina însă fiind epuizată, sînt ne voit să vă repovestesc întîmplarea ca să înțelegeți ce-i datorez profesorului Tillaux. Ascensiunea pe Mont-Blanc este relativ uşoară iarna şi vara. Numai un nebun însă poate cerca să urce toamna, înainte ca soarele zilei şi înghețul nopții să fi avut vreme să fixeze omă tul proaspăt pe vastele versante ale muntelui. Regele Alpilor se bizuie pe avalanşele de zăpadă proaspătă pentru a se apăra ele nepoftiți, la fel cum se bizuie Schreckhorn pe proectilele sale de şuncă. Era ora gustării de dimineață cînd mi-am aprins pipa sus, pe vîrf. În hotelurile din Chamonix toți străinii priveau rînd pe rînd, prin telescoapele lor, la cele trei muşte care se tîrau pe calota albă ce acoperea capul batonului rege al munților, în timp ce dejunau, noi înaintam bîjbîindu-ne drumul prin zăpada culoarului de sub Mont Maudit, pentru a reapărea cu rînd în telescoapele lor pe Grand Plăteau. Nimeni nu scotea o vorbă, ştiam cu toții că pînă şi sunetul vocii

poate stîrni o avalanşă. Dintr-o dată, Boisson privi îndărăt şi ne arătă cu pioletul o linie neagră trasă parcă de mîna unui uriaş de-a curmezişul coastei albe a muntelui.

— Wir sind alle verloren[1], îngînă el în vreme ce uriaşul cîmp de zăpadă se crăpa în două şi declanşa avalanşa cu un huruit ca de tunet, azvîrlindu-ne în josul pantei cu o viteza vertiginoasă. N-am simțit nimic, n-am ştiut nimic. Deodată, acelaşi impuls reflex care în vestita experiență a lui Spallanzani face ca broasca decapitată să-şi mişte piciorul către punctul unde era înțepată cu un bold, acelaşi reflex îndemnă pe animalul cel mare, inconştient, să ridice mîna, sa reacționeze împotriva durerii vii din țeastă. Senzația grosolană peri ferică trezi în creierul meu instinctul de conservare, ultimul care dispare. Cu o sforțare desperată am început a mă căzni să mă eliberez din stratul de zăpadă sub care eram îngropat. Am zărit în juru-mi zidurile sclipitoare de gheață albastră, am zărit lumina zilei deasupra capului meu prin deschizătura crevasei în care fusesem aruncat de avalanşă. Stranie amintire — nu simțeam de loc frică şi din mintea mea se şterseseră. complet trecutul, prezentul şi viitorul. Treptat am început a-mi da seama de o senzație nelămurită ce îşi croia anevoie drum prin creieru-mi amorțit pînă ajunse în sfîrşit la înțelegerea mea. Am recunoscut-o dintr-o dată; era vechea mea obsesie, incurabila curiozitate de a afla tot ce se poate afla despre Moarte, în sfîrşit, mi se ivea prilejul mult dorit, numai de-aş putea să-mi păstrez mintea lucidă şi s-o privesc în față, fără a şovăi. Ştiam că Ea era acolo, mi se părea că o văd chiar cum înaintează spre mine în linţoîiu-i de gheața. Oare ce-are să-mi spuie? Va fi aspră şi neiertătoare, ori i se va face milă de mine şi mă va lăsa acolo, întins în zăpadă, ca să îngheț pînă voi trece în somnul cel de veci? Oricît de neînțeles ar părea, cred că această ultimă fărîmă supraviețuitoare a mentalității mele obişnuite, curiozitatea față de moarte, a fost cea care mi-a salvat viața. Pe loc am simțit crisparea degetelor pe piolet, strînsoarea corzii în jurul mijlocului. Coarda! Unde erau cei doi tovarăşi ai mei? Am tras de frînghie spre mine cît am putut de repede; am simțit o smuncitură bruscă şi capul negru şi bărbos a lui Boisson răsări afară din zăpadă. Respiră o dată adînc, îşi înfăşură imediat coarda în jurul şalelor şi trase din mormîntul lui pe tovarăşu-i aproape leşinat.

— Cît timp trebuie ca să mori înghețat? am întrebat. Ochii ageri ai lui Boisson făcură înconjurul zidurilor închisorii noastre

[1] Sîntem cu toții pierduți.

şi se opriră deodată ațintiți asupra unei punți subțiri de gheață ce lega zidurile înclinate ale crevasei ca nişte contraforturi înaripate ale unei catedrale gotice.

— Dacă aş avea un piolet şi dacă aş putea ajunge pînă la puntea aceea, rosti el, cred că mi-aş putea tăia drum afară. I-am întins pioletul, pe care degetele mele se crispaseră într-o strîngere aproape cataleptică.

— Ține-te bine, pentru numele lui Dumnezeu, ține-te bine! repeta el, cocoțat pe umerii mei ca un acrobat — şi dintr-un elan se azvîrli spre podul de gheață de deasupra capetelor noastre. Susținîndu-se în mini de zidurile oblice, îşi tăie drum pas cu pas afară din crevasă, apoi mă trase afară cu coarda. Am aburcat cu mare greutate pe cealaltă călăuză, care era încă năucită. Avalanşa măturase punctele de reper cunoscute, n-aveam toți trei decît un singur piolet care să ne ferească de o cădere în vreo crevasă ascunsă sub zăpada proaspătă. Că am putut ajunge la cabană după miezul nopții, a fost, după cum spunea Boisson, o minune şi mai mare decît cea că am ieşit din crevasă. Cabana era aproape îngropata sub zăpadă şi a trebuit să facem o gaură prin acoperiş ca să intram înăuntru. Ne-am prăbuşit cît eram de lungi pe podele. Am băut pînă la ultima picătură uleiul rînced dintr-o lampă mică, în timp ce Boisson îmi fricționa cu zăpadă picioarele înghețate, după ce tăiase cu cuțitul bacancii mei grei de munte. Echipa de sal vare din Chamonix. după ce căutase zadarnic toată dimineața trupurile noastre pe parcursul avalanşei, ne găsi pe toți trei dormind buştean pe podeaua cabanei. A doua zi am fost dus cu o căruță de fîn la Geneva şi suit în expresul de noapte ce pleca spre Paris. Profesorul Tillaux se spăla pe mîni între două operații cînd am apărut clătinîndu-ma în amfiteatrul de la Hotel-Dieu, a doua zi dimineață. Cînd mi-au desfăcut vata ce-mi înfăşură picioarele, rămase încremenit, ca şi mine, uitîndu-se la ele parc-ar fi fost de african, aşa de negre erau.

— Suedez afurisit! De unde naiba vii? tună el.

Ochii lui blînzi, albaştri îmi aruncară o privire îngrozită, care mă făcu să-mi fie ruşine de mine însumi. Făcusem o cură de odihnă în Elveția, i-am răspuns eu, şi pe-un munte avusesem o mică pățanie; aşa ceva se poate întîmpîa oricărui turist, să nu-mi ia în nume de rău,

— Să ştiți că-i el! strigă unul dintre interni. Cu siguranța că-i el! Scoțînd din buzunarul bluzei un „Figaro” începu a citi cu glas tare o telegramă din Chamonix, care anunța miraculoasa salvare a unui străin ce fusese luat de o avalanşă împreuna cu cele două

călăuze pe cînd cobora de pe Mont-Blanc.

— Nom de tonerre! Nom de nom de nom! Fiche-moi la paix, sacre Suedois, quest-ce que tu viens faire ici, va-t'en a l'Asile Sainte-Anne chez les fous![1] îngăduiți-mi să vă prezint o țeastă de urs lapon, urmă el. O lovitură teribilă, ce-ar fi năucit şi pe un elefant n-a pricinuit nici o fractură, nici măcar o comoție cerebrală! De ce-ai mai făcut atîta drum pînă la Chamonix? De ce să nu te urci mai bine pe vîrful turnului Notre-Dame ca să te azvîrîi de-acolo pe pavaj, drept sub ferestrele noastre? Doar nu-i nici o primejdie dacă ai să cazi în cap.

Îmi făcea o nespusă plăcere cînd mă certa profesorul, căci era un semn sigur că mă bucuram de simpatia lui. Am vrut să mă duc cu trăsura de-a dreptul în Avenue de Villiers, dar Tillaux fu de părere să rămîn la spital două zile într-o cameră separată, căci o să mă simt mai bine acolo. Eram, se-nțelege, cel mai prost elev al lui, totuşi mă învățase destulă chirurgie ca să-mi dau seama că avea de gînd să mă amputeze. Cinci zile la rînd veni să se uite la picioarele mele, de trei ori zilnic şi a şasea zi mă aflam pe canapeaua mea din Avenue de Villiers în afară de orice pericol, în orice caz, am fost aspru pedepsit căci am stat întins şase săptămîni şi ajunsesem atît de nervos încît a trebuit să scriu o carte — nu vă fie frică, este epuizată, încă o lună am şchiopătat, sprijinindu-mă în bastoane, apoi m-am făcut bine.

Tremur cînd mă gîndesc ce s-ar fi putut întîmpla dacă aş fi căzut în mînile unuia dintre chirurgii cei mai de frunte ai Parisului din acea vreme. Bătrînul Papa Richet, din cealaltă aripă a spitalului Hotel-Dieu, cu siguranță că ar fi izbutit sa mă facă să mor de cangrenă ori de otrăvirea sîngelui, era specialitatea lui, înfloritoare în întreaga-i clinică medievală. Faimosul profesor Pean, fiorosul măcelar de la Hotel Saint-Louis, mi-ar fi tăiat amîndouă picioarele pe loc, aruncîndu-le peste alte multe ciompuri de mîni şi picioare, cel puțin vreo şase ovare şi utere şi alte felurite tumori, toate aruncate grămadă pe duşumeaua amfiteatrului său tămînjit de sînge ca un abator. Apoi, cu mîna-i uriaşă încă roşie de sîngele meu, ar fi înfipt cuțitul cu dexteritatea unui prestidigitator în următoarca-i victimă, numai pe jumătate amorțită sub anestezia insuficientă, pe cînd încă vreo şase victime, țipînd îngrozite pe tărgile lor, îşi aşteptau rîndul la tortură. După sfîrşitul masacrului en masse[2]. Pean şi-ar

[1] Mii de trăsnete, fir-ar să fie! Să mă laşi în pace, suedez afurisit, ce cauți aici, du-te la azilul Sfînta Ana, la nebuni!

[2] În masă.

fi şters fruntea de sudoare, ar fi frecat cîteva pete de sînge şi de puroi de pe jiletca albă şi de pe frac — totdeauna opera în ținută de seară — şi cu un: Voila pour aujourd'bui, Messieurs![1] ar fi ieşit ca o furtună din amfiteatru, zvîrlindu-se în landoul lui şi pornind în goana mare spre clinica particulară din Rue de la Sante, pentru a deschide burțile cîtorva femei mînate acolo de o reclamă colosală, ca nişte oi neputincioase la abatorul din La Villette.

[1] Atît pentru astăzi, domnilor!

18 SALPETRIERE

Rareori se întîmpla să lipsesc de la vestitele Lecons de Mardi[1] ale profesorului Charcot, la Salpetriere, consacrate atunci mai ales acelei grande hysterie[2] a lui şi hipnotismului. Enormul amifiteatru era plin pînă la ultimul loc de o audiență multicoloră, venită din tot Parisul: scriitori, jurnalişti, actori şi actrițe cu renume, demimondene elegante, toți plini de o curiozitate morbida să vadă cu ochii uimitoarele fenomene ale hipnotismului, aproape uitate din vremea lui Mesmer şi Braid. În timpul uneia din conferințele acelea am făcut cunoştință cu Guy de Maupassant, celebru de pe atunci cu Boule de Sulf[3] şi neuitata Maison Tellier[4]. Obişnuiam să discutăm împreună la nesfîrşit despre hipnotism şi tot soiul de tulburări mintale. Cerca neobosit să scoată de la mine puținul pe care-l ştiam asupra acelor subiecte. Mai dorea să afle tot ce se poate şi despre nebunie, căci îşi aduna pe atunci material pentru țeribila-i carte Le Horla, icoană fidelă a tragicului său viitor. Ba chiar m-a însoțit o dată la clinica profesorului Bernheim din Nancy, vizita ce mi-a deschis ochii asupra erorilor şcolii de la Salpetriere în problema hipnotismului. Am petrecut şi cîteva zile ca musafir pe bordul iahtului său. Îmi amintesc bine cum am stat treji toată noaptea, vorbind despre moarte în salonaşul de pe „Bel-Ami", iahtul lui ancorat în rada portului Antibes. Se temea de moarte, îmi spunea că gîndul morții nu-l părăsea aproape niciodată. Voia să afle totul despre feluritele otrăvuri, cît de rapidă-i acțiunea lor şi cît de puțin dureroasă. Mă chestiona cu deosebită insistență despre moartea pe mare. I-am spus că, după părerea mea, moartea pe mare fără colac de salvare este o moarte relativ uşoară, dar cu colac de salvare poate cea mai cumplită dintre toate. Parcă îl văd ațintind cu ochii lui sumbri colacii de salvare atîrnați pe uşa cabinei şi spunînd că-i va arunca peste bord a doua zi. L-am întrebat dacă n-avea cumva de gînd să ne trimită la fundul mării în timpul croazierei spre Corsica. El rămase un timp tăcut.

— Nu, rosti el în sfîrşit, în definitiv se gîndea că ar dori să moară în brațele unei femei. Cu ritmul vieții pe care-o ducea, i-am răspuns, avea toate şansele să-şi vadă împlinită dorința.

---

[1] Lecții de marți.
[2] Marea isterie.
[3] Bulgăre de seu.
[4] Casa Tellier.

Pe cînd stăm astfel de vorbă, Yvonne se trezi, ceru aproape în neştire încă un pahar de şampanie şi adormi din nou cu capul pe genunchii lui. Era o baletistă, numai de optsprezece ani, ajunsă în culisele Operei Mari datorită viţioaselor dezmierdări ale vreunui vieux marcbeur şi acum, în braţele teribilului ei amant, lăsîndu-se neputincioasă dusă către o totală distrugere pe bordul lui „Bel-Ami”! Ştiam că nu exista colac de salvare care s-o poată scăpa, ştiam că l-ar fi refuzat dacă i l-aş fi întins. Ştiam că-şi dăduse şi inima o dată cu trupul, acelui mascul nesăţios căruia nu-i trebuia decît trupul ei.

Ştiam care-i va fi soarta, căci nu era întîia fată pe care o văzusem adormită cu capul pe genunchii lui. În ce măsură era răspunzător de faptele lui e altă chestiune. Spaima care-i chinuia zi şi noapte creierul neliniştit i se vedea de pe atunci în ochi. Eu, cel puţin îl socoteam un om condamnat. Ştiam că subtila otravă a creaţiei sale, Boule de Suif, îşi şi începuse opera de distrugere în măreţu-i creier, îşi dădea oare seama de asta? Adeseori m-am gîndit că da. Manuscrisul lui Sur feau stătea pe masă între noi. Tocmai îmi citise cîteva capitole; cred că-i cel mai bun lucru pe care l-a scris. Scria încă, cu o grabă înfrigurată, o capodoperă după alta, biciuindu-şi creierul excitat cu şampanie, eter şi tot felul de stupefiante.

Femei după femei, un nesfîrşit şir, îi grăbeau distrugerea, femei culese din toate cartierele, începînd cu Faubourg Saint-Germain şi sfîrşind cu bulevardele: actriţe, baletiste, midinete, grizete, prostituate obişnuite. „Taurul trist” obişnuiau să-i spuie prietenii. Era nemaipomenit de mîndru de succesele lui. Mereu făcea aluzie la doamne misterioase din cea mai înaltă societate pe care le primea în apartamentul său din Rue Clauzei credinciosu-i valet, Francois. Era un prim simptom al apropiatei lui folie de grandeur[1]. Obişnuia ades să urce în fugă scările în Avenue de Villiers şi să se aşeze într-un ungher al camerei mele, stînd acolo şi aţintindu-mă în tăcere, cu fixitatea aceea morbidă a ochilor lui, pe care i-o cunoşteam atît de bine. De multe ori se întîmpla să rămîie minute întregi privindu-se ţintă în oglinda de deasupra căminului; parcă s-ar fi uitat la un străin, într-o zi îmi povesti că, în timp ce şedea la masa lui de lucru şi scria de zor la noua lui nuvelă, fusese foarte surprins văzînd că intră un străin în biroul lui, cu toată paza straşnică a valetului său. Străinul se aşezase pe un scaun în faţa lui la masa de scris şi începuse a-i dicta ceea ce avea de gînd să scrie. Tocmai voia să-l sune pe François ca să-l

[1] Grandomanie.

dea afară, cînd văzuse, spre nespusa-i groază, că străinul era chiar el.

Două zile mai tîrziu mă aflam lîngă dînsul în culisele Operei Mari, urmărind-o pe Mademoiselle Yvonne cum dansează un pas de quatre, surîzînd pe furiş amantului ei, ai cărui ochi ele flăcări n-o părăseau o clipă. Alai tîrziu. supasem în micuțul şi elegantul apartament pe care i-l cumpărase de curînd Maupassant. Îşi spălase fața de rouge şi m-a izbit cît de palidă şi obosită arăta în comparație cu prima oară cînd o văzusem pe iaht. Îmi mărturisi că lua întotdeauna eter cînd dansa. Nu exista stimulent mai bun ca eterul, toate colegile ei obişnuiau, chiar şi Monsieur le Directeur du Corps de Ballet. Vă spun în treacăt că l-am văzut murind din pricina asta mulți, ani mai tîrziu, în vila lui din Capri. Maupassant se plîngea că Yvonne începuse a fi prea subțire şi că nu-l lăsa să doarmă noaptea cu necontenita-i tusă. La rugămintea lui, am examinat-o a doua zi dimineața; vîrful unui plămîn era serios atins. I-am spus lui Maupassant că fata avea nevoie de odihnă completă şi l-am sfătuit s-o trimită pentru iarnă la Menton. Era dispus să facă tot ce era cu putință pentru ea, îmi răspunse Maupassant; afară de asta, nu se da în vînt după femeile subțiri. Ea refuză categoric să plece, spunînd că preferă să moară decît să-l părăsească. Mi-a dat mult de furcă în iarna aceea, dar mi-a adus o mulțime de paciente noi. Una după alta, camaradele ei începură să vie în Avenue de Villiers să mă consulte pe furiş, căci se temeau să nu fie reduse la jumătate de salariu de medicul curant al Operei. Le Corps de Ballet, cu culisele lui, era o lume nouă pentru mine, nu lipsită de primejdii pentru exploratorul neexperirnentat căci, vai, acele tinere vestale nu-şi depuneau cununile tinereții lor numai pe altarul zeiței Terpsihora. Din fericire pentru mine, Terpsihora a lor era izgonită din Olimpul meu de ultimele acorduri uitate ale Chaconnei lui Gluck ori a Menuetului lui Mozart. Pentru ochii mei, ceea ce rămînea era pur şi simplu acrobație. Cu totul altfel vedeau privitorii din culise, întotdeauna m-a uimit cît de uşor îşi pierdeau cumpătul acei ramoliți donjuani uitîndu-se la fetişcanele pe jumătate dezbrăcate care, în schimb, ştiau să şi-l păstreze pe-al lor stînd în vîrful degetelor de la picioare.

Yvonne suferi prima hemoragie, apoi boala făcu progrese rapide. Maupassant, ca toți autorii ce scriu despre boală şl moarte, nu putea suferi să le privească de aproape. Yvonne consuma la sticle de untură de peşte cu duzinele ca să se îngraşe, ştiind că amantului ei nu-i plăceau femeile slabe. Degeaba însă,

curînd din splendida-i tinerețe doar ochii minunați îi mai rămăseseră, strălucitori de febră şi eter. Punga lui Maupassant rămase deschisă pentru dînsa, dar brațele lui înlănțuiră curînd trupul altei colege din balet. Yvonne azvîrli în obrazul rivalei o sticlă de vitriol care, din fericire, n-o atinse decît foarte puțin. Scăpă numai cu două luni de închisoare, datorită puternicei influențe a lui Maupassant şi a certificatului meu în care declaram că nu mai avea decît doua luni de trăit. Cînd fu eliberată, refuză să se mai întoarcă în apartamentul ei, cu toate stăruințele lui Maupassant. Se făcu nevăzută în vastul necunoscut al imensului oraş, ca animalul ce se ascunde cînd simte că-i pe moarte. Am găsit-o din întîmplare, peste o lună, într-un pat din Saint-Lazare — ultimul popas în Via Crucii[1] a tuturor femeilor decăzute şi uitate din Paris. I-am spus că-l voi înştiința pe Maupassant, care, eram sigur, va veni imediat s-o vadă. M-am dus la el acasă chiar în după-amiaza aceea, căci nu era timp de pierdut; nu mai avea mult de trăit. Credinciosul François se afla ca de obicei la postul lui de cerber, păzindu-l pe stăpîn de nepoftiți. Zadarnic am stăruit să intru; porunca era strictă: nici un musafir, sub nici un motiv, nu putea fi primit. Era vorba de obişnuita poveste cu doamna misterioasă. Tot ce-am putut face a fost să mîzgălesc în graba, pe o foaie de hîrtie, cîteva cuvinte despre Yvonne, pe care Francois îmi făgădui să i le dea stăpînului său chiar atunci.

Dacă Maupassant a primit-o ori nu, n-am ştiut niciodată; nădăjduiesc că nu, este foarte probabil, deoarece François cerca întotdeauna să-şi ferească iubitul stăpîn de încurcături cu femeile. Cînd m-am dus a doua zi la Saint-Lazare. Yvonne murise. Călugărița îmi istorisi cum îşi petrecuse toată dimineața fata, dîndu-se cu vopsea pe obraz şi aranjîndu-şi părul, ba chiar împrumutase de la o bătrînă prostituată din patul vecin un şăluț roş de mătase, ultima rămăşiță a unei trecute splendori, pentru a-şi acoperi umerii descărnați, îi destăinuise călugăriței că-l aştepta pe Monsieur al ei. Îl aşteptase cu înfrigurare toată ziua, el însă nu venise. Dimineața o găsiseră moartă, în pat. Îşi băuse toată porția de cloral, pînă la ultima picătură.

Două luni mai tîrziu, i-am revăzut pe Maupassant în grădina binecunoscutului azil Maison Blanche din Passy. Se plimba la brațul credinciosului Francois, aruncînd pietricele în straturile de flori cu gestul Semănătorului lui Millet.

— Uite, uite, spunea el; să vezi că au să răsară din ele nişte

[1] Drumul Crucii, Calvarul.

micuți Maupassant la primăvară, numai să plouă. Pentru mine. care îmi consacrasem ani de-a rîndul timpul liber studierii hipnotismului, acele reprezentații teatrale de la Salpetriere înaintea unui public venit din tout Paris[1] nu era decît o farsă absurdă, o jalnică bolmojeală de adevăr şi înşelătorie. Unele dintre mediumurile cu care făceau experiențele erau neîndoios adevărate somnambule, îndeplinind fără prefăcătorie, după ce se trezeau, feluritele sugestii ce li se impuseseră în timpul somnului — sugestii posthipnotice. Dar multe se prefăceau, ştiind foarte bine ce se aştepta de la ele, încîntate să-şi joace în public feluritele numere, înşelînd şi medicii şi publicul cu uimitoarea viclenie a istericelor. Erau întotdeauna gata de piquer une[2] attaque al clasicei grande hysterie, cum o numise Charcot, executînd curcubeul şi celelalte figuri, ori să arate cele trei forme celebre de hipnotism i letargia, catalepsia şi somnambulismul, toate născocite de Maestrul şi foarte rar întîlnite în afara spitalului Salpetriere. Unele miroseau cu deliciu amoniac dacă li se spunea că-i apă de roze, altele voiau să mănînce o bucată de mangal ce li sa oferea drept şocolată. Una începea a merge în patru labe pe duşumea, lătrînd cu furie cînd i se spunea că-i cîine, îşi vîntura brațele ca şi cum zbura dacă era prefăcută în porumbel, ori îşi ridica fusta cu un țipăt de spaimă dacă i se arunca o mănuşă la picioare sugerîndu-i-se că-i un şarpe. Una începea a se plimba de colo-colo cu un joben în brațe, legănîndu-l şi sărutîndu-l drăgăstos dacă îi spuneai că-i copilaşul ei. Hipnotizate cînd ici, cînd colo de zeci de ori pe zi de către doc-tori şi studenți, multe dintre nenorocitele acelea de fete îşi petreceau ziua într-o stare de semitransă, cu mintea năucită de tot felul de sugestii absurde, numai pe jumătate conştiente şi fără îndoială neresponsabile de acțiunile lor, mai devreme ori mai tîrziu fiind condamnate să-şi sfîrşească zilele în solie des agites, dacă nu într-un ospiciu de nebuni. Dacă condamn aceste reprezentații de gală ce-aveau loc marțea în amfiteatru, socotindu-le neştiințifice şi nedemne de Salpetriere, trebuie să recunosc, şi pe bună dreptate, că în saloane se lucra serios la cercetarea multor fenomene de hipnotism încă obscure. Chiar eu făceam pe-atunci, cu învoirea şefului clinicii, o serie de experiențe interesante în sugestia posthipnotică şi telepatie cu o fată de acolo care cred că era cel mai bun medium din cîte am cunoscut.

Aveam încă de pe atunci serioase îndoieli În privința

[1] Înalta societate a Parisului.
[2] Să facă o criză.

corectitudinii teoriilor lui Charcot acceptate fără murmur de elevii săi, ce-aveau o încredere oarbă într-însul şi de marele public, fapt ce nu se poate explica decît ca un tel de sugestie în masa. Mă întorsesem de la ultima vizită pe care o făcusem profesorului Bernheim la clinica lui Nancy, ca un obscur dar ferm susținător al aşa-numitei şcoli din Nancy ce combătea teoriile lui Charcot. În acele zile, a vorbi de şcoala din Nancy în Salpetriere era ca şi cum ai fi săvîrşit un act de lezmajestate. Chiar şi Charcot se înluria teribil numai auzind rostindu-se numele profesorului Bernheim. Un articol de-al meu din „Gazette des Hopitaux", inspirat de ultima vizită la Nancy, fusese arătat Maestrului ele către unul din asistenții lui care tiu mă putea suferi. Mai multe zile la rînd, Charcot se făcu că nici nu mă veac. La cîtăva vreme oupa asta apăru m „Figaro" un articol violent semnat Ignotus, pseudonim cu care iscălea unul dintre cei mai de seama ziarişti ai Parisului, ce condamna acele demonstrații publice de hipnotism, socotindu-le un spectacol primejdios şi ridicol, lipsit de o bază ştiințifică şi nedemn de marele maestru de la Salpetriere. Mă aflam de fața, în timpul vizitei ele dimineață, cînd i s-a arătat lui Charcot articolul şi m-a uimit teribila-i furie pentru un simplu articol de ziar. După părerea mea, ar fi putut foarte bine sa-l ignoreze. Studenții lui se gelozicau grozav între dînşii şi nu eram nici cu cruțat. Cine a scornit minciuna nu ştiu, dar mi-a ajuns curînd la ureche, spre marea mea spaima, zvonul că Ignotus ştia de la mine faptele cele mai defăimătoare. Charcot nu mi-a spus nici un cuvînt despre asta, dar din ziua aceea atitudinea lui prietenoasă iată de mine se schimbă. Veni apoi lovitura, una dintre cele mai crunte pe care le-am primit în viața mea. Soarta îmi întinsese o cursa şi eu, cu obişnuita şi nestăpînita-mi cutezanță nebunească, am căzut drept în ea. Într-o duminică, pe cînd plecam de la spital, am dat peste o pereche de țărani bătrîni, aşezați pe o bancă sub platanii din curtea interioară. Aduceau cu ei mirezmă de țară, de livezi, de ogoare şi grajd, şi era un balsam pentru inima mea să-i privesc. I-am întrebat de unde veneau şi ce treabă îi adusese acolo. Moşneagul, în bluza-i albastră, lungă, îşi duse mîna la beretă; bătrîna, cu bonetă curată,. albă, se înclină înaintea mea zîmbindu-mi prietenos. Sosiseră chiar în dimineața aceea, îmi spuseră ei; veneau din satul lor din Normandia pentru a-şi vedea copila care era de doi ani fată la bucătărie în spitalul Salpetriere. Era o slujbă foarte bună, şi fata fusese adusă aici de o călugăriță din satul lor. care era acum ajutoare de bucătăreasa la spital. Dar la fermă era o grămadă de treabă, aveau acum trei vaci şi şase

porci, aşa că veniseră s-o ia acasă.

Era o fata zdravănă şi sănătoasă, iar ei începeau a fi prea bătrîni ca s-o scoată singuri la capăt cu munca fermei. Erau aşa de obosiți de călătoria aceea lungă de-o noapte întreagă cu trenul, că se aşezaseră pe bancă pentru a se odihni puțin. Eram bun să le arăt unde se afla bucătăria? Le-am spus că aveau de străbătut trei curți şi de trecut prin nesfîrşite coridoare.

Mai bine îi duc eu pînă acolo ca să-i ajut să-şi găsească copila.

Numai Dumnezeu ştia cîte fete ajutau în imensa bucătărie unde se pregătea mîncare pentru trei mii de guri! Am pornit spre pavilionul bucătăriei, în timp ce bătrîna îmi tot povestea despre livada lor de meri, despre ogorul de cartofi, despre porci, vaci şi brinza gustoasă pe care-o făcea. Scoase din coş un calup mic de fromage de creme[1] proaspătă, făcută anume pentru Genevieve; i-ar face mare plăcere, rosti ea, dacă aş binevoi s-o primesc. M-am uitat la chioul ei pe cînd îmi punea în mînă brînza.

Cîți ani avea Genevieve?

Tocmai împlinise douăzeci.

Era cumva bălaie şi foarte frumuşică?

— Tatăl ei spune că-mi seamănă ca două picături de apa, jispunse cu naivitate bătrînica.

Bătrînul încuviință din cap.

— Sînteți siguri că-i angajată la bucătărie? am întrebat eu — şi un fior neaşteptat mă străbătu cînd am privit din nou atent fața zbîrcită a bătrînei mame. În loc de răspuns, moşneagul cotrobăi în vastul buzunar al bluzei lui şi scoase ultima scrisoare a Genevievei. Am studiat cu pasiune, ani de zile, caligrafia oamenilor, aşa că am recunoscut dintr-o aruncătură de ochi scrisul naiv şi ciudat răsucit, dar deosebit de citeț, care se perfecționase treptat în timpul sutelor de experiențe de scriere automată, făcute uneori chiar sub supravegherea mea.

— Pe-aici, le-am spus, ducîndu-i de-a dreptul sus, la Salle Sainte-Agnes, în salonul unde se aflau les grandes hysteriques, Genevieve şedea pe masa lungă din mijlocul salonului, vînturîndu-şi picioarele în ciorapi de mătase şi ținînd pe genunchi un exemplar din „Le Rire”[2] cu fotografia ei pe copertă. Lîngă ea sta Lisette, altă vedetă a trupei. Părul Genevievei, cochet coafat, era împodobit cu o panglică albastră, în jurul gîtului purta un şirag de perle false, fața-i palidă era sulemenită cu roş, buzele

[1] Brînză făcută din smîntînă.

[2] „Rîsul” revistă umoristică.

vopsite. După aparență, ai fi spus mai degrabă că-i o midinetă pregătită să iasă pe bulevarde decît o persoană internată în spital. Genevieve era primadona reprezentațiilor de marți, răzgîiata şi alintata tuturor, foarte încîntată de sine şi de tot ce se petrecea în juru-i. Cei doi țărani bătrîni rămaseră înmărmuriți privindu-şi copila. Genevieve se uită şi- ea la dînsii cu un aer nepăsător, prostesc, părînd că nici nu-i recunoaşte Ia început. Deodată însă fața i se schimonosi şi cu un țipăt ascuțit căzu de-a lungul duşumelei zvîrcolindu-se, urmată imediat de Lisette cu clasicul arc-en-ciel[1]. După legea imitației, încă două isterice fură apucate de atacuri în paturile, lor, una izbucnind într-un rîs convulsiv, alta în hohote de plîns. Cei doi bătrîni, înlemniți de spaimă, au fost scoşi în pripă afară din salon, de călugărițe. I-am ajuns pe scări şi i-am dus jos, pe banca de sub platani. Erau încă aşa de speriați că nici nu puteau plînge. Nu era lucru uşor să le explici situația, acelor bieți țărani. Cum ajunsese fata lor de la bucătărie în Salle des Hysteriques nu ştiam nici eu. Le-am vorbit cît am putut mai blînd, încredințîndu-i că fiica lor se va face bine curînd. Bătrîna începu a boci; în ochii mici, clipocitori ai tatălui apăru însă o lucire amenințătoare. I-am îndemnat să se întoarcă în satul lor, făgăduindu-le că fata va fi trimisă acasă cît mai repede cu putință. Bătrînul voia s-o ia pe loc, dar mama mă sprijini spunînd că era mai cuminte s-o lase acolo pînă se va face mai bine; era încredințată că fetița ei se afla în mîini bune. Numai după ce mi-am repetat făgăduiala că voi aranja cît mai curînd posibil cu profesorul şi directorul spitalului formalitățile necesare pentru trimiterea Genevievei acasă sub paza unei infirmiere, am izbutit, cu multă greutate, să-i urc într-o birjă care să-i ducă la Gare d'Orleans, pentru a lua primul tren. Cu gîndul la cei doi bătrîni țărani, n-am putut dormi toată noaptea. Voi izbuti oare să-mi țin făgăduiala? Ştiam prea bine că în momentul de față eram omul cel mai puțin indicat să intervin la Charcot pentru fata lor. Mai ştiam la fel de bine că ea nu va consimți cu nici un preț să plece de la Salpetriere, să se întoarcă de bunăvoie acasă, la umilu-i cămin. Nu vedeam decît o singură soluție: să-i înfrîng voința şi să i-o înlocuiesc cu a mea. Ştiam că Genevieve era un medium excelent. Fusese antrenată de mine şi de alții să execute sugestii posthipnotice, transformîndu-le în acțiuni cu fatalismul unei pietre ce cade, cu o precizie aproape astronomică, în stare de amnezie, adică nemaiamintindu-şi absolut nimic la trezire de cele ce i se poruncise să facă. Am cerut şefului clinicii voie să continui

[1] Curcubeu. Denumirea unui simptom al isteriei.

experiențele mele de telepatie cu Genevieve. acele cercetări fiind tocmai atunci la ordinea zilei. Şi pe el îi interesa foarte mult subiectul acela, aşa că îmi puse la dispoziție cabinetul lui pentru a putea lucra netulburat cîte o ora zilnic dupa-amiezile, urîndu-mi succes. Îi spusesem o minciună. Din prima zi am şi început a o sugestiona pe Genevieve, cufundată într-un somn adînc hipnotic, să stea în pat marțea viitoare în loc să se ducă în amfiteatru, să-i fie silă de viața pe care-o ducea la Salpetriere şi să dorească întoarcerea la părinți. O săptămînă încheiată am repetat zilnic acele sugestii fără vreun rezultat aparent. Săptămîna următoare nu se arătă în amfiteatru la reprezentația de marți şi i se simți foarte mult lipsa. Am fost informat că răcise şi stătea în pat. Peste două zile, am surprins-o ținînd în mînă un mers al trenurilor pe care-î vîrî iute în buzunar cînd mă zări. Era un semn excelent că mă puteam bizui pe amnezia ei. I-am sugerat apoi să se ducă la Bon-Marche joia următoare — zi liberă pentru ele — ca să-şi cumpere o pălărie nouă. A doua zi am văzut-o arătîndu-i-o foarte mîndră Lisettei. Peste două zile primi ordin să iasă din Salle Sainte-Agnes a doua zi la ora douăsprezece, cînd călugărițele erau ocupate cu servitul prînzului, să se furişeze afară pe la loja portarului în vreme ce omul mînca, să se urce într-o birjă şi să vie de-a dreptul în Avenue de Villiers. Cînd m-am întors acasă la ora de consultații, am gasit-o instalată în salonul de aşteptare, Păru foarte încurcată cînd am întrebat-o ce se întîmplase şi începu a bîigui că vrea să-mi vadă cînii şi maimuța despre care-i povestisem. Rosalie o tratătă cu o cafea în sufragerie şi o sui într-o trăsură, trimițînd-o înapoi la spital.

— C'est une belle fille, spuse ea; apoi, ducîndu-şi un deget la frunte: mais je crois qu'elle a une araignee dans le plafon. Elle m-a- dit qu'elle ne savait pas du tont pourquoi elle etait venue ici[1].

Reuşita acestei experiențe premergătoare şi firea mea impulsivă mă făcură să iau hotărîrea de a-mi aduce pe loc planul la îndeplinire. Peste două zile i-am poruncit Genevievei sa vie în Avenue de Viîliers cu aceiaşi precauție şi la aceeaşi oră. Era într-o luni; îl poftisem pe Norstrom la masă, vrînd să-l am martor în caz că s-ar ivi complicații neprevăzute. Cînd i-am destăinuit ce plănuisem, mi-a atras atenția asupra urmărilor grave pe care le-aş putea suferi, fie că planul ar izbuti ori nu. Dar era încredințat

[1] Frumoasă fată, dar cred că-i lipseşte o doagă. Mi-a spus că habar n-are de ce a venit aici.

că fata nici nu va veni.

— Presupune că a spus cuiva, zise Norstrom.

— Nu poate spune ceea ce nu ştie nici ea, căci nu va şti că trebuie să vie în Avenue de Villiers înainte de a bate ceasul ora douăsprezece.

— Dar n-ar putea fi silită să destăinuiască în somn hipnotic? stărui el.

— Numai un singur om ar putea-o face să vorbească: Charcot. Cum însă n-o bagă în seamă decît marțea la curs, posibilitatea asta mi se pare exclusă.

Dealtfel, adăogai, era prea tîrziu pentru discuții, eram sigur că fata plecase deja de la spital şi va sosi în mai puțin de o jumătate de oră.

Bătrînul ornic din hol bătu unu fără un sfert: pesemne că o lua înainte, m-am gîndit eu, şi pentru întîia oară glasu-i adînc mă enervă.

— Mai bine te-ai lăsa de toate prostiile astea cu hipnotismul, zise Norstrom aprinz,îndu-şi o țigară groasă de foi. Ți-au intrat în cap şi pînă la urmă ai să te țicneşti şi tu, dacă nu cumva te-ai şi țicnit. Eu nu cred în hipnotism; am încercat sa hipnotizez şi eu cîțiva oameni şi n-a ieşit nimic.

— Dacă ai fi izbutit ceva, atunci n-aş mai crede eu în hipnotism, i-am replicat necăjit.

Se auzi soneria de la intrare. Sării să deschid uşa chiar eu.

Era Miss Andersen, infirmiera pe care o chemasem să vie la era unu ca s-o însoțească pe Genevieve acasă. Trebuia să pornească cu expresul de noapte spre Normandia. ducînd din parte-mi preotului din sat şi o scrisoare în care-i explicam cazul şi-l rugam sa împiedice prin toate mijloacele întoarcerea Genevievei la Paris.

M-am aşezat din nou la masă, fumînd! furios țigară după țigară.

— Ce spune infirmiera de toate astea? mă întrebă Norstrom.

— Nu spune nimic, căci e englezoaică. Mă cunoaşte bina şi are deplină încredere în hotărîrile mele.

— De-aş putea avea şi eu. mormăi Norstrom pufăind din țigară.

Pendula Cronrwell de pe cămin bătu ora unu şi jumătate — şi cu o sinistră precizie o aprobară vocile altor şase ceasornice de prin celelalte camere.

— Eşec, rosti calm Norstrom. Cu-atît mai bine pentru amîndoi. Sînt al naibii de bucuros că n-am avut nici un amestec

în afacerea asta.

În noaptea aceea n-am închis de loc ochii. De asta dată, nu bătrînii țărani mă ținură treaz, ci Genevieve. Fusesem atît de râzgîiat de noroc, că nervii mei nu puteau suporta o înfrîngere. Ce se întîmplase?

Îmi era rău şi mă simțeam puțin amețit cînd am intrat a doua zi dimineață în amfiteatrul de la Salpetriere. Charcot tocmai îşi începuse prelegerea de marți despre hipnoză. Genevieve nu se afla la locul ei obişnuit, pe estradă. M-am strecurat afară ca să mă duc sus în Salle des Gardes. Unul din interni îmi povesti că în ajun fusese sculat de la gustarea de dimineață şi chemat la Salle Sainte-Agnes, unde o găsise pe Genevieve într-o stare de comă cataleptică întreruptă de spasmuri atît de violente cum nu mai văzuse niciodată. Una dintre călugărițe o întîlnise cu vreo jumătate de oră înainte, în fața spitalului, gata să se urce într-o trăsură. Fata era în aşa hal de agitată, încît numai cu foarte mare greutate izbutiseră călugărițele s-o întoarcă pînă în loja portarului, de unde trebuiseră s-o urce pe sus pînă în Salle Sainte-Agnes. Toată noaptea se zvîrcolise desperată, ca o fiară care încearcă să scape din cuşcă. Trebuiseră s-o puie în cămaşa de forță. Acum era încuiată singură într-o odaie cu o pungă de gheață pe cap, după ce i se dăduse o doză puternică de bromură. Nimeni nu-şi putea explica pricina acestei subite schimbări. Charcot o văzuse şi, cu mare greutate, izbutise s-o adoarmă. Furăm întrerupți de şeful clinicii care intră şi-mi spuse că mă căutase prin tot spitalul. Charcot dorea să-mi vorbească şi trebuia să mă ducă în biroul lui îndată ce se sfîrşea prelegerea din amfiteatru. Nu-mi adresă nici o vorbă în timp ce străbăteam laboratoarele. Bătu la uşă şi pentru ultima oară în viața mea, intrai în micul şi binecunoscutul sanctuar al Maestrului. Charcot şedea în jilțu-i obişnuit la masă, aplecat asupra microscopului, înălță capul şi mă fulgeră cu ochii lui teribili. Rostind cuvintele foarte rar, cu glasu-i adînc tremurînd de mînie, îmi spuse că cercasem să ademenesc în locuința mea o pensionară a spitalului său, o fată tînără, o dezechilibrată aproape inconştientă. După mărturisirile fetei, mai fusese o dată la mine acasă, iar planul meu diabolic de a profita din nou de ea n-a izbutit datorită numai unei întîmplări. Ceea ce făptuisem era o crimă, ar fi trebuit să mă dea pe mîna poliției, dar pentru prestigiul profesiei şi pentru panglica roşie de la butoni era mea se mulțumea să mă dea afară din spital. Dorea să nu mă mai vadă în ochi niciodată.

Am rămas trăsnit, limba mi se lipise de cerul gurii şi n-am

putut rosti o vorbă. Deodată, mi se lămuri adevăratul înțeles al acelei odioase acuzări şi frica îmi pieri pe loc. I-am răspuns furios că el şi clica lui, nu eu, aduseseră în starea jalnică în care se afla pe fata aceea ce venise la spital voinică şi sănătoasă ca o țărancă, ce avea să plece nebună dacă mai rămînea multă vreme acolo. Alesesem singurul mijloc pe care-l aveam la îndemînă s-o redau părinților ei bătrîni. Încercarea mea de a o salva dăduse greş şi-mi părea rău că nu izbutisem.

— Assez, Monsieur![1] răcni el.

Apoi, întorcîndu-se către şeful clinicii, îi spuseră mă conducă pînă la loja portarului cu specială poruncă din parte-i sa nu-mi mai dea voie niciodată sa intru în spital, adăugind că dacă autoritatea lui nu va fi îndestulătoare să mă îndepărteze din clinică, va înştiința Asistența Publică de acea întîmplare. Se ridică din jilț şi ieşi din camera cu pasu-i domol, greoi.

[1] De ajuns, domnule!

19 HIPNOTISM

Celebrele exhibiții din amfiteatrul spitalului Salpetriere care duseseră la dizgrațierea mea au:. fost de mult osîndite de toți cercetătorii fenomenelor hipnotice.

Dar teoriile lui Charcot asupra hipnotismului, deşi de mult depăşite, au fost impuse unei întregi generații de medici prin forța autorității lui, ținînd în loc mai bine de douăzeci de ani cunoaşterea adevăratei naturi a acestor fenomene. Aproape toate teoriile lui asupra hipnozei s-au dovedit greşite. Hipnoza nu este, cum spunea el, o nevroză provocată artificial şi care se observă numai la isterici şi la cei foarte impresionabili, slabi la minte ori dezechilibrați. Dimpotrivă, istericii în general sînt mai greu de hipnotizat decît oamenii echilibrați, sănătoşi la minte. Firile dominatoare, cu voință puternică, inteligenți pot fi mai uşor hipnotizați decît mărginiții, proştii, superficialii şi debilii mintali. Idioții şi nebunii sînt mai toți refractari influenței hipnotice. Oamenii care spun că nu cred în hipnotism, te iau în rîs şi declară cu multă siguranță că nu pot fi hipnotizați sînt îndeobşte cei mai uşor de adormit. Toți copiii pot fi cu uşurință hipnotizați. Somnul hipnotic nu se provoacă numai prin mijloace mecanice. Mingile lucitoare de sticlă, oglinzile rotitoare împrumutate de la prinzătorii de păsărele, magneții, fixarea subiectului cu ochii, pasele magnetice clasice întrebuințate la Salpetriere şi la Charite sînt pur şi simplu nerozii. Valoarea terapeutică a hipnozei în medicină şi chirurgie nu-i neînsemnata, cum pretindea Charcot. Dimpotrivă, ea este colosala cînd medicul are pricepere, minte limpede, mîni curate şi cunoaşte bine tehnica. Statisticile a mii de cazuri bine controlate au dovedit-o indiscutabil. Chiar şi eu, care n-am fost niciodată propriu-zis un hipnotizator, ci medic de boli nervoase silit să întrebuințez mijlocul acesta cînd celelalte remedii se dovedeau nefolositoare, am obținut adesea rezultate minunate cu aceasta metodă de a vindeca, încă neînțeleasă. Tulburările mintale de tot felul, cu sau fără pierderea voinței, alcolismul, infiromania, cocainomania şi nimfomania pot fi adesea lecuite prin această metodă. Inversiunea sexuală este mai greu de tratat. În multe cazuri, dacă nu în cele mai multe, ea nu poate fi privită ca o boală ci ca o deviere a instinctului sexual, firească la unii oameni, şi atunci o intervenție energică adesea mai mult strică decît foloseşte. Dacă şi în ce măsură legile noastre sociale ar. trebui să intervie este o problemă complicată, pe care nu vreau s-

o discut aici. Dar este sigur că actuala formulare a legii are la bază necunoaşterea stării mizerabile în care se află clasa aceasta numeroasă de oameni. Nu sînt nişte criminali, ci doar victimele unei momentane distracții a mamei natura — poate la naştere ori poate în timpul concepției. Cum s-ar explica altfel enorma extindere a inversiunii sexuale? Se răzbună oare natura dăruindu-i fetei băiețoase de azi, cu şolduri strimte şi pieptul plat, un fiu lipsit de bărbăție? Ori sîntem numai spectatorii uimiți ai unei faze noi de evoluție, cînd două animale deosebite se prefac cu încetul într-o ființă nouă, necunoscută pînă acum, ultima supraviețuitoare dintr-o rasa menita morții pe o planetă istovită, verigă de legătură între homo-sapiens de azi şi misteriosul super-homo de mîne?

Marile avantaje ale anesteziei hipnotice la operații şi naşteri sînt recunoscute azi pretutindeni. Şi mai uimitoare este acțiunea binefăcătoare a acestei metode la cea mai dureroasă dintre toate operațiile, pe care de obicei o înduri fără anestezie: noartea. Ceea ce mi-a fost dat să fac pentru mulți soldați muribunzi în timpul ultimului război mi-i de ajuns ca să mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a pus în mîni această puternică armă. În toamna anului 1915 am petrecut doua zile şi două nopți de neuitat printre cîteva sute de soldați pe moarte, ce zăceau grămadă, în măntăile lor însîngerate, pe lespezile bisericii unui sat din Franța. N-aveam nici morfină, nici cloroform, nici vreun altfel de anestezic ca să le alinăm chinurile, să le scurtăm agonia. Mulți se stinseră însă sub ochii mei, neştiutori şi insensibili, adeseori cu un surîs pe buzele vinete. Pe cînd le țineam mina pe frunte repetîndu-le mereu, cu voce domoală, cuvinte de speranță şi mîngîiere la ureche, vedeam cum groaza morții dispare treptat din ochii ce li se închideau.

Ce era acea forță tainică care ai fi zis că emană din mînile mele? De unde izvora? Se trăgea oare din sînul conştiinței ce curge pe dedesubtul vieții mele treze, sau era totuşi tainica „forță odilică", fluidul magnetic al vechilor mesmerieni?

Ştiința modernă a înlăturat, fireşte, fluidul magnetic, înlocuindu-l cu vreo duzină de teorii noi, mai mult ori mai puțin ingenioase. Le cunosc pe toate, dar pînă acum nu mă mulțumeşte nici una. Numai sugestia, cheia teoriei, principiul de bază al teoriei hipnotismului nu ne poate explica toate fenomenele acestea uluitoare. Cuvîntul „sugestie", în sensul întrebuințat de principalii lui născocitori din şcoala de la Nancy, se deosebeşte numai cu numele de forța odilică a lui Mesmer, atît de luată în derîdere astăzi. Vrem, nu vrem, trebuie să recunoaştem totuşi că

minunea nu-i înfăptuită de operator, ci de inconştientul bolnavului. Dar cum putem explica faptul că un operator are succes şi altul nu? De ce sugestia unui operator răsună ca o poruncă în atelierele subterane ale minții pacientului, punînd în mişcare puteri ascunse, în vreme ce, folosită de alt operator, este interceptată de conştiința bolnavului şi rămîne fără efect?

Eu, mai mult ca oricine, aş fi curios să ştiu; căci din copilărie băgasem de seamă că aveam acea putere, oricare i-ar fi numele, şi încă într-o măsură neobişnuită. Cei mai mulți dintre bolnavii mei, tineri şi bătrîni. bărbați şi femei, nu ştiu cum prindeau de veste mai curînd ori mai tîrziu şi-mi vorbeau ades de ea. Toți camarazii mei de spital ştiau; ştia şi Charcot, şi adesea o folosea. Profesorul Voisin, ilustrul psihiatru de la Asile Sainte-Anne mă chema adesea în ajutor la cazurile desperate, să-i hipnotizez pe unii nebuni. Lucram de multe ori ceasuri întregi împreună cu el asupra bieților rătăciți care urlau şi delirau furioşi, strînşi în cămăşile lor de forță, nemaiputînd să facă altceva decît să ne scuipe în față, ceea ce şi făceau ades. Rezultatele sforțărilor noastre erau în majoritatea cazurilor negative, dar din timp în timp tot izbuteam să potolesc pe cîte unul, cînd profesorul, cu toată nemaipomenita-i răbdare, n-avea ce să mai facă. De această însuşire a mea ştiau toți paznicii grădinii zoologice şi ai menajeriei Pezon. Aveam trucul meu personal cu care obişnuiam să pun în stare de letargie, foarte asemănătoare cu întîiul stadiu de hipnoză al lui Charcot, şerpii, şopîrlele, broaştele țestoase, papagalii, bufnițele, urşii şi felinele mari. Ades am izbutit să le provoc chiar somn adînc. Mi se pare că am istorisit mai înainte cum am deschis abcesul şi-am scos o aşchie din gheara Leonei, maiestuoasa leoaică de la menajeria Pezon. Nu se poate explica decît ca un caz de anestezie locală provocată de o uşoară hipnoză. Maimuțele, cu toată vioiciunea lor, pot fi uşor adormite pentru că au o mare inteligență şi un sistem nervos foarte impresionabil. Fermecarea şerpilor este de asemeni un fenomen hipnotic. Chiar eu am pus în catalepsie o cobră în templul de la Karnak. Domesticirea elefanților sălbatici am impresia că se face tot cu ajutorul influenței hipnotice. Am auzit o dată, în grădina zoologică, pe un mahut[1] stînd de vorbă ceasuri întregi cu un elefant care devenise sperios — şi, după felul cum vorbea, aş fi jurat că-i face o sugestie hipnotică. Cele mai multe păsări se hipnotizează uşor, toată lumea ştie ce uşor izbuteşti cu găinile. Oricine umblă cu animale sălbatice ori

[1] Îngrijitor de elefanți.

domestice poate lesne verifica efectul liniştitor al sunetelor monotone produse de cuvintele încet repetate, ca şi cum animalele ar pricepe sensul lor. Ce n-aş da să pot înțelege ce-mi spun ele! Fireşte că aici nu poate fi vorba în nici un caz de o sugestie mintală, trebuie să lucreze altă forță. Mă întreb mereu, dar zadarnic, care-i acea forță?

Printre bolnavii pe care-i lăsasem în seama lui Norstrom la plecarea mea în Suedia se afla un caz grav de morfinomanie, pe care aproape îl vindecasem cu sugestii hipnotice. Nevoind să întrerup tratamentul, l-am adus pe Norstrom să asiste la ultima şedință, îmi spuse că-i va fi foarte uşor; de altfel, bolnava părea că-l simpatizează. Cînd m-am întors la Paris, am găsit-o iar în prada vechilor obiceiuri, căci colegul meu nu fusese în stare s-o hipnotizeze. Am încercat să aflu de la ea pricina nereuşitei prietenului meu, dar îmi răspunse că nu înțelegea nici ea singură şi că-i părea foarte rău deoarece avusese toată bunăvoința, la fel ca şi Norstrom care, adăogase ea, îi era şi foarte simpatic.

O dată, Charcot îmi trimisese un tînăr diplomat străin, caz grav de inversiune sexuala. Nici profesorul Krafft-Ebing, celebrul specialist de la Viena, nici Charcot nu fuseseră în stare să-l hipnotizeze. Omul acela dorea din toată inima să se lecuiască, trăind într-o continuă frică de şantaj şi era foarte amărît de nereuşita celor doi specialişti mari. Era încredințat, zicea el, că singura şansă pe care o mai avea era hipnoza şi că numai dacă va putea fi adormit se va îndrepta.

— Dar eşti adormit, am spus eu, numai atingîndu-i uşor fruntea cu vîrful degetelor, fără să-i fac pase, fără să-l fixez în ochi, fără sugestie. Abia am rostit cuvintele, că pleoapele i se lăsară cu un tremur uşor şi în mai puțin de un minut căzu într-un adinc somn hipnotic. La început, lucrurile au părut că merg bine. După o lună se întoarse în patrie, plin de încredere în viitor, mult mai optimist decît mine. Îmi spuse că voia să ceară mîna unei fete de care se îndrăgostise de curînd şi că dorea foarte mult să se căsătorească şi să aibă copii. L-am pierdut din vedere. Peste un an am auzit, din întîmplare, că se sinucisese. Dacă nefericitul tînăr m-ar fi consultat cîțiva ani mai tîrziu, cînd cunoşteam mai bine problema inversiunii sexuale, n-aş mai fi făcut zadarnica încercare de a-l lecui. În afară de Salpetriere, n-am prea întîlnit cele trei stadii celebre de hipnoză ale lui Charcot, atît de uluitor demonstrate de el la prelegerile de marți. Erau toate invenții de-ale lui, pe care le inocula unor bolnave isterice şi în care studenții credeau orbeşte sub puternica sugestie a Maestrului. Aceeaşi

afirmație este valabilă şi pentru cunoscuta-i marotă, la grande bysterie, ce se lățise pe-atunci în tot spitalul Salpetriere, umplînd salon după salon şi care acum aproape a dispărut. Că n-a fost în stare să priceapă adevăratul caracter al acestor fenomene, nu se poate explica decît într-un singur fel: toate experiențele asupra hipnozei erau făcute cu persoane isterice. Dacă ar fi adevărat principiul şcoalei de la Salpetriere, că numai istericii se pot hipnotiza, ar însemna că cel puțin optzeci şi cinci la sută din omenire suferă de isterie.

Dar într-o anumită privință Charcot a avut dreptate, orice ar spune şcoala de la Nancy, Forel, Moli şi mulți alții. Experiențele hipnotice sînt primejdioase, într-o oarecare măsură, atît pentru cei pe care le încerci cît şi pentru spectatori. Eu personal sînt de părere că ar trebui oprite prin lege demonstrațiile publice ale fenomenelor hipnotice. Specialiştii în boli nervoase bineînțeles însă că nu mai pot lucra fără hipnoză, cum nu pot opera chirurgii fără eter şi cloroform. E de ajuns să-ți aminteşti miile de cazuri desperate de şocuri nervoase şi nevroze traumatice din primul război mondial, care au fost vindecate ca prin minune cu această metodă, în majoritatea cazurilor, la tratamentul hipnotic nu-i necesar somnul hipnotic cu aducerea în stare de inconştiență totală. Cel care posedă desăvîrşit tehnica lui complexă şi are idee de psihologie — pentru a reuşi este nevoie să ai amîndouă atributele — în regulă generală obține rezultate remarcabile, adesea uluitoare, întrebuințînd doar aşanumita „sugestie în stare de veghe". Şcoala de la Nancy susține că somnul hipnotic este identic cu somnul natural. Nu-i adevărat. Atîta timp cît nu ştim ce-i somnul hipnotic şi pînă nu vom ajunge să-l cunoaştem mai bine este preferabil să nu-l întrebuințăm la bolnavii noştri decît dacă-i neapărată nevoie. Şi-acum, după toate lămuririle, trebuie să mai adaug ca cele mai multe dintre învinuirile ce se aduc hipnotismului sînt din cala afară de exagerate. Pînă în prezent, nu cunosc nici un singur caz de crimă făptuită sub sugestie posthipnotică. N-am văzut niciodată ca un mediu să execute în stare de hipnoză o sugestia pe care ar fi refuzat-o în stare normală, de trezie. Pot să afirm că în cazul cînd un ticălos sugerează unei femei în adîncă hipnoză să-i cedeze şi ea împlineşte acea sugestie înseamnă că ar fi fost gata să facă asta şi dacă ar fi primit sugestia în stare normală, trează. Nu există supunere oarbă. Mediumul ştie tot timpul foarte bine ce se întîmplă şi ceea ce vrea ori nu vrea sa facă. Camille, celebra somnambulă a profesorului Liejoie din Nancy, care rămînea

liniştită şi nepăsătoare cînd i se vîra un ac întreg în braț ori i se punea în palmă un tăciune, se făcea roşie ca para focului, trezindu-se imediat, dacă profesorul schița numai gestul că-i deranjează rochia. Asta-i doar una din multele şi uluitoarele contradicții cu care cercetătorul fenomenelor hipnotice este familiarizat, dar pe care neştiutorii cu greu le pot pricepe. Alarmiştii nu trebuie să treacă cu vederea faptul că nimeni nu poate fi hipnotizat împotriva voinței sale. Nu mai încape nici o îndoială că toate poveştile despre persoane hipnotizate de la distanță fără ştirea şi voia lor sînt nişte nerozii. Acelaşi lucru se întîmplă şi la psihanaliză.

20 INSOMNIE

În seara acelei zile îngrozitoare, Norstrom, bun şi prevenitor ca întotdeauna, mă invitase la masă. A fost o cină tristă. Sufeream cumplit de înfrîngerea mea umilitoare, iar Norstrom se scărpina gînditor în cap neştiind de unde să ia cei trei mii de franci pe care trebuia să-i plătească a doua zi proprietarului. Refuză categoric să asculte explicația dezastrului meu: că avusesem ghinion şi că împrejurări absolut neprevăzute îmi stricaseră planul întocmit cu atîta grijă, „îndrăzneală don quijotescă şi o nemăsurată îngîmfare", puse el diagnoza cazului meu. I-am răspuns că nu-i recunosc diagnosticul decît în caz că preaiubita mea zeiță Fortuna îmi dă, chiar în ziua aceea, vreun semn de căință că m-a părăsit şi că vrea să mă ia din nou sub ocrotirea ei. Pe cînd rosteam acele vorbe, privirea îmi alunecă în chip ciudat de la sticla de Medoc, care se afla între noi, pe mînile enorme ale lui Norstrom.

— Te-ai ocupat vreodată cu masajul? l-am întrebat pe neaşteptate.

Drept răspuns, Norstrom îşi desfăcu palmele late, cinstite şi-mi arătă cu multă mîndrie cele două degete mari, bombate, cît nişte portocale. Nu mai rămînea nici o îndoială asupra adevărului spuselor lui că făcuse mult masaj pe vremuri, în Suedia.

Am comandat chelnerului o sticlă de Veuve Clicquot din cea mai fină pe care-o aveau, şi-am ridicat paharul ca să beau pentru înfrîngerea mea din ziua aceea şi pentru victoria lui de mîne.

— Parcă îmi spuneai adineaori că nu mai ai un ban, zise Norstrom privind sticla de şampanie.

— Ce-are a face! am răspuns rîzînd. Chiar acum mi-a fulgerat prin minte o idee grozavă, care merită o sută de sticle Veuve Clicquot; mai bea un pahar pînă o pun bine la punct.

Norstrom obişnuia să spuie că aveam două creiere deosebite, care lucrau pe rînd în capul meu: creierul bine dezvoltat al unui nebun şi creierul nedezvoltat al unui soi de geniu. Se holbă la mine nespus de uimit cînd l-am înştiințat că am de gînd să vin a doua zi în Rue Pigalle, la ora lui de consultații, între două şi trei, ca să-i explic totul, îmi răspunse că era ora cea mai potrivită pentru a discuta netulburați. Eram sigur că-l voi găsi singur. Plecarăm braț la braț de la Gafe de la Regence, Norstrom mai străduindu-se încă să descopere din care creier îmi răsărise ideea cea strălucită, iar eu atît de bine dispus

mat aproape uitasem că în aceeaşi dimineață fusesem dat afară de la Salpetriere.

A doua zi, la ora două precis, am intrat în luxoasa cameră de aşteptare a profesorului Gueneau de Mussy din Rue du Cirque, celebrul medic al familiei Orleans, ce împărtise exilul ei, ajungînd apoi la loc de frunte printre cei mai renumiți medici ai Parisului. Profesorul, care fusese întotdeauna foarte îndatoritor față de mine, mă întrebă cu ce-mi putea fi de folos. I-am răspuns că săptămîna trecută cînd îl vizitasem, îmi făcuse cinstea să mă prezinte ducelui d'Aumale în clipa cînd pleca sus ținut de valetul lui şi sprijinindu-se anevoie în baston, îmi explicase atunci că ducele suferea de sciatică şi că nu-l mai țineau genunchii, că abia mai putea merge, că în zadar consultase pe cei mai de seamă chirurgi din Paris, îmi îngăduisem să vin astăzi pentru a-i vorbi despre convingerea mea aproape absolută că ducele ar putea fi vindecat prin masaj. Un compatriot de-al meu, o mare autoritate în materie de sciatică şi masaj, tocmai se afla la Paris, îndrăzneam să-i sugerez că ar putea fi chemat să-l examineze pe duce. Gueneau de Mussy care, la fel ca cei mai mulți medici francezi din acea vreme, nu ştia mai nimic despre masaj, acceptă numaidecît. Cum ducele pleca a doua zi la castelul său din Chantilly, luarăm înțelegere să mă duc fără întîrziere cu ilustrul meu compatriot la reşedința lui din Faubourg Saint-Germain. După-amiază mai tîrziu, am sosit împreună cu Norstrom la palat, unde furăm întîmpinați de profesorul Gueneau de Mussy. Norstrom fusese dăscălit de mine să se străduiască cît va putea să-şi dea aere de celebru specialist în sciatică, dar să nu care cumva să ție vreo dizertație asupra subiectului. O examinare rapidă ne convinse pe amîndoi că era într-adevăr un caz cît se poate de prielnic pentru masaje şi uşoare exerciții. Ducele plecă a doua zi la Chantilly, întovărăjit de Norstrom. După două săptămîni, am citit în „Figaro" că ilustrul specialist suedez Norstrom, medic cu reputație mondială, fusese chemat la Chantilly pentru a-l trata pe ducele d'Aumale. Alteța-sa fusese văzut plimbîndu-se prin parcul castelului — era o vindecare miraculoasă. Doctorul Norstrom trata de asemeni pe ducele de Montpensier, ce trăise ani de zile paralizat de gută, şi care acum era pe cale de a se însănătoşi grabnic.

Apoi veni rîndul prințesei Mathilde, căreia îi urmă îndată Don Pedro de Brazilia, cîțiva mari duci ruşi, o arhiducesă austriacă şi infanta Eulalia a Spaniei.

Prietenul meu Norstrom, care de la întoarcerea din Chantiily

mă asculta orbeşte, avea severe dispoziţii din parte-mi să nu primească decît prinţi la tratament, pînă la noi ordine. L-am încredinţat că era o tactică sănătoasă, ce se bizuia pe temeinice observaţii psihologice. După două luni, Norstrom se muta iar în eleganta-i locuinţă din Boulevard Haussman şi în camera lui de aşteptare se înghesuiau acum bolnavi din toate ţările şi mai cu seamă americani, în aceeaşi toamnă apăru „Manuel de massage suedois”[1] de Dr. Gustave Norstrom, Paris, Librairie Hachette, pe care-l înjghebasem amîndoi împreună în mare grabă, cu ajutorul mai multor manuale suedeze, în acelaşi timp apăru o ediţie americană la New York. La începutul iernii, Norstrom fu chemat la Newport ca să trateze pe bătrînul Vanderbilt, urmînd ca onorariul să-l fixeze medicul. Spre necazul lui, l-am împiedicat să plece; peste o lună, bătrînul miliardar fu expediat cu vaporul în Europa spre a lua şi el loc printre ceilalţi clienţi ai lui Norstrom — reclamă vie în litere colorate, vizibilă în tot cuprinsul Statelor Unite. Norstrom muncea din greu de dimineaţă pînă seara, frecmdu-şi pacienţii cu cele două burice uriaşe ale degetelor mari, care începeau a semăna tot mai mult cu doi pepenaşi. Curînd se văzu silit să renunţe chiar şi la seratele de sîmbătă de la clubul scandinav unde, cu transpiraţia şiroind pe el, obişnuia sa ţopăie în jurul sălii luînd toate doamnele pe rînd la dans, de hatîrul ficatului. Căci „nimic nu-i mai bun ca dansul şi transpiraţia”, spunea el, „pentru sănătatea ficatului”.

Eram atît de fericit de succesul lui Norstrom încît o vreme am uitat aproape de căderea mea. Vai! Curînd îmi apăru din nou în toată grozăvia ei, întîi în vise, apoi în gîndurile treze. Ades chiar cînd sa adorm, înainte de a se lăsa cortina peste viitorul meu, vedeam pe sub pleoapele ce se închideau ultima scenă, atît de umilitoare, a tragediei. Vedeam ochii teribili ai lui Charcot scăpărînd prin întuneric, mă vedeam escortat de cei doi asistenţi ai lui, ca un criminal între doi poliţişti, ieşind pentru ultima oară din Salpetriere. Îmi dam seama de nebunia pe care-o săvîrşisem, înţelegeam că diagnoza lui Norstrom: îndrăzneală nesocotită donquijotescă şi-o nemăsurată îngîmfare, era pînă la urmă exactă. Iar Don Quijote!

Apoi curînd n-am mai putut dormi de loc, căzînd într-o stare de insomnie acută atît de teribilă încît era cît pe ce să-mi pierd minţile. Insomnia nu ucide pe om, afară de cazul unei sinucideri. Lipsa de somn este pricina cea mai obişnuită a sinuciderilor, căci îi omoară omului bucuria de a trăi, îi mistuie puterile, îi suge ca

[1] „Manual de masaj suedez.”

un vampir sîngele din cap şi din inimă, îl face să-şi aducă aminte în timpul nopții ceea ce vrea să uite într-un somn binecuvîntat şi-l face să uite ziua ceea ce ar vrea să ție minte. Memoria e prima care se pierde, apoi îndată prietenia, iubirea, simțul datoriei şi chiar al milei dispar toate, unul după altul. Numai deznădejdea se arată de corabia blestemată, călăuzind-o spre stînci ca s-o sfarme cu desăvîrşire. Voltaire avea dreptate punînd somnul pe aceeaşi treapte cu speranța.

Nu mi-am pierdut minții şi nici viața nu mi-am ridicat-o.

Mi-am tîrîit zilele înainte, îndeplinindu-mi cum puteam munca, neglijent, nepăsător la tot ce mi se îndmpla mie ori bolnavilor mei. Feriți-vă de doctorul care şuieră de insomnie! Clienții începură a se plînge ca eram brusc şi nerăbdător cu ei, mulți mă părăsiră, mulți se ținură scai de mine — cu atît mai rău pentru ei! Numai cînd erau pe moarte părea că mă mai trezesc clin amorțire, căci urmam să simt o vie curiozitate în fața Morții, multă vreme după ce pierdusem orice interes pentru Viață.

Puteam încă să pîndesc apropierea sinistrei mele colege cu aceeaşi încordare cu care obişnuiam s-o observ odinioară, ca student, în Saile Sainte-CIaire, în deşartă speranță că i-aş putea smulge teribila tainä. Mai eram încă în stare să stau noaptea întreagă la căpătîiul unui bolnav ce se stingea şi pe care-l neglijasem atunci cînd l-aş mai fi putut salva. Se spunea că-i frumos din parte-mi să veghez astfel toată noaptea pe cînd ceilalți medici plecau. Dar ce deosebire era pentru mine că stăm pe scaun lîngă patul altcuiva ori treaz în patul meu? Din fericire, neîncrederea mea crescîndă în medicamente şi narcotice m-a scăpat de distrugerea totală, căci foarte rar dacă luam şi eu vreunul din numeroasele somnifere pe care trebuia să le prescriu ziua întreagă altora. Rosalie era sfetnicul meu medical, înghițeam, ascultător, tot felul de ceaiuri de buruieni pregătite de ea după rețete franțuzeşti din farmacopeia ei inepuizabilă de ierburi miraculoase. Rosalie era foarte îngrijorată de mine. Ba, am descoperit că adesea, din proprie inițiativă, îmi alunga bolnavii cînd i se părea ca arăt prea istovit. Am încercat să mă supăr, dar n-aveam putere nici măcar s-o cert.

Şi Norstrom era foarte îngrijorat de starea mea. Situațiile noastre se schimbaseră: el urca acum scara alunecoasă a succesului, eu o coboram. Asta îl făcea şi mai blînd ca înainte. Mă miram veşnic cum de avea atîta răbdare cu mine. Venea adesea să împărtăşească singurătatea dejunului meu din Avenue de Villiers. Nu luam niciodată masa în oraş, nu pofteam pe

nimeni, nu mai ieşeam de loc în lume, în societatea pe care-o frecventam atît de mult odinioară. Mi se părea acum o pierdere de vreme. Singura mea dorință era să fiu lăsat în pace, sa dorm.

Norstrom dorea să mă duc cîteva luni la Capri pentru odihnă completă; era convins că mă voi întoarce perfect re-făcut la munca mea. I-am declarat că dacă plecam acum acolo, nu mă voi mai întoarce niciodată la Paris, căci îmi era din ce în ce mai nesuferită viața aceea artificială de metropolă. Nu voiam să-mi mai pierd vremea în acea atmosferă de boală şi putreziciune. Doream să plec pentru totdeauna. Nu-mi mai trebuia să fiu medic la modă; cu cît aveam bolnavi mai mulți, cu atît mai grele mi se păreau lanțurile ce mă legau. Mă interesau o mulțime de alte lucruri în viață, nu numai să îngrijesc amercani bogați şi femeiuşte neurastenice. La ce bun să-mi spuie că dădeam cu piciorul strălucitelor mele perspective? Ştia foarte bine că n-aveam în mine stofă de medic de elita. Ştia de asemeni că nu eram în stare nici să cîştig nici să păstrez banii. De altfel, nici nu-mi trebuiau bani, căci n-aş fi ştiut ce să fac cu ei; şi-apoi, îmi era frică de bani, îi uram. Doream să duc o viață simplă, între oameni simpli şi nepervertiți. Cu atît mai bine dacă erau neştiutori de cane. N-aveam nevoie decît de o camera spoită cu var, un pat tare, o masă de brad, cîteva scaune şi un pian. Ciripitul păsărelelor lîngă fereastra-mi deschisă şi zgomotul mării în depărtare. Tot ce-mi era drag cu adevărat se putea dobîndi cu foarte puțini bani. Aş fi fericit în cel mai umil mediu, numai să stau departe ele urîțerie.

Ochii lui Norstrom făcură încet ocolul camerei, trecînd de la peretele ou tablourile primitivilor pe fond de aur la madona florentină din Cinquecento atîrnată deasupra unui prie-Dieu[1]; de la tapițeria flamandă de pe uşă la strălucitoarele vase de Cafaiolo şi delicatele pahare venețiene de pe etajeră, la covorul persan întins pe jos.

— Toate astea le-ai cumpărat desigur de la Bon Marche[2]. zise Norstrom privind maliții prețiosul covor de Buhara de sub masă.

— Ți l-aş da cu plăcere pentru o singură noapte de somn bun. Poți lua şi vasul acela de Urbino — e o piesă unică, semnată chiar de Maestre Giorgio — dacă izbuteşti să mă faci să rîd. Toate obiectele pe care le vezi nu-mi mai trebuiesc, nu-mi mai spun nimic, m-am săturat de ele. Încetează cu rînjetul tău enervant,

[1] Scăunel de rugăciune.
[2] Magasin cu mărfuri ieftine.

ştiu ce spun şi-am să ți-o dovedesc.

— Ştii ce-am făcut săptămîna trecută la Londra, cînd am fost chemat în consult la doamna care suferea de angină pectorală? Mai aveam un caz acolo în aceeaşi zi, cu mult mai grav, de astă dată al unui bărbat. Acel om eram eu, ori mai bine zis dublul meu, mein Doppelgänger, cum îi spune Heine.

— Ascultă, prietene, l-am apostrofat pe Doppelgänger meu, cînd am ieşit braț la braț de la clubul St. James; vreau să te examinez mai amănunțit pe dinăuntru. Fă-ți curaj şi hai să ne plimbăm încet pe New Bond Street, din Piccadilly pînă în Oxford Street. Şi ia aminte la ce-ți spun: pune-ți ochelarii cei mai buni şi priveşte cu atenție la toate vitrinele, cercetează cu grijă fiecare obiect pe care-l vezi. Ocazie rară pentru tine, care iubeşti aşa de mult lucrurile frumoase, căci ai aici cele mai bogate magazine din Londra. Tot ce se poate cumpăra cu bani se află expus înaintea ochilor tăi, la îndemînă. Îți ofer tot ce ai vrea să iei, n-ai decît să spui că-ți place, şi-i al tău. Însă cu condiția ca ceea ce alegi să rămîie al tău, pentru folosul şi plăcerea ta; n-ai dreptul să dăruieşti.

Cînd am ajuns în colț la Piccadilly, experiența începu. Îl pîndeam atent cu coada ochiului pe dublul meu în timp ce urcam agale pe Bond Street privind fiecare vitrină. Se opri o clipă la Agnew, negustorul de obiecte de artă, cercetă cu luare-aminte o Madonna pe fond de aur, spuse că-i o pictură foarte frumoasă din şcoala primitivă de la Siena, poate chiar de Simone di Martino. Făcu un gest spre vitrină, ca şi cum ar fi vrut să puie mîna pe tabloul vechi, apoi dădu din cap descurajat, îşi vîrî mîna în buzunar şi porni mai departe. Se opri plin de admirație în fața unei vechi şi minunate pendule Cromwell de la Hunt and Roskell's, dar dădu din umeri declarînd că nu voia să ştie cît era ora şi în afară de asta, dacă voia, o putea ghici uitindu-se la soare, în fața lui Asprey, unde erau expuse tot ce poate fantezia omenească născoci în materie de bibelouri şi podoabe de argint, aur şi pietre prețioase, declară că î se făcuse greață şi că va sparge vitrina şi tot ce se afla îndărătul ei dacă mai sta mult să privească la toate giuvaerurile acelea blestemate. Cînd trecurăm prin fața croitorului alteței-sale prințul de Wales, îmi mărturisi că hainele vechi i se păreau mai comode la purtat ca cele noi. Cu cît înaintam de-a lungul străzii, devenea tot mai nepăsător şi părea că simte mai multă plăcere să se oprească pentru a dezmierda numeroşii cîni ce mergeau pe trotuar în urma stăpînilor, decît să cerceteze vitrinele. Cînd ajunserăm în sfîrşit în Oxford Street,

dublul meu ținea într-o mînă un măr şi în cealaltă un buchet de lăcrămioare. Nu voia nimic altceva din Bond Street îmi spuse el, în afară poate de micuțul Aberdeen-terrier care stătea atît de cuminte în fața magazinului Asprey, aşteptîndu-şi stăpînul. Începu a muşca din măr, remarcînd că era un măr foarte gustos, apoi privi cu drag buchetul de lăcrămioare, spunînd că-i amintea de vechea casă părintească din Suedia. Spera că isprăvisem experiența şi mă întrebă dacă descoperisem ce se întîmpla cu el — era de vină capul?

— Nu, am răspuns, inima. Eram un doctor foarte priceput, recunoscu el; bănuia de mult că pricina era inima şi mă rugă să păstrez secretul profesional şi să nu destăinuiesc nimic prietenilor. Nu dorea ca ei să afle ceea ce nu-i privea.

A doua zi ne-am întors la Paris. Călătoria de la Dover la Calais păru că-i place; spunea că-i este dragă marea. De atunci n-a mai părăsit aproape de loc Avenue de Villiers. Umblă mereu prin casă, din cameră în cameră, parcă nu poate sta jos o minută. Tot dă tîrcoale prin camera de aşteptare, făcîndu-şi loc printre bogătaşii americani şi-mi cere un întăritor, spunînd că se simte aşa de obosit, în restul zilei, merge cu mine prin oraş de la o adresă la alta, aşteptînd răbdător în trăsură împreună cu cinele pînă îmi vizitez bolnavii. La masă sade în fața mea, pe scaunul pe care stai tu acum, privindu-mă țintă cu ochii lui obosiți, se plînge că n-are poftă de mîncare şi nu doreşte nimic alta decît un narcotic puternic. Noaptea vine şi, aplecîndu-şi capul pe perna mea, mă roagă din suflet să-l duc aiurea, căci aşa nu mai poate îndura mult, altfel...

— Nici eu nu mai pot, mă întrerupse Norstrom furios. Pentru numele lui Dumnezeu! încetează odată cu prostiile despre Doppelgänger-ul tău. Vivisecția mintală este un joc primejdios pentru un om care nu poate dormi. Dacă mai continui astfel încă puțin, ai să ajungi cu tot cu Doppelgänger-ul tău la ospiciul Sainte-Anne. Nu mă mai interesez de tine. Dacă vrei să-ți strici cariera, dacă nu doreşti nici faimă, nici bani, dacă preferi odăița văruită de la Capri în locul luxosului apartament din Avenue de Villiers, pleacă fără să mai şovăi — şi cu cît mai repede, cu-atît mai bine. Du-te în insula ta mult iubită, să fii fericit acolo în loc să ajungi un lunatic aici! Cît priveşte dublul tău, te rog să-i transmiți din parte-mi, împreună cu respectuoasele mele salutări, că nu-i decît un farsor. Pariez pe ce vrei că va descoperi curînd un alt covor de Buhara de pus sub masa ta de lucru, o Madonna de Siena şi-un gobelin flamand de atîrnat pe peretele văruit al

camerei tale, o farfurie de Gubbio din Cinquecento în care să mînînci macaroni, şi-o veche cupă venețiană din care să sorbi vinul tău de Capri Bianco!

**21* MINUNEA LUI SANT'ANTONIO*

Sant'Antonio mai săvîrşise o minune. Trăiam într-o căsuță de țară din Anacapri, văruită alb şi curată, cu o pergolă însorită în fața ferestrelor deschise, înconjurat de oameni simpli şi prietenoşi. Mătuşa Maria Porta-Lettere, La Bella Margherita, Annarella şi Gioconda erau toate încîntate că mă întorsesem în mijlocul lor. Capri Bianco al lui don Dionisio era mai bun ca întotdeauna şi începeam a-mi da seama tot mai bine că şi Capri Rosso al lui parroco putea fi la fel de bun. De la răsăritul soarelui pînă-n amurgit lucram cu hărnicie pe locul unde fusese grădina lui mastro Vincenzo, săpînd temeliile vastelor arcade ale loggiei din fața viitorului meu cămin. Cot la cot cu mine, săpau mastro Nicola şi cei trei feciori ai lui, pe cînd vreo şase fete cu ochi şăgalnici şi şolduri unduioase cărau pămîntul în coşuri mari purtate pe cap. La un metru adîncime dăduserăm de ziduri romane, opus reticulatum[1], tari ca granitul, cu nimfe şi bacante dănțuind pe intonaco[2] roş pompeian. Dedesubt apăru pardoseala de mozaic, avînd de jur împrejur chenar cu frunze de viță de nero antica[3] şi un dalaj stricat de minunat palombino[4] ce se află acum în mijlocul loggiei mari. O columnă canelată de cipollino[5] care sprijină-azi loggia mică din curtea interioară zăcea răsturnată de-a curmezişul dalajului, cum căzuse acum două mii de ani, spargînd în prăbuşire un vas mare de marmură de Păros, a cărui toartă cu cap de leu se află acum pe masa mea. „Roba di Timberio", spusese mastro Nicola ridicînd un cap ciopîrțit al lui Augustus plesnit în două, pe care-l puteți vedea şi azi în loggia.

Cînd macaroanele erau gata în bucătăria părintelui Antonio, clopotele bisericii sunau mezzogiorno; ne aşezam atunci cu toții plini de voie-bună dinaintea unui,castron uriaş de insalada di pomidoro[6], minestroni ori macaroni, după care îndată ne apucam iar de treabă pînă la asfințitul soarelui. Cînd clopotele, jos la Capri, sunau Ave Maria, tovarăşii mei de muncă îşi făceau toți semnul crucii şi. urîndu-mi buon riposo, eccellenza, buono notte, signorino, plecau acasă. Dorința lor fu auzită de Sant'Antonio, care mai săvîrşi o minune: am început a dormi adînc toată

[1] Mozaic cu desen în formă de zăbrele.
[2] Fond.
[3] Negru antic.
[4] Marmură albă.
[5] Marmură colorată.
[6] Salată de roşii.

noaptea, cum nu mai dormisem de ani de zile.

Mă sculam o dată cu soarele, dădeam fuga pînă la far ca să mă scald şi mă întorceam cînd ceilalți ajungeau şi ei sus. după utrenia de la ora cinci dimineața.

Nici unul dintre tovarăşii mei de lucru nu ştia carte, nici unul nu zidise altfel de case decît țărăneşti, mai toate asemănătoare. Dar mastro Nicola ştia cum se zideşte o boltă, ca şi tatăl său, ca şi bunicul lui, ştiință moştenită din nenumărate generații de la romani, maeştrii lor. Că avea să fie o casă cu totul altfel decît toate cele văzute de ei pînă atunci, începuseră ei a cam bănui şi toți erau grozav de curioşi; nimeni nu-şi putea da seama cum avea să arate, nici chiar eu. Singura noastră călăuză era un fel de schiță grosolană, desenată de mine cu o bucată de cărbune pe zidul alb al grădinii. Nu mă pricep de loc să desenez, şi planul meu părea tras de o mină de copil.

— Asta-i casa mea, le-am lămurit; coloane mari romane vor sprijini camerele boltite şi bineînțeles că toate ferestrele vor avea mici coloane gotice. Asta-i loggia cu arcadele ei puternice; vom vedea încet-încet cîte arcade vor trebui. De-aici începe o pergolă cu peste o sută de coloane, mergînd pînă sus, la capelă. N-are nici o importanță că drumul trece acum drept peste pergolă mea, cu timpul va trebui să dispară. Aici vine altă loggia, cu vedere asupra castelului Barbarossa, nu mi-o închipui deocamdată destul de lămurit, dar sînt sigur că are să-mi vie în minte la momentul potrivit. Asta-i o curticica interioară, toată de marmură albă, un fel de atrium cu o fîntînă răcoroasă în mijloc şi capete de împărați romani în firidele din pereți. Aici, în dosul casei, vom dărîma zidul grădinii ca să zidim o mănăstire cam în felul mănăstirii Laterane din Roma. Colo va fi o terasă mare, unde voi, fetele, veți dansa tarantella în serile de vară. Sus, pe culmea grădinii, vom arunca stînca în aer şi vom construi un teatru grec, deschis din toate părțile soarelui şi vîntului. Asta-i o alee de chiparoşi care merge pînă la capelă, pe care bineînțeles că o vom rezidi întocmai cum a fost, cu strane pentru cor şi vitralii la ferestre; vreau s-o fac biblioteca mea. Aici vine o colonadă din coloane gotice răsucite ce împrejmuieşte capela — şi dincoace, avînd vedere asupra golfului Neapole, vom aşeza un uriaş sfinx egiptean din granit roş, mai bătrîn chiar decît Tiberius. Locul parcă-i făcut anume pentru un sfinx. Deocamdată nu ştiu încă de unde-l voi lua, dar sînt încredințat că are să apară la timpul potrivit.

Eram cu toții încîntați şi dornici să sfîrşim neîntîrziat casa.

Mastro Nicola vroia să ştie de unde va veni apa pentru fîntini. Din ceruri fireşte, de unde vine toată apa de pe insulă. De altfel, aveam de gînd să cumpăr tot muntele Barbarossa şi să zidesc acolo o cisternă uriaşă .pentru colectarea apei de ploaie, astfel aprovizionam şi întregul sat cu apă, de care ducea atît de mare lipsă acum. Era un neînsemnat dar, cu care-i răsplăteam pe cei ce-mi arătaseră atîta prietenie. Cînd am tras pe nisip cu bastonul conturul mănastioarei, am văzut-o dintr-odată înaintea ochilor, aievea cum arată azi, cu arcadele-i grațioase îmbrățişînd curticica de chiparoşi şi faunul care dansează în mijlocul ei. Cînd am găsit ulciorul de lut plin de monede romane, toți au fost nemaipomenit de tulburați căci de două mii de ani fiecare contadina de pe insulă a căutat veşnic il tesoro di Timberio[1]. Abia mult mai tîrziu am descoperit, curățînd monedele, că unele erau de aur, arătînd atît de noi parcă ar fi fost bătute .azi, adevărate fleurs de corn[2], cu cea mai impresionantă imagine a bătrînului împărat pe care am văzut-o vreodată. Alături am găsit două copite de bronz ale unei statui ecvestre. Una o mai am şi azi, cealaltă mi-a fost furată acum zece ani de un turist.

Toată grădina era plină de mii şi mii de bucăți de marmoră şlefuită, de felurite culori: africana, pavonazetto, giallo antico, cipollino, atabastro.

Astăzi pardosesc toată marea loggia, capela şi unele dintre terase. O cupă de agată spartă, de o formă minunată, cîteva vase greceşti, unele întregi, altele stricate, nenumărate fragmente de sculpturi din prima perioadă romană, printre care s-ar afla, după părerea lui mastro Nicola, şi la gamba di Tîmberio[3], precum şi multe inscripții greceşti şi romane ieşiră la lumină în timp ce săpam. Plantînd chiparoşii pe micuța alee ce duce la capelă, am dat peste un mormînt cu un schelet de bărbat; în gură avea o monedă grecească.

Oasele mai sînt încă acolo unde le-am găsit, craniul se află pe masa mea de scris.

Arcadele mari ale spațioasei loggia creşteau repede din pămînt; una cîte una, cele o sută de coloane ale pergolei se înălțau spre cerul albastru. Ceea ce fusese odată locuința şi atelierul de dulgherie a lui mastro Vincenzo se mărea şi se prefăcea treptat în ceea ce avea să fie viitorul meu cămin. Cum s-a săvîrşit asta n-am fost niciodată în stare să pricep şi nimeni din

[1] Comoara lui Tiberius.
[2] Primele monede ieşite de la presare, de o formă perfectă.
[3] Piciorul lui Tiberius.

cei care cunosc istoria lui San Hienele de astăzi n-a putut dezlega enigma. Habar n-aveam de arhitectură, la fel ca toți tovarăşii mei de muncă. Nu s-a amestecat, ca să-mi ajute la construcție, nici un om cu ştiință de carte, n-am consultat nici un arhitect, n-am întocmit nici schițe, nici plan, nu s-a făcut nici un fel de măsurătoare exactă. Totul s-a înjghebat all occhio[1] cum spunea mastro Nicola.

Adeseori seara, după plecarea celorlalți, mă aşezam singur pe parapetul ruinat de lîngă micuța capelă, acolo unde avea să stea sfinxul meu, contemplînd cu ochii minții cum se înalță din umbrele amurgului castelul visurilor mele. Adeseori, stînd astfel, mi s-a părut că zăresc o siluetă înaltă, înfăşurată într-o mantie lungă, rătăcind pe sub bolțile neisprăvite ale loggiei de jos, corectînd cu luare-aminte ce se lucrase peste zi, încercînd tăria noilor construcții, aplecîndu-se asupra desenelor grosolane făcute de mine pe nisip. Cine era misteriosul supraveghetor?

Să fi fost oare venerabilul Sant'Antonio în persoană ce părăsise pe furiş sfințita-i cadra din altarul bisericii, coborînd ca să mai înfăptuiască o nouă minune? Ori era ademenitorul tinereții mele care stătuse cu doisprezece ani înainte lîngă mine chiar în locul acela, oferindu-mi ajutorul în schimbul viitorului meu? Se făcuse atît de întuneric, că nu-i mai puteam vedea chipul, dar parcă zării strălfulgerarea unei spade sub mantaua roşie. Cînd ne-am întors la lucru a doua zi dimineață, la Jocul unde în ajun ne oprisem brusc în mare încurcătură, nemaiştiind cum şi ce fel trebuia să facem, toate dificultățile păreau că s-au lămurit peste noapte. Orice urmă de nehotărîre îmi pierise. Vedeam totul atît de limpede în minte, de parcă ar fi fost desenat de un arhitect în cele mai mici amănunte.

Maria Porta-Lettere îmi adusese cu cîteva zile înainte o scrisoare din Roma. O zvîrlisem nedeschisă în sertarul mesei mele de brad, să stea acolo împreună cu încă vreo duzină de scrisori necitite. N-aveam vreme pentru lumea din afara Capriului, în rai nu există poştă. Atunci se întîmplă ceva nemaipomenit: sosi o telegramă în Anacapri. Cu multă greutate transmisă cu două zile înainte semaforului de la Massa Lubrense, ajunsese în sfîrşit la semaforul de la Capri, lîngă Arco Naturale. Don Ciccio, semaforistul, după ce se căznise sa-i dezlege înțelesul, o oferise pe rînd mai multor locuitori din Capri.

Dar nimeni nu pricepea o boabă, nimeni nu voia să aibă a face cu dînsa. Atunci hotărîră s-o încerce la Anacapri şi fusese

[1] După ochi.

pusă deasupra panerului cu peşte a Mariei Porta-Lettere. Măria Porta-Lettere, care nu văzuse în viața ei o telegramă, o înmînă cu mare grijă lui parroco. Il reverenda don Antonio, neobişnuit să citească ceea ce nu ştia pe de rost, o sfătui pe Maria Porta-Lettere s-o ducă învățătorului, Il reverenda don Natale, cel mai învățat om din sat. Don Natale era încredințat că-i scrisă în ebraică, dar n-o putea traduce din pricina proastei ortografii. O îndemnă pe Maria Porta-Lettere s-o ducă la reverenda don Dionisio, care fusese pînă la Roma ca să sărute mîna papii şi era omul potrivit ca să descîlcească tainicul cuprins al răvaşului. Don Dionisio, cea mai mare autoritate a satului în materie de roba antica[1], recunoscu îndată că era scrisă în codul telegrafic secret chiar al lui „Timberio" Şi nu era de mirare că nimeni n-o putea înțelege. Părerea lui fu sprijinită de farmacist, dar violent combătută de bărbier, care jura că-i scrisă în engleză. Acesta, dm isteț, propuse să fie trimisă la Bella Margherita a cărei mătuşă se măritase cu un lord inglese.

Cum văzu telegrama, Bella Margherita izbucni în lacrimi; visase peste noapte că mătuşa ei era bolnavă şi fără îndoială telegrama era pentru ea şi fusese trimisă de lord inglese ca să-i vestească moartea mătuşii. În timp ce Maria Porta-Lettere umbla cu telegrama din casă în casă, satul era tot mai alarmat şi în curînd toți lăsară lucrul. Un zvon că ar fi izbucnit războiul între Italia şi Turcia fu dezmințit după-amiază de ah zvon adus pe tălpile desculțe ale unui băiețel din Capri, cum că regele ar fi fost asasinat la Roma. Sfatul comunal fu urgent convocat dar don Diego, sindaco[2], hotărî să se mai amine desfăşurarea drapelului la jumătatea catargului pînă la confirmarea prin altă telegramă a tristei veşti. Puțin înainte de apusul soarelui, Maria Porta-Lettere, adusă cu mare alai de o droaie de notabilități săteşti, bărbați şi femei, ajunse cu telegrama la San Michele. M-am uitat la telegramă şi-am spus că nu-i pentru mine. Pentru cine era? Nu ştiam, am răspuns, n-auzisem niciodată de un om răposat ori în viață care să fie oropsit cu asemenea nume; nu era un nume, părea mai degrabă alfabetul unei limbi necunoscute. Nu voiam să încerc citirea telegramei şi să le spun ce cuprinde? Nu, nu voiam, uram telegramele. Nu voiam să am nici un amestec. Era adevărat ca izbucnise război între Italia şi Turcia? strigă mulțimea de sub zidul grădinii.

Habar n-aveam şi puțin îmi păsa de război, numai să fiu

[1] Antichități.
[2] Primarul.

lăsat în pace să-mi sap grădina.

Mătuşa Maria Porta-Lettere se aşează abătută pe o coloană de cipollino jeluindu-se că umbla cu telegrama din zori fără să fi mîncat nimic şi că nu mai putea. Ba mai trebuia să duca şi nutreț la vacă. Nu voiam să păstrez eu telegrama pînă a doua zi dimineață? N-o putea ține în păstrare, căci nu era în siguranță cu toți nepoțeii ce se zbenguiau prin odaie, fără să mai puie la socoteală găinile şi porcul. Mătuşa Maria Porta-Lettere şi cu mine eram buni prieteni. Mi-a fost milă de ea şi de vaca; am vîrît telegrama în buzunar. A doua zi dimineață trebuia să pornească iar ou dînsa la drum, în cercetare.

Soarele căzu în mare, clopotele sunară Ave Maria, toți ne întoarserăm acasă să cinăm. Cum stăm sub pergola mea, cu o sticlă din cel mai bun vin de-al lui don Dionisio dinainte, un gînd îngrozitor îmi fulgeră deodată prin minte: dacă telegrama era pentru mine, la urma urmei? După ce m-am întărit cu încă un pahar de vin, am întins telegrama pe masă şi m-am pus pe treabă, cerând să traduc misteriosul ei înțeles în limbaj omenesc. Am avut nevoie de toată sticla de vin ca să mă încredințez că nu era pentru mine. Am ațipit cu capul pe masa şi cu telegrama în mînă.

A doua zi am dormit pînă tîrziu. N-aveam nici o grabă, nu lucra nimeni la mine în grădină în ziua aceea, desigur ca se duseseră cu toții ia biserică, la slujba de dimineață, fiind Vinerea Mare. Cînd m-am dus agale peste cîteva ore pînă sus, la San Michele, am fost foarte surprins găsindu-l pe mastro Nicola cu cei trei feciori şi toate fetele lucrînd de zor în grădină, ca de obicei. Ştiau, bineînțeles, cît de nerăbdător eram să isprăvesc cît mai grabnic lucrul, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte să-i chem să lucreze în Vinerea Mare. Era într-adevăr frumos din partea lor şi le-am spus cît le eram de recunoscător. Mastro Nicola se uită foarte mirat la mine şi-mi răspunse că nu era fiesta[1] azi.

Nu era sărbătoare? Nu ştia că-i Vinerea Mare, ziua în care fusese răstignit domnul nostru Isus Cristos?

— Va bene, zise mastro Nicola; dar Isus Cristos n-a fost sfînt.

— Ba a fost sfînt, şi încă cel mai mare dintre toți sfinții.

— Dar nu aşa de mare ca Sant'Antonio care a săvîrşit peste o sută de minuni. Cîte minuni a făcut Isus Cristos? întrebă el, aruncîndu-mi o privire malițioasă.

[1] Sărbătoare.

Nimeni nu ştia mai bine ca mine că Sant'Antonio nu era uşor de întrecut în minuni. Se putea închipui minune mai mare decît cea care mă adusese înapoi în satul lui? Ocolind întrebarea lui mastro Nicola, am răspuns că aveam tot respectul cuvenit faţă de Sant'Antonio, dar el nu era decît om, pe cînd Isus Cristos era fiul Domnului Dumnezeu din ceruri şi suferiserăstignirea pe cruce chiar în ziua în care ne aflam, pentru a ne mîntui pe toţi de iad.

— Non e vero, zise rnastro Nicola, începînd să sape cu mare înverşunare. L'hanno fatto morire ieri per abbremare le funzione nella chiesa. Nu-i adevărat. L-au lăsat să moară ca să scurteze slujba bisericească. De abia mă dezmeticisem din surpriza acestei descoperiri, cînd auzii o binecunoscută voce strigîndu-mă de după zid. Am recunoscut pe prietenul meu, noul ministru al Suediei la Roma.

Era furios că nu primise nici un răspuns la scrisoarea prin care mă vestea că vrea să vie să petreacă Pastele cu mine, ba pe deasupra şi foarte jignit că n-avusesem măcar atîta bun simţ să vin la sosirea corăbiei poştale la Marina în întîmpinarea lui, cu un măgăruş, cum mă rugase în telegramă. N-ar fi venit să-l tai la Anacapri, dacă ar fi ştiut că va trebui să urce singur cele şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte feniciene pînă aici sus, la nenorocitul meu de sat. Aveam îndrăzneala să susţin că nu primisem telegrama?

Desigur că o primisem, toţi o primisem, era să mă şi îmbăt din pricina ei. Se mai potoli puţin cînd i-am întins telegrama, spunînd că vrea s-o ia la Roma ca s-o arate la ministero delle poşte e telegrafi. I-am smuls telegrama din mînă ameninţînd că mă voi împotrivi cu energie oricărei încercări de a se stabili vreo legătură telegrafică între Capri şi continent.

Eram încîntaţ să-l conduc peste tot pe prietenul meu şi să-i explic toate viitoarele minunăţii de la San Michele, ajutîndu-mă din cînd în cînd şi de schiţa mea de pe zid, ca să-l fac să priceapă mai limpede — ceea ce, spunea el, era foarte necesar. Era plin de admiraţie şi cînd privi în jos, de la capelă, fermecătoarea insulă ce se desfăşura la picioarele lui, spuse că o socotea cea mai frumoasă privelişte din lume. Cînd i-am arătat locul unde aveam să aşez uriaşul sfinx egiptean de granit roş, îmi aruncă o privire piezişă, îngrijorată, şi cînd l-am dus să vadă unde aveam de gînd să arunc muntele în aer pentru a înălţa un teatru grec, îmi mărturisi că se simţea cam ameţit şi mă rugă să-l duc la vila mea şi să-i dau un pahar cu vin; voia să vorbească în linişte cu mine.

Privind în jur la pereții văruiți ai odăii, mă întrebă dacă asta era vila mea — şi i-am răspuns că niciodată în viața mea nu fusesem mai bine instalat. Am pus pe masa de brad o sticlă de vin de-al lui don Dionisio, l-am poftit să stea pe scaunul meu, iar eu m-am trîntit pe pat, pregătindu-mă să ascult ce avea să-mi spuie. Prietenul meu mă întrebă dacă în ultimii ani nu-mi petrecusem prea mult timp la Salpetriere între oameni mai mult sau mai puțin ciudați şi descumpăniți, cam zdruncinați la etajul de sus.

I-am răspuns că, într-adevăr, aşa era, dar că sfîrşisem definitiv cu Salpetriere.

Se bucura că afa asta, întrucît socotea că era şi timpul să plec de acolo. Mai bine mi-aş alege altă specialitate. Ținea foarte mult la mine; de fapt, venise anume ca să cerce a mă convinge să mă întorc imediat la Paris, în lumea unde avusesem atîta succes, în loc să-mi pierd timpul între țăranii din Anacapri. Dar de cînd mă văzuse, îşi schimbase părerea şi ajunsese la concluzia că aveam nevoie de odihnă completă. Îmi părea foarte bine că aproba hotărîrea mea; într-adevăr, nu mai puteam suporta acea încordare veşnică, eram peste măsură de istovit.

— Cu capul? mă întrebă el cu un aer de compătimire.

Era de prisos să mă îndemne a mă întoarce la Paris, i-am spus, căci mă hotărîsem să-mi petrec restul zilelor la Anacapri.

— Cum adică? Vrei să trăieşti toată viața într-un nenorocit de sătuc, singur între țăranii ăştia care nu ştiu nici măcar a scrie şi a citi! Tu, om cultivat, cu cine vei avea relații aici?

— Cu mine însumi, cu cînii mei şi poate cu o maimuță.

— Întotdeauna ai spus că nu poți trăi fără muzică. Cine ara să-ți cînte, cine are să-ți facă muzică?

— Păsările din grădină, marea din juru-mi. Asculta! Auzi minunatul glas de mezzo-soprană? Este al grangurului auriu. Nu găseşti că viersul lui este cu mult mai frumos decît vocea celebrei noastre compatriote Christine Nilsson ori. chiar a Adelinei Patti? Ascultă solemnul andante al valurilor, nu-i rnai frumos decît mişcarea lentă a Simfoniei a noua de Beethoven?

Schimbînd brusc vorba, prietenul meu mă întrebă ce arhitect aveam şi în ce stil voiam să-mi construiesc casa?

N-aveam nici un arhitect, i-am răspuns, şi pînă în prezent încă nu ştiam în ce stil va fi clădită, că totul se va aranja de la sine, pe măsură ce ridicam locuința.

Îmi aruncă din nou o privire piezişă, neliniştită şi-şi exprima mulțumirea că cel puțin plecasem de la Paris cu avere, căci

desigur era nevoie de foarte mulți bani pentru a construi o vila splendidă ca cea pe care i-o descrisesem.

Am deschis sertarul mesei de brad, arătîndu-i un teanc de bancnote vîrîte într-un ciorap. I-am spus că asta era tot ce aveam după doisprezece ani de muncă silnică la Paris. Socoteam că trebuie să fie cam vreo cincisprezece mii de franci, poate ceva mai mult, ori ceva mai puțin, probabil că ceva mai puțin.

— Visător fără de leac, ascultă vocea unui prieten, spuse ministrul Suediei. Şi, ciocănindu-şi fruntea cu degetul, urmă: Nu vezi mai limpede ca foştii tai bolnavi de la Salpetriere se vede că boala-i molipsitoare. Fă o sforțare să priveşti lucrurile aşa cum sînt în realitate şi nu în visurile tale. În ritmul cu care ai început, ciorapul tău se va goli într-o lună şi pînă acum nu văd nici o încăpere în care să poți trăi, nu văd decît loggii pe jumătate neisprăvite, terase, capele şi pergole. Cu ce-ai să-ți construieşti casa?

— Cu mînile mele.

— Şi cu ce-ai să trăieşti după ce te vei instala în casă?

— Cu macaroane.

— Îți trebuie cel puțin jumătate de milion ca să-ți clădeşti San Michele al tău aşa cum îl vezi în închipuire. De unde ai să iei banii?

Am rămas cu gura căscată. Nu mă gîndisem niciodată la asta, era o latură a problemei cu totul nouă pentru mine.

— Dar atunci, ce naiba să fac? am rostit în sfîrşit, cu ochii ținta la prietenul meu.

— Să-ți spun eu ce trebuie să faci, zise acesta cu vocea-i hotărîtă. Opreşti imediat lucrările la nebunescul tău San Michele, îți părăseşti odaia văruită şi, fiindcă refuzi sa te întorci la Paris, te vei duce la Roma ca să-ți reiei activitatea de doctor. Roma este locul cel mai nimerit pentru tine. Vei sta acolo numai în timpul iernii, şi în verile lungi vei fi liber să-ți construieşti mai departe casa. Ți-a intrat San Michele în cap, dar nu eşti un nebun, sau, în orice caz, pînă acum, majoritatea oamenilor n-au descoperit-o încă. Pe lîngă asta, ai noroc şi ori de ce te-apuci îți reuşeşte. Mi s-a spus că sînt patruzeci şi patru de doctori străini care practică medicina la Roma.

Dacă te hotărăşti să te pui serios pe muncă, îi poți învinge pe toți numai cu mîna stîngă. Dacă munceşti din greu şi-mi dai să-ți păstrez eu cîştigul, pun pariu pe ce vrei că-n mai puțin de cinci ani vei avea destui bani ca să-ți isprăveşti pe San Michele al tău şi să-ți trăieşti fericit restul vieții în tovărăşia cînilor şi-a

maimuțelor.

După plecarea prietenului meu, am petrecut o noapte îngrozitoare, plimbîndu-mă încolo şi încoace ca o fiară în cuşca prin odăița mea de țară. N-am avut curajul nici măcar să mă urc pînă la capelă, ca să spun noapte bună sfinxului visurilor mele, ca de obicei, îmi era frică să nu apară iar lîngă mine din penumbra amurgului ispititorul în mantie purpurie. Cînd se ivi soarele, m-am repezit devale la far, aruncîndu-mă în mare. Pe cînd mă întorceam înot spre țărm, capul îmi era limpede şi rece ca apele golfului.

Peste două săptămîni, eram instalat ca medic în casa lui Keats din Roma.

**22* PIAZZA DI SPAGNA*

Întîia mea bolnavă a fost doamna P., soția binecunoscutului bancher englez din Roma. Căzuse de pe cal la o vînătoare de cîini în Campagna, şi de mai bine de trei ani zăcea în pat. O trataseră pe rînd toți medicii străini din Roma. Cu o lună mai înainte consultase chiar pe Charcot, care-i dăduse numele meu; nu ştiam că aflase de stabilirea mea la Roma. Cum am examinat-o, am înțeles că profeția ministrului suedez se va împlini. Ştiam acum că Fortuna era din nou în preajma mea, nevăzută de toți afară de mine. Era într-adevăr un caz fericit pentru începutul activității mele Ia Roma, bolnava fiind cea mai cunoscută doamnă din colonia străină. Mi-am dat seama că paralizia membrelor era provocată de un şoc, nu de o leziune a coloanei vertebrale şi că masajul şi încrederea o vor pune pe picioare în cîteva luni. I-am spus-o chiar ei, ceea ce nimeni nu îndrăznise să facă pînă atunci — şi m-am ținut de cuvînt.

Începu a-i merge mai bine chiar înainte de a-i aplica tratamentul cu masaj, în mai puțin de trei luni, toată înalta societate romană o văzu cum coboară din trăsură la Villa Borghese şi se plimbă pe sub arbori sprijinindu-se într-un baston. S-a vorbit de asta ca despre o izbîndă miraculoasă; în realitate, era un caz simplu şi uşor de vindecat, cu condiția ca bolnavul să aibă încredere în medic, iar acesta răbdare, îmi deschise uşile tuturor caselor numeroasei colonii engleze din Roma şi ale multor case italiene. Anul următor, am devenit medicul ambasadei britanice şi aveam mai mulți bolnavi englezi decît toți cei unsprezece medici englezi la un loc — puteți să vă închipuiți singuri cu ce ochi mă priveau. Un vechi prieten al meu de la Ecole des Beaux-Arts, acum pensionar la Villa Medici, mă introduse în colonia franceză. Prietenul meu de-o viață întreagă, contele Giuseppe Primoli îmi înălța osanale pretutindeni în societatea romană, iar un vag ecou al succeselor mele din Avenue de Villiers ajută şi el ca să se umple de clienți salonul meu de aşteptare. Profesorul Weir-Mitchell, cel mai mare specialist de nervi american, cu care mai avusesem relații în zilele şederii mele la Paris, urmă a-mi trimite şi acum din prisosul lui milionari hărțuiți ori pe soțiile isterice ale acestora. Ba şi exuberantele lor fiice, care-şi investiseră vanitatea în cel dinții prinț italian disponibil, începură să mă cheme în sumbrele lor palate, ca să mă consulte asupra variatelor simptome ale dezamăgirii lor.

Restul numerosului grup american îi urmă ca o turmă de oi — şi cei doisprezece medici americani împărtăşiră soarta colegilor englezi. Sutele de modele ce stăteau pe treptele bisericii Trinita dei Monti, sub ferestrele mele, în costumele lor pitoreşti din munții ce împrejmuiau Montecassino, erau toate clientele mele.

Toate florăresele din Piazza di Spagna îmi aruncau buchețele de violete în trăsura cînd treceam prin fața lor, drept recunoştință pentru vreun sirop de tuse ce-l dădusem unuia din nenumărații lor plozi. Ambulatoria[1] meu din Trastevere îmi răspîndea faima în cartierele sărace ale Romei. Eram în picioare de dimineață pînă seara, dormeam ca un rege de seara pînă dimineața dacă nu eram chemat în timpul nopții, ceea ce se întîmpla destul de des; dar nici nu mă sinchiseam de asta, căci în acele zile nu ştiam ce-i oboseala. Ca să cîştig timp şi ca să-mi satisfac pasiunea pentru cai, curînd am început a străbate Roma în goana mare într-o elegantă victoria cu roți roşii trasă de-o pereche de minunați cai ungureşti, avînd lîngă mine pe credinciosul Tappio, cînele lapon, îmi dau seama acum că era poate cam bătător la ochi şi că ar fi putut fi luat drept o reclamă, dacă n-aş fi ajuns să nu mai am nevoie de nici una. Oricum, îi supăra grozav la ochi pe cei patruzeci şi patru de colegi, despre asta nu mai încape nici o îndoială. Unii din ei umblau în nişte trăsuri vechi, cu înfățişare jalnică, de pe vremea lui Pio Nono[2], ce-ți făceau impresia că la nevoie puteau uşor fi transformate în cară funebre pentru clienții lor decedați. Alții umblau pe jos la sinistrele lor ocupații, în redingote lungi, cu jobenele trase pa ochi, parcă meditînd profund pe cine să îmbălsămeze data viitoare. Toți se holbau fioros la mine cînd treceam pe lîngă ei, căci toți mă cunoşteau din vedere. Curînd fura nevoiți sa mă cunoască personal, de voie, de nevoie, deoarece bolnavii lor pe moarte începură să mă cheme la consult. Făceam tot ce-mi sta în putință să urmez cu strictețe eticheta profesiei noastre, asigurîndu-i pe pacienții lor că erau într-adevăr norocoşi de a fi încăput pe mîni atît de bune; dar nu-mi venea întotdeauna uşor. Eram într-adevăr o tristă adunătură, epave de peste mari şi țări eşuate la Roma cu sărăcăciosul nostru bagaj de cunoştințe. Trebuia să trăim undeva, de ce nu la Roma? Nu ne oprea nimic, desigur, cîtă vreme nu primejduiam viața bolnavilor noştri.

Nu după multă vreme ajunse aproape cu neputință să moara un străin la Roma fără a li chemat să-l ajut la trecerea pe

[1] Policlinică.
[2] Papa Pius al IX-lea (1792—1878).

lumea cealaltă. Ajunsesem pentru străinii muribunzi ceea ce era rillustrissimo Professore Baccelli pentru romanii pe moarte i ultima speranță, vai, atît de rar împlinită! Altă persoană cară nu lipsea niciodată în asemenea împrejurări era signor Cornacchia. antreprenorul de pompe funebre al coloniei străine şi administratorul cimitirului protestant de la Porta San Paolo. Părea că n-are nevoie să fie chemat; întotdeauna se ivea exact la timp cu nasu-i mare, coroiat ce parcă adulmeca mirosul morții de departe, asemeni vulturului mîncător de hoituri. Corect îmbrăcat, cu gheroc lung şi joben întocmai ca şi un medic, se afla întotdeauna pe culoar, aşteptîndu-şi rîndul să fie chemat. Avea, se vede, o deosebită simpatie pentru mine, căci mă saluta foarte cordial, ridicîndu-şi sus jobenul ori de cîte ori mă întîlnea pe stradă, îşi exprima întotdeauna părerea de rău cînd plecam primăvara din Roma şi mă întîmpina întotdeauna cu mînile întinse, urîndu-mi prieteneşte: Ben tornato, signor dottore[1], cînd mă înapoiam toamna. Se iscase o mică neînțelegere între noi la Crăciunul precedent, cînd îmi trimisese douăsprezece sticle de vin, cu urarea unei fecunde colaborări în sezonul viitor. Se arătă adînc jignit că nu puteam primi darul lui, spunîndu-mi că nici unul din colegii mei nu refuzase vreodată micile-i dovezi de prietenie. Aceeaşi penibilă neînțelegere răci pentru o vreme şi relațiile cordiale dintre mine şi cei doi farmacişti străini.

Am fost nespus de surprins, într-o bună zi, de vizita bătrînului doctor Pilkington care avea motive cu totul speciale să mă urască, îmi spuse că el şi confrații lui aşteptaseră zadarnic să le fac vizită, aşa cum cer legile nescrise ale etichetei. Deoarece muntele nu venea la Mahomed, iată că venise Mahomed la munte. Dar n-avea nici o asemănare cu Mahomed în afara bărbii lui albe, lungi, venerabile; părea mai degrabă un profet mincinos decît unul adevărat. Mă înştiința că, în calitatea lui de decan al medicilor străini din Roma, venea pentru a-mi propune să intru membru în noua lor societate de ajutor reciproc, ce avea ca scop să pună capăt vrajbei care dura de atîta amar de vreme între ei. Toți colegii lui se înscriseseră membri, în afară de banditul acela bătrîn de Campbell, cu care nici unul din ei nu vorbea. Problema spinoasă a onorariilor fusese rezolvată spre satisfacția tuturor, printr-un acord comun, fixîndu-se un minimum de douăzeci de franci, iar onorariul maxim rămînea la chibzuință fiecăruia, după împrejurări. Nici o îmbălsămare de bărbat, femeie ori copil nu se va face pentru mai puțin de cinci mii de franci. Era dezolat, dar

[1] Bine-ați venit, domnule doctor.

trebuia să-mi comunice că societatea primise de curînd mai multe plîngeri că mă arătam foarte nepăsător la încasarea drepturilor mele, ba că uneori nu luasem nici un onorariu. Chiar ieri, signor Cornacchia, antreprenorul de pompe funebre, îi destăinuise aproape cu lacrimi în ochi că îmbălsămasem pe soția pastorului suedez pentru o sută de lire — jignitoare lipsă de loialitate față de toți confrații mei. Era convins că-mi voi da seama de foloasele pe care le voi avea primind să fiu membru al societății lor de ajutor reciproc şi va fi încîntat să-mi ureze bun venit în mijlocul lor la şedința de a doua zi.

I-am răspuns că-mi părea rău, dar nu vedeam nici un avantaj, nici pentru mine, nici pentru ei, de a intra în societatea lor, dar în orice caz eram dispus să discutăm împreună fixarea onorariului maxim, nu însă a minimului. Cît despre injecțiile cu sublimat pe care ei le numeau îmbălsămare, costul lor nu depăşea cincizeci de franci. Dacă se mai adaogă cincizeci de franci pentru timpul pierdut, suma pe care o luasem pentru îmbălsămarea soției pastorului era corectă, înțelegeam să cîştig de pe urma celor vii nu de pe-a morților. Eram medic, nu hienă.

La cuvîntul „hienă", doctorul se sculă de pe scaun, rugîndu-mă să nu mă ostenesc să-l chem vreodată la consult, căci nu va fi disponibil.

Era o lovitură grea pentru mine şi bolnavii mei, i-am răspuns eu, dar vom încerca să ne descurcăm fără el. Regretam că-mi pierdusem cumpătul, ca nu mă putusem stăpîni şi i-am mărturisit-o la următoarea noastră întîlnire, de data asta în casa lui din Via Quattro Fontane. Bietul doctor Pilkington suferise un atac uşor chiar în ziua întrevederii noastre şi trimisese după mine ca să-l îngrijesc, îmi povesti că societatea de ajutor reciproc se dizolvase şi ajunseseră din nou cu toții la cuțite, aşa că se simțea mai în siguranță în mînile mele decît într-ale lor. Din fericire, starea lui nu era gravă j ba mi se păru că după atac arăta mai vioi decît înainte.

Am încercat să-l încurajez cît am putut, încredințîndu-l ca n-are de ce se îngrijora şi că bănuisem întotdeauna că mai suferise cîteva atacuri uşoare. Nu mult după aceea se ridica din pat mai activ ca oricînd — şi încă se mai bucura de o sănătate înfloritoare la plecarea mea din Roma.

La puțin timp după asta, am făcut cunoştința duşmanului său de moarte, doctorul Campbell, pe care-l numise „bandit bătrîn". Judecînd după întîia impresie, părea că nimerise de astă dată un diagnostic just. Nu mai văzusem moşneag cu înfățişare

atît de sălbatică: ochi sîngeroşi, buze brutale, față congestionată de bețiv, acoperită toată de păr ca a unei maimuțe, şi o barbă lungă, hirsută. Se spunea că are peste optzeci de ani şi bătrînul spițer englez, de mult retras din afaceri, îmi povestise că şi-acum treizeci de ani, cînd venise întîi la Roma, arăta întocmai la fel. Nimeni nu ştia de unde vine, umbla zvonul că fusese chirurg în armata sudiştilor în timpul războiului american. Specialitatea lui era chirurgia. De fapt, dintre toți doctorii străini, el era singurul chirurg şi nu vorbea cu nici unul din colegii lui. Într-o bună zi, l-am găsit lîngă trăsura mea, dezmierdîndu-l pe Tappio.

— Te invidiez că ai asemenea cîne, rosti el brusc, cu vocea-i aspră. Maimuțele îți plac?

I-am spus că-mi sînt foarte dragi.

Eram omul lui, declară el, şi mă rugă să vin să-i văd maimuța, care se opărise îngrozitor răsturnînd o oală cu apă clocotită.

Ne-am urcat la apartamentul lui din colțul pieței Mignanelli. Mă rugă să aştept o clipă în salon şi se întoarse îndată cu maimuța în brațe, un pavian uriaş înfăşurat tot în bandaje.

— Mi-e teamă că-i într-o stare foarte gravă, zise bătrînul doctor cu o voce cu totul schimbată, mîngîind cu tandrețe obrazul scofîlcit al maimuței. Nu ştiu ce-am să mă fac dacă se pierde, este singurul meu prieten. L-am crescut de mic cu biberonul, căci biata maică-sa a murit cînd l-a născut. Ființa mai drăgălaşă ca ea nu s-a pomenit, era mare aproape cît o gorilă şi ai fi zis că-i om. Pot tăia în bucățele pe semenii mei fără să-mi pese cît negru sub unghie, ba mai degrabă îmi face plăcere, dar n-am de loc curajul să pansez trupuşorul lui opărit, îl doare aşa de îngrozitor cînd cerc să-i dezinfectez rănile, că nu mai pot îndura. Sînt sigur că iubeşti animalele. Vrei să-l îngrijeşti dumneata?

Am desfăcut pansamentele pline de sînge şi puroi, îți venea să-i plîngi de milă; tot trupul îi era o rană spăimîntătoare.

— Ştie că-i eşti prieten, altfel n-ar sta aşa de liniştit. Afara de mine nu sufere să-l atingă nimeni. Pricepe tot şi-i mai inteligent decît toți medicii străini din Roma la un loc. N-a mîncat nimic de patru zile, urmă doctorul — şi ochii lui injectați de sînge aveau o expresie de mare tandrețe. Billy, băiatul meu, nu vrei să faci o plăcere tăticului şi să guşti din curmala asta? I-am spus că aş prefera să am o banană, căci maimuțelor le place mai mult ca orice.

Va telefona imediat la Londra, declară el, ca să comande un ciorchine întreg de banane, oricît ar costa. Totul era să izbutim a-

l menține în putere, am spus eu. I-am turnat pe gît puțin lapte cald, dar îl scuipă imediat.

— Nu mai poate înghiți, gemu stăpînul maimuței. Ştiu ce-nseamnă asta: se prăpădeşte!

Improvizarăm cu ajutorul unei canule un fel de tub hrănitor şi, spre marea bucurie a bătrînului doctor, de astă dată maimuța reținu laptele.

Billy începu a se întrema cu încetul. Timp de două săptămîni l-am văzut în fiecare zi — şi pînă la urmă i-am îndrăgit pe amîndoi, şi pe maimuță, şi pe stăpîn. Curînd l-am găsit stînd în balansoarul construit special pentru el pe terasa însorită, alături de stăpînu-său, cu o sticlă de whisky pe măsuța dintre ei. Bătrînul doctor era un mare adept al teoriei ca whisky-ul înaintea operației dă siguranță mînii. Socotind după numărul sticlelor goale din ungherul terasei, doctorul trebuia să fi avut o impresionantă clientelă. Vai. amîndoi aveau patima beției şi l-am prins pe Billy de cîteva ori bînd whisky and soda din paharul stăpânului. Doctorul îmi spusese ca whisky-ul era cel mai bun tonic cu putință pentru maimuțe, că salvase viața scumpei mămici a lui Billy după o pneumonie.

Într-o seară i-am găsit pe terasă, amîndoi beți turtă. Billy juca pe masă un fel de dans negru în jurul sticlei de whisky, iar bătrînul doctor, răsturnat în scaun, bătea măsura plesnindu-şi palmele şi cîntînd cu glas răguşit:

— Billy, băiatule, Billy, băiaatul tatii, băiaaatule!... Nu mă auziră, nici nu mă văzură venind. Am rămas privind consternat fericita familie. Chipul maimuței bete devenise aproape omenesc, iar al bătrînului bețiv ai fi jurat că-i al unei gorile uriaşe. Aerul de familie se vădea limpede.

— Billy, băiatul tatii, Billy, băiaatule, băiaaatule! Era cu putință? Nu, fireşte, nu era cu putință, dar gîndul îmi dădu fiori...

Peste cîteva luni, l-am găsit iar pe bătrînul doctor stînd de vorbă cu Tappio lîngă trăsura mea. Nu, slavă domnului Billy era sănătos. De data asta i se îmbolnăvise soția. N-aş vrea să vin ca s-o examinez?

Ne-am urcat iar pînă la apartamentul lui. Nu ştiusem pînă atunci că mai trăia cineva cu el în afară de Billy. În pat zăcea o fată tînără, aproape un copil. Ținea ochii închişi şi se vedea r clar că-i inconştientă.

— Parcă spuneai că ți-e bolnavă soția? E fata dumitale? Nu, era a patra soție. Întîia se sinucisese, a doua şi a treia muriseră de pneumonie şi era sigur că a patra va avea aceeaşi soartă.

Prima mea impresie a fost că avea dreptate. Bolnava suferea de dublă pneumonie, dar se vedea că o enormă matitate în pleura stingă scăpase atenției lui. I-am făcut două injecții subcutanate cu camfor şi eter, cu seringa murdară a doctorului, şi-am început să-i fricționăm cu putere picioarele, dar cam fără de folos după toate aparențele.

— Încearcă s-o trezeşti, vorbeşte cu ea! i-am spus doctorului.

Se aplecă peste chipu-i livid şi-i zbieră la ureche:

— Sally, scumpo, vino-ți în fire, fă-te bine, că de nu, mă-nsor iar!

Ea respiră adînc şi deschise ochii, cutremurîndu-se. A doua zi i-am făcut a puncție în pleură, tinerețea săvîrşi restul şi se însănătoşi încet, parcă fără voia ei. Bănuiala mea că suferea de o boală cronică a plămînilor se dovedi întemeiată: avea tuberculoză într-un stadiu avansat. Cîteva săptămîni am venit s-o văd zilnic, îmi era foarte milă de ea. Se vedea că trăieşte într-o continuă teroare din pricina moşneagului — şi nu era de mirare, căci se purta grozav de brutal cu ea; deşi poate neintenționat. Ştiam de la el ca era originară din Florida. Cînd veni toamna, îl sfătuii s-o trimită acasă, cît mai repede cu putință, căci nu va mai supraviețui încă unei ierni la Roma. Era de aceeaşi părere, dar am descoperit îndată că principala dificultate era ce să facă cu Billy. Pînă Ia sfîrşit, i-am propus să-i țin eu maimuța cît va lipsi, în curticica mea de sub scările de la Trinitâ dei Monti, unde mai țineam şi alte felurite animale. Trebuia să se întoarcă peste trei luni. Nu s-a mai întors. N-am mai aflat nici eu, nici alții niciodată ce s-a întîmplat cu el. Umbla zvonul cum că ar fi fost împuşcat în timpul unei încăierări dintr-o cîrciumă, dar nu ştiu dacă-i adevărat. Adeseori m-am întrebat cine era omul acela, şi dacă măcar era doctor. O dată l-am văzut amputînd un braț cu o viteză uimitoare; probabil ştia ceva despre anatomie, clar habar n-avea să curețe şi să dezinfecteze o rană, iar instrumentele lui erau nemaipomenit de primitive. Spițerul englez îmi destăinui se că scria veşnic aceleaşi rețete, uneori cu greşeli ortografice şi cu dozele greşite. Eu cred că nici nu era doctor, ci un fost măcelar ori poate vreun subofițer sanitar de la o ambulanță, care avusese motive serioase să fugă din țara lui.

Billy stătu la mine în Piazza di Spagna pînă în primăvara, apoi l-am luat la San Michele, unde am avut mult de furcă cu dînsul pînă la sfîrşitul fericitei sale vieți. L-am lecuit de beție — şi în unele privințe ajunsese chiar o maimuță respectabilă. Veți auzi

încă multe despre el mai încolo.

**23* IAR MEDICI*

Într-o zi apăru în cabinetul meu de consultație o doamnă în mare doliu, cu o scrisoare de recomandație din partea pastorului englez. Era o femeie destul de în vîrstă, foarte corpolentă, înfăşurată într-o rochie largă ce flutura pe ea şi de o croială cu totul neobişnuită.

După ce se aşeză cu mare grijă pe canapea, îmi spuse că era străină la Roma. De cînd murise reverendul Jonathan, regretatul ei soț, rămăsese singură şi neocrotită pe lume. Reverendul Jonathan fusese totul pentru ea: soț, tată, amant, prieten... Am privit cu simpatie fața-i rotundă lipsită de expresie, ochii stupizi — şi i-am spus că o compătimeam.

Reverendul Jonathan ar fi...

Din păcate, eram foarte grăbit, i-am atras eu atenția; camera de aşteptare era plină de lume. Cu .ce-i puteam fi de folos? Răspunseră venea să se încredințeze mînilor mele, căci aştepta un copil. Ştia că reverendul Jonathan veghea asupră-i din ceruri, ea totuşi nu-şi putea stăpîni îngrijorarea deoarece era primul ei copil. Auzise vorbindu-se mult despre mine; acum, după ce mă văzuse, era încredințată că va fi tot aşa de în siguranță în mînile mele ca în ale reverendului Jonathan. Avusese întotdeauna o mare slăbiciune pentru, suedezi, fusese chiar logodită odată cu un pastor suedez; iubire fulgerătoare, care totuşi nu durase. Era surprinsă de înfățişarea mea atît de tinerească, aveam exact aceeaşi vîrstă ca pastorul suedez, ba chiar parcă aveam oarecare asemănare cu el. Avea ciudatul simțimînt ca ne mai întîlnisem cîndva şi că ne puteam înțelege fară cuvinte, în timp ce vorbea, îmi arunca nişte ocheade; care l-ar fi făcut pe reverendul Jonathan să se simtă foarte stingherit dacă ar fi vegheat asupra-i chiar în clipa aceea. M-am grăbit să-i spun că nu sînt mamoş, dar eram convins că va fi în siguranță în mumie oricăruia dintre colegii mei care, după cîte ştiam, erau toți specialişti în această branşă .a profesiei noastre. Ilustrul meu coleg, bunăoară, doctorul Pilkington...

Nu, mă voia numai pe mine, pe nimeni altul. N-am să fiu atît de hain la inimă s-o las singură şi neocrotită printre străini, singură cu un prunc fără de tată! De altfel, nici nu mai era vreme de pierdut, copilul putea să vie pe lume dintr-o zi în alta, în orice clipă. M-am sculat repede în picioare, propunîndu-i să trimit pe cineva după o birjă care s-o ducă numaidecît la Hotel de Russie,

unde locuia.

Ce n-ar fi dat reverendul Jonathan să aibă fericirea de a-şi vedea copilul — el, care-o iubise pe mamă cu atîta pasiune! Căci se luaseră din dragoste şi căsătorie ca a lor nu se mai pomenise; fusese ca o contopire a două vieţi arzătoare, a două suflete armonioase! Izbucni într-un torent de lacrimi ce de-genera într-o criză de nervi care-i scutura tot trupul în aşa hal că te băga în sperieţi. Dintr-o dată se făcu palidă, rămase neclintită şi-şi puse mînile, cu un gest ocrotitor pe burtă. Teama mea se prefăcu în groază. Giovannina şi Rosina erau la Villa Borghese cu cînii, Anna plecase şi ea, nu era nici o femeie în casă, camera de aşteptare era plină de lume. Am sărit de pe scaun şi m-am uitat atent la ea. Am recunoscut pe dată chipul acela, pe care-l ştiam bine; nu-mi petrecusem zadarnic cincisprezece ani din viaţă printre femei isterice de toate vîrstele şi din toate colţurile lumii. I-am spus pe un ton aspru să-şi şteargă lacrimile, să-şi vie în fire şi să asculte ce-i voi spune fără să mă întrerupă. I-am pus cîteva întrebări profesionale. Răspunsurile ei în doi peri îmi stîrniră curiozitatea în privinţa reverendului Jonathan şi moartea-i prematură. Prematură într-adevăr, deoarece reeşea că decesul multregretatului soţ avusese loc la o dată foarte nepotrivită a anului precedent, din punctul meu de vedere, medical. I-am spus pînă la urmă cît am putut mai delicat, că nici vorbă nu putea fi să aibă vreun copil. Sări de pe sofa cu faţa stacojie de furie şi se repezi pe uşă afară strigînd cît putea de tare că insultasem memoria reverendului Jonathan!

Peste două zile, întîlnindu-mă cu pastorul englez în Piazza, i-am mulţumit că mă recomandase doamnei Jonathan şi mi-am exprimat totodată părerea de rău că n-o putusem lua sub îngrijirea mea. M-a surprins aerul lui rezervat faţă de mine, L-am întrebat ce se întîmplase cu doamna Jonathan. Îmi răspunse, depărtîndu-se brusc, că o îngrijea doctorul Jones şi că aştepta să nască pruncul din clipă în clipă. Scandalul izbucni în mai puţin de douăzeci şi patru de ore.

Toată lumea aflase — toţi medicii străini ştiau şi jubilau! Ştiau şi bolnavii lor şi cei doi spiţeri englezi, ştia şi brutarul englez din Via Babuino, se ştia şi la Cook şi în toate pensiunile de pe Via Sistina. Numai de asta se vorbea în toate ceainăriile engleze. Curînd, toţi membrii coloniei engleze din Roma aflară că săvîrşisem o greşeală colosală şi că insultasem memoria Reverendului Jonathan. Toată lumea ştia că doctorul Jones nu părăsise Hotel de Russie şi că moaşa fusese chemată la miezul

nopții. A doua zi, colonia engleză din Roma se împărți în două tabere duşmane: se va naşte un copil ori nu se va naşte? Toți medicii englezi cu bolnavii lor, pastorii şi binecredincioşii lor, farmacistul englez din Via Condotti, toți erau încredințați că se va naşte. Toți bolnavii mei, farmacistul rival din Piazza Mignanelli, toate florăresele din Piazza di Spagna, toate modelele; de pe treptele de la Tnnitâ dei Monti, de sub ferestrele mele, toți negustorii de roba antica, toți scalpellini[1] de pe Via Margutta negau cu înverşunare că va naşte. Brutarul englez sta în cumpănă. Prietenul meu, consulul englez, trebui, deşi în silă, să ia atitudine împotriva mea din motive patriotice. Situația lui signor Cornacchia, antreprenorul de pompe funebre, era deosebit de delicată, cerînd o atitudine foarte prudentă. Pe de o parte era credința-i. neclintită în priceperea mea ca principal colaborator al său, pe de. alta, perspectivele afacerilor sale ce se vădeau mult mai strălucite dacă n-aveam dreptate decît dacă aveam, în curînd se răspîndi zvonul că bătrînul doctor Pilkington fusese chemat în consult la Hotel de Russie şi descoperise că se vor naşte doi copii, nu unul. Signor Cornacchia îşi dădu seama că cea mai bună politică era să aştepte. Dar cînd se află că pastorul englez fusese vestit să fie pregătit la orice oră din zi şi din noapte pentru un botez În articula morțiş, avînd în vedere durata durerilor, signor Cornacchia nu mai stătu o clipă în cumpăna: trecu cu steagurile desfăşurate în tabăra vrăjmaşă, lăsîndu-mă în voia soartei. Din punctul de vedere profesional al lui signor Cornacchia, ca antreprenor de pompe funebre ce se afla, un nou născut era la fel de valoros ca şi un om mare. Şi de ce nu doi prunci? De ce nu chiar...?

Aliații mei începuseră a da semne vădite de descurajare de cînd fusese zărită intrînd la Hotel de Russie o doică îmbrăcată în pitorescul costum din munții Sabini. Dar cînd sosi din Anglia .un cărucior care fu aşezat în holul hotelului, situația mea ajunse, aş putea spune, critică. Toate doamnele turiste din hotel aruncau priviri afectuoase căruciorului cînd treceau prin hol, toți chelnerii puneau pariu la doi pe unu că vor fi gemeni, iar pariurile pe „nu va naşte" încetaseră cu totul. Mai multe persoane mă ocoliră la garden-party-ul de la ambasada britanică, unde doctorul Pilkington şi doctorul Jones, care se împăcaseră, formau miezul unui grup însuflețit de ascultători, doritori să afle ultimele veşti de la Hotel de Russie. Ministrul Suediei mă luă deoparte şi-mi spuse cu voce supărată că nu mai voia să aibă a face cu mine, se

[1] Pietrari.

săturase pînă în gît de excentricitățile mele, ca să nu întrebuințeze o expresie mai tare.

Săptămîna trecută aflase că apostrofasem pe un respectabil doctor englez numindu-l hienă. Ieri, soția capelanului englez spusese soției lui că insultasem memoria unui pastor scoțian. Dacă aveam de gînd să continui tot aşa, era mai bine să mă întorc la Anacapri înainte ca întreaga colonie engleză să-mi întoarcă spatele.

După încă o săptămînă de aşteptare încordată, începură a se ivi semne de reacție. Pariurile dintre chelneri erau la egalitate, cu cîteva oferte timide de cinci lire pe „nici un copil". Cînd se răspîndi vestea că doctorii se certaseră şi că doctorul Pilkington se retrăsese cu al doilea nou-născut sub redingota-i lungă, toate pariurile pe gemeni încetară. Cu cît trecea timpul numărul dezertorilor creştea zilnic. Capelanul englez şi credincioşii lui urmau să stea de pază curajoşi în jurul căruciorului. Doctorul Jones, moaşa şi doica dormeau încă la hotel, dar signor Cornacchia, prevenit de mirosu-i ascuțit, părăsise corabia ce se scufunda.

Apoi veni catastrofa, sub înfățişarea unui bătrîn scoțian cu chip isteț care păşi într-o bună zi în cabinetul meu de consultație şi se aşeză pe sofaua unde stătuse şi sora lui. Mă înştiința că avea nenorocul să fie fratele doamnei Jonathan. Sosise seara în ajun de-a dreptul de la Dundee. Nu-şi pierduse timpul. Plătise ce se cuvenea doctorului Pilkington, adică o treime din nota de plată, fucuse vînt pe uşă afară doctorului Jones şi mă ruga acum să-i dau adresa unui ospiciu de nebuni, ieftin. Iar doctorul, după părerea lui, ar trebui închis într-alt loc.

I-am răspuns că, din nefericire pentru el, cazul surorii lui nu era caz de ospiciu. Dacă nici ea nu era un caz pentru casă de nebuni, spuse el, atunci nu mai ştia cine putea fi. Reverendul Jonathan murise de bătrînețe şi de ramolisment cerebral de mai bine de un an; era puțin probabil ca nebuna de babă să fi găsit undeva vreo nouă ispită. Se făcuse odată de rîsul lumii întregi din Dundee, acum repetase aici aceeaşi manevră, stîrnind rîsul şi batjocura întregii Rome. Era sătul de dînsa şi nu voia să mai aibă de loc a face cu ea. Iar eu nici atît, i-am spus. Cincisprezece ani de zile fusesem înconjurat de femei isterice — şi doream odihnă. N-avea altă soluție decît s-o ia înapoi la Dundee.

Cît despre doctorul ei, eram sigur că făcuse tot ce putuse. Pe cît ştiam, era un fost medic militar în India, acum ieşit la pensie, cu puțină experiență în isterie. Nu prea credeam că avusese

prilejul să dea peste cazuri de „tumoarea fantomă”, cum o numim noi medicii, cît fusese în armata engleză. La femeile isterice însă, aşa ceva se întîlneşte foarte des.

Ştiam că avusese neruşinarea să comande căruciorul de la magazin, pe numele lui? Trebuia să plătească cinci lire, cînd ar fi putut cumpăra la Dundee unul de ocazie numai cu două lire. Nu l-aş putea ajuta să găsească un cumpărător pentru cărucior? Nu voia să cîştige nimic la el, voia numai să-şi vadă banii înapoi.

Dacă o lăsa pe soră-sa la Roma, i-am atras eu atenția, era în stare să-şi comande un alt cărucior de la magazin. Păru foarte impresionat de argumentul meu. I-am pus la dispoziție trăsura ca să-şi ducă sora la gară. Nu i-am mai revăzut, niciodată.

Pînă acum profeția ministrului suedez se adeverise; victoria mea fusese uşoară. Curînd însă aveam să mă măsor cu un rival mult mai serios, care abia se stabilise la Roma. Auzisem şi înclin să dau crezare acelor vorbe că numai succesul meu rapid îl făcuse să-şi lase o clientelă bănoasă în... şi să se mute în Capitală. Se bucura de o reputație excelentă între compatrioți, ca medic capabil şi om fermecător. Ajunsese în curînd o figură marcantă în societatea romană, din care eu dispăream treptat acum după ce aflasem ceea ce voisem să ştiu! Umbla într-o trăsură tot atît de elegantă ca a mea, primea lume multă în somptuosu-i apartament de pe Corso; ascensiunea lui fu tot atît de rapidă ca şi a mea. Îmi făcuse o vizită, căzuserăm de acord că era loc destul în Roma ca să încăpem amîndoi şi era de o politețe desăvîrşită față de mine ori de cîte ori ne întîlneam. Se înțelege că avea o clientelă foarte mare, mai cu seamă americani bogați, mulți dintre ei veniți în cîrduri la Roma, auzisem, ca. să fie tratați de el. Avea echipa lui proprie de inlîrmiere şi o clinică particulară la Porta Pia. Crezusem la început că-i medic de femei, dar mai tîrziu am auzit că era specializat în maladiile inimii. Avea se vede darul neprețuit de-a insufla încredere bolnavilor căci am auzit întotdeauna numele lui pomenit numai cu laude şi recunoştință. Nu mă mira, deoarece în comparație cu noi toți avea într-adevăr o personalitate remarcabilă: frunte frumoasă, ochi neobişnuiți de pătrunzători şi inteligenți, o mare uşurință de exprimare şi un fel de a se purta care te cîştiga imediat. Pe colegii lui nici riu-i mai băga în seamă, pe mine însă m-a chemat de vreo două ori la consult, mai cu seamă cînd era vorba de boli nervoase. Părea să posede destul de bine principiile lui Charcot, vizitase şi cîteva clinici germane. Eram aproape întotdeauna de acord în privința diagnosticului şi a tratamentului şi-am ajuns repede la concluzia

că-şi cunoaşte meseria cel puțin tot atît de bine ca mine.

Într-o zi am primit un bilețel cu cîteva cuvinte mîzgălite grabnic, în care mă ruga să vin fără întîrziere la Hotel Constanzi pentru un consult. Părea mai agitat ca de obicei, în cîteva vorbe repezite mă informă că bolnavul era de cîteva săptămîm în tratamentul lui, care la început păruse ca-i face foarte bine. Dar în ultimele zile începuse deodată a se simți rău, starea inimii nu era satisfăcătoare şi-ar fi vrut sa ştie părerea mea. Dar înainte de toate mă rugă să nu alarmez pe bolnav şi familia lui. Închipuiți-vă surpriza mea, recunoscînd în bolnavul lui pe omul iubit şi respectat de. mine de-atîta vreme, de altfel ca toți care-l cunoscuseră, pe cel ce scrisese Human Personality and its Survival of Bodily Death[1].

Avea respirația superficială şi foarte anevoioasă, obrajii cianotici, vineți şi supți, numai minunații lui ochi rămăseseră aceiaşi. Îmi întinse mîna, exprimîndu-şi bucuria că mă întorsesem în sfîrşit; îi fusese foarte dor de mine. Îmi aminti de ultima noastră întîlnire la Londra, cînd luasem masa împreună la Society for psyhical researell[2] şi cum stătusem de vorbă toată noaptea despre moarte şi viața de apoi. Înainte de a fi avut vreme să răspund, colegul meu îi atrase atenția că n-avea voie să vorbească, asta putîndu-i provoca un nou atac — şi-mi dădu stetoscopul lui. Nu era nevoie de o examinare amănunțita; cît văzusem îmi era de ajuns. Luînd pe doctor deoparte, l-am întrebat dacă vestise familia. Spre marea mea uimire, nu părea sa-şi dea seama de situație, deoarece începu a-mi spune că se gîndeşte să repete injecțiile de stricnina la intervale rnai scurte, să încerce a doua zi serul lui şi să trimită la Grand Hotel după o sticlă de vin vechi special de Burgundia. I-am declarat că sînt împotriva oricărui fel de stimulent, căci singurul lor efect era să sporească din nou suferința, deja atenuata de natura milostivă. Nu ne mai rămînea altceva de făcut decît sa-l scutim, pe cît ne sta în putere, de a suferi prea mult. Pe cînd discutam intră în camera profesorul William James, ilustrul filozof, unul din cei mai buni prieteni ai lui. I-am repetat şi lui că trebuia numai decît înştiințată familia — era o chestiune de ore.

Cum toți păreau să aibă mai multă încredere în colegul meu decît în mine, am stăruit să mai fie chemat în consult, imediat, încă un medic. Peste două ore sosi profesorul Baccelli, cel mai de

[1] „Personalitatea umană şi supraviețuirea ei după moartea trupului" de Frederik Myers (1843—1901).

[2] Societatea de cercetări psihice.

seamă medic din Roma. Examinarea lui fu şi mai sumară, verdictul mai scurt.

— Il va mourir aujourd'hui[1], rosti el cu vocea lui joasă.

William James îmi povesti despre pactul solemn pe care-l încheiase cu prietenul lui, că cel ce va muri întîi să dea înştiinţare celuilalt în clipa trecerii în necunoscut. Amîndoi credeau în posibilitatea unei astfel de comunicări. Atît era de copleşit de durere, încît n-avu curajul să intre în cameră. Căzu pe un Scaun lîngă uşa deschisă, cu carnetul pe genunchi, cu condeiul în mină, gata să sene mesajul eu obişnuita-i precizie ştiinţifică. După masă apăru respiraţia Cheyne-Stokes, zguduitorul simptom al morţii apropiate. Muribundul ceru să vorbească cu, mine. Ochii lui erau calmi şi senini.

— Ştiu că sînt pe moarte, rosti el, şi şliu că mă vei ajuta. Cînd va fi — azi ori mîne?

— Îmi pare bine... sînt pregătit... nu mi-e frică, în sfîrşit, voi afla. Spune-i lui William James, spune-i că... Gîfîitul trudnic al pieptului se opri — şi urmă o clipă teribilă cînd viaţa ramase m suspensie.

— Mă auzi? am întrebat aplecîndu-mă asupra celui ce murea. Suferi?

— Nu, murmură el, sînt foarte ostenit şi foarte fericit. Au fost ultimele lui cuvinte.

Cînd am plecat, William James şedea tot aplecat pe spate, în jilţul lui, cu minele pe faţă, cu carnetul deschis pe genunchi. Pagina era alba.

În iarna aceea l-am văzut des pe colegul meu şi pe mai mulţi dintre bolnavii lui. Îmi vorbea mereu de rezultatele extraordinare ale serului său şi ale altui remediu nou împotriva anginei pectorale, pe care-l folosise în ultima vreme cu un nemaipomenit succes în clinica lui. Fiindcă i-am spus că m-a interesat mult întotdeauna angina pectorală consimţi să mă ducă la clinica lui, ca să-mi arate pe cîţiva dintre pacienţii săi vindecaţi cu noul medicament. Spre marea mea surpriză, am recunoscut acolo pe o fostă bolnavă de-a mea, o americana bogată, cu toate stigmatele caracteristice ale isteriei, clasată de mine ca malade imaginaire[2]. Arăta admirabil, ca întotdeauna.

Stătea în pat de mai bine de o lună, vegheată zi şi noapte cu schimbul, de două infirmiere. I sa lua temperatura de patru ori pe zi, i se făceau de mai multe ori pe zi, injecţii subcutanate cu

[1] Va muri astăzi.

[2] Bolnavă închipuită.

medicamente necunoscute, i se fixase pînă în cele mai mici amănunte o dietă extrem de riguroasă, seara, lua narcotice; de fapt, tot ce dorea ea. N-avea angină pectorală cum n-aveam eu. Noroc că era voinică cît un cal şi capabilă să reziste oricărui tratament. Colegul meu îi salvase viața, îmi spuse ea. Îndată mi-a trecut prin minte că majoritatea bolnavilor din clinică trebuie să fi fost cazuri mai mult ori mai puțin asemănătoare şi că toți duceau acelaşi regim sever de spital fără sa sufere de nimic, decît doar de-un trai de trîndăvie, de prea mulți bani şi de dorința de a se şti bolnavi şi sub îngrijirea unui doctor. Ceea ce vedeam mi se părea Ia fel de interesant ca angina pectorală, dacă nu chiar mai interesant. Cum proceda?

Ce metodă întrebuința? Pe cît mi-am putut da seama, metoda consta în a pune imediat pe femeile acelea la pat, rostind impresionantul diagnostic al unei maladii severe. Le îngăduia apoi o însănătoşire lentă, eliberîndu-le treptat de sub dominația sugestiei creierul buimăcit, îmi venea uşor acum să-l clasific pe colegul meu: era cel mai primejdios medic pe care-l întîlnisem vreodată. Să-l categorisesc drept şarlatan sadea, nu mă socoteam încă îndreptățit s-o fac. Îl consideram un doctor priceput, dar asta nu însemna că nu putea fi pe deasupra şi şarlatan — amîndouă mergeau perfect mînă-n mînă — şi tocmai într-asta consta pericolul. Dar şarlatanul operează singur, ca pungaşul cîe buzunare; or, omul acela mă poftea la clinica lui ca sa-mi prezinte cu multă mîndrie cazurile cele mai grave. Era, de bună seamă, un şarlatan, dar un soi de şarlatan cu totul aparte, care merita să fie studiat mai amănunțit. Cu cît îl vedeam, mă izbea tot mai mult agitația morbidă a întregii lui maşinării mintale, privirea neliniştită, viteza extraordinară cu care vorbea.

Dar felul cum întrebuința digitala, arma noastră cea mai puternică, dar şi cea mai primejdioasă, în combaterea bolilor de inimă, a făcut să sune la urechea mea prima notă de alarmă, într-o noapte, am primit o scrisoare de la fiica unei cliente de-a lui, care mă ruga să vin numaidecît, căci infirmiera mă chema urgent. Infirmiera mă luă deoparte şi-mi spuse că trimisese după mine fiindu-i teamă că se întîmplă ceva rău; nu-i plăceau de loc cele ce se petreceau acolo. Avea dreptate. Inima fusese ținută prea mult sub acțiunea digitalei, bolnava era în mare pericol să moară din pricina doctoriei. Am smuls seringa din mîna colegului meu tocmai cînd se pregătea să mai facă bolnavei o nouă injecție şi, cînd m-am uitat în ochii lui, am citit groaznicul adevăr: nu era şarlatan, ci nebun.

Ce trebuia să fac? Să-l denunț ca şarlatan? N-aş fi făcut decît să sporesc numărul bolnavilor şi, probabil, al victimelor. Să-l denunț că-î nebun? Ar fi însemnat să-i stric cu desăvîrşire cariera. Ce dovezi puteam aduce? Morții nu pot vorbi, viii nu vor vorbi. Bolnavii, infirmierele, prietenii, toți se vor ridica împotriva mea, căci eu aveam de cîştigat mai mult ca oricine din prăbuşirea lui. Să nu fac nimic? Să-l las la locul lui — un smintit care să hotărască de viața şi moartea atîtor oameni?

După ce am stat multă vreme în cumpănă, m-am hotărît să vorbesc cu ambasadorul țării lui, ştiind că era în relații foarte prieteneşti cu el. Ambasadorul nu voi să mă creadă. Cunoştea pe colegul meu de ani de zile şi-l considerase întotdeauna un medic priceput şi demn de încredere. Urmase şi el un tratament care-i priise foarte mult, îi tratase şi familia, îl ştiuse întotdeauna un om nervos şi cam excentric; dar, în ce privea limpezimea minții, era tot atît de sănătos ca noi doi. Deodată ambasadorul izbucni, după obiceiul lui, în hohote zgomotoase de rîs. Nu se putea stăpîni, se scuză el, i se părea din cale afară de caraghios. Era sigur că nu-i voi lua în nume de râu, ştiind ca nu sînt lipsit de-un oarecare simț al umorului, îmi povesti apoi că în aceeaşi dimineață colegul meu fusese la el ca să-i ceară o scrisoare de recomandație către ministrul Suediei, cu care trebuia să vorbească într-o chestiune foarte gravă. Socotea că-i de datoria lui să-l previe că trebuie să fiu supravegheat, fiind încredințat că nu-s sănătos la minte. I-am atras atenția ministrului că asta era cea mai bună dovadă, fiind exact tactica pe care ar folosi-o un nebun în asemenea împrejurare; nebunii sînt neînchipuit de şireți.

Ajungînd acasă, am găsit o scrisoare de la colegul meu — atît de necitează, încît mai mult am ghicit că era o invitație pentru a doua zi la dejun. Observasem de mai înainte schimbarea scrisului său. L-am găsit în cabinetul lui medical, în fața oglinzii, privind țintă cu ochii holbați la uşoara umflătura de la gît a glandei tiroide, pe care eu deja o băgasem de seama. Iuțeala extraordinară a pulsului îmi uşura diagnosticul. I-am spus că avea boala lui Basedow. Îmi mărturisi că bănuise şi el şi mă ruga să-l tratez. I-am spus că era surmenat, că trebuia să renunțe un timp la profesia lui şi ca cel mai bun lucru era să se întoarcă acasă pentru o odihnă lungă. Am izbutit să-l țin în pat pînă sosi fratele lui. Plecă din Roma peste o săptămînă, pentru a nu se mai întoarce niciodată. S-a prăpădit în anul următor, mi se pare într-un ospiciu.

24 GRAND HOTEL

Cînd doctorul Pilkington mi se prezentase ca decan al medicilor străini, uzurpase un titlu ce aparținea altui om, cu mult superior nouă, tuturor celorlalți medici străini din Roina. Țin să scriu aici numele lui adevărat întreg, aşa cum a rămas înscris în amintirea mea cu litere de aur: bătrînul doctor Erhardt, unul din cei mai buni doctori şi unul din sufletele cele mâi generoase pe care le-am întîlnit vreodată. Supraviețuitor al dispărutei Rome din vremea lui Pio Nono, reputația lui a rămas neştirbită după mai mult de patruzeci de ani de activitate în Cetatea Eternă. Deşi trecut de şaptezeci de ani, era încă om în putere şi cu mintea vioaie, zi şi noapte pe drum. Întotdeauna gata să ajute, fără deosebire, pe bogați şi săraci. Era tipul cel mai desăvîrşit pe care l-am întîlnit al doctorului de familie de odinioară, acum aproape dispărut — spre paguba omenirii suferinde. Era cu neputință să nu-l iubeşti şi să nu ai încredere în el. Sînt sigur că n-a avut nici un duşman în lunga-i viață, în afară de profesorul Baccelli. Era german de origine — şi dacă în patria lui ar fi fost mulți ca dînsul, în 1914 n-ar fi fost război.

Cum de atîția bolnavi, chiar dintre foştii lui pacienți, se adunau în casa lui Keats ca să-mi ceară mie sfaturi cînd în aceeaşi piazza trăia un om ca bătrînul Erhardt, va rămîne veşnic o enigmă pentru mine. Era singurul coleg pe care obişnuiam să-l consult cînd aveam vreo îndoială şi întotdeauna se .dovedea că a avut dreptate iar eu greşeam nu prea rar, dar nu mă lăsa niciodată în încurcătură, îmi venea în ajutor ori de, cîte ori putea — şi asta se întîmpla destul de des. Poate că nu prea era obişnuit cu ultimele formule magice ale profesiei noastre şi se ferea de multe dintre noile medicamente brevetate şi miraculoase ale tuturor țărilor şi teoriilor. Dar mînuia cu o neasemuită măiestrie vechea şi mult încercata-i farmacopee, iar ochii lui pătrunzători descopereau răul oriunde ar fi stat j pitit; nu mai rămînea nici o taină în inimă ori plămîn, de [îndată ce-şi punea stetoscopul la bătrîna-i ureche. Era în totdeauna la curent cu ultimele descoperiri moderne mai importante. Se interesa cu pasiune de bacteoriologie şi de seroterapie, ştiințe pe vremea aceea aproape noi; ştia tot ce făcuse Pasteur, poate chiar mai bine ca mine. A fost întîiul medic care a folosit în Italia serul antidifteric al lui Behring. Descoperirea care salvează astăzi viețile a sute de copii în fiecare an .era pe vremea aceea încă într-o fază experimentală

şi nu se întrebuința ca tratament în mod obişnuit.:

N-am să uit niciodată prima lui experiență cu serul antidifteric. Într-o noapte, tîrziu, am primit de la un american ce se afla la Grand Hotel o chemare urgentă, însoțită de o scrisoare de recomandație din partea profesorului Weir-Mitchell. În holul hotelului mă întîmpină un omuleț cu o mutră furioasă, care-mi spuse foarte agitat că de-abia sosise de la Paris cu trenul de lux şi că, în locul celui. mai bun apartament pe-care-l reținuse, fuseseră îngrămădiți, el şi familia lui, în două camere mici, fără salon şi chiar fără baie. Telegrama directorului, prin care-l vestea că hotelul era plin, fusese trimisă prea tîrziu şi nu-l mai găsise. Tocmai telegrafiase la Ritz, protestînd împotriva unui astfel de tratament. Şi, ca să puie vîrf la toate, băiețelul lui cel mic se îmbolnăvise. Avea o răceală cu febră şi soția lui îl veghease toată noaptea în tren. Eram atît de bun să merg imediat ca să-l examinez? Doi copilaşi dormeau în acelaşi pat, obraz lîngă obraz, aproape gură la gură.

Mama lor mă privi îngrijorată. Băiețelul, îmi spuse ea, nu putuse înghiți laptele şi-i era teamă să n-aibă o răceală la gît. Micuțul respira greu, cu gura căscată, cu chipul aproape vină t. Am mutat fetița adormită în patul mamei, pe care am înştiințat-o că băiatul avea difterie şi că trebuie să trimit imediat după o infirmieră, îmi răspunse că dorea să îngrijească ea singură copilul. Mi-am petrecut toată noaptea curățind membranele difterice din gîtul băiatului, care se înăbuşea. Spre dimineață am trimis după doctorul Erhardt, să mă ajute la traheotomie, căci băiatul era pe punctul de a se sufoca. Bătăile inimii slăbiseră într-atît, că doctorul nu se încumeta să-i dea cloroform şi ezitam amîndoi să-l operăm, temîndu-ne ca nu cumva să moară sub cuțit. Am trimis după tatăl copilului care, auzind cuvîntul difterie, se repezi afară din cameră şi discuția urmă prin uşa crăpată. Nici nu vru să audă de operație şi propuse să cheme toate somitățile medicale din Roma, ca să aibă şi avizul lor. T-am răspuns că nu era nevoie şi — era şi prea tîrziu. Dacă-l vom opera ori nu, rămînea să hotărîm noi, Erhardt şi-cu mine. Am învelit fetița într-o pătură şi i-am spus s-o ducă în camera lui. Era gata să dea un milion de dolari, spunea el, ca să-şi scape băiatul. I-am replicat că aici n-aveau nici un amestec dolarii şi i-am trîntit uşa în nas. Mama rămase lîngă pat, privindu-ne înspăimântată. Am prevenit-o că ne aşteptam să fie nevoie de operație dintr-o clipă în alta — şi cum abia într-o oră se putea aduce o infirmieră, va trebui să ne ajute ea. Încuviință din cap fără să rostească un cuvînt şi fața i se

crispa de sfoţarea pe care-o făcea să-şi stăpînească lacrimile; era o femeie curajoasă, o fiinţă admirabilă. Pe cînd pusesem un prosop curat pe masă, sub lampă, şi pregăteam instrumentele, Erhardt îmi spuse ca. printr-o stranie coincidenţa, primise chiar în dimineaţa aceea, prin legaţia germană, o mostră a serului celui nou, antidifteric, preparat de Behring, pe care-l ceruse laboratorului din Marburg. Ştiam că serul fusese încercat cu un remarcabil succes în mai multe clinici germane. N-am putea oare sa-l folosim şi noi? Nu mai era timp de stat la discuţie, copilul se stingea văzînd cu ochii; ne-am gîndit amîndoi că prea puţină speranţă rămăsese să mai scape cu viaţă.

Cu consimţămîntul mamei, ne-am hotărît să-i facem injecţia cu ser. Reacţia a fost teribilă şi aproape instantanee. Tot trupul copilului se înnegri, temperatura i se ridică la 41 de grade, căzînd apoi brusc sub normal, cu violente frisoane. Din nas şi din intestine începu a-i curge sînge; bătăile inimii se făcură foarte neregulate şi apărură simptomele unui apropiat colaps, Nici unul din noi nu părăsi în ziua aceea camera, aşteptînd din clipă în clipă sfîrşitul. Spre uimirea noastră, către seară . respiraţia i se făcu mai uşoară, pulsul mai puţin neregulat, iar starea locală a gîtului parcă, se ameliorase. L-am rugat pe bătrînul Erhardt să se ducă acasă pentru cîteva ore de somn, dar el îmi răspunse că-l interesa atît de mult cazul încît nu simţea de loc oboseală. La sosirea sorei Philippine, una dintre cele mai bune infirmiere pe care le-am avut, de la Institutul Englez al Surorilor Albastre, zvonul că izbucnise difterie la etajul de sus se răspîndi ca un incendiu în tot hotelul, care era supraîncărcat. Directorul îmi trimise vorbă să ducem numaidecît copilul la un spital ori la o clinică. I-am răspuns că nici eu, nici Erhardt nu ne puteam lua răspunderea, deoarece cu siguranţă copilul ar muri pe drum — şi-apoi, nu cunoşteam nici un loc unde l-am putea duce, instalaţiile pentru astfel de cazuri fiind în acele vremuri teribil de primitive. Peste cîteva clipe, milionarul din Pittsburg mă înştiinţa prin uşa întredeschisă că poruncise directorului să evacueze în contul lui tot etajul de sus ar prefera să cumpere hotelul decît sa primejduiască viaţa copilului transportîndu-l în altă parte.

Spre seara, ne-am dat seama că se molipsise şi mama. A doua zi dimineaţă, toată aripa etajului de sus era evacuată. Fugiseră pînă şi chelnerii şi cameristele. Numai signor Cornacchia, antreprenorul de pompe funebre, făcea de gardă măsurînd agale de la un capăt la altul coridorul pustiu, cu jobenul în mînă.

Din cînd în cînd, tatăl se ițea prin deschizătura uşii, aproape înnebunit de spaimă. Starea mamei se înrăutățea. Am dus-o în camera de alături, lăsînd-o în grija lui Erhardt şi a altei surori, iar eu cu sora Philippine am rămas cu băiețelul. Spre amiază avu un colaps şi muri de paralizia, inimii. Starea mamei era atît de gravă încît n-am îndrăznit să-i spunem, hotărîndu-ne să aşteptăm pînă a doua zi. Cînd l-am vestit pe tata că trupul copilului trebuia depus chiar în seara aceea în capela cimitirului protestant şi îngropat în răstimp de douăzeci şi patru de ore, se clătină şi era cît pe ce să cadă în brațele lui signor Cornacchia, care se apropiase de el cu o respectuoasă plecăciune. Soția n-are să-l ierte niciodată dacă lasă copilul într-o țară străină, spuse el. Trebuia să fie îmnormîntat în cavoul familiei din Pittsburg.

I-am răspuns că era cu neputință, deoarece legea interzicea să fie transportat trupul în asemenea cazuri. Peste o clipă, milionarul din Pittsburg îmi întindea prin crăpătura uşii un cec de o mie de lire sterline, să-l întrebuințez cum voi socoti eu de cuviință; şi era gata să-mi mai scrie un cec cu orice sumă doream, numai să trimit trupul băiatului în America. M-am închis împreună cu signor Gornacchia într-o altă cameră şi l-am întrebat cît costa aproximativ o înmormîntare clasa întîi şi un loc de veci în cimitirul protestant. Vremurile erau grele, îmi răspunse el, de curînd prețul sicrielor crescuse, fapt agravat de o neprevăzută scădere a nu-mărului clienților. Era o chestiune de onoare pentru el ca înmormîntarea să fie cît se poate de reuşită. Cu zece mii de lira se acopereau toate cheltuielile, în afară de bacşişuri. Apoi mai era groparul care, precum ştiam, avea opt copii — şi, fireşte, costul florilor. Pupilele ovale, ca de pisică, ale lui signor Cornacchia crescură deodată cînd i-am spus că eram împuternicit să-i dau o sumă îndoită dacă izbutea să transporte cadavrul la Neapole şi să-l expedieze cu primul vapor în America. Voiam răspunsul în două ore. Ştiam că era un lucru nelegal şi-i dam timp să-şi întrebe conştiința. Eu o cercetasem pe-a mea.

— Singur voi îmbălsăma trupul, chiar în noaptea aceea, şi voi pune să lipească sicriul de plumb în fața mea. După ce mă voi încredința astfel că înlăturasem orice primejdie de molipsire, voi semna un certificat de deces, în care declaram că pricina morții fusese o pneumonie nemolipsitoare, urmată de o paralizie a inimii, evitînd cuvîntul difterie. Lui signor Cornacchia îi trebui mai puțin timp decît crezusem eu pentru a-şi întreba conştiința. Peste o oră veni să-mi spuie ca primeşte, cu condiția ca jumătate din sumă să i-o plătesc înainte, fără să-mi dea chitanță. I-am dat

banii. Peste o oră, Erhardt şi cu mine făceam traheotomie mamei copilului, operație care fără îndoială i-a salvat viața.

Amintirea acelei nopți mă urmăreşte încă de cîte ori intru în micuțul, încîntătorul țintirim de la Porta San Paolo. L-am găsit pe Giovanni, groparul, aşteptîndu-mă la poartă cu un felinar chior în mînă. Am bănuit îndată, după felul cum mă salută, că băuse un păhărel mai mult decît se cuvenea, ca să capete puteri pentru munca acelei nopți. El trebuia să fie singurul meu ajutor, căci aveam motive serioase să nu mai doresc prezența altcuiva. Se stârnise furtună, ploua cu găleata şi era întuneric beznă. O răbufnire de vînt stinse felinarul şi trebui să ne bîjbîim drumul cum puturăm, pe un întuneric de păcură.

Pe la mijlocul cimitirului m-am poticnit de un morman de pămînt şi am căzut cît eram de lung într-o groapă pe jumătate săpată. Făcuse groapa chiar în după-amiaza aceea, din porunca lui signor Gornacchio, îmi explică Giovanni; din fericire, nu era adîncă: era mormîntul unui copil mic.

Îmbălsămarea fu o treabă grea şi primejdioasă. Trupul era deja într-un stadiu avansat de descompunere. Lumina era foarte proastă şi, spre marea mea spaimă, descoperii că mă tăiasem lai un deget. O bufniță mare striga fără încetare din spatele piramidei lui Gestius — îmi amintesc bine de asta, căci pentru întîia oară mă înfioram la strigătul acela, eu, care-am iubit întotdeauna aşa de mult bufnițele.

În zori de zi m-am întors la Grand Hotel. Mama avusese o noapte bună, temperatura scăzuse la normal şi Erhardt o socotea scăpată. Nu-i mai puteam ascunde moartea băiatului. Cum nici tatăl, nici Erhardt nu voiau să-i spuie, sarcina căzu în seama mea. Sora avea impresia că mama ştia. Pe cînd veghea lîngă pat, îmi povesti ea, bolnava se trezise deodată din somn şi, scoțînd un țipăt desperat, cercase să sară jos, dar căzuse înapoi leşinată. Crezînd că a murit, se repezise să mă cheme, dar tocmai atunci intrasem în cameră să-i spun că băiețelul se prăpădise chiar în clipa aceea. Presupunerea sorei se dovedi justă, înainte de a putea rosti o vorbă, bolnava se uita drept în ochii mei şi-mi spuse că ştia: fiul ei murise. Erhardt; părea distrus de moartea băiatului, învinuindu-se că recornandase serul. Bătrînul acela admirabil avea un suflet atît de cinstit şi de drept, încît vroia să trimită tatălui o scrisoare acuzîndu-se aproape de moartea băiatului. Dar eu i-am replicat că răspunderea cădea asupră-mi, căci fusesem chemat să tratez cazul şi că o asemenea scrisoare putea să-l scoată cu totul din minți pe un tată, şi aşa aproape

nebun de durere. A doua zi am dus-o pe mamă cu trăsura mea la clinica Surorilor Albastre, unde izbutisem să capăt camere şi pentru fetiță şi soț. Omul acela era atît de îngrozit de difterie, încît îmi dărui întreaga-i garderobă, două cufere mari pline de haine, ba chiar şi pardesiul lui împreună cu jobenul. Eram încîntat, căci hainele de ocazie sînt adesea mai folositoare decît medicamentele. Cu multă greutate l-am putut convinge să-şi păstreze ceasul de aur; barometrul lui de buzunar îl mai am şi azi. Cînd plecă din hotel, milionarul din Pittsburg achită fără să clipească o notă de plată atît de gigantică încît mi-a venit amețeală. Am supraveghea; eu singur dezinfectarea camerelor şi, amintindu-mi de şiretlicul întrebuințat în aventura mea de la Hotel Victoria din Heidelberg, m-am tîrît o oră în genunchi ca să desfac din cuie covorul de Bruxelles de pe jos. Cum de-a mai încăput atunci în capul meu un gînd în folosul Măicuțelor Sărmanilor, nu pricep nici eu. Parcă văd şi-acum mutrele funcționarilor hotelului, cînd am pus să coboare covorul jos la trăsura mea, pentru a-l trimite la localul de dezinfecție municipal de pe Aventin. I-am spus directorului că mi-l dăruise ca amintire milionarul din Pittsburg, după ce-l plătise cu un preț întreit.

În sfîrşit, am ajuns acasă, în Piazza di Spagna. Am agățat pe uşa de la intrare o înştiințare în franceză şi engleza că doctorul era bolnav şi-i rugam pe clienți să se adreseze doctorului Erhardt, Piazza di Spagna, 28. Mi-am făcut o injecție de morfină cu doză triplă şi m-am aruncat pe divanul din camera de consultație, cu gîtul umflat şi 40° temperatură. Anna se sperie şi vru să trimită numaidecît după doctorul Erhardt. Am liniştit-o spunîndu-i că eram perfect sănătos, n-aveam nevoie decît de un somn de douăzeci şi patru de ore — şi să nu mă trezească decît în caz că arde casa.

Narcoticul binefăcător începuse a revărsa uitarea şi pacea în creierul meu istovit, chiar şi spaima ce mă urmărea din pricina tăieturii de la deget dispăruse din gîndu-mi năuc. Aproape ațipisem. Dintr-odată, clopoțelul de la intrare începu a suna prelung, cu înverşunare. Se auzea în hol o voce stridentă de femeie, a cărei naționalitate era uşor de recunoscut, discutînd cu Anna într-o italiană stricată.

— Doctorul e bolnav. Vă rog, duceți-vă alături, la doctorul Erhardt. Nu, voia să vorbească numaidecît cu doctorul Munthe, într-o chestiune foarte urgentă.

— Doctorul e-n pat; vă rog să plecați.

— Nu, trebuia să-l vadă fără întîrziere.

— Dă~i cartea mea de vizită.

— Doctorul doarme, vă rog... Parcă puteam să dorm cu țipetele acelea teribile răsunînd în hol!

— Ce doriți?

Arma nici n-avu timp s-o oprească locului că ea şi ridicase draperia de la camera în care dormeam, apărînd ca icoana vie a sănătății, cît un cal de voinică: Mrs. Charles W. Washington Longfellow Perkins Junior.

— Ce doriți? Dorea să ştie dacă, luînd o cameră la Grand Hotel, nu risca să se molipsească de difterie. I se dăduse o cameră la etajul de sus. Era adevărat ca băiețelul murise la etajul întîi? Nu voia să se expuie.

— Care-i numărul camerei dumneavoastră?

— Trei sute treizeci şi cinci.

— Să n-o schimbați cu nici un preț! E cea mai curata din întreg hotelul. Chiar eu am dezinfectat-o. Este camera în care a murit copilul.

M-am prăbuşit apoi pe pat, trecînd parcă prin el, căci morfina începea din nou să lucreze. Clopoțelul de la intrare sună iar. Din nou am auzit în hol vocea necruțătoare spunîndu-i Annei că dorea să mă întrebe încă ceva şi mai important.

— Doctorul a adormit.

— Arunc-o pe scări, am urlat la Anna care era numai, jumătate cît cealaltă. Nu. nu voia să plece pînă nu-i voi da răspunsul.

— Ce mai doriți?

— Mi s-a rupt un dinte şi mă tem că trebuie să-l scot. Cum îl cheamă pe cel mai bun dentist din Roma?

— Doamnă Washington Perkins Junior, mă auzi bine? Da, mă auzea perfect.

— Doamnă Perkins Junior, pentru întîia oară în viață îmi pare rău că nu-s dentist; mi-ar fi făcut mare plăcere să-ți scot toți dinții din gură.

25 MĂICUȚELE SĂRMANILOR

Eram bun prieten cu Măicuțele Sărmanilor de la San Pietro În Vincoli, vreo cincizeci de toate şi mai mult franțuzoaice, precum şi cu mulți dintre cei trei sute de bătrîni, bărbați şi femei, ce găsiseră adăpost în vasta clădire. Doctorul italian care se presupunea că îngrijeşte de toți oamenii aceia n-a arătat niciodată vreo gelozie profesională fața de mine, nici chiar atunci cînd covorul milionarului din Pittsburg luat de la Grand Hotel a fost întins, după cuvenita dezinfectare, pe lespezile reci ca gheața ale capelei, spre marea îndurare a măicuțelor. Cum izbuteau ele să facă rost de mîncare şi îmbrăcăminte pentru toți pensionam lor, era un mister pentru mine. Căruța cea veche şi hodorogită, ce se tîra mereu de la un hotel la altul să adune toate resturile de mîncare, era cunoscută pe vremea aceea de toți vizitatorii Romei.

Douăzeci de măicuțe, două cîte două, colindau fără odihnă din zori pînă-n noapte cu coşul cel mare şi cutia milelor. Două din ele stăteau de obicei la ora de consultație într-un ungher al holului meu. Mulți dintre pacienții de atunci îşi mai amintesc fără îndoială de ele. Ca toate călugărițele, erau foarte vesele şi pline de haz şi le plăcea tare să stea la taifas cînd aveau prilejul. Erau amîndouă tinere şi drăguțe — maica superioară îmi spusese de mult în taină că cele bătrîne şi urîte nu sînt bune la adunatul milelor. I-am destăinuit la rîndul meu că o soră tînără şi plăcută la chip are mai multe şanse să fie ascultată de bolnavii mei decît una urîtă, şi că o infirmieră ursuză nu-i niciodată o infirmieră bună. Acele călugărițe, care ştiau atît de puțin despre lumea din afară, ştiau multe despre firea omenească. Cunoşteau dintr-o aruncătură de ochi pe cel care probabil va pane ceva în cutia milelor şi pe cel care nu va pune. Tinerii, îmi spuneau ele, sînt în general mai darnici decît bătrînii, iar copiii, vai, nu dăruiesc mai niciodată, în afară de cazul cînd le porunceşte bona lor engleză. Bărbații dau mai mult ca femeile, cei care umblă pe jos mai mult decît cei care umblă în trăsură. Englezii erau cei mai buni clienți ai lor, apoi urmau ruşii. Turiştii francezi erau foarte puțini. Americanii şi germanii se despărțeau mai greu de banii lor, iar italienii din clasa de sus erau şi mai zgîrciți. Italienii săraci erau însă foarte generoşi. Prinții şi clericii de toate națiile nu prea erau, în general, buni clienți. Cei o sută cincizeci de bătrîni pe care-i aveau în grija lor erau uşor de mînuit, dar cu cele o suta cincizeci de bătrîne, care toată ziua se certau şi se pîrau, n-o

scoteau uşor la capăt, înflăcărate drame pasionale se iscau ades între cele două aripi ale clădirii şi bietele măicuțe se căzneau să stingă jarul ce mocnea sub cenuşă, pe cît puteau, cu mărginită lor înțelegere.

Răsfățatul căminului era Monsieur Alphonse, cel mai mărunțel franțuz care s-a pomenit vreodată, ce trăia în cotlonul lui. după nişte perdele albastre, în capătul salonului celui mare de şaizeci de paturi. Nici unul din celelalte paturi n-avea perdele, privilegiu de care se bucura numai Monsieur Alphonse ca cel mai în vîrstă din toată instituția. El pretindea că are şaptezeci şi cinci de ani, dar măicuțele socoteau că-i trecut de optzeci, iar eu, judecînd după starea arterelor, îi dam aproape nouăzeci. Venise acolo, cu mulți ani în urmă, ciucînd o vălijoară în mînă, cu o redingotă uzată pe el şi joben în cap, nimeni nu ştia de unde. Îşi petrecea zilele după perdelele lui, într-o desăvîrşită izolare de restul pensionarilor. Apărea numai duminica, îndreptîndu-se cu paşi mărunți către capela, cu jobenul în mînă. Ce făcea ziua întreagă îndărătul perdelelor, nimeni nu ştia. Maicile îmi povesteau că întotdeauna cînd îi aduceau castronul cu supă ori ceaşca cu cafea — alt privilegiu — îl găseau stînd pe pat şi cotrobăind în bucceluța cu hîrtii din valiza-i veche, ori periindu-şi jobenul. Monsieur Alphonse ținea ca musafirii lui să păstreze o strictă etichetă. Cel care venea trebuia să bată întîi în măsuța de lîngă pat.. Atunci îşi încuia cu grijă hîrtiile la loc în valiză, strigînd cu glasu-i pițigăiat: Entrez, Monsieur![1] şi te poftea cu im gest de scuza să te aşezi lîngă el, pe pat. Vizitele mele păreau că-i fac plăcere şi curînd am devenit foarte buni prieteni. Zadarnic am cercat să aflu cîte ceva din trecutul lui. Ştiam numai că era francez, dar n-aş fi putut spune de era parizian ori nu. Nu ştia o boabă italieneşte şi aveam impresia că nu cunoştea Roma de loc. Nu fusese nici măcar la biserica Sfîntu-Petru, dar avea de gînd să se ducă un de ces quatre matlns[2] îndată ce va avea vreme. Călugărițele spuneau că nu se va duce, că nu ieşea nicăieri, deşi, cînd voia, avea încă destulă putere să umble.

Adevărata pricină pentru care sta acasă joia, ziua de ieşiră în oraş a bărbaților, era starea jalnică a jobenului şi a redingotei, distruse de atîta periat, în memorabila zi cînd cerea jobenul şi redingota milionarului din Pittsburg, nou-nouțe şi după ultima modă americană, începu cel din urmă capitol al vieții lui Monsieur Alphonse — şi poate şi cel mai fericit, în joia următoare,

[1] Intrați, domnule!
[2] Cît de curînd.

toate măicuțele do prin săli se strînseră jos în uşa de la intrare, venise chiar şi maica superioară, ca să-l vadă pe Monsieur Alphonse urcîndu-se în eleganta mea caleaşca şi salutîncîu-şi solemn admiratoarele cu noul lui joben.

— Est-il chic![1] rîdeau ele în timp ce trăsura pornea. On dirait un milord anglais![2] Coborîrăm pe Corso, făcînd o scurtă apariție pe Pincio înainte de a ne opri în Piazza di Spagna, unde Monsieur Alphonse fusese invitat de mine la dejun.

Aş vrea să-l văd pe cel care ar fi putut rezista ispitei de a nu preface invitația aceea de joi într-una permanentă, pentru toate joile viitoare. Fix la ora unu, în fiecare joi din, acea iarnă, caleaşca mea îl lăsa pe Monsieur Alphonse la numărul 26 de Piazza di Spagna. Peste o oră, cînd începeam consultațiile, era condus de Anna pînă la trăsura ce-l aştepta pentru obişnuita-i plimbare pe Pincio. Se oprea apoi la cafeneaua Aragno, unde Monsieur Alphonse se instala în colțul rezervat lui şi îşi citea „Figaro" cu o ceaşcă de cafea dinainte, avînd acrul unui bătrîn ambasador. Urma altă jumătate de oră de viață glorioasă în trăsură, la vale pe Corso, căutînd atent cu privirea să descopere vreun cunoscut din Piazza di Spagna ca sa-l salute cu jobenul cel nou. După asta dispărea iar îndărătul perdelelor albastre pînă joia următoare, cînd începea din zori să-şi perie jobenul, după spusa maicilor. Uneori se întîmpîa să-mi pice la masă cîte-un prieten, doi, spre nemaipomenita încîntare a lui Monsieur Alphonse. Sînt sigur că mulți dintre ei şi-l amintesc. Nici unul n-a avut vreodată cea mai mică bănuială de unde venea. Avea într-adevăr o înfățişare foarte îngrijită şi cochetă — cu redingota-i lungă, elegantă, cu jobenul cel nou de care pînă şi la masă se despărțea cu părere de rău.

Neştiind nici eu însumi ce era Monsieur Alphonse, am sfîrşit prin a-l preface într-un diplomat la pensie. Toți prietenii mei îl numeau Monsieur le Ministre şi Anna îi spunea numai Vostra eccellenza; să-i fi văzut atunci chipul! Noroc că era foarte surd şi conversația cu el se mărginea îndeobşte la cîteva păreri anodine cu privire la papă ori la scirocco. Oricum, trebuia să fii cu urechea atentă şi ochii în patru pentru a putea interveni la timp ca să dau garafa deoparte şi sa-l ajut la o întrebare penibilă ori la un răspuns şi mai penibil după ce băuse al doilea pahar de Prăseați. Monsieur Alphonse era un regalist înfocat, gata oricînd să răstoarne republica franceză, cu orice preț. Aştepta zilnic veşti

[1] Cît e de şic!
[2] Ai zice că-i un lord englez!

din surse misterioase, ca să fie rechemat la Paris din clipă în clipă. Pînă aici n-aveam nici o grijă, auzisem o mulțime de francezi desființînd republica.

Dar cînd începea să vorbească despre chestiuni familiale, trebuia să fiu cu mare grijă ca nu cumva să scape la lumină secretul trecutului său pe care-l ținea cu atîta grijă închis în valiză. Noroc că eram întotdeauna prevenit la timp de cumnatul lui: mon beau-frere le sous-prefet[1]. Exista o înțelegere tacita între mine şi prietenii mei ca de îndată ce va pomeni de acel misterios personagiu, garafa să fie pusă imediat deoparte şi nici o picătură de vin să nu se mai toarne în paharul lui Monsieur Alphonse.

Îmi aduc perfect aminte că Waldo Storey, cunoscutul sculptor american şi prieten deosebit de bun al lui Monsieur Alphonse lua masa cu noi în joia aceea. Monsieur Alphonse era foarte bine dispus şi neobişnuit de vorbăreț. Nu golise bine întîiul pahar de Prăseați că începu să se sfătuiască cu Waldo cum să înjghebe o armată de foşti garibaldieni cu care să năvălească în Franța, să meargă asupra Parisului şi să răstoarne republica. La urma urmei, doar nu era decît o chestiune de bani şi cinci milioane ar fi de ajuns; un milion era dispus să-l procure el personal, în cazul cel mai prost.

Mi s-a părut cam congestionat la față şi eram sigur că prefectul, cumnatul său, nu era departe. I-am făcut lui Waldo semnul convenit să nu-i mai toarne nici o picătură de vin.

— Mon beau-frere le sous-pre... chicoti el. Se opri deodată, cînd am pus garafa cu vin deoparte şi-şi aplecă ochii în farfurie, cum făcea de obicei cînd nu-i plăcea ceva.

— Nu te supăra, am spus eu. Hai să mai bem un pahar în sănătatea dumitale. Iartă-mă dacă te-am jignit, şi jos re-publica! dacă doreşti dumneata.

Spre surpriza mea, nu întinse mîna spre pahar. Rămase neclintit privind țintă în .farfurie. Murise. Nimeni nu ştia mai bine ca mine ce-ar fi însemnat pentru Monsieur Alphonse şi pentru mine, dacă aş fi ținut seama de procedura obişnuită şi-aş fi chemat poliția, după cum cere legea. Urma examinarea corpului de medicul legist, poate o autopsie, amestecul consulatului francez şi-apoi lucrul cel mai important: i se va răpi mortului singura-i avuție, taina trecutului său. Am trimis pe Anna să-i spuie vizitiului să ridice coşul trăsurii, fiindcă Monsieur Alphonse leşinase şi îl duceam chiar eu acasă. Peste cinci minute, Monsieur Alphonse şedea alături de mine în trăsură, în colțul lui

[1] Cumnatul meu, subprefectul.

obişnuit, cu gulerul de la pardesiul milionarului din Pittsburg ridicat pînă peste urechi, cu jobenul înfundat bine pe sprîncene, după obiceiul lui. Arăta . ca întotdeauna, numai că părea şi mai mărunțel decît în viață, ca toți morții.

— Pe Corso? întrebă vizitiul.

— Da, desigur, pe Corso; este plimbarea favorită a lui Monsieur Alphonse.

La început, maica superioară s-a arătat cam îngrijorată; dar certificatul meu pe care scrisesem „decedat în urma unei crize cardiace", datat la azil, înlătură orice neplăcere cu poliția. Seara, Monsieur Alphonse fu aşezat în raclă şi sub bătrînu-i cap i se aşează valiza drept căpătîi, iar cheia ei o avea ca întotdeauna, legată pe o panglică, în jurul gîtului. Măicuțele nu întreabă niciodată nimic, nici despre cei vii, nici despre morți. Le este de ajuns să ştie că cei care vin să Ie ceară adăpost sînt bătrîni şi flămînzi. Restul nu-i treaba lor şi-a nimănui, ci numai a lui Dumnezeu, Ştiu foarte bine că mulți dintre pensionarii lor trăiesc şi mor la azil sub nume falşe. Aş fi vrut să-l lase să-şi ia cu dînsul în sicriu jobenul lui drag, dar maicile mi-au răspuns că nu se cădea, îmi părea foarte rău, le-am spus, eram sigur că ar fi fost fericit să-l aibă. Într-o noapte am fost trezit de o chemare urgentă de la Măicuțele Sărmanilor, să vin numaidecît. Toate sălile vastei clădiri erau tăcute şi întunecate, numai în capela se auzea murmur de rugăciuni. Am fost introdus într-o chilie din partea clădirii locuită de maici, unde nu fusesem niciodată. Pe pat zăcea întinsă o călugăriță încă tînără, cu chipul alb ca perna pe care-şi rezema capul, cu ochii închişi, cu pulsul abia simțit. Era la mere generale des petites soeurs des pauvres[1] care sosise chiar în seara aceea de la Neapole şi .se întorcea Ia Paris după o călătorie de inspecție în jurul lumii. Viața îi era în mare pericol din pricina unei grave boli de inimă. Am stat la căpătîiul regilor, reginelor şi al altor oameni celebri, în ceasuri cînd viața lor atîrna de-un fir de păr, ce-l țineam poate în mîna mea, dar niciodată n-am simțit apăsîndu-mă mai greu răspunderea meseriei mele ca în acea noapte, cînd femeia întinsă pe pat a deschis minunații ei ochi şi m-a privit:

— Faites ce que vous pouvez, monsieur le docteur, murmurase ea; car quarante mille pauvres dependent de moi.[2]

Măicuțele Sărmanilor trudesc din zori pînă-n noapte la munca lor, cea mai folositoare şi mai ingrată formă de binefacere

[1] Maica superioară a întregului ordin Măicuțele Sărmanilor.

[2] „Fă tot ce poți, domnule doctor, căci am în grija mea patruzeci de mii de săraci."

pe care-o cunosc. Nu-i nevoie să vii la Roma ca sa le întîlneşti; sărăcia şi bătrînețea se află pretutindeni pe lume, ca şi Măicuțele Sărmanilor, cu coşul lor gol şi deşartă cutie a milelor. Puneți-le în coş hainele vechi pe care le aveți, de orice mărime ar fi, căci pentru Măicuțele Sărmanilor asta n-are nici o importanță. Jobenele încep să nu mai fie la modă, n-are a face, dați-le de pomană maicilor, în sălile lor se va găsi întotdeauna un bătrîn Monsieur Alphonse ascuns în dosul unor perdele albastre, ce-şi perie cu hărnicie jobenul ferfeniţat, ultimă rămăşiță a unei bogății dispărute, în ziua lui liberă, trimiteți-i eleganta dumneavoastră caleaşca să facă o plimbare frumoasă pe Corso. Este mai sănătos pentru ficatul dumneavoastră să faceți o plimbare lungă pe jos, în Campagna, cu cinele. Poftiți-l în joia următoare la masă; cînd n-ai poftă de mîncare, nu există leac mai bun decît să priveşti la un om flămînd mîncînd pe săturate. Dați-i un pahar de Prăseați pentru a-l ajuta să uite, dar îndepărtați garafa din fața lui cînd începe a-şi aduce aminte.

Puneți şi ceva din economii în cutia milelor cu care umblă măicuțele, fie chiar numai un bănuț, căci nu există plasament mai sigur, credeți-mă. Amintiți-vă ce-am scris pe altă pagină a acestei cărți — ceea ce păstrezi pentru tine vei pierde; iar ceea ce dăruieşti, al tău rămîne pe vecie. De altfel, n-aveți nici un drept să păstrați banii numai pentru voi, nu vă aparțin, banul nu-i al nimănui de pe pămînt. Toți sînt ai diavolului, care sade zi şi noapte la tejghea, îndărătul sacilor lui cu aur, făcînd negoț cu sufletele oamenilor. Nu vă străduiți să păstrați cît mai mult moneda murdară pe care v-o pune el în palma, lepădați-va cît mai repede puteți de ea, căci altfel metalul blestemat are să vă ardă curind degetele, are să vă intre în sînge, orbindu-vă, otrăvindu-vă mintea şi ucigîndu-vă inima. Puneți-l în cutia măicuțelor ori azvîrliți afurisitul metal în cel dintîi canal, unde-i locul lui! La ce bun să aduni bani! Oricum, tot ți se vor lua curind. Moartea posedă a doua cheie a seifului vostru.

„Zeii vînd toate lucrurile la un preț onest", spune un vechi poet. Ar fi putut adăoga că lucrurile cele mai bune şi le vînd cel mai ieftin. Tot ceea ce vă foloseşte cu adevărat se cumpără cu puține parale, numai lucrurile de prisos se vînd la prețuri mari. Tot ce-i cu adevărat frumos nici nu se cumpără, vă este oferit în dar de către zeii nemuritori. Ne este îngăduit să contemplăm răsăritul şi apusul soarelui, nourii călătorind pe cer, pădurile şi cîmpiile, minunata mare, fără să ne coste o para. Păsările ne cîntă pe gratis şi cînd ne plimbăm putem culege flori sălbatice de

pe marginea drumului. Nu plătim bilet de intrare în holul înstelat al nopții. Omul calic doarme mai bine ca cel bogat. Şi pînă la urmă, descoperim că bucatele simple sînt mai gustoase decît toată bucătăria de la Ritz. Mulțumirea şi pacea sufletească mai curînd înfloresc într-o căsuță de țară decît în mărețele palate ale oraşelor. Cîțiva prieteni, cîteva cărți, într-adevăr doar cîteva şi un cîne, n-ai nevoie de mai mult, cît timp te ai pe tine însuți. Dar să trăieşti la țară. Cel dintîi oraş a fost născocit de diavol, de asta a vrut Dumnezeu să distrugă turnul lui Babei.

Văzut-ați vreodată pe diavol? Eu l-am văzut. Sta în picioare, cu brațele rezemate de parapetul unui turn de la Notre-Dame. Avea aripile strînse şi-şi rezemase capul în palme. Obrajii îi erau scofîlciți, limba îi atîrna afară printre buzele-i scîrboase. Privea gînditor şi grav la Parisul de sub el. Sta acolo neclintit şi țeapăn, ca de piatră, de aproape o mie de ani, deslătîndu-se mereu de priveliştea oraşului său preferat, de parcă nu-şi mai poate dezlipi privirea de la cele ce vede. . Acesta să fie oare satana, cel de care mă îngrozeam cînd eram copil numai auzindu-i rostit numele, formidabilul campion al răului în lupta dintre bine şi rău? îl priveam plin de uimire. Aveam impresia că nu arată chiar atît de fioros cum mi-l închipuisem. Văzusem chipuri mai respingătoare, în ochii lui de piatră n-am zărit nici o scînteiere de triumf; părea bătrîn şi ostenit, ostenit de victoriile-i uşoare, ostenit de iadul lui.

Sărmane, bătrîne Belzebut! Poate că, stînd şi socotind toate, pînă la urmă nu-i numai vina ta dacă lucrurile merg prost aici sus, pe pămînt. Şi-apoi, n-ai dat tu viață lumii noastre, nu eşti tu cel care-a slobozit asupra oamenilor suferința şi moartea. Te-ai născut cu aripi, nu cu gheare. Dumnezeu te-a făcut diavol, zvîrlindu-te apoi în iadul lui, ca să fir paznicul celor pe care-i osîndeşte el. De bună seamă că n-ai sta de o mie de ani pe vîrful turnului de la Notre-Dame dacă ți-ar fi plăcut meseria ta. Sențelege că nu-i vine uşor să fie demon celui născut cu aripi. Prințe al întunericului, de ce nu stingi focul în împărăția ta din adîncuri şi nu vii să locuieşti printre noi într-un oraş mare — crede-mă. viața la țară nu-i făcută pentru tine — să faci pe chiaburul cu venituri frumoase, care n-are altceva de făcut ziulica întreagă decît să mănînce, să bea şi sa agonisească bani. Ori, dacă ții să-ți sporeşti capitalul şi vrei să-ncerci o altă meserie, de ce nu deschizi un nou infern al jocului de cărți la Monte-Carlo ori un bordel, de ce nu. te faci cămătarul săracilor ori directorul unei menajerii ambulante, ca să ții nişte biete fiare neocrotite, flămînde, după gratii de fier? Ori, dacă doreşti o schimbare de

aer, de ce nu te duci în Germania, să mai deschizi o fabrică pentru noul tău gaz otrăvitor! Cine altul decît tine a putut îndrepta raidul acela orb asupra Neapolului, lăsînd să cadă bomba incendiară pe casa Măicuțelor Sărmanilor, peste cei trei sute de bătrîni şi bătrîne!

Dar îmi îngădui, în schimbul sfatului pe care ți l-am dat, să-ți pun o întrebare? De ce scoți aşa limba? Nu ştiu ce semnificație o fi avînd în iad, dar aici — nu-ți fie cu supărare — în lumea noastră, este considerat un semn de sfidare şi dispreț. Să am iertare, Maria-ta, dar către cine scoți aşa limba mereu?

**26* MISS HALL*

Mulți dintre pacienții mei de pe vremea aceea îşi aduc desigur aminte de Miss Hall, căci cine a văzut-o o dată nu o poate uita uşor. Numai Marea Britanie, Marea Britanie în clipele-i de mare inspirație, în forma ei cea mai desăvîrşită, putea fabrica acel prototip de fată bătrînă al epocii previctoriene, dreaptă şi țepoasă ca un băț, lungă de un metru nouăzeci, arida nutrix[1] a cel puțin doua generații de scoțieni nenăscuți. De cincisprezece ani, de cînd o cunoşteam pe Miss Hall, nu băgasem niciodată de seamă cea mai. mică schimbare în înfățişarea ei; veşnic aceeaşi față radioasa, încadrată cu zulufi de-un auriu spălăcit, aceeaşi rochie vesel colorată, acelaşi buchet de trandafiri la pălărie. Cîți ani de viață pustie îşi va fi petrecut în Roma Miss Hall, prin pensiuni de-a doua mînă, în căutarea aventurii, nu ştiu. Ştiu numai că, din ziua în care m-a întîlnit pe mine şi pe Tappio în Villa Borghese, îşi descoperi adevărata misiune a vieții sale, se descoperise pe ea însăşi, în sfîrşit, îşi petrecea diminețile periind şi pieptănînd cînii în salonul meu de din dos, rece ca gheața, din umbra scărilor de la Trinita dei Monti, întorcîndu-se la pensiunea ei abia la dejun. La ora trei se avînta afară din casa lui Keats ca să străbată piazza încadrată din amîndouă laturile de Rosina şi Giovannina, ce-l ajungeau abia pînă la talie, amîndouă cu saboții lor de lemn şi basmalele roşii pe cap, înconjurate de droaia mea de cîni lătrînd veseli că se duc la plimbare în Villa Borghese, privelişte obişnuită pentru întreaga Piazza di Spagna pe atunci. Giovannina şi Rosina făceau parte din personalul meu de la San Michele — şi n-am avut niciodată fete mai vrednice ca ele: sprintene şi îndemînatice, trebăluiau, de dimineață pînă seara, cîntînd. Desigur că nimănui, afară de mine, nu i-ar fi trăsnit prin cap să aducă pe acele fete sălbatice din Anacapri la Roma. De altfel, nici nu m-aş fi descurcat cu ele dacă nu s-ar fi ivit la timp Miss Hall, care să le fie ca o mamă, ocrotindu-le cu o grijă de cloşcă bătrînă ce-şi apără puii. Miss Hall spunea că nu poate pricepe cu nici un chip de ce nu dau voie fetelor să se plimbe singure în Villa Borghese, ea cum umbla de-atîția ani de zile singură prin toată Roma fără ca nimeni s-o fi băgat vreodată în seamă sau să-i fi adresat vreo vorbă? Fidelă tipului său, nu izbutise niciodată să rostească măcar un singur cuvînt ca lumea în italieneşte, dar fetele o înțelegeau perfect şi-o iubeau foarte mult, deşi mă tem că n-o

[1] Doică stearpă.

luau mai în serios ca mine. Pe mine mă vedea foarte rar, iar eu pe ea şi mai rar, căci mă feream s-o privesc, de cîte ori puteam, în rarele ocazii cînd Miss Hall era poftită să asiste la dejunul meu, se afla întotdeauna pe masă între noi o enormă vază cu flori. Deşi îi era strict interzis să se uite la mine, izbutea totuşi să-şi înalțe capul pe deasupra vasului cu flori şi să-mi arunce o căutătură bine țintită cu coada ochiului ei bătrîn. Niciodată n-a părut că-şi dă seama cu ce egoism feroce şi cît de nerecunoscător mă purtam cu ea, după toate cîte le făcea pentru mine. Cu toate slabele-i mijloace de comunicare — Miss Hall n-avea nevoie să-mi puie nici o întrebare — nu ştiu cum de izbutea totuşi să descopere mai tot ce se petrecea în casă şi ce persoane mă vizitau. Privirea-i vigilentă nu scăpa de sub supraveghere pe nici una din doamnele cliente — şi în timpul consultațiilor sta de strajă în piazza ore întregi ca să le vadă cînd intră şi cînd ies.

La inaugurarea lui Grand Hotel, Ritz dădu cea din urmă lovitură de grație vieții pline de o simplitate arhaică ce începea să dispară la Roma. Ultima năvălire a barbarilor începuse, Oraşul Etern ajunsese la modă. Uriaşul hotel era ticsit de lumea elegantă a Parisului şi a Londrei, de milionari americani şi aventurieri de pe Riviera, Miss Hall îi ştia pe toți după nume, îi urmărise ani de-a rîndul în paginile mondene din „Morning Post". Cît priveşte nobilimea engleză, Miss Hall era o adevărată enciclopedie. Ştia pe de rost data naşterii şi a majoratului fiilor şi moştenitorilor acestora, a logodnei şi căsătoriei fetelor, a toaletelor pe care le purtaseră la prezentarea de la curte, a balurilor şi a seratelor unde apăruseră, a călătoriilor făcute în străinătate. Multe dintre acele elegante persoane ajungeau pînă la urmă, de voie, de nevoie, pacienții mei, spre nespusa încîntare a lui Miss Hall. Unii, care nu erau în stare să stea singuri nici o clipă, mă invitau la dejun ori la cină, alții veneau în Piazza di Spagna să vadă camera unde murise Keats. Uneori opreau trăsura în Villa Borghese să-mi mîngîie cînii şi s-o complimenteze pe Miss Hall cît de bine îi îngrijea. Din întunecimea anonimatului nostru, pe nesimțite, eu şi Miss Hall ne făcurăm apariția mină în mînă în cele mai înalte sfere ale societății, în iarna aceea am făcut multe vizite, căci mai aveam încă multe de aflat de la acei trîndavi fără de griji. Talentul lor de a nu face nimic, de a fi mereu bine dispuşi, de a dormi bine, mă uimea. Miss Hall ținea acum un jurnal special cu evenimentele mondene ale vieții mele, la zi. Stralucind.de mîndrie în rochia ei cea mai bună, umbla să depuie peste tot cărțile mele de vizită. Steaua noastră se ridica din ce în ce mai strălucitoare,

tot mai sus, mai sus mergea drumul nostru, nimic nu ne mai putea opri. Într-o zi, pe cînd Miss Hall se plimba cu cînii în Villa Borghese, o doamnă cu un pudel negru în poală îi făcu semn sa vie pînă Ia trăsura ei. Dezmierdînd cînele lapon, îi spuse că ea dăruise doctorului pe Tappio cînd era un cățeluş mic. Miss Hall simți ca i se moaie genunchii: se afla dinaintea , alteței-sale regale prințesei moştenitoare a Suediei! Un domn elegant ce sta alături de alteța-sa îi întinse mîna cu un zîmbet, fermecător şi-i spuse textual:

— Hallo, Miss Hall, doctorul mi-a vorbit mult de dumneata.

Era chiar alteța-sa regala prințul Max de Baden în carne şi oase, soțul nepoatei mult iubitei sale regine. Alexandra! Din ziua aceea memorabilă, Miss Hall părăsi clica elegantă de la Grand Hotel, închinîndu-şi tot timpul liber capetelor încoronate.

Se aflau la Roma în iarna aceea cel puțin vreo şase. Sta cu orele în fața hotelurilor unde locuiau, cu speranța de a-i vedea sosind ori plecînd, îi privea cu capul aplecat cînd treceau în caleaşca pe Pincio ori în Villa Borghese; îi urmărea ca un detectiv prin biserici şi muzee. Duminica, la biserica anglicană din Via Babuino, se aşeza cît putea mai aproape de banca ambasadorilor, cu un ochi în cartea de rugăciuni, cu celălalt pe vreo alteță regală, ascuțindu-şi urechea-i bătrînă spre a prinde sunetul deosebit al vocii regale în corul obştesc şi rugîndu-se pentru toată familia regală şi rudele ei din toate țările, cu ardoarea primilor creştini.

Îndată Miss Hall începu să ție alt jurnal, consacrat cu totul relațiilor noastre cu regalitatea. Lunea trecută avusese cinstea să ducă o scrisoare a doctorului către alteța-sa regală marea ducesă de Weimar, la Hotel Quirinale. Răspunsul, pe care i-l înmînase portarul, era împodobit cu coroana marelui ducat de; Saxa-Weimar. Doctorul avusese amabilitatea să-i dăruiască plicul — prețios suvenir. Miercuri i se încredințase o scrisoare pentru alteța-sa regală Infanta Eulalia a Spaniei, la Grand Hotel, dar fără nici un răspuns — păcat! într-o după-amiază, pe cînd era cu cînii la Villa Borghese, Miss Hall zărise o doamnă înaltă, în negru, ce se plimba cu paşi repezi încolo şi încoace, pe o alee lăturalnică. O recunoscuse numaidecît că era doamna pe care o văzuse în grădina de la San Michele, stînd nemişcată lîngă sfinx şi privind în largul mării cu ochii ei frumoşi, trişti. Cînd trecu pe dinaintea lui Miss Hall, spuse ceva doamnei ce-o întovărăşea şi întinse mîna să mîngîie pe Gialla, cățeaua mea borzoi, închipuiți-vă consternarea ei cînd se pomeni, cu un detectiv lîngă ea, care-i

spuse să plece repede cu cînii de-acolo — era maiestatea-sa împărăteasa Austriei şi sora ei, contesa Treni! Cum putuse fi atît de crud doctorul, să nu-i: spuie nimic astă-vară? Numai din întîmplare aflase mai tîrziu că, la o săptămînă după vizita doamnei la San Michele, doctorul primise o scrisoare de la ambasada austriacă din Roma, cu oferta de a cumpăra San Michele şi că persoana care voia să-l cumpere era chiar împărăteasa Austriei. Din fericire, doctorul refuzase propunerea, într-adevăr, ar fi fost mare păcat să vîndă un asemenea loc ca San Michele, unde aveai prilejuri unice de a vedea capete încoronate! Nu pîndise ea săptămîni de-a rîndul, vara trecută, pe o nepoată a preaiubitei regine Victoria care picta sub pergola? Nu petrecuse acolo o lună întreaga un văr de-al ţarului? N-avusese ea cinstea să stea după uşa bucătăriei ca s-o poată zări pe împărăteasa Eugenia prima oară cînd vizitase San Michele şi trecuse atît de aproape, numai la un pas de dînsa? N-auzise ea, cu urechile ei, pe maiestatea-sa imperială spunînd doctorului că nu văzuse niciodată o asemănare mai izbitoare ca între marele Napoleon şi capul lui August pe care-l dezgropase doctorul în grădină î Şi n-auzise, cîţiva ani mai tîrziu, vocea poruncitoare a Kaizerului ce dădea singur suitei lui explicaţii privitoare la feluritele antichităţi şi opere de artă, pe cînd treceau întovărăşiţi de doctor, care abia deschidea gura? Chiar lîngă chiparoşii după care sta ascunsă Miss Hall, maiestatea-sa imperială arătase cu mina spre un tors de femeie pe jumătate acoperit de iederă, atrăgînd atenţia suitei că ceea ce vedeau acolo merita un loc de onoare în muzeul din Berlin şi, după părerea lui, ar putea fi o capodoperă necunoscută de-a lui Fidias. Înmărmurită de groază, Miss Hall îl auzise pe doctor spunînd că era singura bucată fără valoare de la San Michele. Îi fusese dăruită cu sila de un bolnav bineintenţionat, care-o cumpărase din Neapole. Era un Canova din cele mai neizbutite. Spre marea părere de rău a lui Miss Hall, alaiul plecase aproape imediat ca să se îmbarce la Marina spre Neapole, pe avizoul „Sleipner”.

În legătură cu împărăteasa Austriei, trebuie să vă spun că Miss Hall era cavaler al ordinului imperial austriac Sfîntul Ştefan. Această înaltă distincţie îi fusese acordată de către mine într-o zi cînd probabil îmi voi fi simţit conştiinţa neobişnuit de încărcată, drept răsplată pentru serviciile şi devotamentul ei faţă de cîni şi de mine. De ce fusesem distins cu decoraţia aceea, n-am putut pricepe niciodată. Miss Hall o primise din mînile mele, cu capul plecat şi ochii în lacrimi. O va lua cu dînsa în mormînt, spusese

ea. Am asigurat-o că n-aveam nimic de obiectat, ştiam doar că oricum tot se va duce în rai. Dar că o va lua cu ea la legația engleză nu prevăzusem. Izbutisem să obțin de la blajinul lord Dufferin o invitație pentru Miss Hall la recepția dată de legație în onoarea zilei .onomastice a reginei, căci toată colonia engleză fusese invitată afară de biata Miss Hall. Copleşită de bucuria aşteptării, se făcuse nevăzută cîteva zile muncind din răsputeri la toaleta ei. Închipuiți-vă consternarea mea cînd, prezentînd-o ambasadorului, l-am văzut pe acesta punîndu-şi monoclul şi ațintind mut de uimire sternul lui Miss Hall. Noroc că lordul Dufferin nu era degeaba irlandez. Singura-i reacție fu să mă tragă deoparte rîzînd în hohote şi să-mi ceară făgăduiala că o voi ține pe Miss Hall departe de colegul lui austriac. Pe cînd ne întorceam acasă cu trăsura, îmi mărturisi că trăise cea mai glorioasa zi din viața ei. Lord Dufferin fusese cît se poate de amabil cu ea, toata lumea îi zîmbise şi-şi dăduse seama că toaleta ei avusese mare succes.

Da. foarte bine. rîdeți cît vă place de Miss Hall! Dar aş vrea să ştiu ce se vor face capetele încoronate cînd nu va mai fi o Miss Hall care sâ-şi însemne zi de zi faptele lor, să-i privească cu genunchii tremurind şi capul plecat cînd îi întîlneşte plimbîndu-se pe Pincio ori în Villa Borghese, să se roage pentru ei în biserica anglicană de pe Via Babuinq? Ce se va întîmpla cu stelele şi panglicile lor cînd omenirea va depăşi vîrsta cînd faci mare caz. de jucării? Sa i se dea toate lui Miss Hall şi să isprăvim cu ele! Numai Victoria Cross va rămîne veşnic, căci ne descoperim cu toții în fața curajului ce înfruntă moartea. Ştiți de ce-i atît de rară Crucea Victoria în armata engleză? Pentru că vitejia în forma ci cea mai înaltă — le courage de la nult[1] — cum spunea Napoleon, primeşte rareori Crucea Victoria şi pentru că vitejia fără noroc îşi dă tot sîngele nerăsplătită.

După Crucea Victoria, cea mai rîvnită decorație engleză este Ordinul Jareticrci. Ziua cînd se va desființa acest ordin va fi nefastă pentru Anglia.

— „Îmi place Ordinul Jaretierei", zicea lordul Melbourne, „pentru că n-are nimic a face cu afurisitul de merit." Prietenul meu, ministrul Suediei la Roma, mi-a arătat acum cîteva zile copia unei scrisori, pe care o trimisesem cu aproape douăzeci ele ani în urmă. Originalul îl expediase ministerului de externe al Suediei pentru a fi citit cu atenție şi a se medita asupră-i. Era un răspuns întîrziat la repetate adrese oficiala trimise de legația

[1] Curajul orb.

suedeza, prin care mi se atrăgea atenția că ar trebui să am măcar atîta bună-cuviință să confirm cu mulțumiri primirea medaliei Messina ce mi-o acordase guvernul italian pentru nişte fapte pe care se pare că le-aş fi săvîrşit în timpul cutremurului. Iată cuprinsul scrisorii mele:

„Excelență,

Principiul după care m-am condus pînă acum îh materie de decorații a fost să nu primesc o distincție decît în cazul cînd n-am făcut absolut nimic ca s-o merit. O privire în Monitorul Oficial vă poate arăta remarcabilele rezultate pe care le-am obținut, datorită riguroasei respectări a principiului meu, de mulți ani de zile. Noua metodă propusă de Excelența-Voastră, anume, să primesc o recunoaştere oficială a neînsemnatelor servicii pe care am încercat poate să le aduc, mi se pare o acțiune cutezătoare, de o valoare practică dubioasă. N-ar face decît să-mi încurce principiile filozofice şi ar putea mînia pe zeii nemuritori. M-am strecurat neobservat din holera mahalalelor Neapolului, înțeleg să mă strecor la fel de nevăzut şi din ruinele Messinei. N-am nevoie de o medalie comemorativă ca să-mi amintesc cele văzute."

Cu toate astea, trebuie să recunosc că scrisoarea mea nu-i decît o glumă. Ministrul Suediei n-a înapoiat guvernului italian medalia mea de la Messina, trebuie s-o am pe undeva, în vreun saltar — şi totuşi, conştiința mi-a rămas curată şi principiile mele filozofice nu cu mult mai încurcate ca înainte. De fapt,: eu exista nici un motiv să nu primesc medalia, căci ceea ce făcusem la Messina era foarte puțin față de ceea ce văzusem săvîrşind sute de oameni obscuri şi nerăsplătiți,, cu pericolul vieții for. Eu nu fusesem în pericol decît să mor de foame ori din prostia mea. E adevărat că am readus la viață cu ajutorul respirației artificiale destui oameni aproape sufocați, dar cîți alți medici, infirmiere şi grăniceri n-au făcut acelaşi lucru fără a fi răsplătiți? îmi amintesc că am scos din rămăşițele unei bucătării pe o bătrînă, dar mai ştiu că am părăsit-o în stradă cu picioarele rupte, strigînd ajutor, într-adevăr că n-aveam ce face; pînă la sosirea primului vapor sanitar nu se puteau găsi nicăieri nici pansamente, nici medicamente. A mai fost apoi pruncul gol pe care l-am găsit noaptea tîrziu într-o curte şi pe care l-am luat în pivnița ce-mi servea de locuință, unde a dormit liniştit, vîrît sub haina mea, sugîndu-mi din cînd în cînd prin somn degetul cel mare. Dimineața l-am dus călugărițelor de la Santa Teresa, în ceea ce mai rămăsese din capela lor, unde deja se aflau peste o duzină de prunci întinşi pe jos care țipau de foame, căci o săptămînă

încheiată nu s-a găsit un strop de lapte în Messina. Mă minunam mereu cîți copii nevătămați erau scoşi de sub ruine ori găsiți pe străzi; îți venea sa crezi că atotputernicul Dumnezeu fusese mai milos cu ei decît cu oamenii mari. Cum şi apeductul se prăbuşise, apă nu era decît în cîteva fîntîni împuțite, infectate de miile de cadavre ce putrezeau prin tot oraşul. Nu se găsea nici un fir de pîne, carne, macaroane, legume ori peşte, căci cele mai multe bărci pescăreşti se înecaseră sau se sfărîmaseră de talazul mareei cară măturase plaja, luînd cu el peste o mie de oameni ce se îngrămădiseră acolo, crezîndu-se mai în siguranță. Sute dintre ei fuseseră aruncați din nou pe nisip, unde stăteau de zile întregi putrezind la soare. Cel mai mare rechin pe care l-am văzut în viața mea — strîmtoarea Messina mişună de rechini — fu de asemeni azvîrlit pe țărm, încă viu. Pîndeam cu ochi hulpavi cum îl tăiau oamenii în bucăți, nădăjduind să pot înhață şi eu vreo bucățică. Ştiam mai de demult, din auzite, că-i foarte bună carnea de rechin, în pîntecele lui găsiră un picior întreg de femeie, cu ciorap de lînă roşie şi gheată solidă, care parcă ar fi fost amputat de bisturiul unui chirurg. Se prea poate ca în acele zile să mai fi gustat şi alții, în afara rechinilor, carne omenească — dar mai bine să nu mai vorbim de asta. Bineînțeles că miile de cîni şi pisici fără adăpost, care se strecurau în timpul nopții printre ruine, nu se hrăneau cu altceva pînă ce la rîndul lor erau prinşi şi devorați de cei rămaşi în viață, dacă aveau norocul să dea peste ei. Şi eu am prăjit o pisică la maşina mea de spirt. Noroc că erau destule portocale, lămîi şi mandarine de furat prin grădini, iar vin cît îți poftea inima.

Jaful miilor de pivnițe şi prăvălii de vinuri începuse chiar din prima zi, şi aproape toți erau seara mai mult ori mai puțin beți — bineînțeles că şi eu — şi era o adevărată binecuvîntare, căci îți potolea senzația de leşin a foamei, şi-apoi puțini oameni ar fi îndrăznit să adoarmă în stare de trezie. Cutremurele se repetau aproape în fiecare noapte, urmate de huruitul caselor ce se dărîmau şi de răcnetele îngrozite ce răsunau iar de fiecare dată, pe străzi. De fapt, am dormit bine la Messina deşi nu era; de loc plăcut să-ți schimbi mereu locuința. Pivnițele erauj; se-nțelege, locul cel mai sigur de dormit, dacă izbuteai să-ți înfrîngi spaima gîndului obsedant că ai putea rămîne prins ca: un şobolan sub un zid dărîmat. Era mai bine de dormit sub un pom, într-un crîng de portocali; numai că, după două zile de ploaje torențială, nopțile deveniseră prea reci pentru un om al cărui echipament încăpea în ranița din spinare. Am încercat să mă consolez cum

am putut de pierderea dragii mele pelerini i scoțiene, închipuindu-mi că probabil acoperea acum zdrențe; mai jalnice decît ale mele, dar pe care nu le-aş fi schimbat cu altele mai bune chiar de-aş fi putut. Numai un om cu mult; curaj se putea simți bine într-un costum decent, printre toți —, oamenii aceia care scăpaseră numai cu cămaşa de noapte în spate, înnebuniți de groază, de foame şi frig. De altfel, nu şi le-ar fi putut păstra multă vreme. Nu-i de mirare că înaintea sosirii trupelor şi a declarării stării de asediu se întîmplaseră ades jafuri împotriva viilor şi morților, atacuri şi chiar asasinate. Nu cunosc nici o țară în care să nu se fi petrecut aceleaşi fapte după asemenea catastrofă nemaipomenită. Pentru a înrăutăți şi mai mult situația, ironia soartei făcuse ca din opt sute de carabinieri ai şcolii militare să scape cu viață numai paisprezece, pe cînd întîiul cutremur deschisese temnițele eliberînd din închisoarea Capucinilor peste patru sute de ucigaşi de profesie şi tîlhari. E de la sine înțeles că aceşti candidați la spînzurătoare, după ce jefuiră prăvăliile de haine, armurierii de revolvere, prinseră a-şi face de cap dînd iama în rămăşițele bogatului oraş. Sparseră pînă şi casa de fier a băncii din Neapole, omorînd doi paznici de noapte. Aşa de mare era totuşi groaza ce pusese stăpînire pe toți, că mulți dintre acei bandiți, cu toate prilejurile unice care li se ofereau, preferau sa se predea pentru a fi închişi în cala vreunui vapor din port, decît să rămîie în oraşul acela blestemat. Cît despre mine, n-am fost brutalizat de nimeni; dimpotrivă, toți s-au arătat de o bunătate mişcătoare, ajutîndu-mă aşa cum se ajutau şi între ei. (Bine punea mîna pe haine ori hrană le împărțea cu dragă inimă cu cei care n-aveau. Un hoț de magazine, necunoscut, îmi dărui un elegant capot de damă vătuit, ce-a fost unul din cadourile cele mai binevenite pe care le-am primit vreodată, într-o seară, trecînd prin preajma ruinelor unui palazzo, am observat un bărbat bine îmbrăcat ce arunca bucăți de pîne şi un braț de morcovi într-un grajd subteran, unde rămăseseră închişi sub dărîmături doi cai şi un măgăruş. Puteam zări, printr-o crăpătură îngustă a zidului, pe bietele animale sortite pieirii. Bărbatul acela îmi spuse că venea acolo de două ori pe zi, cu toate resturile de mîncare pe care le putea găsi. Priveliştea acelor sărmane dobitoace murind de foame şi sete îi făcea atît de rău, că i-ar fi împuşcat dacă ar fi avut curajul, dar nu fusese în stare niciodată să tragă măcar într-o prepeliță[1].

[1] Poate va interesa pe iubitorii de animale să afle că cei doi cai şi măgăruşul au fost scoşi vii de-acolo într-a optsprezecea zi după cutremur şi că s-au întremat. (Nota autorului.)

Uimit, am privit chipu-i frumos, inteligent şi-atît de simpatic, întrebîndu-l dacă era sicilian. Nu, nu era sicilian, îmi răspunse, dar trăise mulţi ani în Sicilia. Începuse a ploua cu violenţă, aşa că am plecat împreună. Mă întrebă unde locuiam şi cînd i-am spus că n-aveam un domiciliu stabil se uită la hainele mele ude şi-mi propuse să mă adăpostească la el în noaptea aceea. Locuia împreuna cu doi prieteni, în apropiere. Am înaintat bîjbîindu-ne drumul printre blocuri enorme de zidărie prăbuşită şi mormane de mobilă de toate soiurile, sfărîmată , coborîrăm apoi un rînd de trepte şi intrarăm într-o bucătărie spaţioasă, la subsol, slab luminată de o lampă cu gaz aşezată sub icoana în culori a unei madone. Pe podea erau întinse trei saltele şi signor Amedeo mă pofti să dorm în culcuşul lui, căci el, împreună cu cei doi prieteni, aveau să lipsească toată noaptea; se duceau să caute nişte lucruri sub ruinele locuinţei lor. Mi-au oferit o cină excelentă; de cînd venisem în Messina era a doua oară cînd mîncam cumsecade, întîia oară fusese cu cîtcva zile mai nainte, cînd nemeriscm pe neaşteptate în grădina consulatului american peste un vesel ospăţ prezidat de vechiul meu prieten, Winthrop Chanier, care sosise chiar în dimineaţa aceea cu iachtul său încărcat cu provizii pentru oraşul înfometat. Am dormit neîntors toată noaptea pe salteaua lui signor Amedeo, deşteptîndu-mă a doua zi dimineaţa cînd gazda mea cu cei doi prieteni se întoarseră cu bine din primejdioasa lor expediţie nocturnă; într-adevăr primejdioasă, deoarece ştiam că trupele aveau poruncă să împuşte pe loc pe oricine ar fi încercat să puie mîna şi să ia ceva, chiar de sub ruinele casei iui. Aruncară buccelele sub masă, aruncîndu-se apoi şi ei pe saltele — şi dormeau tun cînd am plecat. Deşi mort de oboseală, amabilul meu amfitrion nu uita să-mi spuie că eram oricînd binevenit şi că puteam sta la el cît voi dori. Bineînţeles că atîta aşteptam. A doua seară am mîncat iar cu signor Amedeo. Prietenii lui se şi întinseseră pe saltele şi dormeau buştean, căci trebuiau să iasă din nou tustrei, după miezul nopţii, la munca lor. N-am pomenit om mai bun ca gazda mea. Cînd află că n-aveam parale, se oferi imediat să-mi împrumute cinci sute de lire. Trebuie să mărturisesc cu părere de rău că-i mai datorez şi-n ziua de azi banii. Nu m-am putut opri să nu-mi arăt uimirea că împrumuta aşa, bani, unui străin despre care nu ştia nimic, îmi răspunse zîmbind că n-aş sta alături de el dacă n-ar avea încredere în mine.

A doua zi după-amiază tîrziu, pe cînd mă tîram printre ruinele hotelului Trinacria căutînd cadavrul consulului suedez,

îmi răsări dintr-odată în față un soldat cu țeava armei îndreptată spre mine. Am fost arestat şi dus la cel mai apropiat post. Ofițerul de serviciu, după ce învinse prima dificultate: de a se lămuri unde se află obscura mea țară, îmi cercetă permisul semnat de prefect şi-mi dădu drumul, căci singurul meu corpus delicii era un registru consular suedez, pe jumătate ars. Totuşi, am plecat de la post cu un simțământ neplăcut, căci observasem o expresie de nedumerire în ochii ofițerului cînd îi spusesem că nu eram în stare să-i dau adresa exactă; nu ştiam nici măcar numele străzii pe care locuia generoasa mea gazdă, între timp, se întunecase de tot şi am luat-o la fugă, deoarece mi se părea că aud în urma mea paşi ca şi cum eram urmărit de cineva. Am ajuns însă la adăpostul meu de noapte fără să mi se mai întîmple nimic. Signor Amedeo şi prietenii lui dormeau de mult, întinşi pe saltele. Flămînd ca de obicei, m-am aşezat să mănînc ce-mi pusese pe masă generosul meu amfitrion. Voiam să rămîn treaz pînă la plecarea lor şi să-i fac lui signor Amedeo propunerea de a merge cu el în noaptea aceea spre a-l ajuta să-şi caute bunurile. Tocmai îmi spuneam că era puținul pe care-l puteam face drept mulțumire pentru bunătatea lui, cînd deodată am auzit un fluerat strident şi tropăieli de paşi. Cineva cobora scările, într-o clipă, cei trei adormiți pe saltele fură în picioare. Răsună o împuşcătură şi un carabinier se prăbuşi, rostogolindu-se pe trepte în jos, pînă la picioarele mele. Pe cînd mă aplecam repede ca să văd dacă-i mort, am zărit limpede pe signor Amedeo îndreptînd revolverul asupră-mi. În aceeaşi clipă camera se umplu de soldați, mai auzii o împuşcătură şi, după o luptă desperată, cei trei oameni fură biruiți. Cînd gazda trecu pe dinaintea mea, legat cobză de; mîni şi de picioare cu o frînghie groasă, îşi înălță capul aruncîndu-mi o căutătură sălbatică atît de plină de reproş şi ură că-mi îngheță sîngele în vine. Peste o jumătate de oră, mă aflam din nou la post unde am rămas închis toată noaptea. Dimineața, acelaşi ofițer îmi luă interogatoriul — şi numai inteligenții şi bunătății lui îi datorez, de bună seamă, viața, îmi spuse că cei trei erau nişte puşcăriaşi osîndiți pe viață, care scăpaseră din închisoarea Capuținilor, toți trei pericolosissimi[1]. Amedeo era un vestit bandit care terorizase ani de zile ținutul Sirgenti avînd un record de opt omoruri la activul său. Tot el, cu banda lui, jefuiseră banca din Neapole, ucigînd pe paznic cu o noapte înainte, pe cînd eu dormeam liniştit pe salteaua lui! Cei trei oameni fuseseră împuşcați în zori. Ceruseră un preot, îşi mărturisiseră păcatele şi

[1] Extrem de periculoşi.

muriseră fără frică. Ofițerul ținea să mă felicite pentru rolul important pe care-l jucasem la prinderea lor. L-am privit drept în ochi şi i-am răspuns că nu mă simțeam de loc mîndru de isprava mea. Îmi dădusem de mult seama că nu mi se potrivea de fel rolul de acuzator şi mai puțin încă cel de călău. Nu era treaba mea, ci poate a lui, ori poate nici a lui. Numai Dumnezeu ştia cum să lovească atunci cînd voia el să lovească, ştia cum să ia o viață la fel cum ştia s-o şi dăruiască.

Din păcate, aventura mea ajunse la urechile unor reporteri care dădeau tîrcoale prin apropierea zonei militare. Din motive bine întemeiate, nici un ziarist n-avea voie în acele zile să intre în oraş pentru a căuta veşti senzaționale, care erau cu; atît mai prețioase cu cît păreau mai neverosimile. Cu siguranța că întîmplarea aceea avea să pară destul de năstruşnică celor care nu fuseseră în Messina în prima săptămînă după cutremur. Numai o fericită stîlcire a numelui meu m-a scăpat de a deveni celebru. Dar cînd am fost informat, de cei care ştiau cît de lunga-i mîna Mafiei, că asta nu mă ferea de a fi ucis dacă mai rămîneam în Messina, m-am îmbarcat a doua zi împreună cu nişte grăniceri, traversînd pe un vînt strîmtoarea, către Reggio.

Şi Reggio, unde la prima zguduire se prăpădiseră douăzeci de mii de oameni pe loc, era o privelişte de nedescris şi de neuitat. Dar şi mai spăimîntătoare era starea orăşelelor de pe coastă, risipite printre crîngurile de portocali: Scilla, Canitello, Villa San Giovanni, Gallico, Archi. San Gregorio, odinioară poate cea mai frumoasă regiune a Italiei, acum un vast cimitir cu peste treizeci de mii de morți şi cîteva mii de răniți ce-au zăcut două nopți printre ruine sub o ploaie torențială urmată cle-un tramontana[1] rece ca gheața, fără un ajutor de nicăieri. Mii de oameni, aproape goi, alergau ca nişte smintiți pe străzi strigînd, cerînd ele .mîncare. Cutremurul părea să fi atins culmea violenței puțin niai spre miază-zi. La Pellaro, de pildă, uncie din cinci mii ele locuitori numai cîteva sute scăpaseră cu viață, n-am fost în stare să recunosc nici măcar unde fuseseră străzile. Biserica, în care se îngrămădiseră oamenii înspăimîntați, se prăbuşise la al doilea cutremur, îngropîndu-i pe toți.

Curtea bisericii era plină de sicrie sfărîmate, azvîrlite pur şi simplu afară din pămînt; mai văzusem aceeaşi privelişte macabră în cimitirul din Messina. Pe movila de ruine a bisericii şedeau vreo douăsprezece femei, trcmurînd de frig în zdrențele lor. Nu plîngeau, nu vorbeau, stăteau neclintite cu capetele aplecate şi

[1] Vînt de nord.

ochii pe jumătate închişi. Cînd şi cînd, vreuna din ele înălța capul ațintind cu ochi goi pe un preot bătrîn şi Jerpelit care gesticula cu violență, ceva mai încolo, într-un grup de bărbați. Din cînd în cînd, îşi ridica pumnii încleştați spre Messina, ce se .zarea de cealaltă parte a mării, blestcmînd-o groaznic, numind-o Messina cetatea diavolului, Sodoma şi Goniora laolaltă, pricina tuturor nenorocirilor. Nu prezisese el mereu că oraşul păcătoşilor va sfîrşi cu...? O scrie de gesturi zgîlțîite şi ondulate executate cu amîndouă mîinile prin aer nu mai lăsau nici o urmă de îndoială asupra naturii profeției., Castigo di Dio! Castigo di Dio![1]

I-am dat femeii de lîngă mine, care ținea un prunc în poală,o pîne uscată din ranița mea. Ea o înhață fără să scoată o vorbă şi scoase repede din buzunar o portocală, întinzîndu-mi-o. Muşcă din pîne o bucată pe care o vîrî în gura femeii din spatele ei, ce-avea în curînd să devie mamă, iar restul îl înfulecă cu lăcomie ca un animal înfometat, îmi povesti apoi cu glas scăzut, monoton, că scăpase fără să ştie cum, cu copilul la sîn, cînd se prăbuşise casa la prima staccata[2], că muncise pînă a doua zi cercînd să scoată de sub ruine pe ceilalți doi copii şi pe tatăl lor. Pînă în ziuă le auzise mereu gemetele, apoi venise altă staccata şi totul tăcuse. Avea o tăietură urîtă de-a curmezişul frunții, dar creatura ei — dulce şi mişcător cuvînt pe care-l dau pruncilor mamele din partea locului -— scăpase teafăr, grazie a Di[3]. Pe cînd vorbea, îşi puse la sîn copilul, o minune de băiețel, gol, voinic ca un micuț Hercule, care nu se sinchisea de loc de cele întîmplate. Alături, într-un coş, dormea alt sugaci sub cîteva smocuri de paie putrede, îl culesese de pe uliță, nimeni nu ştia al cui era. Cînd m-am ridicat să plec, pruncul fără de mamă începu a scînci. Femeia îl scoase repede din coş şi-l puse la celălalt sîn. Priveam pe acea țărancă simplă din Calabria, cu brațe vînjoase şi piept îmbelşugat, la cei doi prunci splendizi sugînd voiniceşte la sînii ei şi deodată mi-am amintit cum o chema. Era Demeter din Magna Graecia, unde se născuse. Magna Mater a romanilor. Era Natura Mamă şi din sînu-i generos curgea ca şi înainte fluviul neistovit al Vieții peste mormintele celor o sută de mii de morți. O, Moarte unde ți-e săgeata înveninată? O, mormînt, unde ți-e victoria? Dar să ne întoarcem la Miss Hall: ocupată cu atîtea alteții regale, îi venea tot mai greu să privegheze venirea şi plecarea clientelor mele. Speranța pe care-o nutrisem, ca voi scăpa da nevropate

[1]Blestemul lui Dumnezeu!
[2] Zguduitură.
[3] Mulțumită Domnului.

părăsind Parisul, nu se împlinise; salonul meu de aşteptare din Piazza di Spagna era plin de acele cliente. Unele erau vechi şi temute cunoştinţe din Avenue de Villiers, altele îmi erau trimise pe cap, în număr tot mai mare, de diferiţi neurologi experţi, în legitimă apărare. Numai duzinele de femei nedisciplinate şi dezechilibrate de toate vîrstele pe care mi le trimitea în mod obişnuit profesorul Weir-Mitchell ar fi fost de ajuns să puie la grea încercare răbdarea şi mintea oricărui bărbat. Profesorul Krafft-Ebing din Viena, cunoscutul autor al cărţii Psychopatia Sextis, îmi trimitea de asemeni bolnavi de amîndouă genurile, ori fără de gen, mai mult ori mai puţin greu de tratat, mai cu seamă femei. Spre marea mea surpriză şi satisfacţie, îngrijisem în ultima vreme o mulţime de bolnavi cu felurite tulburări nervoase pe care ştiam din sursă sigură că mi-i trimitea maestrul de la Salpetriere, deşi niciodată n-aduceau vreun cuvînt de recomandare în scris. Mulţi dintre acei pacienţi erau cazuri greu de definit, de extremă limită, mai mult ori mai puţin răspunzători de faptele lor. Unii erau pur şi simplu nebuni camuflaţi, în stare de orice. Cu nebunii e uşor să fii răbdător; mărturisesc că am o slăbiciune ascunsă pentru ei. Cu puţină blîndeţe, izbuteam de cele mai multe ori să mă înţeleg cu dînşii. Cu femeile isterice însă nu-i uşor de loc să-ţi păstrezi cumpătul — şi în ce priveşte purtarea prietenoasă, trebuie să fii foarte prevăzător, căci e tocmai ceea ce doresc ele în primul rînd! îndeobşte, nu poţi face mare lucru pentru asemenea bolnave, cel puţin în afara spitalului. Le poţi amorţi centrii nervoşi cu sedative, dar nu le poţi vindeca. Rămîn ceea ce sînt, un derutant complex de tulburări mintale şi fizice, o pacoste pentru familii şi pentru ele însăşi, un blestem pe capul medicului. Tratamentul hipnotic, atît de eficace în multe tulburări mintale pînă acum , incurabile, este contraindicat de obicei în tratamentul femeilor isterice de orice vîrstă, .căci isteria n-are limită de vîrstă. Ar trebui limitat, în orice caz, la sugestia â l'etat de veille[1] a lui Charcot. Pe de alta parte, este şi de prisos căci, oricum, bietele neajutorate sînt şi aşa cît se poate de dornice să se lase dominate de doctorul lor, să depindă chiar prea mult de el, să-şi închipuie că-i singurul om care le poate înţelege şi pe care-l adoră ca pe-un idol. Apoi, mai devreme ori mai tîrziu, vine faza „fotografiilor" şi n-ai ce să faci, il faut passer par là[2], cum spunea Charcot cu surîsu-i amar. Am o veche aversiune pentru fotografii, nu m-am mai fotografiat de plăcere de la vîrstă de

[1] În stare de veghe.
[2] Trebuie să trecem şi prin asta.

şaisprezece ani; o singură dată, în mod excepțional, mi-am scos nişte instantanee absolut necesare pentru paşaport, cînd lucram la Crucea Roşie, în timpul războiului. Nici măcar la fotografiile prietenilor n-am ținut vreodată, căci oricînd vreau le pot reproduce trăsăturile pe retina ochilor mei, fără retuşuri şi cu mai mare precizie decît cel mai iscusit fotograf. Pentru cine studiază psihologia, fotografia obişnujtă a chipului omenesc are puțină valoare. Dar pe bătrîna Anna o interesau extraordinar fotografiile. Din ziua memorabilă cînd cea mai umilă florăreasă din Piazza di Spagna se ridicase la rangul de portăreasă a casei lui Keats, Anna devenise o pasionată colecționară de fotografii. Adeseori, după ce-o mustram cu prea multă asprime pentru vreuna din numeroasele-i pozne, obişnuiam să-i trimit porumbelul păcii cu o fotografie în cioc, în micu-i bordei de sub treptele de la Trinita dei Monti. Şi cînd, mai tîrziu, istovit de insomnii am plecat pentru totdeauna din casa lui Keats, Anna puse mîna pe un sertar de la masa mea de scris, plin cu fotografii de tot felul şi de toate mărimile. Ca să fiu drept, trebuie să recunosc că eram bucuros să scap de ele. Anna este nevinovată, eu singur port întreaga vină. Făcînd o scurtă vizită la Paris şi Londra, în primăvara următoare am fost izbit de rezerva, ca să nu spun de răceala cu care m-au primit mai mulți dintre vechii mei pacienți şi familiile lor. Cînd m-am întors din călătorie, trecînd prin Roma în drum spre Capri, am făcut un scurt popas, atît cît să iau masa la legația suedeză. Ministrul mi s-a părut cam îmbufnat şi chiar pe încîntătoarea mea gazdă am găsit-o neobişnuit de tăcută. Cînd m-am sculat să plec la gară pentru a prinde trenul de noapte spre Neapole, vechiul meu prieten îmi spuse că venise vremea să mă retrag definitiv la San Michele şi să-mi petrec restul vieții acolo, între cînii şi maimuțele mele. Nu mai eram potrivit pentru altfel de societate, bătusem propriul meu record cu ultima ispravă, cînd plecasem din casa lui Keats. Şi cu glas plin de mînie, începu a-mi povesti cum, în ajunul Crăciunului, trecînd prin Piazza di Spagna care întotdeauna în ziua aceea e înțesată de turişti, dăduse peste Anna în pragul casei lui Keats, instalată dinaintea unei mese pline de fotografii, strigînd trecătorilor cu voce ascuțită:

— *Veneto vedere questa bellissima signorina con capelli ricchi, uhmo prezzo due lire!*

— *Guardate la signora americana, guardate che eoliana di perle, guardate che orecchini con brillanti, ve la do per due cinquanta, una vera combimazione!*

— Non vi fata scappare questa nobile marchesa, tutta In polliccia!

— Guardate questa duchessa, tutta scollata, În veste di ballo e con la corona În testa, quattro lire, un vero regala!

— Ecco la signora Bocea Aperta, prezzo ridotto una lire e mezzo!

— Ecco la signora Mezza Pazza, rideva sempre, ultimo prezzo una lira!

— Ecco la signora Capa Rossa cbe puzzava sempre di liquore, una lira mezzo.

— Ecco la signorina dell'Albergo di Europa che era impazzita per il signor dottore, due lire e mezzo!

— Vedete la signora francese che por tava via U porta sigarette sollo il mantello, povera signora, non era colpa sita, non aveva la testa apposto, prezzo ristretto una lire.

— Ecco la signora russa che voleva ammazzare la civetta, due lire, mă anche un soldo di meno.

— Ecco la baronessa Mezzo Uomo Mezza Donna, matnma mia, non şi capisca niente, il signor dottore diceva che era nata cosi, due lire venti cinque, una vera occasione!

— Ecco la contesina bionda che il signor dottore voleva tanto bene, quardate come carma, non meno di tre lire!

— Ecco la...[1]

Şi-n mijlocul tuturor doamnelor trona fotografia lui în uniformă de gală, cu decorații şi tricorn, avînd scris într-un colț „Lui A. M. din partea vechiului său prieten, C. B." Amil striga că-i gata s-o dea la prețul scăzut de o lira, specialitatea ei fiind fotografiile de doamne. Legația primise teancuri de scrisori de la foştii mei bolnavi, de la părinții, soții şi adoratorii lor, ce protestau cu indignare împotriva acestui scandal. Un franțuz furios care, aflîndu-se în călătorie de nunta la Roma descoperise

[1] Veniți să vedeți pe doamna asta frumoasă cu pălărie scumpă, ultimul preț două lire. Priviți pe doamna americană, priviți ce colier de perle are, ce cercei cu briliante, v-o dau pentru două lire cincizeci — o adevărată ocazie! Nu scăpați din mînă pe nobila marchiză, toată în blănuri! Priviți pe ducesa aceasta, în marc decolteu, în costum de bal şi cu coroana pe cap; patrii lire, o adevărată ocazie. Iată pe doamna cu gura căscată; preț redus o liră şi jumătate. Iată pe doamna nebună pe jumătate, care rîdea într-una; ultimul preț, o liră. Iată doamna Cap Roş, care mirosea totdeauna a băutură; o liră şi jumătate. Iată domnişoara de la Hotelul Europa, care era nebună după domnul doctor; două lire şi jumătate. Priviți pe doamna franceză care a luat port țigaretul sub mantou, sărmana doamnă, nu era vina ei, nu era întreagă la minte; preț redus, o liră. Iată doamna rusoaică, care a vrut să ucidă bufnița; două lire, nici un ban mai puțin. Iată baroneasa jumătate bărbat, jumătate femeie, Doamne apără, nu înțeleg nimic, domnul doctor spunea că aşa se născuse; două lire şi douăzeci şi cinci — o adevărată ocazie. Iat-o pe contesina blondă, de care avea atîta grijă domnul doctor, priviți cît e de drăgălaşă; n-o dau cu mai puțin de trei lire! Iată pe...

o fotografie mare a soției sale expusă pentru vînzare în vitrina unui bărbier de pe Via Croce, ceruse adresa mea, avînd intenția să mă provoace la duel cu pistolul, la graniță. Ministrul trăgea nădejde că franțuzul era bun țintaş; de altfel, totdeauna îmi prezisese el că n-am să mor de moarte bună.

Bătrîna Anna mai vinde şi azi flori în Piazza di Spagna. Ați face bine să-i cumpărați un buchet de violete, dacă nu cumva preferați să-i dăruiți fotografia dumneavoastră. Vremurile-s grele, bătrîna Anna are cataractă la amîndoi ochii. Pînă acum nu ştiu să existe vreun mijloc prin care să poți scăpa de asemenea cliente; orice sfat în această privință îl voi primi cu bucurie. A scrie rudelor să vie să le ia, este de prisos. Toate sînt de mult sătule şi nu se vor da îndărăt de la nici un sacrificiu ca să ți le lase pe cap. Îmi amintesc bine de omulețul cu înfățişare jalnică, care a intrat în cabinetul meu într-o bună zi, după ora de consultație. Căzu pe un scaun, întinzîndu-mi cartea de vizită. M-am cutremurat de ură numai la citirea acelui nume; domnul Charles W. Washington Long-fellow Perkins Junior. Se scuză că nu răspunsese celor doua scrisori şi telegramei mele, preferase să vie chiar el pentru a face un ultim apel la mine. I-am repetat rugămintea mea din scrisori, explicîndu-i că nu era just sa lase asupră-mi toată povara doamnei Perkins Junior, că ajunsesem la capătul puterilor, îmi răspunse că şi el ajunsese la capătul puterilor. Era un om de afaceri şi voia să trateze chestiunea negustoreşte i era dispus să-şi jertfească jumătate din venitul lui anual, plătit înainte. I-am răspuns că problema n-avea nici o legătură cu banii, că eu aveam nevoie de linişte. Ştia că de mai bine de trei luni ea fnă bombarda cu scrisori în cantitate medie de trei pe zi şi că seara trebuia să scot telefonul din priză? Ştia ca-şi cumpărase cei mai iuți cai din Roma şi mă urmărea pretutindeni prin oraş, că trebuise să renunț la plimbările mele, seara, pe Pincio? Ştia că închiriase un etaj întreg în clădirea din colț, de peste drum, în Via Condotti, pîndind printr-o lunetă puternică pe toți cei care intrau şi ieşeau din casa mea?

Da, era o lunetă excelentă. Şi doctorul Jenkins din Saint Louis fusese nevoit să se mute din pricina aceleiaşi lunete. Probabil nu ştie că fusesem chemat în trei rînduri la Grand Hotel pentru a-i goli stomahul de-o doză mare de laudanum? Cu doctorul Lippincott soția lui întrebuințase întotdeauna veronalul, mă informă el, sfătuindu-mă sa aştept pîna dimineața data viitoare cînd va mai trimite după mine, ştiind-o cît era de prevăzătoare cu dozele. Curgea cumva vreun rîu prin oraş?

Da, îi spunem Tibrul. Acum o lună se aruncase de pe Ponta Sant'Angelo. Fusese salvată de un poliţist care se aruncase în apă după ea şi-o scosese.

Nu era nevoie, zise el. Nevastă-sa era o înotătoare excelentă; la Newport se ţinuse la suprafaţa apei mai bine de o jumătate de oră. Se mira că mai locuia încă la Grand Hotel. De obicei nu sta nicăieri mai mult de-o săptămînă. N-avea încotro, căci trecuse prin toate hotelurile din Roma, i-am răspuns. Directorul îmi scrisese de curînd că n-o mai putea ţine. Toată ziua se certa cu chelnerii şi cameristele şi toată noaptea îşi muta mobilele dintr-o parte într-alta a salo nului.

N-ar putea cumva să-i suprime alocaţia? Singura ei scăpare ar fi să-şi cîştige existenţa muncind din greu. Soţia lui avea un venit personal de zece mii de dolari anual şi încă zece mii de la primul bărbat, ce izbutise să scape destul de ieftin.

N-o putea închide undeva în America? încercase, dar zadarnic; specialiştii găsiseră că nu era destul de nebună. Tare-ar fi vrut să ştie ce mai aşteptau de la ea? N-aş putea s-o închid undeva într-un azil din Italia? Mă temeam că nu.

Ne-am uitat unul la altul cu simpatie crescîndă. Mă încredinţa că, după statisticile doctorului Jenkins, bolnava nu ramînea niciodată amorezată de acelaşi doctor mai mult de o lună, media fiind cam de paisprezece zile. Curînd va trece şi vremea mea, fără îndoială. N-aş vrea, măcar de mila Iui, să rezist pînă-n primăvară?

Dar, vai, statistica doctorului Jenkins se dovedi greşită, doamna Perkins Junior rămase cel mai neîndurat călău al meu tot timpul cît am mai stat în Roma. Vara năvăli la Capri, cercă să se înece în Grota Albastră, se caţără pe zidul grădinii de la San Michele, încît de exasperare era cît pe ce s-o arunc în prăpastie. Ba chiar cred că aş fi aruncat-o dacă soţul ei nu m-ar fi prevenit înainte de plecare că o cădere de la trei suta de metri înălţime era un fleac pentru dînsa.

Aveam motive întemeiate să-l cred, căci abia cu vreo două luni mai înainte o ţicnită de fată, o nemţoaică, sărise de pe celebrul zid al lui Pincio, alegîndu-se doar cu o gleznă ruptă. După ce dăduse gata pe toţi doctorii nemţi din Roma, îi căzusem eu pradă. Era un caz deosebit de sîcîitor, căci Frăulein Frida avea o nemaipomenită uşurinţă să fabrice versuri, randamentul ei zilnic atingînd cam zece pagini, toate avîndu-ma pe mine drept ţintă. Am îndurat o iarnă întreagă. Cînd s-a desprimăvărat — cazurile de felul acesta se agravează totdeauna primăvara — i-am

spus mamei ei, o aiurită, că de nu se întorcea cu domnişoara Frida de unde veniseră, nu mă voi da îndărăt de la nimic ca s-o închid într-un azil. Se hotărîră să plece în Germania a doua zi dimineața. Peste noapte am fost trezit de sosirea pompierilor în Piazza di Spagna; etajul întîi al Hotelului Europa de alături, era în flăcări. Domnişoara Frida, în cămaşă de noapte, îşi petrecu restul nopții în salonul meu scriind versuri într-o stare de mare exaltare. Izbutise să-şi atingă scopul: trebuira să mai rămînă o săptămînă întreagă în Roma pentru ancheta poliției şi stabilirea pagubelor, deoarece focul pornise din salonul lor. Domnişoara Frida muiase un prosop în petrol şi-l azvârlise în pian, dîndu-i apoi foc.

Într-o zi, pe cînd ieşeam de-acasă, am fost oprit la uşă de o tînără americană cu o înfățişare înfloritoare, o întruchipare a sănătății; de data asta, slavă Domnului, nu putea fi vorba de nervi! I-am spus că după înfățişarea ei se cunoştea că poate amîna vizita pînă a doua zi. Eram foarte grăbit. Şi ea era la fel de grăbită, îmi răspunse, căci venise la Roma numai ca să-l vadă pe papă şi pe doctorul Munthe, care o putuse împiedica pe mătuşa Saîly să facă boroboațe timp de un an întreg, lucru pe care nu izbutiseră să-l săvîrşească nici unul din ceilalți doctori. I-am oferit o foarte frumoasă reproducere în culori a „Primăverii" de Botticelli dacă o lua pe mătuşă-sa cu ea înapoi în America, dar îmi răspunse că nici prin gînd nu-i trecea, chiar de i-aş dărui originalul. Cu mătuşa nu era de glumit, te puteai aştepta la orice de la ea. Nu ştiu dacă societatea Keats, care a cumpărat casa, a pus uşi noi la camera în care a murit Keats şi unde aş fi putut să mor şi eu dacă mi-ar fi sunat ceasul. Dacă uşa cea veche e tot la locul ei, se poate vedea o găurică de glonte în colțul din stînga, cam la înălțimea capului meu, umplută cu ghips şi vopsită chiar de mine.

Una din vizitatoarele obişnuite ale cabinetului meu de consultație, o doamnă cu înfățişare sfioasă, de altfel foarte manierată, într-o zi, zîmbind grațios, înfipsese în piciorul englezului aşezat lîngă ea pe sofa un ac lung de pălărie. Trupa mai cuprindea şi două cleptomane, care aveau obiceiul să ascundă sub mantile orice le cădea sub mină, spre marea consternare a slujnicelor mele. Cîteva dintre paciente nici nu puteau fi primite în salonul de aşteptare, ci erau duse în bibliotecă ori în salonul de din dos, sub supravegherea vigilenta a Annei, care era de o răbdare îngerească cu ele, cu mult mai răbdătoare ca mine. Din economie de timp, unele dintre ele erau

introduse în sufragerie ca să-mi istorisească păsurile lor în vreme ce eu mîncam. Sufrageria da spre o curticică de sub scările de la Trinita dei Monti, prefăcută de mine într-un fel de infirmerie-sanatoriu pentru feluritele mele animale. Printre ele se afla o bufniță mică şi drăgălaşă, coborîtoare directă din bufnița Minervei. O găsisem în Campagna cu o aripă frîntă, aproape moarta de foame. După ce i se vindecase aripa, o dusesem în două rînduri în locul unde-o găsisem şi de două ori venise în zbor după trăsura mea ca să mi se aşeze pe umăr; nu voia cu nici un chip să se despartă de mine. De-atunci, micuța bufniță sta pe stinghia din colțul sufrageriei privindu-mă drăgăstos cu ochii ei de aur. Renunțase pînă şi la somn ziua, ca să nu mă piardă din ochi. Cînd mîngîiam trupuşoru-i mic şi moale, închidea pe jumătate ochii de plăcere şi-mi ciugulea uşurel buzele cu ciocu-i scurt, ascuțit, sărutîndu-mă în felul bufnițelor, între bolnavele primite în sufragerie era şi o tînără rusoaica, foarte iritabilă, care-mi da mult de furcă, închipuiți-vă, fata deveni atît de geloasă pe bufniță, o ațintea c-o privire atît de sălbatică, încît a trebuit să-i dau poruncă severă Annei să nu le lasă piciodată singure împreună în cameră, într-o zi, cînd m-am [întors la dejun, Anna îmi povesti .că puțin mai devreme venise doamna rusoaică şi ca adusese un şoarece mort învelit într-o hîrtie. Îl prinsese în camera ei, spusese ea, şi era sigură că bufnița are să-l mănînce cu plăcere. Dar bufnița ştia mai bine; după ce retezase capul şoarecelui, cum fac bufnițele, nu voise să-l mai mănînce. Am dus şoarecele la farmacistul englez — avea în el destul arsenic pentru a ucide o pisică.

Ca să fac plăcere Giovanninei şi Rosinei, l-am poftit pe bătrînul lor tată să petreacă Pastile cu noi la Roma. Eram prieten bun, de mulți ani, cu moş Pacciale. În tinerețe fusese pescuitor de mărgean, ca mai toți bărbații din Capri în acele vremuri. După felurite necazuri, ajunsese groparul oficial al Anacapriului, slujbă proastă într-un loc unde nu moare nimeni cît timp se fereşte de doctor. Dar nici după ce l-am instalat împreună cu copiii la San Michele, nu se înduplecă în ruptul capului să renunțe la slujba lui de gropar. Avea o stranie plăcere să se ocupe de cei morți, ba chiar era o adevărată încîntare pentru el să-i îngroape. Moş Pacciale sosi în Joia mare, peste seamă de tulburat. Nu călătorise niciodată cu trenul, nu fusese niciodată într-un oraş, nu se urcase niciodată într-o trăsură. Se scula în fiecare dimineață de pe la trei ca să cotoare în Piazza sa se spele pe mîni şi pe față la fîntina Bernini, de sub ferestrele

mele. După ce Miss Hall şi fetele îl duseră să sărute degetele picioarelor de bronz ale sfîntului Petru şi să urce în genunchi Scala Santa[1], iar Giovanni, colegul lui de la cimitirul protestant, îl purtase în inspecție prin felurite cimitire ale Romei, declară că de-acum gata, nu-i mai trebuia să vadă nimic, îşi petrecuse restul timpului instalat la fereastra ce da spre Piazza… În cap cu boneta-i lungă pescărească, de formă frigiană, pe care nu şi-o scotea niciodată din cap. Spunea că de-acolo avea cea mai frumoasă vedere asupra Romei şi că nimic nu se putea asemui cu Piazza di Spagna. În privința asta eram şi eu de părerea lui. L-am întrebat de ce-i plăcea aşa de mult Piazza di Spagna.

— Fiindcă trec necontenit înmormîntări, îmi lămuri moş Pacciale.

[1] Scara sfîntă.

27 VARA

Primăvara venise şi plecase, se apropia vara romană. Ultimii străini dispăreau de pe străzile pline de zăduf. Prin muzeele goale, zeițele de marmoră se bucurau şi ele de vacanță, huzurind în răcoare, numai cu frunzele lor de smochin, în umbra grădinilor Vaticanului, Sfîntul Petru îşi făcea siesta. Forum-ul şi Colosseum-ul se cufundau iar în visurile lor năpădite de amintiri. Giovannina şi Rosina arătau obosite şi palide, trandafirii de la pălăria lui Miss Hall atîrnau blegi. Cînii gîfîiau cu limbile scoase, maimuțele, de sub treptele de la Trinita dei Monti, cereau cu țipete mari o schimbare de aer şi de peisaj. Cuterul meu mic şi cochet, ancorat în Porto d'Anzio, abia aştepta semnalul ca să-şi ridice pînzele spre a porni către insula mea, acasă, unde mastro Nicola şi cei trei feciori cercetau zarea cu ochii, de pe parapetul capelei, în aşteptarea mea. Înainte de a părăsi Roma, m-am mai dus o dată la cimitirul protestant de la Porta San Paolo. Privighetorile cîntau încă .morților, cărora parcă puțin le păsa că-s uitați într-un loc atît de încîntător, atît de înmiresmat de mirtul în floare, de parfumul crinilor şi-al trandafirilor. Cei opt copii ai lui Giovanni erau toți bolnavi de malarie, în vremea aceea, periferiile Romei erau infectate de malarie, orice-ar spune Baeclekerul. Maria, copila cea mai mare, era atît de istovită de repetatele accese de friguri încît i-am spus tatălui că fata se prăpădeşte dacă rămîne peste vară în Roma.

I-am propus s-o iau la San Michele ca să stea toată vara cu slujnicele mele. La început, Giovanni stătu în cumpănă; italienii săraci se despart foarte greu de copiii lor bolnavi. Preferă să-i vadă murind acasă, decît să-i trimită la spital. Primi pînă la urmă, cînd i-am spus să aducă el singur fata la Capri, spre a se încredința cu ochii lui cît de bine va fi îngrijită de oamenii mei. Ca de obicei, Miss Hall, Giovannina, Rosina şi toți cînii plecară cu trenul spre Neapole. Eu cu Billy pavianul; mangusta şi bufnița cea mică făcurăm o călătorie minunata cu iahtul. Ocolirăm Monte Circeo tocmai cînd soarele răsărea, prinserăm briza de dimineață a golfului Gaeta, trecînd ca o regată pe sub Castelul Ischia şi aruncarăm ancora la Marina din Capri, pe cînd clopotele băteau mezzogiorno[1]. Două ore mai tîrziu, lucram în grădina de la San Michele foarte sumar îmbrăcat.

După cinci veri lungi de trudă neîntreruptă din zori pînă-n

[1] Amiaza.

amurgit, San Michele era ca şi gata, dar mai era încă destul de lucru în grădină. Dindosul casei trebuia făcută încă o terasă şi o nouă loggia construită peste cele două încăperi romane descoperite în toamna trecută. Cît despre curticica schitului, i-am spus lui mastro Nicola că nu-mi mai plăcea — şi mai bine am strica-o. Mastro Nicola mă rugă din tot sufletul s-o las cum era, căci o mai stricasem de două ori. Dacă vom tot continua aşa să dărîmăm fiecare lucrare imediat ce-o construim, nu mai sfîrşim în veci San Michele. I-am replicat că cea mai bună metodă de a-ți construi o casă este să dărîmi totul indiferent de cîte ori şi s-o tot iei de la capăt, pînă ce ochiul îți spune că toate-s aşa cum trebuie. Ochiul ştie mai multe despre arhitectură decît cărțile. El nu poate greşi niciodată — cu condiția să fie ochiul tău, nu al altora. Revăzîndu-l acum, San Michele mi se părea mai frumos ca niciodată. Casa era mică, cu puține încăperi, dar făcusem destule loggii, terase şi pergole împrejur ca să poți contempla soarele, marea şi norii, căci sufletului îi trebuie mai mult spațiu decît trupului. Prin camere nu era mobilă multă, dar ce se afla acolo nu se putea cumpăra numai cu bani. Nimic de prisos, nimic urît, nici un fel de fleac ori zorzoane. Cîteva picturi de-ale primitivilor, o gravură de Diirer şi un basorelief grec pe pereții văruiți. Pe pardoseala de mozaic vreo două covoare vechi, pe masă cîteva cărți şi pretutindeni flori în vaze strălucitoare de Faenza şi Urbino. Chiparoşii de la Villa d'Este, care mărgineau drumul pînă la capelă, crescuseră repede prefăcîndu-se într-o alee de arbori măreți, cei mai nobili arbori din lume.

Chiar şi capela care dăduse numele locuinței mele era în sfîrşit a mea. Aveam de gînd să-mi fac acolo biblioteca. Bănci vechi se înşiruiau de-a lungul pereților albi, iar la mijloc instalasem o masă marc de trapeză, încărcată cu tomuri şi cu fragmente de terracotta. Pe o coloană canelată de gialo antico[1] era aşezat un Horus enorm de bazalt, cel mai mare din citi am văzut, adus din țara faraonilor de un colecționar roman, poate chiar de Tiberius. De pe masa de scris privea în jos la mine capul Meduzei, pe care-l găsisem în fundul mării, datînd din veacul al patrulea înainte de Cristos. Pe căminul enorm florentin din cinquecento sta o victorie înaripată. De pe o coloană de marmoră africană, capul mutilat al lui Nero privea afara, spre golful unde-şi pusese vîslaşii să-i omoare în bătaie mama.

Deasupra uşii de la intrare lucea frumosul vitraliu în culori

[1] Marmură galbenă antică.

din cinquecento[1], dăruit de oraşul Florenţa Eleonorei Duseşi pe care ea mi-l dăduse ca amintire ultima oară cînd stătuse la San Michele. Într-o criptă mică, la un metru şi jumătate sub dalele romane de marmură colorată, odihneau în pace cei doi călugări peste care dădusem pe neaşteptate cînd săpam temeliile căminului. Stăteau acolo întinşi, cu braţele în cruce, aşa cum fuseseră îngropaţi sub capela lor acum vreo cinci sute de ani. Rasele li se prefăcuseră aproape în pulbere, trupurile uscate erau uşoare ca pergamentul, dar trăsăturile se conservaseră bine, mînile ţineau încă crucifixul şi unul din ei avea catarame elegante de argint la încălţări, îmi păruse rău că le tulburasem somnul şi-i aşezasem cu mare grijă la loc în mica lor cripta. Cred că impunătoarea arcadă cu coloane gotice din exteriorul capelei era întocmai aceea ce trebuia. Unde mai poţi găsi în ziua de azi asemenea coloane! Privind de pe parapet în jos la insula ce se întindea la picioarele mele, i-am spus lui mastro Nicola că trebuia să începem numaidecît pregătirile pentru aşezarea sfinxului; nu mai era vreme de pierdut.

Mastro Nicola se bucură grozav; de ce nu porneam imediat să aducem sfinxul? Unde se afla acum? I-am răspuns că zăcea îngropat undeva pe continent, sub ruinele cetăţii dispărute a unui împărat roman. Sta acolo de două mii de ani, aşteptîndumă. Toate astea mi le spusese un bărbat cu mantie purpurie, prima oară cînd privisem depărtările mării chiar din locul în care ne aflam. Pînă acum nu văzusem sfinxul decît în vis. Am privit în jos, la micuţul iaht alb din port, eram sigur, am spus, că voi găsi sfinxul la timpul potrivit. Va fi caznă multă de adus pe mare, căci era o încărcătură prea grea pentru corabia mea, fiind pe de-a-ntregul de granit şi cîntărind nu ştiu cîte tone. Mastro Nicola se scarpină în cap, întrebîndu-se uluit cine avea să-l tragă pînă sus, la San Michele? El şi cu mine, bineînţeles.

Cele două camere romane mici, de sub schit, erau încă pline de molozul tavanului prăbuşit, dar zidurile, pînă la înălţimea unui stat de om, rămăseseră intacte, ghirlandele de flori şi nimfele dănţuind de pe ghipsul roş păreau zugrăvite ieri.

— Roba di Timberio? mă întrebă mastro Nicola.

— Nu, răspunsei, privind cu luare-aminte la modelul gingaş al pardoselii de mozaic ce-avea chenar elegant cu foi de viţă de nero antico[2], pardoseala a fost făcută mai demult, e de pe vremea lui August. Bătrînului împărat îi era şi lui tare dragă

[1] Secolul al XVI-lea.

[2] Marmură neagră antică.

insula Capri, începuse chiar să clădească o vilă, Dumnezeu ştie pe unde, dar a murit la Nola, în drum spre Roma, înainte de a fi terminat. A fost un mare om şi-un mare împărat dar, ia aminte ce-ți spun, Tiberius a fost cel mai mare dintre toți.

Pergola începuse a se acoperi cu mlădițe tinere de viță, trandafiri, caprifoi şi epomeea se încolăceau pe lungul şir de coloane albe. În curtea schitului, printre chiparoşi, se zărea Faunul Dănțuind pe coloana lui de cipollino[1], în mijlocul loggiei mari sta Hermesul de bronz de la Herculaneum, în curticica de marmură din fața sufrageriei luminate de soarele orbitor, Billy, pavianul, purica de zor pe Tappio pe cînd ceilalți cîni tolăniți alene în jur îşi aşteptau rîndul la obişnuita completare a toaletei de dimineață. Billy avea o nemaipomenită îndemînare de-a prinde puricii. Nici o viețuitoare tîrîtoare ori săritoare nu scăpa ochiului său ager; cînii ştiau foarte bine asta şi le plăcea tot aşa de tare ca şi lui acel sport. Era singurul sport îngăduit de legile de la San Michele. Moartea era fulgerătoare şi probabil fără dureri. Billy înghițea prada înainte ca ea să fi prins măcar de veste. Se lăsase de băutură şi devenise o maimuță respectabilă, în floarea bărbăției, impresionant de asemănător cu o ființă omenească, îndeobşte binecrescut deşi cam gălăgios cînd scăpa de sub supravegherea mea, făcînd şotii tuturor. M-am întrebat adesea ce-or fi gîndind de fapt cînii în sinea lor despre clînsul? N-aş putea afirma că nu se temeau; de obicei întorceau capul cînd Billy se uita la ei. El însă nu se temea decît de mine. Ghiceam întotdeauna după mutra lui cînd avea ceva pe conştiință, ceea ce se întîmpla des. Dacă mă gîndesc bine, cred totuşi că-i rnai era frică de mangustă, care cotrobăia veşnic prin grădină, furişîndu-se sprintenă pe picioruşele-i neastâmpărate, tăcută şi iscoditoare. Billy avea în firea lui multă bărbăție; ce putea face dacă aşa îl zămislise creatorul lui! Nu era de loc nesimțitor la farmecele sexului frumos. De la prima vedere o îndrăgise grozav pe Elisa, soția grădinarului meu, ce sta ore întregi sub smochinul lui personal, privindu-l fascinată în timp ce el țocăia din buze la ea. Ca de obicei, Elisa aştepta un copil; n-am văzut-o niciodată în altă formă. Nu ştiu de ce, nu-mi prea plăcea mie prietenia aceea subită cu Billy.; chiar am şi sfătuit-o pe Eîisa să se uite mai bine la altcineva.

Moş Pacciale coborîse în port să-l primească pe Giovanni, colegul lui, groparul din Roma care avea să sosească Ia amiază,

[1] Marmură galbenă.

aducîndu-şi fata cu corabia de la Sorrento. Cum trebuia să fie înapoi la postul lui de la cimitirul protestant a doua zi, ținuse să-î ducă chiar în după amiaza aceea în inspecție prin cele două cimitire de pe insulă. Seara, personalul meu trebuia să ofere un banchet cu vino a volontd, pe terasa din grădină, distinsului oaspe din Roma.

Clopotele din capelă sunară Ave Maria. Eram în picioare de la cinci dimineața şi muncisem din greu sub arşița soarelui.

Obosit şi flămînd, m-am aşezat dinaintea frugalei mele cine, în loggia de sus, recunoscător pentru încă o zi fericită. Jos, pe terasa din grădină, musafirii mei, în straie de duminică, şedeau în jurul unui castron uriaş de macaroane şi a unui ulcior impozant cu cel mai bun vin din San Michele. În capul mesei, la locul de cinste, şedea groparul din Roma cu cei doi gropari din Capri de o parte şi de alta. Apoi venea la rînd Baldassare, grădinarul, Gaetano, barcagiul şi mastro Nicola cu cei trei feciori, toți vorbind în gura mare. Femeile stăteau în picioare în jurul mesei, admirîndu-i, după obiceiul napolitan.

Soarele se scufunda încet în mare. Pentru întîia oară în viață, am simțit o uşurare cînd a dispărut în sfîrşit după Ischia. De ce doream oare înserarea şi stelele — eu, adoratorul soarelui, care mă temusem din copilărie de întunecime şi de bezna nopții? De ce-mi ardeau aşa ochii cînd priveam în sus, spre mărețul zeu de foc? Era oare supărat pe mine, voia să-şi întoarcă fața în altă parte şi să mă lase în întuneric, pe mine care lucram pe brînci să-i ridic un nou sanctuar? Să fi fost adevărat ce-mi spusese ispititorul în mantie roşie acum douăzeci de ani, cînd privisem pentru îritîia oară de la capela San Michele în jos, la insula fermecătoare? Să fi fost adevărat că prea multă lumină nu era bună pentru ochii muritorilor?

„Fereşte-te de lumină! Fereşte-te de lumină!" îmi răsuna în urechi sinistru-i avertisment.

Făcusem tîrgul cu el, plătisem prețul, îmi jertfisem viitorul ca să cîştig San Michele; ce mai dorea de la mine? Care era prețul celălalt, prețul cel mare pe care spusese că trebuia să-l plătesc înainte de a muri?

Un nour negru se lăsă deodată deasupra mării şi a grădinii, pînă la picioarele mele. Mi-am închis îngrozit pleoapele arzătoare...

— Ascultați, compagni![1] răcnea groparul din Roma pe terasa de jos; ascultați ce vă spun eu! Voi, țăranii care-l vedeți umblînd

[1] Tovarăşi.

prin sărăcia voastră de sat desculț şi la fel de despuiat ca voi, ştiți care voi că umblă pe străzile Romei într-o trăsură cu doi cai? Ba se spune că s-a dus să-l vadă chiar şi pe papa, cînd s-a bolnăvit de gripă! Să ştiți, fraților, că om ca el nu se mai află; e cel mai mare doftor din Roma.

— Veniți să-mi vedeți cimitirul ca să vă încredințați! Sempre lut! Sempre lui![1] Iar eu şi familia mea nu ştiu ce ne-am face fără el. Este binefăcătorul nostru! Cui credeți că vinde nevastă-mea toate florile şi coroanele dacă nu clienților lui? Şi toți străinii care vin şi sună la poarta cimitirului şi dau un ban plozilor mei ca să le deschidă, de ce credeți că vin acolo, ce credeți că vor? Copiii, la-nceput, se-nțelege că, nepricepînd graiul lor, de multe ori îi purtau prin cot cimitirul ca să găsească ce căutau. Acuma însă, cum sună străini la poartă, pruncii mei ştiu numaidecît ce vor şi-i duc de-a dreptul la şirul lui de morminte, iar străinii aceia sînt întotdeauna tare mulțumiți şi le dau copiilor cîte-un bănuț mai mult. Sempre lui![1] Sempre lui! Nu trece lună fără să nu taie pe vreunul din bolnavii lui în capela mortuară, ca să afle de ce-a murit — şi de fiecare dată îmi dă cincizeci de lire, ca să-i bag la loc în coşciuge. Ascultați-mă pe mine, compagni. Ca el nu-i nimeni pe lume! Sempre lui! Sempre lui!

Şi iată că norul se risipi; din nou, marea sclipea într-o lumină de aur, spaima îmi dispăruse. Nici dracu n-are ce-i face omului cît timp mai poate rîde.

Banchetul se sfîrşi. Fericiți că trăim, cu capul bute de vin, ne-am dus cu toții la culcare să dormim somnul drepților. Cum m-a furat somnul, m-am pomenit deodată în mijlocul unei cîmpii deşarte pe care zăceau împrăştiate sfărîmături de ziduri, blocuri enorme de calcar şi bucăți de marmură aproape acoperite de iederă, rozmarin, caprifoi sălbatic, cistus şi cimbru.

Pe-un zid dărîmat de opus reticulatum şedea un bătrîn păstor cîntînd din nai turmei lui de capre. Chipu-i sălbatic, bărbos, era ars de soare şi vînturi, ochii îi ardeau ca doi cărbuni sub sprîncenele stufoase, trupul slab şi deşirat tremura sub straiu-i lung, albastru, de păstor calabrez. I-am oferit puțin tutun şi el îmi întinse o felie de brînză proaspătă de capră şi o ceapă. Îl înțelegeam cu greutate.

— Cum se chema locul acela ciudat?

— N-avea nume.

— De unde venea el?

— De nicăieri.

---

[1] Nimeni nu-i ca dînsul.

— Trăise întotdeauna aici; era acasă la el.

— Unde dormea?

Întinse bîta-i lungă, arătînd spre nişte trepte ce duceau sub boltă dărîmată. Am coborît treptele tăiate în stîncă şi am intrat într-o încăpere întunecoasă, boltită, într-un colţ, un mindir de paie şi cîteva piei de oaie pentru învelit. De jur împrejur, pe pereţi şi din boltă atîrnau legături de ceapă uscată şi pătlăgele roşii; pe masa grosolană era pus un ulcior de lut plin cu apă. Acela era căminul lui şi ce vedeam era toată avuţia lui. Acolo trăise toată viaţa, acolo se va întindă cîndva să închidă pentru totdeauna ochii, în faţa mea sa deschidea un gang întunecos subpămîntean, pe jumătate astupat de molozul căzut din bolta surpată. Unde ducea oare? Bătrînul nu ştia, nu fusese niciodată într-acolo. Îi spuseseră ai lui, cînd era mic, că gangul acela ducea într-o peşteră locuită de un duh necurat, care vieţuia acolo de mii de ani sub înfăţişarea unei dihănii uriaşe gata să înghită pe oricine ar cuteza să se apropie de locul acela.

Am aprins o torţă şi am coborît bîjbîind pe nişte trepte de marmură. Culoarul se lărgea din ce în ce şi un suflu de gheaţă mă izbi în obraz. Am auzit un fel de geamăt ciudat care-mi îngheaţă sîngele-n vine. Dintr-o dată, m-am pomenit într-o sală mare. Două coloane uriaşe de marmură africană mai susţineau încă o parte din boltă, alte două zăceau de-a curmezişul pardoselei de mozaic, smulse de pe soclul lor de cutremur.

Sute de lilieci mari atîrnau pe pereţi ca nişte ciorchini negri iar alţii se învîrteau în jurul capului meu în zbor sălbatic, orbiţi de lumina neaşteptată a faclei, în mijlocul sălii, aşezat pe labe, trona un uriaş sfinx de granit ce mă aţintea cu ochii lui de piatră, larg deschişi...

M-am trezit. Visul pierise. Am deschis ochii: se crăpa de ziuă.

Şi deodată, am auzit chemarea mării, imperioasă, neînduplecată, ca o poruncă. Am sărit în picioare, mi-am tras repede pe mine hainele şi, repezindu-mă la parapetul schitului, am ridicat semnalul pentru iaht, să fie gata de plecare, în cîteva ore mi-am încărcat vasul cu provizii pe-o săptămînă, cu colaci de frînghie groasă, tîrnăcoape şi lopeţi, un revolver, toţi banii pe care-i aveam şi-o legătură de facle de răşină dintr-acelea pe care le folosesc pescarii noaptea la pescuit, îndată am şi ridicat pînzele, pornind spre cea mai palpitantă aventură din viaţa mea. În noaptea următoare am ancorat într-un golf singuratic, cunoscut numai de cîţiva pescari şi contrabandişti. Gaetano

trebuia să mă aştepte acolo cu iahtul o săptămînă, şi numai în caz de furtună avea să-şi caute un adăpost în cel mai apropiat port. Cunoşteam bine coasta aceea primejdioasă, ce n-avea pe-o întindere de o sută de mile nici un loc sigur de ancorat.

Cunoşteam şi ținutul minunat din interior, odinioară Magna Graecia din epoca de aur a artei şi culturii elenistice, azi cea mai pustie provincie a Italiei, părăsită de oameni, lăsată pradă cutremurelor şi malariei.

Peste trei zile mă aflam pe acelaşi cîmp pustiu pe care zăceau împrăştiate sfărîmături de ziduri, blocuri uriaşe de calcar şi bucăți de marmură aproape acoperite de iederă, rozmarin, caprifoi sălbatic, cistus şi cimbru. Pe zidul dărîmat din opus retîculatum şedea bătrînul păstor, cîntînd din nai turmei lui de capre. I-am oferit nişte tutun iar el mi-a întins o felie de brînză proaspătă de capră şi-o ceapă. Soarele se şi coborîse în dosul munților, teribila ceață a malariei se tîra încet de-a lungul cîmpiei pustii. I-am spus că mă rătăcisem şi nu mă încumetam să umblu singur prin sălbăticia aceea; îmi îngăduia să stau la el peste noapte?

Mă duse la sălaşul lui subpămîntean, pe care-l cunoşteam aşa de bine din vis. M-am întins pe pieile de oaie şi-am adormit. E greu de tălmăcit în vorbe lucruri atît de încurcate şi fantastice; de altfel, nici nu m-ați crede chiar de-aş încerca.

Nici eu nu ştiu bine unde se sfîrşeşte visul şi unde începe realitatea. Cine a îndreptat iahtul spre golful ascuns şi singuratic? Cine mi-a călăuzit paşii prin sălbăticiile neumblate, pînă la ruinele neştiute ale vilei lui Nero? Păstorul în carne şi oase, ori însuşi zeul Pan ce se întorsese pe meleagurile-i dragi de odinioară să cînte iar din nai turmei lui de capre? Nu mă întrebați, nu vă pot răspunde, nu îndrăznesc să răspund. Dar puteți întreba pe uriaşul sfinx de granit aşezat pe labe lîngă parapetul capelei de la San Michele. Zadarnic însă îl veți întreba. Sfinxul îşi păstrează taina lui de cinci mii de ani; o va păstra şi pc-a mea.

M-am întors din marea aventură istovit de foame şi lipsuri de tot soiul, scuturat de friguri. La un moment dat, am fost răpit şi de nişte bandiți, căci în acele vremuri mişunau răufăcătorii în Calabria. Zdrențele de pe mine m-au salvat, în două rînduri m-au arestat grănicerii ce patrulau pe coastă, luîndu-mă drept un contrabandist. De mai multe ori m-au înțepat scorpionii, iar mîna stingă o aveam încă bandajată de la o muşcătură ele viperă. Cînd am ajuns la Punta Licosa, unde-i îngropată sirena Leucosia, sora

Parthenopei, ne-a prins o furtună de sud-est şi ne-am fi dus la fund cu încărcătura noastră grea dacă Sant'Antonio n-ar fi pus tocmai la timp mîna pe cîrma. Luminările ce-i fuseseră închinate mai ardeau încă înaintea icoanei sale, în biserica din Anacapri, cînd am sosit la San Michele. Se răspîndise în toată insula zvonul că furtuna aceea îngrozitoare ne scufundase. Toți ai casei se bucurară nespus cînd mă văzură înapoi.

Da, totul mergea bine la San Michele, slavă Domnului! La Anacapri nu se întîmplase nimic şi, ca de obicei, nu murise nimeni. Parroco îşi scrîntise glezna; unii pretindeau că alunecase cînd coborîse din amvon duminica precedentă, alții că îl deochiase parroco din Capri. Toată lumea ştia că parroco din Capri dcochia. Ieri dimineața, la Capri, fusese găsit mort în patul lui canonica don Giacinto. Sfinția-sa se simțea foarte bine cînd se culcase; murise în timpul somnului. Fusese aşezat cu toată cinstea cuvenită dinaintea altarului mare, uncie rămăsese toată noaptea şi azi dimineața trebuia să fie îngropat cu mare pompă. Clopotele sunau într-una din zori.

În grădina lucrul înainta ca de obicei. Mastro Nicola mat găsise un testa di cristiana[1], cînd dărîmase zidul capelei şi Baldassare dăduse iar peste un ulcior plin cu monede romane în timp ce scotea cartofi noi. Moş Pacciale, care săpase în via mea de la Damecuta, mă luă deoparte cu o mutră foarte gravă şi misterioasă. După ce se încredința că nu trăgea nimeni cu urechea, scoase din buzunar o pipă ruptă şi înnegrită de fum, ce aparținuse probabil vreunui soldat din regimentul maltez care stătuse în 1808 la Damecuta.

— La pipa di Timberio l îmi şoptise moş Pacciale. În fiecare zi la amiază, cînii fuseseră îmbăiați şi de două ori pe săptămînă li se dăduseră oase, conform dispozițiilor.

Bufnița cea mică era bine dispusă. Mangusta n-avea astîmpăr nici zi, nici noapte, veşnic căutînd ceva ori pe cineva. Broaştele țestoase păreau foarte fericite, în felul lor tăcut.

Billy fusese cuminte? Da, se grăbi Elisa să răspundă; Billy fusese foarte cuminte, un vero angelo[2].

Nu mi se păru de loc că seamănă a înger cînd l-am privit cum rînjeşte la mine din vîrful proprietății sale particulare, smochinul. Nici măcar nu se dădu jos să mă salute după cum avea întotdeauna obiceiul. Eram sigur că făcuse vreo poznă, nu-mi plăcea de loc mutra lui. Fusese într-adevăr cuminte Billy?

---

[1] O hîrcă de creştin.

[2] Un adevărat înger.

Încet-încet, adevărul ieşi la lumină. Chiar în ziua plecării mele pe mare, Billy aruncase cu un morcov în capul unui forestiere ce trecea pe lîngă zidul grădinii şi-i spărsese ochelarii. Străinul se înfuriase foarte tare, amenințînd că va face o plîngere la Capri, dar Elisa protestase cu energie: vina era numai a străinului care n-avusese ceva mai bun de făcut decît să se oprească locului şi să-şi bată joc de Billy! Doar toată lumea ştia că Billy se supăra foc cînd rîdea cineva de el. A doua zi izbucnise o luptă grozavă între Billy şi foxul sîrmos, apoi toți cînii se repeziră în încăierare. Billy se luptase ca un demonio, ba chiar voise să-l muşte pe Baldassare, care cercase să-i despartă. Lupta se sfîrşise brusc, la apariția mangustei pe cîmpul de bătălie. Billy se cățărase numaidecît în pomul lui, iar cînii o şterseseră care-ncotro, cum făceau întotdeauna la apariția micuțului animal. De atunci, Billy era la cuțite cu cînii şi nu voise nici măcar să-i mai purice. Apoi fugărise prin toată grădina pisoiul siamez şi-l dusese în vîrful pomului, unde se apucase să smulgă tot părul de pe el. Necăjise într-una broaştele țestoase. Amanda, cea mai mare dintre ele, ouase O hîrcă de creştin şapte ouă mari cît ouăle de porumbel, pe care trebuia să le clocească soarele, cum e moda la țestoase, dar Billy le hăpăise într-o clipă. Avuseseră cel puțin grijă să nu-i lase cumva ia îndemînă vreo sticlă de vin? Tăcere rău-prevestitoare. Pacciale, omul meu cel mai de credință, mărturisi pînă la sfîrşit că Billy fusese văzut de două ori furişîndu-se afară din pivnița cu cîte-o sticlă în fiecare mînă. Acum trei zile, alte două sticle de vin fuseseră descoperite într-un colț al căsuței lui, îngropate grijă în nisip, îndeplinind poruncile lăsate, îl închiseseră imediat în cuşca lui, punîndu-l la regim de pîne şi apă pînă la întoarcerea mea. A doua zi dimineață găsiseră culcuşul gol.

Billy evadase în timpul nopții, nu se ştia cum, căci gratiile erau neatinse şi cheia lacătului se afla în buzunarul lui Baldassare. Toți ai casei îl căutaseră zadarnic prin tot satul. Abia în dimineața aceea îl găsise Baldassare sus, pe muntele Barbarossa, dormind dus, cu o păsărică moarta în pumn. În timp ce ancheta îşi urma cursul, Billy, cocoțat tocmai în vîrful pomului, se uita sfidător la mine; fără îndoială că pricepuse tot. Trebuia neapărat să iau severe măsuri disciplinare. Maimuțele, ca şi copiii, trebuie sa învețe întîi să asculte şi după aceea să poruncească. Billy începea să dea semne de îngrijorare. Ştia că eu sînt stăpînul lui, ştia că-l pot prinde ca şi-n alte dați, cu lasoul, ştia că biciul din mîna mea era pentru el. Şi cînii, care şedeau

roată în jurul smochinului său, ştiau la fel de bine şi, dînd din coadă cu conştiința împăcată, se bucurau de întorsătura pe care o luau lucrurile, căci cînilor le place să vadă cum mănîncă alții bătaie. Deodată Elisa, apucîndu-se cu mînile de burtă, slobozi un țipăt sfîşietor. Într-o clipă am şi dus-o împreună cu Pacciale în căsuța ei, punînd-o în pat, în timp ce Baldassare se repezea după moaşă. Cînd m-am întors la pomul lui Billy, acesta dispăruse; cu-atît mai bine pentru el şi pentru mine, căci nu pot suferi să pedepsesc animalele.

Şi-apoi, mai aveam şi alte preocupări. Don Giacinto mă interesase întotdeauna foarte mult. Eram curios să aflu mai multe amănunte despre moartea lui, căci viața i-o cunoşteam prea bine. Don Giacinto avea faima că-i cel mai bogat om de pe insulă; se spunea că venitul lui se ridica la douăzeci şi cinci de lire pe oră, anche quando dorme, chiar cînd dormea. Îl văzusem ani de-a rîndul cum storcea ultimul ban de la necăjiții lui chiriaşi, dîndu-i afară din casă cînd măslinele nu se făcuseră şi nu-şi puteau plăti chiria, lasîndu-i să mnară de foame la bătrînețe cînd nu mai aveau putere să trudească pentru el. Nimeni nu auzise vreodată să fi dat de pomană vreun ban. Simțeam că n-aş mai putea crede niciodată în dreptatea divină din astălaltă parte a mormîntului dacă Dumnezeu atotputernicul ar fi îngăduit băț rinului vampir să aibă parte de cea mai mare binefacere pe care-a harăzit-o oamenilor vii: să moară în somn. M-am hotărît să mă duc la vechiul meu prieten, parroco don Antonio; cu siguranță că el îmi va putea spune ceea ce doream să ştiu. Don Giacinto fusese duşmanul lui de moarte vreme de o jumătate de veac. Parroco sta în pat, ridicat în capul oaselor, cu piciorul vîrît într-o uriaşă buccea de pleduri, cu chipul radios. Camera era plină de preoți şi în mijlocul lor sta Maria Porta-Lettere, cu limba atîrnîndu-i aproape afară din gură de emoție: izbucnise focul astă-noapte în biserica San Constanzo, pe cînd don Giacinto sta întins cu toată fala cuvenită pe catafalc şi sicriul luase foc fiind mistuit de flăcări! Unii presupuneau că îl demonio în persoană răsturnase candelabrul cu luminările de lîngă catafalc, ca să ardă don Giacinto. Alții socoteau că fapta fusese săvîrşită de o bandă de tîlhari, care intraseră să fure statuia de argint a lui San Constanzo. Parroco era încredințat că cel care răsturnase candelabrul nu putea fi nimeni altul decît il demonio. Ştiuse el întotdeauna că don Giacinto va sfîrşi în flăcări. Istorisirea Mariei Porta-Lettere despre moartea lui don Giacinto mi se păru plauzibilă. Il demonio se ivise dintr-o dată la geam, pe cînd il

canonico îşi citea rugăciunea de seară. Don Giacinto începuse a striga ajutor şi fusese dus aproape fără cunoştinţă în patul lui; iar din spaima aceea mare i se şi trăsese îndată moartea.

Întîmplarea mă interesa atît de mult încît m-am hotărît să cobor chiar eu la Capri pentru a face cercetări. Piazza era ticsită de oameni ce urlau cît îi ţinea gura. În mijlocul lor, sindaco şi consiliul comunal aşteptau nerăbdători sosirea unei trupe de carabinieri din Sorrento. Pe treptele bisericii, vreo doisprezece preoţi gesticulau cu mare violenţă. Pînă la venirea autorităţilor, biserica fusese închisă. Da, încuviinţă sindaco, apropiindu-se de mine cu o figură gravă, era adevărul curat! Cînd paraclisierul venise dimineaţa să descuie biserica, o găsise plină de fum. Catafalcul era pe jumătate ars, racla perpelită rău, iar o învelitoare preţioasă de catifea brodată şi toate coroanele trimise de rudele şi copiii canonicului se prefăcuseră într-un morman de cenuşă. Trei din candelabrele cele mari din jurul catafalcului ardeau încă, al patrulea se vedea că fusese răsturnat de o mînă nelegiuită ca să dea foc. Aşa că deocamdată nu se putea şti dacă isprava o săvîrşise il demonio ori nişte răufăcători dar, observase cu agerime sindaco, faptul că nu lipsea nici unul din giuvaerurile de la gîtul lui San Constanzo îl făceau să încline, parlando con rispetto[1], spre cea dinţii presupunere. Misterul devenea tot mai de nepătruns, pe măsură ce-mi urmam cercetările, în cafeneaua Zum Hiddigeigei, cartierul general al coloniei germane, duşumelele erau pline cu cioburi şi sfărîmături de pahare, sticle şi vesela felurită, iar pe una din mese se afla o sticlă de whisky, pe jumătate băută, în farmacie, sute de borcane de Faenza, cu medicamente preţioase şi tainice leacuri, fuseseră aruncate de pe poliţe şi totul era mînjit cu ulei de ricin. Il professore Raffaeie Parmigiano îmi arata dezastrul din noua lui Sala di Esposizione, mîndria pieţei. Operele lui: „Izbucnirea Vezuviului", „Procesiunea lui San Constanzo", „Salto di Tiberio" şi „Bella Carmela", zăceau trimite una peste alta, cu ramele slărîmate şi pînzele sfîşiate. Tabloul său „Tiberiu înotînd în Grota Albastră" sta încă pe şevalet, mînjit într-un mod barbar de sus pînă jos cu ultramarin. Sindaco mă informă că, deocamdată, cercetările autorităţilor locale nu dăduseră nici un rezultat. Teoria briganzilor fusese abandonată de partidul liberal, de cînd se făcuse constatarea că nu dispăruse nici un lucru de preţ. Chiar şi cei doi complotişti napolitani, În viileggiatura de mai bine de un an în temniţa din Capri, putuseră aduce alibiuri temeinice. Se dovedise ca din

[1] Cu tot respectul cuvenit.

pricina ploii torențiale rămăseseră toată noaptea în închisoare în loc să plece după miezul nopții, ca de obicei, la plimbare prin tîrg. În afară de asta, erau drept-credincioşi catolici, foarte populari, nu dintr-acei care-şi pierd vremea cu asemenea fleacuri.

Ipoteza cu il demonio fusese respinsă de partidul clerical, din respect față de memoria lui don Giacinto. Cine atunci puteau fi făptaşii unor asemenea blestemății? Mai rămînea o singură explicație. Mai rămînea duşmanul secular de la porțile lor: Anacapri! Desigur că anacaprezii făcuseră toate isprăvile! Aşa se lămureau perfect lucrurile! Canonicul .fusese duşmanul de moarte al anacaprezilor, care nu-l putuseră ierta că, în vestita lui predică de ziua lui San Constanzo, îşi bătuse joc de ultima minune a lui Sant'Antonio. Ura sălbatică dintre Zum Hiddigeigei şi cafeneaua cea nouă din Anăcapri era cunoscută de toată lumea. Pe vremea lui Cesare Borgia, don Petruccio, spițerul din Capri, ar fi chibzuit bine înainte de-a primi poftirea colegului său din Anăcapri să vie la el ca să mănrnce împreună macaroni Concurența dintre il professore Raffaele Parmigiano din Capri şi il professore Michel-Angelo din Anacapri pentru monopolul subiectului „Tiberiu înotînd în Grota Albastră" se preschimbase într-un război crîncen în ultima vreme. Sala di esposizione deschisă la Capri îi sta ca un ghimpe în ochi profesorului. Vînzarea tablourilor sale

„Procesiunea lui Sant'Antonio" aproape încetase. Nu mai încăpea îndoială că Anacapri era pricina tuturor relelor. Abbasso Anacapri! Abbasso Anacapri![1]

Am socotit că aş face mai bine să mă întorc de unde venisem; începusem să mă simt cam stingherit. Nu mai ştiam nici eu ce să cred. Războiul aprig dintre Capri şi Anăcapri, care se încinsese încă de pe vremea domniei viceregilor spanioli în. Neapole, continua cu o furie la fel de neînduplecată. Cei doi sindaci nici nu-şi vorbeau. Țăranii se urau, oficialitățile se urau, preoții se urau, cei doi sfinți ocrotitori, Sant'Antonio şi San Constanzo se urau şi ei. Cu cîțiva ani în urmă, văzusem cu ochii mei o droaie de caprioți dănțuind în jurul micuței noastre capele Sant'Antonio, fiindcă o stîncă uriaşa, desprinsă din muntele Barbarossa, se rostogolise la vale sfărîmînd altarul şi statuia sfîntului.

La San Michele lucrul încetase şi toți oamenii mei, în haine de sărbătoare, se îndreptau spre piazza, unde avea să cînte muzica spre a serba evenimentul. Se şi strînseseră peste o sută

[1] Jos cu Anacapri!

de lire pentru focurile de artificii. Sindaco îmi trimisese vorba că spera să asist şi eu, în calitatea mea de cittadino onorario[1] — supremă distincție ce mi se acordase într-adevăr cu un an înainte.

În mijlocul pergolei, Billy sta lîngă broasca țestoasă cea mare, atît de absorbit de joaca lui preferată încît nu observă venirea mea. Iată joaca născocită de el: lovituri repezi la uşa de din dos a căsuței broaştei, pe unde îi ieşea coada; la fiecare lovitură broasca îşi scotea pe uşa de din față capu-i somnoros să vadă ce se întîmplă afară — şi imediat încasa un bobîrnac peste nas, repezit de pumnul lui Billy cu o iuțeală fulgerătoare. Acel joc era strict interzis de către legea de la San Michele. Billy ştia foarte bine asta şi țipă ca un copil cînd, izbutind de data asta să fiu mai iute ca el, l-am înşfăcat de cingătoarea din jurul pîntecului.

— Billy, i-am spus eu cu severitate; trebuie să vorbesc cu tine între patru ochi, acolo, sub smochinul tău. Avem mai multe chestiuni de pus la punct. Degeaba țocăeşti din buze la mine, ştii bine că meriți o sfînta de bătaie şi c-ai s-o încasezi. Billy, iar te-ai dat la băutură! S-au găsit două sticle de vin goale într-un ungher a căsuței tale, şi lipseşte o sticlă de whisky Black and White. Te-ai purtat foarte urît tot timpul cît am fost plecat în Calabria. Ai spart ochelarii unui străin, cu un morcov. Ai fost neascultător cu servitorii mei. Te-ai certat şi te-ai bătut cu anii, ba nici n-ai mai vrut să-i purici. Ai jignit mangusta. Ai fost nerespectuos cu bufnița cea mică. I-ai tras mereu pumni peste urechi broaştei țestoase. Era cît pe ce să gîtui pisicuța siameză. Şi, pe deasupra, ai mai şi evadat din casă în stare de ebrietate. Cruzimea față de animale e-n firea ta, altfel nici n-ai putea fi candidat la rangul de om; dar numai Regii Creației au dreptul să se îmbete, îți spun drept că m-am săturat de tine, am să te trimit înapoi, în America, la bețivanul de stăpînu-tău, doctorul Campbell. Nu meriți să faci parte dintr-o societate onorabilă! Eşti o ruşine pentru tatăl şi mama ta! Billy, eşti un pui de om ticălos, un bețiv fără leac, un...

Urmă o tăcere înfricoşătoare.

Punîndu-mi ochelarii ca să vaci mai bine unghiile ultramarine ale lui Billy şi coada-i perpelită, am adăogat:

— Billy, să ştii că mi-au plăcut retuşurile pe care le-ai făcut. „Tiberiu înotînd în Grota Albastră"; cred că originalul a cîştigat. Îmi aminteşte de un tablou pe care l-am văzut anul trecut la Salonul Futuriştilor din Paris. Fostul tău stăpîn mi-a vorbit ades de mult regretata maică-ta, care se pare c-a fost o maimuță cu

[1] Cetățean de onoare.

totul deosebita. Presupun că de la ea ai moştenit talentele tale artistice. Turnura chipeşă şi pofta de glume le ai de la părintele tău, a cărui identitate a fost pe deplin stabilită după ultimele evenimente, şi care nu poate fi altul decît dracu în persoană. Spune-mi, Billy, sînt curios să ştiu, tu ori taică-tău, care din amîndoi a răsturnat candelabrul şi a dat foc sicriului?

28 SANCTUARUL PĂSĂRILOR

Plecarea năprasnică pe lumea cealaltă, în mijlocul flăcărilor şi al fumului, a sfinţiei-sale canonico don Giacinto avusese o înrîurire binefăcătoare asupra sănătăţii şi bunei dispoziţii a preotului nostru, don Antonio. Glezna scrîntită se însănătoşi repede, aşa că-şi putu relua în scurta vreme obişnuitele-i plimbări matinale pînă la San Michele, ca sa asiste la gustarea mea de dimineaţă, îl pofteam întotdeauna, cum e obiceiul la napolitani. di mangiare con me[1], dar el refuza de fiecare dată politicos ceaşca de ceai, cu aceeaşi formula: No, grazia, sto bene[2]2. Singurul scop al vizitei era să se aşeze în faţa mea la masa, ca să mă privească mîncînd. Don Antonio nu mai văzuse pînă atunci de aproape un forestiere şi tot ce spuneam ori făceam îi stîrnea mereu curiozitatea. Ştia ca sîut protestant, dar, după cîteva încercări vagi de a discuta chestiunea, căzurăm de acord să înlăturăm teologia din conversaţiile noastre şi să-i lăsăm pe protestanţi în pace. Era un mare hatîr pe care mi-l făcea, dat fiind că o dată pe săptămînă obişnuia să trimită în iad, cu blesteme cumplite, din înaltul amvonului, pe toţi protestanţii, vii şi morţi. Protestanţii erau specialitatea lui don Antonio şi ancora salvatoare în dificultăţile oratorice; nu ştiu ce s-ar fi făcut fără de ei. Memoria bătrînului parroco se cam şubrezise, firul slab al argumentării lui se cam rupea în momentele cele mai critice şi-atunci, deodată, în mijlocul predicii, se făcea o tăcere mormîntală. Credincioşii iui enoriaşi cunoşteau bine meteahna asta şi nu se supărau de loc pentru atîta lucru, fiecare urmînd a se gîndi liniştit mai departe la treburile lui, la măslini, la vie, la vite şi la porci. Ştiau şi ce-avea să urmeze. Don Antonio îşi sufla nasul printr-o sene de sunete explozive scoase parcă din trompeta judecăţii de apoi şi revenea pe un teren sigur.

— Ma questi maledetti protestanţi, mă questo camorrista, Lutero![3] Smulge-le-ar il demonio limbile afurisite din gură, rupe-le-ar oasele şi arde-i-ar de vii! In aetemitatem[4].

O dată, în duminica Paştilor, s-a întîmplat să mă opresc cu un prieten în uşa bisericii tocmai în clipa cînd parroco o brodise şi se lăsase obişnuita tăcere adîncă. I-am şoptit la ureche

[1] Să mănînce cu mine.
[2] Nu, mulţumesc, nu iau.
[3] Dar blestemaţii de protestanţi, complotistul acela de Luther.
[4] În vecii vecilor.

prietenului meu că acum vine rîndul nostru.

— Ma questo camorrista Lutero, questi maledetti protestanți! Che il demonio...

Deodată, don Antonio mă zări în uşă. Pumnul încleştat pe care tocmai îl ridicase pentru a zdrobi pe acei păgîni blestemați se deschise într-un gest prietenesc, pe care-l întovărăşi de-o scuză în direcția mea:

— Dar, fireşte, nu il signor dottore! Fireşte, nu il signor dottore!

Rareori se întîmpla să nu mă duc la biserică în duminica Paştilor, Mă aşezam la locul meu obişnuit la uşă, alături de Cecatiello, bătrînul orb, cerşetorul oficial al Anacapriului şi amîndoi întindeam mîna spre credincioşii care veneau la biserică, el pentru soldo[1] lui, eu pentru păsările din buzunarele oamenilor, din faldurile mantilei negre a femeilor, din mina copiilor. Cît de mare era prestigiul de care mă bucuram față de oamenii satului în acea vreme, o dovedeşte cu prisosința faptul că-mi îngăduiau, fără supărare, să mă amestec în datinile lor la sărbătoarea învierii Domnului, datini consfințită de o tradiție veche de mai bine de două mii de ani şi care erau încă încurajate de preoți. Din prima zi a săptămînii mari, se aşezau capcane în toate viile, sub fiecare măslin. Zile de-a rîndul, sute de păsărele, legate de aripă cu o sforicică erau tîrîte pe străzi de toți puştii satului. Şi-acum, simboluri mutilate ale porumbelului sfînt, li se da drumul în biserică să-şi joace rolul în celebrarea triumfală a ridicării lui Cristos la ceruri Dar păsărelele nu se mai ridicau spre cer, ci se zbăteau o vreme neputincioase şi zăpăcite, strivindu-şi aripile de ferestre înainte de a cădea jos ca să-şi dea sufletul pe lespezile bisericii, în zorii zilei, mă urcasem pe acoperişul bisericii, pe cînd mastro Nicola, luat ca asistent cu sila, îmi ținea scara ca să sparg cîteva ochiuri de geam; dar prea puține din osînditele păsărele găsiră calea spre libertate.

Păsările! Păsările! Cu cît mai fericită mi-ar fi fost viața pe acea insulă fermecătoare dacă nu le-aş fi iubit atîta! Cu cît drag le priveam sosind în fiecare primăvară, mii şi mii, cu cîtă bucurie le ascultam cîntînd în grădina de la San Michele! Dar a venit un timp cînd parcă aş fi dorit să nu mai vină, cînd aş fi dorit să le pot face un semn, pe cînd se aflau încă departe În largul mării, să zboare înainte, să zboare înainte împreună cu cîrdurile de gîşte sălbatice din înalturile văzduhului, drept spre țara mea, în Nordul

[1] Salar.

îndepărtat, unde vor fi la adăpost de om. Ştiam că fermecătoarea insulă ce însemna pentru mine raiul, era pentru ele un iad, la fel ca şi celalalt care le aştepta, pe acea Via Cruciş a lor, la Helgoland. Soseau puțin înainte de răsăritul soarelui. Nu cereau altceva decît un scurt popas de odihnă după lungul zbor peste Mediterana. Ținta călătoriei lor, țara în care se născuseră şi unde aveau să-şi crească puii, era încă atît de depărtată! Veneau cu miile: guguştiuci, sturzi, turturele, becaține, prepelițe, granguri aurii, ciocîrlii, privigheori, codobaturi, cintezoi, rîndunele, pitulici, măcăfeandri şi alți lăutari micuți ce se duceau să dea concerte de primăvară codrilor şi cîmpiilor tăcute ale Nordului. Cîteva ore mai tîrziu, se zbăteau neputincioase în plasele întinse cu viclenie de om peste întreaga insulă, de la stîncile țărmului pînă sus, pe culmile lui Monte Solaro şi Monte Barbarossa. Seara erau înghesuite cu sutele în cutioare de lemn, fără hrană şi fără apă, şi-apoi trimise cu vaporul la Marsilia, ca să fie mîncate cu deliciu în restaurantele elegante din Paris. Era un comerț rentabil; veacuri de-a rîndul, Capri a fost o reşedință episcopală care se întreținea numai din veniturile ce-i reveneau din vînzarea păsărilor prinse. Episcopului din Capri i se spunea la Roma il vescovo delle quaglie[1]. Ştiți cum se prind în plase, între bețele plasei, ascunse în tufăriş, sînt aşezate colivii cu păsărele ca momeală, ce repetă fără încetare, automat, monotona lor chemare. Nu se pot opri, strigă mereu zi şi noapte, pînă ce mor. Cu mult înainte ca ştiința să fi cunoscut locul diferiților centri nervoşi ai creierului omenesc, diavolul îi destăinui discipolului sau, omul, oribila-i descoperire: că, înțepînd ochii unei păsărele cu un ac înroşit, ea prinde a cînta fără a se mai putea opri. Este un obicei străvechi, cunoscut de pe vremea grecilor şi a romanilor şi care se mai practică încă pe tărîmurile de miază-zi ale Spaniei, Italiei[2] şi Greciei. Dintr-o sută de păsări, numai cîteva supraviețuiesc operației, şi totuşi este o afacere buna, căci o prepeliță orbită se vinde azi în Capri cu douăzeci şi cinci de lire. Timp de şase săptămîni primăvara şi şase săptămîni toamna, toată coasta lui Monte Barbarossa, de la castelul ruinat din vîrf pînă jos la gardul grădinii de la San Michele, la poalele muntelui, era acoperită cu plase. Era socotită cea mai bună caccia[3] de pe întreaga insulă, căci se prindeau adesea peste o mie de păsări pe zi. Muntele era proprietatea unui om de pe continent, fost

[1] Episcopul prepelițelor.
[2] Astăzi oprit de lege.
[3] Vînătoare.

măcelar şi renumit specialist în orbitul păsărilor şi singurul meu duşman din Anacapri, în afară de doctor. De cînd începusem a construi San Michele, dusesem război neîntrerupt cu el. Apelasem la prefectul din Neapole, făcusem o plîngere către guvernul de la Roma, dar primisem răspuns că nu se putea face nimic, deoarece muntele îi aparţinea şi legea era de partea lui. Am izbutit să fiu primit în audienţă la întîia doamnă a ţării, care mi-a zîmbit cu fermecătoru-i zîmbet ce cucerise inima întregii Italii şi mi-a făcut cinstea să mă invite la dejun. Primele cuvinte pe care le-am citit pe lista de bucate au fost:

„Pate d'alouettes farcies"[1]. M-am dus şi la papă să-i cer sprijin, dar un cardinal burduhos mi-a spus că Sfîntul Părinte fusese coborît cu portantina[2] lui dis-de-dimineaţă în grădinile Vaticanului, spre a supraveghea primul păsărilor; caccia fusese bună, peste două sute de bucăţi rămăseseră în plase. Am curăţat rugina de pe tunişprul lăsat în 1808 de englezi în grădină şi-am început a trage cu el din cinci în cinci minute, începîncl de la miezul nopţii pînă la răsăritul soarelui, sperînd să alung păsările de pe muntele morţii. Fostul măcelar mă dădu în judecată că-i stricam comerţul lui legal şi am fost condamnat la două sute de lire despăgubiri, învăţasem toţi cînii să latre noaptea întreagă, deşi pierdeam astfel şi puţinul somn de care mă mai bucuram. Peste vreo două zile, dulăul meu cel mare Maremma muri brusc şi i-am găsit în stomah urme de arsenic, în noaptea următoare l-am descoperit pe ucigaş pitindu-se pe după gardul grădinii şi l-am doborît la pămînt. Mă dădu din nou în judecată şi-am fost amendat cu cinci sute de lire pentru act de violenţă, Vîndusem splendidul meu vas grecesc şi Madonna de Desiderio da Settignano, care nii-era aşa de dragă, spre a putea aduna suma enormă pe care-o cerea măcelarul pe munte şi care era de cîteva sute de ori mai mare decît valoarea lui adevărată. Cînd m-am dus îa el cu banii îşi repetă jocul vechi, răspunzîndu-mi cu un rîniet că între timp preţul se dublase, îşi cunoştea omul. În aşa hal ele exasperare ajunsesem, încît aş fi fost în stare să mă despart de tot ce aveam spre a intra în stăpînirea muntelui.

Măcelărirea păsărilor urma la fel, mai departe. Pierdusem somnul de tot şi nu mă mai puteam gîndi la altceva. Desperat, am fugit de la San Michele la Monte Cristo cu iahtul, spre a mă înapoia abia după ce ultimele păsări plecaseră din insulă.

Cum m-am întors, am aflat numaidecît că fostul măcelar

[1] Pateu de ciocîrlii îndopate.
[2] Litieră.

zăcea bolnav, pe moarte. Pentru mîntuirea lui se citeau două liturghii zilnic la biserică, a treizeci de lire liturghia, căci era unul din cei mai bogați oameni din sat. Spre seară veni la mine parroco şi mă rugă în numele lui Crist să mă duc la cel care trăgea să moara. Doctorul satului se temea că are pneumonie, spițerul era sigur că-l lovise damblaua, bărbierul credea că-l o colpo di sangue[1], moaşa că era una paura[2]. Iar preotul, care nu vedea decît deochi în toace părțile, credea că-i mai degrabă un mal'nochio. Am refuzat să mă duc. La Capri nu eram doctor decît pentru săraci, i-am răspuns, iar medicii ce locuiau în insula erau în stare să lecuiască oricare din suferințele acelea. Cu o singura condiție aş veni: omul să jure pe cruce ca, dacă scapă cu viață, nu va mai orbi niciodată o pasăre şi că-mi va vinde muntele pe prețul fabulos dejuna trecută. Măcelarul refuză. Peste noapte primi sfînta împărtăşanie, în zori de zi parroco apăru din nou. Propunerea mea fusese primita, bolnavul jurase pe cruce. Peste două ore îi scoteam o jumătate de litru de puroi din pleura stingă, spre marea consternare a doctorului din sat şi spre gloria sfîntului satului, căci împotriva aşteptărilor mele, omul se vindecă.

— Miracolo! Miracolo!

Muntele Barbarossa este azi un sanctuar al păsărilor, în fiecare toamnă şi primăvară, pe costişele lui se odihnesc, netulburate de om ori de animale, mii de ostenite păsări călătoare.

Cînii de la San Michele n-au voie să latre cît timp se odihnesc pe munte; pisicile nu-s lăsate să iasă afară din bucătărie fără un clopot de alarmă legat de gît; Billy, vagabondul, este încuiat în căsuța lui, căci niciodată nu poți şti ce-i în stare să facă o maimuță ori un puşti!

Pînă acum n-am spus nici un cuvînt spre a micşora strălucirea ultimei minuni a lui Sant'Antonio care, făcînd o apreciere modestă, a salvat ani de-a rîndul viețile a cel puțin cincisprezece mii de pasări pe sezon. Dar cînd toate se vor siîrşi pentru mine, am de gînd să şoptesc la urechea celui mai apropiat înger, păstrînd se-nțclege toată smerenia cuvenită față de Sant'Antonio, ca nu el, ci eu am fost cel care a scos puroiul din pleura stînga a măcelarului, rugîndu-l apoi să pună o vorbă buna pentru mine dacă nu se va găsi nimeni altul s-o facă. Sînt sigur ca Atotputernicul iubeşte păsările, altminteri nu le-ar fi dăruit

[1] Insolație.
[2] Sperietură.

aceeaşi pereche de aripi ca îngerilor săi.

**29* IL BAMBINO*[1]

Sant'Anna clătină din cap; voia sa ştie dacă era cuminte treabă să scoată afară pe asemenea zi vîntoasă un prunc aşa de fraged şi dacă măcar era o casa respectabilă acolo unde aveau să-l .ducă? Să nu-şi facă griji, îi răspunse Madonna, copilul va fi bine învelit şi era sigură că acolo nu va duce lipsă de nimic, întotdeauna auzise că la San Michele copiii erau primiți cu dragă inimă. Mai bine să-l lase pe băiețel să se ducă, dacă şi el dorea. Nu ştia Sant'Anna că, aşa micuț cum era, avea voința lui? Sfîntul losif nici nu fu consultat; adevărul era că nici nu prea avea mare trecere în Familie. Don Salvatore, cel mai tînăr preot din Anacapri, ridică leagănul de pe cadrul lui, paracliserul aprinse luminările de ceară şi plecară, în frunte mergea un băiețel din cor, sumnd dintr-un clopoțel, după el păşeau două figlie di Maria în rochii albe şi văluri albastre, apoi urma paracliserul cădelnițînd şi la urmă don Salvatore, cu leagănul în brațe. Pe cînd alaiul străbătea satul, oamenii îşi descopereau capetele, femeile îşi ridicau în sus copiii ca să-l poată vedea pe regescul prunc purtînd coroană de aur pe cap şi la gît o jucărică de argint în formă de sirenă, podoabă tradițională. Băieții de pe uliți strigau unii către alții: Il bambino! Il bambino! în poartă la San Michele, toți ai casei aşteptau cu trandafiri în mina să-l primească pe musafir. Cea mai bună încăpere fusese prefăcută în cameră de copil şi împodobită cu flori şi ghirlande de rozmarin şi iederă. Pe o masă, acoperită cu cea mai fina cuvertură de În a noastră, ardeau două lumînări de ceară, căci pruncilor nu ie place să-i laşi pe întuneric, într-un colț al odăii era aşezată Madonna mea florentină, strîngîndu-şi la sîn pruncul, iar din perete priveau în jos către leagăn doi putti[2] de Luca della Robbia şi o Sfîntă Fecioară de Mino da Fiesole.

Atîrnată sus, în tavan, ardea candela sfîntă; vai de casa în care pîlpîie şi se stinge! E semn că stăpînul va muri înainte de sfîrşitul anului. Lîngă leagăn erau puse cîteva jucării modeste, aşa cum se lac la noi în sat, ca să aibă Bambino tovărăşie: o păpuşă cheală, singură supraviețuitoare de pe vremea copilăriei Giovanninei şi Rosinei, un măgăruş de lemn împrumutat de la

[1] Poate n-ați auzit de această veche datină ciudată, în timpul şederii mele la San Michele, primeam în fiecare an vizita lui Bambino (Pruncul Isus). Era cea mai mare cinste ce se putea face casei mele. De obicei, rămînea o săptămînă la San Michele. (Nota autorului).

[2] Îngeraşi.

fetița cea mai mare a Elisei, o huruitoare în formă de corn, împotriva deochiului. Într-un paner, sub masă, dormea pisica Elîsei cu cei şase pisoi nou-născuți, aduşi special acolo pentru acea ocazie, într-un ulcior foarte mare, jos pe podea, era pus un tufiş întreg de rozmarin înflorit. Ştiți de ce rozmarin? Pentrucă madonna, după ce spăla scuticele pruncului Isus, le punea la uscat pe un tufiş de rozmarin.

Don Salvatore aşează leagănul în cadrul lui şi-l lăsă pe Bambino în grija femeilor mele, după ce le dăscălise o mulțime şi cu de-amănuntul cum să vegheze asupra lui şi să-i împlinească toate dorințele. Copiii Elisei se jucau ziua întreagă lîngă el, pe podea, ca să-i ție de urît; şi cînd clopotele sunau Ave Maria, toți ai casei îngenunchiau înaintea leagănului ca să-şi spuie rugăciunile. Geovannina mai turna puțin ulei în candelă pentru noapte, mai aşteptau un timp pînă ce Bambino adormea, apoi fiecare pleca străduindu-se să facă cît mai puțin zgomot. Cînd totul se liniştea în casă, urcam şi eu pînă sus în cameră să arunc o privire asupra lui Bambino, înainte de a mă duce la culcare. Lumina candelei sfinte cădea asupra leagănului şi-l puteam zări pe copilaş surîzînd prin somn. Sărman prunc, cu dulce surîs, de unde putea şti că va veni ziua cînd noi toți cei care am îngenunchiat la leagănul lui îl vom părăsi şi toți cei care-i spuseseră că-l iubesc îl vor trăda, că mîni crude îi vor smulge coroana de aur de pe cap înlocuindu-i-o cu o cunună de spini şi-l vor țintui pe cruce, că pînă şi Dumnezeu îl va părăsi!

În noaptea în care-a murit, un moşneag posomorît umbla încolo şi-ncoace pe aceleaşi dale de marmoră pe care stăm eu acum. Se ridicase din culcuşul lui, trezit din somn de un vis chinuitor, întunecat ca şi cerul de deasupra capului său îi era chipul, iar ochii plini de spaimă. Chemase pe astronomii şi înțelepții lui din Răsărit, dîndu-le poruncă să-i dezlege visul, dar înainte de a fi putut ei citi literele de aur de pe cer, stelele prinseseră a clipi una cîte una, stîngîndu-se. De cine se temea oare el, stăpînitorul lumii? Ce însemna viața unui singur om pentru cel care hotăra de viața a milioane de oameni?

Cine i-ar fi putut cere socoteală că în acea noapte unul din slujbaşii lui osîndise la moarte pe-un nevinovat, în numele împăratului Romei? Şi procuratorul lui, al cărui nume hulit îl rostim şi azi cu dezgust, era oare mai. vinovat decît imperialul său stăpîn că semnase osîndirea la moarte a unui om nevinovat? Oare el, ca sever paznic al legii şi tradiției romane într-o provincie răzvrătită, condamnase la moarte chiar un nevinovat? Şi evreul

blestemat care mai rătăceşte încă prin toată lumea cerşind iertare, ştia el oare ce făcea? Ori celălalt, cel mai mare răufăcător al tuturor timpurilor, cînd îşi trădase învățătorul cu sărutul iubirii, ar fi putut el face altfel? A făcut asta din propria-i voință? Trebuia să se împlinească, trebuia să îndeplinească el fapta, supunîndu-se unei voințe mai puternice decît a lui. Să fi fost oare în noaptea aceia pe Golgota numai un singur om osîndit să sufere pentru un păcat ce nu era al lui?

Am mai rămas o vreme aplecat asupra copilului adormit, apoi m-am îndepărtat în vîrful picioarelor.

**30* LA FESTA DI SANT ANTONIO*

Sărbătoarea lui Sant'Antonio era pentru Anacapri cea mai frumoasă zi a anului. Cu săptămîni înainte, întregul sătuc era într-o mare fierbere, pregătindu-se să-l celebreze pe sfîntul nostru ocrotitor. Se curățau străzile, s; văruiau casele pe dinaintea cărora trebuia să treacă, biserica era împodobită cu draperii de mătase roşie şi tapiserii, focurile de artiiicii comandate la Neapole, iar fanfara, mai importantă ca toate, închiriată de la Torre Annunziata. Şirul petrecerilor se pornea la sosirea fanlarei, în ajunul marii sărbători. De pe la jumătatea golfului, muzicanții se şi apucau să sufle din răsputeri în instrumentele lor; era prea departe ca să-i putem auzi noi, cei din Anacapri, dar destul de aproape, cu un vînt puternic, ca să supere urechile căpriorilor din multurîuil sat de jos. După ce debarcau la Marina, întreaga fanfară, cu instrumentele ci uriaşe, era încărcată în două căruțe mari şi dusă pe drumul de țară, pînă la capătul lui. De acolo muzicanții urcau pe jos. În debandadă, pieptişeie trepte feniciene, suflînd neîntrerupt în instrumente. Sub zidul lui San Michele erau întîmpinați de o delegație a consiliului comunal. Mărețul capelmaistru în uniformă strălucitoare, garnisită toata numai cu fireturi de aur, a la Murat, ridica bastonul şi fanfara, cu copiii satului în frunte, îşi făcea intrarea în Anacapri în tempo di marcia[1], suflînd vajnic din clarinete, oboaie, corni, bătînd din tobe şi țimbale, izbind în triunghiuri din toate puterile. Concertul inaugural din piazza împodobită cu steaguri şi ticsită de lume continua fără întrerupere pînă la miezul nopții. Urmau apoi cîteva ore de somn fără vise în vechile barăci unde dormiseră soldații englezi în 1806, întrerupte de pocniturile mtîilor rachete ce vesteau începutul acelei zile mari.

La ora patru în zori, deşteptarea răsuna prin tot satul în adierea răcoroasă a dimineții. La cinci, îneepea liturghia obişnuită, citită, ca întotdeauna, de parroco, acompaniat în acea împrejurare măreață de fanfara cu mațele chiorăind de foame. La şapte, merenda[2], o ceaşcă cu cafea neagră, jumătate de pîne şi caş de capră. La opt nu mai găseai un loc în biserică, bărbații într-o parte, femeile de cealaltă, în poală cu pruncii adormiți, în mijlocul bisericii, fanfara, pe estrada construită anume pentru ea. Cei doisprezece preoți din Anacapri, în stranele lor din dosul

[1] Tempo de marş.
[2] Gustare.

altarului, intonau cu curaj Missa Solemnis de Pergolesi, încredințîndu-se providenței şi fanfarei ce-i acompania ca s-o scoată cu bine la capăt. Drept intermezzo, muzicanții atacau vitejeşte un furios galop, foarte gustat de întreaga obşte. La ora zece, Messa Cantata în altar cu solo bietului bătrîn don Antonio şi tremolourile de protest, întretăiate de neaşteptatele crize de desperare ce izbucneau din măruntaiele micuței orgi, sleite de puteri după trei veacuri de osteneli. La unsprezece, o predică din amvon, în amintirea lui Sant'Antonio şi a minunilor sale — fiecare minune evocată şi arătata printr-o mimică specială, potrivită cu împrejurarea. Oratorul acum îşi înălța brațele în extaz spre sfinții din cer, acum arăta cu degetul podeaua în direcția locuinței subpămîntene a osîndiților, acum cădea în genunchi în mută rugăciune dinaintea lui Sant'Antonio, ca apoi să sară deodată în picioare şi să doboare un nevăzut eretic printr-o lovitură de pumn, cu riscul de a se prăbuşi din amvon. Uneori rămînea cu capul aplecat într-o tăcere extaziată, ascultînd slavitele cîntări ale îngerilor, apoi, palid de groază, îşi astupa urechile cu mînile ca să nu mai audă scrîşnetele demonului şi răcnetele păcătoşilor din cazanele cu smoală. La sfîrşit — leoarcă de sudoare şi istovit de două ore de lacrimi, suspine şi blesteme la o temperatură de 40 de grade Celsius — se prăbuşea jos, în amvon, mai aruncînd un blestem îngrozitor împotriva protestanților. Ora douăsprezece. Mare agitație în piazza. Esce la processione l Esce la processione! Iese procesiunea! în frunte păşeau doisprezece copilaşi, mititei de parcă abia fuseseră înțărcați, ținîndu-se de mînă. Unii aveau tunici scurte, albe şi aripi de înger ca putti lui Rafael, alții erau goi, gătiți cu ghirlande de viță-de-vie şi cununi de trandafiri pe frunte, desprinşi parcă de pe un basorelief grecesc. Apoi urmau le figlie di Maria, înalte, zvelte copile în veşminte albe şi văluri lungi, albastre, purtînd la gît, pe o panglică tot albastră, medalionul de argint al Maicii Domnului, în urma lor veneau le bizzocche, în negru m voaluri negre, fete bătrîne şi uscate ce rămăseseră credincioase primei lor iubiri, Isus Cristos. Apoi, precedați de baniera lor, înainta La Congrega di Cânta, bărbați în vîrstă, cu chipuri grave, îmbrăcați în bizarele lor sutane negre şi albe de pe timpul lui Savonarola.

La musica! La musica!

Atunci apăreau muzicanții, în uniformele lor cu fireturi de aur de pe vremea regilor Burboni din Neapole, în frunte cu superbul capelmaistru. Suflau cît ce puteau în instrumente, cîntînd o polcă îndrăcită — bucata favorită a sfîntului, după cîte

am înțeles. Atunci, înconjurat de toți preoții în odăjdii, salutat cu sute de petarde, apărea Sant'Antonio stînd drept pe tronul lui, cu mîna întinsă a binecuvîntare. Veşmintele îi erau acoperite cu horbote scumpe, giuvaeruri şi daruri votive; mantia-i, dintr-un minunat brocart vechi, era prinsă la piept cu o agrafă din safire şi rubine. De-un şirag de mătănii multicolore de sticlă din jurul gîtului atîrna o bucată mare de mărgean în formă de corn, care-l ocrotea împotriva deochiului.

Chiar în spatele lui Sant'Antonio, alături de primar, păşeam eu, cu capul descoperit, ținînd o lumînare de ceară în mină — o cinste ce-mi fusese acordată printr-o autorizație specială de către arhiepiscopul din Sorrento. În urma noastră veneau membrii consiliului comunal, scutiți în ziua aceea de greaua lor răspundere, apoi oameni de vază din Anacapri, doctorul, notarul, spițerul, bărbierul, tutungiul, croitorul. La urmă, il popolo[1]: marinari, pescari, țărani, urmați la distanță respectuoasă de femeile şi copiii lor. În coada alaiului păşeau spăsiți vreo şase cîni, cîteva capre cu iezii după ele şi vreo doi porci ce-şi căutau stăpînii. Maeştri de ceremonie aleşi cu grijă, purtînd bastoane aurite în mina — garda de onoare a sfîntului — umblau forfota încolo şi încoace fără de astîmpăr pe laturile alaiului, pentru a supraveghea ordinea raidurilor şi a păstra ritmul mersului, în timp ce procesiunea înainta pe ulicioare, coşuri pline de dulce-mirositoarea ginestra, floarea preferată a sfîntului, erau aruncate de pe la toate ferestrele asupra alaiului. De fapt, ginestra se şi cheamă pe-aici floarea sfîntului Anton. Pe-alocuri fuseseră întinse frînghii deasupra drumului, de la o fereastră la alta, şi în clipa cînd trecea sfîntul un înger de carton, vesel colorat, apărea şi, batînd din aripi, executa un zbor grăbit de-a lungul frînghiei, spre marea încîntare a mulțimii. În fața porții de la San Michele, alaiul făcea un popas şi sfîntul era aşezat cu multă evlavie pe o estradă anume făcută, ca să se mai odihnească. Clerul îşi ştergea sudoarea de pe frunte, fanfara continua un fortissimo pe care nu-l mai întrerupsese de două ore de la ieşirea din biserică. Sant'Antonio privea blajin de pe podişca lui, în vreme ce femeile din casa mea îi aruncau trandafiri de la ferestre, moş Pacciale trăgea clopotele la schit şi Baldassare, pe acoperiş, închina steagul. Era pentru noi toți o zi mare şi fiecare se simțea mîndru ele cinstea ce ni se făcea. Cînii priveau de sub pergolă la cele ce se petreceau, cumințişi cuviincioşi ca de obicei, deşi cam nelinişțiți, în grădină, broaştele țestoase urmau să se gîndească,

[1] Poporul.

indiferente, numai la problemele lor, iar mangusta era prea ocupată ca să dea frîu liber curiozității. Bufnița cea mică sta pe stinghia ei, clipocind cu ochii pe jumătate închişi, cu gîndul aiurea. Billy fiind un necredincios, fusese închis în cuşca lui, unde făcea un tărăboi nemaipomenit, răcnind cît îl ținea gura, izbind cu sticla de apă în castronul lui de tablă, zornăindu-şi lanțul, zgîlțiind zăbrelele şi înjurînd cumplit. Urma întoarcerea în piazza, unde Sant'Antonio era întîmpinat cu o detunătură teribilă de petarde şi apoi aşezat înapoi pe altarul lui din biserică, după care alaiul se ducea acasă ca sa-şi rnînînce macaroni. Fanîara se instala la un ospăț oferit, de autorități sub pergolă de la Hotel Paradiso şi i se serveau macaroane, cîte jumătate de kilogram de cap de om şi vino a volanta. La patru se deschideau larg porțile de la San Michele şi peste o jumătate de oră tot satul era în grădină, săraci şi bogați, bărbați şi femei, copii şi prunci nou-născuți, ciungi, idioți, orbi şi şchiopi. Cei care nu puteau umbla erau aduşi în circă de alții. Numai preoții lipseau, dar nu din vina lor. Istoviți de-atîta umblet, se prăbuşiseră în stranele lor dindărătul altarului mare, prinzînd a se ruga cu ardoare lui Sant'Antonio, rugi care poate să le fi auzit sfîntul din altarul său, nu însă şi cei care intrau întîmplător în biserica deşartă. Un şir lung de mese, pe care se aflau uriaşe piretti[1] cu cel mai bun vin de la San Michele, se întindea de la un capăt la celălalt al pergolei. Moş Pacciale, Baldassare şi mastro Nicola umpleau cu mare hărnicie paharele, iar Giovannina, Rosina şi Elisa umblau în jur, oferind țigări bărbaților, cafele femeilor, prăjituri şi bomboane copiilor. Muzicanții, pe care-i închiriasem de la autorități în chip cu totul special pentru după-amiază, suflau fără întrerupere în instrumente din loggia de sus. Casa întreagă era deschisă, nimic nu se încuia, toate lucrurile mele de preț se aflau, ca întotdeauna, într-o aparentă neorînduială pe mese, scaune şi duşumea. Peste o mie ele oameni umblau nestingheriți prin toate camerele şi niciodată nu s-a atins nimeni de nimic, nu s-a furat nimic.

Cînd clopotele sunau Ave Maria, petrecerea se sfîrşea şi plecau cu toții, după multe strîngeri de rnîriă, mai voioşi ca întotdeauna, căci pentru asta-i făcut vinul. Fanfara, într-o formă rnai bună ca oricînd, o luase înainte, către piazza. Cei doisprezece preoți, odihniți şi înviorați după veghea lor lingă Sant'Antonio, aşteptau în formație strînsa în pragul bisericii. Sindaco, consilierii comunali şi oamenii de vază luau loc pe terasa

[1] Damigene.

primăriei. Muzicanții, abia mai trăgîndu-şi sufletul, se aburcau împreună cu instrumentele pe tribuna construită anume pentru acea împrejurare. Piazza era acum plină de il popolo, stînd înghesuit ca sardelele. Maiestuosul capelmaistru îşi ridica bastonul şi il gran concerto[1] începea: Rigoletto, il Trovatore, gli Ughenotti, i Puritani, il Ballo in Maschera, şi-o culegere aleasă de canțonete napolitane, polci, mazurci, menuete şi tantarele ce se țineau lanț, fără nici o oprire şi într-un ritm tot mai accelerat, pînă la ora unsprezece cînd începeau a trosni în văzduh, în cinstea lui Sant'Antonio, artificii, focuri bengale, roți luminoase, rachete, ce costaseră doua mii de lire. La miezul nopții, programul oficial se încheia, dar nu şi petrecerea anacaprezilor şi-a fanfarei. Nimeni nu se ducea la culcare, satul răsuna noaptea întreagă de cîntec, rîset şi muzică. Evviva la gioia! Evviva il Santo! Evviva la musica!

Fanfara trebuia să plece cu corabia de la ora şase dimineața.

În zorii zilei, în drum spre Marina, se opreau întotdeauna sub ferestrele de la San Michele, ca să cînte obişnuita Serenata d'Addio în cinstea mea. Parcă-l văd si-acum pe Henry Jarnes, în pijama, privind în jos, de la fereastra dormitorului şi strîmbîndu-se de rîs. Fanfara scăzuse peste noapte într-un chip jalnic, atît în număr cît şi-n putere. Capelmaistru! delira, doi dintre cei mai buni oboişti scuipaseră sînge, fagotistul căpătase hernie, tamburul-major îşi dislocase omoplatul drept, țimbalistul îşi spărsese timpanele. Alți doi membri ai fanfarei, paralizați de emoție, trebuiseră să fie urcați pe măgăruşi, ca să poată fi cărați pînă la Marina. Supraviețuitorii, lungiți pe spate în mijlocul drumului, suflau cu ultimele puteri jalnica lor Serenata d'Addto către San Michele. Reînsuflețiți cu cîte o ceaşcă de cafea neagră, se ridicaseră în picioare anevoie şi tăcuți, făcînd doar cu mîna semne prietenoase de despărțire, coborîseră împleticindu-se treptele feniciene, spre Marina.

La festa di Sant'Antonio se sfîrşise.

[1] Marele concert.

31 REGATTA

Era în mijlocul verii, într-o lungă, splendidă zi de soare fără nor. Ambasada britanică plecase din Roma, stabilindu-se pentru sez;on la Sorrento. Pe balconul, hotelului Vittoria, sta ambasadorul, cu şapcă marinărească în cap, cercetînd încordat zarea prin monoclu, ca să descopere dacă nu cumva începuse mistralul a încreți oglinda lucitoare a golfului, în micul port din vale, scumpa lui Lady Hermione sălta în ancoră la fel de nerăbdătoare ca el să pornească în larg. El singur o desenase şi o echipase cu un uluitor talent şi pricepere tehnică, făcînd din ea un fel de navă rapidă de croazieră pentru o persoană, îmi spunea adesea că s-ar încumeta să treacă şi Atlanticul cu ea; era mai mîndru de nava lui decît de toate strălucitele-i succese diplomatice. Îşi petrecea mai toată ziua pe iahtul lui şi fața îi era tot aşa de bronzată ca a pescarilor sorrentini. Cunoştea toată coasîa, de la Civita Vecchia pînă la Punta Licosa, aproape la fel de bine ca mine. Odată m-a provocat la o cursă de întrecere pînă la Messina şi m-a bătut rău, cu vînt din spate şi mare agitată, spre marea lui bucurie.

— Aşteaptă numai să-mi vie noul foc al arborelui din prova

Şi spinakerul meu de mătase, i-am spus eu. Iubea insula Capri şi socotea că San Michele era cel mai frumos loc pe care-l văzuse în viața lui — şi văzuse multe.

Cunoştea prea puțin lunga istorie a insulei, dar era curios ca un şcolar să ştie cît mai multe despre ea.

Pe-atunci tocmai mă ocupam cu explorarea Grotei Albastre.

De două ori mă scosese mastro Nicola pe jumătate leşinat din gangul subteran care, după spusele legendei, străbătea prin măruntaiele pămîncului ieşind tocmai sus, la vila lui Tiberius, ce se alia la două sute de metri deasupra cîmpiei Damccuta, denumire care poate i se trage de la Domus Augusta, îmi petreceam zile de-a rîndtil în grotă şi lord Duflerin obişnuia să vie adesea în bărcuța lui să mă viziteze, pe cînd lucram acolo.

După o straşnică partidă de înot, ne aşezam afară, la intrarea tainicului tunel, ca să vorbim despre Tiberius şi orgiile din Capri. Îi lămuream ambasadorului că povestea gangului sub-pămîntean prin care, se zice. cobora Tiberius pînă la grotă ca să se joace cu băieți şi fete înainte de a-i gîtui, era o absurditate la fel de mare ca toate celelalte bîrfeli murdare ale lui Suetonius.

Tunelul nu era făcut de mîna omului, ci de lenta infiltrare a apelor mării în stîncă. Primejduindu-mi viața, mă tîrîsem prin el pînă mă convinsesem că nu ducea nicăieri. Că grota era cunoscută de romani o dovedesc numeroasele urme de arhitectură romană. Insula s-a lăsat de-atunci cu vreo cinci metri, dar pe vremurile acelea se intra în grotă prin bolta cea mare, care se află astăzi sub apă şi se poate vedea bine prin unda clară. Mica deschizătură pe unde intra lordul Dufferin cu bărcuța fusese la origine o fereastră de aerisire a grotei, care, firește, pe-atunci nu era albastră, ci la fel ca toate numeroasele grote ale insulei. Informația din Baedecker — că Grota Albastră a fost descoperită în 1826 de pictorul german Kopisch — nu-i exactă. Grota era cunoscută în secolul al şaptesprezecelea sub denumirea de Grotta Gradolla şi a fost redescoperită în 1822 de un pescar capriot, Angelo Ferarra, căruia i s-a acordat chiar şi o pensie pentru această descoperire. Cît despre sinistra legendă a lui liberitis, lăsată posterității în „Analele" lui Tacit, i-am spus lordului

Dufferin că istoria n-a săvîrşit niciodată o greşeală mai mare ca atunci cînd însemnase cu pecetea infamiei pe marele împărat, dînd crezare mărturiilor principalului său acuzator, „acel calomniator al omenirii", cum îl numea Napoleon. Tacit era un strălucit scriitor, dar „Analele" lui sînt nişte nuvele istorice, nu istorie, întîmplător, fusese nevoit să adaoge cele douăzeci de rînduri despre orgiile din Capri spre a întregi imaginea tipică a tiranului, aşa cum îl vedea şcoala retorică din care făcea şi el parte. Nu-i de loc greu de descoperit izvorul, mai mult decît suspect, din care a luat acele zvonuri defăimătoare. De altfel, dovedisem şi eu în „Psychological study of Tiberius"[1] că acele zvonuri nici măcar nu se refereau la viața împăratului la Capri. Că nici Tacit nu credea în orgiile de la Capri, reiese clar din însăşi povestea lui, deoarece ele nu-i schimbă întru nimic părerea ce şi-a format-o asupra lui Tiberius, pe care-l arată ca pe-un mare împărat şi-un mare om, ,,cu caracter admirabil şi bucurîndu-se de o mare vază", pentru a întrebuința propriile-i cuvinte. Chiar urmaşul lui, cu-atît mai mediocru, Suetonius, îşi începe cele mai dezgustătoare istorisiri cu observația că „abia face să fie povestite, şi mai puțin încă să fie crezute", înainte de apariția „Analelor" — optzeci de ani după moartea lui Tiberius — nu exista în istoria romanilor om politic cu reputație mai bună şi mai stimat pentru viața-i curată şi nobilă ca bătrînul împărat. Nici unul din diverşii

[1] „Studiu psihologic asupra lui Tiberius".

istoriografi ai lui Tiberius — dintre care cîțiva contemporani cu el, care avuseseră prilejuri atît de bune să audă toate clevetirile gurilor rele din Roma — nu pomeneşte o vorbă despre orgiile de la Capri. Philon, piosul şi învățatul evreu, scrie clar despre viața simplă şi curată" pe care era silit s-o ducă Cahgula cînd venea la bunicu-i adoptiv, la Capri. Chiar şacalul de Suetonius, uitînd de zicala, înțeleaptă a lui Quinti-Han că mincinosul trebuie să aibă memorie bună, face greşeala să spuie că, atunci cînd Caligula se ducea la vreun desfrîu în Capri, trebuia să se deghizeze punîndu-şi perucă, pentru a scăpa de ochii severi ai bătrînului împărat. Seneca, duşmanul viciului şi Plinius — amîndoi contemporani cu el — vorbesc despre singurătatea austera a lui Tiberius la Capri. Este adevărat că Dio Cassius face în treacăt uşoare aluzii la nişte zvonuri urîte, dar nu se poate opri să nu remarce el singur con tradicțiile inexplicabile în care cade. Pînă şi luvenal, iubitorul de scandaluri, spune despre „bătrînețea paşnică" a împăratului în insula lui, înconjurat de prieteni învățați şi astronomi. Plutarh, îndîrjitul susținător al moralei, vorbeşte de măreața însingurare a bătrînului în ultimii zece ani ai vieții Şi Voltaire înțelesese îndată că povestea orgiilor de la Capn era inadmisibilă din punct de vedere al fihologiei ştiințifice Tiberius era într-al şaizeci şi optulea an al vieții cînd se re-trăsese la Capri, avînd faima unanim recunoscută a unui om de o moralitate desăvîrşită, neatacată chiar de cei mai înverşunați duşmani ai lui. Să pui ca diagnostic o sinistră demența senilă este exclus, deoarece toți istoricii sînt de acord că bătrînul a avut mintea întreagă şi sănătoasă pînă la 79 de ani cînd a murit. De altfel, cei din neamul lui Claudius nu purtau în vinele lor nebunia ereditară, ca cei din familia lulia. A trăit pe insulă o viață de bătrîn singuratic, cîrmuitor ostenit al unei lumi nerecunoscătoare, sumbru idealist, cu inimă frîntă şi amărîtă — un ipohondrie, cum s-ar spune mai degrabă în zilele noastre — c-o minte sclipitoare şi un rar simț al umorului, ce-au supraviețuit credinții lui în oameni. Față de contemporanii lui se arăta bănuitor şi plin de dispreț, ceea ce nu-i de mirare, căci aproape toți bărbații şi femeile în care avusese încredere îl trădaseră. Taci tuş citează cuvintele pe care le rostise cu un an înaintea retragerii lui la Capri, cînd respinsese propunerea ce i se făcea de a i se ridica un templu, ca lui Augustus, în care să fie divinizat. Cine altul decît compilatorul „Analelor", strălucitul maestru al sarcasmului şi al subtilelor insinuări ar fi avut îndrăzneala să redea cu un uşor rînjet rugămintea gravă a împăratului către posteritate, de a fi judecat cu nepărtinire?

„Cît despre mine, părinți conscripți, declar în fața voastră că nu mă socot decît un muritor şi ca atare îmi îndeplinesc doar îndatoririle de om, că îmi ajunge dacă sînt vrednic să ocup locul de frunte printre voi. Doresc să nu uite asta nici acei care vor trăi după mine. Urmaşii îmi vor cinsti îndeajuns şi chiar cu prisosință memoria dacă mă vor judeca demn de strămoşii mei şi dacă vor recunoaşte că am vegheat asupra intereselor voastre, înfruntînd fără şovăire primejdia, neînfricat de duşmăniile pe care le-am întîlnit în serviciul statului. Iată templele pe care aş dori să le înalț în inimile voastre, iată statuile cele mai frumoase şi care vor dura. Cît despre acele făurite din piatră, sînt asemeni mormintelor pîn gărite, dacă urmaşii ajung să le blesteme. De asta înalț către zei rugă să-mi dăruiască pînă la sfîrşitul zilelor mele un cuget împăcat şi conştient de datoria pe care-o am fața de ei şi față de omenire; de asta cer concetățenilor şi aliaților noştri ca, atunci cînd voi părăsi această lume, să-mi cinstească viața şi numele şi sa le păstreze o amintire frumoasă.”

Ne-am urcat pînă la Damecuta. Bătrînul împărat ştia ce făcea cînd şi-a clădit aici vila cea mai mare, căci, după San Michele, Damecuta se bucură de cea mai frumoasă vedere asupra insulei Capri. I-am explicat ambasadorului că multe din rămăşițele antice descoperite aici ajunseseră în mînile colegului său şir William Hamilton, ambasadorul britanic din Neapole în timpul lui Nelson şi se aflau acum la British Museum. Multe mai zăceau încă îngropate sub vița-de-vie şi mă gîndeam foarte serios să încep săpăturile în primăvara viitoare, căci via era acum a mea. Lordul Dufferin ridică de pe jos un nasture ruginit de uniformă soldățeasca, căzut printre sfărîrnăturile de mozaic şi cioburile de marmoră colorată. Cavalerişti corsicani! Da, două sute de cavalerişti corsicani şi-au instalat tabăra aici în 1808, dar, din nefericire, grosul garnizoanei engleze din Anacapri erau trupe malteze care s-au retras în debandadă de îndată ce francezii au atacat lagărul. Privind în jos, spre falezele de la Orico, i-am arătat ambasadorului punctul în care debarcaseră francezii ca să urce stînca prăpăstioasă.

Amîndoi am fost de părere că într-adevăr fusese o isprava minunată. Da, englezii luptaseră cu vitejia lor obişnuită, dar trebuiseră să se retragă, ocrotiți de întunericul nopții, spre San Michele de azi, unde comandantul lor, maiorul Hamill, irlandez ca şi lordul Dufferin, murise din pricina rănilor. E înmormîntat într-un colț al cimitirului din Anacapri. Tunişorul pe care au trebuit să-l lase, a doua zi, în retragerea lor pripită la vale, pe treptele

feniciene, spre Capri, se mai află şi azi în grădina mea. În zorii zilei, francezii deschiseseră focul asupra Capriului de pe înălțimile lui Monte Solaro, dar cum de putuseră urca pînă acolo un tun, este aproape de neînțeles.

Nu-i mai rămăsese altceva de făcut comandantului englez de la Casa Inglese din Capri, decît să semneze actul de predare. Nici nu se uscase bine cerneala, că flota engleză, ce întîrziase în preajma insulelor Ponza din lipsă de vînt, apărea în larg. Documentul de predare poartă numele acelui om peste seamă de nenorocos, care a fost şi temnicerul vulturului captiv de pe altă insulă: şir Hudson Lowe.

Întorcîndu-ne la San Michele prin sat, i-am arătat ambasadorului o căsuță, într-o grădină mică, istorisindu-i că proprietara casei era mătuşa frumoasei Margherita, frumusețea Anacapriului. Mătuşa se măritase cu un milord inglese care, dacă nu mă înşelam, era rudă cu el. Da, îşi amintea bine că un văr de-al lui se căsătorise cu o țărancă italiană, spre marea dezolare a întregii familii, ba o şi luase în Anglia! El însă n-o văzuse niciodată şi nu ştia ce se întîmplase cu ea după ce-i murise soțul, îl interesa nespus de mult acea întîmplare şi mă rugă să-i povestesc tot ce ştiam despre ea, adăogînd că despre soțul ei îi era de ajuns cît ştia. I-am spus că toată povestea aceea se petrecuse cu mult înaintea venirii mele în insulă. Cînd o cunoscusem eu, mult după întoarcerea ei din Anglia ca văduvă, era femeie bătrînă. Nu-i puteam povesti decît cele auzite de la bătrînul don Crisostomo, care fusese duhovnicul şi tutorele ei. Se înțelege că nu ştia nici a scrie, nici a citi, dar, avînd mintea ageră a capriotelor, învățase repede destulă engleză. Spre a o pregăti pentru viața ce-avea s-o ducă în Anglia ca soție de lord englez, don Crisostomo, care era om instruit, fusese însărcinat să-i dea cîteva lecții în felurite domenii, pentru a-i mai lărgi cîmpul cam limitat al conversației. Grația şi purtările alese le moştenise din naştere, ca toate fetele din Capri. Cît despre înfățişarea ei, ne putem bizui pe spusele lui don Crisostomo că era cea mai frumoasă fată din Anacapri, deoarece îl considerasem întotdeauna ca un fiu cunoscător. Dar cum toate silințele de a o face să prindă interes şi de altceva în afară de insula ei fuseseră zadarnice, hotărîseră să-i limiteze educația la istoria insulei Capri, ca să aibă măcar ce vorbi cu rudele. Asculta cu seriozitate teribilele povestiri despre Tiberius: cum îşi arunca victimele de pe Salto di Tiberio, cum sfîşiase fața unui pescar cu cîngile unui crab, cum gîtuise băeți şi fetițe în Grota Albastră. Cum nepotul

lui, Nero, îşi pusese vîslaşii s-o ucidă în bătaie pe maică-sa în apropierea insulei Capri; cum nepotul său, Caligula, înecase mii de oameni lîngă Pozzuoli. La sfîrşit, ea rostise în dialectu-i cu neputință de imitat: .— Răi trebuie să mai fi fost oamenii aceia; nişte camorristi cu toții...

Mai încape îndoială? îi răspunsese profesorul. Ai auzit doar ce-am povestit, că Tiberio sugruma băeți şi copile în Grota Albastră, că...

Şi-s morți cu toții?

Da, fireşte, de aproape două mii de ani.

Atunci de ce, Doamne iartă-mă, să ne mai facem sînge rău din pricina lor? Să-i lăsăm mai bine în pace, încheiase ea cu surîsu-i fermecător.

Astfel s-a sfîrşit educația ei.

După moartea soțului, s-a înapoiat în insula ei, revenind încetul cu încetul la viața simplă a strămoşilor a căror seminție era cu două mii de ani mai veche decît a milordului englez. Am găsit-o stînd la soare în pergola-i mică, cu un şirag de mătănii în mînă şi o pisică în poală, impozantă matroană romană, măreață ca mama Grachilor. Lordul Dufferin îi sărută mîna, galant. Ea uitase aproape de tot engleza, căci se întorsese la dialectul din copilărie, iar italiana literară pe care-o vorbea ambasadorul o înțelegea tot atît de puțin ca mine.

— Spune-i, se întoarse spre mine lordul Dufferin pe cînd ne sculam să plecăm, spune-i din partea mea că-i o adevărată doamnă, cel puțin tot aşa de distinsă pe cît era de gentleman milordul ei englez.

Nu dorea ambasadorul să-i vadă nepoata, pe La Bella Margherita? Cum să nu, cu cea mai mare plăcere.

La Bella Margherita ne primi cu fermecătoru-i surîs şi cu cîte-un pahar din vinul cel mai bun al lui parroco, iar batrînul cavaler fu gata să pecetluiască rudenia lor cu o sonoră sărutare pe obrazu-i roz alb.

Mult aşteptata regatta trebuia să aibă loc duminica următoare pe un parcurs triunghiular: Capri, Posillipo, Sorrento, unde învingătorul avea să primească cupa din mînile lady-ei Dufferin. Frumosul meu cutter „Lady Victoria” era cea mai bună ambarcație ce se putea fabrica în Scoția, în întregime din lemn de tek şi oțel, în stare să reziste oricărei încercări şi pe orice fel de vreme, dacă era bine mînuită; iar eu mă voi fi pricepînd ori nu la altele, dar la condus o barcă ştiu că sînt maestru. Cele două iachtulețe erau surori şi purtau numele celor două fiice ale

lordului Dufferin. Şansele noastre erau aproape egale. Cu o briză puternică şi hulă se putea sa pierd, dar mă bizuiam pe noile mele vele, focul şi spinakerul de mătase ca să iau, cupa pe o briză uşoară şi o mare calmă. Velele cele noi sosiră din Anglia pe cînd mă aflam la Roma şi fuseseră atîrnate cu grijă în hangar, sub paza exclusivă a lui moş Pacciale, cel mai de credință om al meu. Dîndu-şi seama de însemnătatea misiunii lui, dormea cu cheia sub pernă şi nu îngăduia nimănui să intre în sanctuar. Deşi devenise în anii din urmă un gropar pasionat, inima lui rămăsese tot pe mare unde trăise şi suferise de mic copil ca pescatore di coralii. Pe acele vremuri, înainte ca pacostea americană să se fi abătut asupra insulei Capri, aproape toți locuitorii de parte bărbătească plecau la pescuitul coralilor în Barbaria, ținut dincolo de Tunis şi Tripolis. Era o îndeletnicire cruntă, plină de suferinți, lipsuri, ba chiar de pericole şi mulți dintre ei nu se mai întorceau acasă în insula lor. Douăzeci de ani îi trebuiseră lui Pacciale să trudească pe mare ca să poată economisi cele trei sute de lire de care avea nevoie un bărbat pentru a-şi lua femeie. O sută pentru bărci şi mreje, două sute pentru un pat, cîteva scaune şi-un rînd de haine de sărbătoare cu care să se căsătorească; de celelalte va avea grijă Madonna. Fata aştepta ani de-a rîndul, torcînd şi țesînd pînza pentru gospodărie, pe oare trebuia s-o aducă ea. Ca toți ceilalți, Pacciale moştenise şi o bucată de pămînt de la tatăl lui, dar era o fîşie de pămînt sterp, stîncos, pe malul mării, la trei sute de metri sub Damecuta. Cărase an de an părnîntul în coş cu spinarea, pînă ce avusese de ajuns ca să poată sădi puțină viță~de-vie şi nişte smochini țepoşi. Nu făcuse niciodată o picătură de vin, căci ciorchinii tineri erau regulat arşi de spuma sărată a mării cînd sufla vîntul din sud-vest. Uneori venea acasă cu cîțiva cartofi noi, cei mai timpurii de pe insulă, pe care mi-i dăruia cu multă mîndrie. Tot timpul liber şi-l petrecea jos, la masseria[1] lui, zgrepțănînd stînca cu săpăliga-i grea ori şedea pe un pietroi, cu pipa de lut în gură, privind marea. Din cînd în cînd, coboram pînă la el — pe stînci atît de prăpăstioase ca pînă şi o capră ar fi şovăit înainte de a pune piciorul — ca să-i fac vizită, spre marea lui bucurie. Chiar sub picioarele noastre se alia o grotă inaccesibilă de pe mare, care a rămas necunoscuta pînă în ziua de azi multora, în semiîntunericul căreia atîrnau uriaşe stalactite. După spusele lui Pacciale, pe vremuri fusese locuită de un lupomanaro, o dihanie ciudată şi înspăimîntătoare ce tulbură încă închipuirea

[1] Fermă.

insularilor aproape la fel de mult ca stafia lui Tiberiu. Ştiam că dintelefosilă pe care-l găsisem în nisipul peşterei era al unui mamifer uriaş care se culcase acolo să moară pe cînd insula era încă legată de continent şi că aşchiile de silex şi cremene erau bucăți din uneltele omului primitiv. Poate să fi trăit acolo şi vreun zeu, căci grota este îndreptată cu fața spre răsărit şi Mithras, zeul soarelui, a fost adeseori venerat prin părțile acestea.

Dar nu era vreme acum de explorat grota, toate gîndurîle îmi erau îndreptate spre viitoarea regatta. Trimisesem vorbă lui Pacciale că îndată după micul dejun voi veni să cercetez pînzele cele noi. Care nu fu mirarea mea găsind adăpostul bărcilor descuiat, iar pe moş Pacciale, care trebuia să mă întîmpine, nicăieri. Cînd am desfăcut pînzele cele noi, una cîte una, am crezut c-am să cad jos, leşinat: focul arborelui avea o coşcogea ruptură în mijloc, spinakerul de mătase cu care nădăjduiam să cîştig cupa era aproape sfîşiat în două, iar focul de cursă rupt aproape ferfeniță şi tot murdărit. Cînd mi-a revenit graiul, am răcnit după Pacciale. Văzînd că nu vine m-am repezit afară din hangar şi l-am găsit în sfîrşit, stînd rezemat de zidul grădinii. Clocotind de furie, am ridicat mina să-l lovesc; el nu se clinti, nu scoase un cuvînt, numai îşj aplecă capul şi-şi întinse brațele în lături, pe zid. Mîna îmi căzu; ştiam ce-nsemna asta, mai văzusem acea atitudine, însemna că avea de suferit şi că era nevinovat. Capul aplecat Şi brațele întinse închipuiau răstignirea Mîntuitorului. I-am vorbit cît am putut de blînd, dar el nu scoase o vorbă, nu se clinti de pe crucea lui de supliciu. Am vîrît în buzunar cheia de la adăpostul bărcilor şi-am chemat pe toți ai casei. Nimeni nu intrase în hangarul bărcilor, nimeni n-avea nimic de spus, dar Giovannina îşi ascunse fața în şorț şi începu a plînge. Am luat-o în camera mea şi-am izbutit, cu foarte mare greutate, s-o fac să vorbească. Aş vrea să vă pot reproduce vorbă cu vorbă jalnica istorie pe care mi-a povestit-o fata printre suspine. Aproape că mi-au dat şi mie lacrimile and m-am gîndit că era cîtpe ce să-l lovesc pe bietuj moş Pacciale. Pozna se întîmplase cu două luni în urmă, la întîi mai, pe . cînd ne aflam încă la Roma. Poate vă mai amintiți de acel întîi mai de pomină, sînt mulți ani de-atunci, cînd se pregătise o răscoală socialistă în toate țările Europei, un atac împotriva bogaților, cu distrugerea blestematei lor averi. Aşa vorbeau cel puțin ziarele şi cu cît ziarul era mai mic cu atît era mai mare dezastrul şi mai amenințător. Gazeta cea mai mică era „Voce di San Gennaro”[1] pe care Maria

[1] Vocea Sfîntului Ianuar.

Porta-Lettere o aducea în coşul ei cu peşte de două ori pe săptămînă lui parroco, de unde ajungea şi la ceilalți intelectuali ai satului; slab ecou al evenimentelor din lume ce răzbeau pînă în pacea arcadiană de la Anacapri. Dar de data asta din coloanele foii „Voce di San Gennaro" nu răsună numai un strîns ecou în urechile intelectualilor, ci un trăsnet căzut din senin ce zgudui întregul sat. La întîi mai avea să fie sfîrşitul lumii, cel de mult prezis. Adunate de il demonio, sălbaticele hoarde ale lui Atila aveau să jefuiască palatele bogaților, dînd foc şi distrugîndu-le avuțiile. Era începutul sfîrşitului, castigo di Dio! Castigo di Dio! Vestea se răspîndi ca un pojar în tot Anacapriul. Parroco ascunse giuvaerurile lui Sant'Antonio şi odoarele sfinte ale bisericii sub pat, notabilii satului îşi cărau lucrurile de preț jos, în pivnița de vinuri, lumea se bulucise în piazza cerînd cu strigăte mari să fie scos din altar sfîntul lor patron şi purtat pe străzi ca să-i ocrotească, în ajunul înfricoşatei zile, Pacciale se duse la parroco să-i ceară sfatul. Baldassare fusese mai înainte şi plecase liniştit după ce parroco îi spusese că tîlharii cu siguranță nici n-au să se uite la bucățile de pietre, oale de pămînt şi roba antica ale lui signor dottore. Baldassare putea fără grijă lăsa toate hîrburile acelea la locul lor, Pacciale însă, care avea răspunderea pînzelor, era într-o situație mai proastă, spusese parroco. Dacă briganzii năvăleau pe insula, însenina că veneau cu bărcile şi pînzele erau o pradă prețioasă pentru nişte navigatori. Să le ascundă în pivnița de vin era cu primejdie mare. căci tîlharii mărilor sînt şi foarte amatori de vin bun. De ce nu le-ar căra jos, la masseria lui singuratică, sub stîncile de la Damecuta? Acolo era cel mai nimerit loc pentru ele; cu siguranță că bandiții n-aveau să coboare pe prăpastia aceea ca să ajungă la ele cu riscul ele a-şi rupe gîtul.

Cum se întunecă, Pacciale cu fratele lui şi încă doi compagni siguri, înarmați cu bîte groase, tîrîseră pînzele la vale pînă la rnasseriu lui. Era o noapte furtunoasă, ploua cu găleata, felinarul se stinsese şi trebuiseră să se tîrască în jos. pe stîncile alunecoase, cu pericolul vieții. Ajunseseră la masseria la miezul nopții şi ascunseseră pînzele în peştera balaurului. Toată ziua de întîi mai stătuseră acolo, pe baloturile de pînze ude, făcînd cu rîndul de pază la intrarea grotei. Spre apusul soarelui, Pacciale izbuti să-l convingă pe frate-său, ce arăta reavoință, să se ducă în recunoaştere pînă în sat, dîndu-i în grijă să nu se expuie la primejdii prea mari. După trei ore se întoarse, vestindu-i că nu văzuse acolo nici picior de jefuitor, ca totul era

normal. Toată lumea sta strînsă în piazza, iar în altarul bisericii ardeau lumînările şi era vorba sa-l scoată afară pe Sant'Antonio ca să fie preamărit şi slăvit de popor că scăpase satul de la pieire. Pe la miezul nopții, trupa ieşise pe furiş afară din peşteră şi se cățărase înapoi în sat cu pînzele mele ude leoarcă. Cînd descoperise dezastrul, Pacciale voise să se înece. Fetele lui îmi povestiră ca trebuise să-l păzească, de frică, cîteva zile şi nopți la rîncl, fără a-l pierde o clipă din ochi. De-atunci nu mai fusese acelaşi; aproape nu mai scotea o vorbă. Băgasem şi eu de seamă şi-l întrebasem de mai multe ori ce avea.

Cu mult înainte de a-şi încheia Giovannina mărturisirea, se topise în mine orice urmă de supărare. Zadarnic însă l-am căutat pe Pacciale prin tot satul ca să i-o spun. Pînă la urmă l-am găsit la masseria lui, şezînd pe acelaşi pietroi şi privind ca de obicei marea, îmi era ruşine, i-am spus, că ridicasem mîna împotriva lui. Numai parroco era de vină! Şi-apoi, puțin îmi păsa de pînzele cele noi; cele vechi erau la fel de bune pentru mine. Hotărîsem să plec a doua zi într-o lungă călătorie pe mare; îl luam cu mine şi totul va fi dat uitării. Doar ştiacă niciodată nu-mi plăcuse meseria lui de gropar. Era mai bine s-o lase lui frate-său, iar el să se întoarcă la mare. De azi încolo îl ridicam la rangul de matelot al cuierului meu. Gaetano se îmbatase criță de două ori În Calabria şi era cît pe ce să ne scufundăm. Oricum, eu tot eram hotărît să-l concediez. După ce ne-am întors acasă, i-am dăruit lui Pacciale tricoul cel nou, abia sosit din Anglia, ce-avea scris de-a curmezişul pieptului cu litere roşii: „Lady Victoria R.C.Y.C." De-atunci nu l-a mai dezbrăcat; a trăit şi a murit în el. Cînd l-am cunoscut pe Paccîale era tot om în vîrstă; cît de în vîrstă nu ştia nici ei, nici fetele lui, nici altcineva. Zadarnic am cercetat în registrele oficiale anul lui de naştere. Fusese uitat chiar de la început.

Dar eu nu-l voi uita niciodată pe Pacciale. Mi-l voi aminti întotdeauna ca pe cel mai cinstit, mai curat suflet şi mai drept orn dintre cîți am întîlnit în toate țările şi păturile sociale; era blînd ca un copil. Şi copiii lui îmi spuneau că nu-l auziseră niciodată rostind vreo vorbă aspră o n duşmănoasă către maica lor ori către ei. Era bun chiar şi cu animalele. Obişnuia să-şi umple buzunarele cu fărâmături de pine ca să hrănească păsărelele din via lui de jos. Era singurul om din insulă care-niciodată nu prinsese o pasăre, nu bătuse un măgar. Un servitor bătrîn şi credincios lace să dispară cuvîntul stăpîn. Pacciale devenise prietenul meu şi eu mă simțeam cel onorat căci era un

om mult mai bun ca mine. Deşi aparţinea altei lumi, aproape necunoscută mie, ne înţelegeam perfect, în lungile zile şi nopţi cit am stat împreună singuri pe mare, m-a învăţat multe lucruri pe care nu le citisem nici în cărţi, nici nu le aflasem din gura altor oameni. Era un om tăcut; marea îl învăţase de multă vreme să tacă. Avea gînduri puţine; cu atît mai bine pentru el. Dar vorba lui era plină de poezie şi avea o simplitate arhaică, cu adevărat grecească, a metaforelor. Chiar şi multe din cuvintele lui erau greceşti. Şi le amintea din vremea cînd navigase de-a lungul aceloraşi ţărmuri ca unul din vîslaşii corăbiei lui Ulisse. Cînd ne întorceam acasă ducea viaţa-i obişnuită, lucrînd în grădina mea ori la masseria lui dragă, de lîngă mare. Nu-mi prea plăceau mie expediţiile ace-lea în susul rîpei prăpăstioase, căci aveam impresia că arterele lui nu mai aveau elasticitate şi adeseori se întorcea cu sufletul la gură după anevoiosu-i urcuş. Altfel, arata neschimbat, nu se plîngea niciodată de nimic, îşi mînca macaroanele cu pofta obişnuită şi era în picioare din zori pînă la apusul soarelui. Deodată, într-o bună zi, nu mai voi să mănînce. Am încercat să-l înduplecăm cu tot felul de lucruri bune, dar zadarnic. Recunoscu că se simţea un poco stanco, puţin cam obosit şi se arătă foarte mulţumit să stea cîteva zile sub pergola şi să privească în depărtare marea. Apoi ţinu morţiş sa plece la masseria lui şi numai cu mare greutate l-am convins să rămîie cu noi. Nu cred că ştia el singur de ce voia să se ducă acolo, eu însă ştiam, îl mîna instinctul omului primitiv să se ascundă de ceilalţi semeni ai lui şi să se întindă jos, ca să piară sub o stîncă, sub un tufiş ori în peştera unda cu mii de ani înainte alţi oameni primitivi se culcaseră la pămînt ca să moară. Către amiază, spuse că voia să se întindă ţin pe pat — el, care nu zăcuse în pat nici o zi în toata viaţa lui. L-am întrebat de cîteva ori în cursul după amiezii m se simţea şi de fiecare dată îmi răspunsese: „Mulţumesc, foarte, bine". Spre seară, am pus să-i mute patul la fereastră, de unde putea vedea soarele coborînd în mare. Cînd m-am întors după Ave Maria, toţi ai. casei, fratele lui, prietenii, erau aşezaţi în jurul camerei. Nu-i chemase nimeni, nici eu singur nu ştiam că mai avea atît de puţin. Nu vorbeau, nu se rugau; statură acolo neclintiţi, noaptea întreagă. După cum este datina aici, nimeni nu se aşezase .lîngă pat. Moş Pacciala sta întins acolo, nemişcat şi liniştit, -privind în depărtare marea. Totul era atît de simplu şi de solemn, aşa cum trebuia să iie cînd o viaţă este pe cale să se stingă. Preotul veni cu sfînta împărtăşanie şl-l rugă pe moş Pacciale să-şi mărturisească păcatele şi să-şi ceară iertare.

El încuviință din cap fi sărută crucifixul. Preotul îi dădu binecuvîntarea. Dumnezeu atotputernicul încuviință cu un zîmbet şi spuse că Moş Pacciale era binevenit în ceruri. Credeam că şi ajunsese acolo. „Bono come il mare, murmură el. Bun ca marea!" Nu scriu cuvintele acestea cu trufie, le scriu ca urmare a ecoului care venea de departe, ca ecoul unor vremuri de aur, de mult uitate cînd Pan mai trăia, cînd pădurea putea vorbi cu talazurile mării, iar omul le putea asculta şi înțelege.

32 ÎNCEPUTUL SFÎRŞITULUI

Am lipsit un an întreg de la San Michele; cît timp pierdut! M-am întors cu un ochi mai puțin ca la plecare. Despre asta n-am ce spune mai mult, probabil că în vederea unei asemenea eventualități mi-au fost dați doi ochi cu care să-mi încep viața. M-am înapoiat alt om. Parcă aş privi acum asupra lumii, cu ochiul ce mi-a rămas, din alt unghi vizual ca înainte. Nu mai văd ce-i urît şi josnic, nu mai pot vedea decît ce-i frumos, blînd, curat.

Chiar bărbații şi femeile din juru-mi îmi apar altfel ca înainte.

Datorita unei ciudate iluzii optice, nu-i mai pot vedea cum sînt, ci numai cum ar trebui să fie, cum ar fi dorit şi ei să fie, dacă li s-ar fi oferit prilejul. Cu ochiul cel orb mai văd încă o seamă de neghiobi îngîmfîndu-se, dar parcă nu mă mai enervează ca înainte, nu mai iau în seamă trăncănelile lor, spună ce vor! Deocamdată n-am ajuns mai departe; teamă mi-e că a trebui întîi să orbesc de amîndoi ochii ca să-mi pot iubi cîndva semenii. Nu le pot ierta cruzimea față de animale. Cred că în mintea mea se petrece un fel de evoluție pidosnica, ce mă îndepărtează tot mai mult de oameni, apropiinau-mă din ce în ce de Mama Natură şi de animale. Toți bărbații şi femeile din juru-mi par să ocupe un loc cu mult mai puțin important pe lume decît înainte. Am impresia că mi-am pierdut prea multă vreme cu ei, că m-aş putea tot atît de uşor lipsi de ei, ca şi ei de mine. Ştiu că nu mai au nevoie de mine şi că-i mai bine s-o şterg à l'anglaise[1] înainte de a fi dat pe uşă afară. Am o droaie de lucruri de făcut şi poate că nu mi-a mai rămas multă vreme. Pribegiile mele prin lume în căutarea fericirii s-au sfîrşit; existența mea de doctor la modă s-a încheiat, viața mea pe mare s-a isprăvit. De-acurn înainte rămîn definitiv unde mă aflu şi voi încerca să mă mulțumesc ou atît. Dar mi se va îngădui oare să rămîn măcar aici, la San Michele? Strălucind! ca oglinda, tot golful Neapolulu se întinde la picioarele mele; coloanele pergolei, loggiile şi schitul sînt scăldate în soare; ce mă voi face dacă n-am să pot îndura atîta lumină? Am renunțat la scris şi la citit şi în schimb m-am apucat de cîntat; nu cîntam cînd toate mergeau bine. Învăț şi să scriu la maşină, îndeletnicire plăcută şi folositoare, bună să-şi treacă timpul un om singur, cu un singur ochi. Fiecare ciocănitură a maşinii loveşte simultan manuscrisul şi țeasta mea, făcîndu-mi pe loc

[1] Englezeşte.

knock-out toate gîndurile care se-ncumetă să se aventureze afară din creier.

Să gîndesc n-a fost de altfel niciodată tăria mea şi am impresia c-o scot mai bine la capăt cînd nu cuget, între creierul şi pana mea exista o cale largă şi comodă şi toate ideile pe care le aveam de prisos îşi dibuiau drumul pe-acolo de pe cînd am început a descifra alfabetul. Nu-i de mirare că li se întîmplă să se rătăcească în labirintul acesta american de zimți şi rotițe! între paranteze, cred că-i mai bine să previn cititorii că răspund numai de cele scrise cu mma mea, nu şi de ceea ce a ieşit din colaborarea cu Corona Type-writing Company[1]. Aş fi curios să aflu care din cele deuă texte va plăcea mai mult cititorului.

Dar dacă voi învăța vreodată să mă țin bine pe-acest neastîmpărat Pegas, am de gînd să-i cînt un umil cîntecel dragului meu Schubert, cel mai mare cîntăreț al tuturor timpurilor, drept mulțumire pentru ceea ce-i datorez. Căci îi datorez totul. Chiar în nesfîrşitele săptămîni cînd zăceam în beznă, aproape fără de nădejde că voi mai ieşi dintr-însa, obişnuiam să fredonez pentru mine înfirmul, unul după altul, cîntecele lui, ca şcolarul ce trece prin pădurea întunecoasă fluierînd pentru a se amăgi că nu i-i frică. Schubert avea nouăsprezece ani cînd a compus muzica pentru Erlkonig[2] al lui Goethe şi i-a trimis-o cu o modestă dedicație. Nu voi ierta niciodată celui mai mare poet al timpurilor moderne că n-a răspuns un cuvînt de mulțumire omului care i-a făcut nemuritoare poezia, acelaşi Goethe care a avut timp berechet să compuie scrisori de mulțumire lui Zelter, pentru o muzică mediocră. Goethe n-avea de loc gust muzical, după cum n-avea nici pentru artele plastice. A trăit, un an întreg în Italia fără să priceapă nimic din arta gotică; frumusețea severă a primitivilor i-a rămas neînțeleasă şi avea mare admirație pentru Carlo Doici şi Guido Reni. Chiar arta greacă în forma ei cea mai pură l-a lăsat rece, sculptura lui favorită era Apolon din Belvedere. Schubert n-a văzut niciodată marea — şî totuşi, nici un compozitor, nici un pictor, nici un poet în afara lui Homer nu ne-a făcut să simțim mai bine ca el liniştita-i splendoare, misterul şi mîniile ei năprasnice. N-a văzut niciodată Nilul şi totuşi primele măsuri din minunatul lui Memnon ar fi putut răsuna în templul de la Luxor. Nu cunoştea arta şi literatura elenă decît din cele ce-i putea spune prietenul lui, Maverhofer — şi totuşi, Die Gotter

[1] Marca unei maşini de scris.
[2] Regele ielelor.

Griecbenlands[1], Prometeu, Ganymede şi Fragment aus Aeschylus sînt capodopere din vremurile de aur ale Eladei. N-a fost niciodată iubit de o femeie şi cu toate astea nu ne-a fost dat să auzim strigăt de pasiune mai zguduitor ca Gretchen am Spinnrade[2], resemnare mai sfîşietoare ca în Mignon, mai dulce cîntece de iubire ca Standchen[3]. A murit la treizeci şi unu de ani, sărac lipit cum trăise. Cel care a scris An die Musik[4] n-avea măcar un pian al lui! După moarte toate bunurile-i pămînteşti, hainele, puținele cărți şi patul, au fost vîndute la licitație pe şaizeci şi trei de florini, într-o geantă stricată, sub pat, s-a găsit un teanc de alte cîntece nemuritoare, mai prețioase decît tot aurul Rotschilzilor din Vfena lor, unde trăise şi murise el.

Primăvara a mai sosit încă o dată. E pretutindeni în văzduh. Grozama-i în plina floare, mirtul îmboboceşte, vița-devie a început a da mladițe; flori peste tot. Trandafirul şi capnfoiul se cațără pe trunchiurile chiparoşilor, pe coloanele pergolei. Anemone, crocuşi, hiacint sălbatic, violete, orhidee şi ci-clamene au apărut prin iarba dulce-aromitoare. Tufe de campanula gracilis şi lithospermum albastre închis, albastre ca Grota Albastră, răsar chiar din stîncă. Şopîrlele se fugăresc prin iederă. Broaştele țestoase aleargă în toate părțile, cîntîndu-şi voioase lor singure — nu ştiați poate că broaştele țestoase cm ta? Mangusta-i mai neastâmpărata ca oricînd. Micuța bufniță a Minervei bate din aripi ca şi cum ar vrea să-şi ia zborul în căutarea unui prieten din Cîmpia Romană. Barbarossa, dulăul Maremma, a şters-o la treburile lui personaje; pînă şi bătrînul meu Tappio, aşa hodorogit cum e, parcă ar dori o mică escapadă în Laponia. Billy se plimbă încolo şi încoace pe sub smochinul lui. făcînd cu ochiul parcă ar fi un ştrengar de la oraş în căutare de aventuri. Giovannina are îndelungi conversații după zidul grădinii cu bronzatul ei amoroso; n-am nici o obiecție, căci se vor căsători după sărbătoarea sfîntului Antonio. Muntele sacru de deasupra lui San Michele e plin de păsări ce-au poposit în drumul lor spre casă, unde se vor împerechea şi-şi vor creşte puii. Cît mă bucur ca se pot odihni acum în pace! Teri am ridicat de jos o biată ciocîrlie micuță, atît de istovită de îndelunga-i călătorie deasupra mării că nici nu încercă să zboare, ci rămase nemişcată în palma mea, parcă ar fi priceput că se afla în mîna unui prieten, poate chiar a unui

[1] Zeii Greciei.
[2] Margareta la vîrtelniță.
[3] Strofe.
[4] Către muzică.

compatriot. Am întrebat-o dacă nu voia să-mi cînte un cîntec înainte de a porni mai departe, căci nici un viers de pasăre nu mi~e mai drag ca al ei; dar mi-a răspuns că n-avea vreme de pierdut, trebuia să zorească spre casă, spre Suedia, ca sa vestească apropierea verii. De mai bine de-o săptămină răsună în grădina mea glasul ca de flaut a unui grangur auriu. Ieri i-am zărit mireasa, ce sta ascunşi într-un tufiş de dafin. Astăzi le-am văzut cuibul, o minune a arhitecturii păsăreşti. Şi-n tufişul de rozmarin de lîngă schit se aude multă zbatere de aripi şi dulce ciripit de păsărele. Mă fac a nu băga de seamă, dar sînt sigur că cei de pe-acolo se cam ocupă cu amorul. Ce pasăre să fie? Aseară, taina s-a dezvălui; tocmai cînd mă duceam la culcare, o privighetoare începu a cînta Serenada lui Schubert sub fereastra mea:

Leise fleben rneine Lieder
Durch die Nacht zu dir,
In den slillen Hain hernieder
Liehcben, komm zu mir![1]

Ce frumoasă fată s-a făcut Peppinella, îmi spuneam eu, pe cînd mă fura somnul. Aş vrea să ştiu dacă Peppinella...

[1] Cîntul meu prin noapte zboară
Către tine, lin;
În tăcuta dumbrăvioară
Vin, iubito, vin!

ÎN VECHIUL TURN

1

Cartea de la San Michele se întrerupe aici dintr-odată, tocmai cînd părea că începe un episod fără de noimă. Se încheie cu fluturări de aripi, ciripit de păsări şi pretutindeni în văzduh numai primăvară. Fie ca povestea vieții mele fără-de-rost să se stîrşească tot cu viers de pasăre sub fereastră, cu cerul strălucind de lumină! M-am gîndit atît de mult la moarte în ultima vreme, nu ştiu de ce.

Grădina-i încă plină de flori, fluturii şi albinele zboară încă peste tot, şopîrlele se mai soresc în iederă, pămîntul mai mişună încă de viața tuturor tîrîtoarelor. Chiar ieri am auzit sub fereastra mea cîntecul vesel al unei pitulici întîrziate. De ce m-aş gîndi la moarte? Dumnezeu, în marea-i bunătate, a făcut moartea nevăzută ochilor omeneşti. Ştim că „Ea este aici, în preajma noastră, chiar alături, ținîndu-se de noi ca umbra, fără să ne scape o clipă din ochi. Şi totuşi, n-o vedem niciodată şi nu ne gîndim la ea aproape de loc. Şi cel mai ciudat este că de ce ne apropiem de mormînt, de ce gîndul morții se tot depărtează de noi. Într-adevăr, numai Dumnezeu putea săvîrşi o asemenea minune!

Bătrîmi vorbesc foarte rar de moarte, ochii lor începtoşați nu vor să vadă altceva în afară de trecut şi prezent. Treptat, pe măsură ce memoria le slăbeşte, chiar şi trecutul se face din ce În ce mai neclar, astfel ajung să trăiască aproape numai în prezent. De asta oamenii bătrîni, dacă n-au vreo suferință trupească aşa cum e natural, sînt în general mult mai puțin nefericiți decît îşi închipuie cei tineri.

Ştim că vom muri, de fapt este singurul lucru pe care-l ştim din tot ce ne aşteaptă. Restul: numai presupuneri — şi de cele mai multe ori presupunem greşit. Ca nişte copii pierduți într-un codru fără de cărare, ne croim drumul prin viața în binecuvîntata neştiință a celor ce ni se vor întîmpla de la o zi la alta, a necazurilor pe care le vom înfrunta, a aventurilor mai mult ori mai puțin senzaționale prin oare vom trece înaintea marii aventuri, cea mai palpitantă dintre toate, a Morții.

Cînd şi cînd, în nedumerirea noastră, ne încumetăm a pune o sfioasă întrebare destinului nostru, dar nu primim nici un

răspuns, căci stelele sînt prea departe. Cu cît recunoaştem mai curînd ca soarta e în noi înşine şi nu în stele, cu-atît mai bine de noi. Fericirea n-o putem găsi decît în noi şi e numai timp pierdut s-o cerem altora, căci puțini sînt cei ce au de prisos. Supărarea trebuie s-o îndurăm singuri, cum putem, nu-i drept să mai împovărăm cu ea şi pe alții, fie că-s bărbați ori femei.

Trebuie să înfruntăm lupta singuri şi să lovim din toate puterile, căci sîntem războinici înăscuți. Pacea va veni într-o zi pentru toți, pace fără dezonoare chiar pentru cel învins, dacă a încercat să-şi facă datoria cît a putut.

Pentru mine, lupta s-a sfîrşit şi am pierdut-o. Am fost izgonit din San Michele, opera vieții mele. L-am zidit piatră de piatră, cu mîinile mele, cu sudoarea frunții şi l-am zidit în genunchi să fie un templu al Soarelui, în care aveam să găseso înțelepciunea şi lumina de la strălucitorul zeu pe care l-am adorat viața întreagă. De-atîtea ori am fost prevenit de jarul din ochii mei că nu eram demn să trăiesc acolo, că locul meu era în umbră, dar n-am luat în seamă acele prevestiri. Asemeni cailor ce se întorc la grajdul în flăcări pentru a pieri* în foc, mă întorsesem şi eu, vară după vară, în lumina orbitoare de la San Michele. Fereşte-te de lumină, fereşte-te de lumină!

Pînă la urmă, m-am împăcat cu soarta mea, sînt prea batrîn ca să mai lupt cu un zeu. M-am retras în vechiul turn, în fortăreața unde am de gînd să rezist pînă la urmă. Dante mai trăia pe vremea cînd au început călugării să zidească turnul de la Materita, jumătate mănăstire, jumătate cetate, tare ca stînca pe care stă. De cîte ori n-a răsunat acel strigăt amar: ftessunmaggior dolore che recordarsi del tempo felice nella rniseria între zidurile lui, de cînd am venit aici! Dar, la urma urmei, avea dreptate oare divinul florentin? Să fie adevărat ca nu există durere mai mare decît să-ți aminteşti în nefericire de fericirea trecută? Eu, unul, nu cred. Gîndul meu se întoarce cu bucurie, nu cu durere în urmă, la San Michele, unde am trăit cei mai fericiți ani ai vieții. E-adevărat însă ca nu mă mai întorc cu plăcere acolo; mă simt ca un nepoftit într-un loc sacru, închinat unui trecut ce nu se mai poate întoarce, pe cînd lumea era tînără şi soarele bun prieten cu mine.

E plăcut să rătăceşti în blinda lumină de sub măslinii de la Materitâ. E plăcut să stai cuprins de visare în bătrînul turn; e aproape singurul lucru pe care-l mai pot face. Turnul priveşte către apus, încotro se culcă soarele. Curînd, soarele se va scufunda în mare, va veni amurgul, va veni noaptea.

A fost o zi frumoasă.

2

Ultima rază a luminii de privea prin fereastra gotică înlăuntrul batonului turn, plimbîndu-se de la miselurile[1] cu înluminuri şi crucifixul de argint din secolul treisprezece de pe perete, la delicatele figunni de Tanagra şi paharele veneţiene de pe masa mănăstirească; de la nimfele încununate şi bacantele dansînd la cîntecul din nai al lui Pan de pe basorelieful grec, la chipul palid pe fond de aur ale sfîntului Francisc, multiubitul sfînt umbrian, avînd alături pe sfînta Clara cu crini în mînă. Înconjura apoi într-un nirnb de aur trăsăturile liniştite ale madonei florentine, scoţînd după aceia din umbră pe severa zeiţă de marmoră Artemis Laphria, purtînd săgeata iute a Morţii în torbă. Şi iată că un strălucitor Disc Solar încununează încă odată capul ciopîrţit al lui Akhanaten, regescul visător de pe ţărmurile Nilului, fiul soarelui. Alături de el stau Osiris, judecătorul sufletelor omeneşti, Horus cel cu cap de şoim, misterioasa Isis şi Nepthys, sora ei, cu Anubis, paznicul mormîntului, ghemuit jos la picioarele lor.

Lumina se stinse; noaptea se apropia.

— Zeu al zilei, dătătorule de lumină, nu mai poţi zăbovi o clipă lîngă mine? Atît de lungă-i noaptea pentru cugetul ce nu se-ncumetă să viseze un răsărit de soare, atît de neagră-i noaptea pentru ochii ce nu pot vedea stelele! Nu-mi mai poţi dărui cîteva secunde din strălucitoarea-ţi veşnicie, să mai privesc lumea ta frumoasă, marea mea dragă, norii călători, munţii mîndri, apele ce-aleargă fremătînd, copacii prietenoşi, florile din iarbă, păsările şi sălbătăciunile, fraţii şi surorile mele din văzduh, de pe cîmpii şi din păduri? Nu-mi poţi lăsa măcar cîteva floricele sălbatice în mînă, să-mi încălzească inima, nu-mi poţi lăsa cîteva stele de pe cerul tău ca să-mi arate calea? Dacă mi-e dat să nu mai văd chipurile bărbaţilor şi femeilor din juru-mi, nu-mi poţi îngădui măcar să arunc cîte-o privire fugară pe-un obraz de copil ori către un animal prieten? Am privit aşa de multă vreme la faţa bărbaţilor şi femeilor, ca le-o cunosc bine, nu prea am ce să mai învăţ. Pare o lectura monotonă pe lîngă cele ce-am cetit în biblia lui Dumnezeu, în misteriorul chip al mamei-natura. Bătrîna mea doică dragă, tu care mi-ai îndepărtat toate gîndurile negre de pe fruntea-mi arzătoare cu blînda mîngîiere a mînii tale bătrîne şi

[1] Carte de rugăciuni pe tot anul.

zbîrcite, nu mă lăsa singur în întuneric. Mi-e frică de întuneric! Mai ramîi puțintel cu mine şi mai povesteşte-mi cîteva din basmele tale minunate, în vreme ce-ți culci neliniştitul prunc să doarmă somnul nopții celei lungi!

O! făclie a lumii, eşti o zeitate şi niciodată ruga vreunui muritor n-a ajuns pînă-n cerul tău! Cum aş putea nădăjdui eu, un vierme, rnilă de la tine, neîndurătorule zeu-soare, care ai părăsit chiar şi pe marele faraon Akhanaten, al cărui nemuritor imn închinat ție a răsunat peste valea Nilului cu cinci sute de ani înainte ca Homer să cînte:

Cînd te înalți, întreg pămîntul se umple de bucurie si fericire

Iar oamenii spun: A te vedea înseamnă pentru noi Viața — fi Moarte a nu te vedea.

Răsăritul şi apusul îți înalță slavă: cînd răsări, le dai viața, cînd apui, mor şi ele.

Şi totuşi, ai privit cu ochiul tău sclipitor, fără pic de milă, cum zeii aruncau în Nil templul celui mai mare adorator a! tău, cum îi smulgeau de pe frunte semnul soarelui, şoimul regal ije pe piept, ştergîndu-i numele blestemat de pe foițele de aur .te-i înfăşurau trupul plăpînd, osîndind astiel sufletu-i să rătăcească de-a pururi fără de nume.

Mult după ce zeii Nilului, zeii Olimpului şi zeii Walhallei se prefăcuseră în pulbere, alt adorator al tău, sfîntul Francisc din Assisi, suavul cîntareț al imnului il canto del Sole, a întins brațele spre cerul tău, nemuritorule zeu-soare, cu aceeaşi rugăciune pe buze ca cea pe care-o înalț eu azi spre tine să nu iei bmeeuvîntata-ți lumină ochilor săi bolnavi, slăbiți de priveghiuri şi lacrimi, îndemnat stăruitor de frați, plecă la Rieti pentru a consulta un vestit doctor de ochi şi se supuse fără de teamă operației pe care-l statui doctorul să şi-o facă. Cînd chirurgul vîrî fierul în foc ca să-l înfierbînte, sfîntul Frânase vorbi focului astfel, ca unui prieten:

— Frate focule, Cel Prea Sfînt te-a zămislit înaintea tuturor, hărăzindu-ți o prea plăcută înfățişare, întruchipîndu-te puternic, de o desăvîrşită frumusețe şi folositor. Fii îndurător cu mine în ăst ceas de răstrişte al meu. Rugă mare înalț bunului Dumnezeu ce te-a zămislit să îmblînzească arşița ta față de mine, ca să pot suferi arsura-ți.

După ce-şi sfîrşi rugăciunea deasupra fierului înroşit în foc, îşi făcu cruce şi rămase neclintit fără măcar să tresară cînd fierul intră sfîrîind în carnea gingaşă, trăgînd o dungă de foc de la

ureche pînă la sprinceană.

— Frare medico, zise sfîntul Francisc către doctor, dacă nu-i ars destul, mai cearcă o dată! Iar medicul văzînd o atît de minunată putere a spiritului asupra slăbiciunii cărnii se minuna şi rosti:

— Să ştiți, fraților, că astăzi am văzut de-a mirare lucruri.

Vai! Cel mai sfînt dintre oameni se rugă în zadar, suferi în zadar. L-ai părăsit pe Il poverello cum l-ai părăsit şi pe marele faraon. Cînd, pe drumul întoarcerii, frații călugări au pus litiera cu uşoara-i povară jos, sub măslinii de Ia poalele colinii, sfîntul Francisc nu mai putu vedea dragu-i Assisi cînd ridică mînile să-i dea cea din urmă binecuvîntare.

Atunci cum aş putea eu, păcătosul, cel mai umilit dintre închinătorii tăi, nădăjdui milă de la tine cel mai neînduplecat stăpînitor ai Vieții! Cum să-ndrăznesc a mai cere un hatîr de la tine, care cu mîni generoase mi-ai dat atîtea daruri de preț! Mi-ai dat ochii să strălucească de bucurie, să se umple de lacrimi, inima să zvîcnească de dor, să sîngereze de milă, mi-ai dat somn, mi-aî dat speranța.

Am crezut că mi le-ai dat pe toate în dar. M-am înşelat. A fost numai un împrumut şi-acum voieşti să ți le dau pe toate înapoi, ca să le treci altei ființe ce se va ivi din aceeaşi veşnicie în care mă-ntorc eu. Facă-se voia ta, Stăpîne al Luminii! Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat!

3

Clopotele campanilei sunau Ave Maria. O blîndă adiere fremăta în chiparoşii din fața ferestrei, unde păsărelele ciripeau înainte de a se cuibări la somn.

Glasul mării se auzea tot mai slab, mai slab — şi binecuvîntata tăcere a nopții se lăsă peste bătrînul turn.

Şedeam în jilțul lui Savonarola, ostenit, tînjind după odihnă.

Lup dormea întins la picioarele mele; de zile şi nopți multe nu se mai îndepărtase aproape de loc de mine. Cînd şi cînd, deschidea ochii privindu-mă cu atîta dragoste şi mîhnire că aproape îmi dădeau lacrimile. Cînd şi cînd, se scula, rezemîndu-şi capul de genunchii mei. Ştia oare ce ştiam eu, pricepea oare ceea ce pricepusem eu, că ceasul despărțirii era aproape? L-am mîngîiat în tăcere pe cap; pentru prima oară nu ştiam ce să-i spun, cum să-i lămuresc marea taină pe care eu însumi nu mi-o puteam lămuri.

— Lup, am să plec într-o călătorie lungă, într-o țară depărtată. De data asta nu mă poți întovărăşi, prietene. Trebuie să rămîi aici, unde am trăit amîndoi laolaltă atîta vreme, împărțind bucuriile şi necazurile. Nu trebuie să mă jeleşti, ci sa mă dai uitării, aşa cum mă vor uita toți ceilalți, căci asta-î legea vieții. Nu-ți face griji, căci are să-mi fie bine, la fel ca şi ție. Am făcut tot ce se putea pentru fericirea ta. Ai să trăieşti mai departe în lumea care ți-e cunoscută şi oamenî prietenoşi te vor îngriji cu aceeaşi dragoste cu care te-am îngrijit eu. În fiecare zi, cînd clopotele vor suna mezzogiorno, îți vor pune dinainte mîncare destulă — şi de două ori pe săptămînă ai să primeşti, ca şi pînă acum, ciolane gustoase. Grădina cea mare în care zburdai tot a ta rămîne şi chiar cînd vei uita opreliştea legii, fugărind vreo pisică pitită la pîndă pe sub măslini, de-acolo, de unde voi fi, la fel îmi voi întorna ochiul cel orb de la vînătoarea ta, închizîndu-l pe cel bun, cum făceam întotdeauna de dragul prieteniei noastre. Apoi, cînd picioarele îți vor înțepeni şi ochii ți se vor încețoşa, te vei odihni pentru totdeauna sub coloana antică de marmoră din dumbrava de chiparoşi de lîngă vechiul turn, alături de tovarăşii tăi care s-au dus acolo înaintea ta. Şi, la urma urmei, cine ştie dacă nu ne vom revedea? Mare ori mic, şansele noastre sînt aceleaşi.

Nu pleca, rămîi cu mine ori ia-mă cu tine, se rugau credincioşii ochi.

Plec spre un tărîm despre care nu ştiu nimic. Habar n-am ce mi se va întîmpla acolo; şi mai puțin, ce ți s-ar întîmpla ție, dacă vii cu mine. Am citit lucruri ciudate despre acel tărîm, dar nu sînt decît poveşti, nici unul din cei care s-au dus acolo nu s-a mai întors să ne spuie ce-a văzut. Unul singur ne-ar fi putut spune, dar acela era fiul unui Dumnezeu şi s-a întors la tatăl lui, păstrînd cu sfințenie taina.

Am dezmierdat capul mare, dar mînile-mi amorțite nu mai simțeau atingerea blănii lui lucioase.

Aplecîndu-mă să-l sărut de despărțire, am zărit deodată în ochii lui sticlind spaima; se trase îndărăt cu groază şi se strecură în culcuşul lui, sub masă. L-am chemat înapoi, dar nu voi să vie. Ştiam ce însemna asta, mai văzusem şi alte ori.

Crezusem că-mi mai rămăsese încă o zi ori două. M-am sculat şi-am cercat să mă duc pînă la fereastră spre a sorbi adînc aerul, dar mădularele nu mă mai ascultau şi-am căzut înapoi pe scaun. Mi-am plimbat privirile în jur, prin vechiul turn. Totul era

întunecos şi tăcut dar mi s-a părut că o aud pe Artemis, aspra zeiță, cum îşi scoate săgeata cea iute din torbă, gata să-şi înalțe arcul. O mînă nevăzută mă atinse pe umăr. Mă străbătu un fior din creştet pînă-n tălpi. Mi s-a părut că mă cuprinde un leşin, dar nu simțeam nici o durere şi capul îmi era limpede.

— Bun sosit, Măria-ta! Am auzit răsunînd în noapte galopul harmăsarului tău negru. Pînă la urmă, tot ai cîştigat cursa căci îți mai pot zări chipul întunecat aplecat asupră-mi. Nu-mi eşti străin, ne-am întîlnit adesea, te ştiu de pe cînd stăm amîndoi lîngă acelaşi pat în Salle Sainte-Claire. Spuneam pe atunci că eşti crud şi rău, că eşti un călău ce se bucură de chinurile lungi ale victimei. Nu cunoşteam pe-atunci viața aşa cum o cunosc acum. Ştiu azi că dintre noi doi, tu eşti mult mai milos, că ceea ce iei cu o mînă dăruieşti înapoi cu cealaltă. Ştiu acum că nu tu, ci Viața aprinde văpaia spaimei în achii măriți şi încordează muşchii în piepturile ce gîfîie după încă un răsuflet, după încă o minută de agonie.

Eu, cel puțin, n-am de gînd să mă lupt cu tine astăzi. De-ai fi venit cînd aveam sînge tînăr, ar fi fost cu totul altceva. Atunci eram plin de viață. M-aş fi luptat cu înverşunare, lovind la rîndul meu din răsputeri. Acum sînt obosit, ochii mi-s slăbiți, mădularele fără vlagă şi inima istovită. Numai capul mi-a mai rămas — şi capul îmi spune că n-are nici un rost să lupt. Aşa că voi rămîne liniştit în jilțul lui Savonarola, lăsîndu-te să faci ce ai de făcut. Sînt curios să văd cum ai să procedezi, căci m-a interesat întotdeauna fiziologia. Te previn că sînt zămislit din material trainic, aşa că loveşte cît poți de tare, altfel rişti să dai greş încă o dată cum ai mai pățit-o încă de vreo două ori, mi se pare. Sper, mărite domn, că nu-mi porți pică pentru cele trecute. Vai! Teamă mi-e că ți-am dat cam mult de furcă odinioară, în Avenue de Villiers. Rogu-te, mărite, nu-s atît de viteaz pe cît vreau să par, de-ai vrea să-mi dai doar cîteva picături din eterna-ți băutură adormitoare înainte de a începe, ți-aş fi recunoscător.

— Asta fac întotdeauna şi tu trebuie s-o ştii, tu, care m-aî văzut de-atîtea ori la lucru. Doreşti să chemi un preot? Mai este încă vreme. Oamenii trimit întotdeauna după preot cînd mă văd venind.

— De prisos să mai trimit după preot; acum nu-mi mai poate fi de nici un folos. Prea tîrzie ar fi pocăința mea şi prea devreme-i pentru el ca să mă osîndească, iar pentru tine presupun totuna-i aşa, ori altminteri.

— Mi-e egal buni ori răi, toți oamenii sînt la fel pentru mine.

— La ce bun să chem un preot, care-mi va spune doar că răul l-am avut în mine din născare, că faptele şi gîndurile mi-au fost întinate de păcat, că trebuie să mă pocăiesc şi să mă lepăd de toate. De prea puține lucruri mă căiesc şi nici nu vreau sa mă lepăd de nimic. Am trăit călăuzit de instinct şi cred că instinctul meu era sănătos. Am făcut destule prostii cînd am cercat sa mă iau după rațiune, căci rațiunea greşea şi mi-am şi luat îndată pedeapsa. Doresc să mulțumesc celor care-au fost buni cu mine. Duşmani am avut puțini, mai cu seamă medici, dar nu mi-au făcut mult rău; eu mi-am văzut de drum, netulburat. Aş vrea să le cer iertare celor pe care i-am făcut să sufere. Asta-i tot, restul mă priveşte numai pe mine şi pe Dumnezeu, nu pe preot, pe care nu-l recunosc de judecător.

— Nu-mi plac preoții voştri. Ei au învățat pe oameni si se teamă de apropierea mea, amenințîndu-i cu veşnicia şi flăcările iadului lor. Ei mi-au smuls aripile de pe umeri, mi-au desfigurat chipul prietenos şi m-au prefăcut într-un schelet hidos ce colindă din casă în casă noaptea, ca tîlharii, cu coasa pe umăr şi joacă Danse Macabre în frescele lor de pe zidurile mănăstirilor, mînă în mînă cu sfinții şi osîndiții pe vecie. N-am nimic a face cu raiul ori iadul lor. Eu sînt o lege a naturii.

— Am auzit ieri cîntînd în grădină un grangur auriu şi chiar la apusul soarelui a venit sub fereastra mea să-mi cînte o pitulice mică, o voi mai auzi oare vreodată?

Unde sînt îngeri sînt şi păsări.

Aş dori ca un glas de prieten să-mi mai citească odată Fedon[1].

Vocea-i muritoare, cuvintele sînt veşnice, le vei mai auzî.

Voi mai auzi vreodată Requiemul lui Mozart, pe dragul meu Schubert şi mărețele acorduri ale lui Beethoven?

— Ce auzeai erau numai ecouri ale cerului.

— Sînt gata. Loveşte, prietene!

— N-am să lovesc. Am să te adorm.

— Voi visa?

— Da, totu-i un vis.

— Mă voi trezi? N-am primit nici un răspuns la întrebarea mea.

— Cine eşti tu, copil fermecător? Eşti Hypnos, îngerul somnului? Sta lîngă mine cu zulufii încununați de flori, cu fruntea grea de vise, frumos ca zeul iubirii.

— Sînt fratele lui, născut din aceeaşi mamă, Noaptea.

[1] Fedon sau Despre suflet de Platon.

Thanatos e numele meu. Sînt îngerul Morții. Flacăra torței ce sa stinge călcată de piciorul meu, este viața ta.

Visam că văd un moşneag înaintînd cu greu pe calea-i singuratică. Din cînd în cînd îşi înălța privirea, parcă ar fi căutat pe cineva sa-i arate drumul. Din cînd în cînd cădea în genunchi, par.că nu mai avea puteri să se căznească a merga înainte. Cîmpiile şi pădurile, rîurile şi mările rămăseseră jos sub picioarele lui, şi curînd pînă şi munții încununați de zăpezi pieriră în ceața pămîntului care dispărea, înainte, tot mai sus, ducea drumul lui. Nouri minați de furtună îl ridicau pe urrierii lor puternici şi-l purtau cu o iuțeală amețitoare prin imensitatea infinitului, stelele îi făceau semne, călăuzindu-î tot mai aproape, mai aproape de tărîmul ce nu cunoaşte nicî noapte, nici moarte. Ajunse în sfîrşit înaintea porților cereşti prinse în țițîni de aur de stînca adamantină[1]. Porțile erau închise. O veşnicie, o zi ori o clipă rămase el îngenuncheat pe prag, sperînd, deşi n-avea speranță, să fie lăsat înăuntru? Deodată, mişcate de mini nevăzute, masivele porți se deschiseră larg. În lături, lăsînd să iasă o formă plutitoare cu aripi de înger şi chip de copil adormit, îngenuncheatul sări în picioare şi, cu îndrăzneala desperării, se repezi înăuntru în clipa cînd porțile se închideau.

— Cine eşti tu, cutezătorule? strigă un glas aspru. O făptură înalta, în mantie albă, cu cheia de aur în mînă, sta înaintea mea.

— Paznic al porților cereşti, cuvioase sfinte Petre, rogu-te fierbinte să mă primeşti! Sfîntul Petru se uită repede în scrisorile mele de acreditare, sărăcăcioase documente ale vieții mele de pe pamînt.

— Cam prost, zise sfîntul Petru. Ba chiar râu de tot. Cum de-ai ajuns aici? Sînt sigur că trebuie să fie o greşeală... Se opri deodată, căci un îngeraş coborîse iute din zbor, drept în fața noastră. Strîngîndu-şi aripile de purpură, îşi potrivi pe el tunica scurtă, făcută din funigei şi petale de trandaiir, pe care strălucea rouă dimineții. Pulpele-i goale erau roze ca petalele de trandafir şi în picioruşele-i gingaşe purta, sandale de aur. O minunată tichie din lalele şi lăcrămioare era aşezată ştrengăreşte pe căpşoru-i cîrlionțat. Avea ochii însoriți şi buzele pline de veselie. Ținea în mînuțe un mise! cu înîummun, pe care îl prezentă sfîntului Petru surîzînd, dar cu un aer important.

— Întotdeauna aleargă la mine cînd sînt la ananghie, bombăni încruntat sfîntul Petru, citind slovele. Cînd toate-s bune, degeaba îi bat la cap, că nimeni nu m-aude. Spune-le, se întoarse

[1]

el spre îngerul sol; spune-le că vin îndată şi, pînă sosesc, să nu dea nici un răspuns.

Îngerul vestitor îşi ridică degetul roz la tichia de lalele, îşi desfăcu aripele de purpură şi-şi luă zborul, sprinten ca o păsărică şi cîntînd ca o păsărică.

Sfîntul Petru se uită nedumerit la mine cu ochii lui sfredelitori, întorcîndu-se apoi spre un arhanghel mai bătrîior, ce sta de strajă rezemat în spadă lîngă perdeaua de aur, îi spuse, arătîndu-mă cu degetul:

— Să aştepte aici pînă mă întorc. E îndrăzneţ şi viclean; Tnai e şi bun de gura; vezi să nu te tragă de limbă. Avem cu toţii slăbiciunile noastre şi ţi-o ştiu pe a ta. Este ceva ciudat cu sufletul acesta; nici nu pot pricepe cum de-a ajuns aici. După cît chibzuiesc, s-ar putea să facă parte din acelaşi clan cu cei ce te-au momit să urmezi pe Lucifer afară din rai şi ţi-au pricinuit căderea. Bagă de seamă, ţine-ţi gura, fii cu ochii în patru! Şi se duse. M-am uitat la arhanghelul cel bătrîn şi el la mine.

Am socotit ca-i mai cuminte să nu spun nimic, dar îl pîndeam cu coada ochiului. După un timp, l-am văzut desfăcîndu-şi cingătoarea şi rezemîndu-şi cu mare grijă spada de-o coloana de lapis-lazuli. Părea acum uşurat. Chipul său bătrîn era aşa de blajin, ochii aşa de blînzi, încît am fost sigur ca şi el era doritor numai de pace, ca şi mine.

Venerabile arhanghel, am rostit cu sfială, oare am să-l aştept mult pe sfîntul Petru?

Am auzit sunînd trîmbiţele în Sala Judecăţii, zise arhanghelul. Sînt judecaţi doi cardinali care l-au chemat pe sfîntul Petru într-ajutor ca să-i apere. Nu, nu cred c-ai să aştepţi mult, adaogă el, chicotind pe înfundate; nici sfîntul Ignaţiu, cel mai iscusit avocat din ceruri nu izbuteşte decît prea rar să-i scoată basma curată. Procurorul este mai tare ca el. E-un fost călugăr, pe nume Savonarola, ce-a fost ars pe rug.

Dumnezeu este judecătorul suprem, nu omul, am spus eu; şi Dumnezeu e îndurător.

Da, Dumnezeu este judecătorul suprem şi Dumnezeu e îndurător, repetă arhanghelul. Dar Dumnezeu domneşte peste .lumi nenumărate, cu mult mai minunate şi mai bogate decît micuţa stea aproape uitată, de unde vin aceşti doi oameni. Arhanghelul mă luă de mînă şi mă duse pînă la bolţile porţii deschise. Cu ochi plini de spaimă, am privit miile de stele şi de planete strălucitoare, pulsînd de viaţă şi lumină, ce-şi urmau

calea predestinată prin infinit.

Vezi scînteioara aceea palidă, ca o flăcăruie de luminare gata să se stingă? Aceea-i lumea de unde vin cei doi oameni; nişte furnici tîrîtoare pe-un bulgăre de pamînt.

Dumnezeu a zămislit lumea lor, tot El i-a zămislit şi ps ei, am spus.

Da, Dumnezeu a zămislit lumea lor. A poruncit soarelui să moaie măruntaiele înghețate ale pămîntului, l-a spălat cu rîuri şi mări, i-a îmbrăcat stearpa-i goliciune cu păduri şi ogoare, a populat-o cu animale blînde. Lumea era frumoasă şi totul mergea bine. Apoi, în cea din urmă zi, l-a plămădit pe om. Poate c-ar fi fost mai bine să se hodinească cu o zi înainte de a-l plămădi, nu în ziua următoare. Presupun că ştii cam s-au petrecut lucrurile, într-o bună zi, o maimuță uriaşă, înnebunită de foame, se puse să-şi înjghebe cu mînile-i bătătorite arme ca să ucidă pe celelalte dobitoace. Ce puteau face caninii lungi de-o şchioapă ai lui Machairodus împotriva cremenii tăioase, mai ascuțită decît colții tigrului cel cu dinții de săbii? Ce puteau face ghearele ca secerea ale ursului spelaeus împotriva bîtei împănate cu spini şi crengi ghimpate şi întărită cu scoici tăioase ca briciul? Ce mai puteau face cu puterea lor sălbatică împotriva vicleniei, curselor şi capcanelor? Aşa a crescut acel protanthropos bestial, ucigîndu-şi prietenii şi duşmanii, ajungînd spaima tuturor vietăților, un diavol între animale. Proțăpit în două picioare pe stîrvul victimelor, îşi înălța steagul biruinței pătat de sînge deasupra lumii animale, încoronîndu-se singur rege al creației. Selecția îi îndreptă unghiul facial, îi mări cutia craniană. Răguşitele-i urlete de mînie ori spaimă se prefăcură cu timpul în sunete articulate şi vorbe, învăță cum să domesticească focul, încetul cu încetul, deveni om. Puii lui sugeau sînge proaspăt din carnea încă palpitîndă a animalelor pe care le ucisese el şi se băteau între dînşii ca nişte lupuşori flămînzi de la oasele cu măduvă pe care le spărgea tatăl lor cu maxilarele-i formidabile, aruncîndu-le în juru-i prin peşteră. Şi astfel creşteau copiii, ajungînd puternici şi feroci ca şi dînsul, lacomi de prădăciuni, gata să atace şi să devoreze orice viețuitoare care le ieşea în cale, chiar şi pe frații lor de lapte. Pădurea se-nfiora la apropierea lor i spaima de om se născuse în inima dobitoacelor. Curînd, înnebuniți de pofta de a ucide, începură a se omorî între ei cu securile de piatră. Aşa a început cruntul război care nu s-a sfîrşit niciodată.

În ochii Domnului fulgeră mînia; se caia că-l zămislise pe om. Şi Domnul grăi:

— Îl voi stîrpi de pe fața pămîntului pe om, căci este iricat şi plin de cruzime.

A poruncit fîntînilor din adîncul adîncurilor să se reverse ferestrelor cerului să se deschidă ca să înece pe om şi înfeaga lume pătată de sînge şi crime. Măcar de i-ar fi înecat toți! Dar, în nemărginita-i milă, îngădui pămîntului să se pească iar, curățat şi purificat de apele potopului. Blestemul isă rămăsese în sămînța puținilor din rasa osîndită pe care îndurase să-i scape în arcă. Omorul se porni iarăşi, nesfîriitui război se dezlănțui din nou.

Dumnezeu urma să privească cu nesfîrşită răbdare, şovăind lovească, dorind mereu să ierte. Ba mai trimisese jos, în lumea aceea desfrînată, pe însuşi fiul său, ca să-i învețe pe imeni ce-i mila şi iubirea şi să se roage pentru ei. Ştii ce i-au tăcut. Apoi, sfidînd Cerul, au dat foc curînd lumii întregi, fcprinzînd-o, cu pălălaile iadului. Cu o iscusința diavolească, fu făurit arme noi spre a se ucide unii pe alții. Au înhămat aoartea ca să se pravale asupra aşezărilor tocmai din înaltul ăzduhului, au otrăvit aerul dătător-de-viață cu duhorile iadului. Bubuiturile năprasnice ale luptelor dintre ei zguduie din emelii pămîntul. Cînd tot cerul e învăluit în noapte, de-aici sus putem vedea cum pînă şi lumina stelei lor luceşte roşiaîcă, parcă pătată cu sînge şi ajung pînă la noi gemetele răniflor. Unul din îngerii din jurul tronului dumnezeiesc mi-a sus că-n fiece dimineață ochii madonei sînt roşii de plîns, ar rănile din coasta Fiului Ei sîngerează iarăşi.

— Dar Dumnezeu, care-i doar Dumnezeul milei, cum se-ndură să lase atîta suferință fără să-i pună capăt? am întrebat

— Cum poate asculta nepăsător acele strigăte de durere? Arhanghelul cel în vîrstă se uită întîi cu teama în jur, dacă nu-l aude cineva.

— Dumnezeu e bătrîn şi ostenit, şopti el îngrozit parcă de propriile-i cuvinte; şi are inima mîhnită. Cei din jurul sau, care veghează asupră-i cu neţărmurită iubire, n-au curajul să-i tulbure odihna cu veşnicile ştiri despre grozăviile şi nenorocirile care se petrec. Adesea se trezeşte din somnu-i chinuit şi în treabă ce-s bubuiturile acelea teribile pe care le aude şi fulgerele livide care sfîşie întunericul. Iar cei din jur îi spun ca tunetele sînt glasul nourilor săi minați de furtună şi lucirile sînt fulgerile trăsnetelor sale. Atunci ostenitele-i pleoape se-nchid iar.

— Mai bine aşa, venerabile arhanghel, mai bine aşa! Căci de-ar fi văzut ochii lui cele ce-am văzut eu şi de-ar fi auzit cu urechile ce-am auzit, s-ar fi căit din nou că l-a plămădit pe om. Ar

mai fi poruncit încă o dată fîntînilor din adîncul adîncurilor să se reverse şi să-l stîrpească pe om. De data asta, i-ar fi înecat pe toţi şi-ar fi lăsat numai animalele în arcă.

— Teme-te de mînia Domnului! Teme-te de mînia Domnului!

— Nu mă tem de Dumnezeu, ci de cei care-au fost cîndva oameni, de profeţii aspri, de sfinţii părinţi, de sfîntul Petru al cărui glas sever mi-a dat poruncă să aştept aici întoarcerea lui.

— De sfîntul Petrii mi-e cam teamă şi mie, mărturisi bătrîntil arhanghel. Ai auzit cum m-a mustrat că m-am lăsat ispitit de Lucifer să apuc pe-o cale greşită. Am fost iertat de Dumnezeu care mi-a îngăduit să mă întorc în cerurile lui. Oare nu ştie sfîntul Petru că a ierta înseamnă a uita? Ai dreptate, profeţii sînt aspri. Dar sînt drepţi, căci sînt luminaţi de Dumnezeu şi prin ei grăieşte vocea lui. Sfinţii părinţi pot doar citi gîndurile oamenilor la lumina slabă a ochilor muritori, iar vocile lor sînt voci omeneşti.

— Nici un om nu cunoaşte pe alt om. Cum să judece ceea ce nu cunosc, ceea ce nu pricep? Aş dori ca printre judecătorii mei să fie şi sfîntul Francisc pe care l-am iubit toată viaţa. El mă cunoaşte şi mă înţelege.

— Sfîntul Francisc n-a judecat pe nimeni niciodată, el a iertat numai, ca Cristos care şi-a pus mîna într-a lui, de parcă i-ar fi frate. Nici nu se arată prea des în Sala Judecăţii, unde te vei înfăţişa în curînd, şi nici nu-i prea iubit acolo. O seamă dintre martiri şi sfinţi îl invidiază pentru sfintele stigmate şi mulţi dintre marii demnitari ai raiului se simt cam prost în mantiile lor bogate, brodate numai cu aur şi pietre nestemate cînd apare în mijlocul lor U poverello, cu rasa lui uzată şi jerpelită, numai flenduri de-atîta purtat. Madona i-o tot coase, i-o tot cîrpeşte cît poate şi spune că degeaba i s-ar da o rasă nouă, căci el ar dărui-o cuiva.

— De-aş putea să-l văd! Tare doresc să-i pun o întrebare pe care mi-am pus-o eu toată viaţa. Dacă există răspuns, numai el este în stare să mi-l dea. Oare n-ai putea să-mi spui tu, bătrîne şi înţelepte arhanghel? Unde se duc sufletele animalelor prietene cu noi? Care-i ceru! lor? Aş vrea să ştiu pentru că, pentru că am... N-am cutezat să spun mai mult.

— În casa Tatălui meu sînt multe lăcaşuri, a spus Domnul. Dumnezeu, care a creiat dobitoacele, va avea grijă. Cerul este de ajuns de mare ca sa le adăpostească şi pe ele.

— Ascultă! şopti arhanghelul cel bâtrîn, arătînd cu degetul spre poarta deschisa. Ascultă!

O suavă armonie de harfe şi dulci glasuri copilăreşti îmi ajunse la urechi, în timp ce priveam în grădinile cereşti, îmbălsămate de parfunuirile florilor elizeene.

— Ridică-ți ochii şi priveşte, rosti arhanghelul apledndu-şi smerit fruntea.

Înainte ca ochii să fi zărit nimbul de aur palid din jurul capului, inima mea o recunoscuse. Ce pictor neasemuit a fost Sandro Botticelli! Iat-o înaintea mea, întocmai cum a pictat-o de-atîtea ori, aşa de tînără, aşa de curată, avînd totuşi în ochi dulcea grijă a maternității. Fecioare încununate cu flori, cu buze zîmbitoare şi ochi copilăroşi o înconjurau cu o veşnică primăvară; îngeraşi, avînd aripile de aur şi purpura strînse, îi țineau mantia, unii întindeau înainte-i covor de trandafiri pe care să păşească. Sfînta Clara, preaiubita sfîntului Francisc, şopti ceva la urechea madonei şi, parcă în trecere, Maica Domnului mă învrednici cu o privire.

— Nu te teme, îmi spuse blînd arhanghelul; nu te teme. Madona te-a văzut şi-ți va pomeni numele în rugăciunile ei.

— Sfîntul Petru întîrzie, urmă arhanghelul; luptă din greu cu Savonarola ca să-şi scape de osîndă cardinalii. Ridică un colț al perdelei de aur şi se uită de-a lungul peristilului.

— Vezi sufletul acela blajin în veşrnînt alb şi cu o floare după ureche? Stau adeseori de vorbă cu el, l-am îndrăgit cu toții aici, căci e simplu şi nevinovat ca un copil, îl observ adesea din curiozitate; umblă întotdeauna singur singurel şi strînge de pe jos pene căzute de la îngeri. A legat un smoc, făcînd cu ele un fel de pămătuf şi, cînd crede că nu-l vede nimeni, se apleacă şi mătură urme de pulbere căzută din stele pe lespezile de aur. Se pare că nu ştie el singur de ce face astaj cică nu se poate stăpîni. Mă-ntreb ce o fi fost în viață? N-a venit de mult aici, cred că ți-ar putea spune tot ce doreşti să ştii despre judecata de-apoi.

M-am uitat la sufletul înveşmîntat în alb — era prietenul meu, Arcangelo Fusco, măturătorul din mizerabila mahala italiană de la Paris! Aceiaşi ochi blajini şi nevinovați, aceeaşi floare după ureche, trandafirul pe care-l oferise cu un cavalerism de sudic contesei, în ziua cînd o luasem cu mine să dăruiască păpuşi copiilor lui Salvatore.

— Dragă Arcangelo Fusco, am zis eu întinzînd mînile spre prietenul meu, nu m-am îndoit niciodată că ai s-ajungi aici. El mă privi cu o nepăsare senină, ca şi cum nu m-ar fi cunoscut.

— Arcangelo Fusco, nu mă recunoşti? Nu mă mai ții minte? Nu-ți mai aminteşti cu cît drag îngrijeai zi şi noapte de copiii lui

Salvatore cînd s-au îmbolnăvit de anghina difterică şi cum ţi-ai vîndut straiele de sărbătoare ca să plăteşti sicriul cînd a murit copila cea mai mare, pe care-o iubeai atît? O umbră de suferinţă trecu peste chipul lui.

— Nu-mi amintesc.

— O! prietene! ce taină teribilă îmi dezvălui cu aceste vorbe! Ce piatră îmi ridici de pe inimă! Nu-ţi aminteşti! Dar cum-se face că eu îmi aduc aminte?

— Poate că n-ai murit cu-adevărat, poate visezi numai c-ai murit.

— Toată viaţa am fost un visător şi dacă ceea ce văd e un vis, atunci e cel mai minunat dintre toate.

— Poate că aveai o ţinere de minte mai bună ca a mea, destul de bună ca să poată dura o vreme despărţită de corp. Eu nu ştiu, nu pricep, toate astea depăşesc înţelegerea mea. Aşa că nu întreb nimic.

— De-aceea eşti aici, dragă prietene. Dar ia spune-mi, Arcangelo Fusco, nimeni dintre cei de-aici nu-şi aminteşte de viaţa lui pămîntească?

— Ei spun că nu, cică numai cei care se duc în iad îşi aduc aminte, de asta se şi cheamă iad.

— Dar spune-mi măcar dacă judecata a fost grea şi judecătorii severi.

— La început păreau foarte aspri şi începusem să tremur ca frunza, mă temeam că au să mă întrebe cu de-amănunîul despre întîmplarea cu cizmarul napolitan care mi-a furat nevasta şi pe care l-am spintecat chiar cu cuţitul lui. Noroc că nu-i interesa de loc cizmarul. M-au întrebat numai dacă am mînuit aur, la care le-am răspuns că niciodată nu ţinusem în palmă decît bănuţi de arama. M-au mai întrebat dacă strînsesem cumva averi ori bunuri de vreun fel şi le-am răspuns că alt bun n-aveam decît cămaşa în care murisem la spital. Atunci nu m-au mai întrebat nimic şi mi-au dat drumul înăuntru. Îndată a venit un înger cu un pachet mare în mîni. „Scoate-ţi cămaşa şi îmbracă-te cu hainele tale de sărbătoare”, rostise îngerul acela. Ce să vezi, erau straiele mele vechi de sărbătoare, pe care le vîndusem ca să plătesc dricarului, toate brodate cu mărgăritare, de îngeri. Ai să mă vezi cu ele duminică, dacă-i mai fi pe-aici. După aceea a mai venit încă un înger cu o casetă mare de bani. „Deschide-o”, a zis îngerul, „aici sînt toate economiile tale, toţi bănuţii de aramă pe care î-ai dat celor la fel de săraci ca tine. Tot ce dăruieşti pe pămînt ţi-i păstrat în ceruri şi tot ce păstrezi este pierdut! Şi ce să

vezi? în cutie nu era nici un bănuț de aramă, toți se prefăcuseră în aur. „Ascultă”, adaogă el în şoaptă, ca nu cumva să audă arhanghelul, „nu ştiu cine eşti, dar pare-mi-se că-ți merge tara prost. Nu-mi lua în nume de rău dacă-ți spun fără înconjur că-s bucuros să iei din caseta de bani oricît îți face trebuință”, i-am spus îngerului că nu ştiu ce să fac cu-atîta bănet şi el mi-a răspuns să-l dau celui clintii calic pe care l-oi întîlni.

— De-aş fi urmat pilda ta, Arcangelo Fusco, n-aş fi astăzi atît de sărac. Vai! Eu nu mi-am dăruit straiele de sărbătoare, de asta-s acuma în zdrențe. Dar îmi pare tare bine că nu ți-au cerut lămuriri despre cizmarul din Neapole pe care l-aî trimis pe lumea cealaltă. Numai Dumnezeu ştie pentru cîte vieți de cizmari aş putea fi răspunzător eu, care am fost mal bine de treizeci de ani medic! Mîni nevăzute feriră în lături perdeaua de aur şi un înger se ivi înaintea noastră.

— Ți-a sunat ceasul să apari înaintea judecătorilor tăi, zise arhanghelul. Fii smerit şi tăcut, mai cu seamă tăcut! Aminteşte-ți că vorba a fost pricina prăbuşirii mele; la fel vei păți şi tu, dacă laşi frîu slobod limbii.

— Ascultă, şopti Arcangelo Fusco, clipind şiret din ochi către mine; la ce bun să te rnai vîri pe gratis în încurcături? în locul dumitale eu n-aş sufla o vorbă despre cizmarii de care vorbeai adineauri. Nici eu n-am pomenit de al meu, dacă nu m-au întrebat. Şi, la urma urmei, poate că nici habar n-aveau de el. Chi losa?[1]

Îngerul mă luă de mînă şi mă călăuzi de-a lungul peristilului spre sala de judecată, mare cît Sala lui Osiris, cu coloane de jasp şi opal şi capiteluri închipuind lotuşi de aur. Arcuri din raze de soare susțineau bolțile presărate cu stelele cerului. Ridicîndu-mi fruntea, am văzut puzderie de martiri şi sfinți în veşminte albe, ermiți, schivnici, stîlpnici cu chipuri hidoase arse de soarele Nubiei, cenobiți goi cu trupurile uscate acoperite cu păr încîlcit, profeți cu privirea aspră şi bărbi lungi ce li se revărsau pe piept, sfinți apostoli cu ramuri de palmier în mîni, patriarhi şi preasfinți părinți din toate țările şi de toate credințele, cîțiva papi cu tiare scînteietoare şi vreo doi cardinali în sutane roşii. Aşezați în semicerc, judecătorii mei stăteau dinainte-mi, severi şi nepăsători.

— Par cam proaste, zise sfîntul Petru înmmîndu-le referințele mele; ba chiar foarte proaste! Sfîntul Ignațiu, Marele Închizitor, se ridică din jilțul lui şi rosti:

[1] Cine ştie?

— Viața lui e pătată de păcate groaznice, sufletul i-e negru, inima murdară. Ca sfînt şi creştin ce mă aflu, cer osînirea lui: să-i chinuie diavolul trupul şi sufletul în vecii vecilor.

Un murmur de încuviințare fremăta în sală. Am ridicat hii şi m-am uitat la judecătorii mei. Mă priviră şi ei în tăcere, severi. Mi-am aplecat capul fără a spune nimic, amintindu-mi că mă povățuise arhanghelul să tac; de altfel, nici nu şiiam ce sa spun. Deodată zării tocmai hăt, departe, în fund, un sfînt mititel, care-mi făcea semne desperate. L-am văzut apoi croindu-şi timid drum printre sfinții cei mari pînă lingă uşa unde mă aflam eu.

— Te cunosc bine, zise sfîntulețul, privindu-mă prietenos cu ochii lui blînzi. Te-am văzut venind; şi, punîndu-şi un deget pe buze, adăugă în şoaptă: L-am văzut şi pe credinciosul tău prieten mergînd în urma ta.

— Cine eşti, milostive părinte? am şoptit la rîndul meu.

— Eu sînt sfîntul Rocco, ocrotitorul cînilor, se recomandă sfîntui cel mititel. Aş vrea sa te pot ajuta, dar nu-s decît un sfînt mărunt aici şi n-au să asculte vorbele mele, apoi aruncă privire furişă către profeții şi preasfinții părinți.

— A fost un necredincios, urmă sfîntul Ignațiu, ce-a pîngărit cu vorbe de batjocură cele sfinte, un mincinos, un şarlatan, un vrăjitor dedat la magia neagră, un stricat... O seamă din profeții cei bătrîni ciuliră urechile, atenți...

— Era tînăr şi focos, îmi sări într-ajutor sfîntul Pavel; mai bine să...

— Vîrsta nu l-a cuminţit, bombăni un schivnic.

— Îi erau dragi copiii, zise sfîntul loan.

— Dar îi erau dragi şi maicile lor, mormăi un patriarh în barbă,

— A fost un medic sîrguincîos, zise sfîntul Luca, medicul preaiubit.

— Am aiadt că cerul e plin de pacienți de-ai lui, ca şi iadul de altfel, se amestecă sfîntul Dominic.

— A avut cutezanța să-şi aducă aici şi cîneîe, care stă acum afară la porțile raiului aşteptîndu-şi stăpînul, vesti sfîntul Petrii.

— N-are să aibă a-şi aştepta prea mult stăpînul, rosti printre dinți sfîntul Ignațiu.

— Un cine la porțile raiului! strigă cu glas plin de rnînie un profet bătrios cu înfățişare fioroasă.

— Cine-i? am întrebat în şoaptă pe sfîntul ocrotitor al cînilor.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu rosti o vorbă;

aminteşte-ți de povața arhanghelului. Cred,că-i Habacuc.

— Dacă-i şi Habacuc printre judecătorii mei sînt pierdut eu desăvîrşire! Il est capable de tout[1], cum spune Voltaire.

— Un cîne la porțile raiului î răcni iar Habacuc; un cîne, un dobitoc spurcat! Era prea mult pentru mine.

— Ba nu-i un dobitoc spurcat, am răcnit la rînduî meu, holbîndu-mă mînios la Habacuc. A fost făcut de acelaşi Dumnezeu care ne-a făcut pe tine şi pe mine. Dacă este un cer pentru noi, trebuie să fie şi-un cer pentru animale, deşi voi, asprii profeți bătrîni, atît de teribili şi neînduplecați în sfințenia voastră, ați uitat cu totul de ele. În privința asta, şi voi sînteți la fel, sfmți apostoli, am urmat eu pierzîndu-mi tot mai mult capul. Cum se face că n-ați pus în sfintele scripturi o singură vorbă de-a Domnului întru apărarea prietenilor noştri necuvîntători?

— Sfînta biserică de care țineam eu pe pămînt n-a luat niciodată în seamă dobitoacele, mă întrerupse sfîntul Atana. sie; şi nici în ceruri nu dorim să auzim de ele. Hulitor smintit! Mai bine te-ai gîndi la sufletul tău în loc la al lor, îa sufletul tău păcătos, care-i pe cale să se întoarcă în întunericul din care-a purces.

— Sufletul meu purcede din cer, nu din iadul pe care î-ați răspîndit voi pe pămînt. Nu cred în iadul vostru.

— Vei crede în el curînd, mă şfichiui glasul Marelui Închizitor, ai cărui ochi ieşiți din cap săgetau flăcări nevăzute.

— Are să-l trăsnească mînia lui Dumnezeu! E nebun! E nebun! răcni cineva. Un strigăt de groază răsună în Sala Judecății.

— Lucifer! Lucifer! Satana e-n mijlocul nostru! Uriaş şi mînios, Moise se ridică din jilțul lui, cu tablele legii în mînile-i noduroase, cu fulgere scăpărîndu-i în priviri.

— Ce tare s-a mîniat, am şoptit eu, cuprins de spaimă, către sfîntul ocrotitor al cînilor.

— Veşnic e mînios, răspunse tot în şoaptă sfîntul cel mic, înfricoşat şi el.

— Destulă vorbă despre acest suflet! tună Moise. Glasul pe care l-am auzit ieşea din gura spurcată a satanei. Om ori diavol, piei de-aici! lehova, Dumnezeu al lui Israel, întinde-ți brațul şi zdrobcşte-l! Arde-i carnea şi seacă-i sîngele în vine! Sfărîmă-i ciolanele! Izgoneşte-l din cer şi de pe pămînt şi trimite-l înapoi în iad, de unde a venit!

— În iad! În iad! răsună toată Sala Judecății. Am cercat să

[1] E în stare de orice.

vorbesc, dar buzele mele amuțiseră. Inima îmî îngheță; mă simțeam părăsit de Dumnezeu şi de oameni.

— Voi avea eu grijă de cîne dacă ți se-ntîmplă ceva rău, şopti sfîntulețul de lîngă mine.

Deodată, în cumplita tăcere, mi s-a părut că desluşesc ciripit de păsărele. O pitulice mica se lăsă fără teamă pe umărul meu şi-mi cîntă la ureche:

— Ție-ți datorează viața bunica, mătuşa, frățiorii şi surioara mea pe care i-ai scăpat din mîna omului, de la chinuri şi moarte, pe insula cea stîncoasă. Fii binevenit! Fii binevenit l în aceeaşi clipă, o ciocîrlie mă ciupi de deget şi-mi ciripi:

— M-am întîlnit în Laponia cu un muscar, care mi-a povestit că demult, cînd erai un băiețel, ai lecuit aripa unui străbun de-al lui, i-ai încălzit lîngă inima ta trupul înghețat şi cînd ai deschis mîna să-i dai drumul, l-ai sărutat şi i-ai spus: „Drum bun, frățioare! Drum bun, frățioare!" Fii binevenit! Fii binevenit!

— Ajută-mă, surioară. Ajută-mă, surioară!

— Voi încerca, voi încerca, cîntă ciocîrlia desfăcîndu-şi aripile şi luîndu-şi zborul cu voioase triluri: voi în-cerr-caaa!

Ochii mei o urmăriră zburînd către linia colinelor albastre, pe care le puteam acum zări prin poarta gotică. Ce bine cunoşteam acele coline din picturile lui Fra Angelico! Aceiaşi măslini argintii, aceiaşi chiparoşi întunecați înălțîndu-se pe cerul tihnit al înserării. Auzeam clopotele din Assisi sunînd un angelus[1] şi l-am zărit pe sfîntul cel palid din Umbria coborînd încet poteca întortocheată, avînd alături de el pe fratele Leo şi pe fratele Leonardo. Pasări fîlfîiau din aripi iuți în jurul capului său cîntînd, unele ciuguleau mîncare din pal-me!e-i întinse, altele se cuibăreau în faldurile rasei lui. Sfîntul Francisc se opri tăcut lîngă mine şi privi iute cu minunații lui ochi la judecătorii mei; cu ochii lui minunați, ochii aceia în care nu se putea uita cu mînie nici Dumnezeu, nici oamenii, nici dobitoacele.

Moise căzu în jilțul lui, scăpînd jos cele zece porunci.

— Iar el, mormăi cu amărăciune. Veşnic el, firavul visător cu ceata lui de păsări şi alaiul de cerşetori şi obijduiți. Atît de plăpînd şi totuşi îndeajuns de puternic ca sa oprească brațul Tău răzbunător. O! Doamne! Nu eşti Tu oare lehova, Dumnezeul amenințător, care-ai coborît în nour de foc şi fum pe muntele Sinai, făcînd să se cutremure de spaimă poporul fui Israel? Nu mi-a poruncit oare mînia Ta să-ntind toiagul meu răzbunător ca să stîrpesc toată iarba cîmpului şi să dobor toți copacii, ca să

[1] Rugăciune.

piară lumea-ntreagă, oameni şi dobitoace? N-a rostit glasul Tău cele zece porunci? Cine se va jnai teme de scăpărarea fulgerelor Tale, o! Doamne! dacă tunetul mîniei Tale tace la ciripitul unei păsărele?

Capul îmi căzu pe umărul sfîntului Francisc. Murisem şi nu ştiam.

AXEL MUNTHE SAU DESPRE FARMECUL OMENIEI

Există cîteva personaje care, prin privilegiul funcției şi menirii, sînt în contact cu toate straturile societății: preotul, magistratul, polițistul, medicul. Un contact divers şi prelungit, inevitabil intim, cu toată mizeria şi slava condiției umane, fac din aceşti oameni depozitarii unei experiențe din cele mai vaste. Cu o sensibilitate rafinată în toate apele vieții şi morții, observația lor, atunci cînd se exercită lucid şi inteligent, este neobişnuit de vie şi de pătrunzătoare. Nu e de mirare că toată marea literatură şi-a recrutat adesea din tagma lor eroii preferați. E o simpatie semnificativă: deoarece cu asemenea oameni se pot pune toate problemele cardinale ale existenței. De la condiția personajului la aceea a scriitorului, saltul nu este atît de mare pe cît s-ar putea crede. Atîta experiență înmagazinată forțează dreptul la expresie şi cînd talentul o justifică şi meditația o înnobilează, beneficiul literaturii e sigur. La urma urmelor, preotul şi medicul, polițistul şi magistratul — Poetul: pe toți îi înrudeşte prezența infinit problematică a omului.

Acum patruzeci sau cincizeci de ani, Axei Munthe era un medic celebru. Cu studii la Upsala şi Paris, profesînd la Paris şi Roma, trăind pe o linie care traversa continentul între Laponia şi Capri, împărtăşindu-se, pînă la un punct, din gloria lui Charcot, al cărui elev a fost, avînd norocul de a participa la toate acele frămîntări dramatice ilustrate cu izbînzile lui Pasteur sau Behring, datorînd tot atît norocului cît şi ştiinței sale posibilitatea de a cunoaşte omul pe toată scara sociala, spirit curios, prezent oriunde moartea lovea umanitatea sub chipul bolii, războiului sau catastrofelor geologice, Axei Munthe a fost cu siguranță în epocă unul din medicii cu experiența cea mai întinsă. La aceasta trebuie să adăugăm cultura multilaterala, gustul pentru istorie şi înclinarea pentru literatură. Harului său de medic nu-i datorăm nici o descoperire, harul acesta l-a cheltuit în viață, încercînd să înțeleagă natura omului, uşurînd suferințele, tămăduind. Talentului său de scriitor nu-i datorăm nici o operă capitală: doar cîteva fermecătoare şi modeste cărți de amintiri[1]. Nici vorbă, omul a fost mai interesant decît cărțile pe care ni le-a lăsat şi dacă există ceva care ne farmecă încă în scrierile lui, aceasta este însuşi profilul medicului acestuia

[1] Între altele Crucea Roşie şi Crucea de fier (1916) care consemnează experiența sa ca medic de front.

generos — calitatea omeniei lui.

Axei Munthe n-a scris mult şi aproape tot ce a scris are un caracter autobiografic, într-un anume sens, Cartea de la San Mlchele e mai cuprinzătoare decît celelalte scrieri, căci deşi nu adună toate experienţele omului, consemnează experienţa sa fundamentală de-a lungul unei întregi existenţe. Nu e totuşi o carte de amintiri în sensul curent al formulei, nici „romanul unei deveniri" în sensul formulei goetheene. Axei Munthe Iasă în afară, cu bună ştiinţă, mari zone ale existenţei sale; nu le luminează aici decît pe acelea care privesc munca, sau mai exact încă, lupta sa — şi chiar în privinţa asta lasă deoparte, evident, foarte multe lucruri, fie pentru că le-a pomenit în alte cărţi (experienţa războiului), fie pentru că I-a împiedicat discreţia sau modestia.

Ceea ce face în cele din urmă unitatea unei cărţi în care amintirile se amestecă de regulă după principiul fanteziei — sînt două motive principale: dragostea pentru natura sudului şi lupta împotriva morţii. Prin origine şi prin educaţie, nordicul acesta e un om al naturii şi cînd oraşul îl oboseşte, el se duce s-o regăsească şi să se revitalizeze în Laponia şi în Italia, în Mediterana şi în Munţii Elveţiei. Dar deşi iubeşte natura pretutindeni unde cerul şi pămîntul nu cunosc tirania acoperişului şi geografia betonului, Munthe rămîne un nordic cu nostalgia sudului: poate pentru că aici, în belşugul de soare, în vegetaţia luxuriantă, în strălucirea culorilor, în violenţa oamenilor, în pămîntul acesta străvechi care a fost leagănul atîtor civilizaţii, simte cel mai bine pulsul naturii, intuieşte cel mai bine puterea aceea care asigură veşnica reînnoire a lumii, eterna biruinţă a vieţii, în sensul acesta, dragostea sa pentru natură e o parte a dragostei sale de viaţă. Şi San Michele e simbolul ei.

Numai la Tolstoi, atît de legat de viaţă cu fiece fibră a fiinţei sale, mai putem găsi sensibilitatea asta uimitoare la toate înfăţişările morţii. Dar dacă la Tolstoi sensibilitatea este sporită de ştiinţa inefabilă a psihologului, la Munthe este sporită de ştiinţa medicului. Moartea rămîne duşmanul lui cel dintîi şi el o înfruntă pretutindeni. O epidemie de holeră la Ncapole, un cutremur în Messina, carnagiul de la Verdun, oriunde e necesar un medic, Munthe e prezent. S-ar zice că oriunde moartea năzuieşte să tulbure în favoarea sa echilibrul universului, suedezul acesta uriaş şi cu ochi albaştri se simte dator să intervină. Nici o teama, nici o obligaţie, nici o obişnuinţă, nimic

nu-l opreşte. O curiozitate nepotolită, un viu spirit de investigaţie, o compasiune fără margini îl urneşte întotdeauna din loc. Şi e mereu uimitor să vezi un medic celebru, căruia nu-i lipsesc nici onorurile, nici banii, nici posibilitatea de a trăi fără complicaţii, renunţînd la toate beneficiile comodităţii şi ducîndu-se să înfrunte moartea, mizeria, ticăloşia numai pentru a-şi potoli setea de acţiune şi nevoia imperioasă de a se solidariza cu umanitatea. Munthe e din familia spiritelor generoase de tipul unui Einstein sau Schweitzer.

Bolile psihicului, catastrofele inteligenţei îl preocupă cu aceeaşi tărie ca o epidemie sau un cutremur; nebunia, isteria, obsesiile — toate intră în cîmpul curiozităţii şi activităţii sale într-un domeniu atît de gingaş, în care ştiinţa înaintează atît de prudent şi uneori cu rezultate atît de echivoce, părerile lui Munthe par astăzi pline de bun-simţ; şi chiar dacă unele sînt amendabile, ele păstrează fără îndoială un interes istoric. Unei inteligenţe atît de cuprinzătoare, lacome să se cheltuiască în serviciu] vieţii, nu se putea sa-i rămînă străină nici lumea gingaşă a copiilor, în care mizeria găseşte victimele cele mai sigure şi boala terenul cel mai prielnic. Nu-i sînt străine epidemiile de difterie care, pînă la apariţia serului lui Behring, gîtuiau mii de copii, cunoaşte foarte bine mediile obscure ale copiilor abandonaţi, ale moaşelor clandestine, ale medicilor şarlatani, în fine, pentru că universul său este solidar în toate detaliile lui, nu-i rămîne străină lui Axei Munthe nici lumea infinită a animalelor şi păsărilor. Le cunoaşte, le adună, le iubeşte, se înconjoară de ele — şi putem regreta că nu avem din mma doctorului ăstuia, excelent observator, cu intuiţii surprinzătoare, o carte agreabilă despre psihologia animalelor; dacă ar fi voit, ar fi putut să ne-o dea fără osteneală. Maimuţele, cîinii, broaştele ţestoase, bufniţele, păsărelele, tot ceea ce ne aminteşte de umanitate, de credinţă şi de statornicie, de longevitate, de înţelepciune, de gingăşie îi solicită inima generoasă. Compasiunea sa e universală, simpatia sa îmbrăţişează totul.

Chiar gustul pentru arheologie, patima asta de a dezgropa ruinele de sub imperiul morţii, de a repune de fapt în circuitul vieţii valorile unor străvechi civilizaţii — este la medicul acesta un semn al victoriilor sale asupra întunericului. Adunînd marmuri şi monede, agonisind statui şi picturi, clădind la Capri, din resturi ilustre, o casă nouă — cu o arhitectură inspirată mai degrabă de vis decît de matematică — spiritul său -constructiv găseşte o modalitate în plus de a sluji frumuseţile vieţii, îi mai rămîne, în

fine, să scrie istoria acestor strădanii. Cartea de la San Michele e ultima sa împlinire. Şi aici stă farmecul care i-a adus celebritatea: în elogiul acesta închinat vieții, inteligenței, datoriei.

Talentul lui Axei Munthe este indiscutabil. E un povestitor înnăscut. Fără efort şi fără complicații, faptele se însăilează, se relaționează şi cîştigă în semnificații. Amintirile nu cunosc ordinea istorică, unele relatări au profilul unor anecdote („însoțitorul de cadavre"), altele ale unor povestiri melodramatice (vezi, de pildă, episodul englezoaicei care îşi răpeşte copilul abandonat la Paris), unele „fantezii" sînt simple procedee livreşti (pactul cu Mefisto) — dar pretutindeni observația exactă, gustul detaliului revelator, ştiința evocării asigură triumful artei în spiritul adevărului. Paginile cele mai anecdotice nu sînt niciodată cu totul lipsite de substanță şi acolo unde scriitorul simte primejdia de a fi suspectat de generozitate, el se salvează, plin de pudoare, prin ironie.

E la urma urmei uimitor cum din amintiri atît ele disparate, din experiențe atît de eterogene, se constituie totuşi, încetul cu încetul, profilul atît de atrăgător al medicului generos. Circulă în toată cartea nenumărate portrete vii (don Antonio preotul; Maria Porta-Lettere, poştărița analfabetă; Rozalia, îngrijitoarea; Mamsell Agata, servanta cu surîsul putred al lui Lazăr; Madame Requin, moaşa delincventă; Norstrom, prietenul; Arcangelo Fusco, măturătorul; Contesa şi vicontele Maurice; Flopetta, prostituata cu pasiunea maternității, Campbell, doctorul bețiv; Monsieur Alphonse, nebunul blajin; Miss Hall, englezoaica bătrînă cu gustul aristocrației; bătrînul Pacciale, groparul paşnic şi cinstit; John, copilul care n-a rîs niciodată — şi atîția alții) — dar personajul cel mai interesant e scriitorul însuşi. Şi ceea ce ne uimeşte poate şi ne .trage cel mai mult la omul ăsta este cu siguranță sentimentul comuniunii sale cu natura, sentimentul că în raporturile cu universul lucrează o putere superioară, că natura reunoaşte în inima lui mare o parte a propriei sale substanțe i că numai de aceea i-a acordat harul de a linişti bolnavii, da a potoli nebunii, de a domestici fiarele, de a cuceri dragostea copiilor şi a animalelor, de a dormi liniştit în pădure, pe pămînturi mişcătoare, sau între ucigaşi, de a scăpa de glonț, da cutremur, de holeră sau de accident.

Cartea de la San Michele rămîne o scriere fermecătoare — mai fermecătoare ca oricare din biografiile acelea care se publică pentru uzul tineretului, scontînd în acțiunea benefică a unui mare exemplu. Avem în orice caz aici un exemplu din cele mai

atrăgătoare: energie, tandrețe, compasiune, spirit ştiințific, o inteligență vie, avidă de acțiune, o minte cuprinzătoare, lipsită de prejudecăți. Şi cînd autorul îşi imaginează, nu fără ironie, judecata cereasca la care vor veni să dea mărturie pentru el, Sf. Rocco, patronul dinilor, Sf. loan, ocrotitorul copiilor, Sf. Luca, medicul, Sf. Francisc, sfîntul săracilor şi al animalelor, Arcangelo Fusco, măturătorul şi toate păsărelele cărora li s-a cruțat viața cu mare osteneală şi cu multă cheltuială — sîntem ispitiți să punem şi noi o vorbă întru slava, duhului său blînd, şi să chemăm într-ajutor, dacă e nevoie, toate zînele, silfidele şi piticii nordului care i-au legănat copilăria şi cărora de atîtea ori le-a făcut loc în cărțile sale.

Pelerin pasionat şi amant al sudului, a venit sa moară în patria lui. Avid să privească în lume, a murit aproape orb, Mai mult decît Cartea lui va dăinui familia lui de spirite, Căci farmecul omeniei îşi află în toate timpurile oameni de calitate cu care să-şi perpetueze puterea şi să colaboreze la creația infinită a lumii.

ALEXANDRU SEVER

CUPRINS

PREFAȚA LA EDIȚIA ÎNTÎI 4
PREFAȚA LA EDIȚIA A 12-A 7
CARTEA DE LA SAN MICHELE 12
1 TINEREȚE 13
2 QUARTIER LATIN 26
3 AVENUE DE VILLIERS 33
4 UN DOCTOR LA MODĂ 42
*5*BOLNAVI 49
6 CHATEAU RAMEAUX 64
7 LAPONIA 88
8 NEAPOLE 110
9 ÎNAPOI LA PARIS 125
10 ÎNSOȚITORUL DE CADAVRE 133
11 MADAME REQUIN 145
12 URIAŞUL 148
13 MAMSELL AGATA 153
14 VICONTELE MAURICE 159
15 JOHN 168
16 O CĂLĂTORIE ÎN SUEDIA 181
17 MEDICI 186
18 SALPETRIERE 199
19 HIPNOTISM 211
20 INSOMNIE 217
21 MINUNEA LUI SANT'ANTONIO 225
22 PIAZZA DI SPAGNA 235
23 IAR MEDICI 243
24 GRAND HOTEL 252
25 MĂICUȚELE SĂRMANILOR 259
26 MISS HALL 267
27 VARA 287
28 SANCTUARUL PĂSĂRILOR 302
29 IL AMBINO 308
30 LA FESTA DI SANT ANTONIO 311
31 REGATTA 316
32 ÎNCEPUTUL SFÎRŞITULUI 328
ÎN VECHIUL TURN 332
1 332
2 334
3 336
AXEL MUNTHE SAU DESPRE FARMECUL OMENIEI 352
CUPRINS 357

Redactor: G. MARCUSON
Tehnoredactor: DECEBAL ENESCU

Dat la cules 23.09.1968. Bun de tipar 10.02.1969.
Apărut 1969. Tiraj 195.160.
Broşate 135.890. Legate V. 19.270.
Hîrtie tipar înalt tip B rotatiu de 63 g/m^{8}.
Format 540X640/16.
Coli ed. 23,40. Coli tipar 27. A. nr. .1.182
C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 839.7—31=59.
Tiparul executat sub comanda nr. 80 754
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii".
Piața Scînteii nr. 1.
Bucureşti — Republica Socialistă România

IMAGINI

VIALE
AXEL MUNTHE

(c) 2008 Helmut Klatt

CHIESA
DI SAN MICHELE
ARCANGELO
SECOLI XIV-XVI
GIA' CHIESA DI SANTA MARIA DEL RIFUGIO,
CHIESA DI SANTA MARIA DELLA MISERICORDIA,
CHIESA DELLA SANTA CROCE FUORI LE MURA

CARTEA DE LA SAN MiCHELE

Axel Munthe

O traducere nouă a impresiilor şi amintirilor devenite de mult celebre şi încredințate de medicul suedez Axel Munthe unor pagini tălmăcite apoi în aproape toate graiurile lumii.

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
BUCUREŞTI-1969

Lei 8,75